KÂZIM TAŞKENT KLASİK YAPITLAR DİZİSİ

Miguel de Cervantes Saavedra

La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade
DON QUIJOTE
I

Çeviren: Roza Hakmen

YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI

yirminci baskı

Miguel de Cervantes Saavedra • DON QUIJOTE I

Miguel de Cervantes Saavedra

LA MANCHA'LI YARATICI ASİLZADE DON QUIJOTE

I

KÂZIM TAŞKENT KLASİK YAPITLAR DİZİSİ

Miguel de Cervantes Saavedra

LA MANCHA'LI YARATICI ASİLZADE DON QUIJOTE

I

Çeviren
Roza Hakmen

Şiirleri çeviren
Ahmet Güntan

YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 645
Kâzım Taşkent
Klasik Yapıtlar Dizisi - 20

La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote - I / Miguel de Cervantes Saavedra
Özgün adı: El Ingenioso Hidalgo Don Quijote De La Mancha
Çeviren: Roza Hakmen
Şiirleri çeviren: Ahmet Güntan
Redaksiyon: Mina Urgan

Kitap editörü: Selahattin Özpalabıyıklar

Kapak tasarımı: Mehmet Ulusel

Baskı: Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş.
Beysan Sanayi Sitesi, Birlik Caddesi, No: 26, Acar Binası
34524, Haramidere - Beylikdüzü / İstanbul
Tel: (0 212) 422 18 34 Faks: (0 212) 422 18 04
www.acarbasim.com
Sertifika No: 11957

1. baskı: İstanbul, Nisan 1996
20. baskı: İstanbul, Şubat 2016
Takım ISBN 978-975-363-338-6

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2013
Sertifika No: 12334
Bu baskıya kaynak alınan kitap Editorial Planeta, S. A. 1992

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 142 Odakule İş Merkezi Kat: 3 Beyoğlu 34430 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İçindekiler

Sunuş (*Jale Parla*) • 9

LA MANCHA'LI YARATICI ASİLZADE DON QUIJOTE

İthaf • 31
Narh • 33
Tashih belgesi • 33
Kral • 34
Bejar Dükü • 35
Önsöz • 37
La Mancha'lı Don Quijote Kitabına • 43

La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote'nin Birinci Kısmı

1. La Mancha'lı ünlü asilzade Don Quijote'nin mizacına ve uğraşlarına dair • 51
2. Yaratıcı Don Quijote'nin köyünden ilk çıkışına dair • 55
3. Don Quijote'nin ne gülünç bir biçimde şövalyelik unvanı aldığına dair • 60
4. Handan ayrıldıktan sonra şövalyemizin başına gelenlere dair • 65
5. Şövalyemizin talihsizliği devam eder • 70
6. Rahip ile berberin, yaratıcı şövalyemizin kitaplığında yaptıkları titiz incelemeye dair • 74
7. Sevgili şövalyemiz La Mancha'lı Don Quijote'nin ikinci defa yola çıkışına dair • 79
8. Yiğit Don Quijote'nin korkunç ve hayal edilemeyecek yeldeğirmenleri serüveninde kazandığı büyük başarıya ve memnuniyetle anılmaya lâyık diğer başarılarına dair • 83

La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote'nin İkinci Kısmı

9. Cesur Vizcaya'lı ile yiğit La Mancha'lı arasındaki muhteşem çarpışma noktalanır • 91
10. Don Quijote'yle silâhtarı Sancho Panza arasında geçen hoş konuşmalara dair • 95

11. Don Quijote'yle keçi çobanları arasında geçenlere dair • 100
12. Bir keçi çobanının, Don Quijote'nin yanındakilere anlattıklarına dair • 105
13. Çoban Marcela'nın öyküsü ve başka bazı olaylar noktalanır • 110
14. Rahmetli çobanın mutsuz dizeleri ve başka beklenmedik olaylar aktarılır • 118

La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote'nin Üçüncü Kısmı

15. Kalpsiz bazı Yanguas'lılarla karşılaşan Don Quijote'nin başından geçen bahtsız serüvene dair • 127
16. Kale sandığı handa, yaratıcı asilzadenin başına gelenlere dair • 133
17. Korkusuz Don Quijote'nin maalesef şato sandığı handa, sadık silâhtarı Sancho Panza'yla birlikte geçirdiği bitmek bilmeyen sıkıntılara dair • 139
18. Sancho Panza'nın efendisi Don Quijote'yle yaptığı konuşmalara ve anlatmaya değer başka serüvenlere dair • 145
19. Sancho'nun efendisine söylediği akıllıca sözlere, bir cesetle serüvenine ve başka garip olaylara dair • 154
20. Dünyanın ünlü şövalyelerinin, La Mancha'lı yiğit Don Quijote'den daha az tehlikeyle atlatabileceği, görülmemiş, duyulmamış serüvene dair • 160
21. Büyük serüvene, müthiş ganimet Mambrino'nun tolgasına ve yenilmez şövalyemizin başına gelen diğer şeylere dair • 170
22. Don Quijote'nin zorla, istemedikleri bir yere götürülen birçok zavallıyı özgürlüğe kavuşturmasına dair • 180
23. Don Quijote'nin Morena Dağlarında başına gelenlere, yani bu gerçek öyküde anlatılan serüvenlerin en gariplerinden birine dair • 189
24. Morena Dağları serüveni devam eder • 198
25. La Mancha'lı yiğit şövalyenin Morena Dağlarında başına gelen tuhaflıklara ve Beltenebros'un kefaretini taklit edişine dair • 205
26. Don Quijote'nin Morena Dağlarında, bir âşık olarak yaptığı inceliklere dair • 218
27. Rahip ile berberin tasarılarının sonucuna ve bu müthiş hikâyede anlatılmaya değer başka olaylara dair • 224

28. Rahip ile berberin aynı dağlarda başından geçen yeni ve hoş serüvene dair • 239
29. Âşık şövalyemizi, kendine reva gördüğü ağır kefaretten kurtarmak için tasarlanan kurnazca düzene dair • 250
30. Güzel Dorotea'nın zekâsına ve daha başka çok hoş, eğlenceli şeylere dair • 259
31. Don Quijote'yle silâhtarı Sancho Panza arasında geçen hoş konuşmalara ve başka olaylara dair • 268
32. Don Quijote ve takımının handa başlarına gelenlere dair • 275
33. Münasebetsiz Meraklının hikâyesi anlatılır • 280
34. Münasebetsiz Meraklının hikâyesi devam eder • 296
35. Münasebetsiz Meraklının hikâyesi son bulur • 311
36. Don Quijote'yle kırmızı şarap tulumları arasındaki şiddetli ve müthiş savaşa ve handa başına gelen diğer tuhaf olaylara dair • 318
37. Ünlü Prenses Micomicona'nın hikâyesinin devamına ve başka gülünç serüvenlere dair • 326
38. Don Quijote'nin silâh ve kalem konusundaki ilginç konuşmasına dair • 335
39. Esir hayatını ve başına gelen olayları anlatır • 338
40. Esirin hikâyesi devam eder • 344
41. Esirin hikâyesi hâlâ devam eder • 353
42. Handaki yeni olaylara ve öğrenilmeye değer birçok başka şeye dair • 367
43. Katırcı oğlanın tatlı hikâyesine ve handa meydana gelen diğer garip olaylara dair • 373
44. Handaki görülmemiş olaylar devam eder • 381
45. Mambrino'nun tolgası ve semerle ilgili şüphelerin ortadan kalkışı ve başka serüvenler, bütün gerçekliğiyle anlatılır • 388
46. Büyük kolluklar serüvenine ve sevgili şövalyemiz Don Quijote'nin müthiş yırtıcılığına dair • 394
47. La Mancha'lı Don Quijote'ye yapılan tuhaf büyüye ve başka ilginç olaylara dair • 401
48. Katedral heyeti üyesi, şövalye kitapları konusuna devam eder ve dehasına uygun başka konulara eğilir • 409
49. Sancho Panza'nın, efendisi Don Quijote'yle yaptığı zekîce konuşmaya dair • 414

50. Don Quijote'yle heyet üyesi arasında geçen akıllıca tartışmalara ve başka olaylara dair • 420
51. Keçi çobanının, Don Quijote'yi götürenlerin hepsine anlattıklarına dair • 425
52. Don Quijote'nin keçi çobanıyla kavgasına ve alınteriyle başarılı sonuca ulaştırdığı, tövbekârlarla garip serüvenine dair • 429

SUNUŞ

Jale Parla

Birinci kısmının basıldığı 1605 yılından beri en çok okunan, en çok sevilen, en çok yorumlanan ve yeniden en çok yazılan La Mancha'lı Şövalye Don Quijote ve silahtarı Sancho Panza'nın serüvenleri, güzel bir çeviriyle, Türkçe'ye kazandırılmış bulunuyor. Romanın "öz" babası Miguel de Cervantes Saavedra, kendisini izleyen tüm romancıları yapıtlarının "üvey" babası konumuna düşüreceğini –çünkü *Don Quijote*'den şu ya da bu biçimde etkilenmemiş tek büyük romancı yoktur– okuruna şu mütevazi önsözle seslenirken bilebilir miydi?

> Aylak okur: Bu kitabın, zihnin, düşünülebilecek en güzel, en zarif, en akıllıca ürünü olmasını isterdim; buna yeminsiz inanabilirsin. Ancak, tabiat kanununa karşı çıkamadım; tabiatta her şey, benzerini doğurur. Benim kısır, gelişmemiş zekâm da, her türlü rahatsızlığın hâkim olduğu, her türlü hazin sesin duyulduğu bir hapishanede doğmuşçasına kuru, kırışık, maymun iştahlı ve çok çeşitli, kimsenin aklına gelmeyecek düşüncelere boğulmuş bir evlâttan başka ne doğurabilir?. . Ama Don Quijote'nin babası gibi görünsem de, üvey babası olan ben, âdetlere uyup, başkalarının yaptığı gibi, nere-

> deyse gözlerimde yaşlarla, oğlumda göreceğin kusurları affetmen veya görmezden gelmen için sana yalvarmayacağım, sevgili okur.

Cervantes'in kuru, kırışık, maymun iştahlı diye takdim ettiği *Don Quijote*, edebiyat dünyasında yer aldığı günden zamanımıza en zengin yorumlara vesile oldu. On sekizinci yüzyılda aklın ve gerçekçiliğin övgüsü olarak baş tacı edildi. On dokuzuncu yüzyıl romantikleri bu yorumu tam anlamıyla ters yüz edip, Don Quijote'nin kişiliğinde yenilmez idealizmi, dışlanmış yaratıcılığı, giderek, horgörülmüş diğergâmlığın İseviliğini buldular. Yirminci yüzyıl varoluşçuları için o, abes yaşamın benlik arayışından ödün vermeyen vakur kahramanıydı. Daha felsefi okumalarda Sancho'yla birlikte, idealizmle materyalizmin diyalektiğini simgeliyordu; politik eğilimliler ise bu anlatıda ütopyen sosyalizmin ilk örneklerinden birini gördüklerini düşündüler. Ve bütün yüzyıllar için, sanatın sanatla, sanatın yaşamla, ve sanatın insanla ilişkisini irdeleyen en baştan çıkarıcı anlatı olarak kabul edildi. Feodal düzenden merkantilist düzene geçişin örnek kitabı olarak sosyolojik ve tarihsel okumalara konu olurken, başkişisi Don Quijote'nin deliliği psikolojik tahlil ve teşhislere tabi tutuldu. Onun bu deliliğinin nedeni olarak gördüğü şövalye edebiyatının yergisinden yola çıkarak Cervantes'in gerçekleştirdiği edebi türler parodisi ise, edebiyatta metinlararası doğurganlık sorunsalının paradigmatik anlatısı sayıldı. Bu yorum zenginliği Ortega y Gasset'den Jorge Louis Borges'e kadar hiçbir yazarın gözünden kaçmamıştır.

Geç bir yaşta, ve artık neredeyse şan şöhretten umudunu kestiği bir noktada *Don Quijote*'yi okur dünyasına sunan Cervantes'in, kuşkusuz buluşmaya çalıştığı bir "ideal" okuru vardı:

> Sen onun [Don Quijote'nin] ne akrabasısın, ne arkadaşı; ruhun kendi bedeninde; gayet yetenekli, hür bir iraden var; evindesin ve kralın vergilerinin efendisi olduğu kadar, sen de evinin efendisisin; bilirsin, herkes kendi evinde kraldır. Bütün bunlar, seni her türlü saygı ve

> mecburiyetten azade kılıyor; kısacası, hikâye hakkında, kötü söylersen karalanmaktan, iyi söylersen ödüllendirilmekten korkmadan, istediğini söyleyebilirsin.

Her ne kadar Cervantes önsözünde böyle dese de, daha kitabın başında onun okurunun yakasını kolay bırakmaya niyeti olmayan bir yazar olduğunu anlarız. Çünkü Cervantes, Shakespeare'le birlikte belki de ilk kez, "modern" okuru düşlemiştir. Ve düşlediği bu okur, neredeyse düşlediği "yaratıcı" şövalye Don Quijote kadar, romanının içindedir. Baş oyuncu Don Quijote, kendi yarattığı oyunlar girdabında kayboladursun, Cervantes de okuruyla oynadığı oyunlarla bu girdabı tepeden gözler. Okur, *Don Quijote*'de edilgen bir dinleyici değil, etkin bir yorumcu olarak düşlenmiştir. Bu okur, kendi yargılarına özgürce varan, otoriteden kurtulmuş okurdur. Bu okurla kurmak istediği çok özel bağ gereği, Cervantes kitabına klasik metinlerden alıntılarla başlamak yerine onu "kupkuru" sunmayı yeğler. Çünkü bir şekilde sezmiş olmalıdır ki, bu kupkuru dediği dal üzerinde edebiyatın en özgür türü, yani roman yeşerecektir.

Cervantes'in Önsöz'deki "sözde" kaygılarının tam üzerine gelen "arkadaş" aslında kitapta okurun oynadığı ilk etkin rolü gerçekleştirir. Arkadaş bu kitabı okuyup ne anlaması gerekiyorsa onu anlayacak "akıllı" ya da "ideal" okurdur. Cervantes'in "saman gibi kupkuru, yenilikten yoksun, üslubu güdük, kavram yoksulu bir hikâye" dediği La Manchalı Don Quijote'nin öyküsüyle "halk denilen eski kanun koyucu"nun karşısına çıkmaktan duyduğu kaygıyı bu arkadaş/okur şöyle giderir:

> Önemli olan tek şey yazılanlarda *taklit*ten yararlanmaktır; *taklit* ne kadar mükemmel olursa, yazılan da o kadar iyi olacaktır. Sizin bu kitabınızın amacı, şövalyelik kitaplarının dünyadaki ve halk üzerindeki otoritesini, etkisini kırmak olduğuna göre, filozoflardan cümleler, Kutsal Kitap'tan nasihatler, şairlerden efsaneler, retorikçilerden söylevler, azizlerden mucizeler dilenmenize gerek yok;

aksine, cümlelerinizin, paragraflarınızın, sade bir şekilde, anlamlı, açık, yerinde kelimelerle, fikrinizi mümkün olduğunca canlandırması, düzgün ve renkli olması için uğraşın; kavramlarınızı karmaşık, karanlık hale getirmeden anlatın. Ayrıca, hikâyenizle hüzünlü kimseleri neşelendirmeye, neşelilerin neşesini arttırmaya çalışın; saf kimseleri kızdırmayın, zeki kimseleri yeniliğine hayran bırakın, ciddi kimseler küçümsemesin, ihtiyatlı kimseler de övmeyi ihmal etmesin.

Bu tavsiyede arkadaş/okur'un gösterdiği yol, taklit, yani Aristoteles kuramının *mimesis* kavramıdır. Aslında okurunu, sanat yoluyla gerçekliğin temsili diye açıklayabileceğiniz bu kavramın çok ötesine geçmiş bir uygulamayla karşı karşıya bıraktığını biliyordu Cervantes. "Şövalyelik kitaplarının dünyadaki ve halk üzerindeki otoritesini, etkisini kırmak" bir yana, *Don Quijote* Rönesans'ta kullanılan bütün türlerin otoritesini yıktı. Eğer kitapta parodisi yapılan türlerin bir listesini yaparsak, bu listenin, Cervantes'in çağındaki tüm edebiyat türlerini kapsadığını görürüz. *Don Quijote*'de *Orlando Furioso*'nun (I, 26), Marcela ve Grisóstomo'nun öyküsünde pastoral romansın (I, 13), Ginés de Pasamonte'nin bitmemiş kitabında pikareskin (I, 22), Münasebetsiz Meraklının Hikâyesi'nde Rönesans ibret öykülerinin (I, 33-34), Dorotea'nın serüveninde Bizans romanının (I, 30), Esirin Hikâyesi'nde Doğu öykülerinin (I, 39-41), Sancho'nun ruhlardan korkarak geçirdiği gecede halk mizahının (I, 20), Sancho'nun yöneticiliğe soyunduğu serüvende adil yönetim risalelerinin (II, 42-43), yönetimi sırasında Sancho'ya oynanan oyunlarda karnaval mizahının (II, 51, 53), Montesinos mağarasına inişte epik yeraltı yolculuğunun (II, 22), Dulcinea del Toboso övgülerinde ruhani aşkın, Katedral Üyesi'yle sohbette çağın edebiyat anlayışının (I, 48) düz ya da alaylı parodileri yapılır.

La Mancha'lı "yaratıcı" şövalye Don Quijote yalnızca Montiel ovalarında değil, çağının düşgücünün ifade bulduğu tüm yaratıcı ve düşünsel söylemlerde de dolaşır. Bu tür ve söylemlerin sınırlarını sü-

rekli genişletir, içeriklerini bulandırır, kurallarını bozar, ya da girdiği derin tartışmalarda (askerlik mi sanat mı daha yararlıdır bir toplum için, gibi) birbirleriyle yarıştırır. Sonunda hiçbirini benimsemez; ölüm döşeğinde yatarken başucunda ağlayan Sancho Panza'nın çobanıl ütopya'ya kaçma yakarışlarına bile kulaklarını tıkar ve İyi İnsan Alonso Quijano olarak ölür: La Mancha'lı Şövalye Don Quijote'nin öyküsü de böylece onun ölümüyle biter. Ama arkasında bitmemiş birçok öykü bırakarak. Bunlardan birisi kitapta hem serüvenci, hem yazar, hem sanatçı, hem de *desdichado* (bahtsız) olarak bir parça da Cervantes'i çağrıştıran Ginés de Pasamonte'nin öyküsüdür. Ginés hapisteyken hayatının hikâyesini yazmıştır ama sıkışınca iki yüz riyal karşılığında kitabı rehin bırakmıştır.

Ama durumu düzelir düzelmez, ne bahasına olursa olsun, kitabını kurtarmaya kararlıdır. Ve Ginés bu kitabın henüz bitmediğini söyler meraklı dinleyicisi (ve potansiyel okuru) Don Quijote'ye. Çünkü henüz yaşamı bitmemiştir. "Bu kitap gerçektir," der Ginés, "hiçbir uydurma öykü de onunla boy ölçüşemez." Ginés'in sürmekte olan yaşamına bağlı bu gerçeklik, romanın peşine düşeceği gerçekliktir.

Bireyler, toplumsal sınıf temsilcileri (dük, düşes, Ricote, Yeşil Şovalye, Asker, Yahudi, vb), söylemler ve edebiyat türleri arasında sürekli sorgulayan, irdeleyen, kâh olumlayan, kâh olumsuzlayan bir diyalog *Don Quijote*'nin ana eksenidir. Daha Önsöz'le birlikte okur da bu diyaloğa çekilir. Önsöz'ün "ben"iyle –ki bu "ben"in Cervantes olduğunu varsayabiliriz– arkadaş/okur arasındaki bu diyaloğun açısı anlatı boyunca sürekli genişleyecektir, öyle ki 360 derecelik bir tam açıyla tekrar okur/yazar özdeşliğinde tamamlanıncaya kadar. *Don Quijote*'nin hermönetik dairesi de bence budur. Nitekim Borges de böyle düşünmüş olmalı ki "*Don Quijote*'nin Yazarı Piérre Menard" öyküsünde *Don Quijote* gibi bir metin yazma saplantısındaki kahramanına bu daireyi tamamlatır. Öykünün sonunda Piérre Menard'ın yazdığı metni okuduğumuzda, bu metnin Cervantes'in metniyle noktası ve virgülüne dek aynı olduğunu görürüz. Bunun anlamı şudur: Her yazar bir parodist, her yazın metni bir parodidir; ama en büyük parodist okurdur çünkü

her okuma, okunan metnin yeniden yorumlanması, dolayısıyla *yeniden* yaratılmasıdır.

Şimdi, Önsözde başlayan okur/yazar diyaloğunun açısının nasıl genişleyip tam açıya dönüştüğüne ve kitabın kurgusunda bunun hangi yorum katmanlarını geliştirdiğine bakalım.

Don Quijote'nin ilk cümlesinde birincil bir anlatıcıyla karşı karşıya olduğumuzu düşünürüz: "La Mancha'nın, adını hatırlamadığım bir köyünde" diye başlar çünkü öykü. Ama çok geçmeden bu anlatıcının hikâyesini birinci elden değil, ikinci elden anlattığını keşfederiz: "Soyadının Quijada ya da Quesada olduğu söylenir; *yazarlar* arasında (abç) bu konuda farklı görüşler bulunmaktaysa da, *güvenilir kaynaklardan* (abç), soyadının Quejana olduğu anlaşılmaktadır." Buradan anlarız ki anlatıcı hikâyeyi birinci elden anlatmıyor, onun da başvurduğu kaynaklar var. Ve birkaç sayfa sonra görürüz ki Don Quijote, şövalye olmaya karar verdiği anda, yaşamının bir çok anlatıya konu olacağını da bilmektedir; ileriye bir atıfla bu anlatıcılarla hemen bir diyaloğa girer; bu diyaloğu kitap boyunca da hiç kesmemek üzere: "Bu eşsiz öyküyü nakledecek olan ey bilge büyücü, kim olursan ol, sana yalvarırım, sevgili Rocinante'mi, bütün yolculuklarımda bana eşlik eden ezelî dostumu unutma." Başlangıçtaki anlatıcı, böylece, kendinden önceki anlatıcılarla (geçmiş) sonraki anlatıcılar (gelecek) arasında yalnızca bir halka oluşturur. Bu, yazarlık bağlamında, anlatının düz-zamansal eksenidir. Ama olaylar çok ilerlemeden, Vizcaya'lıyla Don Quijote arasındaki çatışmada, bu halka ansızın kopar.

> Don Quijote, dediğimiz gibi, kılıcı havada, ortadan ikiye bölmeye kararlı bir şekilde hazır bekleyen Vizcaya'lının üzerine geliyordu. Vizcayalı da aynı şekilde, kılıcı havada, minderi siper etmiş bekliyordu; .
>
> Ama işin acıklı yanı şu ki; tam bu noktada ve bu yerde, bu hikâyenin yazarı, Don Quijote'nin bu kahramanlıklarıyla ilgili, aktardıkları dışında bir kayıt bulamadığından ötürü, özür dileyerek, bu çarpışmayı askıda bırakıyor. Gerçek şu ki, bu eserin ikinci yazarı, bu kadar ilginç bir

> öykünün, unutuluşa terkedildiğine, La Mancha'lı dâhilerin bu kadar meraksız olup arşivlerinde, bu ünlü şövalyeye dair birtakım belgeler bulundurmadıklarına inanamadı ve bu düşünceyle, bu hoş öykünün *sonunu bulmaktan umudunu kesmedi* (abç).

Bu çok klasik bir okuru meraklandırma numarasıdır. Ama anlatıyı dondurup okuru tekrar, aktif olarak anlatının içine çekme işlevini de görür. Sanki okura rahat vermemektir amaç, onun da anlatının kurgulanmasına katılımını sağlamaktır. Bunu izleyen bölümde kayıp metnin arayışı başlar. Anlatıcı çok mutsuzdur, çünkü

> . bu kadar az bir kısmı *okumanın* zevki (abç), bu kadar hoş bir öykünün kanımca çok olan eksiğini tamamlamanın zorluğunu düşündükçe, *sıkıntıya* dönüşüyordu (abç). Bu kadar iyi bir şövalyenin hiç görülmemiş kahramanlıklarını yazma görevini üstlenmiş bir bilginin olmaması, bana imkânsız ve geleneğe aykırı gibi geliyordu.

Burada ilk anlatıcı artık okurla özdeştir. Italo Calvino'nun *Eğer Bir Kış Gecesi Bir Yolcu*'sunda olduğu gibi, bu metin arayışı yolculuğu aynı zamanda bir okuma, hattâ düşleme davetidir. Öykünün durduğu bu an, her türlü öyküye gebe bir andır çünkü. Çok geçmeden meraklı okur, ya da ilk anlatıcı, aradığı öykünün devamını bulur. Bulur da, sıkıntısı burada bitmez, çünkü bulduğu metin Arapça'dır ve o Arapça bilmez. Arapça metnin sahibi Seyyid Hâmid Badincani isminde bir yazardır. Meraklı okur çareyi bu metni çevirtmekte bulur. Artık ilk anlatıcıyla okur, asıl metne eşit uzaklıktadır. İkisi de öyküyü çeviriden izlemektedirler. Ve ikisi de araya karışması muhtemel sonsuz sayıda başka yazara hazırlıklıdırlar. Bunlar, diğer arşiv yazarları, Avellanada, Piérre Menard, Italo Calvino, Orhan Pamuk olabilir. (*Beyaz Kale*'nin çıkış noktasının Esirin Hikâyesi'nin anlatılmamış kısmı olduğunu düşünüyorum.)

Dolayısıyla, Vizcaya'lı kesintisinden sonra tamamlanan hermöne-

tik daire, kapalı bir daire değildir. Sonsuz sayıda yorum ve yeni metin katmanlarının üzerine bina edileceği bir silindirin tabanını oluşturan daire gibi düşünebiliriz belki bunu.

Bu silindirin dairelerini tabandan tavana doğru izlersek kurmaca ve üst kurmaca katmanlarının her an birbiri üzerinde biriktiğini farkederiz. Cervantes'in okuru kurmacanın içine çekip, onunla bu kurmacalığı paylaştığı, değişik taktik ve stratejilerini sergilediği, uydurduğu çeşitli yazar maskeleri ardına gizlendiği yerlerde anlatı üst kurmaca, bütün bu kurgunun sahibinin kendisi, Miguel de Cervantes Saavedra olduğuna dair ipuçları verdiği yerlerde de anlatı kurmaca olarak ilerler.

Üst Kurmaca Olarak Don Quijote

Kitabın ilk sayfalarında gerçekten şaşırtıcı, yaratıcı kahramanımızla tanışırız. O güne dek kendi halinde bir asılzade olarak yaşayan Alonso Quijana, okuduğu şövalye romanlarının etkisinde kalarak tek başına dünyayı değiştirmeye, haklıyı savunup haksızı cezalandırmaya, ama bu işi de kitabına, yani şövalye romanlarına, uygun bir biçimde yapmaya karar vermiştir. Gerçeği değil kurguyu taklit edecektir. Alonso Quijana'nın bu kararını uygulamaya karar verip Don Quijote'ye dönüşmesini betimleyen sayfalar bir tiyatro sahnesi gibi yazılmıştır; sanki başoyuncu, sahne ışıkları altında giysilerini değiştirip, oyundaki rolüne hazırlanmakta ve bunu da neredeyse Brechtvari bir biçimde, sahne arkasında değil de, seyircinin gözleri önünde yapmaktadır, Büyükdedelerinden kalma, paslanmış, küf tutmuş zırhı bir güzel temizleyip parlatır ve giyer; miğferin kullanılamaz halde olduğunu görünce kendine kartondan bir miğfer yapar. Dayanıklılığını sınadığında sonuçtan pek memnun kalmaz ama ikinci bir denemeye de girmez, elindekiyle yetinmeye karar verir. Bundan sonrası için de sözcüklerin büyüsüne başvurur. Karton miğferin güvenilmezliğinin karşısına Don Quijote de La Mancha sözcüklerinin ritmini, Dulcinea del Toboso'nun sevdalı müziğini, Rocinante'nin kafiyesini diker.

Artık "yaratıcı" şövalyemiz sözcüklerden kurulu oyununa hazırdır. Bu kostümden ve bu dilden hiç vazgeçmeyecektir. O, defalarca gözlemlendiği gibi, yalnızca edebiyatın en tutarlı yanılsama ustası değil, sanal gerçekliğin de ilk sahneleyicisidir. Bu sanal gerçeklik sahnelerinde berber leğeni Mambrino'nun miğferi, eşek üstündeki köylü kızlar Dulcinea ve nedimeleri, hanlar şato, hancılar prens, han hizmetçileri prenseslerdir.

Yeni kıyafetiyle köyünden çıkmaya hazırlanan Don Quijote, yaratılışı böyle okurun gözleri önünde gerçekleşen ilk kahramandır. Kendini yarattıktan sonra sahneden inen ve yollara düşen Yaratıcı Şövalye, aynı zamanda sürekli kendi metnini de üretecek ve bu metni başka metinlerin karşısına koyacaktır. Ona kim olduğunu anımsatmaya kalkan çiftçiyi fena halde azarlar:

> "Bakın saygıdeğer efendim, ne yazık ki ben Don Rodrigo de Narvaéz de değilim, Mantova Markisi de, ben komşunuz Pedro Alonso'yum. Zat-ı âliniz de ne Baudouin'siniz, ne İbn-is-Serrac; siz dürüst asilzade Señor Quijana'sınız."
>
> "Ben kim olduğunu biliyorum," dedi Don Quijote. "Ne olabileceğimi de biliyorum; yalnız söylediklerim değil, Fransa'nın On İki Asilzadesinin hepsi, hattâ Meşhur Dokuzların hepsi; her birinin tek tek ve hepsinin birlikte gösterdiği kahramanlıkları geçecek benim kahramanlıklarım."

On yıl sonra yazdığı *Don Quijote II*'de Cervantes okurla oynadığı oyunlarla anlatıyı tümüyle metnin içine hapseder. Bu kitapta çevirmene de daha aktif bir rol düşer, "sözümona" çevirmen sürekli okurla Badincani ve ilk anlatıcı arasına girer. (II, 8, 10)

Birinci Kitabın son fiyaskosundan sonra İkinci Kitabın başında Don Quijote'yi gene köyünde buluruz. Bir yandan dinlenmekte, bir yandan da, yeğeni ve bakıcısının önlemleriyle, şövalyelik sevdasından kurtarılmaya çalışılmaktadır. Bu arada ünü tüm İspanya'ya yayıl-

mıştır. Üstelik Birinci Kitapta anlatılan seüvenlerin sahte devamları yazılmaktadır. Kendinin ve kendi metinlerinin tek yaratıcısı olma iddiasındaki Don Quijote'yi bunları duymak çok rahatsız eder. Salamanca'da öğrenim görmüş Sansón Carrasco'yu çağırarak kulağına gelenlerin doğru olup olmadığını sorar. Don Quijote, Sancho, Sansón Carrasco birinci kitabı konuşmaya başlarlar; bu aynı zamanda metin içinde metin değerlendirmesidir. Cervantes bu fırsatı birinci kitapta yaptığı bazı dalgınlıkları düzeltmek için kullanır: Örneğin, Sancho'nun Karakaçanının kaybolduğunu unutması ve Sancho'nun eline geçen yüz altını ne yaptığını söylememesi gibi. Ayrıca kahramanlarımız Sancho ve Don Quijote birinci kitapta herşeyin anlatılmış olmasına da burkulurlar, çünkü serüvenlerinin içinde bilinmesi işlerine gelmeyenler vardır. Yanguaslardan yedikleri dayaklar, Sancho'nun battaniyeyle altı okka edilmesi gibi. Münasebetsiz Meraklı öyküsünün kitapta yer almasını tümüyle Seyyid Hâmid'in kaprisine bağlarlar; sırf canı çektiği için, uysa da uymasa da kitaba katmıştır bu öyküyü Badincani. Roman karakterlerinin yazarlarına karşı ayaklandıkları bu bölüm tam bir üst kurmaca oyunudur ve sonradan Pirandello'nun *Altı Karakter Yazarını* Arıyor, ya da belki Ahmet Mithat Efendi'nin *Müşahedat* gibi yapıtlarına ilham kaynağı olacaktır. Ayrıca Sancho Panza'nın ağzından kitabın birinci kısmına okurun tepkisini de dinleriz:

> "Halk zat-ı âlinizi zırdeli, beni de en az o kadar sersem kabul ediyor. Asilzadeler, zat-ı âlinizin asilzadelik sınırları dışına çıkarak *Don* lâkabı aldığınızı, üç bağ kütüğü, iki dönüm arazi, sırtınızda bir çulla, şövalyeliğe kalkıştığınızı söylüyorlar. Şövalyeler ise, küçük asilzadelerin, özellikle pabuçlarını isle parlatıp siyah çoraplarını yeşil ipekle onaran silahtar asilzadelerin, kendileriyle rekabete girmelerini istemediklerini söylüyorlar."

Don Quijote'nin, yazarın bir ikinci kısım planlayıp planlamadı-

ğına ilişkin sorusuna Sansón olumlu yanıt verir. Oysa o ikinci kısım zaten o anda okuduğunuz kısımdır. Hapsedildiğimiz metinsellik içinde sanki merkezçek bir kuvvetin elinde bir metinler ve oyunlar girdabına sürükleniriz. Sancho'nun El Toboso'da Dulcinea'yı aramasıyla Salamanca'da Sansón Carrasco'yu araması arasındaki fark nedir? Böyle bir fark var mıdır? Bu arada anlatının duraksamaları sıklaşmış, sahte yazarlar (anlatıcı, çevirmen, Badincani) daha aktif ve oyunbaz bir ilişki içine girmişlerdir. Don Quijote ise ciddi kaygılar içindedir: Yaşamını kaleme almış olan tarihçi acaba dürüst bir yazar mıdır, yoksa o da düşmanı büyücülerle işbirliği halinde midir? Anlatıcının ona düzdüğü övgüleri hakeden biri midir, yoksa bir yerde Allah'a dua ederken, başka bir yerde katolik bir Hıristiyan olarak yemin eden üçkâğıtçının biri midir? Burada işleri daha da karıştırmak için araya çevirmen girer ve çelişkili gibi görünen bu iki ayrı yemin için pek de ikna edici olmayan bir açıklama getirir:

> Bu müthiş hikâyenin yazarı her şeyi olduğu gibi, gerçekten bir nebze olsun ayrılmadan, bir şey ekleyip çıkarmadan, kendisine yalancı diye yapılabilecek suçlamalara aldırmadan, yazmıştır; iyi de etmiştir, çünkü gerçek incelse de kopmaz ve zeytinyağının suyun üstüne çıktığı gibi, daima yalanın üstüne çıkar.

İkinci Kitabın ilk önemli serüveni Sancho ve Don Quijote'nin Dulcinea'yı bulmak üzere El Toboso'ya gitmeleridir. Bu yolculukta Sancho zor durumdadır, çünkü Dulcinea'yı görüp konuştuğuna dair evvelce uydurduğu yalanların ortaya çıkmasından korkmaktadır. Sonunda tek çıkar yolun yalanlarına devam etmek olduğuna karar veren Sancho Panza, ilk gördüğü köylü kızını Don Quijote'ye Dulcinea diye yutturarak bu işten yakasını sıyırmaya çalışır. Metinsellikte tümüyle yitmiş Don Quijote ise tombul, çirkin ve kaba köylü kızını bir prenses olarak, yani "gerçek"te olduğu gibi görememesinin şanssızlığını düşmanı büyücülere atfederken, kız katırından düştüğü zaman yerden kaldırmak üzere yanına yaklaştığında duyduğu ağır sarımsak koku-

suna bile kulak asmaz. Duyuların askıya alındığı bu kurgu dünyasının bir sonraki misafirleri, Rönesans'ın en popüler kurgu türünün ustaları tiyatrocular olacaktır. Bu yanılsama üstatlarının işlevi "adım başı karşımıza bir ayna koyup insan hayatındaki olayları canlı olarak bize göstermek" olarak, yani kelimesi kelimesine Aristoteles'in mimesis kavramına göre tanımlandıktan sonra, izleyen serüvende, Cervantes bu munis yanılsama açısını genişletir; mimetik ayna metaforu yerini yaşamı değil durmaksızın kurgusallığı yansıtarak çoğaltan aynalar metaforuna bırakır. Çünkü tiyatrocuların hemen ardından Don Quijote'nin karşısına zırhına aynalar nakşolmuş Aynalar Şövalyesi kılığındaki Sansón Carrasco çıkacaktır. Sözümona amacı Don Quijote'yi teke tek dövüşte yenip köyüne dönmeye zorlamaktır. Ama beklediğinin aksine yenilen kendisi olur. Bundan sonraki serüvenler de Dük ve Düşes'in şatosunda baş döndürücü bir hız kazanacak donkişotluk oyunlarıdır.

Dük ve Düşes'in şatosunda sırf bu soyluların can sıkıntısı geçsin diye düzenlenen donkişotluk senaryoları giderek aşağılayıcı, anlamsız şakalara dönüşürken, kitabın baştan beri izlediği yanılsama/gerçeklik çatışması ekseni de yerini yalnızca yanılsama eksenlerine bırakır. Delice de olsa Don Quijote'nin savunduğu şövalyelik ahlâkı Dük ve Düşes'in oyuncağı haline gelir. Don Quijote'nin ikinci seferinin son seferi olacağını sezmeye başlarız, çünkü donkişotluğun getirdiği bu aynalar labirentinden tek çıkış yolu donkişotluğun terkedilmesiyle olabilir. Nitekim Don Quijote bu ikinci seferden köyüne üçüncü kez döndüğünde aklı başına gelir; Don Quijote değil İyi Yürekli Alonso Quijana olarak ruhunu teslim eder.

Don Quijote'yi bir daha sefere çıkamamak üzere köyüne döndüren, onunla bu kez Beyaz Ay Şövalyesi kılığına girip çarpışan Sansón Carrasco'dur. Bu başarısıyla övünmeye kalktığında Don Antonio ona şöyle cevap verir:

> "Ah beyefendi," dedi Don Antonio, "dünyadaki en hoş deliyi uslandırmak istemekle bütün dünyaya vermiş olduğunuz zarar yüzünden Tanrı sizi affetsin! Don Quijote'nin

> uslanmasının faydası, asla çılgınlıklarının verdiği zevk kadar büyük olamaz; bunu anlamıyor musunuz beyefendi?"

Bu elbette *okur*'un sesi, *okur*'un itirazıdır. Yazar (Cervantes/Badincani) ve okur'un da kitaptaki son diyaloğudur. Hangi okur istemez ki Don Quijote ve Sancho Panza'nın donkişotluklarını daha bir bu kadar okumayı? Ama yazar "buraya kadar" demiştir ve bunu demek onun "yazarlık" önceliğidir:

> Don Quijote sadece benim, ben de onun için yaratıldık; o yapabildi, ben yazabildim. Sadece ikimiz birbirimizle beraber olabiliriz; benim yiğit şövalyemin kahramanlıklarını kaba, yontulmamış devekuşu tüyüyle yazmaya cüret eden, bir daha cüret etmeye kalkabilecek sahte Tordesillas'lı yazar bozuntusuna rağmen. Bu onun omuzlarının taşıyabileceği bir yük, onun donuk hayalgücünün harcı değil. Olur da kendisiyle tanışırsan, söyle ona, Don Quijote'nin yorgun, artık çürümüş kemiklerini mezarında rahat bıraksın, ölümün bütün yasalarını çiğneyip onu Eski Kastilya'ya götürmeye kalkmasın. Gerçekten, üçüncü bir sefere çıkmasına imkân olmadan, boydan boya uzanmış yatmakta olduğu mezarından onu kaldırmasın.

Bu son yazar/okur diyaloğuyla Cervantes'in gerçekleştirdiği bütün kurgusal ironilerin sonuna geldiğimiz doğrudur. Ama tam bu noktada tarihin ironisi başlayacaktır; çünkü Cervantes ne derse desin, geçen dört yüz yıl bize onu izleyen romancıların Don Quijote'yi mezarında rahat uyumaya bırakmaya hiç de niyetli olmadıklarını kanıtlamıştır. Don Quijote kim bilir kaç kez ete kemiğe bürünüp, Fielding, Sterne, Lennox, Austen, Dickens, Stendhal, Dostoyevski, Flaubert, Mark Twain gibi yazarların (liste uzatılabilir) romanlarında karşımıza dikilmiştir.

Kurmaca Olarak Don Quijote

Don Quijote'nin birinci kitabının son kısmı bütün karakterlerin toplandığı bir handa geçer. Buradaki Hancı da en az diğerleri kadar renkli bir karakterdir; üstelik bir miktar da donkişotluk bulaşmıştır bu Hancı'ya, çünkü şövalye romanlarındaki olayların gerçek olduğuna inanmaktadır. Hancının bu tür kitaplardan oluşan bir de küçük hazinesi vardır. Rahip'in ısrarıyla asma kilitli eski bir valiz içinde sakladığı kitapları getirir. Bunlar, *Trakya'lı Don Cirongilio*, *Hirkanya'lı Felixmarte*, *Büyük Komutan Gonzale Fernández de Córdoba'nın Öyküsü ve Diego Garcia de Parédes'in Hayatı*'yla bir de el yazması olarak saklanmış olan *Münasebetsiz Meraklının Hikâyesi*'dir. İlk iki kitap abuk sabuk şövalye romanlarındandır, sonuncusu bir sonraki bölümde okuyacağımız öykü, yani elimizde tuttuğumuz metnin bir parçasıdır. Üçüncüsü ise Cervantes'in yazdığı bir öykü olup, metin dışı bir gerçeğe göndermedir. Kısacası, böyle bir metin gerçekten vardır ve elinizde tuttuğumuz kitabın yazarı tarafından yazılmıştır. İşte *Don Quijote*'nin en kayda değer yanı, bir yandan yukarda sözünü ettiğim türden metin içi oyunlarla ilerlerken, bir yandan da metin dışı toplumsal ve tarihsel gerçeklerle bağını sürdürmesidir. Anlatıcı-Çevirmen-Badincani üçlüsünün oluşturduğu yazar karakterlerin yanısıra, okura sık sık, bazan doğrudan, bazan dolaylı olarak, asıl yazar Miguel de Cervantes Saavedra'nın varlığı anımsatılır.

Bu anımsatmaların en bilineni Birinci Kitabın altıncı bölümündeki kitap yakma eylemindedir. Don Quijote'nin ruh sağlığını korumak için onun kütüphanesinde "titiz bir incelemeye" giren ve zararlı buldukları kitapları yakılmak üzere seçen Berber ve Rahip, belirli bazı kitapları korumak üzere bir kenara ayırırlar. Bu kitaplardan biri de Cervantes'in Platonik bir pastoral romans olarak yazılmış, ama henüz tamamlanmamış *La Galatea*'sıdır.

> . . Peki yanındaki bu kitap ne?"
> "Miguel de Cervantes'in *La Galatea*'sı," dedi berber.
> "Cervantes benim çok eski arkadaşımdır; şiirden çok

talihsizlikte tecrübeli olduğunu bilirim. Kitabı yenilik bakımından fena sayılmaz; ancak başlangıçta kendine koyduğu hedefe ulaşamamıştır. Yazacağını vaat ettiği ikinci bölümünü beklemek gerek, belki bu düzeltmeyle, şimdilik kendisinden esirgenen hoşgörüyü elde edebilir. Bu arada, evinizde saklı dursun sevgili dostum."

Cervantes'in yukarıdaki alıntıda Rahip'e söylettikleri, bildiğimiz kadarıyla, tümüyle otobiyografik gerçeklerdir.

Cervantes 1547 yılında, orta sınıf bir ailenin yedi çocuğundan biri olarak doğdu. Babası doktordu. Fakat pek hesap kitap bilmediği anlaşılan, bilse de düşük geliri ve dokuz kişilik ailesiyle iki yakası bir türlü bir araya gelmeyen Rodrigo de Cervantes'in çareyi borca girmekte, borçlarını ödeyemediği zaman da bir şehirden diğerine göçmekte bulduğu anlaşılıyor. (Esir'in Hikâyesi'nde esirin babası da böyle hesap kitap bilmeyen bir adamdır. Bir de Don Quijote'nin Sancho ve Ginés de Pasamonte dışında hiç kimseye borç ödememekteki inadı, acaba hayalde olsun, borç yüzünden çok mihnet çeken babasının intikamını alma arzusu mudur?) Bu yüzden Cervantes'in çocukluğu İspanya'da bir şehirden diğerine dolaşarak geçer. Sevilla'da bir Cizvit okulunda okuduktan sonra ailesiyle Madrid'e gelir, Burada üniversiteye devam ederken çağın büyük hümanisti Erasmus'un öğrencilerinden López de Hoyos'un öğrencisi olur. Bir çok Cervantesçinin onun Rönesans'ta Erasmus hümanizmasının son temsilcisi, *Don Quijote*'nin ise *Deliliğe Övgü*'nün son izleksel dönüşümü olduğunu söylemeleri boşuna değildir. Gerçekten de Don Quijote'nin Dulcinea del Toboso'ya olan platonik aşkı ("sırf gezgin şövalyelerin âşık olması zorunlu olduğu için âşığım; âşıksam, ahlaksız âşıklardan değil, nefsine hâkim, platonik âşıklardanım") zayıfı savunmak ve zorbayı cezalandırmaktaki diğergâm kararlılığı, Rönesans hümanist geleneğinin önde gelen değerleridir, Üniversiteden sonra, zamanın sanat ve edebiyat merkezi İtalya'ya giden Cervantes, daha sonra İspanya ordusuna katılacak ve İspanyol donanmasıyla İnebahtı Savaşında savaşacaktır. İtalya ve İnebahtı *Don Quijote*'ye askerlik mi kalem mi yararlıdır tartışmalarıyla yansır.

Ayrıca bu tartışma, Rönesansın önemli bir ikilem olarak gördüğü siyasi etkinlik mi, düşünürlük mü yararlıdır tartışmasıyla da örtüşür. İnebahtı Savaşı'nda aldığı yaradan ötürü sol eli felç olan Cervantes, üzerinde üstlerinden aldığı taltif mektuplarıyla kardeşi Rodrigo ile birlikte İspanya'ya dönerken Türk korsanlarına esir düşer. Mektuplar korsanlara onun önemli biri olduğu izlenimini verdiği için, fidye almak amacıyla beş yıl esir tutulur. Bu beş yıllık esaretten sonra onu bir Yunanlı satın alır. Birkaç başarısız kaçma girişimini tam on iki yıl sonra kurtarılarak vatanına dönüşü izler. Otuz iki yaşına gelmiştir ve artık başarı ve ün istemektedir. Önce oyun yazarlığı ve pastoral romans türünü (*La Galatea*'da) dener, ama beklediği üne kavuşamaz. Bu arada Catalina de Salazar ile mutsuz bir evlilik yapar, La Mancha'da yerleşirler ve Cervantes küçük bir mubayaa memuru olarak çalışmaya başlar. Bu sırada emanetindeki paraları kullandırdığı bir banker batınca zimmetine para geçirmekten hapse mahkûm olur ve Sevilla hapishanesinde yatar. Yaptığı küçük usulsüzlükler yüzünden bir kez daha hapse girer (1602) ve iki yıla yakın bir süre yatar. *Don Quijote*'nin Birinci Kitabının önemli bir kısmını bu sırada yazdığı düşünülür (Ginés de Pasamonte'nin hapisteyken yazdığı kitap buna bir atıftır). 1605 yılında, Cervantes unutulmuş bir asker, hayatın sillesini yemiş bir küçük memur, başarısız bir edebiyatçı, yani bir *desdichado* sayarken kendini, *Don Quijote*'nin yayımlanması ve bir anda İspanya'da (kısa süre sonra da Avrupa'da) en çok okunan kitap haline gelmesiyle, paraya olmasa da üne kavuşur. Cervantes'in *Don Quijote*'nin çeşitli baskılarından hemen hemen hiç para kazanamaması, o yüzyılda henüz önü alınamamış korsan yayıncılık yüzündendir.

Gerek İnebahtı Savaşı'ndan sonra esarette, gerekse La Mancha'ya yerleştikten sonra hapishanede geçirdiği yıllar *Don Quijote*'de Cervantes'in özgürlüğe verdiği özel önem ve değerin nedenidir kuşkusuz. Diğergâm şövalyenin kürek mahkûmlarını serbest bırakmasının sebebi, bunların, "zorla, istemedikleri bir yere götürülüyor" olmalarıdır. Esirin Hikâyesi'nde Esir, birlikte yakalandıkları Don Pedro Aguilar'ın kurtulduğunu duyunca şöyle der: "Ona bağışladığı lütuf-

lar için Tanrı'ya şükürler olsun, ... Bana sorarsanız, yeryüzünde, insanın kaybettiği hürriyetine kavuşması kadar büyük bir mutluluk yoktur." Ayrıca Esir, kendi öyküsünü anlatırken, Türk efendisinin şerrinden kurtulabilen bir başka esirden sözeder. Bu esirin adı Saavedra'dır. "Bu adam, hürriyetine kavuşabilmek için, o insanların hatırında uzun yıllar kalacak olan şeyler yaptığı halde, sahibim ona asla sopa vurmadı,

Zamanımız olsaydı, o askerin yaptıklarını size anlatırdım; benim hikâyemden çok daha eğlenceli ve şaşırtıcı bulurdunuz." Özgürlük izleği, *Don Quijote* boyunca sık sık karşımıza çıkacaktır; Sancho'nun özgürlük uğruna sonunda kazandığı valilikten vazgeçmesinden tutun da, Ricote'nin öyküsüne ve *Don Quijote*'nin özgürlük üzerine çektiği son nutka (II, 63) kadar bu izlek her vesileyle sürdürülmüştür.

La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote'nin, hiç değilse başlangıçta, çağın şövalye romanlarını hicvetmeyi amaçlayan bir kitap olduğunu biliyoruz. Bu hicvin hedefi, İspanya'nın edebiyat sahnesi olduğu kadar, özel tarihsel konumudur da.

Cervantes'in İspanyası'nda şövalye romanlarına *libros de caballerías* (şövalye kitapları) deniyordu. Bunlar macera romanlarıydı, ve efsanevi öykülerin tüm gerçek dışı özelliklerini taşırlardı. Cervantes'in gününde sayıları çok artmış bu romansların popülerliği onların iyice yozlaşmasına yol açmıştı. İşte *Don Quijote*'de alay edilen şövalye romansları bu ayağa düşmüş uyarlamalar, kısaca kötü edebiyattır.

Don Quijote'nin donkişotluğu ise biraz daha farklı bir hicvin aracıdır. Cervantes üç kral döneminde yaşadı; I. Carlos (V. Karl), II. Felipe ve III. Philip dönemlerinde. I. Carlos'un bazı donkişotça hayalleri vardı. Kendisini Hıristiyanlığın yenilmez koruyucusu ve Avrupa'nın Katolik bir kral altında birleşmesi idealinin uygulayıcısı olarak görüyordu. I. Carlos zamanında, İspanya sağladığı ticari üstünlük sayesinde böyle bir düş sahibi olabilirdi belki ama, tüccarlaşmakta olan, dolayısıyla da Kilise'nin hükmünün görece azalmaya başladığı bir Avrupa'da yeniden kilise çevresinde bütünleşmiş bir din imparatorluğu düşlemek, aynı Don Quijote'nin yaptığı gibi, değişen bir dünyayı görmezden gelip eski bir düzeni diriltmeye çalışmaktı.

Don Quijote'de komedi türüyle sunulan idealizm ve realizm karşıtlığı da aslında Cervantes'in çağının okur yazar herkesi ilgilendiren tartışma konusuydu. Çünkü Rönesans bir yandan neo-Platonik düşüncenin yeşerdiği, bir yandan da Aristotelesçi *mimesis* (gerçekçilik) kavramının pek çok taraftar bulduğu bir çağdır. Cervantes'in de, özellikle López de Hoyos'un öğrenciliği sırasında ve sonra İtalya'ya gittiğinde bu tartışmanın içinde olduğunu biliyoruz. *Don Quijote*'ye bu söylemin yansıması ise Birinci Kitabın sonunda Katedral Heyeti Üyesi'nin sanat ve edebiyata ilişkin fikirlerinin aktarılmasıyla gerçekleşir.

Yukarda yaptığım analizden çıkan sonuca göre *Don Quijote* bir yandan kurgu oyunlarını (kurgusal zaman taktikleri, parodi, okur-yazar diyaloğu, anlatının hep kendi içine dönmesi gibi) sergilerken, bir yandan da anlatının tarihselliğini yansıtarak hem stilistik hem de sosyolojik okumaları davet eden bir metindir. *Don Quijote*'yi bu iki temel boyutuyla romanın öncüsü saymak için elbette yeterli neden vardır. Ama *Don Quijote*'nin bir de üçüncü boyutu vardır ki, Cervantes'ten sonraki bütün romancıların doğrudan ya da dolaylı onun başyapıtından esintiler taşıdığını düşünmemize neden olmuştur. Bu boyut ironidir.

Cervantes İronisi

Romanla ironi arasındaki ilişki bu önsözün kapsamına sığmayacak kadar geniş bir konudur. Cervantes'in *Don Quijote*'de sürdürdüğü çok katmanlı ironi ise modern romanın belirleyici unsuru olacaktır.

Don Quijote toplumla ters düşen modern roman başkişisinin öncüsüdür. Cesareti, azmi, adalet ve eşitlik duygusu, katıksız sadakati, kimliğini kendi kendine belirleme kararı, onu bekleneceği üzere destansı bir kahraman ya da efsanevi bir yiğit yapmaz. Tersine, sürekli yenilgiye uğrayan, dışlanan, anlaşılmayan, anlaşılırsa da alay edilen, kazandığı zaferlerde bile ardında buruk ya da acı bir tat bırakan, özet-

le, artık toplumla bütünleşmesine olanak olmayan, yabancılaşmış bireydir o.

Bir birey olarak da özgürce seçim yapabilecek konumdadır. Nitekim kendisi de her fırsatta şövalyeliğinin özgür iradesiyle yaptığı bir seçim olduğunu savunur. Ama daha Yanguaslardan dayak yediği ilk serüvenden başlayarak, yeldeğirmenleri, kürek mahkûmları, koyun sürüleri, un değirmenleri, ve aslanlar serüvenine kadar başından geçenler bizi ister istemez bu donkişotça seçimin bir seçim mi, yoksa saplantı mı olduğunu düşünmekten alıkoymaz. Yani Cervantes bize bu seçimi katıksız bir biçimde alkışlama fırsatı vermez.

Bir an için kahramanımızın çatışma anlarındaki başarısızlıklarına gözlerimizi kapayıp, kaybedeceğini bile bile uğrunda savaştıklarına bakalım. Acaba yaşamını uğruna adadığı idealler, o ideallerin sembolü yenilgiye uğrasa bile, mutlak, kalıcı, ve katıksız mıdır?

Bir kez bu kutsal idealler, kendi tutarlı söylemleri içinde bir Altın Çağ'a özlemi dile getiriyor gibi görünseler de, bunları dile getirenin bir deli olduğunu unutmayalım. Demek ki, söz düzeyinde ne denli baştan çıkarıcı olursa olsun (Don Quijote'nin Altın Çağ övgüleriyle baştan çıkmamış okur var mıdır?) Altın Çağ bile mutlak, değişmez, sorgulanmaz değildir. İkinci olarak eşitlik ve adalet söylemlerine bakalım. Gerek Sancho, gerekse karısı Teresa Panza'nın sık sık sorguladığı gibi eşitlik de öyle bir ya da birkaç yürekli idealistin çabasıyla erişilecek bir düzen değildir. Kuvvetliye karşı zayıfın yanında olmaya gelince: Bu alicenap söyleme en iyi cevabı, Don Quijote'nin müdahalesi üzerine önce dayaktan kurtulan, ama o gittikten sonra iki misli dayak yiyen Andrés verir: Yeryüzündeki tüm şövalyeleri lanetleyerek.

Peki, son sözün hiç söylenmediği, hiçbir fikir ya da inancın diğeri üzerinde egemenlik kurmasına izin verilmediği bu metin, tüm değerleri yadsıyan, sonsuz bir görecelilik sistemi içinde her çeşit "anlam"landırma uğraşının altını oyan bir metin mi? Bence hayır. *Don Quijote* anlamsızlığı kanıtlamaya değil anlam arayışını desteklemeye yönelik bir metindir; arayışın hep sürecek olması, kitabın anlamsızlık karanlığına gömülmemesinin güvencesidir.

Nitekim, yaşamının sonunda Don Quijote'nin "akıllanması"nı "anlam" üzerine tartışmanın devam etmesi olarak okuyabiliriz. Herhalde *Don Quijote*'nin sonunda "akıllanma"sından ötürü düş kırıklığına uğramamış hiçbir okur yoktur. Ama bu onun seçim özgürlüğünü yeniden uygulayışıdır. Daha biz onun La Mancha'lı Don Quijote olmak arzusunun bir seçim mi, yoksa saplantı mı olduğuna karar verememişken o başka bir şeyi, İyi İnsan Alonso Quijano olarak ölmeyi arzulayıp, saplantı savını çürütür. Arkasında en az birincisi kadar, bu ikinci seçiminin de anlamını çözmeye, anlamaya, tartışmaya çalışan bir okur/yazar dünyası bırakarak.

Don Quijote'de Cervantes hiçbir söz, söylem, fikir ve inancın mutlakiyetini savunmadığı, üstelik bunlardan herhangi biri bir üstünlük kazanacak gibi olduğunda onu yıktığı gibi, yaratıcı muhayyilenin ifade biçimi olan edebiyat türlerinin de hiçbirine üstünlük tanımaz. Bu yazının başında sözünü ettiğim türler içinde Cervantes'in gönlüne yakın olanları yok değildir: pastoral romans gibi. Ama onu bile, bir yolunu bulup, "ironize" eder; yani sonunda bunun da ancak *edebi* bir tür olma özelliklerini abartarak vurgular, ya gerçek dünyayla zorlama ilişkisini sergiler, ya da içine başka türlerin özelliklerini de katarak, hiçbir edebi türün karışmadan, melezleşmeden var olamayacağını gösterir. Bağlayıcı yazma biçimlerine ise hiç kulak asmaz. Kitapta sık sık yer verilen uzun edebiyat sohbetlerinden birinde Katedral Heyeti Üyesi destanların bile düzyazıyla yazılmamaları için bir neden olmadığını ileri sürer. Bunun anlamı yaratıcı muhayyilenin tür kurallarıyla sınırlanamayacağıdır. Edebiyat türleri hiçbir yer, zaman, ve kültürün tekelinde de değildir; biraz değişerek, biraz özelliklerini koruyarak yaratıcılığın coğrafyasında nüfuz etmedikleri bir karış alan bırakmayan gezginlerdir onlar. Cervantes hayranlarından ve ilk İngiliz romancılarından Henry Fielding'in *Tom Jones*'unun alt başlığı, "Düzyazıyla Yazılmış Komik bir Epik" nitelemesini kullanır. Böylece Katedral Heyeti Üyesi'nin "olabilir" dediği şey elli yıl içinde gerçekleşir. Bu edebiyat sohbetlerinin *asıl* konusu belirli kitaplar, edebiyat türleri, ya da yazarlar değildir. Asıl tartışma konusu iyi edebiyat ve kötü edebiyattır. Kötü edebiyat

örnekleri konusunda tartışma çıkabilir, ama iyi örneklerde hemen herkes anlaşır.

Sonradan bütün dünyanın *La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote'nin* bir başyapıt olduğunda anlaşacağı gibi.

LA MANCHA'LI YARATICI ASİLZADE DON QUIJOTE

Bejar Dükü, Gibraleon Markisi, Benalcazar ve Bañares Kontu, Alcocer köyü Vikontu, Capilla, Curiel ve Burguillos kentleri Senyörü'ne.

1605 yılı

NARH

Ben, Juan Gallo de Andrada, Kraliyet Hazinesi Yazmanı, Konsey Üyesi, Miguel de Cervantes Saavedra tarafından yazılmış, Konsey Senyörleri tarafından incelenen *La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade* adlı kitabın her yaprağına üç buçuk *maravedi* fiyat biçildiğini; seksen üç yapraklık kitabın, bu fiyat üzerinden iki yüz doksan buçuk *maravedi* fiyatla, ciltlenmeden satılmasına izin verildiğini ve bu narhın, adı geçen kitabın başına konularak onsuz satılmamasının emredildiğini tasdik etmek üzere, işbu belgeyi, Valladolid'de, bin altı yüz dört yılının yirmi Aralık günü imzaladım.

Juan Gallo de Andrada

TASHİH BELGESİ

Bu kitapta, aslına uygun olmayan, kayda değer bir şey yoktur; düzelttiğime dair bu belgeyi, Alcala Üniversitesi, Meryem Ana Teoloji Kürsüsünde, 1604 yılının bir Aralık günü imzaladım.

Doktor Francisco Murcia de la Llana

KRAL

Siz Miguel de Cervantes tarafından bize sunulan, *La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade* adlı, çok faydalı kitabı, büyük uğraşlar sonucu yazdığınızı bildiren, basılması için gerekli izin ve yetkiyi, ve arzu ettiğimiz süre için hakkını vermemizi rica ettiğiniz dilekçeniz, Konseyimiz tarafından incelendi; kitapların basımıyla ilgili, tarafımızdan konulan kanunda aranan şartlar, adı geçen kitapta yerine getirildiğinden, size bu beratı vermemiz uygun bulundu. Bu sebeple, size veya yetkili kılacağınız kimseye, adı geçen *La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade* adlı kitabı, Kastilya'nın bütün krallıklarında, beratın verildiği tarihten geçerli olmak üzere, on yıl boyunca basma iznini ve ayrıcalığını bağışlıyoruz. Sizin yetkinizi almadan kitabı basan veya satan, bastıran veya sattıran kişi veya kişilerden, ceza olarak, kalıpları ve levhalarıyla birlikte, yapılan basımın haricinde, her ayrı basım için, elli bin *maravedi* alınacaktır. Bu cezanın üçte biri dâvâcıya, üçte biri Hazinemize, üçte biri de hükmü veren hâkime ait olacaktır. Adı geçen kitabın, on yıllık süre içinde, tarafınızdan yapılacak her basımı, Hazinemiz yazmanı Juan Gallo de Andrada'nın her sayfasında parafını ve sonunda imzasını taşıyan incelenmiş aslıyla birlikte, sözkonusu basımın aslına uygun olup olmadığının incelenmesi için, Konseyimize sunulacaktır; veyahut, sözkonusu basımın, tarafımızdan tayin edilen bir düzeltmence, aslıyla karşılaştırılarak incelenip düzeltildiğine, aslına uygun olarak basıldığına, kaydedilenler haricinde yanlış bulunmadığına dair bir belge sunulacaktır. Bu şekilde basılacak her kitap için, almanız gereken fiyat belirlenecektir. Adı geçen kitabı basacak olan basımcı, kitap Konseyimiz tarafından düzeltilip fiyatı belirlenmeden önce, kitabın ilk yaprağını basmayacak, yazara veya yetki verdiği kişiye, aslıyla birlikte kitabın sadece bir nüshasını teslim edecektir. Ancak tashih belgesi ve narh verildikten sonra, kitabın ilk yaprağını basabilecek, beratımızı, tasdikimizi, narh ve tashih belgesini ekleyecektir. Bu şartları yerine getirmediği takdirde, krallıklarımızın kanunlarında öngörülen cezalar uygulanacaktır. Konseyimiz ve diğer adalet kurumları, bu beratımızı ve emirlerini gözetecek, yerine getirecektir. Valladolid'de, bin altı yüz dört yılının Eylül ayının yirmi altıncı günü imzalandı.

KRAL

Yüce Kralımızın emriyle:
JUAN DE AMEZQUETA

BEJAR DÜKÜ

GIBRALEON MARKİSİ, BENALCAZAR VE BAÑARES KONTU, ALCOCER KÖYÜ VİKONTU, CAPILLA, CURİEL VE BURGUILLOS KENTLERİ SENYÖRÜNE

Güzel sanatları, özellikle de, soylulukları sayesinde bayağılığa hizmet ve yarar sağlama düşkünlüğü göstermeyenlerini korumaya eğilimli bir prens sıfatıyla, Ekselânslarının her tür kitaba verdiği pâye ve şerefe güvenerek, Ekselânslarının şanlı isminin himayesinde yayınlamaya karar verdiğim LA MANCHA'LI YARATICI ASİLZADE DON QUIJOTE'yi, âlimlerin evlerindeki eserlerin genellikle büründüğü, çok değerli zarafet ve bilgi süslerinden mahrum olmakla beraber, Ekselânslarının gölgesinde, cehaletlerinin sınırlarını bilmeyerek, başkalarının eserlerini adaletten çok sertlikle yargılayan bazı kimselerin karşısına güvenle çıkmaya cesaret edebilmesi için, himayesi altına alma lütfunu göstermesini, yüceliğine borçlu olduğum saygıyla, Ekselânslarından rica ediyorum; Ekselânslarının, bilgeliğiyle iyi niyetimi dikkate alıp, bu mütevazı hizmetimin değersizliğini aşağılamayacağına inanıyorum.

MIGUEL DE CERVANTES SAAVEDRA

ÖNSÖZ

Aylak okur: Bu kitabın, zihnin, düşünülebilecek en güzel, en zarif, en akıllıca ürünü olmasını isterdim; buna yeminsiz inanabilirsin. Ancak, tabiat kanununa karşı çıkamadım; tabiatta her şey, benzerini doğurur. Benim kısır, gelişmemiş dehâm da, her türlü rahatsızlığın hâkim olduğu, her türlü hazin sesin duyulduğu bir hapishanede doğmuşçasına kuru, kırışık, maymun iştahlı ve çok çeşitli, kimsenin aklına gelmeyecek düşüncelere boğulmuş bir evlâttan başka ne doğurabilir? Huzur, sakin bir yer, kırların hoşluğu, gökyüzünün duruluğu, pınarların şırıltısı ve ruhun dinginliği, en kısır ilham perilerinin bile verimli olup dünyayı hayranlık ve memnuniyete boğan çocuklar doğurmalarına fırsat verir. Olabilir ki, bir babanın çirkin, sevimsiz bir oğlu olur, ama oğluna karşı sevgisi, gözlerine bir perde çeker; onun kusurlarını kusur olarak görmeyip, akıllılık, güzellik gibi algılar ve dostlarına zekâ, zarafet olarak anlatır. Ama Don Quijote'nin babası gibi görünsem de, üvey babası olan ben, âdetlere uyup, başkalarının yaptığı gibi, neredeyse gözlerimde yaşlarla, oğlumda göreceğin kusurları affetmen veya görmezden gelmen için sana yalvarmayacağım, sevgili okur. Sen onun ne akrabasısın, ne arkadaşı; ruhun kendi bedeninde; gayet yetenekli, hür bir iraden var; evindesin ve kralın vergilerin efendisi olduğu kadar, sen de evinin efendisisin; bilirsin, herkes kendi evinde kraldır. Bütün bunlar, seni her türlü saygı ve mecburiyetten azade kılıyor; kısacası, hikâye hakkında, kötü söylersen karalanmaktan, iyi söylersen ödüllendirilmekten korkmadan, istediğini söyleyebilirsin.

Ne var ki, sana onu saf ve çıplak halde, bir önsözle, kitapların başına konması âdet olan sayısız sone, epigram ve methiyeler listesiyle süslemeden vermek isterdim. Çünkü şunu söyleyebilirim ki, kitabı yazmak bana epeyce zahmete malolduğu halde, şu okumakta olduğun önsözü yazmanın zahmeti kadar fazla olmadı. Bunu yazmak üzere birçok kez elime kalemi alıp, ne yazacağımı bilemeyerek bıraktım. Bir gün, önümde bir kâğıt, kalemim kulağımda, dirseğim masanın üstünde, yanağım avucumda, şaşkın bir halde, ne yazacağımı düşünürken, ansızın, çok esprili ve bilgili bir dostum geldi ve beni böyle düşüncelere dalmış görünce, sebebini sordu. Ben de saklamayıp, Don Quijote'nin hikâyesine yazacağım önsözü düşündüğümü, aslında yazmak istemediğimi, ama böyle soylu bir şövalyenin kahramanlıklarını önsözsüz yayınlamayı da arzu etmediğimi söyledim.

"Nasıl endişelenmeyeyim? Bunca yıldır unutuluşun sessizliği içinde uyuduktan sonra, şimdi bütün bu yılların yüküyle, böyle bir hikâyeyle karşısına çıktığımda, halk denilen eski kanun koyucu ne diyecek? Saman gibi kupkuru, yenilikten yoksun, üslûbu güdük, kavram yoksulu bir hikâye; bilgi ve doktrinden tamamen mahrum; sayfa kenarlarında notlar, kitabın sonunda açıklamalar yok; oysa diğer kitaplar öyle, görüyorum; uydurma ve acemice olsalar bile, okuru hayran bırakan, yazarlarına okumuş, bilgili, belâgatli adam şanı kazandıran alıntılarla dolular; Aristoteles'ten, Platon'dan, bütün filozoflar gürûhundan. Hele Kutsal Kitap'tan alıntı yaptıklarında! Kimi Aziz Tomas kesilir, kimi Kilise Babası; bu arada ustaca ciddiyetlerini korurlar, bir satırda dalgın bir âşığı tasvir etmişken, bir başkasında bir Hıristiyan vaazcığı verirler ki, okuması, duyması mutluluk ve zevk verir. Benim kitabım bütün bunlardan yoksun olacak; çünkü ne sayfa kenarına yazılacak notum var, ne kitabın sonuna yazılacak açıklamam; ne de kitapta hangi yazarları izlediğimi bildiğimden, bunları, herkes gibi başına, alfabe sırasına göre dizebiliyorum; Aristoteles'ten Xenophon'a, Zoilos veya Zeuksis'e – her ne kadar biri dedikoducu, öteki ressam idiyse de... Kitabım, baştaki sonelerden de yoksun olacak; hiç değilse dükler, markiler, kontlar, piskoposlar, çok ünlü hanımefendiler veya şairler tarafından yazılmış sonelerden. Gerçi meslekten iki üç dostumdan istesem, biliyorum yazarlar, hem de İspanya'mızın en ünlülerinin rekabet edemeyeceği soneler olur. Kısacası, saygıdeğer dostum," diye devam ettim, "Tanrı, eksikliklerini giderip onu süsleyecek birini ortaya çıkarıncaya kadar, Señor Don Quijote'nin, La Mancha'daki arşivlerinde, mezarda kalmasına karar verdim. Çünkü ben yetersizliğimle,

cehaletimle, eksikliklerini gideremeyeceğim; mizaç olarak da tembel ve üşengeç olduğum için, benim kendi başıma söyleyebileceğim şeyleri söylesinler diye yazar arayamayacağım. İşte beni düşünceli ve dalgın bulmanızın sebebi bu, dostum; bu durumda olmam için, anlattıklarım yeterli bir sebep."

Bunu duyan arkadaşım, alnına bir şaplak atıp kahkahaya boğularak dedi ki:

"Tanrı aşkına, kardeşim, sizi tanımış olduğum uzun süre boyunca içinde bulunduğum yanılgıdan şimdi kurtuldum; ben sizi hep ölçülü, her hareketinizde tedbirli bilirdim. Ama şimdi görüyorum ki, gökyüzü topraktan ne kadar uzaksa, siz de öyle olmaktan o kadar uzaksınız. Nasıl olur da, bu kadar önemsiz, çaresi bu kadar kolay bulunur bir şey, sizinki kadar olgun, daha büyük zorlukları çiğneyip geçmeye muktedir bir dehâyı şaşırtıp kaygılandırabilir? Emin olun, bunun sebebi yetenek eksikliği değil, aşırı tembellik ve mantık kıtlığı. Söylediğimin doğru olup olmadığını merak ediyor musunuz? Öyleyse dikkat edin, bakın nasıl göz açıp kapayıncaya kadar, bütün zorluklarınızı yeniyorum; sizi şaşırtan ve ürküten, gezgin şövalyeliğin ışığı ve aynası, ünlü Don Quijote'nizin hikâyesini yayınlamaktan vazgeçiren bütün eksiklikleri nasıl gideriyorum."

Söylediklerini dinleyip, "Anlatın," dedim, "korkumun yarattığı boşluğu nasıl dolduracaksınız; şaşkınlığımın yarattığı kargaşayı nasıl açıklığa kavuşturacaksınız?"

Buna şöyle cevap verdi:

"İlk eksiklik olarak düşündüğünüz, ciddî ve asalet unvanı taşıyan kişiler tarafından yazılmış, başlangıçta yer alacak soneler, epigramlar ve methiyelerin eksikliğini, siz biraz uğraşıp kendiniz yazarak giderebilirsiniz; sonra onlara istediğiniz ismi verirsiniz, ister Hint Kralı Keşiş Yohannes'e atfedin, ister Trabzon İmparatoru'na; ikisinin de ünlü şairler olduğunu duydum. Onlara ait olmadığını, birkaç ukalâ geveze, arkanızdan fısıldayıp dedikodu yaparsa da, metelik vermeyin; çünkü yalanınız ortaya çıksa bile, yazdığınız eli kesecek değiller. Sayfa kenarlarına, hikâyenize koyduğunuz cümleler ve deyişleri hangi kitap ve yazarlardan aldığınızı not etme meselesine gelince, yapılacak tek şey, uygun düşecek yerlere, ezberden bildiğiniz, ya da en azından, fazla uğraşmadan bulabileceğiniz cümleler, Latinceler yerleştirmek; meselâ özgürlük ve kölelikten bahsederken:

Non bene pro toto libertas venditur auro[1]

diye yazabilirsiniz, sonra sayfa kenarında Horatius'u, ya da kim söylemişse onu anarsınız. Ölümün gücünden bahsediyorsanız, şunu kullanabilirsiniz:

Pallida mors aequo pulsat pede pauperum tabernas,
regumque turres.[2]

Eğer Tanrı'nın, düşmana beslenmesini emrettiği sevgi ve dostluktan bahsediyorsanız, hemen Kutsal Kitaba başvurun, azıcık bir uğraşmayla, üstelik de Tanrı'nın kendi sözlerini aktarabilirsiniz: *Ego autem dico vobis: diligite inimicos vestros.*[3] Kötü düşüncelerden bahsediyorsanız, İncil'den yararlanın: *De corde exeunt cogitationes malae.*[4] Dostların dönekliğinden bahsederken, Cato size şu beyti verecektir:

Donec eris felix, multos numerabis amicos,
tempora si fuerint nubila, solus eris.[5]

Bu ve buna benzer Latincelerle, sizi dil âlimi bile sanırlar ki, günümüzde oldukça şerefli ve yararlı bir şeydir. Kitabın sonuna açıklamalar koyma meselesine gelince, eminim şu şekilde halledebilirsiniz: Kitabınızda bir devden sözederseniz, dev Golyat olsun; bu sayede, hemen hiçbir zahmete katlanmadan, önemli bir açıklamanız olur, şöyle diyebilirsiniz: *Golyat, çoban Davud'un, Ela Vadisinde sapanla taş atarak öldürdüğü Filistinli devdir; Krallar Kitabında anlatılır.* Hangi bölümde bulunduğunu da yazarsınız. Bunun ardından, edebiyatta ve kozmografyada bilgili olduğunuzu göstermek için, hikâyenizde Tajo nehrinin adını geçirin, o zaman yine mükemmel bir açıklamanız olur, şöyle dersiniz: *Tajo Irmağı, adını bir İspanya kralından alır; falanca yerden doğar, ünlü Lizbon kentinin surlarını yalayıp Atlas Okyanusu'na dökülür, kumlarının altın olduğuna inanılır, vs.* Hırsızlardan bahsederseniz, ben size ezbere bildiğim, Cacus'un hikâyesini anlatırım. Fahişe kadınlardan sözederseniz; Mondoñedo piskoposu size Lamia, Laida ve Flora'yı ve-

1) Hiçbir altın özgürlüğün bedelini ödeyemez.
2) Ha yoksulun kulübesi ha zenginin köşkü, soluk benizli ölüm için farketmez.
3) Fakat ben size derim: Düşmanlarınızı sevin.
4) Kötü düşünceler yürekten çıkar.
5) Talihin iyiyse arkadaşın çok olur,
ama bir bulutlandı mı havalar, kalırsın yapayalnız ortada.

recektir; bu açıklama size büyük değer kazandıracaktır. Zalimlerden bahsederken, Ovidius size Medeia'yı sunacaktır. Büyücü kadınlardan bahsederseniz, Homeros'un Kalypso'su, Vergilius'un Kirke'si var. Cesur denizcilerden bahsedecekseniz, Julius Caesar'ın kendisi, *Yorumlar*'ında, kendisini size sunacak, Plutarkhos size bin İskender verecektir. Aşktan bahsedecek olursanız, bildiğiniz iki kelime İtalyanca'yla, León Hebreo size geniş bir kaynak olur. Yabancı ülkelere gitmek istemezseniz, evinizde Fonseca var; *Tanrı Aşkına Dair*'de, sizin de, en büyük dâhinin de bu konuda isteyebileceği her şey özetlenmiştir. Kısacası, sizin yapacağınız tek şey, söylediğim bu isimleri anmak, veya bu hikâyelere hikâyenizde değinmek; notları, açıklamaları siz bana bırakın; yemin ederim, sayfa kenarlarını doldururum, kitabın sonunda da dört yaprak harcarım. Gelelim, öteki kitaplarda bulunup sizde eksik olan, yazarların sıralanmasına. Bunun çaresi çok basit; tek yapacağınız şey, dediğiniz şekilde A'dan Z'ye hepsini sıralayan bir kitap bulmak. Aynı alfabeyi siz kendi kitabınıza koyacaksınız; onlardan pek yararlanmayacağınızdan, yalanınız açıkça belli olsa bile, önemli değil. Belki, basit, sade hikâyenizde hepsinden yararlandığınıza inanacak kadar saf biri çıkar; başka bir işe yaramasa da, uzun yazarlar listesi, hiç değilse kitaba beklenmedik bir otorite kazandırır. Zaten, kimseyi ilgilendirmediğinden, kimse onları izleyip izlemediğinizi araştırmaz. Üstelik, yanılmıyorsam, sizin bu kitabınızın, eksik dediğiniz şeylerin hiçbirine ihtiyacı yok; çünkü zaten kitabın kendisi, Aristoteles'in aklından bile geçmeyen, Aziz Basileios'un sözünü etmediği, Cicero'nun hiç karşılaşmadığı şövalyelik kitaplarına karşı bir saldırı. Bunların hayalî saçmalıklarında gerçeğin titizliğine, astrolojinin gözlemlerine yer yoktur; geometrik ölçülerin, retorikte yararlanılan önermelerin çürütülmesinin, önemi yoktur; kimseyi kınayacak durumda da değildirler, çünkü hiçbir Hıristiyan aklına sığmayacak bir şekilde, dünyevî olanı ilâhî olanla karıştırırlar. Önemli olan tek şey, yazılanlarda taklitten yararlanmaktır; taklit ne kadar mükemmel olursa, yazılan da o kadar iyi olacaktır. Sizin bu kitabınızın amacı, şövalyelik kitaplarının dünyadaki ve halk üzerindeki otoritesini, etkisini kırmak olduğuna göre, filozoflardan cümleler, Kutsal Kitap'tan nasihatler, şairlerden efsaneler, retorikçilerden söylevler, azizlerden mucizeler dilenmenize gerek yok; aksine, cümlelerinizin, paragraflarınızın, sade bir şekilde, anlamlı, açık, yerinde kelimelerle, fikrinizi mümkün olduğunca canlandırması, düzgün ve renkli olması için uğraşın; kavramlarınızı karmaşık, karanlık hale getirmeden anlatın. Ayrıca,

hikâyenizle hüzünlü kimseleri neşelendirmeye, neşelilerin neşesini artırmaya çalışın; saf kimseleri kızdırmayın, zekî kimseleri yeniliğine hayran bırakın, ciddî kimseler küçümsemesin, ihtiyatlı kimseler de övmeyi ihmal etmesin. Kısacası, amacınız, birçok kişinin nefret ettiği, daha da fazla kişinin övdüğü bu şövalyelik kitaplarının temelsiz sanat yapısını yıkmak olsun; bunu başarırsanız, az şey başarmış olmazsınız."

Dostumun söylediklerini hiç ses çıkarmadan dinledim; sözleri öyle yer etti ki bende, hiç tartışmadan doğruluğunu kabul ettim ve önsöz olarak da bu konuşmayı yazmak istedim. Tatlı okur, bu önsözde, dostumun ne kadar zekî olduğunu; benim, onca ihtiyaç duyduğum bir zamanda böyle bir nasihat veren bulduğum için ne kadar talihli olduğumu; senin de Montiel Ovası civarının bütün sakinlerinin nezdinde, uzun yıllardır buralarda görülmüş en âşık ve en cesur şövalye olan La Mancha'lı ünlü Don Quijote'nin hikâyesini böyle içten ve dolambaçsız bulduğun için ne kadar ferahlayacağını göreceksin. Sana böyle soylu ve şerefli bir şövalyeyi tanıtmakla yaptığım iyiliği abartmak istemiyorum; ama silâhtarı meşhur Sancho Panza'yla tanışacağın için bana müteşekkir olmanı istiyorum; çünkü bence, bütün o kasıntılı şövalyelik kitapları güruhuna serpiştirilmiş olan silâhtarlık meziyetlerini, onun şahsında, özetlenmiş olarak sana veriyorum.

Haydi, Tanrı sana sıhhat versin, beni de unutmasın. *Vale*.[6]

6) *Vale*: Latince veda sözü.

LA MANCHA'LI DON QUIJOTE KİTABINA

BİNBİR SURAT URGANDA'DAN

Dikkatli davran,
iyi bir kitap yaz, iyi olmak istiyorsan.
Ne yaptığını bilmiyorsun diyemez sana
akılsızlar o zaman.
Ama dikkatli davranmazsan,
kimin eline düştüğünü
uzun sürmez anlaman.
Hemen akıl vermeye kalkar
verecek aklı olmayan.
Tecrübeyle sabit,
güzel bir gölge örter insanı
yaslanınca iyi bir ağaca.
Yaslanacak bir kraliyet ağacı sunuyor
talihin sana Bejar'la,
öyle bir ağaç ki birer prens meyveleri,
dük unvanı almış tomurcuklarından biri,
gövdesi ise yeni Büyük İskender.
Yanaş böyle bir ağacın gölgesine,
cesur olanlara gülüyor ancak talih.
Serüvenlerini anlatacaksın
La Mancha'lı bir asilzadenin,
delirmiş aylak aylak kitap okumaktan.
Öyle kışkırtmıştı ki onu

soylu hanımlar, zırhlar ve şövalyeler,
aşkla kendinden geçti
Çılgın Orlando misali
ve bileğinin gücüyle elde etti
Dulcinea del Toboso'yu.
Süsleme,
gereksiz resimler koyma kalkanına sakın,
eğer peşine takılırsan yapmacığın
kuru lâf yapmaktan bir yere varamazsın.
Fazla ileri gitme överken,
alaycı bir adam sanılırsın.
"Don Álvaro de Luna,
Kartaca'lı Hannibal,
İspanya'da kral François
talihten şikâyet etsin!"
Tıpkı zenci Juan Latino gibi
konuşmaya kalkma birden çok dili,
Latince döktürme boşuna,
gitmez bunlar Tanrı'nın hoşuna.
Bilgiçlik taslama bana,
dem vurma felsefeden,
ârif olan anlar sonra,
sorar dudağını büküp:
"Nedir bu dalavera?"
Akıl satma,
dedikodu yapma,
uzağından geç aklın varsa
seni ilgilendirmeyen bir şeyin.
Nükte yapmaya çalışma,
verirler ağzının payını,
kendine iyi bir isim yap,
bunun için çalış durmadan,
çünkü beyhude masraf etmiş olur
iyi bir şey yayınlamayan.
Unutma, kendi çatısı camdansa eğer
delidir taş toplayan
komşuya atmak için.
Aklı olan tedbirli olsun
bırak yazdığı eserde biraz,

bulunmaz yazdıklarında bir değer
yalnızca genç kızları eğlendirmek için sayfa doldurmuşsa
eğer.

GALYA'LI AMADIS'TEN
LA MANCHA'LI DON OUIJOTE'YE

Sone

Sen, acıklı hayatımı taklit ettin,
yaşadım ben Mahzun Kaya'nın geniş kıyısında,
küçümsendin bu yüzden, gözlerden uzakta,
sevinci cezaya değiştirdin,
gözlerinden akanı bol bol içtin
tadı biraz tuzlu olsa da,
gümüşün, teneken, bakırın kayboldu toprakta
ama yine topraktan geldi sana yemeğin,
şundan emin olarak yaşa dünya devam ettikçe,
hiç değilse bu çeyrek kürede,
seni herkes mutlaka bir yiğit diye anacak,
sarışın Apollon atlarını dürttükçe,
ülken bütün ülkelerin önünde,
seni yazan bilge dünyada tek ve biricik kalacak.

YUNANLI DON BELIANIS'TEN
LA MANCHA'LI DON QUIJOTE'YE

Sone

En çok bendim kıran, kesen, delen, yapıveren,
gezgin şövalyelik dünyasında,
becerikliydim, kibirli ve cesur da,
bendim alan intikamını haksızlığın, bendim engelleyen.
Ölümsüzleştirdiğim Ün'e başarılar kattım ben,
sevimli bir sevgiliydim, üstelik kibardım da,
bir cüce görürdüm herkesin dev sandığında
ve düelloya mutlaka sadık kalırdım ben.

Talih diz çöktü önümde,
tedbirimle huzursuz ettim
indirip zirveden kel Kader'i.[1]
Ama talihimin yükseldiği bu yerde,
ayın boynuzu üzerinde çekemedim,
ey yüce Quijote, senin yiğitliklerini.

SEÑORA ORIANA'DAN DULCINEA DEL TOBOSO'ya

Sone

Ah, güzel Dulcinea, keşke,
Miraflores El Toboso'da olsaydı,
içim rahat ve huzur bulsaydı,
değişirdim Londra'yı senin köyünle!
Ah, arzuların ve süslü elbiselerinle
ruhum ve bedenim donansaydı,
gözlerim eşitsiz bir savaşta bakakalsaydı
tehlikeye ittiğin o ünlü şövalyeye.
Ah, keşke öyle kaçsaydım
namusumla Señor Amadis'ten,
senin kibar asilzade Don Quijote'den kaçtığın gibi!
O zaman kıskanmaz, kıskanılırdım,
neşeyle sıyrılırdım mahzun olduğum vakitlerden,
tadardım kaygısızca bütün zevkleri.

GALYA'LI AMADIS'İN SİLÂHTARI GANDALIN'DEN DON QUIJOTE'NİN SİLÂHTARI SANCHO PANZA'YA

Sone

Ünlü erkek, selâm sana,
Talih sana verdiğinde silâhtarlığını,
öyle yumuşak kullandın ki aklını,
hiçbir felâket gelmedi başına.

1) Kader, Latin yazarları tarafından kel olarak tasvir edilirdi. Sadece önünde, şanslı kişinin tutunduğu bir tutam saçı olurdu.

Silâh sayılır orak ve çapa meslek icabı dolaşana,
sade olur şövalyenin silâhtarı,
suçluyorum bu yüzden ben Ay'a saldıranları,
acıyorum boyundan büyük bir işe kalkışana.
Şanını kıskanıyorum,
eşeğini ve heybelerini de,
onlar gösteriyor ne kadar ihtiyatlı olduğunu.
Sana tekrar selâm yolluyorum,
ey Sancho, o kadar iyi bir yürek var ki sende,
İspanyol Ovidius'umuz şaplağıyla gösteriyor yalnız sana
saygı duyduğunu.

ARAYA GİREN ZARİF ŞAİRDEN SANCHO PANZA VE ROCINANTE'YE

Ben Sancho Panza,
La Mancha'lı Don Quijote'nin silâhtarı,
keyfime göre yaşamak için
yağladım tabanları,
kaçarak özetlemişti
ağzı sıkı Villadiego da
varoluş felsefesini,
öyle yazıyor *Celestina*'da,
bence ilâhî bir kitap olabilirdi,
insanî yanını biraz gizleseydi.

Rocinante'ye

Ben Rocinante,
müthiş Babieca'nın ünlü torunu,
zayıflık günahını ondan devraldım,
şimdi Don Quijote diye birinin mülkiyetindeyim.
Çifte yarışlara girdim, son gelen kazanıyordu,
ama dörtnala giderken ben
kaptım kamışı Lazarillo'nun elinden,
bir saman çöpünü bile kaçırmadım,
verdim köre
elinden almak için içtiği şarabı.

ÇILGIN ORLANDO'DAN
LA MANCHA'LI DON QUIJOTE'YE

Sone

Kimseye benzemezsin, benzerin yoktur senin:
binlerce pîrin arasında bir benzerin olabilir,
ama geçtiğin yerlerde ne gören vardır benzerini ne de kimse bilir,
kimse yenmedi seni, yenemez, yenen hep sensin.
Bense Orlando'yum, Quijote, mahvolmuşum Angelica için,
İşte bendeniz Orlando uzak denizleri bilir,
benim cesaretime nisyan saygı gösterir,
ben de sunarım cesaretimi mihrabına Şöhret'in.
Sana borçluyum bana duyulan saygıyı,
sen de benim gibi aklını kaybettin,
o yüzden rakip olamam kahramanlıklarına, şöhretine.
Ama duyarsam sana yalvardığını
bugün bizi beğenmeyen kibirli Magripli'yle azgın İskit'in,
eşit olur benim aşkım ve bahtsızlığım seninkine.

GÜNEŞ ŞÖVALYESİNDEN
LA MANCHA'LI DON QUIJOTE'YE

Sone

Denk olamadı kılıcım sizinkine,
ben İspanyol Güneşi, garip saraylı,
cesaretim de değildi sizinki gibi şanlı,
bir şimşekti sadece günün doğup öldüğü yerde.
Bakabilmek için Claridiana'nın soylu yüzüne,
boş yere bıraktım kızıl Doğu'nun bana sunduğu krallığı,
o benim güzel şafağımdı,
onun için burun kıvırdım imparatorlukların hepsine.
Onu eşsiz, tuhaf bir mucizeyle sevdim,
felâket içinde kaybolan cehennem bile
korktu öfkesini zapteden bileğimin gücünden.
Ama Got Quijote, senin aşkına erişemedim,
Dulcinea ünlü, namuslu biri yaptı seni dünya gözünde,
Dulcinea da ün, namus ve bilgelik toplayacak senin gölgenden.

SOLISDÁN'DAN LA MANCHA'LI DON QUIJOTE'YE

Sone

Size kimse sitem edemez Señor Quijote,
alçak olduğunuz için,
kirli işlerin adamı olduğunuz için,
saçmalıklarla kafayı yediğiniz halde.
Adalet olacaktır yaptığınız işlerde,
haksızlıkla mücadele ederek geçti ömrünüz sizin,
dayağını yediniz alçakların ve sefillerin
binlerce defa siz bu mücadelelerde.
Eğer kabalık ederse size,
acılarınızı hoşgörmeyerek,
o güzel Dulcinea'nız,
bu felâket karşısında sarılın tesellinize,
salaktı, kötü bir aracıydı Sancho Panza diyerek,
Dulcinea ise katıydı, o yüzden onun âşığı olamadınız.

BABIECA VE ROCINANTE ARASINDA KONUŞMA

Sone

B. Nasıl olur da bu kadar zayıfsınız, Rocinante?
R. Hiç yemek yok, hep çalışma var da ondan.
B. Bir kötülük mü gördünüz arpayla samandan?
R. Sahibim bir lokmayı bile benden esirgemekte.
B. Olur mu efendim hiç, terbiye kalmadı mı sizde?
Sizin eşek dilinizdir sahibinizi çileden çıkaran.
R. Eşek ölür mutlaka doğarken eşek doğan.
Bakın, dalmış gidiyor işte böyle aşk içinde.
B. Seven aptal mıdır sizce? R. Eh, tedbirsizlik yerinde bir deyim.
B. Oldukça metafiziksiniz. R. Yemek yemediğim içindir.
B. Silâhtarı şikâyet edin. R. Hayır, bu yeterli değil.
Ben kendi derdimden nasıl şikâyet edeyim?
Biri silâhtarı, öbürü sahibimdir,
birinden biri Rocinante'den tok değil.

LA MANCHA'LI YARATICI ASİLZADE DON QUIJOTE'NİN BİRİNCİ KISMI

BİRİNCİ BÖLÜM

La Mancha'lı ünlü asilzade Don Quijote'nin mizacına ve uğraşlarına dair

La Mancha'nın, adını hatırlamadığım bir köyünde, fazla uzun zaman önce sayılmaz, evde mızrağı, eski deri kalkanı asılı asilzadelerden biri yaşardı; cılız bir beygiri, bir de tazısı vardı. İçinde koyundan ziyade sığır kaynayan çorba, çoğu gece yenen kıyma, cumartesileri yenen omlet, cuma yemeği mercimek ve bazı pazarlar fazladan yenen bir güvercin, gelirinin dörtte üçünü tüketirdi. Geri kalanı, bayramlık parlak siyah kumaştan ceket, kadife pantolon ve kadife ayakkabıya giderdi; hafta içinde sağlam kumaştan boz renkli giysilerini kuşanırdı. Evinde, kırkını aşkın bir kâhya kadın, henüz yirmisine basmamış bir kız olan yeğeni, bir de atını eyerleyen, ağaçları budayan, hem çiftlik, hem ev işlerine bakan bir delikanlı vardı. Asilzademizin yaşı, elliye yakındı; sağlam, zayıf yapılı, ince yüzlü, sabahları erkenden kalkan, ava düşkün bir adamdı. Soyadının Quijada ya da Quesada olduğu söylenir; yazarlar arasında bu konuda farklı görüşler bulunmaktaysa da, güvenilir kaynaklardan, soyadının Quejana olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, hikâyemizde bunun pek önemi yok; önemli olan, hakikatten bir nebze olsun ayrılmamak.

Şunu söylemek gerekir ki, sözünü ettiğimiz asilzade, boş zamanlarında (yani yılın büyük bölümünde) şövalye romansları okumaya o kadar merak saldı ki, avlanmayı ve çiftliğini yönetmeyi neredeyse tamamen unuttu. Merakı ve bu konudaki aşırılığı öyle bir noktaya vardı

ki, dönümlerce arazi satıp, okumak üzere şövalyelikle ilgili kitaplar aldı; bu konuda ne kadar kitap varsa evine yığdı. Hiçbirini, ünlü Feliciano de Silva'nın kitapları kadar beğenmiyordu; çünkü onun o parlak üslûbu, karmaşık cümleleri birer inciydi; hele sık sık karşısına çıkan iltifat ve düelloya davet mektupları: *Uğradığım haksızlıklar beni öylesine hâk ile yeksân ediyor ki, hakkım olarak güzelliğinizden yakınıyorum. İlâhî varlığınızı yıldızlarla güçlendiren ve yüceliğinizle haketmiş olduğunuz hakları size kazandıran yüce ilâhlar...*

Zavallı asilzade, bu cümlelerle aklını sıçratıyor, sırf bu iş için dirilecek olsa, Aristoteles'in bile kavrayamayacağı anlamlarını çözebilmek için uykularından oluyordu. Don Belianis'in başkalarında, başkalarının da Don Belianis'te açtığı yaralar, kafasını kurcalıyordu; her ne kadar büyük hekimler tarafından tedavi edilse de, hem yüzünün, hem bütün vücudunun yara izleriyle kaplı olacağını düşünüyordu. Buna rağmen, yazarın kitabı, o bitmez serüvenin devam edeceğini vaat ederek bitirmesine hayrandı; birçok defa, eline kalemi alıp vaat edildiği şekilde tamamlamak geldi içinden. Daha önemli bazı düşünceler sürekli kendisine engel olmasa, şüphesiz bunu yapar, hattâ becerirdi de. Sigüenza yüksek okulu mezunu olan köyün rahibiyle, İngiliz Palmerín'in mi, yoksa Galya'lı Amadis'in mi daha iyi bir şövalye olduğu konusunda birçok kez tartışmıştı. Ama köy berberi Üstat Nicolás hiçbirinin, Güneş Şövalyesine ulaşamayacağını, onunla bir tek, Galya'lı Amadis'in kardeşi Don Galaor'un karşılaştırılabileceğini söylüyordu; çünkü her duruma uyabilen bir yaradılışı vardı, ağabeyi gibi yapmacıklı ve sulugöz de değildi, üstelik yiğitlikte ondan aşağı kalmazdı.

Kısacası, asilzademiz okumaya kendini o kadar verdi ki, gecelerini baştan sona, gündüzlerini de sondan başa okuyarak geçirmeye başladı. Ve böylece, az uyuyup çok okumaktan beyni kurudu, aklını yitirdi. Hayali, kitaplarda okuduğu şeylerle, büyüler, savaşlar, düellolar, yaralar, iltifatlar, aşklar, işkenceler, inanılmaz saçmalıklarla doldu. Okuduğu hayal icadı âlemin gerçek olduğu, kafasına öyle bir yerleşti ki, onun gözünde, dünyada daha gerçek bir öykü olamazdı. Cid Ruy Díaz'ın çok iyi bir şövalye olduğunu, ama bir tek kılıç darbesiyle iki yırtıcı, canavar gibi devi ortadan ikiye bölen Kızgın Kılıçlı Şövalyenin yanına yaklaşamayacağını söylerdi. Bernardo del Carpio'yu daha çok beğeniyordu, çünkü elleriyle Toprağın oğlu Antaios'u boğan Hercules'in becerikliliğini örnek alarak, Roncesvalles'te, büyülenmiş olduğu halde Roland'ı öldürmüştü. Dev Morgante hakkında da olumlu konuşurdu; çünkü kibirli ve kaba devler soyundan olduğu halde, aralarında

nazik ve terbiyeli olan bir tek oydu. Ama hepsinden çok, Renaud de Montauban'ı beğeniyordu, özellikle de şatosundan çıkıp herkesin yolunu kestiği, soygunculuk yaptığı zamanlar; hikâyede anlatıldığına göre, baştan aşağı altından yapılma Muhammed heykelini çaldığı zamanki gibi. Ganelon hainine elinin tersiyle bir tokat patlatabilmek için, kâhyasından, hattâ kâhyasıyla birlikte yeğeninden de vazgeçerdi.

Nitekim tamamen kaybettiği aklına dünyanın en çılgınca fikri geldi ve hem şerefini yüceltmek, hem de ülkesine hizmet etmek amacıyla, gezgin şövalye olmayı uygun ve hattâ gerekli buldu. Zırhını kuşanıp atına binerek dünyayı dolaşacak, serüven peşinde koşacak, okuduğu kitaplarda gezgin şövalyelerin yaptığı her şeyi yapacak, bütün haksızlıkları düzeltecek, tehlikeleri göğüsleyecek ve bu sayede, ebedî şan ve şöhret kazanacaktı. Zavallıcık, kendini şimdiden yiğitliği sayesinde en azından Trabzon İmparatorluğu tacıyla ödüllendirilmiş olarak hayal ediyordu. Böylece, kafasında bu tatlı düşlerle, bunlardan aldığı garip hazla kendinden geçerek, isteğini gerçekleştirmek için acele etmeye başladı. İlk işi, büyükdedelerinden kalma, paslanmış, küf tutmuş, yüzyıllardır bir köşede unutulmuş zırhları temizlemek oldu. Onları temizledi, elinden geldiğince onardı, ama büyük bir kusurları olduğunu gördü: Miğferlerin açılır kapanır siperliği yoktu, tek parçaydılar. Ama bu konuda kendi becerilerini kullanıp kartondan bir yarım siperlik yaparak miğferine bitiştirdi ve istediği miğfere yakın bir görüntü elde etti. Ne var ki dayanıklılığını, kılıç darbelerine karşı koyup koyamayacağını sınamak için kılıcını çekip iki hamle yapmaya kalkınca, ilk kılıç darbesiyle, bir haftada yaptığı şeyi bir anda parçaladı. Miğferin kolayca parçalanması hoşuna gitmediğinden, bu tehlikeye karşı koyabilmek için yeni baştan yaptı. Bu kez içine demirden şeritler de taktı ve yeterince sağlam olduğuna karar verdi. Bir deneme daha yapmayıp kenara koydu; açılır kapanır siperliği, şahane bir miğferi olmuştu.

Sonra atına bakmaya gitti; gerçi beygirin toynakları yarıklarla doluydu, Gonella'nın bir deri bir kemik atından daha çok lekesi vardı ama, ona sanki ne İskender'in Bukephalus'u, ne de Cid'in Babieca'sı, kendi atıyla yarışamazmış gibi geldi. Atına ne isim vereceğini dört gün boyunca düşündü; çünkü, kendi kendine diyordu ki, hem bu kadar ünlü bir şövalyenin atı, hem de bu kadar iyi bir at, isimsiz olamazdı. Bir gezgin şövalye atı olmadan önceki ve sonraki durumunu belirtecek bir isim bulmaya çalışıyordu ona. Çünkü efendisinin mevkii değiştikten sonra, onun da isminin değişmesi, ünlü bir ata yaraşır, şaşaalı, yeni

tarikatına ve yeni mesleğine uygun bir isim olması çok mantıklıydı. Kafasında birçok isim buldu, vazgeçti, çıkardı, ekledi, bozdu, baştan kurdu ve sonunda *Rocinante*[1] isminde karar kıldı. Bu ad onca hem kulağa hoş geliyordu, hem önceki durumunu, bir beygir olduğunu, hem de beygirlerin en önde geleni olduğunu ifade ediyordu.

Atına bu çok beğendiği ismi verdikten sonra, kendine de bir isim bulmak istedi; bir sekiz gün de bunu düşünmekle geçti; sonunda *Don Quijote*[2] dedi kendine. İşte, daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi, bu gerçek öykünün yazarları, buradan yola çıkarak, soyadının, bazılarının iddia ettiği gibi Quesada değil, Quijada olması gerektiğine kanaat getirdiler. Ancak, yiğit Amadis'in kendisine kuru kuruya Amadis demekle yetinmeyip, vatanını da meşhur etmek için, krallığının adını ismine ekleyerek Galya'lı Amadis adını seçtiğini hatırladı ve iyi bir şövalye olarak, o da kendi vatanının adını ekleyip kendine *La Mancha'lı Don Quijote* adını taktı. Soyunu ve yurdunu çok canlı bir şekilde ifade ettiğini düşündüğü bu ismi taşıyarak, vatanını şereflendirdiği kanısındaydı.

Artık zırhı temizlenmiş, miğferine siperlik takılmış, atına isim verilmiş, kendi ismi bulunmuş olduğuna göre, âşık olacağı bir kadın bulmaktan başka bir eksiği kalmamıştı; çünkü sevdasız bir gezgin şövalye, meyvesiz bir ağaç, ruhsuz bir beden gibiydi. Şöyle diyordu kendi kendine:

"Diyelim ki günahlarımın bedeli olarak ya da şanslı olduğumdan, her gezgin şövalyenin sık sık karşılaştığı devlerden biri çıktı karşıma; ben de devi bir vuruşta yere yıktım, vücudunu ortadan ikiye böldüm ya da çarpışıp yendim, alt ettim, onu armağan olarak gönderebileceğim birinin bulunması iyi olmaz mı? Gider tatlı sevgilimin önünde diz çöker, alçakgönüllü, yenilgiyi kabul etmiş bir sesle der ki: Hanımefendi, ben Malindrania Cezıresi senyörü Dev Caraculiambro'yum; kahramanlıkları saymakla bitmez şövalye, La Mancha'lı Don Quijote, beni eşi benzeri görülmemiş bir çarpışmada yendi ve zat-ı âlinizin huzuruna çıkmamı emretti; emrinize âmadeyim!"

Ah, bu konuşma şövalyemizi nasıl sevindirdi! Sevgilisi diyebileceği birini bulunca daha da mutlu oldu. Bildiğimiz kadarıyla kendi köyüne yakın bir köyde, çok güzel bir çiftçi kızı vardı, ona bir süre âşık olmuş, ama anlaşılan, şövalyemiz hiç belli etmemiş, kızın da ha-

1) *Rocin*: beygir, *ante*: önce
2) *Quijada* soyadının kökü ve İspanyolca'da gülünç bir çağrışımı olan *–ote* ekinin birleştirilmesiyle ortaya çıkan *quijote* sözcüğü, aynı zamanda zırhın, uylukları örten kısmına verilen addı.

beri olmamıştı. Adı Aldonza Lorenzo'ydu, hayalindeki sevgili sıfatını ona vermeyi uygun buldu. Asıl adıyla tamamen ilgisiz olmayacak, bir prensesi, soylu hanımefendiyi hatırlatacak bir isim aradı ve *Dulcinea*[3] *del Toboso*'da karar kıldı; kız El Toboso'luydu. Bu isim de, kendisine ve kendine ait olan her şeye verdiği diğer isimler gibi, hem âhenkli, hem değişik, hem de anlamlı geliyordu şövalyemize.

İKİNCİ BÖLÜM

Yaratıcı Don Quijote'nin köyünden ilk çıkışına dair

Bu ön hazırlıkları yaptıktan sonra, düşündüklerini gerçekleştirmek için daha fazla beklemek istemedi; gecikmesinin dünyada bir eksiklik doğurduğunu düşünerek acele ediyordu; karşı koyulacak saldırılar, düzeltilecek hatalar, giderilecek haksızlıklar, cezalandırılacak suçlar, ödenecek borçlar çoktu. Ve bir sabah güneş doğmadan (temmuz ayının sıcak günlerinden biriydi), niyetinden hiç kimseyi haberdar etmeden, kimseye görünmeden, zırhını kuşandı, Rocinante'ye bindi, başında iğreti miğferi, elinde kalkanıyla mızrağı, avlunun arka kapısından kırlara çıktı; tasarılarını ne kadar büyük bir kolaylıkla uygulamaya başladığını görmek, içini müthiş bir memnuniyet ve sevinçle doldurmuştu. Ama yola daha yeni koyulmuştu ki, korkunç bir düşünce geldi aklına; hattâ neredeyse başladığı işten vazgeçecekti: Şövalye unvanı taşımadığını hatırladı; şövalyelik yasalarına göre, herhangi bir şövalyeyle savaşamazdı, savaşmamalıydı. Şövalye unvanı olsaydı bile, acemi şövalye sıfatıyla, bileğinin gücüyle hak kazanıncaya kadar armasız kalkan taşıması, beyaz zırh giymesi gerekiyordu. Bu düşünceler kararlılığını biraz sarstı, ama çılgınlığı her tür mantıktan güçlü olduğundan, ilk rastladığı şövalyenin kendisine şövalye unvanı verebileceğini düşündü; okuduğu kitaplarda birçok şövalye aynı şeyi yapmıştı. Beyaz zırh meselesine gelince, zırhını ilk fırsatta öyle bir temizleyecekti ki, parıltısı göz kamaştıracaktı. Böylece sakinleşti ve yoluna devam etti; atı hangi yolu izlemek istiyorsa o yolu izledi, serüven denen şeyin anlamı bu diye düşünüyordu.

Çiçeği burnunda maceraperestimiz işte böyle yol alırken, kendi kendine konuşmaktaydı:

"Kimbilir, belki de ileride, kahramanlıklarımın gerçek öyküsü

3) *Dulcinea* adının kökü olan *dulce* (tatlı) ve Aldonza, eşanlamlıdır.

yayımlandığında, öykümü yazan bilge kişi, böyle sabah erkenden yola çıkışımı da şu şekilde nakleder: 'Al yanaklı Apollon güzelim saçlarının altın tellerini dünyanın uçsuz bucaksız yüzeyine henüz sermiş, rengârenk küçük kuşlar, kıskanç kocasının yumuşak yatağından çıkıp La Mancha ufkunun kapılarından, pencerelerinden kendini ölümlülere gösteren altın parmaklı Şafak tanrıçasını tatlı ezgileriyle henüz selâmlamışlardı ki, ünlü şövalye La Mancha'lı Don Quijote, rahat kuştüylerinden kalkıp ünlü atı Rocinante'ye bindi ve eski, meşhur Montiel Ovasında yol almaya başladı.' "

Gerçekten de burada yol alıyordu. Şöyle devam etti:

"Gelecekte hatırlanmak üzere tunca kazılmaya, mermere oyulmaya, tablolara resmedilmeye lâyık kahramanlıklarımın yayımlandığı yüzyıl, ne mutlu bir çağ olacak. Bu eşsiz öyküyü nakledecek olan ey bilge büyücü, kim olursan ol, sana yalvarırım, sevgili Rocinante'mi, bütün yolculuklarımda bana eşlik eden ezelî dostumu unutma."

Sonra da, (gerçekten âşıkmış gibi) şöyle dedi:

"Ey Prenses Dulcinea! Bahtsız yüreğimin efendisi, beni kovmakla, şiddetle, acımasızca sitem etmekle, güzel huzurunuza bir daha çıkmamı menetmekle, çok büyük haksızlık ettiniz. Lütfen hanımefendi, sizin aşkınız yüzünden acılara gömülen, köleniz olan bu yüreği hatırlayın."

Bu gibi saçmalıkları art arda sıralıyordu; hep kitaplarından öğrendiklerini örnek alıyor, becerebildikçe, dillerini taklit ediyordu. Bu arada o kadar yavaş yürüyor, güneş de öyle hızla ve kızgın, yükseliyordu ki, bir beyni olsa, sulandırmaya yeterdi.

Neredeyse bütün gün, anlatmaya değecek bir şey olmadan yol aldı; umutsuzluğa kapılmaktaydı, çünkü bir an önce, bileğinin kuvvetini, cesaretini deneyebileceği biriyle karşılaşmak istiyordu. Bazı yazarlar, karşısına çıkan ilk serüvenin Puerto Lapice serüveni, bazıları da, yeldeğirmenleri serüveni olduğunu söylerler. Ancak benim öğrenebildiğim ve La Mancha yıllıklarında yazdığı kadarıyla, o gün bütün gün yol aldı; akşam olduğunda hem beygiri, hem de kendisi yorulmuşlar, açlıktan ölecek hale gelmişlerdi. Her yana baktı, sığınabileceği, açlığını giderebileceği, ihtiyaçlarını karşılayabileceği bir şato, bir çoban kulübesi aradı. Yoldan pek uzakta olmayan bir han gördü ve kurtuluşunun kapısını değil, kalesini işaret eden bir yıldız görmüş gibi oldu. Biraz hızlandı ve tam hava karardığı sırada hana vardı.

Kapıda tesadüfen, ortamalı denilen cinsten iki genç kadın duruyordu; katırcılarla birlikte Sevilla'ya gidiyorlardı, o gece handa ko-

naklayacaklardı. Maceraperestimize her düşündüğü, gördüğü ve hayal ettiği şey gerçek gibi geldiğinden, kitaplarda okuduklarına benzettiği hanı görür görmez, onu, dört kulesi, parlak gümüşten sütun başlıklarıyla bir şato sandı; iner kalkar köprüsü, derin kale hendeği ve bu tür şatolarda tarif edilen öteki özelliklerin hiçbiri eksik değildi. Kendisine şato gibi görünen hana epeyce yaklaştığında, Rocinante'nin dizginlerine asıldı, mazgallar arasında beliren bir cücenin trompet çalıp şatoya bir atlı geldiğini haber vermesini bekledi. Ama geciktiklerini ve Rocinante'nin ahıra gitmek için sabırsızlandığını görünce, hanın kapısına gitti ve kapıda duran hafifmeşrep kadınları gördü; onları şatonun kapısına hava almaya çıkmış iki güzel soylu genç kız, ya da zarif hanımlar sandı. O sırada, hasattan sonra henüz ekilmemiş tarlalarda (af buyurmayın) domuz sürüsünü toplamakta olan bir çoban, boynuzunu öttürerek hayvanlara işaret verdi ve o anda Don Quijote istediği şeyin olduğunu, bir cücenin gelişini haber verdiğini sandı. Ve böylece, akıl almaz bir memnuniyetle hana ve hanımlara yaklaştı. Hanımlarsa, zırhlı, kalkanlı, mızraklı bir adamın bu şekilde gelişini görünce, korkuya kapılıp içeri girmeye yeltendiler. Ama kaçışlarından, korktuklarını anlayan Don Quijote, miğferinin kartondan siperliğini kaldırıp zayıf, toz içinde kalmış yüzünü açtı ve kibarca, sakin bir sesle dedi ki:

"Kaçmayın, soylu hanımlar, benden bir kötülük beklemeyin, zira mensubu olduğum şövalyelik tarikatına, hiç kimseye, hele sizin gibi saygıdeğer hanımefendilere kötülük etmek yakışmaz."

Kızlar, Don Quijote'ye bakıyor, iğreti siperliğin örttüğü yüzünü görmeye çalışıyorlardı. Ama kendilerine soylu hanımefendi dendiğini duyunca, soylulukla hiç ilgileri olmadığından, kendilerini tutamayıp gülmeye başladılar. Bunun üzerine gururu incinen Don Quijote şöyle dedi:

"Güzele ölçülü olmak yakışır, üstelik en küçük hâdiseye gülmek sersemliktir, ama bunu sizi üzmek veya kızdırmak için söylemiyorum, benim tek amacım, sizlere hizmet etmektir."

Şövalyemizin hanımlar tarafından anlaşılmayan konuşması ve kılıksızlığı, onların daha çok gülmesine, şövalyemizin de daha çok kızmasına yol açıyordu; o sırada hancı çıkmasa, öfkesi sınırı aşacaktı. Çok şişman olduğu için çok sakin bir adam olan hancı, bu iğreti kılıklı adamı, birbirleriyle ilgisiz mızrağı, kalkanı, zırhı ve dizgin takımını görünce, kızlara katılıp neşesini açığa vurmak üzereydi ki, bütün bu derme çatma malzemenin harekete geçmesinden korkarak kibarca konuşmaya karar verdi ve şöyle dedi:

"Saygıdeğer şövalye, eğer zat-ı âliniz yatak dışında konaklayacak bir yer, bir hizmet istiyorsa (çünkü bu handa yatak yoktur) her arzunuzu yerine getirebiliriz."

Don Quijote, şato sahibinin alçakgönüllülüğünü görünce (hanı şato, hancıyı da şatonun sahibi sanmıştı) şöyle cevap verdi:

"Saygıdeğer *Castellano*,[1] bana ne olsa yeter, çünkü

zırhımla süslenirim,
savaşarak dinlenirim, vs."

Hancı, şövalyenin, kendisini dürüst bir Kastilyalı[2] sandığı için Castellano dediğini düşündü. Oysa Endülüs'lüydü, hem de Sanlucar sahilinden; hırsızlıkta Cacus'tan, alaycılıkta okuldan kovulmuş talebeden aşağı kalmazdı. Don Quijote'ye şöyle cevap verdi:

"Öyleyse zat-ı âlinizin yatağı sert kayalar, uykusu hep nöbet tutmak olmalı. Madem öyle, rahatlıkla inebilirsiniz atınızdan; bu barakada yalnız bir gece değil, bir yıl boyunca sizi uyutmayacak çok şey bulacağınızdan emin olabilirsiniz."

Bunları söyleyerek Don Quijote'nin üzengilerine yapıştı; Don Quijote, bütün gün ağzına tek lokma koymamış olduğundan, büyük bir zorlukla attan indi. Sonra hancıya dönüp atına çok dikkat etmesini, çünkü dünya yüzünde saman yiyenlerin en iyisi olduğunu söyledi. Hancı ata bir baktı, Don Quijote'nin dediği kadar, hattâ yarısı kadar bile kıymetli gelmedi ona. Atı ahıra yerleştirdikten sonra, konuğunun bir isteği var mı diye bakmaya gitti. Hanımlar artık dost oldukları konuğun zırhını çıkarmaktaydılar. Göğüslüğüyle arkalığını çıkarmışlardı, ama boyunluğunu çözemiyor, yeşil şeritlerle bağlanmış iğreti miğferini çıkaramıyorlardı bir türlü; düğümleri çözmek mümkün olmadığından, kesmek gerekiyordu. Ama Don Quijote buna kesinlikle izin vermedi ve bütün gece miğferi başından çıkarmadı. Akla gelebilecek en gülünç ve tuhaf görüntüyü arzediyordu. Zırhını çıkaran hoppa kadınları şatonun ileri gelen soylu hanımlarından sandığı için, büyük bir nezaketle konuştu:

"Hiçbir şövalye görmemiştir
Don Quijote'nin gördüğü hizmeti hanımlardan:
köyünden geldiğinde çevirdiler
soylu hanımlar etrafını,
prenseslerse pek sevdi Don Quijote'nin atını.

1) *Castellano*, hem şato sahibi, hem Kastilya'lı anlamına gelir.
2) Eski halk inanışına göre, Eski Kastilya'lılar dürüst, Endülüs'lüler namussuz olurdu.

Saygıdeğer hanımefendiler, atımın adı Rocinante, benim adım da, La Mancha'lı Don Quijote'dir. Sizlerin hizmetinde, size yararlı kahramanlıklarım beni size tanıtmadan önce kimliğimi açıklamak istemezdim; ne var ki, Lancelot'un bu eski romansını şu andaki duruma uyarlamak uğruna, henüz vakti gelmediği halde adımı sizlere açıklamış oldum. Ancak, zamanı gelince, siz saygıdeğer hanımlar emredeceksiniz, ben emirlerinizi yerine getireceğim; gücüm ve cesaretim sizlere hizmet etmeyi ne kadar arzu ettiğimi gösterecektir."

Böyle konuşmalar duymaya alışık olmayan kızlar tek kelime karşılık vermeyip, sadece bir şeyler yemek isteyip istemediğini sormakla yetindiler.

"Ne olsa yerim," diye cevap verdi Don Quijote. "Doğrusu hakkımda hayırlı olur gibi geliyor bana."

Şansına, günlerden cumaydı ve koca handa Kastilya'da *abadejo*,(3) Endülüs'te *bacallao*,(4) bazı yörelerde *curadillo*,(5) bazılarında da *truchuela*(6) denilen balıktan birkaç tabak dışında hiçbir şey yoktu. Saygıdeğer şövalye acaba *truchuela* yer mi diye sorup başka verebilecekleri bir balık olmadığını söylediler.

"*Truchuela* eğer çoksa, doğrudan alabalık verin," diye cevap verdi Don Quijote; "çünkü sekiz riyali tek sikke ya da bozukluk halinde almak benim için farketmez. Gerçi *truchuela* daha lezzetli olabilir; dananın inekten, oğlağın keçiden lezzetli olduğu gibi. Ama ne olursa olsun, çabuk gelsin, çünkü zırhın ağırlığı, zahmeti, mideye hâkim olunmadıkça, kaldırılmaz."

Sofrasını serin olsun diye han kapısının önüne kurdular, hancı kötü tuzlanmış, daha da kötü pişirilmiş balıktan bir tabak ve zırhı kadar kara, pis bir ekmek getirdi. Yemek yiyişi pek gülünçtü, çünkü miğferi hâlâ başındaydı, siperliğini iki eliyle kaldırınca elleriyle ağzına bir şey götüremiyor, yemeğini başkasının vermesi gerekiyordu. Hanımlardan biri bu görevi yerine getiriyordu. Ama bir şey içirmesi mümkün olmuyordu; hancı bir kamışı delip bir ucunu ağzına soktuktan sonra öteki ucundan şarap dökmeseydi, mümkün olmayacaktı da. Siperliğinin kayışlarını koparmamak uğruna, bütün bunlara sabırla katlanıyordu. Bu sırada, hana bir domuz iğdişçisi geldi ve gelmesiyle birlikte, kamıştan düdüğünü dört beş kere öttürdü. Bunu duyan Don Quijote, ünlü bir şatoda olduğuna, kendisine müzik eşliğinde yemek sunduklarına, morinanın alabalık, ekmeğin buğday ekmeği, fahişelerin hanımefendi,

3, 4, 5) Morina türleri.

6) *Truchuela*'nın morina anlamına geldiğini bilmeyen Don Quijote, küçük alabalıktan (*trucha*) sözedildiğini sanır.

hancının da şatonun sahibi olduğuna iyice kanaat getirdi ve kararlılığının, seferinin zahmete değdiğini anladı. Ama canını en çok sıkan, şövalye unvanı alamamış olmasıydı; çünkü şövalyelik unvanını kazanmadan, meşru olarak hiçbir serüvene atılamayacağı kanısındaydı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Don Quijote'nin ne gülünç bir biçimde şövalyelik unvanı aldığına dair

Bu düşünceyle kendini yiyip bitiren Don Quijote, hanın birkaç lokmalık yemeğini hızla bitirerek hancıyı çağırdı ve onunla birlikte ahıra kapanıp önünde diz çöktü, konuşmaya başladı:

"Yiğit şövalye, şerefinize şeref katacak, insanoğlunun yararına katkısı olacak ricamı kabul etmediğiniz sürece, bu olduğum yerden kıpırdamayacağım."

Konuğunu ayaklarının dibinde diz çökmüş halde gören ve bu sözleri duyan hancı, şaşkınlıkla Don Quijote'ye bakıyor, ne yapacağını, ne diyeceğini bilemiyor, ayağa kalkması için ısrar ediyordu. Don Quijote katiyen kalkmıyordu, sonunda hancı ricasını kabul ettiğini söylemek zorunda kaldı.

"Soylu efendim, ben de majestelerinden bunu bekliyordum," dedi Don Quijote. "Cömertçe kabul ettiğiniz ricam şudur: Yarın bana şövalye unvanı bağışlayın; bu gece şatonuzun kilisesinde silâhların başında nöbet tutayım; yarın da, dediğim gibi, en büyük isteğim yerine gelsin ki, gerektiği şekilde dünyanın dört bir yanına serüven aramaya, şövalyeliğe, bir gezgin şövalyeye yakışır şekilde, yardıma muhtaç olanlara hizmet etmeye gideyim; istidadım bu yöndedir."

Daha önce de dediğimiz gibi biraz hınzır olan ve konuğunun aklının pek yerinde olmadığını sezen hancı, bu sözleri duyunca tahmininde yanılmadığını anladı. O gece gülünecek bir şey olsun diye, istediğini yapmaya karar verdi ve isteklerinde, ricasında çok haklı olduğunu, heybetli görünümünden de belli olduğu üzre, onun gibi yiğit bir şövalye için bu arzunun çok tabiî olduğunu söyledi. Kendisi de gençlik yıllarını bu şerefli işe adamış, dünyanın çeşitli yerlerinde serüven aramıştı; Malaga balıkhanesini, Riaran adalarını, Sevilla'nın Compas mahallesini, Segovia'nın meydanını, Valencia'nın zeytin-

liklerini, Granada'nın surlarını, Sanlucar kumsalını, Cordoba'nın at meydanını, Toledo'nun meyhanelerini atlamamıştı.[1] Bu ve başka yerlerde yaptığı temrinler sayesinde adımları tüy gibi hafif, elleri becerikliydi. Çok üçkâğıt çevirmiş, çok dullara kur yapmış, genç kızları mahvetmiş, gençleri kandırmıştı. Sonunda, İspanya'nın neredeyse bütün mahkemelerinde boy göstermişti. Bütün bunlardan sonra, şatosuna çekilmişti, orada hem kendi geliriyle, hem başkalarınınkiyle yaşıyor, her cinsten, her yapıda gezgin şövalyeyi, sırf şövalyeliğe olan düşkünlüğünden, şatosuna topluyor, bu iyiliğine karşılık, mallarını onunla paylaşmalarını istiyordu.

Ayrıca şatosunda, silâhların başında nöbet tutulabilecek bir kilise olmadığını, çünkü yeniden yaptırmak üzere kiliseyi yıktırmış olduğunu da söyledi. Ancak, böyle durumlarda, herhangi bir yerde silâh nöbeti tutulabileceğini biliyordu. O gece şatonun bir avlusunda nöbet tutabilir, sabah da Tanrı isterse, gerekli tören yapılır, şövalye unvanını alırdı, hem de dünyada benzeri olmayan bir şövalye olurdu.

Parası olup olmadığını sorunca, Don Quijote hiç parası olmadığını, çünkü okuduğu gezgin şövalye hikâyelerinde para taşıyanına rastlamadığını söyledi. Bunun üzerine hancı yanıldığını söyledi; para ve temiz çamaşır gibi, taşınması gerektiği bu kadar açık olan şeyleri, yazar belirtmeye gerek görmediği için hikâyelerde yazılmasa da, taşınmaz sanmamalıydı. Kitapları dolduran bütün o gezgin şövalyelerin, başlarına ne geleceğini bilmediklerinden, keseleri dolu olurdu, bundan kesinlikle emin olabilirdi. Aynı şekilde çamaşır da taşırlardı yanlarında, bir de yaralarını sarmak için merhemlerle dolu küçük bir kutu; çünkü çarpışıp yaralandıkları ıssız kırlarda, her zaman onları tedavi edecek biri bulunmazdı. Şövalyenin, bilge bir büyücü arkadaşı varsa, o başkaydı tabii; derhal yardıma koşar, bir bulutun üzerinde bir hanım ya da cüceyle, bir şişe şifalı su gönderirdi. Şifalı su öyle etkiliydi ki, bir damlasını içer içmez şövalyenin bütün yaraları, bereleri iyileşiverir, bir iz bile kalmazdı. Ama böyle bir dostları yoksa, bütün eski şövalyeler, silâhtarlarının yanında para, sargı bezi, merhem gibi gerekli şeylerin bulunmasını mutlaka sağlarlardı. Şövalyenin silâhtarı yoksa (ki çok ender rastlanan bir durumdu), her şeyini atının terkisine astığı bir heybede kendi taşırdı; incecik, neredeyse görünmez olan bu heybeler, sanki daha önemli bir şeymiş gibi görünürdü. Çünkü böyle bir sebep olmasa, gezgin şövalyelerin heybe taşıması pek onaylanan bir şey değildi. İşte bu sebeple nasihat ediyordu ona (gerçi vaftiz oğluy-

1) Serserilerin, hırsızların dolaştığı mahalle ve yerler.

muşçasına emir bile verebilirdi, çok yakında öyle sayılacaktı çünkü): Bundan böyle yanında para ve saydığı ihtiyaç maddeleri olmadan yola çıkmamalıydı; görecekti ki, hiç beklemediği bir anda, bu önlemler işine yarayacaktı.

Don Quijote bu nasihatleri derhal yerine getirmeye söz verdi. Ardından, hanın yan tarafında bulunan büyük bir avluda silâh nöbeti tutmak üzere emir aldı. Bir kuyunun yanıbaşındaki tekneye silâhlarını, zırhlarını yığdı; kalkanını kavradı, mızrağını kaptı; huzurlu bir ifadeyle teknenin önünde volta atmaya başladığında hava da tamamen kararmıştı.

Hancı, handa ne kadar insan varsa hepsine konuğunun çılgınlığını, silâh nöbetini ve beklediği şövalyelik unvanını anlattı. Dinleyenler, deliliğin bu tuhaf çeşidine şaşırıp uzaktan bakmaya gittiler. Don Quijote'nin sakin bir tavırla kâh volta attığını, kâh mızrağına yaslanıp gözlerini silâhlara diktiğini, uzun süre de öyle kaldığını gördüler. Artık gece olmuştu, ama ayın ışığı öyle parlaktı ki, ışığını aldığı güneşle rekabet bile edebilirdi. Öyle ki, acemi şövalye ne yapsa, herkes tarafından görülebiliyordu. Bu arada handaki katırcılardan birinin aklına, hayvanlarına su vermek geldi; bunun için teknenin içinde bulunan, Don Quijote'nin zırhını kaldırmak gerekiyordu. Katırcının geldiğini gören Don Quijote yüksek sesle dedi ki:

"Ey sen, her kimsen, bugüne kadar kılıç kuşanmış en yiğit şövalyenin silâhlarına dokunmak üzere yaklaşma cüretini gösteren korkusuz şövalye! Cesaretinin bedelini canınla ödemek istemiyorsan, hareketlerine dikkat et ve silâhlara dokunma."

Katırcı bu söylenenlere kulak asmayıp (assaydı iyi ederdi, canını korumuş olurdu), kayışlarından tuttuğu gibi zırhı oldukça uzağa fırlattı. Bunu gören Don Quijote gözlerini havaya kaldırdı ve (görünüşe bakılırsa) sevgili Dulcinea'sını düşünüp şöyle dedi:

"Soylu sevgilim, size esir düşmüş göğsümü gereceğim ilk çatışmada yardım edin bana; bu ilk badirede iyiliğinizi, desteğinizi esirgemeyin benden."

Bu ve buna benzer lâflar söyleyerek kalkanını bıraktı, mızrağını iki eliyle tutup havaya kaldırdı ve katırcının kafasına öyle kuvvetli indirdi ki, katırcı yere serildi. Bir kere daha vursaydı, hekime gerek kalmayacaktı. Sonra mızrağıyla kalkanını tekrar eline alıp daha önceki huzurlu tavrıyla volta atmaya koyuldu. Kısa bir süre sonra, olanlardan habersiz başka bir katırcı (ilk katırcı hâlâ baygındı) aynı niyetle, katırlarına su vermek üzere geldi. Tekneyi boşaltmak için zırhları çıkar-

maya yeltendiğinde Don Quijote tek kelime konuşmadan, kimseden yardım istemeden tekrar kalkanını bıraktı, tekrar mızrağını havaya kaldırdı ve mızrağı parçalamadan, ikinci katırcının kafasını dört yerinden yararak paraladı. Bu gürültüye handaki herkes koşup geldi, aralarında hancı da vardı. Bunu gören Don Quijote kalkanını kavradı, kılıcını eline aldı ve dedi ki:

"Ey güzel sevgili, zavallı kalbimin gücü ve cesareti, şimdi merhametli gözlerini bahtsız şövalyene çevirmenin zamanıdır, çünkü kendisi büyük bir serüvene atılıyor."

Bu sözler kendisini o kadar cesaretlendirdi ki, dünyanın bütün katırcıları birden saldırsa, geriye adım atmazdı. Katırcıların yaralı olduğunu gören arkadaşları, uzaktan Don Quijote'nin üstüne taş yağdırmaya başladılar. Don Quijote, elinden geldiğince kalkanıyla korunmaya çalışıyor, zırhını terk etmemek için, yalağın başından ayrılmaya cesaret edemiyordu. Hancı bıraksınlar diye bağırıp duruyordu; ne kadar deli olduğunu söylemişti zaten. Hepsini öldürse de, deliliği sayesinde kurtulacaktı. Don Quijote daha da fazla bağırıyor, alçaklar, hainler diye haykırıyordu. Şatonun sahibi de aşağılık, soysuz şövalyenin tekiydi, gezgin şövalyelere böyle muamele edilmesine izin verdiği için. Kendisi şövalye unvanını almış olsa, hainliğini gösterirdi ona.

"Ama siz aşağılık, bayağı heriflere aldırmıyorum. Gelin, vurun, durmayın, istediğiniz kadar saldırın, aptallığınızın ve terbiyesizliğinizin karşılığını alacaksınız."

Bunları öyle bir cesaretle, pervasızca söylüyordu ki, adamların içine müthiş bir korku saldı. Adamlar hem korkularından, hem de hancının ısrarıyla, taş atmaktan vazgeçtiler. Don Quijote de yaralıları götürmelerine izin verip önceki kadar büyük bir sükûnet ve huzurla silâh nöbetine döndü.

Hancı konuğunun şakalarından hoşlanmamıştı; bu işi kısa kesmeye ve bir an önce, başka bir felâket olmadan, ona lânet olası şövalye unvanını bağışlamaya karar verdi. Don Quijote'ye yaklaştı, o aşağılık kimseler, kendisinden habersiz, böyle küstahça davrandıkları için özür diledi; bu arsızlığın cezasız kalmayacağını belirtti. Daha önce de söylemiş olduğu gibi, şatoda kilise yoktu; zaten yapılacak tören için kilise gereksizdi; bildiği kadarıyla, tarikat kurallarına göre, şövalye unvanının verilmesi için kılıçla ensesine ve sırtına dokunulması yeterliydi, bu da kırın ortasında bile yapılabilirdi. Silâh başında nöbet tutma görevini yerine getirmişti zaten, çünkü iki saatlik bir nöbet yeterliydi, hattâ o dört saat nöbet tutmuştu. Don Quijote bunların hepsine inandı ve

her sözüne boyun eğmeye hazır olduğunu söyledi. Töreni bir an önce bitirmesini istedi, çünkü bir kez daha saldırıya uğrarsa, şövalye unvanını da almışsa, şatoda canlı bir tek kişi bırakmayı düşünmüyordu. Bir tek, ona olan saygısından, onun emrettiği kişilere dokunmayacaktı.

Bu uyarıdan ürken şato sahibi, derhal katırcılara verdiği arpayla samanı kaydettiği defteri alıp getirdi; bir delikanlının tuttuğu mum ve daha önce sözü geçen iki hanımın eşliğinde, Don Quijote'nin yanına geldi. Ona diz çökmesini söyleyip kitabını açtı, dua okur gibi okumaya başladı. Okurken birden elini kaldırıp ensesine epey hızla vurdu, sonra Don Quijote'nin kendi kılıcıyla sırtına hafifçe dokundu (bu arada dua eder gibi mırıldanmaya devam ediyordu). Sonra, hanımlardan birine, şövalyeye kılıcı takmasını emretti. Kadın büyük bir beceri ve ciddiyetle bu işi yaptı; törenin her anında gülmekten patlamamak için çok ciddî olmaları gerekiyordu. Ama acemi şövalyenin marifetlerinden gördükleri kadarı, gülmelerini tutmalarına yardım ediyordu. Kılıcını takarken, genç kadın şu sözleri söyledi:

"Tanrı zat-ı âlinizi talihli bir şövalye yapsın, bütün çarpışmalarda talihini açık etsin."

Don Quijote kadına adını sordu; çünkü bileğinin gücüyle kazanacağı şerefin birazını, yardımları karşılığı, borçlu olduğu kişilere bağışlamak istiyordu. Kız alçakgönüllülükle cevap verdi: Adı La Tolosa'ydı, Toledo'lu bir ayakkabı tamircisinin kızıydı; Sancho Bienaya meydanındaki dükkânlara yakın bir yerde oturuyordu, nerede olursa olsun, ona hizmet edecek, onu efendisi kabul edecekti. Don Quijote, onun hatırı için, iyiliğini esirgemeyip soyluluk sanı almasını ve bundan böyle kendine Doña Tolosa demesini istedi; kız da söz verdi. Mahmuzlarını takan diğer kızla da, kılıcını takanla aşağı yukarı aynı konuşma geçti. Ona da adını sordu, kız adının La Molinera olduğunu, Antequera'lı dürüst bir değirmencinin kızı olduğunu söyledi. Don Quijote ondan da soyluluk sanı alıp kendine Doña Molinera demesini rica etti ve hizmetinde olduğunu bir kez daha bildirdi.

O güne kadar görülmemiş bu tören alelacele, apar topar tamamlandıktan sonra, Don Quijote atına binip serüven peşine düşmek için sabırsızlanmaya başladı. Hemen Rocinante'yi eyerleyip üstüne atladı ve hancıyı kucaklayıp kendisine şövalye unvanı verdiği için öyle garip sözlerle teşekkür etti ki, bunları tam olarak aktarmak mümkün olmaz. Hancı bir an önce handan çıkıp gitsin diye, daha kısa sözlerle de olsa, iltifatta kusur etmedi ve onu, konaklama parası istemeden, memnuniyetle gönderdi.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Handan ayrıldıktan sonra şövalyemizin başına gelenlere dair

Şafak sökmek üzereyken handan ayrılan Don Quijote, şövalye unvanını almış olduğu için o kadar memnun, o kadar gururlu, o kadar sevinçliydi ki, neşesi atının kolanlarından fışkırıyordu. Ama hancının, yanında taşıması gereken şeyler, özellikle para ve çamaşır konusundaki nasihatleri hatırına gelince evine dönüp bütün ihtiyaçlarını karşılamaya, yanına bir de silâhtar almaya karar verdi. Komşusu olan, yoksul, çoluklu çocuklu, ama şövalye silâhtarlığına çok uygun bir çiftçiyi yanına almayı düşünüyordu. Bunları düşünerek Rocinante'yi köyüne doğru sürmeye başladı, at sanki gittikleri yeri bilirmiş gibi, öyle bir hevesle gidiyordu ki, ayakları yere değmiyor gibiydi.

Fazla gitmemişti ki, sağ tarafındaki sık bir ormandan, cılız bir ses duyar gibi oldu, birisi inliyordu sanki. Sesi duyar duymaz şöyle dedi:

"Lütuflarından dolayı Tanrı'ya şükrediyorum; mesleğimin gereklerini yerine getirebilmem, şerefli kararımın mevyesini toplayabilmem için önüme birbiri ardına fırsatlar çıkarıyor. Bu sesler, hiç şüphesiz, yardıma ihtiyacı olan zavallı bir adamdan ya da kadından çıkıyor."

Hemen dizginlere asılıp Rocinante'yi seslerin geldiği yana sürdü. Ormana girdikten hemen sonra, bir meşe ağacına bağlı bir kısrakla bir başka meşeye bağlı bir delikanlı gördü. On beş yaşlarındaki çocuğun belden yukarısı çıplaktı, duyduğu iniltiler ondan geliyordu; haksız da sayılmazdı, çünkü iriyarı bir çiftçi, elindeki kayışla çocuğu kırbaçlayıp duruyordu. Her vuruşunda da bir azar, bir nasihat çıkıyordu ağzından.

"Dilini tutacaksın, gözlerini açacaksın," diyor, oğlan cevap veriyordu:

"Bir daha yapmayacağım efendim, Tanrı aşkına, bir daha yapmayacağım, söz veriyorum, bundan böyle sürüye daha çok dikkat edeceğim."

Olanları gören Don Quijote öfkeyle konuştu:

"Saygısız şövalye, savunmasız birine çatmanız hiç doğru değil. Atınıza binin, mızrağınızı elinize alın," –kısrağın bağlı olduğu meşeye dayalı bir de mızrak vardı– "size yaptığınız şeyin ne kadar alçakça olduğunu göstereyim."

Baştan aşağı zırhlı bir adamın, mızrağını suratına doğru dürttüğünü gören çiftçi, ölümü görür gibi oldu ve kibar sözlerle karşılık verdi:

"Saygıdeğer şövalye, cezalandırmakta olduğum bu oğlan benim hizmetkârımdır, bu civarda bir koyun sürüm var, ona bakmakla görevlidir. O kadar dikkatsiz bir çocuk ki, her gün koyunlarımdan biri eksiliyor. Dikkatsizliğini, edepsizliğini cezalandırıyorum, o, cimriliğimden, parasını vermemek için yaptığımı söylüyor; Tanrı huzurunda, ruhum üzerine yemin ederim ki yalan söylüyor."

"Benim karşımda yalanlıyorsunuz ha, edepsiz adam?"[1] dedi Don Quijote. "Bizi aydınlatan bu güneş şahidim olsun, bu mızrakla sizi ortadan ikiye biçerim; daha fazla konuşmadan verin parasını; yoksa yüce Tanrı'nın huzurunda yemin ediyorum, sizi şu anda mahvederim, yokederim. Hemen çözün çocuğu."

Çiftçi başını önüne eğdi ve tek söz söylemeden hizmetkârını çözdü. Don Quijote oğlana, efendisinin ona ne kadar borcu olduğunu sordu. Çocuk ayda yedi riyalden dokuz aylık dedi. Don Quijote hesapladı, yetmiş üç riyal ettiği sonucuna vardı ve çiftçiye, bu yüzden ölmek istemiyorsa, derhal ödemesini söyledi. Korku içindeki çiftçi, içinde bulunduğu kötü durum üzerine, verdiği söz üzerine (henüz bir söz vermemişti) yeminler ederek borcunun o kadar olmadığını söyledi. Oğlana verdiği üç çift pabucu ve hastalandığında iki kere kan alınması için harcadığı bir riyali hesaptan düşmek gerekiyordu.

"Bütün bunlar iyi güzel de," dedi Don Quijote, "pabuçlarla kan almalar da, haksız yere vurduğunuz kırbaçlara yazılsın. O, sizin ödediğiniz pabuçların derisini parçaladıysa, siz onun vücudunun derisini parçaladınız. Berber hasta olduğunda kanını akıttıysa, siz sağlığında akıttınız. Kısacası, bunlar yüzünden size bir borcu yok."

"Saygıdeğer şövalye, işin kötü tarafı, yanımda para yok. Andrés benimle birlikte eve gelsin, son riyaline kadar tek tek ödeyeyim."

"Onunla birlikte gitmek mi?" dedi oğlan. "Mümkün değil efendim, hayatta gitmem; çünkü tek başına kalınca, Aziz Bartolomeus gibi derimi yüzecektir."

"Öyle bir şey yapmayacak," diye cevap verdi Don Quijote. "Ona bir emir vermem yeterli, bana saygı gösterecek; aldığı şövalye unvanı üzerine yemin ettiği takdirde, onu serbest bırakacağım, paranı ödemesini de sağlayacağım."

"Söylediklerinize dikkat edin, saygıdeğer beyefendi," dedi oğlan. "Benim efendim şövalye değil, şövalyelik unvanı filan da yok. Zengin Juan Haldudo o, Quintanar'da oturur."

1) Daha yüksek mevkiden birinin yanında bir başkasını yalanlamak, yüksek mevkideki kişiye yapılmış bir hakaret sayılırdı.

"Bunun önemi yok," dedi Don Quijote; "Haldudo ailesinde şövalyeler olabilir; üstelik insan yaptığıyla ölçülür."

"Bu doğru," dedi Andrés; "ama benim efendim, paramı, terimin, emeğimin karşılığını benden esirgediğine göre, neyle ölçülecek?"

"Esirgemiyorum, Andrés kardeş," dedi çiftçi, "rica ederim benimle gel, dünyadaki bütün şövalyelik yasaları üzerine yemin ederim ki, dediğim gibi son riyaline kadar ödeyeceğim, hem de âlâsıyla."

"Âlâsı kalsın," dedi Don Quijote, "gümüş riyal olarak ödeyin, yeter. Yemininizi tutmaya bakın; çünkü aynı şekilde ben de yemin ediyorum, tutmazsanız, sizi tekrar bulup cezalandırırım; kertenkele gibi gizlenseniz de mutlaka bulurum. Bu emri yerine getirmeye kendinizi mecbur hissetmek için, emri kimin verdiğini bilmek isterseniz, şunu bilin ki ben La Mancha'lı yiğit Don Quijote'yim, kötülük ve haksızlıklara karşı savaşırım. Tanrı sizinle olsun, sözünüzü, yemininizi sakın unutmayın, yoksa cezasını çekersiniz."

Bunları söyleyip Rocinante'yi mahmuzladı ve kısa sürede uzaklaştı. Çiftçi onu gözleriyle izledi, ormandan çıktığını ve geri gelmediğini görünce, hizmetkârı Andrés'e dönüp dedi ki:

"Gel buraya oğlum, sana o kötülük savaşçısının emrettiği şekilde, borcumu ödemek istiyorum."

"Tanrı biliyor ya," dedi Andrés, "o iyi yürekli şövalyenin (bin yıl yaşasın) emrini yerine getirseniz sizin için iyi olur saygıdeğer efendim. Çünkü yüce Tanrı adına, öyle cesur, öyle haksever bir şövalye ki, borcunuzu ödemezseniz, dönüp dediğini yapacak."

"Tanrı şunu da biliyor ki," dedi çiftçi, "seni çok sevdiğimden, ödemeyi artırabilmek için borcumu da artırmak istiyorum."

Sonra çocuğu kolundan tutup tekrar ağaca bağladı ve öyle bir kırbaçladı ki, ölmesine ramak kaldı.

"Şimdi çağırın bakalım kötülük savaşçısını, Señor Andrés," diyordu çiftçi. "Bu sefer bir şey yapamayacak, göreceksin; gerçi işim bitmedi henüz; çünkü korktuğun gibi, derini yüzmek istiyor canım."

Ama sonunda oğlanı çözdü ve cezayı uygulasın diye haktanır şövalyeyi araması için izin verdi. Andrés biraz üzgün çıktı yola, La Mancha'lı yiğit Don Quijote'yi bulacağına, olanları bir bir ona anlatacağına, çiftçinin cezasını fazlasıyla çekeceğine yeminler ediyordu. Ama bütün bunlara rağmen, o ağlayarak gitti, efendisi gülerek geride kaldı.

Yiğit Don Quijote, haksızlığı işte bu şekilde düzeltmişti; kendisi olanlardan pek memnundu, şövalyeliğe gayet güzel ve soylu bir şekilde

başladığını düşünerek, kendinden son derece hoşnut, köyüne doğru ilerliyor, kendi kendine mırıldanıyordu:

"Ey güzeller güzeli Dulcinea del Toboso, kendine dünyanın en mutlu kadını diyebilirsin, çünkü La Mancha'lı Don Quijote gibi cesur ve ünlü bir şövalyenin tamamen senin iradene ve isteğine esir olması, boyun eğmesi talihliliğine erdin. Kendisi (herkesin bildiği gibi), dün şövalye unvanını aldı ve bugün, haksızlıkların en büyüğünün, kötülüklerin en gaddarcasının üstesinden geldi. Kendisi bugün, o zavallı çocuğu yok yere kırbaçlayan zalim düşmanın elinden, kamçısını aldı."

O sırada, bir dört yol ağzına geldi ve gezgin şövalyelerin, yol kavşaklarına geldiklerinde, durup hangi yolu seçeceklerini düşündüğünü hatırladı. Onları taklit ederek bir süre durdu, iyice düşündükten sonra, Rocinante'nin dizginini gevşetti, kararı beygirinin iradesine bıraktı. Atı başlangıçtaki niyetine uygun olarak, ahırının yolunu tuttu.

Yaklaşık iki bin adım gitmişlerdi ki, Don Quijote büyük bir insan kalabalığıyla karşılaştı. Sonradan öğrendiğine göre bunlar, Murcia'ya ipek almaya giden Toledo'lu tüccarlardı. Altı kişiydiler, yanlarında güneşe karşı şemsiyeleri, dört tane atlı hizmetkâr, üç tane de yaya katırcı çocuk vardı. Don Quijote kendilerini görür görmez, yeni bir serüvenle karşı karşıya olduğunu düşündü. Kitaplarında okumuş olduğu âdetleri elinden geldiğince taklit etmek isteğiyle, aralarından biri duruma çok uygun gibi göründü gözüne. Ve böylece, sakin bir tavırla, cesurca, ayaklarını üzengilere iyice yerleştirdi, mızrağını sıkıca kavradı, kalkanını göğsüne yapıştırdı ve yolun ortasında durup gezgin şövalye olduklarına kanaat getirdiği adamların yaklaşmasını bekledi. Görülebilecek, işitilebilecek mesafeye geldiklerinde Don Quijote kibirli bir edayla, yüksek sesle, dedi ki:

"Dünya yüzünde La Mancha imparatoriçesi, eşsiz Dulcinea del Toboso'dan daha güzel bir kadın olmadığını herkes itiraf etmedikçe, kimse kıpırdamasın."

Bu sözleri duyan ve konuşan tuhaf adamı gören tüccarlar durdular. Hem görünüşünden, hem de sözlerinden, deliliğini hemen farkettiler, ama kendilerinden beklenen itirafı iyice anlamak istediler; aralarından biraz alaycı ve çok esprili olan bir tanesi konuştu:

"Saygıdeğer şövalye, sözünü ettiğiniz bu soylu hanımı biz tanımıyoruz. Onu bize gösterin, eğer dediğiniz kadar güzelse, hiç direnmeden, seve seve, bizden istediğinizi yapar, gerçeği itiraf ederiz."

"Onu size gösterirsem," dedi Don Quijote, "apaçık bir gerçeği itiraf etmiş olacaksınız. Önemli olan, kendisini görmeden inanmanız,

itiraf etmeniz, onaylamanız, yemin etmeniz ve savunmanızdır. Aksi takdirde, benimle savaşacaksınız, garip, kibirli beyler. Şimdi, ister şövalyelik yasalarının emrettiği şekilde teker teker gelin, ister sizin gibilerin yakışıksız âdetleri uyarınca hep birlikte gelin; hakkın benden yana olmasına güvenerek, sizi burada bekliyorum."

"Saygıdeğer şövalye," dedi tüccar, "buradaki tüm prenslerin, hepimizin adına zat-ı âlinize yalvarıyorum, hiç görmediğimiz, duymadığımız bir şey konusunda, üstelik Alcarria ve Estremadura Kraliçe ve İmparatoriçelerinin aleyhinde bir itirafta bulunarak vicdanımıza bir ağırlık yüklemek istemeyiz; saygıdeğer şövalye, bize bu hanımın bir resmini gösterin hiç değilse, bir buğday tanesi büyüklüğünde bile olabilir, çünkü çilenin tamamı bir parça iplikten de anlaşılır. O zaman biz emin oluruz, zat-ı âliniz de isteğinize ve memnuniyete kavuşursunuz. Zaten şimdiden sizin tarafınızda sayılırız; şöyle ki, resminden bir gözünün kör olduğunu, ötekinden kanla irin aktığını görsek bile, zat-ı âlinizin isteğini yerine getirmiş olmak için, onu göklere çıkaracağız."

Don Quijote öfkeyle cevap verdi:

"Alçak, şerefsiz! Onun gözünden sizin söylediğiniz şeyler değil, şişeleri pamuklara sarılan amber ve misk kokuları fışkırır. Tek gözü kör de değildir, kambur da; Guadarrama iğleri kadar düzgündür. Ama sizler benim sevgiliminki kadar muhteşem bir güzelliğe hakaret etmenin cezasını çekeceksiniz."

Bunları söyledikten sonra, mızrağını, konuşmuş olan tüccara doğrultup öyle bir hiddetle saldırdı ki, şansına, Rocinante yolun ortasında tökezleyip düşmese, cüretkâr tüccarın durumu kötü olacaktı. Rocinante düştü, sahibi de epey bir süre kırlarda yuvarlandı; kalkmak istiyor ama kalkamıyordu; mızrağı, kalkanı, mahmuzları, miğferi, eski zırhının ağırlığı engel oluyordu. Doğrulmaya çabalayıp beceremedikçe, "Kaçmayın korkaklar," diyordu, "bekleyin sefiller, böyle yere serili olmam kendi kabahatim değil, atımın kabahati."

Adamların yanındaki katırcı çocuklardan biri, pek iyi niyetli olmasa gerek, zavallı adamın yerlerde sürünürken böyle kibirli sözler söylediğini duyunca dayanamayıp kaburgalarına karşılığını oturtmak istedi. Yanına yaklaşıp mızrağını aldı ve birkaç parçaya böldükten sonra, bir tanesini eline alıp bizim Don Quijote'ye öyle bir vurmaya başladı ki, üstündeki zırha rağmen, canını çıkardı. Efendileri, o kadar vurmasın, bıraksın diye sesleniyorlardı, ama oğlan sinirlenmişti bir kez, bütün sinirini boşaltmadan bırakmak istemedi. Mızrağın diğer parçalarından da yararlanıp hepsini zavallı düşkünün üstünde param-

parça etti. Don Quijote ise, bu sopa yağmurunun altında bile çenesini tutmuyor, yere, göğe, haydutlara (onun gözünde adamlar öyleydi) tehdit yağdırıyordu.

Oğlan yorgun düşünce tüccarlar yollarına devam ettiler; zavallı adamın yediği dayak yol boyu konuşma malzemesi olmuştu onlara. Don Quijote yalnız kalınca tekrar ayağa kalkmayı denedi; ama sağ salimken kalkamadıktan sonra, dayak yemiş, neredeyse canı çıkmış halde, nasıl kalkacaktı? Her şeye rağmen kendisini mutlu sayıyor, olanları gezgin şövalyelere özgü bir talihsizlik kabul ediyor, bütün kabahati atına yüklüyordu. Bir türlü doğrulamıyordu, bütün vücudu paramparça gibiydi.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Şövalyemizin talihsizliği devam eder

Gerçekten kıpırdayamadığını görünce, çareyi her zamanki gibi, kitaplarında geçen olayları düşünmekte buldu. Çılgınlığı Mantova Markisi'yle Baudouin'i getirdi hatırına; Charles'ın Baudouin'i yaralayıp dağda bırakışını hatırladı. Çocukların bildiği, gençlerin tanıdığı, yaşlıların sevdiği, hattâ inandığı bir öyküydü bu; bununla birlikte, Muhammed'in mucizelerinden daha gerçek değildi. İşte bu hikâye, kendi durumuna tıpatıp uygun gibi geldi Don Quijote'ye. Bunun üzerine, yoğun acı gösterileriyle yerde yuvarlanmaya, nefes nefese konuşmaya, yaralı orman şövalyesinin söylediği nakledilen sözleri tekrarlamaya başladı:

"Soylu güzel, neredesin,
acım seni üzmüyor mu?
Aşkım, ya duymadın, ya sahtesin,
yoksa sende vefa yok mu?"

Bu şekilde romansın sözlerini tekrarlamaya devam etti ve şu dizeye geldi:

"Ey soylu Mantova Markisi
amcam benim ve efendim!"

Bu dizeye geldiğinde, talihi karşısına kendi köyünden, komşusu olan bir çiftçiyi çıkardı, çiftçi değirmene buğday götürmüş, geri dönüyordu. Yerde yatan adamı görünce yanına yaklaştı, kim olduğunu, onu böyle inleten derdin ne olduğunu sordu. Don Quijote, gelenin, amcası Mantova Markisi olduğuna, en ufak bir kuşku duymadan inandığı için, cevap olarak romansın sözlerini tekrarlamaya devam etti; başına gelen felâketi, karısıyla İmparator'un oğlunun aşklarını anlattı, aynı romanstaki gibi.

Bu saçmalıkları duyan çiftçi şaşırmıştı; sopa yemekten paramparça olmuş siperliğini çıkartıp toza bulanmış yüzünü temizledi. Temizler temizlemez de tanıdı ve dedi ki:

"Señor Quijana," –aklı başındayken, sessiz sakin bir soyluyken, gezgin şövalyeliğe geçmeden önce adı bu olsa gerekti– "kim getirdi sizi bu hale?"

Ama o, her sorulana romansın dizeleriyle cevap veriyordu. Bunu gören adamcağız, elinden geldiğince, göğüslüğüyle arkalığını çıkardı, bir yarası var mı diye baktı. Ama ne kan gördü, ne de bir iz. Yerden kaldırmaya çalıştı, epeyce uğraştıktan sonra, eşeğin attan daha sakin yol alacağını düşünerek, eşeğine bindirdi. Zırhını, hattâ mızrağın parçalarını toplayıp Rocinante'ye bağladı ve onu dizgininden, eşeği de yularından tutup çekerek köye doğru yürümeye başladı. Don Quijote'nin saçmalıkları onu kaygılandırmaktaydı. Don Quijote de kaygılanmakta ondan aşağı kalmıyordu; yediği dayaktan öyle bitkin düşmüştü ki, eşeğin üstünde duramıyordu; arada bir öyle bir iç çekiyor, derinden inliyordu ki, çiftçi tekrar derdini sormak zorunda kaldı. Sanki şeytan, olan bitene uygun öyküleri hatırına getiriyordu. Çünkü o sırada, Baudouin'i unutup Magripli İbn-is-Serrac'ı hatırladı; Antequera valisi Rodrigo de Narváez, onu esir alıp kalesine götürmüştü. Çiftçi tekrar nasıl olduğunu, kendini nasıl hissettiğini sorunca, esir İbn-is-Serrac'ın Rodrigo de Narváez'e söylediklerini kelimesi kelimesine tekrarladı, aynı Jorge de Montemayor'un *Diana* hikâyesinde okuduğu gibi.

Tam yeri gelmişken hikâyeden öyle yararlanıyordu ki, çiftçi bu abuk sabuk lâfları duydukça sinirleniyordu. Bunları işitince komşusunun delirdiğine karar verdi; Don Quijote'nin bitmek tükenmek bilmeyen lâflarının verdiği sıkıntıdan kurtulmak için, köye gitmekte acele ediyordu. Don Quijote sonunda şöyle dedi:

"Saygıdeğer efendim, Don Rodrigo de Narváez, şunu bilin ki, sözünü ettiğim güzel Şerife, şimdi güzel Dulcinea del Toboso'dur;

dünyada görülmüş, görülecek kahramanlıkların en ünlülerini onun için yaptım, yapıyorum ve yapacağım."

Çiftçi buna şu cevabı verdi:

"Bakın, saygıdeğer efendim, ne yazık ki ben Don Rodrigo de Narváez de değilim, Mantova Markisi de, ben komşunuz Pedro Alonso'yum. Zat-ı âliniz de ne Baudouin'siniz, ne İbn-is-Serrac; siz dürüst asilzade Señor Quijana'sınız."

"Ben kim olduğumu biliyorum," dedi Don Quijote. "Ne olabileceğimi de biliyorum; yalnız söylediklerim değil, Fransa'nın On İki Asilzadesinin hepsi, hattâ Meşhur Dokuzların hepsi; her birinin tek tek ve hepsinin birlikte gösterdiği kahramanlıkları geçecek benim kahramanlıklarım."

Bu ve buna benzer konuşmalarla, akşam olmak üzereyken köye vardılar. Ama çiftçi havanın biraz daha kararmasını bekledi; dayak yemiş asilzadeyi böyle eşeğe binmiş halde görsünler istemiyordu. Havanın yeterince karardığına kanaat getirince, köye girdiler, Don Quijote'nin evine gittiler; ev altüst durumdaydı. Don Quijote'nin yakın arkadaşı olan rahip ve köy berberi de oradaydılar; kâhya kadın bağıra çağıra konuşuyordu:

"Muhterem Señor Pero Pérez," –rahibin adı buydu– "ne diyorsunuz efendimin başına gelen felâkete? Üç gündür ne kendisi, ne beygiri, ne kalkanı, ne mızrağı, ne de zırhı ortalıkta görünmüyor. Ben ne talihsiz kadınmışım! Şimdi anlıyorum, o hep okuduğu lânet olası şövalye kitapları yüzünden aklını oynattı, öleceğimden ne kadar eminsem, bundan da o kadar eminim. Şimdi hatırlıyorum da, kendi kendine konuşurken kaç kere duydum, gezgin şövalye olup dünyayı dolaşmak, serüven peşinde koşmak istiyordu. Şeytan alsın, İblis götürsün o kitapları; koca La Mancha'nın en keskin zekâsını mahvettiler."

Yeğeni de aynı şeyi söylüyor, hattâ fazlasını ekliyordu:

"Üstat Nicolás," –berberin adı da buydu– "şunu bilin ki, muhterem dayımın o zalim felâket kitaplarını iki gün, iki gece ara vermeden okuduğu olurdu; sonunda kitabı elinden atar, kılıcını çeker, duvarlara kılıç sallar, bitkin düştüğünde de, her biri birer kule boyunda dört devi öldürdüğünü, yorgunluktan akan terlerinin, çarpışmada aldığı yaralardan akan kanlar olduğunu söylerdi. Sonra koca bir sürahi soğuk suyu içer, durup dinlendikten sonra, o suyun, büyük bir sihirbaz olan arkadaşı, bilge Esquife'nin[1] getirdiği çok değerli bir iksir olduğunu söylerdi. Ama bütün kabahat bende, çünkü dayımın saçmalıklarını

1) Yeğen, Urganda'nın kocası Alquife'den sözediyor.

sizlere haber vermedim; işler bu noktaya varmadan bir çaresine bakardınız, sapkınların kitapları gibi yakılmaya lâyık onca kitabı ateşe atardınız."

"Ben de öyle düşünüyorum," dedi rahip. "Gerçekten de, yarından tezi yok, bu kitaplar halkın gözü önünde yakılmalı ki, başkaları da okuyup sevgili dostumun yaptığını yapmasın."

Çiftçi ve Don Quijote bütün bunları duydular ve böylece çiftçi, komşusunun hastalığını iyice anladı, yüksek sesle dedi ki:

"Señor Baudouin'e, fena halde yaralı Sayın Mantova Markisi'ne ve yiğit Antequera valisi Rodrigo de Narváez'in tutsak edip getirdiği Señor Magripli İbn-is-Serrac'a kapınızı açın."

Bunu duyunca içeridekilerin hepsi dışarı çıktı ve kimi dostunu, kimi efendisini, dayısını tanıyarak, henüz eşeğinden inmediği, inemediği halde koşup kucakladılar. O ise şöyle konuştu:

"Hepiniz durun, çünkü atım yüzünden çok kötü yaralandım. Beni yatağıma götürün ve mümkünse Bilge Urganda'yı çağırın, yaralarımı sarsın, iyileştirsin."

"Aman Tanrım," dedi kâhya kadın, "bana yüreğim söylemişti zaten, efendimin başına bir iş geldiğini. Efendim, siz hele yukarı çıkın da, o Hurgada[2] gelmeden de biz yaralarınızı sararız. Tekrar söylüyorum, yüz kere de söylerim, efendimi bu hale getiren o şövalye kitaplarına lânet olsun."

Don Quijote'yi hemen yatağına götürdüler, yaralarına baktılar, ama hiçbir yara göremediler. Don Quijote, atı Rocinante'yle birlikte pek kötü düştüğü için bu kadar ağrı çektiğini söyledi; dünyanın en küstah, en kocaman on deviyle çarpışırken olmuştu.

"Vay vay vay," dedi rahip, "bir de devler mi çıktı şimdi? Yemin ederim, yarın akşam olmadan yakmış olacağım hepsini."

Don Quijote'ye bin tane soru sordular, hiçbirine cevap vermedi; sadece kendisine yemek vermelerini ve uyuması için yalnız bırakmalarını, başka bir şeyin önemi olmadığını söyledi. Dediğini yaptılar; rahip çiftçiden, Don Quijote'yi nasıl bulduğu konusunda etraflı bilgi istedi. Çiftçi her şeyi anlattı, onu bulduğunda ve yolda gelirlerken söylediği saçma sapan sözleri aktardı. Bunun üzerine rahip iyice ikna oldu ve ertesi gün, arkadaşı berber Üstat Nicolás'ı da alıp Don Quijote'nin evine geldi.

2) Urganda'dan sözediyor.

ALTINCI BÖLÜM

Rahip ile berberin, yaratıcı şövalyemizin kitaplığında yaptıkları titiz incelemeye dair

Şövalyemiz hâlâ uyuyordu. Rahip yeğeninden, olayın sorumlusu olan kitapların bulunduğu odanın anahtarını istedi, o da memnuniyetle verdi. Hepsi birlikte, kâhya kadın da aralarında olmak üzere, içeri girdiler ve irili ufaklı, gayet güzel ciltlenmiş, yüzden fazla kitap buldular. Kâhya kadın bunları görür görmez, alelacele odadan çıktı, sonra bir çanak kutsanmış su ve bir serpmeçle geri gelerek dedi ki:

"Alın, saygıdeğer Peder, bu odayı temizleyin ki, bu kitapların içinde bulunan büyücülerden kimisi buradaysa, onları bu dünyadan kovmak istediğimiz için bizi büyülemeye kalkmasınlar."

Kâhya kadının saflığı rahibi güldürdü ve berbere, kitapları birer birer kendisine vermesini söyledi; ne hakkında olduklarına bakacaktı, çünkü içlerinde yakılma cezasını haketmeyenler de olabilirdi.

"Hayır," dedi yeğen, "hiçbirini affetmemek lâzım, çünkü hepsi suçlu; en iyisi, pencereden avluya atalım hepsini, üstüste yığalım, sonra da yakalım. Ya da arkadaki büyük avluya götürüp orada yakarız, dumanı da kimseyi rahatsız etmez."

Kâhya kadın da söylenenlere katıldı, iki kadın o masumların ölmesi için can atıyorlardı. Ama rahip hiç değilse başlıklarını okumadan bunu kabul etmeye yanaşmadı. Üstat Nicolás'ın eline verdiği ilk kitap, *Galya'lı Amadis Dörtlüsü* oldu. Rahip dedi ki:

"Tuhaf bir şey bu, duyduğuma göre bu kitap, İspanya'da basılan ilk şövalyelik kitabıymış, ötekiler bundan yola çıkmışlar. Bana öyle geliyor ki, bu kadar kötü bir mezhebin önderi olduğu için, kesinlikle yakma cezası vermemiz lâzım."

"Hayır efendim," dedi berber, "ben bir şey daha duydum: Bu tür kitapların en iyisiymiş bu; onun için, benzeri olmayan bir sanat eseri olarak affedilmesi gerekir."

"Bu doğru," dedi rahip, "bu sebeple, şimdilik canını bağışlıyoruz. Şimdi, yanındakine bakalım."

"Bu," dedi berber, "Galya'lı Amadis'in meşru oğlu *Esplandián'ın İşleri*."

"Doğrusu," dedi rahip, "babasının iyiliğinin, oğlunu koruması gerekmez. Alın kâhya hanım, şu pencereyi açıp avluya atın bunu; yakılacak yığının ilk kitabı bu olsun."

Kâhya kadın büyük bir sevinçle denileni yaptı ve zavallı Esplandián avluya uçarak büyük bir sabırla ateş belâsını beklemeye başladı.

"Devam edelim," dedi rahip.

"Bu gelen," dedi berber, "*Yunanlı Amadis*. Hattâ zannediyorum, şu taraftakilerin hepsi Amadis'in soyundan."

"Öyleyse hepsi avluya," dedi rahip. "Kraliçe Pintiquiniestra'yı, Çoban Darinel'le egloglarını ve yazarının şeytanca, sapıkça sözlerini yakmak uğruna, gezgin şövalye kılığında görsem, kendi babamı bile yakardım."

"Ben de aynı fikirdeyim," dedi berber.

"Ben de," diye atıldı yeğen.

"Evet, öyle," dedi kâhya kadın, "haydi hepsi avluya."

Sayıları epeyce olan kitapları kadına verdiler; o da merdivenden inme zahmetine katlanmayıp pencereden aşağı atıverdi.

"Bu tuğla kim?" dedi rahip.

"*Don Olivante de Laura*," dedi berber.

"Bu kitabın yazarı, *Çiçek Bahçesi*'nin yazarı," dedi rahip. "Doğrusu bilemiyorum, bu kitapların hangisi daha doğru; daha doğrusu, hangisi daha az yalan. Tek bildiğim, saçma sapan ve kibirli olduğu için, bunun avluya gideceği."

"Sıradaki, *Hirkanya'lı Florismarte*," dedi berber.

"Ya, Señor Florismarte burada mı?" dedi rahip. "Kesinlikle derhal avluya gidiyor; ilginç doğumuna ve hayalî serüvenlerine rağmen; çünkü üslûbunun katılığı ve kuruluğu, başka bir ihtimale yer bırakmıyor. Bu da ötekilerin yanına, avluya, hanımefendi."

"Memnuniyetle efendim," diyordu kadın ve büyük bir sevinçle söyleneni yapıyordu.

"Bu da *Şövalye Platir*," dedi berber.

"Eski bir kitap," dedi rahip, "affedilmeye değer bir şey bulamıyorum bunda da; tartışmasız, ötekilerin yanına gider."

Dediği yapıldı. Bir başka kitap açıldı ve adının *Haçlı Şövalyesi* olduğu görüldü.

"Böyle kutsal bir adı olduğu için bu kitabın cehaleti affedilebilirdi, ama 'haçın arkasında şeytan vardır' derler, o da ateşe."

Berber bir kitap daha alıp dedi ki:

"Bu, *Şövalyeliğin Aynası*."

"Gayet iyi tanıyorum," dedi rahip, "Señor Renaud de Montauban ve arkadaşları; hırsızlıkta Cacus'tan aşağı kalmazlar. Ayrıca

On İki Asilzade'yle birlikte gerçek tarihçi Turpin. Doğrusu onları ömür boyu sürgün cezasına çarptırmaktan yanayım, hiç değilse ünlü Matteo Boiardo'nun icadında onların da payı olduğu için. Hıristiyan şair Ludovico Ariosto da konusunu aynı yerden almıştır; kendisi şu anda karşıma çıksa, kendi dilinden başka bir dilde konuşsa hiç saygı duymam, ama kendi dilinden konuşsa, başımın üstünde yeri olur."

"Bende İtalyanca'sı var," dedi berber, "ama hiç anlamıyorum."

"Anlasanız iyi olmazdı zaten," dedi rahip. "Sayın Kaptan[1] keşke onu hiç İspanya'ya getirip İspanyolca kılmasaydı, değerinden çok şey kaybettirdi. Şiir kitaplarını başka dile çevirmeye çalışan herkes de aynı şeyi yapacaktır; çünkü ne kadar büyük dikkat ve beceriyle çevrilseler de, doğdukları dilde taşıdıkları değere erişemezler. Hattâ ben diyorum ki, bu kitap ve Fransa olaylarıyla ilgili bütün kitaplar kurumuş bir kuyuya atılsın, sonra iyice düşünüp ne yapılacağına karar verilsin. Yalnız şu *Bernardo del Carpio* ve *Roncesvalles* hariç; onlar benim elime gelir gelmez, kâhya hanıma, oradan da ateşe gidecekler, kesinlikle affedilmeyecekler."

Berber bütün bunları onayladı, doğru diye kabul etti; rahip o kadar iyi bir Hıristiyan ve doğruluk meraklısıydı ki, hayatta yanlış bir şey söylemezdi. Bir kitap daha açtı, *Oliva'lı Palmerín* olduğunu gördü, yanındaki de *İngiliz Palmerín*'di. Bunu gören rahip, dedi ki:

"Bu zeytin[2] hemen paramparça edilsin ve yakılsın, hattâ geriye külleri bile kalmasın. İngiliz palmiyesi[3] kalsın, saklansın, özel olarak ayrı bir kutu yapılsın ona; İskender'in, Darius'u yendikten sonra ganimetler arasında bulduğu ve Şair Homeros'un şiirlerinin saklanması için ayırdığı sandık gibi. Bu kitap, sevgili dostum, iki bakımdan üstün: Birincisi, kitap olarak iyi; ikincisi de, bu kitabı akıllı bir Portekiz kralının yazdığı söylenir. Miraguarda kalesiyle ilgili bütün serüvenler çok iyidir ve sanat bakımından zengindir; konuşmalar kibar ve açık seçiktir, konuşanın mevkii, gayet zekîce, titizce gözetilmiştir. Yani ben diyorum ki, siz de uygun görürseniz, Üstat Nicolás, bu ve *Galya'lı Amadis*, ateşe atılmasın, ötekilerin hepsi, daha fazla sorup soruşturmadan yok edilsin."

"Olmaz, saygıdeğer dostum," dedi berber, "çünkü bu elimdeki, meşhur *Don Belianís*."

Rahip şöyle cevap verdi:

1) Ariosto'nun *Çılgın Orlando*'sunu İspanyolca'ya çeviren kaptan Jerónimo de Urrea.
2) *oliva*: zeytin.
3) *palma*: palmiye, aynı zamanda zafer simgesi.

"Bunun, ikinci, üçüncü ve dördüncü bölümleriyle birlikte biraz ravente ihtiyacı var, içlerindeki fazla öfkeyi boşaltmak için. Şöhret Kalesiyle ilgili şeylerin ve daha da önemli terbiyesizliklerin de atılması lâzım; bu yüzden onlara ek mühlet tanıyacağız; eğer yola gelirlerse, o zaman affedilirler, aklanırlar. Bu arada sevgili dostum, sizin evinizde dursunlar, ama kimsenin okumasına izin vermeyin."

"Memnuniyetle," dedi berber.

Şövalyelik kitaplarını okuyarak daha fazla yorulmak istemeyen rahip, kâhya kadına bütün büyük kitapları alıp avluya götürmesini söyledi. Kâhya kadın da zaten dünden razıydı, kitapları yakmaya can atıyordu, ne lâzımsa yapacaktı. Sekizini birden kucaklayıp pencereden fırlattı. O kadar fazla kitabı bir arada tutamayıp birini berberin ayaklarına düşürdü; o da neymiş acaba diye merak edip baktı ve şu başlığı gördü: *Ünlü Şövalye Beyaz Tirante'nin Öyküsü.*

"Yüce Tanrım!" diye haykırdı rahip. "Demek Beyaz Tirante burada! Verin şunu bana dostum, çünkü bu kitapta ben bir sevinç hazinesi, bir eğlence madeni buldum. İşte yiğit şövalye Don Tanrıbizikorusun de Montalbán, kardeşi Tomás de Montalbán, şövalye Fonseca ve korkusuz Tirante'nin danuayla boğuşması; soylu genç hanım Hayatımınneşesi'nin incelikleri, dul Sakin hanımın aşklarıyla yalanları ve silâhtarı Hipólito'ya âşık İmparatoriçe. Size doğrusunu söyleyeyim sevgili dostum, bu kitap, üslûbu açısından dünyanın en iyi kitabıdır. Bu kitapta şövalyeler yemek yer, uyur, yatağında ölür, ölmeden vasiyet eder, bu tür kitaplarda eksik olan her şeyi yaparlar. Kısacası diyorum ki, bu kitabın basımcısı, bu gülünçlükleri kasten basmadığına göre, ömür boyu kitap basmaya mahkûm edilmeliydi. Bunu evinize götürüp okuyun, söylediklerimin hepsinin doğru olduğunu göreceksiniz."

"Öyle yaparım," dedi berber, "ama kalan bu küçük kitapları ne yapacağız?"

"Bunlar şövalyelik kitabı değil, şiir kitabı olsa gerek," dedi rahip.

Bir tanesini açtı, Jorge de Montemayor'un *Diana*'sı olduğunu görünce, ötekilerin hepsini de aynı türden sanıp dedi ki:

"Bunlar yakılmayı haketmiyor, çünkü şövalyelik kitapları gibi zararlı değiller, olamazlar da; bunlar sağduyulu kitaplardır, ahlâka aykırı değillerdir."

"Ah beyefendi!" dedi yeğen. "Bunları da ötekiler gibi ateşe mahkûm etseniz iyi olur; çünkü dayım şövalyelik hastalığından kurtulup bunları okuyarak çoban olmaya, ormanlarda, ovalarda çalıp söyleye-

rek dolaşmaya heves ederse hiç şaşmam. Daha da kötüsü, şair olmaya kalkışabilir; duyduğuma göre bu, tedavisi olmayan, bulaşıcı bir hastalıkmış."

"Küçük hanım doğru söylüyor," dedi rahip, "dostumuzun önünden bu ihtimali, bu tuzağı kaldırsak iyi olur. Madem Montemayor'un *Diana*'sıyla başlıyoruz işe, bana kalırsa yakılmasın da, büyücü Felicia'yla, afsunlu suyla ilgili kısımları ve uzun şiirlerin hemen hepsi atılsın; düzyazı kısmını memnuniyetle bırakır, ona bu tür kitapların en önde geleni olma şerefini bağışlarız."

"Bu da," dedi berber, "*İkinci Diana* denen, Salamanca'lınınki. Aynı adı taşıyan bir tane daha var, onun yazarı da Gil Polo."

"Salamanca'lınınki," dedi rahip, "avludaki mahkûmların yanına gider; Gil Polo'nunki ise, âdeta Apollon'muş gibi saklanır. Devam edin sevgili dostum, biraz acele edelim, geç oldu çünkü."

Berber bir başka kitabı açıp, "Bu," dedi, "Sardinya'lı şair Antonio de Lofraso'nun: *Aşkın Kaderine Dair On Kitap*."

"Yemin ederim," dedi rahip, "Apollon Apollon, Musa'lar Musa, şairler de şair olduğundan beri, bu kadar komik, bu kadar saçma bir kitap yazılmamıştır. Dünya yüzünde bu tür kitapların arasında, kendi tarzında en iyisi ve en kendine has olanı budur. Bunu okumamış kişi, kendini zevkli hiçbir şey okumamış saymalı. Verin onu bana, sevgili dostum, bu benim için, Floransa kumaşından dikilmiş bir cüppeden daha değerli."

Kitabı büyük bir zevkle bir kenara ayırdı, berber de devam etti ve dedi ki:

"Sırada *İberya Çobanı*, *Henares Perileri* ve *Kıskançlığın İthamı* var."

"Öyleyse yapılacak tek şey," dedi rahip, "onları kâhyanın zalim kollarına teslim etmek; sebebini de sormayın, çünkü anlatmakla sonu gelmez."

"Bu gelen, *Fílida Çobanı*."

"O çoban değildir," dedi rahip, "çok zekî bir saraylıdır, kıymetli bir mücevher gibi korunmalıdır."

"Bu sıradaki büyük kitap," dedi berber, "*Çeşitli Şiirler Hazinesi*."

"Bu kadar fazla olmasalardı," dedi rahip, "daha saygın olurlardı; bu kitabın ayıklanması, içinde bulunan bazı bayağılıkların temizlenmesi gerek; saklansın, çünkü yazarı dostumdur ve yazmış olduğu daha başka, daha kahramanca ve yüce eserlere saygım vardır."

"Bu, López Maldonado'nun *Cancionero*'su," diye devam etti berber.

"Bu kitabın yazarı da çok yakın arkadaşımdır," dedi rahip. "Dizelerini onun ağzından duyanlar büyülenirler, o kadar tatlı bir sesle söyler ki, büyüleyicidir. Eglogları biraz uzundur, ama güzelliğin fazlası olmaz. Bu da seçilenlerle birlikte saklansın. Peki yanındaki bu kitap ne?"

"Miguel de Cervantes'in *La Galatea*'sı," dedi berber.

"Cervantes benim çok eski arkadaşımdır; şiirden çok talihsizlikte tecrübeli olduğunu bilirim. Kitabı yenilik bakımından fena sayılmaz; ancak başlangıçta kendine koyduğu hedefe ulaşamamıştır. Yazacağını vaat ettiği ikinci bölümünü beklemek gerek, belki bu düzeltmeyle, şimdilik kendisinden esirgenen hoşgörüyü elde edebilir. Bu arada, evinizde saklı dursun sevgili dostum."

"Memnuniyetle," dedi berber. "Sırada üç kitap var, hepsi bir arada: Don Alonso de Ercilla'nın *La Araucana*'sı, Cordoba hâkimi Juan Rufo'nun *La Austríada*'sı ve Valencia'lı şair Cristóbal de Virués'in *El Monserrato*'su."

"Bu üç kitabın hepsi," dedi rahip, "İspanyolca'da yazılmış en iyi kahramanlık şiirleridir ve İtalya'nın en ünlüleriyle yarışabilirler. İspanya'nın en zengin şiir örnekleri olarak saklansınlar."

Rahip artık kitaplara bakmaktan sıkılarak, ötekilerin hepsinin ayrım yapılmadan yakılmasını emretti. Ama berber bir kitabın kapağını açmış bulundu; adı *Angélica'nın Gözyaşları*'ydı.

Rahip bu ismi duyunca, "Bu kitabın yakılmasını emretseydim, gözyaşlarını döken ben olurdum," dedi. "Çünkü bu kitabın yazarı yalnız İspanya'nın değil, bütün dünyanın en ünlü şairlerinden biriydi; Ovidius'un kimi fabllarını da çok iyi çevirmiştir."

YEDİNCİ BÖLÜM

Sevgili şövalyemiz La Mancha'lı Don Quijote'nin ikinci defa yola çıkışına dair

Bu arada Don Quijote haykırmaya başlamıştı.

"Bu tarafa, bu tarafa, yiğit şövalyeler," diyordu, "bileğinizin gücünü burada göstermeniz gerek, çünkü saraylılar yarışı kazanıyor."

Bu gürültü patırtıya koşmak uğruna, geriye kalan kitapların incelenmesine devam edilmedi. Ve böylece, öyle sanıyoruz ki, *La Carolea, İspanya'nın Leon'u* ve Don Luis de Ávila'nın *İmparator'un İcraatı* adlı

kitabı, kuşkusuz, saklanan kitaplar arasında olmaları gerektiği halde, gören, duyan olmadan, ateşe atıldılar. Belki rahip görmüş olsaydı, böyle ağır bir hüküm giymezlerdi.

Don Quijote'nin yanına vardıklarında, kendisi yataktan kalkmış, haykırmaya, çılgınlıklarına devam ediyor, sağa sola kılıç sallıyordu. Sanki hiç uyumamışçasına uyanıktı. Onu kucakladılar ve zorla tekrar yatağına yatırdılar; biraz sakinleştikten sonra, rahiple konuşmaya başladı:

"Tabii ki sayın Başpiskopos Turpin, önceki üç günün galipleri biz maceracılar olduğumuz halde, bu yarışta zaferi damdan düşer gibi saraylı şövalyelere bıraktığımız için, biz On İki Asilzade'ye çok yazık."

"Saygıdeğer dostum, lütfen susun," dedi rahip. "Tanrı'nın yardımıyla talih döner, bugün kaybedilen, yarın kazanılır. Şimdilik siz sağlığınızla ilgilenin; çünkü bana öyle geliyor ki, yaralı değilseniz bile, fazlasıyla yorgun olmalısınız."

"Yaralı değilim," dedi Don Quijote, "ama bitkin düştüğüm kesin; çünkü Roland denen o namussuz, bir meşe kütüğüyle vurdu bana, üstelik de kıskandığından; çünkü benim yiğitlikte tek rakibi olduğumun farkında. Ama istediği kadar büyülenmiş olsun, bu yataktan kalktığımda hepsini ödetmezsem, bana da Renaud de Montauban demesinler. Şimdi siz bana yemek getirin, şu anda bana en iyi gelecek şey o; intikam almayı da bana bırakın."

Söylediğini yapıp yemek verdiler, o tekrar uykuya daldı, ötekiler de deliliği karşısında şaşkın kaldılar.

O gece kâhya kadın avluda ve bütün evde ne kadar kitap varsa hepsini yakıp kül etti. Sonsuza dek korunmayı, saklanmayı hakeden kitaplar da, talihsizliğe ve inceleyenin tembelliğine kurban gidip ateşte yanmış olmalı. Ve böylece, kurunun yanında yaş da yanar atasözü, bu kitaplar tarafından doğrulanmış oldu.

Rahip ve berberin, arkadaşlarının hastalığı için buldukları çarelerden biri, kitapların olduğu odanın kapısına bir duvar örüp kapatmaktı; böylece Don Quijote kalktığında kitapları bulamayacak, belki sebep ortadan kalkınca sonuç da ortadan kalkacaktı. Kendisine bir büyücünün gelip kitapları, odayla birlikte olduğu gibi alıp götürdüğünü söyleyeceklerdi. Büyük bir hızla kararlarını uyguladılar. Don Quijote iki gün sonra yatağından kalktı ve ilk işi, gidip kitaplarına bakmak oldu. Odayı bıraktığı yerde bulamadığı için, evin içinde dört dönüyordu. Kapının olduğu yere gelip eliyle yokluyor, gözleri fır dönüyor, tek kelime konuşmuyordu. Uzunca bir süre sonra, kâhya kadına kitaplarının

bulunduğu odanın nerede olduğunu sordu. Vereceği cevap konusunda önceden iyice uyarılmış olan kâhya kadın dedi ki:

"Ne odası, ne kitabı? Bu evde artık ne oda kaldı, ne kitap, hepsini şeytan aldı götürdü."

"Şeytan değildi," dedi yeğeni, "büyücüydü; zat-ı âliniz evden ayrıldıktan sonra bir gece, bir bulutun üstünde geldi; üstüne bindiği yılandan inip odaya girdi. İçeride ne yaptığını bilmiyorum, ama kısa bir süre sonra uçarak çatıdan çıktı gitti. Ev duman içinde kaldı. Acaba içeride ne yaptı diye bakmak aklımıza geldiğinde, ne kitap görebildik, ne de oda. Yalnız hem ben, hem de kâhya hanım, çok iyi hatırlıyoruz, o kötü yürekli ihtiyar giderken yüksek sesle, o kitapların ve odanın sahibine olan gizli düşmanlığı sebebiyle, sonradan ortaya çıkacak kötülüğü yaptığını söyledi. Adının Bilge Muñatón olduğunu da söyledi."

"Frestón demiştir," dedi Don Quijote.

"Adı Frestón mu Fritón mu bilmem," dedi kâhya kadın, "ama *tón*'la bitiyordu."

"Evet," dedi Don Quijote, "bilge bir büyücüdür o ve benim can düşmanımdır. Bana hıncı vardır, çünkü ilmi sayesinde biliyor ki, ilerideki bir tarihte, ben onun tuttuğu bir şövalyeyle büyük bir çatışmaya gireceğim ve kazanacağım, buna engel olamayacak. İşte bu yüzden, bana her türlü cefayı çektirmeye çalışıyor; ben de ona diyorum ki, Tanrı'nın emrine ne karşı gelebilir, ne engelleyebilir."

"Ona hiç şüphe yok," dedi yeğen, "ama sevgili dayıcığım, sizi bu kavgalara kim sokuyor? Ava giden avlanır diye düşünmeden, dünyayı dolaşıp olmayacak şeyler peşinde koşacağınıza, sakin sakin evinizde otursanız daha iyi olmaz mı?"

"Sevgili yeğenim," diye cevap verdi Don Quijote, "ne kadar yanılıyorsun; beni avlamak şöyle dursun, kılıma dokunmaya kalkanın derisini yüzerim ben."

Kadınlar, Don Quijote'nin sinirlenmeye başladığını görünce, daha fazla konuşmak istemediler.

Don Quijote on beş gün boyunca gayet sakin, evinde oturdu, eski çılgınlıklarını tekrarlama isteği göstermiyordu; o günlerde, iki arkadaşı rahip ve berberle aralarında çok hoş konuşmalar geçti. Don Quijote, dünyadaki en gerekli şeyin, gezgin şövalyeler, gezgin şövalyelik geleneğinin şahsında canlanması olduğunu söylüyordu. Rahip buna bazen karşı çıkıyor, bazen de onaylıyordu; çünkü bu riyakârlığı yapmasa, arkadaşını ikna etmesine imkân da kalmazdı.

Bu arada, Don Quijote, komşusu olan dürüst (yoksul insana dürüst denebilirse) ama aklı pek kıt bir çiftçiden ricada bulundu. Sonuçta o kadar dil döktü, vaatlerde bulundu ki, zavallı köylü onunla yollara düşüp silâhtarı olmayı kabul etti. Don Quijote'nin adama söylediği şeylerden biri de, yolculuğa hevesle hazırlanması gerektiğiydi; çünkü öyle bir serüven çıkabilirdi ki karşısına, bir çırpıda bir cezire fetheder, silâhtarını da vali tayin ederdi. Sancho Panza, yani çiftçi, bu ve benzeri vaatlerle karısını, çocuklarını bırakıp komşusunun silâhtarı oldu.

Don Quijote daha sonra, para bulma işine girişti; şunu satıp bunu rehine koyup, hepsini de yok pahasına elden çıkarıp hatırı sayılır bir miktar parayı toparladı. Hazırlıklarını tamamlamak üzere, bir arkadaşından ödünç olarak küçük bir kalkan alıp kırık miğferini elinden geldiğince onardıktan sonra, silâhtarı Sancho'ya yola çıkacakları gün ve saati bildirdi ki, o da elzem olduğunu düşündüğü hazırlıkları yapsın. Yanına heybe almasını özellikle tembih eti. Sancho, yanına heybe alacağı gibi, dayanıklı bir de eşek alacağını söyledi; fazla yürümeye alışkın değildi. Don Quijote eşek konusunda biraz düşündü; silâhtarı eşekli herhangi bir gezgin şövalye var mıydı diye hatırlamaya çalıştı, ama aklına böyle biri gelmedi. Buna rağmen, ilk fırsatta daha uygun bir binek hayvanı ayarlayabileceğini, rastladığı ilk terbiyesiz şövalyenin atını alabileceğini düşünerek, eşeği yanına almasına karar verdi. Hancının verdiği öğütleri tutup çamaşır ve diğer ihtiyaçlarını da elinden geldiğince temin etti. Bütün bunlar tamamlandıktan sonra, Panza çocukları ve karısıyla, Don Quijote de kâhyası ve yeğeniyle vedalaşmadan, bir gece vakti, kimseye görünmeden yola çıktılar. O kadar çok yol aldılar ki, sabah olduğunda, arasalar da artık onları bulamayacaklarına kanaat getirdiler.

Sancho Panza, ilk peygamberler gibi eşeğinin üstünde heybeleriyle, tulumuyla yol alıyordu, efendisinin vaat ettiği gibi kendini cezirenin valisi olarak göreceği anı iple çekiyordu. Don Quijote, ilk yolculuğunda izlediği yolu tutmuştu; Montiel Ovasında eskisinden daha az sıkıntıyla yol alıyordu; sabah vakti olduğundan güneşin ışınları üzerlerine eğik vuruyor ve onları fazla yormuyordu. Böyle giderlerken Sancho Panza efendisine dedi ki:

"Saygıdeğer efendim, gezgin şövalye, bana vaat ettiğiniz cezireyi sakın unutmayın; büyük olsa bile, ben yönetmeyi beceririm."

Don Quijote buna şöyle cevap verdi:

"Arkadaşım Sancho Panza, şunu bilmen gerekir ki, eski gezgin şövalyeler arasında, silâhtarlarını fethettikleri cezire veya krallıklara vali tayin etmek, çok yaygın bir gelenekti; ben de, bu kadar kabul görmüş bir geleneğe karşı gelmemeye kararlıyım. Hattâ ben daha da ileri gideceğim; çünkü onlar bazen, belki de çoğu zaman, silâhtarlarının yaşlanmasını bekler, artık hizmet etmekten bıktıktan, çok kötü günler, daha da kötü geceler geçirdikten sonra bir vâdinin, entipüften bir ilin kontluğunu ya da en fazla, markiliğini bahşederlerdi. Ama sen de, ben de hayatta kalırsak eğer, altı gün içinde, kendisine bağlı başka krallıkları da olan bir krallığı fethetmem çok mümkündür; o zaman da seni onlardan birine kral tayin ederim. Bunu da fazla gözünde büyütme, çünkü şövalyelerin başına öyle görülmedik, hayal edilmedik şeyler gelir ki, sana rahatlıkla vaat ettiğimden fazlasını da verebilirim."

"O zaman," dedi Sancho Panza, "ben zat-ı âlinizin söylediği gibi bir mucize eseri kral olursam, karım Juana Gutiérrez kraliçe, çocuklarım da veliaht olur."

"Bundan kimin şüphesi olabilir?" dedi Don Quijote.

"Benim şüphem var," diye cevap verdi Sancho Panza; "çünkü bana öyle geliyor ki, Tanrı yeryüzüne krallık yağdırsa bile, hiçbiri Mari Gutiérrez'e yakışmaz. Doğrusunu isterseniz efendim, kraliçe olarak metelik etmez, konteslik daha iyi olur ona, o da güç belâ."

"Sen Tanrı'ya dua et, Sancho," dedi Don Quijote, "o sana en uygun olanı bağışlar. Ama valilikten daha düşük bir şeyle yetinecek kadar da hevesini kırma."

"Kırmam efendim," dedi Sancho, "hele zat-ı âliniz gibi benim için hayırlı olacak, benim de becerebileceğim her şeyi bağışlayan, böyle mükemmel bir efendim olduktan sonra."

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Yiğit Don Quijote'nin korkunç ve hayal edilemeyecek yeldeğirmenleri serüveninde kazandığı büyük başarıya ve memnuniyetle anılmaya lâyık diğer başarılarına dair

O sırada, o ovada bulunan otuz kırk yeldeğirmenine rastladılar; Don Quijote onları görür görmez, silâhtarına dedi ki:

"Talihimiz, olayları bizim isteyebileceğimizden de daha iyi bir şekilde yönlendiriyor. Bak şuraya, arkadaşım Sancho Panza, ileride otuz

ya da biraz fazla, azman dev var. Onlarla savaşıp hepsini öldürmek niyetindeyim, elde edeceğimiz ganimetle zenginleşmeye başlarız. Bu kötü tohumları yeryüzünden silmek hayırlı bir savaştır, Tanrı'ya büyük hizmettir."

"Hangi devler?" dedi Sancho Panza.

"İşte şu gördüklerin," diye cevap verdi efendisi; "şu uzun kollu yaratıklar; kiminin kolları iki fersaha varır bunların."

"Ama efendim," dedi Sancho, "o görünenler dev değil, yeldeğirmeni; kola benzeyen şeyler de, kanatları; rüzgâr onları döndürdükçe, onlar da değirmentaşını hareket ettirir."

"Serüven konusunda tecrübeli olmadığın belli," dedi Don Quijote. "Bunlar dev; sen korkuyorsan kenara çekil, bu arada dua et; ben kıyasıya dövüşmeye gidiyorum tek başıma."

Bunları söyleyip atı Rocinante'yi mahmuzladı; silâhtarı Sancho'nun, saldıracağı şeylerin kesinlikle dev değil, yeldeğirmeni olduklarına dair haykırışlarına kulak bile vermedi. Dev olduklarından o kadar emindi ki, ne silâhtarı Sancho'nun sesini duyuyor, ne de, epeyce yaklaştığı halde, ne olduklarını farkediyordu. Var gücüyle bağırıyordu:

"Kaçmayın, korkak, alçak yaratıklar, size saldıran bir tek şövalye sadece."

Bu arada hafif bir rüzgâr çıktı ve iri kanatlar hareket etmeye başladılar. Bunu gören Don Quijote dedi ki:

"Dev Briareus'tan daha çok kolunuz olsa bile, sizden hesap soracağım."

Bunu söyleyip kendini bütün kalbiyle sevgili Dulcinea'sına teslim ettikten, tehlikeli bir durum olursa yardıma koşmasını rica ettikten sonra, kalkanını göğsüne yapıştırıp mızrağının ucunu zırhının desteğine yerleştirdi ve Rocinante'yi dörtnala koşturarak saldırıya geçti. Önündeki ilk değirmene saldırdı; mızrağını kanadına saplayınca rüzgâr kanadı öyle bir döndürdü ki, mızrak parçalandı; ardından atı da, atlıyı da sürükledi; atlı fena halde yaralanarak yuvarlandı yerlerde. Sancho Panza eşeğini var gücüyle koşturarak yardımına yetişti; yanına geldiğinde, efendisinin kıpırdayamaz halde olduğunu gördü; Rocinante'yle birlikte çok kötü düşmüşlerdi.

"Yüce Tanrım!" dedi Sancho. "Efendim, ben zatı-ı âlinize söylememiş miydim, iyice bakın diye, onlar yeldeğirmeni diye; bunu ancak başında kavak yelleri esen biri farketmezdi."

"Sus, arkadaşım Sancho," dedi Don Quijote, "çünkü savaşa ait şeyler, başka olaylardan daha fazla sürekli değişime tâbidirler. Ayrı-

ca düşünüyorum da –gerçek de bu zaten– odamı ve kitaplarımı çalan büyücü Frestón, bu devleri değirmene çevirdi; onları yenmenin şanını elimden almak için. Bana olan düşmanlığı bu kadar büyük işte. Ama eninde sonunda, onun fesat ilmi benim kılıcımın iyiliği karşısında yenik düşecektir."

"Tanrı nasıl isterse öyle olsun," dedi Sancho Panza.

Efendisinin kalkmasına ve omzu yaralı Rocinante'ye binmesine yardım etti. Geçirdikleri serüvenden sözederek Puerto Lapice yoluna devam ettiler; Don Quijote, çok işlek bir yol olması sebebiyle orada mutlaka hem bol, hem çeşitli serüvenlerle karşılaşacaklarını söylüyordu. Mızraksız kaldığı için üzüldüğünü söyledi silâhtarına.

"Bir yerde okumuştum," dedi, "Diego Pérez de Vargas diye bir İspanyol şövalyenin bir çarpışma sırasında kılıcı kırılmış, o da kalın bir meşe dalını koparıp onunla o kadar çok şey yapmış, o kadar çok Magripli'yi pataklamış ki, adı Patakçı kalmış. Hattâ kendisinden sonra çocukları, torunları da Vargas soyadına Patakçı'yı eklemişler. Sana bunu anlatıyorum, çünkü karşıma çıkan ilk meşeden, tıpkı onun gibi güzel bir dal koparmaya ve onunla öyle başarılar kazanmaya niyetliyim ki, sen bunları göreceğin, inanılmaz şeylere tanık olacağın için kendini çok talihli saymalısın."

"Tanrı şahidimdir," dedi Sancho, "dediklerinize aynen inanıyorum; ama biraz doğrulun, düştüğünüz zaman acıdığından olsa gerek, yan yan gidiyorsunuz gibi geliyor bana."

"Doğru söylüyorsun," dedi Don Quijote, "ağrılarımdan yakınmıyorsam, bağırsakları deşilmiş bile olsa, yaralarından şikâyet etmek gezgin şövalyelere yakışmadığı içindir."

"Madem öyle, bana bir şey söylemek düşmez," dedi Sancho, "ama Tanrı biliyor, zat-ı âlinizin bir tarafı ağrıdığında yakınsanız, benim içim daha rahat ederdi. Kendi adıma konuşayım, ben en hafif bir ağrıdan bile şikâyet ederim mutlaka; eğer bu şikâyet etmeme meselesi gezgin şövalyelerin silâhtarları için de geçerli değilse."

Don Quijote, silâhtarının saflığına gülmekten kendini alamadı; istediği zaman, istediği şekilde, ister hevesle, ister hevessiz pekâlâ şikâyet edebileceğini bildirdi; şövalyelik yasalarında buna karşı hiçbir şey okumamıştı o güne dek. Sancho, yemek saatinin geldiğine dikkatini çekti. Efendisi, henüz yemesine gerek olmadığını, onun canı istediği zaman yiyebileceğini söyledi. İzni alan Sancho, eşeğinin üstünde mümkün olduğunca yerleşip heybelerine koymuş olduğu şeyleri çıkardı; hem yiyor, hem efendisinin peşinden ağır ağır gidiyordu; arasıra

tulumunu öyle bir hazla kafasına dikiyordu ki, Malaga'nın en haz düşkünü meyhanecisi görse, kıskanırdı. Bu şekilde sık sık yudumlar alarak giderken, efendisinin vaatlerinden hiçbirini hatırlamıyor, macera peşinde koşmayı da, ne kadar tehlikeli olursa olsun, bir iş değil, eğlence kabul ediyordu.

O geceyi ağaçların arasında geçirdiler. Don Quijote ağaçların birinden, mızrak görevi yapabilecek kuru bir dal kopardı, kırılan mızrağının demirini dala taktı. Don Quijote bütün gece uyumayıp sevgili Dulcinea'sını düşündü; kitaplarda okuduğuna göre, şövalyeler birçok gece ormanlarda, çöllerde, hiç uyumayıp sevgililerini düşünerek oyalanırlardı, o da onlar gibi yaptı. Sancho Panza geceyi bu şekilde geçirmedi; midesi doluydu, üstelik de hindiba suyuyla değil; bu sayede deliksiz bir uyku çekti. Efendisi seslenmese, ne yüzüne vuran güneş ışınlarıyla, ne çok sayıdaki kuşun yeni günü neşeyle selâmlayan şarkılarıyla uyanacağı yoktu. Uyandığında tulumdan bir yudum içti ve bir önceki geceye göre hafiflemiş bulunca yüreği sıkıştı; eksiğini bu kadar çabuk tamamlamak durumunda olmadıklarını düşünüyordu. Don Quijote kahvaltı etmek istemedi, çünkü dediğimiz gibi, tatlı anılarla beslenmeyi kafasına koymuştu. Tekrar Puerto Lapice yolunu tuttular ve öğleden sonra üç sularında varabildiler. Don Quijote görür görmez dedi ki:

"Kardeşim Sancho Panza, işte burada, serüven denen şeye boğazımıza kadar batabiliriz. Ama haberin olsun, beni dünyanın en tehlikeli durumunda bile görsen, bana saldıranların aşağılık, soysuz kimseler olduğunu görmediğin takdirde, beni korumak üzere elini kılıcına atmayacaksın; ama eğer saldıranlar aşağılık adamlarsa, yardım edebilirsin. Eğer şövalye iseler, sen şövalye unvanı almadığın sürece, şövalyelik yasalarına göre bana yardım etmene kesinlikle izin yoktur."

"Hiç merak etmeyin efendim," dedi Sancho, "dediğiniz gibi yaparım, zaten ben barışsever bir insanım, kavgaya, gürültüye karışmaktan hiç hoşlanmam. Tabii ki, kendimi savunmak sözkonusu olduğunda, bu yasalara pek aldırmayacağım; hem ilâhî yasalar, hem insanların yasaları, herkesin saldırı karşısında kendini savunmasına izin verir."

"Ben de aksini söylemiyorum," dedi Don Quijote, "ama şövalyelere karşı bana yardım etme durumunda, doğal güdülerini dizginlemen gerek."

"Dedim ya, öyle yapacağım," diye cevap verdi Sancho; "bu kuralı pazar günü gibi kutsal bileceğim."

Bunları konuşurken, yolda iki Benedikten keşişi göründü; sanki

hecin develerine binmiş gibilerdi; bindikleri iki katır, deveden ufak değildi. Toza karşı yol maskeleri ve şemsiyeleri vardı. Arkalarından bir arabayla dört beş atlı, iki de yaya katırcı oğlan geliyordu. Arabada, sonradan anlaşıldığına göre, Vizcaya'lı bir hanım vardı; çok önemli bir görevle Amerika'ya gidecek olan kocasının yanına, Sevilla'ya gidiyordu. Keşişler aynı yolda ilerledikleri halde, onunla birlikte değillerdi. Ama Don Quijote onları görür görmez, silâhtarına dedi ki:

"Ya ben yanılıyorum, ya da bu, şimdiye dek görülmüş en muhteşem serüven, çünkü şu görünen kara kütleler, herhalde bir prensesi kaçırmış, götürmekte olan büyücüler, buna hiç şüphe yok. Bu haksızlığı benim düzeltmem şart."

"Bu iş yeldeğirmenlerinden de beter olacak," dedi Sancho. "Bakın efendim, o adamlar Benedikten keşişleri; arabada da yolcular olsa gerek. Aman efendim, ne yapacağınızı iyi düşünün, şeytan sizi yanıltmasın."

"Sana söylemiştim Sancho," dedi Don Quijote, "sen serüven konusunda pek bilgili değilsin. Benim dediğim doğru, şimdi göreceksin."

Bunları söyleyip ilerledi ve yolun ortasında, keşişlerin karşısında durdu. Sesini duyurabileceği kadar yaklaştıklarına kanaat getirince, yüksek sesle dedi ki:

"Ey acayip, şeytanî varlıklar, derhal o arabada zorla kaçırdığınız prenses hazretlerini bırakın, ya da yaptığınız kötülüklerle hakettiğiniz cezaya, hızlı bir ölüme hazırlanın."

Keşişler dizginlere asıldılar; hem Don Quijote'nin görünüşüne, hem de söylediklerine şaşırıp kaldılar ve şöyle cevap verdiler:

"Saygıdeğer şövalye, biz şeytanî de değiliz, acayip de; biz Benedikten tarikatından din adamlarıyız, kendi yolumuza gidiyoruz; arkamızdaki arabada kaçırılan bir prenses olup olmadığını da bilmiyoruz."

"Beni tatlı sözlerle kandıramazsınız, ben sizin kim olduğunuzu gayet iyi biliyorum, riyakâr namussuzlar," dedi Don Quijote.

Bir cevap beklemeden Rocinante'yi dürtüp mızrağını ileri doğrultarak ilk keşişe öyle bir öfke ve şiddetle saldırdı ki, keşiş katırından aşağı atlamasa, istemeyerek yere düşüp fena halde yaralanacak, belki de ölecekti. Arkadaşının başına gelenleri gören ikinci keşiş bacaklarını çam yarması katırına yapıştırıp öyle bir koşturmaya başladı ki, rüzgârdan hızlı yol alıyordu.

Keşişi yerde gören Sancho Panza eşeğinden atlayıp üzerine eğildi ve cüppesini çıkarmaya koyuldu. Bu sırada, keşişlerin katırcı oğlanları

gelip keşişi niye soyduğunu sordular. Sancho, efendisi Don Quijote'nin kazandığı savaşın ganimeti olarak, bunun yasal hakkı olduğunu söyledi. Şakaya gelemeyen, ganimet, savaş lâflarını anlamayan oğlanlar, Don Quijote'nin oradan uzaklaşıp arabadakilerle konuştuğunu görünce, Sancho'nun üstüne saldırıp yere devirdiler, saçını sakalını yolup iyice tekmelediler ve yerde, öylece, nefesi kesilmiş, kendinden geçmiş halde bıraktılar. Keşiş hiç beklemeden, gözü korkmuş, sinmiş halde, yüzü bembeyaz, katırına bindi. Epeyce uzakta kendisini bekleyen, bu korkulu rüyayı izleyen arkadaşına doğru sürdü katırını. Olayın nasıl sonuçlanacağını görmek için beklemeden, sanki arkalarında şeytan varmış gibi boyuna haç çıkararak yollarına devam ettiler.

Don Quijote, dediğimiz gibi arabadaki hanımla konuşuyordu:

"Güzeller güzeli hanımefendi, artık ne isterseniz onu yapabilirsiniz; çünkü sizi kaçıranların küstahlığı yerlere serildi; bileğimin gücü sayesinde devrildi. Kurtarıcınızın kim olduğunu öğrenmek için zahmet etmeyiniz, adım La Mancha'lı Don Quijote'dir; maceraperest bir gezgin şövalyeyim ve eşi bulunmaz dilber Dulcinea del Toboso'nun esiriyim. Size yaptığım yardımın karşılığı olarak bir tek şey isteyeceğim sizden: El Toboso'ya gidin, bu hanımı bulun ve sizi özgürlüğünüze kavuşturmak için yaptıklarımı ona anlatın."

Don Quijote'nin bütün söylediklerini, arabaya eşlik eden Vizcaya'lı bir hizmetkâr dinlemekteydi. Arabanın yolunu kestiğini görüp El Toboso'ya gitmelerini söylediğini duyunca, Don Quijote'ye doğru ilerledi, mızrağını kavrayıp kötü bir İspanyolca'yla ve daha da kötü bir Vizcaya lehçesiyle dedi ki:

"Hadi yoluna şövalye, boyun devrilsin; beni yaratan Tanrı adına yemin ederim, arabayı bırakmazsan bu Vizcaya'lı seni gebertir, haberin olsun."

Dediğini çok iyi anlayan Don Quijote gayet sakin bir tavırla cevap verdi:

"Sen şövalye değilsin; olsaydın, aptallığını ve küstahlığını çoktan cezalandırmıştım, sefil yaratık."

Vizcaya'lı buna şöyle cevap verdi:

"Ben mi şövalye değilim? Hıristiyan yemini ederim, yalan söylüyorsun. Mızrak atıp kılıca sarılırsan, görürsün dünyanın kaç bucak olduğunu. Vizcaya'lı karada da, denizde de şövalyedir, başka şey söylersen yalandır."

"Agrajes'in dediği gibi, şimdi görürsün sen,"[1] dedi Don Quijote.

1) Galya'lı Amadis'in kuzeni Agrajes'in sürekli kullandığı tehdit.

Mızrağını yere atıp kılıcını kınından çıkardı ve kalkanını göğsüne yapıştırıp öldürmeye kararlı bir şekilde Vizcaya'lıya saldırdı. Vizcaya'lı bunu görünce, kiralık kötü katırlardan olduğu için güven olmayan katırından inmek istediyse de, kılıcını eline almaktan başka bir şey yapamadı. Ama şansına, arabanın hemen yanındaydı, bir minder kapıp kalkan gibi kullandı ve ikisi, can düşmanıymışlar gibi birbirlerine giriştiler. Diğer yolcular ayırmak istediler ama ayıramadılar; çünkü Vizcaya'lı, bozuk konuşmasıyla, dövüşmesine izin vermezlerse, efendisini ve kendisini engelleyen herkesi bizzat öldüreceğini söylüyordu. Şaşırıp kalmış, gördüklerinden ürkmüş olan hanım, arabacıya biraz uzaklaşması için işaret etti ve uzaktan, zorlu çarpışmayı seyre koyuldu. Çarpışma sırasında Vizcaya'lı, Don Quijote'nin omzuna, kalkanın üzerinden öyle bir darbe indirdi ki, savunmasız olsa, beline kadar ikiye bölünürdü. Bu şiddetli darbenin acısını hisseden Don Quijote haykırdı:

"Ey ruhumun efendisi, güzelliğin çiçeği Dulcinea, sizin iyiliğinize mazhar olabilmek için kendini bu tehlikeye atan şu şövalyeye yardım edin!"

Bunu söylemesiyle, kılıcını kavrayıp kalkanını siper ederek Vizcaya'lıya saldırması bir oldu; her şeyi göze alıp tek darbede bu işi halletmeye kararlıydı.

Bu şekilde üstüne geldiğini gören Vizcaya'lı, cesaretini atılganlığından anladı ve aynen Don Quijote'nin yaptığını yapmaya karar verdi. Minderinin arkasına iyice saklanıp Don Quijote'yi bekledi; katırını ne bir yana, ne ötekine kıpırdatamıyordu; katır hem bitkinlikten, hem de bu tür zırvalara alışkın olmadığından, tek adım atamaz haldeydi.

Don Quijote, dediğimiz gibi, kılıcı havada, ortadan ikiye bölmeye kararlı bir şekilde hazır bekleyen Vizcaya'lının üzerine geliyordu. Vizcaya'lı da aynı şekilde, kılıcı havada, minderi siper etmiş bekliyordu; durum çok korkunçtu, girişecekleri kıyasıya mücadelenin sonunun ne olacağı belli değildi. Arabadaki hanım ve hizmetçi kızlar, Tanrı hizmetkârı ve kendilerini kurtarsın diye, hiç durmadan, İspanya'nın bütün azizlerine ve tapınaklarına adaklar adıyorlardı.

Ama işin acıklı yanı şu ki; tam bu noktada ve bu yerde, bu hikâyenin yazarı, Don Quijote'nin bu kahramanlıklarıyla ilgili, aktardıkları dışında bir kayıt bulamadığından ötürü, özür dileyerek, bu çarpışmayı askıda bırakıyor. Gerçek şu ki, bu eserin ikinci yazarı, bu kadar ilginç bir öykünün, unutuluşa terk edildiğine, La Mancha'lı dâhilerin bu kadar meraksız olup arşivlerinde, kütüphanelerinde, bu

ünlü şövalyeye dair birtakım belgeler bulundurmadıklarına inanamadı ve bu düşünceyle, bu hoş öykünün sonunu bulmaktan umudunu kesmedi. Tanrı'nın yardımıyla, öykünün sonunu, ikinci kısımda aktarılacağı şekliyle buldu..

LA MANCHA'LI YARATICI ASİLZADE DON QUIJOTE'NİN İKİNCİ KISMI

DOKUZUNCU BÖLÜM

Cesur Vizcaya'lı ile yiğit La Mancha'lı arasındaki muhteşem çarpışma noktalanır

Bu öykünün birinci kısmında, korkusuz Vizcaya'lıyla ünlü Don Quijote'yi, kılıçları havada, öfkeyle inmeye hazır bir halde bırakmıştık; öyle ki, var güçleriyle karşılaşacak olsalar, baştan aşağı iki parçaya ayırıp bir nar gibi yaracaklardı birbirlerini. O ilginç öykü, böylesine tedirgin edici bir anda kesilmiş, yarım kalmıştı; üstelik öykünün yazarı, devamını nerede bulacağımızı da haber vermemişti.

Bu beni çok üzdü, çünkü bu kadar az bir kısmı okumanın zevki, bu kadar hoş bir öykünün kanımca çok olan eksiğini tamamlamanın zorluğunu düşündükçe, sıkıntıya dönüşüyordu. Bu kadar iyi bir şövalyenin hiç görülmemiş kahramanlıklarını yazma görevini üstlenmiş bir bilginin olmaması, bana imkânsız ve geleneğe aykırı gibi geliyordu.

Serüven peşinde
koştukları söylenen

gezgin şövalyelerin hiçbiri bu durumda kalmamıştı; çünkü her birinin bir veya iki, âdeta özel bilgini olurmuş ki, yalnız yaptıklarını kaydetmekle kalmaz, kafalarından geçen en önemsiz, en gizli düşünceleri bile tarif ederlermiş. Bu kadar iyi bir şövalye, Platir ve benzerlerinin fazlasıyla buldukları şeyin eksikliğini çekecek kadar talihsiz olmama-

lıydı. Bu nedenle, böyle görkemli bir öykünün eksik, güdük kalmış olacağına inanamıyor, suçu, her şeyi yutan, tüketen zamanın acımasızlığına yüklüyordum; zaman bu öyküyü ya saklı tutuyordu, ya da yok etmişti.

Öte yandan, bana öyle geliyordu ki, kitapları arasında *Kıskançlığın İthamı* ve *Henares Perileri ve Çobanları* gibi çağdaş kitaplar bulunduğuna göre, kendi öyküsü de çağdaş olmalıydı ve yazılı olmasa bile, köyünün ve çevre köylerin insanlarının belleğinde kayıtlı olmalıydı. Bu düşünceler kafamı karıştırıyor ve bende bu ünlü İspanyol'un, La Mancha'lı Don Quijote'nin bütün hayatının ve mucizelerinin aslını öğrenme isteğini uyandırıyordu. O, La Mancha şövalyelerinin ışığı ve aynasıydı; çağımızda, bu çalkantılı zamanda, gezgin şövalyelik serüvenine atılanların ilkiydi. Onun işi haksızlıkla savaşmak, dulların imdadına koşmak, kamçıları, atları ve bekâretlerinin yüküyle iki büklüm dolaşan, dağdan dağa, vâdiden vâdiye gezen genç kızları korumaktı. Eski zamanlarda öyle bakireler olmuştu ki, eli baltalı bir alçak, bir serseri veya bir dev zorlamamışsa, bir tek gece bir çatı altında uyumadan, seksen yaşına gelip, analarından doğdukları günkü gibi el değmemiş şekilde mezara girmişlerdi. Yani bu bakımdan ve başka birçok bakımdan, yiğit Don Quijote'miz sürekli ve unutulmadan övülmeyi haketmiştir. Hattâ ben de bu hoş öykünün sonunu bulabilmek için gösterdiğim çabalardan ötürü övgüye hak kazandım. Yine de biliyorum ki, Tanrı'nın, talihimin ve şartların yardımı olmasa, dikkatli bir okurun yaklaşık iki saatlik eğlencesi ve zevki, bu dünyada eksik kalacaktı. Öykünün sonunu şu şekilde buldum:

Bir gün Toledo'da, Alcana'da[1] dolaşıyordum, bir delikanlı, bir ipek tüccarına birtakım eski defterler, kâğıtlar satmaya geldi. Ben, sokakta bulduğum yırtık kâğıtları bile olsa, okumaya çok meraklı olduğumdan, bu doğal güdüm beni delikanlının sattığı defterlerden birini almaya itti; baktığımda Arap harfleriyle yazılmış olduğunu gördüm. Arap harflerini tanıdığım halde, okumayı bilmediğim için, bunları okuyabilecek, İspanyolca bilen bir Magripli geçer mi diye bakınmaya başladım. Böyle bir tercüman bulmam zor olmadı; daha eski, zor bir dil bilenini arasaydım, onu da bulurdum.[2] Talih karşıma böyle birini çıkardı; kendisine derdimi anlatıp defteri eline verdim. Ortasından açıp biraz okudu ve gülmeye başladı.

Niye güldüğünü sordum. Sayfa kenarına not olarak yazılmış bir

1) Toledo'da tuhafiyeci ve baharatçıların bulunduğu sokak.
2) Alcana'da Yahudi kökenliler çok olduğundan, İbranice bilen birini de bulabilirdi anlamında.

şeye güldüğünü söyledi. Bunun ne olduğunu sordum, gülmeye devam ederek cevap verdi:

"Dediğim gibi, sayfanın kenarında şöyle yazıyor: 'Bu öyküde adı sık sık geçen bu Dulcinea del Toboso'nun, koskoca La Mancha'da, domuz tuzlamakta en maharetli kadın olduğu söylenir.' "

Ben Dulcinea del Toboso adını duyunca, şaşırdım kaldım; çünkü hemen aklıma, o defterlerde Don Quijote'nin öyküsü olduğu geldi. Bu düşünceyle, hemen başını okumasını istedim. O da okuyup, Arapça'yı anında İspanyolca'ya çevirdi ve şunları söyledi: *La Mancha'lı Don Quijote'nin Hikâyesi, yazarı: Arap tarihçi Seyyid Hâmid Badincani.*[3] Kitabın adını duyunca hissettiğim mutluluğu gizlemek için çok çaba göstermem gerekti. Defteri ipekçinin elinden kapıp delikanlının elindeki bütün defter ve kâğıtları yarım riyale satın aldım. Uyanıklık etse ve benim için ne kadar önemli olduklarını bilse, bu alışverişten en az altı riyal kazanabilirdi. Sonra Magripli'yle birlikte büyük kilisenin avlusuna gidip kendisinden, Don Quijote'yle ilgili defterlerin hepsini hiçbir şey çıkarmadan, hiçbir şey eklemeden, İspanyolca'ya çevirmesini rica ettim, istediği ücreti ödeyeceğimi söyledim. Yarım kantar kuru üzüm[4] ve iki küp buğdayla yetindi ve çok kısa sürede, aslına sadık, iyi bir tercüme yapacağına söz verdi. Ama ben işi kolaylaştırmak ve bulduğum bu hazineyi elimden kaçırmamak için, adamı evime götürdüm. Bir buçuk aydan biraz daha uzun bir sürede, hepsini burada aktarıldığı şekliyle çevirdi.

Birinci defterde, Don Quijote'nin Vizcaya'lıyla çarpışması çok canlı bir şekilde resmedilmişti. Öyküde anlatıldığı şekilde, kılıçları havada, biri kalkanını, diğeri minderini önlerine siper etmişlerdi. Vizcaya'lının katırı o kadar gerçeğe benziyordu ki, kiralık katır olduğu çok uzaktan bile olsa belliydi. Vizcaya'lının ayaklarının dibinde şöyle bir yazı vardı: *Don Sancho de Azpetia*, herhalde adamın adıydı. Rocinante'nin ayaklarının dibinde de *Don Quijote* diye bir yazı vardı. Rocinante harikulâde bir şekilde resmedilmişti; o kadar ince, uzun, o kadar güçsüz ve zayıf, o kadar kemikli, tam bir veremli görünümündeydi ki, kendisine Rocinante adının verilmesinin ne kadar doğru ve yerinde olduğu açıkça görülüyordu. Yanında, eşeğini yularından tutmuş, Sancho Panza duruyordu. Onun da ayaklarında bir tabela vardı, üstünde *Sancho Zancas* yazıyordu. Herhalde, resimde görüldüğü kadarıyla, koca göbekli, kısa boylu ve bacakları uzun olduğundan kendisi-

3) *Badincani*: patlıcan renginde. Toledo'luların patlıcanı çok sevdikleri söylenirdi.
4) Magripliler kuru üzüme düşkünlükleriyle tanınırlardı.

ne Panza ve Zancas[5] adları verilmişti; öyküde birkaç kere bu adlarla anılıyordu. Birkaç ayrıntı daha vardı, ama hepsi önemsiz ve hikâyenin aslına uygun anlatılması açısından ilgisiz şeyler – doğru olduğu sürece de, hiçbir öykü kötü diye nitelenemez.

Bu öykünün gerçekliği konusunda tek itiraz, yazarının Arap olması olabilir; çünkü bu milletin özelliklerinden biri, yalancılıktır. Ne var ki, bize düşman olduklarından, hikâyenin fazlası değil, eksiği olması beklenir. Öyle de yaptığı kanısındayım, çünkü bu kadar iyi bir şövalyeyi övmeye gelince, kalemini cimrilik etmeden kullanabilecekken, kullanması gerekirken, galiba kasten sessiz kalmış. Kötü etmiş, daha da kötü düşünmüş. Tarihçilerin kesin ve doğru olmaları, taraf tutmamaları gerekir. Ne çıkarın, ne korkunun, ne hıncın, ne sevginin, tarihçiyi gerçekten saptırmaması gerekir. Gerçeğin kaynağı, tarihtir; zamana denk olan, olayları saklayıp koruyan, geçmişe tanıklık, şimdiki zamana örnek teşkil eden, geleceğin habercisi tarih. En hoş hikâyeden beklenebilecek her şeyin, bu öyküde bulunabileceğini biliyorum; eğer iyi bir şey eksik olursa, kendi adıma eminim ki, suç kahramanda değil, köpek[6] yazarının anlayışsızlığındadır.Uzun lâfın kısası, tercümeye göre, hikâyenin ikinci bölümü şöyle başlıyordu:

İki gözüpek ve öfkeli rakibin keskin kılıçları havaya kalkmıştı; sanki hem yeri, hem göğü, hem cehennemi tehdit ediyorlardı; öylesine korkusuzca bir tavır sergiliyorlardı. İlk hamleyi yapan, öfkeli Vizcaya'lı oldu. Öyle şiddetli ve hızlı bir darbeydi ki, kılıcı inerken yan dönmese, o tek darbe, şövalyemizin bu kıyasıya mücadelesini ve bütün serüvenlerini noktalamaya yeterdi. Ama kendisini daha büyük olaylara lâyık gören talihi, rakibinin kılıcını öyle bir şekilde döndürdü ki, sol omzuna isabet ettiği halde, zırhının sol yanını alıp götürmekten başka zarar vermedi. Miğferinin büyük bir bölümü ve kulağının yarısı uçtu gitti ve büyük bir patırtıyla yere düşerek şövalyemizi çok kötü bir durumda bıraktı.

Aman Tanrım, o halde kaldığını gören La Mancha'lı şövalyemizin yüreğini kaplayan gazabı, kolay kolay kim anlatabilir ki? Sözü uzatmayalım, üzengilerinin üzerinde tekrar yükseldi, kılıcı iki eliyle daha da sıkı kavradı, Vizcaya'lının üzerine öyle bir hiddetle saldırıp mindere ve kafasına var gücüyle kılıcı indirdi ki, Vizaya'lı sanki üzerine bir dağ devriliyormuşçasına, kendini savunmaya fırsat bulamadı ve burnundan, ağzından, kulaklarından kan fışkırmaya başladı. Katırın

5) *panza*: karın, *zancas*: bacaklar.
6) Hıristiyan ve Müslümanlar birbirlerine köpek diye hakaret ederdi.

üstünden düşecekmiş gibi görünüyordu, boynuna sarılmasaydı, düşerdi de mutlaka. Bununla birlikte, ayakları üzengiden çıktı, sonra kollarını açtı, o korkunç darbeden korkan katır da kırda koşmaya başladı ve bir iki kere arka ayakları üzerine kalkınca sahibi yere düştü.

Don Quijote büyük bir sükûnetle olanları seyrediyordu; Vizcaya'lının düştüğünü görünce atından aşağı atladı, hızla yanına gitti ve kılıcının ucunu iki gözünün arasına dayayarak teslim olmasını, yoksa kafasını keseceğini söyledi. Vizcaya'lı öyle allak bullak olmuştu ki, tek kelime konuşamıyordu; Don Quijote'nin de gözü bir şeyi görmediğinden, arabadaki hanımlar olmasa, adamın hali dumandı. O ana kadar ayılıp bayılarak kavgayı seyreden hanımlar, Don Quijote'nin yanına geldiler ve lütfedip hizmetkârlarının canını bağışlaması için yalvarıp yakardılar. Don Quijote tumturaklı ve ciddî bir cevap verdi:

"Pek tabii, güzel hanımlar; ricanızı büyük memnuniyetle yerine getiririm; ama bir şartla: Bu beyefendinin bana söz vermesini istiyorum; El Toboso'ya gidecek, tarafımdan eşsiz Doña Dulcinea'nın huzuruna çıkacak ve kaderini onun keyfine teslim edecek."

Korku ve üzüntü içindeki hanımlar, Don Quijote'nin ricasını pek anlamadan, Dulcinea'nın kim olduğunu sormadan, hizmetkârın bütün emirlerini yerine getireceğine söz verdiler.

"Bu sözünüze güvenerek, her ne kadar aslında fazlasıyla hakettiyse de, kendisine daha fazla bir zarar vermeyeceğim."

ONUNCU BÖLÜM

Don Quijote'yle silâhtarı Sancho Panza arasında geçen hoş konuşmalara dair

Bu arada Sancho Panza, keşişlerin katırcı oğlanları tarafından epeyce hırpalanmış olarak ayağa kalkabilmiş, efendisi Don Quijote'nin çarpışmasını dikkatle seyretmişti. İçinden Tanrı'ya yakarıyordu, duasına kulak verip ona zafer kazandırsın, kendisi de vaat edildiği gibi bir cezireye vali olsun diye. Çarpışmanın bittiğini ve efendisinin tekrar Rocinante'nin üzerine binmekte olduğunu görünce, üzengisini tutmak üzere yanına gitti. O daha ata binmeden, önünde diz çöktü ve eline yapışıp öperek dedi ki:

"Saygıdeğer efendim Don Quijote, zat-ı âlinize yalvarıyorum, bu zorlu çarpışmada kazandığınız cezirenin valiliğini bana verin. Ne ka-

dar büyük olursa olsun, onu dünyada hiçbir cezirenin yönetilmediği kadar iyi bir şekilde yönetebilecek gücü kendimde hissediyorum."

Don Quijote buna şöyle cevap verdi:

"Kardeşim Sancho, şunu bil ki, bu ve buna benzer serüvenler, cezire serüvenleri değil, yol kavşağı serüvenleridir ve bunlarda kazanılan tek şey, insanın kafasının kırılması ya da bir kulağını kaybetmesidir. Sabırlı ol, sana sadece valilik değil, daha da yüksek mevkiler kazandıracak serüvenler çıkacaktır karşımıza."

Sancho kendisine çok teşekkür etti ve bir kez daha elini ve zırh yeleğinin eteğini öpüp Rocinante'nin üzerine binmesine yardım etti. Kendisi de eşeğine bindi ve hızla, arabadakilerle vedalaşıp konuşmadan hemen yan taraftaki koruluğa giren efendisini takip etmeye başladı. Sancho eşeğinin gidebildiği kadar hızla izliyordu efendisini; ama Rocinante o kadar hızlı ilerliyordu ki, geride kaldığını görünce, beklesin diye efendisine seslenmek zorunda kaldı. Don Quijote de Rocinante'nin dizginlerini çekip yorgun silâhtarının yetişmesini bekledi. Sancho Panza geldiğinde dedi ki:

"Efendim, bana öyle geliyor ki, bir kiliseye sığınmamız yerinde olur; çarpıştığımız adam kötü bir durumda kaldığı için, olayı Santa Hermandad'a[1] haber verip bizi tutuklatırlarsa, hiç şaşmam. Doğrusu böyle bir şey yaparlarsa, hapisten çıkana kadar çok ter dökeriz."

"Sus," dedi Don Quijote, "sen gezgin şövalyelerin, kaç kişiyi itlâf etmiş olursa olsun, adaletin karşısına çıkarıldığını nerede gördün, nerede okudun?"

"Ben israf etmeden anlamam," dedi Sancho. "Tutumlu adamımdır ben; tek bildiğim, kırdaki kavgalara Santa Hermandad'ın baktığı; gerisine karışmam."

"Sen merak etme dostum," dedi Don Quijote; "ben seni Hermandad bir yana, Keldani'lerin elinden bile kurtarırım. Ama sen şimdi hayatın üzerine yeminle söyle, bu dünya yüzünde benden daha cesur bir şövalye gördün mü? Saldırıda benden cesur, sebatta benden üstün, yaralamakta benden becerikli, yıkmakta benden usta birini okudun mu hiçbir öyküde?"

"Doğrusunu isterseniz," diye cevap verdi Sancho, "ben hayatımda hiç öykü okumadım; çünkü ne okumayı bilirim, ne de yazmayı. Ama bir konuda bahse girmeye cesaret ederim: Ömrüm boyunca zat-ı

1) Yasaları uygulamak ve düzeni sağlamak amacıyla Katolik Hükümdarlar II. Fernando ve I. Isabel tarafından 15. yüzyıl sonlarında oluşturulan polis örgütü.

ilinizden atak bir efendiye hizmet etmedim; Tanrı vere de bu ataklığımızın bedeli söylediğim yerde ödenmesin. Sizden ricam, yaranızı sarmanız; kulağınızdan çok fazla kan akıyor, benim heybemde sargı beziyle biraz beyaz merhem var."

"Ben hatırlayıp da bir şişe Fierabras[2] balsamı hazırlasaydım, bütün bunlara gerek kalmazdı," diye cevap verdi Don Quijote. "Onun bir tek damlasıyla, zamandan da, ilâçtan da tasarruf edilirdi."

"Ne şişesi, ne balsamı bu?" dedi Sancho Panza.

"Reçetesini ezbere bildiğim bir balsam," diye cevap verdi Don Quijote, "bu balsamla ölümden korkmaya, herhangi bir yara yüzünden öleceğini düşünmeye gerek yoktur. Balsamı hazırlayıp sana verdiğim zaman, yapacağın bir tek şey var. Bir çarpışmada vücudumu ortadan ikiye böldüklerini görecek olursan (ki sık sık olan bir durumdur), vücudun yere düşen yarısını yavaşça, çok dikkatlice, kan pıhtılaşmadan, hâlâ eyerin üstünde olan yarısına bitiştireceksin; tam yerine denk gelecek şekilde. Sonra söylediğim balsamdan sadece iki damla içireceksin bana ve turp gibi olduğumu göreceksin."

"Madem böyle bir şey var," dedi Panza, "ben şu andan itibaren vaat edilen cezirenin valiliğinden vazgeçiyorum; üstün hizmetlerimin karşılığı olarak tek istediğim, bana bu olağanüstü sıvının reçetesini vermeniz. Bana sorarsanız, bunun on dirhemi, nerede olursa olsun, iki riyalden fazla eder; benim de bu ömrümü dürüstçe ve rahat geçirmek için başka bir şeye ihtiyacım yok. Ama bir şey soracağım: Hazırlanmasının maliyeti yüksek mi?"

"Dört riyale bir şinik balsam hazırlanabilir," diye cevap verdi Don Quijote.

"Vay canına!" dedi Sancho. "Madem öyle, yapıp bana da öğretmek için neyi bekliyorsunuz?"

"Sus dostum," dedi Don Quijote; "ben sana daha önemli sırları öğretmeye, daha büyük iyilikler etmeye niyetliyim. Şimdi şu yarayı saralım, çünkü kulağımın ağrısını hiç beğenmiyorum."

Sancho heybeden sargı beziyle merhem çıkardı; ama Don Quijote miğferinin kırılmış olduğunu görünce, aklını kaybedeceğini sandı. Elini kılıcına atıp gözlerini gökyüzüne dikerek konuştu: "Bütün varlıkların yaratıcısına, en uzun şekilleriyle dört kutsal İncil üzerine yemin ediyorum; yüce Mantova Markisi'nin, yeğeni Baudouin'in ölümünün intikamını almaya yemin ettiği zaman sürdüğü hayatı süreceğim. Yani, sofrada ekmek yememek, karısıyla yatmamak ve hatırlama-

2) Şövalyelik kitaplarında adı geçen ünlü dev.

dığım, ama burada söylenmiş kabul ettiğim diğer şeyler. Ta ki bana bu münasebetsizliği yapandan kesin intikamımı alıncaya kadar."

Bunu duyan Sancho dedi ki:

"Saygıdeğer efendim Don Quijote, unutmayın ki, o şövalye emredileni yapmışsa, yani Señora Dulcinea del Toboso'nun huzuruna çıkmışsa, üzerine düşeni yapmış demektir ve yeni bir suç işlemediği takdirde başka bir cezayı haketmiyor demektir."

"Çok güzel ve isabetli konuştun," dedi Don Quijote. "Ondan intikam almak konusunda yeminimi iptal ediyorum. Ancak, bir şövalyeden bunun kadar iyi bir miğferi zorla alıncaya kadar, söylediğim hayatı sürme konusunda yeminim geçerlidir. Bunu lâf olsun diye yapıyorum sanma Sancho; önümde çok iyi bir örnek var; Sacripante'ye çok pahalıya malolan Mambrino'nun tolgasıyla ilgili olarak, aynen böyle olmuştu."

"Böyle yeminlerin canı cehenneme, efendim," dedi Sancho. "Bunlar hem sağlığa zararlıdır, hem de vicdanı çok hırpalar. Hem söyler misiniz bana, olur da günler boyunca miğferli, zırhlı birini bulamazsak, ne yapacağız? Onca zorluğa ve rahatsızlığa rağmen, yemine uyulacak mı? Meselâ giyinik yatmak, bir çatı altında uyumamak ve o Mantova Markisi denilen ihtiyar delinin yeminine dahil olan, zat-ı âlinizin de şimdi uygulamak istediğiniz daha binlerce cezaya? İyi düşünün efendim, bakın, bu yollarda zırhlı adamlar değil, katırcılarla arabacılar var; miğfer takmadıkları gibi, belki hayatlarında adını bile duymamışlardır."

"Bu konuda yanılıyorsun," dedi Don Quijote; "çünkü bu kavşaklarda iki saate varmadan, Güzel Angelica'yı kaçırmaya Albraca'ya gelenlerden daha fazla sayıda zırhlı adam göreceğiz."

"Tamam, öyle olsun," dedi Sancho. "Tanrı bize yardımcı olsun, her şey yolunda gitsin de, bana bu kadar pahalıya malolan şu cezireyi kazanma vakti gelsin, sonra da ben öleyim."

"Sana söyledim ya Sancho, bu konuda hiç merak etme; cezire bulamazsak, Danimarka krallığı var, Soliadisa krallığı var, senin için biçilmiş kaftan bunlar; üstelik karada olduğu için daha da memnun olman lâzım. Ama onu zamanı gelince düşünürüz; sen şimdi bak bakalım, heybelerinde yiyebileceğimiz bir şey var mı? Sonra da bu gece kalabileceğimiz bir şato ararız; söylediğim balsamı da hazırlarız, çünkü Tanrı şahidimdir, kulağım çok acıyor."

"Yanımda bir soğan, biraz peynir, birkaç parça da kuru ekmek

var," dedi Sancho. "Ama bunlar zat-ı âliniz gibi gözüpek bir şövalyeye yaraşır yiyecekler değil."

"Çok yanlış anlamışsın!" diye cevap verdi Don Quijote. "Şunu bil ki Sancho, bir ay hiçbir şey yememek, yediği zaman da elinin altında ne bulursa onu yemek, bir gezgin şövalye için şereftir. Sen de benim kadar çok öykü okusaydın, gayet iyi bilirdin bunu. Çok öykü okudum ama, hiçbirinde gezgin şövalyelerin tesadüfen, şövalyelerin onuruna verilen kimi mükellef ziyafetler haricinde yemek yediğine rastlamadım. Diğer günler kıt kanaat idare ederlerdi. Her ne kadar, hiçbir şey yemeden, öteki tabii ihtiyaçlarını karşılamadan yaşayamayacakları açıksa da (çünkü onlar da bizim gibi insandı), şurası da açık ki, hayatlarının büyük bölümünü koruluklarda, çöllerde gezerek, aşçısız geçirdikleri için, en çok yedikleri yemekler, köy gıdaları olmalıydı, senin şimdi bana sundukların gibi. Kısacası, dostum Sancho, benim neyi seveceğimle üzme kendini, yeni âdetler çıkarmaya, gezgin şövalyeliği yolundan saptırmaya da kalkma."

"Affedin efendim," dedi Sancho, "daha önce de söylediğim gibi, ben okuma yazma bilmediğimden, şövalyelik mesleğinin kurallarını ne bilirim, ne anlarım. Bundan böyle şövalye olan zat-ı âliniz için heybelere her tür kuru meyve dolduracağım; şövalye olmayan kendim için de, tavuk gibi daha tok tutan şeyler dolduracağım."

Don Quijote şöyle cevap verdi:

"Sancho, ben sana gezgin şövalyelerin o dediğin meyvelerden başka şey yememek mecburiyetinde olduğunu söylemiyorum; sadece genel olarak yedikleri, onlar ve kırlarda bulunan, tanıdıkları, benim de tanıdığım otlardı."

"O otları tanımak," dedi Sancho, "bir meziyet. Bana öyle geliyor ki, bir gün bu bilgiyi kullanmak gerekecek."

Ve sonra sözünü ettiği yiyecekleri çıkardı ve ikisi huzur içinde, dostça yemeklerini yediler. Ama o gece kalacakları bir yer aramak istediklerinden, kıt ve kuru yiyeceklerini çok kısa sürede bitirdiler. Sonra hayvanlarına binip akşam olmadan önce bir köye varabilmek için acele ettiler. Ama keçi çobanlarına ait kulübelere vardıklarında ne güneş kalmıştı, ne de bir köye varabilme umutları; onlar da orada konaklamaya karar verdiler. Bir köye varamamak Sancho'ya ne kadar sıkıntı verdiyse, göğün altında uyumak efendisine o kadar memnuniyet verdi; çünkü bu olayın her tekrarında, şövalyeliğini kanıtlamasını kolaylaştıran bir şey yapmış olduğunu düşünüyordu.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'yle keçi çobanları arasında geçenlere dair

Keçi çobanları kendisini candan karşıladılar; Sancho, Rocinante'yle eşeğini elinden geldiğince yerleştirdikten sonra, ateşteki iri bir tencerede kaynayan keçi etinin kokusuna seyirtti. Ona kalsa, o anda tencereden mideye aktaracak kıvamda olup olmadığına bakardı, ama yapmadı; çünkü çobanlar eti ateşten alıp yere koyun postu serdikten sonra, alelacele bir kır sofrası hazırladılar ve büyük bir iyi niyetle, ikisini, yemeklerini paylaşmaya davet ettiler. Ağıldaki altı adamın hepsi halka halinde postların çevresine oturdular; ama önce, köylü misafirperverlikleriyle Don Quijote'ye, ters çevirdikleri bir yem teknesinin üstüne oturmasını rica ettiler. Don Quijote oturdu; Sancho boynuzdan yapılma kadehini doldurmak üzere ayakta kaldı. Efendisi onu ayakta görünce dedi ki:

"Sancho, gezgin şövalyeliğin meziyetlerini ve herhangi bir mertebesinde hizmet verenlerin ne kadar kısa sürede dünyanın saygısını kazandıklarını görmen için, bu iyi insanların arasına, yanıma oturmanı istiyorum; efendin ve senyörün olan benimle eşit olmanı, aynı tabaktan yiyip aynı kaptan içmeni istiyorum. Çünkü aşk için söylenen, gezgin şövalyelik için de söylenebilir: O, her şeyi eşit kılar."

"Çok teşekkür ederim," dedi Sancho, "ama zat-ı âlinize şunu söyleyebilirim ki, yiyecek bol olduktan sonra, ben ayakta, tek başıma yesem de, bir imparatorun yanında oturmuş kadar iyi, hattâ daha iyi yiyebilirim. Hattâ doğruyu söylemek gerekirse, kendi köşemde, merasimsiz, iltifatsız yediğim şey, ekmekle soğan bile olsa, ağır ağır çiğnemek, az içmek, sık sık temizlenmek, hapşırık tutsa hapşırmamak, öksürük tutsa öksürmemek mecburiyetinde olduğum, yalnızlık ve özgürlüğün beraberinde getirdiği başka şeyleri yapamadığım sofralarda yediğim hindiden çok daha lezzetli gelir bana. Kısacası efendim, zat-ı âlinizin silâhtarı olarak gezgin şövalyeliğe bağlanmamın ve hizmet etmemin karşılığında bana vermek istediğiniz şerefi, benim için daha faydalı olacak şeylere çevirin. Çünkü bu şerefi bana verdiğiniz için, müteşekkir olmakla birlikte, bugünden itibaren, dünyanın sonuna kadar ondan vazgeçiyorum."

"Bütün bunlara rağmen, oturman lâzım; çünkü kendini alçaltanı Tanrı yüceltir."

Ve kolundan tutup zorla yanına oturttu.

Keçi çobanları, bu gezgin şövalye, silâhtar lâflarından bir şey anlamıyorlar, susup yemeklerini yemekle ve büyük bir nezaket ve iştahla kocaman et parçalarını midelerine indiren konuklarını seyretmekle yetiniyorlardı. Etler bittikten sonra, postların üzerine bol miktarda buruşuk fındık döktüler, yanına da taş gibi kaskatı yarım kalıp peynir koydular. Bu arada boynuz boş durmuyor, kuyu kovası gibi bir dolup bir boşalarak öyle hızlı dönüyordu ki, ortada görünen iki tulumdan biri mutlaka boşalmış olmalıydı. Don Quijote midesini iyice doyurduktan sonra, eline bir avuç fındık alıp dikkatle bakarak, şu şekilde konuşmaya başladı:

"Eskilerin altın çağ dedikleri çağ ne mutlu bir çağmış, ne mutlu yüzyıllarmış. İçinde bulunduğumuz demir çağda bu kadar değerli olan altın, o talihli çağda kolaylıkla bulunabildiği için değil; o çağda yaşayanlar *senin* ve *benim* kelimelerini bilmedikleri için. O kutsal çağda her şey ortaktı; günlük besinini elde etmek için, kimsenin, tatlı, olgun meyveleriyle kendisini davet eden sağlam meşelere elini uzatıp koparmaktan başka bir iş yapması gerekmezdi. Olağanüstü bolluktaki duru pınarlar, ırmaklar, insanlara lezzetli, berrak sular sunardı. Kayaların yarıklarında, ağaçların oyuklarında, çalışkan ve becerikli arılar cumhuriyetlerini kurarlar, hiçbir çıkar gütmeden, uzanan her ele, tatlı emeklerinin verimli mahsulünü bağışlarlardı. Ulu mantar meşeleri, hiçbir araç gerece ihtiyaç olmadan, geniş, hafif kabuklarını kendiliğinden, kibarca bırakıverirlerdi; bunlarla, sırf gökyüzünün gazabından korunmak için, kaba kazıklarla destek yapılarak evlerin üstü örtülmeye başlandı. O zamanlar sadece huzur, sadece dostluk, sadece uyum vardı; kıvrık sabanın ağır demiri, henüz ilk anamızın cömert karnını deşmeye cesaret etmemişti. O kendisi, verimli ve geniş göğsünün her yanından, o zamanlar kendisine sahip olan çocuklarını doyuracak, yaşatacak, sevindirecek şeyleri zorlanmadan sunardı. O zamanlar, saf, güzel bakireler vâdiden vâdiye, tepeden tepeye, başları açık, üstlerinde, namus gereği her zaman örtülmesi gerekenden fazla yerlerini örtecek giysilerden başka şey olmadan, gezerlerdi. Süsleri de, şimdikiler gibi, Sur firfiriyle, çeşitli şekillerde çarpıtılmış ipekle allanıp pullanmış süsler değildi; sarmaşıklarla örülmüş birkaç yeşil pıtrak yaprağından oluşurdu; belki de bu süslerle, günümüzde saraylı hanımların, aylaklık meraklarıyla öğrendikleri tuhaf, aşırı icatlarla dolaştıkları kadar gösterişli ve gururlu dolaşırlardı. O zamanlar, ruhun aşkla ilgili kavramları, tıpkı algılandıkları şekilde, basitçe, safça ifade edilir, daha şatafatlı olsun diye yapmacıklı, dolambaçlı lâflar aran-

mazdı. Gerçeğe ve içtenliğe hile, yalan ve kötülük karışmazdı. Adalet kendi amaçlarını güder, şimdi olduğu gibi çıkar ve iltimas amacıyla bulandırılmaya, lekelenmeye, hırpalanmaya cesaret edilemezdi. Gelişigüzel yargı alışkanlığı, henüz yargıçların kafasına yerleşmemişti, çünkü o zamanlar yargılamaya gerek yoktu, yargılanacak kişi yoktu. Bakireler ve namus, söylediğim gibi, istedikleri yerde, tek başlarına, yabancıların arsızlığı ve şehveti tarafından lekelenme korkusu olmadan, dolaşırlardı; bakireliklerini kendi istek ve iradeleriyle yitirirlerdi. Oysa şimdi, iğrenç çağımızda, hiçbir bakire emniyette değil, Girit labirenti gibi bir labirentin içine kapanıp gizlense bile; çünkü orada, çatlaklardan ya da havadan, lânet olası ısrarın zoruyla aşk hastalığı içine sızar ve inzivada olmasına rağmen mahvına sebep olur. Onların emniyeti için, zaman geçtikçe ve kötülük arttıkça, gezgin şövalye tarikatları kuruldu; bakireleri kollamak, dulları korumak, yetim ve muhtaçlara yardım etmek için. İşte ben de bu tarikata bağlıyım, çoban kardeşlerim; bana ve silâhtarıma yaptığınız ikramlar ve gösterdiğiniz konukseverlik için sizlere teşekkür ederim. Gerçi tabiat kanunlarına göre bütün canlılar, gezgin şövalyeleri kayırmak mecburiyetindedir; ancak, sizlerin bu mecburiyetten haberiniz olmadan beni ağırlamanız ve ikramda bulunmanız, iyi niyetinize en derin iyi niyetimle teşekkür etmem için yeterli sebeptir."

Şövalyemiz, pekâlâ kaçınabileceği halde bu uzun söylevi verdi, çünkü kendisine verilen fındıklar ona altın çağı hatırlatmış ve aklına, keçi çobanlarına bu gereksiz açıklamayı yapmak esmişti. Çobanlar ise, tek kelime etmeden, şaşkına dönmüş, kafaları karışmış halde dinlediler. Sancho da susuyor, fındık yiyor ve şarap soğusun diye bir mantar meşesine astıkları ikinci tulumu sık sık ziyaret ediyordu.

Don Quijote'nin konuşması yemekten daha uzun sürmüştü; bittiğinde çobanlardan biri dedi ki:

"Saygıdeğer gezgin şövalye, hiç düşünmeden, canla başla ikramda bulunduğumuzu gerçekten söyleyebilmeniz için, birazdan buraya gelecek olan bir arkadaşımıza şarkı söyleterek sizi eğlendirmek, neşelendirmek istiyoruz. Kendisi pek bilgili, pek âşık bir delikanlıdır, üstelik okuma yazması da vardır ve çok güzel rebek çalar."

Çoban tam sözünü bitirmişti ki, kulağına rebeğin sesi geldi ve çok geçmeden âleti çalan, yirmi iki yaşlarında, çok hoş görünümlü bir delikanlı göründü. Arkadaşları yemek yiyip yemediğini sordular, evet deyince, teklifi yapan dedi ki:

"Madem öyle Antonio, lütfen bize biraz şarkı söyle de, konuğu-

muz olan bu beyefendi, dağlarda, ormanlarda da müzikten anlayanlar olduğunu görsün. Senin yeteneğinden sözettim kendisine; göster de yalancı çıkmayalım. Yalvarırım sana, otur da rahip amcanın bestelediği, köyde çok beğenilen, aşkını anlatan baladı söyle."

"Memnuniyetle," diye cevap verdi delikanlı.

Daha fazla yalvartmadan, kesilmiş bir meşenin tomruğuna oturdu ve rebeğini akort edip vakit geçirmeden çok hoş bir şekilde şarkıya başladı.

ANTONIO

"Hiç söylemediğin halde biliyorum Olalla
sen de beni seviyorsun,
gözlerin saklasa da aşkını,
aşkın dili yok biliyorsun.
Ağzın sıkı, söylemezsin biliyorum,
ama yemin ederim ki seviyorsun sen de,
farkediyorum senin de beni sevdiğini,
o yüzden küsmüyorum talihime.
Evet, doğru Olalla,
belki de bana göremediğimi gösterdin,
beyaz göğsün mermerden oyulmuş,
yüreğin taştanmış meğerse senin.
Bana haksız yere kızıyorsun,
ama yılmıyorum yaptığın haksızlıktan,
kalbim yine aşkla doluyor,
güç alıyorum tekrar umuttan.
Ne küçüldüm beni çağırmadığın için,
tuzak kuruyorlar, inanma yalan,
ne çağırdığın için yüceldim,
beceremem bunları ben hiçbir zaman.
Eğer aşk bir incelikse dendiği gibi,
o incelik fazlasıyla var sende,
umut ediyorum ki gerçek olacak
hayallerim bu incelik sayesinde.
Eğer yumuşadığı doğruysa yüreği
sevenin hizmet ederken sevdiğine,
umudumu nasıl da güçlendiriyor
verdiğim bu hizmetler sevgilime.
Eğer dönüp bana baktıysan hiç,

görmüşsündür çok kereler süsümü,
pazar kıyafetleriyle geçiririm
çoğu kez pazartesi günümü.
Çünkü el ele gider bence,
aşk ve zarafet sevgilide,
güzel olmak isterim her zaman
bana bakan gözlerinde.
Senin yüzünden vazgeçtim dansetmekten
olmadık saatlerde kollarında coşkunun,
artık o şarkıları söylemeyeceğim
geceyarıları pencerenden duyduğun.
Bıraktım bir kenara,
güzelliğine yaptığım iltifatları,
hepsi doğru doğru olmasına,
ama kıskanıyor bizi bazıları.
Teresa del Berrocal dedi ki
senin güzelliğini övdüğümde:
'Bir meleği sevdiğini zannediyor,
bir maymunu sevdiğinde.
Sağolsun takılar, incik boncuklar,
Aşk'ı bile kandırıyor,
hepsi sahte bu güzelliğin,
takma saçlar göz boyuyor.'
Yalan dedim, bana kızdı,
amcaoğlu da katıldı ona.
Bana meydan okumaya kalktı,
ne oldu biliyorsun sonunda.
Kendimi kaybetmedim
nikâhsız sevişmek için seninle,
yok böyle bir niyetim, arzum,
benim niyetim seninle evlilikte.
Bağlar kilisenin evlilik bağları
ibrişim gibi sonsuza kadar bizi,
sen boyunduruğa geçir hele boynunu,
bak nasıl geçiriyorum ben de benimkini.
Hayır dersen, bir şartım var,
bir şartla terk ederim bu dağları,
burada ant içiyorum azizlerin en kutsalı adına,
benimdir artık dilenci keşiş yolları."

Ve bu dizeyle, çoban şarkısını bitirdi; Don Quijote bir şarkı daha söylemesi için yalvardıysa da, Sancho Panza ona katılmadı; çünkü şarkı dinlemekten çok uyumak eğilimindeydi. Efendisine dedi ki:

"Zat-ı âliniz bu gece yatacağınız yeri hemen ayarlasanız iyi olur; bu adamcağızlar bütün gün çalıştıklarından, gecelerini şarkı söylemekle geçiremezler."

"Seni anlıyorum Sancho," diye cevap verdi Don Quijote; "tuluma yapılan ziyaretlerin, müzikten çok uykuyla ödüllendirilmesi gerektiği, çok açık."

"Hepimizin hoşuna gitti lezzeti, Tanrı'ya şükür," dedi Sancho.

"İnkâr etmiyorum," dedi Don Quijote. "Sen istediğin yerde yat, ama benim mesleğime, uykudan çok nöbet tutmak yakışır. Yalnız her şey bir yana, Sancho, şu kulağımı tekrar sarsan iyi olur, çünkü lüzumundan fazla acıyor."

Sancho denileni yaptı; yarayı gören bir çoban, hiç merak etmemesini, hemen iyileştirecek bir ilâç süreceğini söyledi. Orada bol yetişen biberiyelerden birkaç yaprak koparıp ezdi ve tuzla karıştırıp kulağına sürdükten sonra güzelce sardı, başka ilâca gerek olmayacağı konusunda teminat verdi, öyle de oldu.

ON İKİNCİ BÖLÜM

Bir keçi çobanının, Don Quijote'nin yanındakilere anlattıklarına dair

Bu sırada, köyden yiyecek getiren oğlanlardan biri geldi ve dedi ki:

"Ne oldu, biliyor musunuz, arkadaşlar?"

"Nereden bilelim?" dedi aralarından biri.

"Anlatayım," dedi oğlan. "Grisóstomo denen o meşhur öğrenci çoban bu sabah öldü; Marcela denen o şeytan kıza, zengin Guillermo'nun kızına olan aşkı yüzünden diyorlar. Buralarda çoban kılığıyla gezen kız."

"Marcela yüzünden mi dedin?" diye sordu keçi çobanlarından biri.

"Onun yüzünden," dedi oğlan. "İşin tuhafı, kendisini Magripliler gibi kıra gömmelerini vasiyet etmiş. Mantar meşesinin oradaki pınarın olduğu kayanın dibine; diyorlar ki, kendi de söylemiş zaten, kızı

ilk gördüğü yer orasıymış. Başka şeyler de vasiyet etmiş; öyle şeyler ki, köyün papazları yapılması yakışık almaz, çünkü kâfirlerin âdetlerine benziyor diyorlar. Bütün bunlara, o yakın arkadaşı olan Ambrosio, öğrenci olup da onunla birlikte çoban kıyafeti giyen hani, diyor ki, her şeyin Grisóstomo'nun vasiyet ettiği şekilde, hiç eksiksiz yerine getirilmesi lâzımmış. Köy bu yüzden altüst oldu; ama söylenenlere bakılırsa, sonunda Ambrosio'yla arkadaşları olan bütün çobanların istediği yapılacakmış. Yarın büyük merasimle dediğim yere gömecekler. Bana sorarsanız, görmeye değer bir şey olacak; en azından ben, yarın köye dönemesem bile, mutlaka gidip göreceğim."

"Hepimiz gideceğiz," dedi keçi çobanları. "Kura çekeriz, birimiz kalıp herkesin keçilerini bekler."

"İyi dedin Pedro," dedi biri. "Ama kuraya lüzum yok, ben herkesin yerine kalırım. İyiliğime, meraklı olmayışıma yorma; geçen gün ayağımı o ağaç köküne çarpmıştım ya, yürüyemiyorum da ondan."

"Gene de teşekkür ederiz," dedi Pedro.

Don Quijote Pedro'ya, ölen çocukla çoban kızının kim olduklarını söylesin diye rica etti. Pedro bildiği kadarını, yani ölen delikanlının zengin bir asilzade olduğunu, o dağlardaki bir köyde doğduğunu, uzun yıllar Salamanca'da okuduktan sonra çok okumuş, çok bilgili namıyla köyüne döndüğünü anlattı.

"Özellikle de, yıldızların, gökyüzünde olanların, güneşle ayın ilmini bilirmiş. Çünkü güneşle ay tutmalarının tam zamanını haber verirdi bize."

"Güneşle ayın kararmasına *tutma* değil, *tutulma* denir, arkadaşım," dedi Don Quijote.

Ama Pedro bu saçmalıklara kulak asmayıp hikâyesine devam etti:

"Aynı şekilde, o yıl beleketli mi olacak, beleketsiz mi, önceden söylerdi."

"*Bereketli* demek istiyorsun, arkadaşım," dedi Don Quijote.

"*Bereket, beleket*, hepsi aynı kapıya çıkar," dedi Pedro. "Bu söyledikleri sayesinde, sözüne kulak veren babasıyla arkadaşları, çok zengin oldular. Çünkü onun öğütlerini tutarlardı. Derdi ki: 'Bu sene buğday değil, arpa ekin; bu sene arpa yerine nohut ekebilirsiniz; gelecek sene zeytinyağı bol olacak; önümüzdeki üç sene zeytinyağının damlası olmayacak.' "

"Bu ilmin adı, astroloji," dedi Don Quijote.

"Ben adını bilmem," dedi Pedro, "ama bütün bunları, daha da fazlasını bildiğini biliyorum. Neyse, Salamanca'dan döneli pek uzun

zaman olmamıştı ki, bir gün çoban kıyafetiyle çıkıverdi ortaya; değneği, kepeneğiyle. Uzun öğrenci cüppesini çıkarıp atmıştı. Onunla birlikte, okuldan yakın arkadaşı Ambrosio da çoban kıyafetine büründü. Neredeyse unutuyordum; Grisóstomo, rahmetli, şiir yazmakta da çok ustaydı; hattâ Noel ilâhilerini, Corpus Christi Yortusu piyeslerini o yazar, köyün çocukları oynardı, herkes mükemmel olduğunu söylerdi. Köylüler iki öğrenciyi, birdenbire çoban kıyafetiyle görünce, şaşırıp kaldılar; bu tuhaf değişikliğin sebebini bir türlü anlayamadılar. Bu arada bizim Grisóstomo'nun babası ölmüş, kendisine büyük bir miras kalmıştı; hem toprak, hem mal mülk, hatırı sayılır sayıda küçükbaş ve büyükbaş hayvan, epeyce de para. Delikanlı bütün bunlara tek başına sahip oldu, doğrusu hepsi de hakkıydı; çok iyi bir dosttu, merhametliydi, iyilerin dostuydu; nur yüzlü de bir delikanlıydı. Sonra anlaşıldı ki, meğer bizim oğlanın evvelce söylediği o çoban kızı Marcela'nın peşinden, bu bozkırlarda dolaşmak için kılık değiştirmiş; zavallı Grisóstomo kıza âşık olmuştu, rahmetli. Size bu kızın kim olduğunu söylemek istiyorum, çünkü bilseniz iyi olur. Belki de, hattâ belkisi filan yok, sahradan daha uzun ömürlü olsanız da, böyle şey duymamışsınızdır."

"*Sara* diyeceksin," dedi Don Quijote, çobanın kelimeleri çarpıtmasına dayanamayarak.

"Sahra da uzun ömürlüdür," diye cevap verdi Pedro. "Hem beyefendi, adım başı böyle lâflarıma kusur bulacaksanız, bir senede bitiremem bu hikâyeyi."

"Afedersin arkadaşım," dedi Don Quijote, "*sahra*yla *Sara* çok farklı olduğu için söylemiştim. Ama sen çok güzel cevap verdin; sahra *Sara*'dan daha uzun ömürlüdür; sen anlatmaya devam et, bir daha kesmeyeceğim sözünü."

"Diyeceğim şu ki, canım efendim," dedi keçi çobanı, "bizim köyde Grisóstomo'nun babasından da zengin bir çiftçi vardı, adı Guillermo'ydu, Tanrı ona o büyük servetinden başka, bir de kız çocuğu verdi; bu dolayların en namuslu kadını olan annesi, kızı doğururken öldü. Şimdi bile görür gibiyim yüzünü; bir yanı güneş, bir yanı ay gibiydi sanki; üstelik de çalışkandı, yoksulların dostuydu; eminim ruhu şimdi öbür dünyada Tanrı'nın yanıbaşında dinleniyordur. İyi yürekli karısı ölünce, üzüntüsünden Guillermo da öldü ve küçük, zengin kızı Marcela, köyümüzde papaz olan amcasının himayesine kaldı. Kız büyüdükçe o kadar güzelleşiyordu ki, çok güzel olan annesini hatırlatıyordu bizlere. Hattâ kızın güzellikte annesini geçeceği sanılıyor-

du. Öyle de oldu; on dört, on beş yaşına geldiğinde, gören herkes, bu güzelliği yaratan Tanrı'ya şükrederdi; çoğunluk da kıza âşık olur, tutulurdu. Amcası kızın üzerine titrer, pek dışarı çıkarmazdı. Ama her şeye rağmen güzelliğinin ünü öyle yayıldı ki, hem bu yüzden, hem de serveti yüzünden, yalnız bizim köyden değil, fersah fersah uzaktaki köylerden de en iyi aileler, amcasına yalvarıp yakarıyor, kızı oğullarına versin diye ısrar ediyorlardı. Ama iyi bir Hıristiyan olan amcası, yaşının geldiğini düşünüp kızı hemen evlendirmek istediği halde, kızın rızası olmadan evlendirmek istemiyordu. Evlenmesini geciktirerek topraklarından kazanacağı kârda, gelirde gözü yoktu. Doğrusu iyi yürekli papaz, bu yüzden köyde birçok mecliste övülüyordu. Şunu bilmenizi isterim, sayın şövalye; böyle küçük yerlerde her şey hakkında konuşulur, herkes çekiştirilir. Siz de benim kadar emin olabilirsiniz ki, cemaatini, hakkında iyi konuşmaya mecbur bırakan papaz, hele köylerde, fazlasıyla iyi biri demektir."

"Doğru söylüyorsun," dedi Don Quijote. "Devam et, çok ilginç bir öyküymüş, sen de çok güzel anlatıyorsun, bulunmaz bir nimetsin Pedro."

"Tanrı'nın nimeti eksik olmasın da, önemli olan o. Diyeceğim o ki, amcası kıza kendisini isteyenleri teklif ediyor, tek tek her birinin meziyetlerini sayıyor, istediği birini seçip evlensin diye yalvarıyordu; ama yeğeni her defasında henüz evlenmek istemediğini, daha çok küçük olduğunu, evliliğin yükünü kaldıracak gücü kendinde görmediğini söylüyordu. Görünürde haklı olan bu sebepleri ileri sürünce, amcası da daha fazla ısrar etmiyor, biraz daha büyüyüp gönlüne göre bir eş seçebileceği yaşa gelmesini bekliyordu. Ana babaların, çocuklarını rızaları olmadan evlendirmemeleri gerektiğini söylerdi, çok da doğru söylerdi. Ama şu işe bakın ki, hiç beklenmedik bir anda, cilveli Marcela, günün birinde çoban oluverdi. Amcası da, bütün köylüler de tasvip etmediği, yapmasın diye nasihat ettiği halde, köydeki öteki çoban kızlarla birlikte otlağa gidip kendi sürüsüne çobanlık yapmakta inat etti. Böyle ortalığa çıkıp güzelliğinin açıkta görülmesiyle birlikte, kaç zengin delikanlının, asilzade ve çiftçinin Grisóstomo gibi kılık değiştirip bu kırlarda onun peşinden koştuğunu size tam olarak söyleyemeyeceğim. Bunlardan biri de, dediğim gibi, bizim rahmetliydi; kızı sevmek değil, taptığı söylenirdi. Sanmayın ki Marcela o özgür, serbest hayata atıldı, eve neredeyse hiç girmez oldu diye, namusuna, iffetine en ufak bir gölge düştü. Aksine, ahlâkı konusunda o kadar dikkatlidir ki, gönlünü kazanmaya çalışan, onu isteyen o kadar deli-

kanlıdan hiçbiri, en ufak bir umut verdiğini söyleyip böbürlenemedi, böbürlenemez de. Çobanlardan kaçmadığı, onlarla konuşmaktan kaçınmadığı, kibar ve dostça davrandığı halde, herhangi birinin niyeti açığa çıkınca, evlilik gibi doğru, kutsal bir niyet de olsa, mancınık gibi fırlatıp atar. Bu tavırlarıyla, buralarda veba bulaştırmaktan daha çok zarara yol açıyor; çünkü tatlı dili ve güzelliğiyle onu sevip gönlünü fethetmek isteyenlerin kalbini çeliyor, ama aşağılamalarıyla, hakaretleriyle onları intihara kadar sürüklüyor. Onlar da ne diyeceklerini bilemeyip zalim, nankör ve buna benzer sıfatları haykırıyorlar ki kızın huyu suyu, gerçekten öyle olduğunu gösteriyor. Burada olsaydınız beyefendi, bir gün bu dağların, vâdilerin, onun peşinden giden biçarelerin iniltileriyle nasıl yankılandığını görürdünüz. Buradan biraz ileride bir yerde, yirmi, yirmi beş tane ulu gürgen vardır; aralarında tek ağaç yoktur ki, pürüzsüz kabuğunun üstüne Marcela adı kazılmamış olsun. Bazılarının üzerine bir de taç resmi kazılmıştır; sevdalısı sanki Marcela'nın bir insanın sahip olabileceği tüm güzellikleri kendinde topladığını ve bu tacı hakettiğini açıkça söyler gibidir. Şurada bir çoban iç çeker, ötede bir başkası sızlanır; bir yanda aşk şarkıları işitilir, öte yanda umutsuz ağıtlar. Kimileri bütün bir geceyi bir meşenin, bir kayanın dibinde oturup yaşlı gözlerini kırpmadan hayallere dalıp kaybolarak geçirmiş, doğan güneşi böyle karşılamıştır. Kimileri de aralıksız iç çekip yaz mevsimi tam öğle vakti, güneşin altında, kızgın kumların üzerine yatıp yana yakıla Tanrı'nın merhametine sığınırlar. Güzel Marcela, özgürlüğü ve aldırmazlığıyla, bütün bunlardan galip çıkar. Onu tanıyan herkes, kibiri nerede son bulacak, korkunç kişiliğine hangi talihli delikanlı hâkim olup bu eşsiz güzelliğin tadına varacak diye bekliyor. Bütün bu anlattıklarım gerçekten doğru olduğundan, bizim çobanın anlattığı, Grisóstomo'nun ölüm nedeni hakkında söylenenlerin de doğru olduğuna inanıyorum. Size tavsiyem olsun efendim, yarın cenazesine gelmemezlik etmeyin; görülmeye değer bir cenaze olacak; çünkü Grisóstomo'nun dostu çoktur; gömülmeyi vasiyet ettiği yer de buradan yarım fersah ötede."

"Benim de niyetim o," dedi Don Quijote. "Çok hoşuma giden bu güzel öyküyü bana anlattığın için de teşekkür ederim."

"Ah!" dedi çoban. "Ben Marcela'nın sevdalılarının başlarına gelenlerin yarısını bile bilmiyorum. Ama belki yarın yolda, bize daha çok şey anlatacak bir çoban buluruz. Şimdi bir çatı altında yatsanız iyi olur, çünkü akşam serinliği yaranıza iyi gelmez; her ne kadar, sürülen ilâçla, bir terslikten korkmaya gerek yoksa da."

Çobanın bu uzun konuşmasına lânetler yağdıran Sancho Panza, kendi adına, efendisinin Pedro'nun kulübesinde yatması için dua etti. Don Quijote öyle yaptı ve gecenin büyük kısmını, Marcela'nın sevdalılarını taklit ederek, Dulcinea'sının anılarıyla geçirdi. Sancho Panza ise, Rocinante'yle eşeğinin arasına yerleşip umutsuz âşık gibi değil, tekme tokat dayak yemiş gibi uyudu.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çoban Marcela'nın öyküsü ve başka bazı olaylar noktalanır

Doğunun pencerelerinde gün görünmeye henüz başlamıştı ki, altı keçi çobanından beşi, kalkıp Don Quijote'yi uyandırmaya, Grisóstomo'nun benzeri görülmemiş cenazesine gitmeye hâlâ niyetli mi diye sormaya gittiler; kendileri de ona eşlik edeceklerdi. Zaten başka bir şey istemeyen Don Quijote kalktı ve Sancho'ya derhal atı eyerleyip eşeğe semer vurmasını emretti. Sancho denileni alelacele yaptı ve böylece hepsi birden hemen yola koyuldular. Daha çeyrek fersah yol almamışlardı ki, bir patikayı geçerlerken, kara kepenekler giymiş, başlarına servi ve acı zakkum yapraklarından çelenkler takmış altı çobanın, kendilerine doğru geldiğini gördüler. Her birinin elinde, çobanpüskülü ağacından kalın bir baston vardı. Yanlarında ata binmiş, çok iyi giyimli, yol kıyafetleri içinde iki zarif adamla, onlara eşlik eden üç yaya oğlan vardı. Karşı karşıya gelince kibarca selâmlaştılar ve birbirlerine nereye gittiklerini sordular; hepsinin cenazeye gittiği anlaşılınca, birlikte yürümeye başladılar.

Atlılardan biri, arkadaşına dedi ki:

"Bana öyle geliyor ki, Señor Vivaldo, bu olağanüstü cenazede geçireceğimiz saatler boşa harcanmış olmayacak; çobanların hem ölen çobana, hem de katil çoban kızına ilişkin anlattıkları tuhaflıklara bakılırsa, olağanüstü bir cenaze olacağı kesin."

"Bana da öyle geliyor," dedi Vivaldo. "Üstelik bir günlük bir gecikmeden sözetmiyorum, bu cenazeyi görebilmek için, dört günlük gecikmeye razıyım ben."

Don Quijote atlılara, Marcela ve Grisóstomo hakkında ne duyduklarını sordu. Yolcu, o gün şafak vakti bu çobanlara rastladıklarını, böyle yas giysileri içinde olduklarını görünce, sebebini sorduklarını,

aralarından birinin de, Marcela adındaki çoban kızın güzelliğini ve garipliğini, onu isteyen sayısız gencin aşklarını ve cenazesine gittikleri Grisóstomo'nun ölümünü anlattığını söyledi. Kısacası, Pedro'nun Don Quijote'ye anlattığı her şeyi anlattı.

Bu sohbet bitince yenisi başladı; adı Vivaldo olan atlı, Don Quijote'ye bu barışçıl topraklarda niye öyle zırhlı dolaştığını sordu. Don Quijote şöyle cevap verdi:

"Mesleğimin icraatı başka türlü dolaşmama izin vermiyor. Zevk-ü safa, rahatlık, dinlenme, bunlar yumuşak saraylılar için icat edilmiş şeyler. Çalışma, tasa ve silâhlar ise, sadece, dünyanın gezgin şövalye dediği kimseler için icat edilmiş, yapılmış şeyler; ve ben de, lâyık olmamakla birlikte, onların en küçük rütbelilerinden biriyim."

Bunu duyar duymaz, hepsi deli gözüyle baktılar ona; deliliğini doğrulamak ve ne tür bir delilik olduğunu anlamak için, Vivaldo gezgin şövalyeliğin ne olduğunu sordu.

Don Quijote, "Zat-ı âlileriniz, Kral Arthur'un ünlü serüvenlerinin anlatıldığı İngiliz tarihlerini ve öykülerini okumadınız mı?" dedi. "Bizim İspanyol romanslarında Kral Artús olarak geçer; Büyük Britanya krallığının her yerinde, bu kralın ölmediği yolunda köklü ve yaygın bir inanç vardır. Bu geleneksel inanışa göre, büyü marifetiyle kargaya dönüşmüştür ve bir zaman sonra tekrar krallığının başına geçecek, asâsını yeniden eline alacaktır. Bu sebeple, o zamandan bu zamana, hiçbir İngiliz'in bir kargayı öldürdüğü görülmemiştir. İşte bu mükemmel kralın zamanında, meşhur Yuvarlak Masa Şövalyelerinin tarikatı kurulmuş ve Göllü Sir Lancelot ile kraliçe Guinevere'nin romanslarda anlatılan aşkı, virgülüne kadar bu kralın zamanında geçmişti; saygıdeğer Lady Quintañona da onlara aracı ve sırdaş olmuştu. Herkes tarafından bilinen ve İspanya'mızda da çok söylenen şu balad, bu öyküden kaynaklanır:

Hiçbir şövalye görmemiştir
Lancelot'un gördüğü hizmeti hanımlardan:
Britanya'dan döndüğünde çevirdiler
soylu hanımlar etrafını

Aşkları ve kahramanlıkları, çok hoş, çok tatlı bir şekilde anlatılır. İşte o zamandan beri, bu şövalyelik tarikatı gelenek halinde dünyanın çok çeşitli yerlerine yayıldı. Bu tarikata bağlı yiğit Galya'lı Amadis, kahramanlıklarıyla şan ve şeref kazandı; torunları beş kuşak boyunca

şanını sürdürdüler: korkusuz Hirkanya'lı Felixmarte, Beyaz Tirante –ki ne kadar övülse azdır– ve neredeyse görmeye, konuşmaya, işitmeye yetiştiğimiz, yenilmez, gözüpek şövalye Yunanlı Don Belianís. İşte beyler, gezgin şövalye olmak budur, anlattıklarım da şövalyelik tarikatıdır. Daha önce de söylediğim gibi, bir günahkâr olmakla birlikte, ben de bunu meslek edindim ve adı geçen şövalyelerin icraatı, benim de icraatımdır. İşte bu ıssız, ücra yerlerde serüven peşinde, talihin karşıma çıkaracağı en tehlikeli durumda bile, bütün varlığını feda etmeye hazırlıklı olarak, güçsüzlere, muhtaçlara yardım etmek için dolaşıyorum."

Bu söylediği sözlerden sonra, yolcular Don Quijote'nin aklı kıt olduğunu, ne tür bir deli olduğunu anladılar ve deliliğin bu türüyle ilk kez karşılaşan herkesin düştüğü şaşkınlığa düştüler. Vivaldo çok zekî ve neşeli bir insandı; cenaze yerine varıncaya kadar gidecekleri, kısa olduğu söylenen yolda sıkılmamak için, saçmalıklarına çanak tutmak istedi. Dedi ki:

"Saygıdeğer gezgin şövalye, bana öyle geliyor ki, zat-ı âliniz dünyanın en zor mesleklerinden birini seçmişsiniz, bana sorarsanız, Chartreuse tarikatı keşişliği bile bu kadar zor değildir."

"Dediğiniz kadar zor olabilir," diye cevap verdi Don Quijote. "Ama bu dünyada bir o kadar da gerekli olduğundan hiç şüphem yok. Çünkü, doğruyu söylemek gerekirse, yüzbaşının emrini yerine getiren askerin yaptığı, emri veren yüzbaşının yaptığından daha önemsiz değildir. Demek istiyorum ki, din adamları, huzur ve barış içinde, Tanrı'ya dünyanın iyiliği için yakarırlar; ama onların yakarısını, askerler ve biz şövalyeler uygulamaya geçirir, bileğimizin gücü ve kılıcımızın keskinliğiyle savunuruz; bir çatı altında değil, gökyüzünün altında, yazın güneşin acımasız ışınlarına, kışın dondurucu soğuklara maruz kalarak. Yani bizler, Tanrı'nın dünya üzerindeki temsilcileri ve Tanrı adaletinin dünya üzerindeki uygulayıcılarıyız. Savaş ve savaşa ilişkin her şey, terlemeksizin, uğraşıp didinmeksizin gerçekleştirilmediği için de, bu mesleği icra edenlerin işi, şüphesiz, rahat rahat, huzur içinde, Tanrı'ya, muhtaçlara yardım etmesi için dua edenlerin işinden daha zordur. Gezgin şövalyeliğin, mevki olarak inzivadaki din adamlığından daha üstün olduğunu söylemek istemiyorum, bunu söylemek aklımdan bile geçmez; sadece kendi çektiklerimden yola çıkarak, şüphesiz daha zor, daha zahmetli, aç ve susuz, sefil ve yoksul olduğu sonucuna varıyorum; çünkü geçmişteki gezgin şövalyelerin, hayatları boyunca başlarına birçok felâket geldiği, su götürmez bir gerçektir.

Aralarından bazıları yüreklilikleriyle imparatorluğa kadar yükselebildilerse, hiç şüphe yok ki, bu mevkie gelebilmek için epeyce kan ve ter döktüler; ayrıca onlara yardım eden âlimler ve büyücüler olmasaydı, çok hayal kırıklığına uğrarlar, istekleri, umutları boşa çıkardı."

"Ben de aynı fikirdeyim," diye cevap verdi yol arkadaşı. "Ama gezgin şövalyelerle ilgili birçok şey, özellikle de bir şey var ki, bana çok kötü geliyor. O da şu: Büyük ve tehlikeli bir serüvene atılacakları anda, hayatlarını kaybetme tehlikesi açıkça ortada göründüğünde, her Hıristiyan'ın böyle bir tehlike karşısında yapması gerektiği şekilde Tanrı'ya sığınmıyorlar da, sevgililerine sığınıyorlar, sanki o Tanrı'ymışçasına bir şevk ve teslimiyetle. Ben bunda bir kâfirlik kokusu alıyorum."

"Beyefendi," dedi Don Quijote, "bu kesinlikle böyle olmak zorundadır, başka bir şey yapan bir gezgin şövalyenin itibarı sarsılır. Önemli bir çarpışmaya girişen gezgin şövalyenin, gözlerinin önüne sevgilisini getirip baygın, âşık bakışlarla, atılacağı bu tehlikeli savaşta ona yardım etmesini, korumasını rica etmek, gezgin şövalyeliğin geleneğinde vardır. Kimse işitmese de, mırıldanarak da olsa, birkaç söz söylemek, bütün kalbiyle ona teslim olduğunu ifade etmek zorundadır; öykülerde sayısız örneği vardır bunun. Üstelik de bundan, kendilerini Tanı'ya emanet etmedikleri sonucunu çıkarmamak gerekir; olayın akışı içinde bunun da bir yeri ve zamanı mutlaka bulunur."

"Her şeye rağmen," dedi yolcu, "aklıma takılan bir şey var. Birçok yerde okuduğuma göre, iki gezgin şövalye münakaşa ederler; derken, öfkeleri kızışır, atlarını sürüp kırda epeyce koşturduktan sonra, bir anda, dörtnala giderken tekrar karşı karşıya gelirler ve bu koşunun ortasında sevgililerine sığınırlar. Karşılaşmanın sonucunda da genellikle biri, rakibinin mızrağı bir tarafından girip öteki tarafından çıkmış olarak, atın sağrısından aşağı yuvarlanır; öteki de ancak atının yelesine tutunarak yere düşmekten kurtulur. Bu süratli olayda, ölenin Tanrı'ya dua edecek vakti nasıl bulduğunu ben anlamıyorum. Yolun başında, sevgilisine sığınırken sarfettiği sözleri, bir Hıristiyan olarak yapmak mecburiyetinde olduğu şeye harcasa, daha iyi olurdu. Üstelik, bence bütün gezgin şövalyelerin kendilerini teslim edecekleri bir hanım yoktur, çünkü hepsi âşık değildir."

"İşte bu imkânsız," diye cevap verdi Don Quijote. "Yani, sevdiği bir hanım olmayan bir gezgin şövalye olması imkânsız; çünkü onlar için âşık olmak, gökyüzünde yıldızların olması kadar doğal bir şeydir ve aşksız bir gezgin şövalyeye doğrusu hiçbir öyküde rastlanmamıştır.

Aynı nedenle, âşık olmayan bir gezgin şövalye, zaten meşru değil, gayrimeşru şövalye sayılır ve şövalyeliğin kalesine kapısından değil, bir eşkıya, bir hırsız gibi duvardan atlayarak girmiştir."

"Buna rağmen," dedi yolcu, "yanlış hatırlamıyorsam, yiğit Galya'lı Amadis'in kardeşi Don Galaor'un, okuduğuma göre, hiçbir zaman, sığınabileceği bir sevgilisi yoktu; buna rağmen değeri azalmadı; son derece yiğit ve ünlü bir şövalyeydi."

Don Quijote buna şöyle karşılık verdi:

"Beyefendi, bir gülle bahar olmaz. Ayrıca, ben o şövalyenin gizliden gizliye pekâlâ âşık olduğunu da biliyorum. Onun önüne çıkan bütün kadınları sevmesi tabiatı icabıydı, engel olamadığı bir şeydi, o başkadır. Ama her şey bir yana, iradesinin efendisi kabul ettiği bir tek sevgilisi olduğu kanıtlanmıştır; ona da sık sık kendini emanet ederdi, ama gizlice, çünkü o, esrarengiz şövalye olmakla övünürdü."

"Madem bütün gezgin şövalyelerin âşık olması gerekiyor," dedi yolcu, "zat-ı âlinizin de, bu meslekten olduğunuza göre, âşık olduğunuzu varsayabiliriz. Eğer zat-ı âliniz de Don Galaor gibi esrarengiz olmakla övünmüyorsanız, sizden bütün bu topluluk ve şahsım adına bütün içtenliğimle rica ediyorum, sevgilinizin adını, memleketini, özelliklerini, güzelliklerini söyleyin bize; sizin gibi bir şövalye tarafından sevildiğini ve sayıldığını herkesin bilmesi, onun için bir mutluluk olsa gerek."

Don Quijote bunun üzerine derin derin iç çekti ve dedi ki:

"Benim tatlı düşmanım, hizmetinde olduğumu bütün dünyanın bilmesinden hoşlanır mı, hoşlanmaz mı, onu bilemem; ancak benden bu kadar nazikçe rica edilen şeye cevap verebilirim; adı Dulcinea'dır, memleketi El Toboso, La Mancha'da bir köy; özelliği, en azından prenses olmaktır, o benim kraliçem ve sevgilimdir; güzelliğiyse, olağanüstüdür, şairlerin hanımlara atfettikleri bütün o imkânsız ve hayalî güzellik sıfatları, onun şahsında gerçek olurlar. Onun saçları altın, alnı cennet bahçesi, kaşları gökkuşağı, gözleri birer güneş, yanakları gül, dudakları mercan, dişleri inci, boynu kaymaktaşından, göğsü mermerden, elleri fildişinden, teni kar kadar beyazdır.[1] Namusunun yabancı bakışlardan sakladığı yerleri de, benim anladığım ve düşündüğüm kadarıyla, öyledir ki, ancak hayal edilerek övülebilir ve kıyaslanamazlar."[1]

"Soyunu, sopunu, atalarını da öğrenmek isterdik," dedi Vivaldo.

Don Quijote cevap verdi:

1) Bu bölüm, 1624'te Portekiz Enkizisyonu'nun sansürüne uğradı.

"Eski Roma'lı Curti'lerden, Cai'lerden, Scipio'lardan değil, çağdaş Colonna ve Orsini'lerden de değil, Katalan Moncada'lar ve Requesene'lerden olmadığı gibi, Valencia'lı Rebella ve Villanova'lardan, Aragon'lu Palafoxe'lerden, Nuza'lardan, Rocaberti'lerden, Corella'lardan, Luna'lardan, Alagone'lerden, Urrea'lardan, Foce'lerden ve Gurrea'lardan, Kastilya'lı Cerda'lardan, Manrique'lerden, Mendoza'lardan ve Guzman'lardan, Portekiz'li Alencastro'lardan, Palla'lardan ve Menes'lerden de değil; kendisi La Mancha'lı del Toboso'lardandır; çağdaş olmakla birlikte, gelecek yüzyılların en ünlü ailelerine cömertçe kaynaklık edebilecek bir soy. Buna ancak, Orlando'nun zırhından yaptığı zafer âbidesinin altına Cervino'nun koyduğu koşulla itiraz edilsin:

> Hiç kimse Roland'la rekabet edemeyen,
> kımıldatamaz bunları yerinden."

"Ben, Laredo'lu Cachopine'lerden olduğum halde," dedi yol arkadaşı, "soyumu La Mancha'lı del Toboso'larla aynı kefeye koymaya cüret edemem. Her ne kadar, doğruyu söylemek gerekirse, bu soyadını bugüne dek duymadıysam da."

"Nasıl olur da duymazsınız!" dedi Don Quijote.

Ötekilerin hepsi, ikisinin konuşmasını büyük bir dikkatle dinliyorlardı; hattâ çobanlar bile bizim Don Quijote'nin ne kadar şuursuz olduğunu anlamışlardı. Sadece kim olduğunu bilen, doğduğundan beri kendisini tanıyan Sancho Panza, efendisinin bütün söylediklerinin doğru olduğunu düşünüyordu. Onun inanmakta biraz güçlük çektiği tek şey, güzel Dulcinea del Toboso konusunda söylediklerivdi; çünkü El Toboso'ya çok yakın bir yerde oturduğu halde, bu ismi, böyle bir prensesi hiç duymamıştı.

Böyle konuşarak yol alırlarken, iki yüksek tepenin arasındaki bir vâdiden aşağı, yirmi kadar çobanın inmekte olduğunu gördüler. Hepsinin üzerlerinde siyah yünden kepenekler, başlarında çelenkler vardı; sonradan anlaşıldığına göre, bazıları porsukağacı yapraklarından, bazıları servi dalından dı. Altı tanesi, çeşit çeşit çiçekler ve dallarla kaplı bir tabut taşıyorlardı.

Bunu gören keçi çobanlarından biri dedi ki:

"Şu gelenler Grisóstomo'nun cesedini taşıyorlar, şu dağın eteği de, gömsünler diye vasiyet ettiği yer."

Bunun üzerine acele ettiler; vardıklarında, gelenler tabutu yere

bırakmışlardı, aralarından dördü, sivri kazmalarla, sarp bir kayanın yan tarafında mezarı kazmaktaydılar.

Birbirleriyle kibarca selâmlaştılar; Don Quijote'yle yanındakiler derhal tabuta baktılar ve üstünde çoban kıyafetiyle, otuz yaşlarında görünen, çiçeklerle kaplı bir ceset gördüler. Ölü olduğu halde, hayattayken güzel bir yüzü ve alımlı bir görünümü olduğu belliydi. Tabutun içinde, cesedin çevresinde, kimi açık, kimi kapalı birtakım kitaplar ve çok sayıda kâğıt vardı. Tabutu seyredenler de, mezarı kazanlar da, orada bulunan diğer herkes de olağanüstü bir sessizlik içindeyken, ölüyü getirenlerden biri ötekine dedi ki:

"İyi bak Ambrosio, Grisóstomo'nun söylediği yer burası mı? Madem vasiyetini tam olarak yerine getirmek istiyorsun.."

"Burası," diye cevap verdi Ambrosio. "Zaten talihsiz arkadaşım, başına gelen felâketi birçok kere burada anlatmıştı bana. İnsan soyunun o ölümcül düşmanını ilk kez burada görmüş; ona olan temiz aşkını ilk kez burada kendisine açıklamış. Yine burada, Marcela onu son defa aşağılayıp reddettikten sonra da, ıstırap dolu hayatına son verdi. Bunca felâketin anısına, ebedî uykuya burada gömülmek istedi."

Don Quijote'ye ve öteki yolculara dönerek sözlerine devam etti:

"Beyler, acıyan gözlerle baktığınız bu beden, Tanrı'nın sayısız zenginlikle donattığı bir ruhun taşıyıcısıydı. Bu beden, dehâda benzersiz, nezakette eşsiz, güzellikte rakipsiz, dostlukta biricik, sınırsız bir mükemmeliyete, kendini beğenmişlikten uzak bir ciddiyete, bayağılık nedir bilmeyen bir neşeye sahip, iyi olan her şeyde birinci, talihsizlikte bir eşi daha olmayan Grisóstomo'ya aitti. Sevdi, sevilmedi; taptı, aşağılandı; yırtıcı bir hayvana yalvardı, ısrarıyla bir mermeri usandırdı, rüzgârın ardından koştu, yalnızlığa haykırdı, nankörlüğe hizmet etti, ödül olarak, ömrünün baharında ölüme kurban gitti. İnsanların hâtırasında yaşasın diye ölümsüzleştirmeye çalıştığı bir çoban kızı, onun hayatına son verdi. Şu bakmakta olduğunuz kâğıtlar, eğer bedenini toprağa teslim ederken onları da ateşe atmamı tembihlememiş olsaydı, bunu kanıtlayabilirdi."

"Siz onlara karşı, sahibinden de daha sert ve acımasız davranmış olacaksınız," dedi Vivaldo. "Verdiği emir her türlü mantığa aykırı olan kişinin isteğinin yerine getirilmesi doğru değildir; uygunsuzdur. İlâhî Mantua'lının vasiyetindeki emrini yerine getirseydi,[2] Augustus Caesar iyi etmiş olmayacaktı. Kısacası, Señor Ambrosio, arkadaşınızın bedenini toprağa teslim edin, ama yazılarını unutuşa mahkûm etmeyin;

2) Eski biyografilere göre, Vergilius, *Aeneis*'in, bitiremediği gerekçesiyle yakılmasını vasiyet etmişti.

o bunu emredecek kadar aşağılandıysa da, sizin bu emri yerine getirecek kadar mantıksız olmamanız gerekir. Bunun yerine, bu kâğıtlara hayat vererek, Marcela'nın zalimliğini sonsuza dek yaşatın ki, gelecekte de yaşayanlara örnek olsun, böyle uçurumlara düşmekten kaçınsınlar. Ben de, yanımdakiler de, bu âşık ve umutsuz arkadaşınızın öyküsünü biliyoruz; sizin dostluğunuzu, ölüm sebebini, hayatının sonunda bıraktığı vasiyeti de biliyoruz. Bu acıklı öyküden, Marcela'nın ne kadar zalim, Grisóstomo'nun ne kadar âşık, sizin dostluğunuzun ne kadar vefalı olduğu, çılgınca aşkın gösterdiği yolda dizginsiz koşanların sonunun ne olacağı, anlaşılıyor. Dün gece, Grisóstomo'nun öldüğünü ve buraya gömüleceğini öğrendik; hem meraktan, hem de acıdığımızdan, yolumuzdan sapıp, duyduğumuzda bizi bu kadar üzen şeyi gelip gözlerimizle görmeye karar verdik. Bu merhametimize ve elimizden gelen bir şey varsa yapma isteğimize karşılık, sana yalvarıyoruz, ey akıllı Ambrosio, hiç değilse ben kendi adıma yalvarıyorum, bu kâğıtları yakmaktan vazgeç, birkaçını yanımda götürmeme izin ver."

Çobanın cevabını beklemeyip elini uzattı ve en yakınındaki kâğıtlardan birkaçını aldı. Bunu gören Ambrosio dedi ki:

"Beyefendi, kibarlık olsun diye, aldıklarınızın sizde kalmasına izin vereceğim, ama geri kalanları yakmaktan vazgeçeceğimi düşünmek nafile olur."

Kâğıtlarda yazılı olanları merak eden Vivaldo hemen birini açtı ve başlığının *Umutsuz Şarkı* olduğunu gördü. Ambrosio bunu duydu ve dedi ki:

"Zavallının son yazdığı şey buydu; talihsizliğinin onu hangi noktaya getirdiğini görmeniz için, herkesin duyacağı şekilde okuyun beyefendi; mezar kazıldığı sırada buna vaktiniz olacak."

"Memnuniyetle okurum," dedi Vivaldo.

Hazır bulunanların hepsi aynı arzuyu paylaştığından, çevresine halka oldular; o da yüksek sesle okumaya başladı:

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Rahmetli çobanın umutsuz dizeleri ve başka beklenmedik olaylar aktarılır

GRISÓSTOMO'NUN ŞARKISI

Merhametsiz, madem ki dolaşsın istiyorsun
senin bu haşin ve sert tavrın
dilden dile, ağızdan ağıza,
öyleyse gelip yerleşsin cehennemden göğsüme
acı dolu bir ses,
çarpılsın göğsüm her konuşmak istediğimde.
Zorlasın bu ses beni,
anlatsın yaptıklarından duyduğum acıyı,
bir nağme olmasın o korkunç seste
ve sefil bağırsaklarım parçalanıp bu sese karışsın
bana daha fazla acı versin diye.
Dinle, iyice kulak ver,
ahenkle çıkan sese değil,
beni mutlu, seni mutsuz eden ahenksiz sese,
şiddetli bir deli gibi fırlıyor
acılı göğsümün derinliklerinden.

Alsın göğsümden ıstıraplı ruhumu,
söylesin ağıtını cehennemî kara müfrezenin:
kükresin aslan,
korku versin yırtıcı kurdun uluması
ve pullu yılanın tıslaması,
sarsarak haykırsın bir canavar,
çatlasın sesi tekinsiz karganın,
fırtınalı denizde kükreyişi rüzgârın,
amansız böğürmesi yenilen boğanın,
dul kalmış kumrunun acısı,
hüzünlü şarkısı kıskanılan baykuşun,
hepsi, hepsi tek bir ses olsun birleşsin,
birbirine karışsın bütün anlamlar,
çünkü bana yeni bir üslûp lâzım
anlatmak için içimdeki bu zalim acıyı.

Acıklı yankılarını bu karışık sesin
duymayacak ne Tajo babanın kumları,
ne de ünlü Betis'in zeytinleri,
yaşayan kelimeleri arasında ölü bir dilin
dağılıp gidecek benim büyük acılarım,
yüksek uçurumlarda, dipsiz çukurlarda,
insan temasından yoksun, kimse duymadan,
ya karanlık vâdilerde ya tenha kumsallarda,
ya güneşin hiç parlamadığı yerlerde,
ya Libya düzlüklerinde
vahşî hayvanların zehirli kalabalığı arasında,
madem senin rakipsiz gücünle yükseliyor
ıstırabımın kararsız ve boğuk yankıları
ıssız ve çorak çöllerde,
yayılsın o zaman uçsuz bucaksız dünyaya,
benim de bir ayrıcalığım olsun bu kadar
şu kısacık ömrümün bana verdiği.

Reddedilmek öldürür,
sabırsız yapar doğru da yanlış da çıksa bir şüphe,
kıskançlık şiddetli bir ölüm getirir,
hayatı karıştırır uzun süren bir hasret,
unutulma korkusuna iyi gelmez
talihe umut bağlamak.
Kesin ve kaçınılmaz ölüm var bunların hepsinde,
ama ben yaşıyorum yine de
kıskandığım, hasret duyduğum, reddedildiğim halde
ve emin olarak beni öldüren şüphelerden,
ne görülmemiş bir mucize!
En ufak bir umut bile yok asla
ama unutuldukça artıyor yine de hevesim,
sonsuza kadar umutsuz kalmaya yemin ediyorum,
bu da benim şikâyet etme şeklim:
umut aramadan işkence çekmek.

Aynı anda hem umut edip
hem korkabilir mi acaba insan,
ne zaman başlamalı umut etmeye,
belki en iyi zaman

neden korktuğundan emin olduğun an.
Gözlerimi kapasam ne olur,
eğer göreceksem önümde duran zalim kıskançlığı
ruhumun yaraları arasından?
İyice anlayınca reddedildiğimi
ve gerçek olduğunu şüphelerimin
ve temiz aşk bir yalana dönüştüğünde,
ah, bu ne acı bir dönüşümdür,
kim teslim olmaz güvensizliğe?
Ah kıskançlık, aşk saltanatının zalim zorbası,
şu ellerimi kelepçeyle bağla!
Ah reddediliş, bana bükülmüş bir ip ver.
Fakat, vay halime!
Hâtıralar ıstırabı boğuyor,
acımasız bir zaferle.

Ben ölüyorum, nihayet,
ama hayalim inat edecek
sevmeye karşılık beklemeden.
Seven başarır
ve özgürdür teslim eden ruh
kendini aşkın malûm zorbalığına.
Diyeceğim ki güzeldir ruhu da bedeni gibi
bana hep düşman olan kadının
ve ben unutturdum ona kendimi
ve bize yaptığı kötülüklerle korur kendini
âdil bir huzur içinde aşkın saltanatı.
Bu düşüncelerle sıkacağım boynumdaki düğümü,
bedenimi ve ruhumu rüzgâra teslim edeceğim,
şan ve şeref peşinde değilim,
onun beni mecbur ettiği vakit geldi, gideceğim.

Sen ki, yaptığın onca haksızlıkla
bitirmeye mecbur ediyorsun beni
nefret ettiğim bu kötü hayatı,
görüyorsun kötücül kanıtlar sunuyor
sana kalbimin derin yarası,
kendimi nasıl teslim ettiğime dair acımasızlığına.
Eğer üzülürsen ölümüme,

bulandırma güzel gözlerinin aydınlık göğünü,
sakın yapma, asla tatmin bulmak istemem
ruhumdan kalanları sana vererek.
Aksine bu senin için bir bayram olsun,
cenazede gül benim sonuma,
tabii biliyorum zaten ağlamayacaksın
çünkü bu erken ölümden geliyor senin şanın.

Gelsin, artık zamanıdır,
derin uçurumdan susuzluğuyla Tantalos,
Sisyphos gelsin kayasının korkunç ağırlığıyla,
Tityos akbabasını getirsin aynı şekilde,
Egion tekerleğiyle oyalanmasın,
durmadan çabalayan kızkardeşler de.
Hepsi birlikte aktarsınlar göğsüme
ölümcül kederlerini,
–buna lâyık görülürse eğer benim gibi umutsuz biri–
acıklı cenaze ilâhileri söylesinler,
alçak sesle hüzünlü,
kefenin bile lâyık görülmediği bedene.
Bin ejderha ve bin canavarla
hazin besteyi seslendirsin
üç suratlı cehennem bekçisi,
bence lâyık değildir ölü bir âşık
bundan büyük bir törene.

Umutsuz şarkı, şikâyet etme
hüzünlü beraberliğimiz bittiğinde,
mezarda bile hüzünlenme
ben bahtsız oldukça senin talihin açıldı diye.

Dinleyenler, Grisóstomo'nun şarkısını beğendiler, ama okuyan, Marcela'nın namusu ve iyiliği konusunda anlatılanlara uygun olmadığı görüşündeydi; Grisóstomo şarkısında kıskançlıktan, şüphelerden ve ayrılıktan yakınıyordu, bütün bunlar Marcela'nın şanına, şerefine gölge düşürüyordu. Ambrosio, arkadaşının en gizli düşüncelerini bile iyi bilen biri olarak şöyle cevap verdi:

"Bu şüpheden kurtulmanız için, beyefendi, şunu bilmeniz gerekir ki, bu zavallı, bu şarkıyı yazdığında Marcela'dan ayrıydı; kendi istediğiyle ayrı kalmıştı ondan, bakalım ayrı kalmanın her zaman yarattığı sonuçlar onun durumunda da ortaya çıkacak mı diye; ayrı düşen âşığa ıstırap vermeyen bir şey, kendini hissettirmeyen bir korku olmadığı için, Grisóstomo'ya da hayalî kıskançlıklar ve şüpheler, gerçekmişçesine ıstırap veriyordu. Yani, şanının Marcela'ya atfettiği iyilik, lekelenmiş değil; Marcela'ya, zalim, biraz kibirli, epeyce de aldırışsız olmanın haricinde, kıskançlığın kendisi bile bir kusur bulamaz."

"Bu doğru," dedi Vivaldo.

Ateşten kurtardığı kâğıtlardan bir tanesini daha okumaya niyetlenirken birden gözünün önünde beliren harikulâde bir hayal –Marcela öyle görünüyordu– ona engel oldu; dibine mezarın kazılmakta olduğu kayanın tepesinde, çoban kızı Marcela göründü; güzelliği şöhretini bile gölgede bırakıyordu. Daha önce kendisini görmemiş olanlar, afallamış, sessizce seyrediyorlardı. Onu görmeye alışkın olanlar da, hiç görmemiş olanlardan daha az şaşkın değildi. Ama Ambrosio onu görür görmez, öfkesini belli ederek dedi ki:

"Ey bu dağların, bakışıyla insanı öldüren ejderi! Acaba, zalimliğinle canını aldığın bu zavallının yaraları, seni görünce tekrar kanayacak mı diye bakmaya mı geldin? Yoksa mizacının zalim zaferleriyle böbürlenmeye mi geldin? Ya da o yüksek yerden, yanan Roma'sını seyreden merhametsiz bir Neron gibi seyre mi? Nankör kızın, babası Tarquinius'un cesedini çiğnediği gibi, kibirle bu zavallı cesedi çiğnemeye mi geldin? Çabuk söyle bize niye geldiğini, en çok neden hoşlandığını; Grisóstomo hayattayken her düşüncesinin sana itaat ettiğini bildiğimden, o ölü de olsa, bütün arkadaşlarının düşüncelerinin sana itaat etmesini sağlayayım."

"Ey Ambrosio, söylediğin şeylerden hiçbiri için gelmedim," diye cevap verdi Marcela. "Kendimi savunmaya geldim; çektikleri acılar ve Grisóstomo'nun ölümü yüzünden beni suçlayan herkesin, ne kadar mantıksız davrandığını anlatmaya geldim. Burada olan herkese yalvarıyorum, dikkatle dinleyin beni; zaten aklı başında kimseleri doğru bir şeye inandırmak için ne fazla zaman gerekecek, ne de fazla söz. Söylediğinize göre, Tanrı beni güzel yaratmış, öyle yaratmış ki, güzelliğimden etkileniyor, elinizde olmadan beni seviyorsunuz. Bana gösterdiğiniz sevgiye karşılık olarak da, diyorsunuz ki, hattâ istiyorsunuz ki, ben de sizi sevmek zorunda olayım. Tanrı'nın bana verdiği

anlayış gücüyle, güzel olan her şeyin sevilebileceğini biliyorum; ama güzel olduğu için sevilenin, kendisini seveni, sevildiği için sevmek zorunda olmasını anlayamıyorum. Üstelik, güzeli seven çirkin de olabilir; çirkin olan da sevilmemeye lâyık olduğuna göre, 'Güzel olduğun için seni seviyorum; çirkin olduğum halde senin de beni sevmen lâzım,' demesi, çok saçma olur. Ama güzellikler eşit olsa bile, sırf bu yüzden isteklerin de eşit olması gerekmez; her güzellik âşık etmez; bazılarına bakmaktan hoşlanılır ama istek uyandırmazlar; her güzellik âşık etse, istek uyandırsa, kalpler karmakarışık olur, yolunu şaşırır, nerede duracaklarını bilemezlerdi; çünkü sayısız güzel insan olduğundan, istekler de sayısız olurdu. Oysa derler ki, gerçek aşk bölünmez, kendiliğinden olur, zorla olmaz. Madem öyle, ki ben böyle olduğunu düşünüyorum, niye benim, sırf sevdiğinizi söylüyorsunuz diye, zorla sevmemi istiyorsunuz? Söyleyin, Tanrı beni güzel değil de çirkin yaratmış olsaydı, beni sevmiyorsunuz diye size sitem etmeye hakkım olur muydu? Üstelik şunu da düşünmeniz gerekir ki, sahip olduğum güzelliği ben seçmedim; onu bana olduğu gibi Tanrı bahşetti, ben istemedim, ben seçmedim. Tıpkı yılan, onunla öldürse bile, tabiat vermiş olduğu için, sahip olduğu zehir yüzünden suçlanamayacağı gibi, ben de güzel olduğum için azarlanmayı haketmiyorum. Namuslu kadında güzellik, tecrit edilmiş ateş, keskin kılıç gibidir; yaklaşmayanı birincisi yakmaz, ikincisi de kesmez. Şeref ve meziyetler, ruhun süsüdürler, onlar olmazsa, beden güzel olsa bile, güzel görünmemesi gerekir. Dürüstlük, bedeni ve ruhu en çok süsleyen, güzelleştiren meziyetlerden biriyse, güzel olduğu için sevilen kişi, sırf kendi zevki uğruna var gücüyle bu meziyetini kaybettirmeye uğraşan kişinin isteğine boyun eğerek, niçin bu meziyetini kaybetsin? Ben hür doğdum ve hür yaşayabilmek için, kırların ıssızlığını seçtim. Bu dağların ağaçları benim dostlarım, bu derelerin berrak suları benim aynalarımdır. Ben düşüncelerimi ve güzelliğimi ağaçlarla, sularla paylaşırım. Ben tecrit edilmiş ateş, uzakta duran kılıcım. Görünüşümle âşık ettiklerimi, sözlerimle yanılgıdan kurtardım. İsteği besleyen eğer umutsa, ben ne Grisóstomo'ya, ne başkasına umut vermediğime göre, onlardan herhangi birini, benim zalimliğim değil, kendi ısrarı öldürdü denebilir. Onun düşüncelerinin namuslu olduğu söylenip bana sitem edilecek olursa, bu yüzden karşılık vermek zorunda olduğum ileri sürülürse, derim ki, şu anda mezarının kazıldığı bu yerde, niyetinin temizliğini bana ilk kez açıkladığında, ben de kendi niyetimin sonsuza dek yalnız yaşamak olduğunu, iffetimin meyvelerini, güzelliğimin kalıntıları-

nı sadece toprağın tadacağını söyledim ona. Eğer o, bütün bunlara rağmen, umuda karşı ısrar etmek, rüzgâra karşı ilerlemek istediyse, çılgınlığının denizinde boğulmasında şaşılacak ne var? Ben ona umut vermiş olsam, riyakârlık etmiş olurdum; memnun etmiş olsam, iyi niyetime ve kararlarıma aykırı davranmış olurdum. O, uyarıldığı halde ısrar etti, kendisinden nefret edilmediği halde umutsuzluğa kapıldı. Şimdi onun ıstırabının suçunu bana yüklemek doğru olur mu? Aldatılmış olan yakınsın; verilen umutların, vaatlerin boş çıktığını gören, umutsuzluğa kapılsın; kışkırttığım biri varsa, söylesin; kabul ettiğim biri varsa övünsün; ama söz vermediğim, aldatmadığım, kışkırtmadığım, kabul etmediğim kimseye karşı zalimlikle, katillikle suçlamayın beni. Tanrı bugüne dek benim alınyazımla sevmemi istemedi; seçerek sevmemi düşünmek ise sözkonusu değil. Bu ortaya söylediklerim, beni isteyen tek tek herkes için bir uyarı olsun. Bundan böyle, şunu bilin ki, biri benim için ölecek olursa, kıskançlıktan ya da bahtsızlıktan ölmüş olmayacak; çünkü kimseyi sevmeyen, kimseyi kıskandıramaz; yanılgıdan kurtarmak, aşağılamak değildir. Bana bakışıyla insan öldüren ejder diyen, kötü, zararlı bir şey olarak sırt çevirsin bana; nankör diyen, hizmet etmesin; kadir bilmez diyen, tanımasın; zalim diyen izlemesin; çünkü bu ejder, bu nankör, bu zalim ve bu kadir bilmez, onları kesinlikle aramayacak, hizmet etmeyecek, tanımayacak ve izlemeyecek. Grisóstomo'yu sabırsızlığı ve cüretkâr arzusu öldürdüyse, neden benim dürüst tutumum ve namusum suçlansın? Ben iffetimi ağaçların dostluğuyla koruyorsam, erkeklerle dost olmamı isteyenler neden onu kaybetmemi istiyor? Benim, bildiğiniz gibi kendi servetim var, başkalarının servetinde gözüm yok; hürriyete düşkün bir mizacım var, baskıdan hoşlanmıyorum; ne kimseyi seviyorum, ne de kimseden nefret ediyorum. Şunu aldatıp bunu kışkırtmıyorum; şununla alay edip bununla eğlenmiyorum. Benim eğlencem, bu köylerin dürüst çoban kızlarıyla sohbet etmek ve keçilerime bakmak. Benim isteklerim, bu dağlarla sınırlı; bu sınırı sadece, gökyüzünün güzelliğini seyretmek için aşıyorlar, ki bu da, ruhun ilk barınağına doğru adım atmasıdır."

Bunları söyledikten sonra, cevap beklemeden sırtını döndü ve yakındaki bir koruluğun en sık yerinden içeri girdi; orada bulunan herkesi, güzelliğiyle olduğu kadar akıllılığıyla da şaşırtmıştı. Aralarından bazıları –güzel gözlerindeki bakışların sivri oklarıyla yaralanmış olanlar– onu izlemeye niyetlendiler; işittikleri açık seçik uyarıdan ders almamışlardı. Bunu gören Don Quijote, şövalyeliğini bu durumda kullanmanın uygun düşeceğini, yardıma muhtaç genç kızların imda-

dına koşmak gerektiğini düşünerek, elini kılıcına attı ve yüksek sesle, rahatça anlaşılacak şekilde, dedi ki:

"Konumu ve durumu ne olursa olsun, hiç kimse, güzel Marcela'nın peşinden gitmeye kalkmasın, yoksa karşısında benim öfkemi, gazabımı bulur. Kendisi, Grisóstomo'nun ölümünde ne kadar az suçu olduğunu, hattâ hiç suçu olmadığını, sevdalılarının herhangi birinin isteklerine boyun eğmekten ne kadar uzak olduğunu açıkça, yeterince gösterdi; bu sebeple, izlenmeye, baskı altında tutulmaya değil, dünyanın bütün iyi insanları tarafından sayılmaya, takdir edilmeye hak kazandı; çünkü dünyada böyle namuslu yaşayan tek kadın olduğunu gösterdi."

Ya Don Quijote'nin tehditleri yüzünden, ya da Ambrosio, iyi yürekli arkadaşlarına karşı görevlerini tamamlamaları gerektiğini söylediğinden, çobanlardan hiçbiri, mezar kazılıp Grisóstomo'nun kâğıtları yakılarak cesedi hazır bulunanların gözyaşlarıyla mezara konmadan önce yerinden kıpırdamadı, oradan ayrılmadı. Mezar geçici olarak iri bir kayayla örtüldü; yaptırılacak olan mezartaşında, Ambrosio'nun dediğine göre, şu sözler yer alacaktı:

Burada yatmaktadır
zavallı, soğuk bedeni bir inek çobanının,
kayıtsızlık yüzünden mahvolmuş,
ölmüş bir sevdalının.
Merhametsizliği öldürdü onu
nankör, nazlı bir dilberin,
saltanatını genişletti onunla
zorbalığı aşkın, sevginin.

Sonra mezarın üstüne bol bol çiçek ve dal attılar; herkes tek tek arkadaşı Ambrosio'ya başsağlığı dileyerek ondan ayrıldı. Vivaldo'yla arkadaşı da öyle yaptılar; Don Quijote kendisini ağırlayan keçi çobanlarıyla ve yolcularla vedalaşırken, yolcular kendileriyle birlikte Sevilla'ya gitsin diye yalvardılar; serüven bulmaya çok uygun bir yer olduğunu, her sokakta, her köşe başında, diğer şehirlere göre çok daha fazla serüven olduğunu söylediler. Don Quijote, kendisine bunu haber verdikleri ve ona iyilik etmeye hevesli oldukları için teşekkür etti, ama henüz Sevilla'ya gitmek istemediğini, gitmemesi gerektiğini söyledi; önce hırsızlarla, haydutlarla dolu olduğu söylenen o dağları, bu namussuzlardan temizleyecekti. Kararlılığını gören yolcular onu daha

fazla rahatsız etmek istemediler; tekrar vedalaşıp ayrıldılar. Yollarına devam ederken, konuşacak konuları eksik olmadı: hem Marcela'yla Grisóstomo'nun öyküsü, hem de Don Quijote'nin çılgınlıkları. Don Quijote ise, çoban kızı Marcela'yı arayıp bulmaya ve elinden gelen her türlü hizmeti kendisine sunmaya karar vermişti. Ama ikinci kısmı burada biten bu gerçek öyküde anlatıldığına göre, düşündüğü gibi olmadı.

LA MANCHA'LI YARATICI ASİLZADE DON QUIJOTE'NİN ÜÇÜNCÜ KISMI

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

Kalpsiz bazı Yanguas'lılarla karşılaşan Don Quijote'nin başından geçen bahtsız serüvene dair

Bilge Seyyid Hâmid Badincani'nin anlattığına göre, Don Quijote, kendisine ev sahipliği yapan keçi çobanlarından ve çoban Grisóstomo'nun cenazesine katılanlardan ayrılır ayrılmaz, silâhtarıyla birlikte, çoban kızı Marcela'yı girerken gördükleri koruluğa girdi. Ormanda iki saatten fazla yol alıp, her tarafta boş yere kızı aradıktan sonra, taze çimenlerle kaplı bir çayırda durdular; yanda, sakin, serin bir dere akıyordu; öyle ki, kızgın güneşiyle kendini hissettirmeye başlayan öğle saatlerini orada geçirmeye insanı davet ediyor, zorluyordu.

Don Quijote'yle Sancho, hayvanlarından indiler; eşekle Rocinante'yi, orada bol bol yetişen çimenlerde otlasınlar diye serbest bıraktıktan sonra, heybelerini talan ederek, merasime gerek duymadan, efendi ve hizmetkârı, dostça, huzur içinde bulduklarını yediler.

Sancho, Rocinante'ye bukağı vurma zahmetine katlanmamıştı; son derece uysal ve ateşsiz olduğundan o kadar emindi ki, Cordoba otlaklarının bütün kısrakları gelse onu azdıramaz kanaatindeydi. Ama talih ve sürekli uykuda olmayan şeytan, Galicia'lı birtakım katırcılara ait bir Galicia at sürüsünün o vâdide otlamasını emretmişti. Öğlenleri sürüleriyle birlikte çimenlik ve sulak yerlerde dinlenmek, katırcıların âdetidir; Don Quijote'nin mola vermeye karar kıldığı yer de Galicia'lılara çok uygundu.

Nasıl olduysa, Rocinante'nin canı kısraklarla gönül eğlendirmek istedi ve kokularını alır almaz, her zamanki halinden çıkıp sahibinden

izin istemeden ihtiyacını kısraklara iletmek üzere hızla koşmaya başladı. Ama görünüşe bakılırsa, canları otlamaktan başka bir şey istemeyen kısraklar, Rocinante'yi nalları ve dişleriyle öyle bir karşıladılar ki, kısa bir süre içinde kolanları koptu, eyersiz, çırılçıplak kaldı. Ama onun için asıl acı olan, herhalde, katırcıların kısraklarına zor kullanıldığını görünce iri sopalarla yetişip iyice dövmeleri oldu; Rocinante yediği dayakla yere serildi.

Bu arada, Rocinante'nin yediği dayağı gören Don Quijote ve Sancho, nefes nefese yetişmişlerdi; Don Quijote Sancho'ya dedi ki:

"Gördüğüm kadarıyla, arkadaşım Sancho, bunlar şövalye değil, kaba ve aşağılık insanlar. Bunu söylememin sebebi şu: Gözlerimizin önünde Rocinante'ye yapılan saldırının haklı intikamını alınama pekâlâ yardım edebilirsin."

"Ne intikamı alacağız?" dedi Sancho. "Onlar yirmi kişiden fazla, bizse sadece iki kişiyiz, hattâ belki de bir buçuk."

"Ben yüz kişiye bedelim," dedi Don Quijote.

Sözü daha fazla uzatmadan elini kılıcına attı ve Galicia'lılara saldırdı; efendisinden etkilenen Sancho Panza da onu örnek alıp aynı şeyi yaptı. İlk anda Don Quijote bir tanesine bir darbe indirdi, adamın deri üstlüğünü biçti ve sırtında derin bir yara açtı.

Kendileri o kadar kalabalıkken, topu topu iki adamın saldırısına uğradıklarını gören Galicia'lılar, sopalarına sarıldılar ve ikisini ortaya alıp var güçleriyle dövmeye başladılar. Doğruyu söylemek gerekirse, ikinci darbeyle Sancho'yu yere devirdiler; Don Quijote'nin de başına aynı şey geldi; ustalığının ve cesaretinin bir faydası olmadı. Talihi, onu hâlâ yerde olan Rocinante'nin ayaklarının dibine düşürdü. İşte, kızgın köylülerin eline verilen sopanın ne büyük bir şiddetle indiği de buradan belli.

Galicia'lılar ne kötü bir iş yaptıklarını görünce, alelacele hayvanlarını yükleyip yollarına devam ettiler; iki maceracıyı kötü bir durumda ve daha da beter bir ruh halinde bıraktılar.

İlk yakınmaya başlayan, Sancho Panza oldu; kendisini efendisinin yanında bulunca; boğuk, acıklı bir sesle dedi ki:

"Señor Don Quijote! Ah, Señor Don Quijote!"

"Ne istiyorsun, kardeşim Sancho?" diye karşılık verdi Don Quijote, Sancho'yla aynı ince, inleyen tonda.

"Eğer mümkünse," dedi Sancho Panza, "çirkin Blas'ın o iksirinden iki yudum vermenizi rica edecektim, elinizin altındaysa eğer. Belki yaralara iyi geldiği gibi kırık kemiklere de iyi gelir."

"Ah zavallı ben, yanımda olsaydı, daha ne isterdik ki?" dedi Don Quijote. "Ama sana gezgin şövalye sözü veriyorum Sancho Panza, iki güne kalmadan, kader başka türlü emretmezse, mutlaka elimde olacak; yoksa beceriksizin tekiyim demektir."

"Sizce ayaklarımızı kaç gün sonra hareket ettirebilir hale geliriz?" dedi Sancho Panza.

"Kendi adıma diyebilirim ki," dedi, pestili çıkmış olan Don Quijote, "şu günlerin geçmesini iple çekeceğim. Ama ben bütün kabahati kendimde buluyorum; benim gibi şövalye olmayan o adamlara kılıç çekmemeliydim. Yani sanıyorum ki, şövalyelik yasalarını çiğneyerek, savaşlar tanrısının bana bu cezayı vermesine sebep oldum. Bu nedenle, Sancho Panza, sana söyleyeceğim şeyden haberdar olmanda fayda var; çünkü ikimizin de sağlığı açısından çok önemli. Böyle alçakların bize bir saldırıda bulunduğunu gördüğün zaman, benim kılıcımı çekmemi bekleme, çünkü ben kesinlikle böyle bir şey yapmayacağım; sen davran kılıcına ve istediğin şekilde cezalandır onları. Eğer onları korumaya, yardıma, şövalyeler koşacak olursa, ben seni korumayı, bütün gücümle onlara saldırmayı bilirim; cesaretimin nereye kadar gidebileceğini sen de yüzlerce tecrübeyle, örnekle anlamışsındır."

Cesur Vizcaya'lıya karşı kazandığı zafer, zavallı şövalyeyi böyle kibirli hale getirmişti. Ama efendisinin uyarısı, Sancho Panza'nın pek aklına yatmamıştı; şöyle cevap vermekten kendini alamadı:

"Efendim, ben barışsever, uysal, sakin bir insanım; besleyip büyütmem gereken çocuklarım ve karım olduğu için, her türlü hakareti sineye çekmeyi bilirim. Yani, sizin de haberiniz olsun –emir vermek bana düşmez– kesinlikle kılıç çekmem; ne eşkıyaya, ne de şövalyeye. Şu andan, Tanrı huzuruna çıkıncaya kadar, bana yapılmış ve yapılacak olan bütün saldırıları affediyorum; yapan veya yapacak olan, ister soylu olsun ister soysuz, ister zengin olsun ister yoksul, ister efendi olsun ister serf; istisnasız her koşulda, her durumda."

Bunu duyan efendisi şöyle cevap verdi:

"Biraz daha rahat konuşabilmek için soluğum olsun, sana ne kadar yanıldığını anlatabilmek için, şu kaburgamdaki ağrı biraz hafiflesin isterdim Panza. Dinle beni, ey günahkâr! Şu ana kadar hep bize karşı esmiş olan talih rüzgârı bizden yana dönse, arzularımızın yelkenlerini şişirse, hiç kuşkuya yer bırakmayacak şekilde, sana vaaat ettiğim cezirelerden birine demir attırsa, ben onu kazanıp seni başına geçirsem ne olacak? Şövalye olmadığın, olmak da istemediğin için, yapılan hakaretlerin intikamını almaya, topraklarını korumaya

cesaretin de, niyetin de olmadığı için, her şeyi mahv mı edeceksin? Şunu bilmen gerekir ki, yeni fethedilen krallık ve illerde, yerlilerin ruhu asla rahat durmaz; yeni efendilerinden yana değillerdir pek; öyle ki, olayları tekrar değiştirmek ve şanslarını denemek için bir yenilik yapmalarından korkulur; bu nedenle, fatihin yönetim bilgisi olması ve herhangi bir duruma karşı saldıracak veya kendini savunacak cesareti olması gerekir."

"Bu başımıza gelen olayda," dedi Sancho, "zat-ı âlinizin söylediği bilgiye ve cesarete sahip olmayı isterdim; ama yoksul adam yemini ediyorum size, bana şimdi lâzım olan sohbet değil, yakı. Bir bakın bakalım efendim, kalkabilecek misiniz; Rocinante'ye de yardım edelim, gerçi haketmiyor ya, bu dayağın asıl sebebi oydu. Rocinante'den bunu hiç beklemezdim; ben onu namuslu ve benim kadar barışsever biri sanıyordum. Her neyse, insanları tanımak için çok zaman gerekir, bu hayatta hiçbir şeyden emin olunmaz derler, doğruymuş. Kim derdi ki, sizin o bahtsız gezgin şövalyeye indirdiğiniz kılıç darbelerinden hemen sonra, omuzlarımıza böyle yağmur gibi sopalar yağacak?"

"Yine seninkiler," dedi Don Quijote, "bu tür kara bulutlara alışık olmalı, oysa tülbentlere, tüllere alışkın olan benim omuzlarım hiç şüphesiz bu felâketin acısını daha çok hissetmekte. Bütün bu sıkıntıların, şövalyelik mesleğinin bir parçası olduğunu düşünmesem... düşünmek ne kelime, kesinlikle bilmesem, sırf öfkemden ölür kalırdım burada."

Silâhtarı buna şöyle cevap verdi:

"Efendim, madem bu felâketler şövalyeliğin ürünü, lütfen söyleyin, sık mı olurlar, yoksa belirli zamanları mı vardır? Çünkü bana öyle geliyor ki, iki hasadın sonunda, eğer merhameti sonsuz olan Tanrı imdadımıza yetişmezse, üçüncüsüne halimiz kalmayacak."

"Şunu bil ki, arkadaşım Sancho," dedi Don Quijote, "gezgin şövalyelerin hayatı, binlerce tehlikeye ve felâkete açıktır; gezgin şövalyelerin kral ya da imparator olma ihtimali de, bundan ne azdır, ne fazla; çeşitli şövalyelerin sayısız tecrübeleri bunu göstermiştir; onların öyküleri de tarafımdan hatmedilmiştir. Acılarım izin verse, sırf cesaretleriyle, söylediğim mertebelere yükselen birkaç tanesini sana anlatabilirdim; bunlar da, hem önce, hem daha sonra, çeşitli felâketlere, belâlara uğramışlardır. Yiğit Galya'lı Amadis, can düşmanı, büyücü Arcalaus'un eline düşmüştü; büyücünün onu bir avluda direğe bağlayıp atının kolanlarıyla iki yüzden fazla kırbaç indirdiği kesin olarak bilinmektedir. Hattâ oldukça tanınmış, esrarengiz bir yazar vardır ki, şöyle der: Güneş Şövalyesi kalenin birinde tuzağa düşürülür; ayakla-

rının altında bir kapak açılır ve kendini yerin altında, derin bir kuyuda, elleri ayakları bağlı bulur. Orada kendisine, kar suyu ve kumla, lavman denilen şeyden yapılır, ölüme çok yaklaşmışken, çok yakın arkadaşı olan bir bilgin yardımına koşar. Arkadaşı o fecî durumda imdadına yetişmese, zavallı şövalyenin hali duman olurdu. Yani, bunca iyi insanın arasında ben de ıstırap çeksem olur; asıl büyük hakaret, bizim uğradıklarımız değil, bu insanların uğradıkları. Şunu bilmeni istiyorum ki Sancho, tesadüfen elde bulunan âletlerle açılan yaralar, insanı aşağılamaz; bu, düello yasasında açıkça belirtilmiştir. Bir ayakkabıcı, elindeki kalıpla bir başkasına vurursa, elindeki kalıp odundan olsa bile, vurduğu kişi odun yemiş sayılmaz. Bu kavgada dayak yedik diye, hakarete uğradığımızı sanmaman için söylüyorum bunu; çünkü o adamların ellerindeki, bizi dövdükleri silâhlar, kendi sopalarından başka bir şey değildi; hatırladığım kadarıyla, hiçbirinde meç, kılıç ya da hançer yoktu."

"Ben o kadarına bakmaya vakit bulamadım," dedi Sancho. "Ben kılıcıma el atar atmaz, adamlar sopalarını omuzlarıma indirdiler; ne gözlerimde görecek, ne ayaklarımda yürüyecek hal kaldı; şimdi yattığım yere devirdiler. Şu anda, yediğim sopa hakaret miydi, değil miydi diye düşünmek beni üzmüyor da, yediğim dayağın acısı üzüyor. İzi omuzlarımda olduğu kadar hâfızamda da kazılı kalacak sanıyorum."

"Yine de şunu bil ki, Panza kardeşim," dedi Don Quijote, "zamanın silmediği anı, ölümün dindirmediği acı yoktur."

"Zamanın silmesine, ölümün dindirmesine kalmış bir felâketten daha kötüsü olabilir mi?" dedi Panza. "Başımıza gelen felâket, iki yakıyla iyileşecek olsa, yine o kadar kötü olmazdı. Ama görüyorum ki, bir hastanedeki bütün yakılar bizi doğrultmaya bile yetmeyecek."

"Şimdi bunları bırak da, iyi kötü gücünü toparla Sancho," dedi Don Quijote. "Ben de öyle yapacağım; bakalım Rocinante ne durumda. Bana öyle geliyor ki, zavallıcık bu felâketten epeyce pay aldı."

"Bunda şaşılacak bir şey yok," diye cevap verdi Sancho. "Kendisi çok iyi bir gezgin şövalye olduğuna göre. Benim şaşırdığım, bizim sağlam kaburgamız kalmamışken, eşeğimin bu işten tüy gibi sıyrılmış olması."

"Talih her felâkette, çare olarak açık bir kapı bırakır," dedi Don Quijote. "O hayvan şimdi Rocinante'nin yerini doldurabilir, beni buradan, yaralarımın sarılacağı bir şatoya götürebilir diye söylüyorum bunu. Üstelik, eşeğe binmekte utanılacak bir şey de yok; çünkü şöyle bir şey okuduğumu hatırlıyorum: İyi yürekli ihtiyar Silenos, neşeli

kahkaha tanrısının[1] eğitmeni, yüz kapılı kente girdiğinde, çok güzel bir eşeğin üzerine oturmuş, memnun mesut gidiyormuş."

"Zat-ı âlinizin dediği gibi o oturmuştur," dedi Sancho. "Ama oturmakla çöp çuvalı gibi yığılmak arasında çok büyük fark var."

Don Quijote buna şöyle cevap verdi:

"Savaşta alınan yaralar insana şeref verir, şerefsizleştirmez. Artık bana karşılık verme, arkadaşım Panza; onun yerine, dediğim gibi ayağa kalkmaya çalış ve beni en beğendiğin şekilde eşeğinin üstüne yerleştir ki, akşam bizi bu ıssız yerde bulmadan buradan gidelim."

"Sizin ağzınızdan duymuştum," dedi Panza, "yılın büyük çoğunluğunda bozkırlarda, çöllerde uyumak, tam gezgin şövalyelere göreymiş, bunu talih sayarlarmış."

"O başka çareleri olmadığında, ya da âşık olduklarında öyledir," dedi Don Quijote. "O kadar doğrudur ki, iki yıl boyunca, sevgilisinin hiç haberi olmadan, bir kayanın üzerinde gece gündüz demeden, gökyüzünün gazabına maruz kalarak durmuş şövalyeler vardır. Bunlardan biri de, Galya'lı Amadis'tir. Adı Beltenebros olduğu sırada, Mahzun Kaya'nın üzerinde barınmıştır; sekiz ay mı, sekiz yıl mı, bilmiyorum, hesabını şaşırmışım. Önemli olan, Señora Oriana'nın bilmem hangi zalimliği yüzünden, orada ceza çekmiş olmasıdır. Ama şimdi bunları bırakalım da Sancho, Rocinante gibi eşeğin de başına bir belâ gelmeden gidelim."

"O zaman yandığımızın resmidir işte," dedi Sancho.

Otuz kere ah vah çekip, altmış kere iç geçirdikten, onu oraya getirene yüz yirmi kere lânet okuduktan sonra kalktı; yolun ortasında Türk yayı gibi iki büklüm kaldı; bir türlü doğrulamıyordu. Güç belâ, günün aşırı özgürlüğüyle başıboş dolaşmış olan eşeğine semer vurabildi. Sonra Rocinante'yi ayağa kaldırdı; Rocinante'nin yakınacak dili olsa, hiç şüphesiz Sancho'yu da, efendisini de geride bırakırdı.

Sonunda Sancho, Don Quijote'yi eşeğin üstüne yerleştirdi, peşine Rocinante'yi taktı ve eşeği yularından çekerek, anayolun aşağı yukarı nereye düşeceğini kestirmeye çalışıp o tarafa yöneldi. Olayları giderek iyiye doğru yönlendiren talih, daha bir fersah bile gitmemişlerdi ki, önlerine anayolu çıkardı. Yolda bir han gördü ki, Sancho'ya rağmen, Don Quijote'nin arzusuyla şato olmak zorundaydı. Sancho han diye ısrar ediyordu; efendisi hayır, şato diye; tartışma o kadar uzun sürdü ki, bitirmeye vakit bulamadan kapısına vardılar. Sancho ne olduğuna bakmadan, alayıyla birlikte içeri girdi.

1) Bacchus.

ON ALTINCI BÖLÜM

Kale sandığı handa, yaratıcı asilzadenin başına gelenlere dair

Don Quijote'yi eşeğin üzerine yığılmış halde gören hancı, nesi olduğunu sordu Sancho'ya. Sancho bir şeyi olmadığını, bir kayanın tepesinden düşüp kaburgalarını biraz incittiğini söyledi. Hancının, genellikle bu meslekten olanların karılarına benzemeyen bir karısı vardı; çünkü merhametli bir kadındı ve yakınlarının dertlerine üzülürdü. Hemen Don Quijote'yle ilgilendi; güzel ve genç kızını da yardıma çağırıp, konuğunu iyileştirmeye koyuldu. Handa hizmet eden bir de Asturias'lı kız vardı; geniş yüzlü, düz enseli, yassı burunlu, bir gözü kör, öteki de pek sağlam değildi. Doğrusu, vücudunun alımlılığı, diğer kusurlarını telâfi ediyordu: Boyu ayaklarından başına yedi karışı bulmuyordu, kendisine fazlasıyla ağır gelen omuzları yüzünden, ister istemez yere bakıyordu. İşte bu güzel kız, hancının kızına yardım etti ve ikisi birlikte Don Quijote'ye, eskiden, uzun yıllar boyunca samanlık olarak kullanıldığını açıkça belli eden bir ardiyede, pek kötü bir yatak hazırladılar. Handa kalan bir de katırcı vardı, onun yatağı, Don Quijote'mizinkinden biraz ötedeydi. Katırlarının semerleriyle örtülerinden oluştuğu halde, Don Quijote'ninkinden çok daha iyiydi. Onunki, eşit yükseklikte olmayan iki peyke üzerine konmuş, pürüzlü dört tahtayla, kimi yırtıklardan yün olduğu görünmese, sertliğinden, dokununca taş sanılacak topaklarla dolu, yorgan inceliğinde bir şilteden ve kalkanların yapıldığı deriden iki çarşafla, iplikleri sayılmaya kalkılsa, teki bile atlanmadan sayılabilecek, sert yünden bir örtüden oluşuyordu.

Don Quijote bu uğursuz yatağa uzandı ve Maritornes (Asturias'lı kızın adı buydu) ışık tutarken, hancının karısıyla kızı da, tepeden tırnağa bütün vücuduna yakı yapıştırdılar. Hancının karısı yakıları yapıştırırken, Don Quijote'nin kimi yerlerinin çok kötü morarmış olduğunu görünce, düşüşten çok dayağa benzediğini söyledi.

"Dayak yemedi," dedi Sancho. "Kaya çok girintili çıkıntılıydı." Her birinin ayrı bir yerini çürüttüğünü söyleyip sonra ekledi: "Hanımefendi, bir zahmet birkaç yakı da fazladan yapıverin, nasılsa lâzım olur; benim de zaten belim biraz ağrıyor."

"Demek ki," dedi hancının karısı, "sen de düştün."

"Düşmedim," dedi Sancho Panza. "Efendimin düşüşünü görünce birden öyle korktum ki, sanki sopa yemiş gibi her tarafım ağrıyor."

"Olabilir," dedi hancının kızı. "Ben birçok kere rüyamda bir kuleden aşağı düştüğümü gördüm; bir türlü yere varamıyordum. Rüyadan uyandığımda, sanki gerçekten düşmüş gibi her tarafım ağrıyordu."

"İşin garip yanı hanımefendi," dedi Sancho Panza, "ben rüya filan görmeden, şimdikinden daha uyanık olduğum halde, neredeyse efendim Don Quijote kadar çürüğüm var."

"Bu beyin adı ne?" diye sordu Asturias'lı Maritornes.

"La Mancha'lı Don Quijote," dedi Sancho Panza. "Kendisi maceracı şövalyedir, hem de gelmiş geçmiş en büyük, en güçlü şövalyelerden biri."

"Maceracı şövalye ne demek?" dedi kız.

"Sen bunu bilemeyecek kadar yeni misin bu dünyada?" dedi Sancho Panza. "Şunu bil ki, kardeşim, maceracı şövalye, bir anda dayak da yenebilecek, imparator da olunabilecek bir şeydir. Bugün dünyanın en bahtsız, en muhtaç yaratığıyken, yarın silâhtarına verebileceği iki üç krallığın tacına sahip olur."

"Öyleyse, sen bu iyi yürekli beyefendinin silâhtarı olduğuna göre," dedi hancının karısı, "görünüşe bakılırsa, niye bir kont bile değilsin?"

"Henüz çok erken," diye cevap verdi Sancho. "Çünkü daha bir aydır talihimizi deniyoruz, şimdilik bir fırsat yakalayamadık. Bazen insan bir şeyi ararken başka şey buluyor. Ama işin doğrusu, efendim Don Quijote'nin bu düşüşte aldığı yaralar bereler iyileşir, ben de sakat kalmazsam, umutlarımı İspanya'nın en yüksek mevkiiyle değişmem."

Don Quijote bütün bu konuşmaları büyük bir dikkatle dinliyordu; elinden geldiğince yatakta doğrulup oturarak, hancının karısının elini tuttu ve dedi ki:

"İnanın bana, güzel hanımefendi, şatonuzda beni ağırladığınız için kendinizi talihli sayabilirsiniz, kendimi methetmiyorsam, insanın kendini övmesi değerini azaltır dedikleri içindir; ama silâhtarım size kim olduğumu anlatacaktır. Sadece şunu söyleyeceğim: Ömrüm oldukça size minnet edebilmek için, bana yaptığınız iyilikleri sonsuza kadar hâfızamda tutacağım; Tanrı beni böylesine aşka esir etmeseydi, aşkın yasalarına ve adını ancak mırıldanmaya cesaret edebildiğim o nankör dilberin gözlerine bağlamasaydı, bu güzel kızınızın gözleri, özgürlüğüme hükmederdi."

Gezgin şövalyenin sözlerini dinleyen hancının karısıyla kızının ve saf Maritornes'in, kafaları karışmıştı; konuştukları, onlar için Çince'den farksızdı; yine de bütün sözlerinin minnet ve iltifat yollu

olduğunu anlayabildiler. Bu tür konuşmalara alışkın olmadıklarından, bakıyorlar, şaşıyorlardı, bu adam, normal insanlardan değişik görünüyordu gözlerine. Hancı diliyle kendisine teşekkür edip yanından ayrıldılar; Asturias'lı Maritornes de, bakıma efendisi kadar ihtiyacı olan Sancho'nun yaralarını sardı.

(1) Katırcı, o gece birlikte eğlenmek üzere Maritornes'le anlaşmış, kız da konuklar rahat ettikten, efendileri de uyuduktan sonra, yanına gidip canı istediğinde onu memnun etmeye söz vermişti. Bu iyi yürekli kızın, her ne kadar dağ başında ve bir şahit bulunmadan da söz vermiş olsa, bu tür sözlerini her zaman tuttuğu söylenirdi. Kendisi soylu olmakla övünürdü; handa hizmet etmekten utanmıyordu, çünkü onu bu duruma, başından geçen felâketlerin, kötü olayların getirdiğini söylüyordu.

Don Quijote'nin sert, dar, külüstür ve iğreti yatağı, yıldızlı ahırın ortasındaki ilk yataktı; sonra, onun hemen yanına Sancho kendi yatağını kurdu; bu ise, sadece sukamışından bir hasırla yünden çok çaputa benzer bir örtüden oluşuyordu. Bu iki yataktan sonra, katırcının yatağı geliyordu. Dediğimiz gibi semerlerden ve yanındaki en iyi iki katırın bütün süslerinden oluşuyordu. Aslında on iki katırı vardı; hepsi de parlak, besili, güzel hayvanlardı; çünkü katırcı, kendisini çok iyi tanıyan, hattâ biraz akrabalığı da olduğu söylenen, bu öykünün yazarının özel olarak belirttiğine göre, Arevalo'nun zenginlerinden biriydi. Ayrıca Seyyid Hâmid Badincani, çok meraklı ve her konuda titiz bir tarihçiydi ve görüldüğü gibi, ne kadar küçük ve önemsiz olsa da, hiçbir ayrıntıyı atlamaz, her şeyi kaydederdi. Olayları bize kısa ve öz şekilde anlatan, biz daha tadına varmaya başlarken, dikkatsizliklerinden, kötülüklerinden ya da cehaletlerinden, meselenin önemli kısmını es geçen ciddî tarihçiler, kendisini örnek almalıdır. *Taulat de Rogimont*'un yazarı ve Kont Tomillas'ın kahramanlıklarının anlatıldığı kitabın yazarı, bin yaşasın! Her şeyi ne kadar titizlikle tasvir ederler.

Hikâyemize dönelim: Katırcı, sürüsünün yanına gidip ikinci defa yemlerini verdikten sonra, semerlerinin üzerine uzandı ve gayet dakik olan Maritornes'ini beklemeye koyuldu. Sancho yakılarını yakıp yatmıştı, ama uyumaya çalıştığı halde, kaburgalarındaki ağrı izin vermiyordu. Don Quijote'nin de kendi kaburgalarındaki ağrılar yüzünden, tavşan gibi gözleri açıktı. Bütün han sessizliğe gömülmüştü ve tek ışık, girişte asılı lâmbanın ışığıydı.

1) Buradan başlayıp 2 no.lu dipnotta biten bölüm, 1624'te Portekiz Enkizisyonu'nun sansürüne uğradı.

Bu harikulâde sessizlik ve şövalyemizin, mahvına sebep olan kitaplarda sık sık anlatılan olaylarla ilgili, aklından çıkmayan düşünceler, kolaylıkla tahmin edilebilecek tuhaf çılgınlıklardan birini hayaline getirdi: Hayalinde, ünlü bir şatoya gelmişti –daha önce de söylediğimiz gibi, kaldığı bütün hanlar ona şato gibi görünüyordu– ve hancının kızı, şato sahibinin kızıydı. Kibarlığından etkilenmiş, kendisine âşık olmuş ve o gece, anne babasından gizlice gelip epeyce bir süre onun yanında yatmaya söz vermişti. Kendi uydurması olan bu boş hayalleri kesin gerçek sanarak endişelenmeye ve dürüstlüğünün tehlikede olduğunu düşünmeye başladı. Sonunda, Kraliçe Guinevere'yle nedimesi Quintañona karşısına gelse, sevgilisi Dulcinea del Toboso'ya ihanet etmemeye içinden yemin etti.

Kendisi bu saçmalıkları düşünürken, Asturias'lı kızın saati geldi ve Don Quijote için uğursuz bir saat oldu. Kız, üstünde bir gömlek, yalınayak, saçlarını pamuklu bir filenin içine toplamış olarak, sessiz, dikkatli adımlarla katırcıyı bulmak üzere, üç adamın kaldığı odaya girdi. Ama daha kapıya geldiğinde, Don Quijote onu işitti ve yakılarına, kaburgalarındaki ağrıya rağmen yatağında doğrularak güzel bakireyi karşılamak üzere kollarını uzattı. Çekine çekine, hiç ses çıkarmadan, ellerini öne uzatmış sevgilisini arayan Asturias'lı, Don Quijote'nin kollarıyla karşılaştı. Don Quijote kızın bileğinden sıkıca kavrayıp kendine doğru çekti ve kız tek kelime konuşmaya cesaret edemeden, yatağın üzerine oturttu. Sonra gömleğine dokundu ve gömlek çuval bezinden olduğu halde, ona incecik ipek gibi geldi. Bileklerinde camdan boncuklar vardı, ama Don Quijote onlarda değerli doğu incilerinin ışıltısını gördü. Daha çok yeleyi andıran saçlarını, o, güneşi bile gölgede bırakan incecik, parıltılı Arabistan altınından teller olarak gördü. Hiç şüphesiz ekşimiş, pörsümüş salata kokan nefesi ise, ona ağzından dışarı tatlı, ıtırlı bir koku yayıyormuş gibi geldi. Sonuçta, kızı hayalinde, tıpkı kitaplarda okuduğu, yaralı şövalyeyi görmeye gelen, aşkına yenik düşmüş prensesin özellikleriyle canlandırdı; en ufak süsüne, ayrıntısına kadar. Zavallı asilzadenin körlüğü öyle bir noktadaydı ki, ne dokunması, ne nefesi, ne de kızcağızın katırcı olmayan birini kusturabilecek diğer özellikleri, onu yanılgıdan kurtaramıyordu. O, kollarının arasında güzellik tanrıçasını tuttuğunu sanıyordu. Kızı sıkıca kavrayarak, alçak, sevdalı bir sesle konuşmaya başladı:

"Güzeller güzeli, soylu hanımefendi, güzelliğinizi gözlerimin önüne sererek bana göstermiş olduğunuz sınırsız iyiliğe karşılık verebilecek durumda olmayı çok isterdim. Ancak, iyilerin peşini asla bı-

rakmayan talih, beni bu yatağa yatırmayı uygun buldu; bu paramparça halimle, isteklerinizi karşılamaya gönüllü olsaydım bile, imkânsız olacaktı. Ayrıca bu imkânsızlığa, daha büyük bir başkası da ekleniyor; o da, en gizli hayallerimin biricik efendisi olan eşsiz Dulcinea del Toboso'ya vermiş olduğum sadakat sözüdür. Aksi takdirde, sınırsız iyiliğinizin karşıma çıkardığı talihi teperek, budala bir şövalye durumuna düşmezdim."

Don Quijote'nin kendisini böyle sımsıkı tuttuğunu gören Maritornes bunalmış, ter içinde kalmıştı; söylediği sözleri ne anlıyor, ne dinliyor, hiç konuşmadan kurtulmaya çalışıyordu. Kirli arzuların uyanık tuttuğu katırcı ise, aşiftesi kapıdan içeri girdiği anda işitmiş, Don Quijote'nin bütün söylediklerini dikkatle dinlemişti. Asturias'lının, bir başkası uğruna, verdiği sözü tutmamasını kıskanarak, Don Quijote'nin yatağına iyice yaklaştı ve anlayamadığı bu sözler nereye varacak diye beklemeye başladı. Ama kızın kurtulmak için çırpındığını, Don Quijote'nin de onu tutmaya çalıştığını görünce, bu şakayı tatsız buldu. Kolunu havaya kaldırdı ve sevdalı şövalyenin kemikli çenesine öyle korkunç bir yumruk indirdi ki, ağzını kan içinde bıraktı. Bununla da yetinmeyip, kaburgalarının üstüne çıktı ve ayaklarını büyük bir hızla hareket ettirerek, hepsini tek tek bir güzel çiğnedi.

Biraz çürük olan ve iğreti temellere oturan yatak, katırcının fazladan yükünü kaldıramayıp yere çöktü; çıkan büyük patırtı hancıyı uyandırdı. Hemen Maritornes'in kavga ettiğini düşündü; çünkü yüksek sesle çağırdığı halde cevap alamıyordu. Bu şüpheyle yatağından kalktı ve bir kandil yakıp kavgayı işittiği yere doğru gitti. Patronunun geldiğini gören ve ne kadar sinirli olduğunu bilen kız, dehşet içinde, altüst halde, hâlâ uyumakta olan Sancho Panza'nın yatağına sığındı ve yatağın içinde büzüşüp tortop oldu. Hancı içeri girip dedi ki:

"Neredesin orospu? Bunlar mutlaka senin başının altından çıkmıştır."

Bu sırada Sancho uyandı ve neredeyse üstüne binmiş olan kütleyi hissedince, kâbus gördüğünü sanıp sağa sola yumruk atmaya başladı. Bunların, bilemiyorum kaç tanesi, Maritornes'e isabet edince, o da acısından gözü namus filan görmeyip Sancho'ya o kadar çok yumrukla karşılık verdi ki, maalesef uykusunu kaçırdı. Bu muameleye maruz kaldığını gören, üstelik kim olduğunu da bilmeyen Sancho, mümkün olduğunca doğrulup Maritornes'e sarıldı ve ikisinin arasında dünyanın en zorlu ve en komik boğuşması başladı.

Katırcı, hancının kandilinin ışığında sevgilisinin halini görünce,

Don Quijote'yi bırakıp gerekli yardımı yetiştirmeye koştu. Hancı da aynı şeyi yaptı, ama onun niyeti başkaydı; o, kızı cezalandırmaya gidiyordu; çünkü bu patırtının tek sorumlusunun o olduğundan emindi. Böylece masaldaki gibi, kedi fareye, fare ipe, ip sopaya misali, katırcı Sancho'ya, Sancho kıza, kız ona, hancı kıza vuruyor, hepsi o kadar hızlı hareket ediyordu ki, bir an durup ara vermiyorlardı.[2] En güzeli de, hancının kandilinin sönmesi oldu; karanlıkta kalınca, hiç acımadan, rasgele vurmaya başladılar; ellerini attıkları yerde sağlam bir şey bırakmıyorlardı.

Tesadüf, o gece handa Eski Toledo Santa Hermandad kolluklarından biri kalıyordu. Kavganın tuhaf gürültülerini duyunca, kısa değneğiyle belgelerinin bulunduğu kutuyu[3] kapıp karanlıkta odaya girdi ve dedi ki:

"Kanun namına durun! Santa Hermandad namına durun!"

İlk önce, çökmüş yatağında, yediği yumruklardan kendini kaybetmiş, sırtüstü yatan Don Quijote'yle çarpıştı; el yordamıyla ilerlerken yapıştığı sakalını tutuyor, bir yandan da, "Kanun namına," diye tekrarlıyordu.

Ama yakaladığı adamın kıpırdamadığını görünce ölü olduğunu, içeridekilerin de onun katili olduğunu sandı ve bu şüphe üzerine sesini iyice yükselterek bağırdı:

"Hanın kapısını kapatın! Kimseyi dışarıya salmayın, adam öldürülmüş burada!"

Bu haykırışla herkes yerinden sıçradı ve her biri sesi duyduğu anda kavgayı kesti. Hancı odasına, katırcı semerlerine, kız da odasına çekildi; sadece bahtsız Don Quijote ve Sancho, oldukları yerden kıpırdayamadılar. Bu arada kolluk, Don Quijote'nin sakalını bıraktı ve suçluları bulup tutuklamak üzere bir ışık aramaya çıktı; ama bulamadı, çünkü hancı odasına giderken lâmbayı mahsus söndürmüştü. Mecburen şömineye gidip uzun uğraşlar sonunda başka bir kandil yakabildi.

2) 1 no.lu dipnotla başlayan sansürlü bölümün sonu.

3) Santa Hermandad'ın kolluk kuvvetleri, yetkilerinin göstergesi olarak yeşil renkli, kısa değnek taşırlar, belgelerini teneke kutuda yanlarında bulundururlardı.

ON YEDİNCİ BÖLÜM

Korkusuz Don Quijote'nin maalesef şato sandığı handa, sadık silâhtarı Sancho Panza'yla birlikte geçirdiği bitmek bilmeyen sıkıntılara dair

Don Quijote bu arada buhranı atlatmış, bir gün önce, sopalar vâdisinde yatarken silâhtarına seslenmek için kullandığı ses tonuyla Sancho'yu çağırmaya koyulmuştu:

"Sancho, arkadaşım, uyuyor musun? Uyuyor musun, Sancho arkadaş?"

"Ne uyuması? Zavallı ben," diye cevap verdi Sancho, sıkıntıyla, küskünlükle. "Bu gece bütün şeytanlar beni buldu ya."

"Böyle düşünmekte şüphesiz haklısın," dedi Don Quijote. "Çünkü ya ben bir şey bilmiyorum, ya da bu şato perili. Bilmen gereken bir şey var... Ama bu söyleyeceğimi, ben ölünceye kadar bir sır olarak saklayacağına yemin etmen gerekiyor."

"Tamam, ediyorum," dedi Sancho.

"Herhangi bir kimsenin," dedi Don Quijote, "şerefinin lekelenmesine karşı olduğum için söylüyorum."

"Tamam, yemin ediyorum dedim ya," diye cevap verdi Sancho. "Zat-ı âliniz ölünceye kadar söylemeyeceğim; Tanrı kısmet etse de yarın söyleyebilsem."

"Sana o kadar mı kötülük ediyorum ki çabucak ölmemi istiyorsun Sancho?" diye sordu Don Quijote.

"Ondan değil," dedi Sancho, "ben hiçbir şeyi pek fazla saklamaktan hoşlanmam, saklaya saklaya çürümelerini de istemem."

"Ne için olursa olsun, "dedi Don Quijote. "Ben senin sevgine ve saygına daha çok güveniyorum. Şunu bilmen gerekiyor: Bu gece başıma öyle tuhaf bir serüven geldi ki, ne söylesem azdır. Kısaca anlatayım: Biraz önce, bu şatonun sahibinin, bu dünyada benzeri az bulunur güzellikteki kızı bana geldi. Güzelliğini sana nasıl söylesem? Keskin zekâsını nasıl anlatsam? Kalbimin efendisi Dulcinea del Toboso'ya olan sadakatimi korumak için, hiç değinmeden geçmek zorunda olduğum diğer gizli şeyleri nasıl ifade etsem? Sana bir tek şey söylemek istiyorum: Ya talihin avucuma koyduğu bu lütufları Tanrı kıskandı, ya da –ki bu herhalde daha doğru– dediğim gibi bu şato perili; çünkü ben kendisiyle tatlı ve sevdalı bir sohbete dalmışken, nereden, nasıl geldiğini görmediğim, dağ gibi bir devin koluna yapışık bir el, çene-

me öyle bir yumruk oturttu ki, ağzım kan içinde kaldı. Sonra da öyle bir ezdi ki beni, dün Rocinante'nin küstahlığı yüzünden, Galicia'lılar senin de bildiğin saldırıyı yaptıktan sonraki halimden daha kötüyüm. Buradan şu sonucu çıkarıyorum: Bu kızın güzelliğinin hazinesini, Magripli bir büyücü saklıyor, üstelik de benim için değil."

"Benim için de değil," dedi Sancho. "Çünkü beni dört yüzden fazla Magripli, öyle bir dövdü ki, dünkü sopalar yanında balla kaymak kalır. Ama söyler misiniz efendim, bizi bu hale getiren bu garip serüvene ne diyorsunuz? Zat-ı âlinizin durumu o kadar kötü değil, çünkü kollarınızda o anlattığınız eşsiz güzelliği tutmuşsunuz. Peki ben; hayatımda görüp göreceğim en sağlam dayağı yemekten başka ne geçti elime? Ah ben de, beni doğuran anam da ne bahtsızmışız! Gezgin şövalye değilim, olmayı da asla düşünmüyorum, ama bütün felâketlerde en büyük pay bana düşüyor."

"Yani sen de mi dayak yedin?" dedi Don Quijote.

"Öyle dedim ya, soyuma lânet etmedim mi?" dedi Sancho.

"Üzülme dostum," dedi Don Quijote, "ben şimdi o nâdide balsamı hazırlarım, göz açıp kapayıncaya kadar iyileşiriz."

Bu arada kolluk, kandili yakmayı başarıp ölü zannettiği adama bakmaya geldi. O içeri girdiği anda Sancho, adamın üzerinde gömlek, başında gecelik takkesi, elinde kandiliyle, pek asık bir suratla geldiğini görünce, efendisine sordu:

"Efendim, acaba büyücü Magripli bu mu, eksik bıraktığı bir şey olmuştur diye bizi tekrar cezalandırmaya mı geliyor?"

"Magripli bu olamaz," dedi Don Quijote, "çünkü büyücüler kimseye görünmezler."

"Görünmeseler de hissettiriyorlar," dedi Sancho, "omuzlarıma sorun, söylesinler."

"Benimkiler de söyleyebilir," diye cevap verdi Don Quijote. "Ama bu, şu gördüğümüz adamın Magripli büyücü olduğunu düşünmemiz için yeterli bir sebep değil."

Kolluk gelip ikisinin böyle sakin sakin konuştuğunu görünce şaşırdı. Bu arada Don Quijote, yediği dayaktan ve yakılardan, hâlâ kıpırtısız, sırtüstü yatmaktaydı. Kolluk yaklaşıp sordu:

"Nasılsın, zavallı adam?"

"Senin yerinde olsam daha terbiyeli konuşurdum," dedi Don Quijote. "Bu memlekette gezgin şövalyelerle böyle mi konuşuluyor, sersem?"

Bu kadar kötü durumda bir adamın kendisiyle böyle konuşması-

na dayanamayan kolluk, içindeki yağla birlikte kandili havaya kaldırıp Don Quijote'nin tepesine indirdi ve kafasını güzelce yardı. Ortalık karanlığa gömüldüğü için de hemen dışarı çıktı. Sancho Panza dedi ki:

"Efendim, bu adam hiç kuşku yok, Magripli büyücü. Herhalde hazineyi başkalarına, yumruklarla kandilleri de bize saklıyor."

"Doğru," dedi Don Quijote. "Bu büyü işlerine hiç aldırmamak, kızıp sinirlenmemek gerekiyor. Bunlar görünmez ve hayalî olduklarından, ne kadar arasak da, intikam alacak birini bulamayız. Sancho, sen kalkabiliyorsan kalk da, bu şatonun sahibini çağırıver, sağaltıcı balsamı yapmak için biraz yağ, şarap, tuz ve biberiye versinler bana. Bu sefer sahiden ihtiyacım var galiba, o hayaletin açtığı yaradan çok kan akıyor."

Sancho, kemikleri sızım sızım sızlayarak kalkıp karanlıkta hancıyı bulmaya gitti. Düşmanı ne durumda diye dinlemekte olan kolluk la karşılaşınca, dedi ki:

"Beyefendi, kim olursanız olun, lütfedip bize birazcık biberiye, yağ, tuz ve şarap verin; dünyanın en büyük gezgin şövalyelerinden birini iyileştirmek için lâzım bunlar. Kendisi bu handa bulunan Magripli büyücü tarafından ağır yaralanmış halde, şu yatakta yatıyor."

Kolluk bunları duyunca, adamın aklından zoru olduğuna kanaat getirdi. Şafak sökmekteydi, hanın kapısını açıp hancıya seslenerek adamcağızın istediklerini söyledi. Hancı bütün istediklerini verdi, Sancho da alıp Don Quijote'ye götürdü. Don Quijote başını ellerinin arasına almış, kandilin acısından yakınıyordu; aslında büyükçe iki şişten başka bir zararı olmamıştı; onun kan sandığı, çektiği işkencenin sıkıntısıyla döktüğü terdi.

Neyse, malzemeleri aldı, hepsini karıştırıp uzunca bir süre, kıvamının uygun olduğuna kanaat getirinceye kadar kaynatarak bir bileşim yaptı. Bileşimi içine koyacağı bir tüp istedi; handa tüp bulunamayınca, bir yağ şişesine ya da teneke yağdanlığa koymaya karar verdi; hancı kendisine ücretsiz armağan etti bunu.[1] Sonra şişeyi kutsamak için seksen Rabbin Duası, bir o kadar da Ave Maria, Meryem Ana ve amentü duası okudu, her sözcükte de haç çıkardı.[1] Bütün bunlarda Sancho, hancı ve kolluk da hazır bulundular; katırcı ise, huzur içinde katırlarının bakımıyla ilgileniyordu.

Bu iş bittikten sonra, Don Quijote çok değerli olduğuna inandığı balsamın etkisini hemen kendi üzerinde denemek istedi ve şişeye sığmayan, kaynadığı tencerede kalan sıvıdan, dört beş bardak içti. İçer iç-

1) Bu bölüm, 1624'te Portekiz Enkizisyonu'nun sansürüne uğradı.

mez de, kusmaya başladı, sonunda midesinde hiçbir şey kalmadı. Kusmanın verdiği sıkıntı ve kalp sıkışması yüzünden oluk oluk terliyordu; üstünü örtüp kendisini yalnız bırakmalarını istedi. Dediğini yaptılar; üç saatten fazla uyudu. Uyandığında bedeni öyle hafiflemiş, ağrıları o kadar azalmıştı ki, iyileştiğini sandı. Gerçekten de Fierabras'ın balsamını bulduğunu sandı ve bu ilâçla, artık hiç korkmadan, ne kadar tehlikeli olursa olsun, her tür belâya, savaşa ve kavgaya girebileceğini düşündü.

Sancho Panza da efendisinin iyileşmesini mucize kabul etti ve tencerede kalan hatırı sayılır miktarda ilâcı kendisine vermesi için yalvardı. Don Quijote izin verince, tencereyi iki eliyle tutup büyük bir inançla, daha da büyük bir hevesle kafasına dikti ve neredeyse efendisi kadar bir miktarı yuvarladı. Ne var ki, zavallı Sancho'nun midesi efendisininki kadar hassas olmasa gerek, kusmadan önce öyle daraldı, öyle bunaldı, ter bastı, baygınlık geçirdi ki, gerçekten son saatinin geldiğini sandı. Bu sıkıntılar, ağrılar yüzünden balsama ve onu kendisine veren hayduta lânetler yağdırıyordu. Onu bu halde gören Don Quijote dedi ki:

"Bence bütün bunlar şövalye unvanı taşımadığın için başına geldi Sancho; çünkü öyle sanıyorum ki, bu iksir, şövalye olmayanlara iyi gelmiyor."

"Zat-ı âliniz bunu biliyorduysa," dedi Sancho, "bana da, soyuma da lânet olsun, niye tatmama izin verdiniz?"

Bu arada bileşim yapacağını yaptı ve zavallı silâhtar, hem alttan, hem üstten öyle bir hızla çıkarmaya başladı ki, tekrar üzerine uzandığı sukamışından hasır ve üzerine örttüğü çaput işe yaramaz hale geldi. Öyle terliyor, nöbetler, baygınlıklar geçiriyordu ki, yalnız kendisi değil, herkes öleceğini sandı. Bu fırtına, bu musibet, yaklaşık iki saat sürdü, sonunda da efendisi gibi rahatlamayıp, ayakta duramayacak kadar bitkin, harap kaldı.

Ama dediğimiz gibi hafiflemiş, iyileşmiş olan Don Quijote, hemen oradan çıkıp serüven peşine düşmek istiyordu; orada harcanan vakit, dünyayı ve dünyadaki muhtaçları kendi iyiliğinden, yardımından mahrum etmekmiş gibi geliyordu ona; hele balsamının verdiği güven olduktan sonra. Böylece, bu isteğe karşı koyamayarak, Rocinante'yi kendisi eyerleyip silâhtarının eşeğine semer vurdu; Sancho'nun giyinip eşeğine binmesine de yardım etti. Sonra atına binip hanın bir köşesine gitti ve orada bulunan bir kargıyı, mızrak olarak kullanmak üzere aldı.

Handa bulunan herkes onu seyretmekteydi, yirmi kişiden fazlaydılar; hancının kızı da seyrediyor, Don Quijote de gözlerini kızdan ayırmıyordu; arasıra öyle bir iç çekiyordu ki, ciğerleri sökülüyormuş gibi oluyordu; herkes de, kaburgalarındaki ağrıdan sanıyordu, en azından bir önceki gece yakılar yakılırken görenler öyle düşünüyordu.

İkisi de hayvanlarına bindikten sonra, Don Quijote kapının önünde durup hancıya seslendi ve sakin, ciddî bir sesle konuştu:

"Şatonuzda gördüğüm iyilikler saymakla bitmez; size ömrüm boyunca müteşekkir kalacağım. Eğer iyiliklerinizin karşılığını, size hakarette bulunmuş olan bir küstahtan intikam alarak ödeyebilirsem, bilin ki benim görevim, güçsüz olanları savunmak, haksızlığa uğrayanların intikamını almak ve hainleri cezalandırmaktan başka bir şey değildir. Hâfızanızı yoklayın, benden isteyebileceğiniz bu tür bir şey bulursanız, söylemeniz yeterlidir; şövalyelik unvanım üzerine yemin ederim ki, her istediğinizi yapacağım, dileklerinizi yerine getireceğim."

Hancı da aynı sükûnetle cevap verdi:

"Saygıdeğer şövalye, benim adıma herhangi bir hakaretin intikamını almanıza gerek yok; çünkü hakaret yapıldığında ben uygun bulduğum intikamı kendim almayı bilirim. Tek istediğim, zat-ı âlinizin gece handa yaptığı masrafı ödemenizdir; hayvanlara verilen saman ve arpanın yanısıra yemek ve yatak parası."

"Yani burası han mı?" dedi Don Quijote.

"Şanıyla şerefiyle," diye cevap verdi hancı.

"Ben şu ana kadar yanılmışım," dedi Don Quijote. "Gerçekten şato sanıyordum burayı; hem de büyük bir şato. Ama madem şato değil, hanmış, şimdilik yapabileceğimiz, ücret konusunda beni mazur görmeniz. Gezgin şövalyeliğin kurallarına karşı gelemem; kesin olarak biliyorum ki (bugüne kadar tersi olduğuna dair tek bir şey okumadım), onlar, kaldıkları hanlarda asla yatak veya başka bir şeye para ödememişlerdir; çünkü, gece gündüz, yaz kış demeden, kâh yaya, kâh at üstünde, aç susuz, soğuğa sıcağa aldırmadan, gökyüzünün bütün şiddetine, yeryüzünün bütün sıkıntılarına maruz kalarak, serüven peşinde koşmanın dayanılmaz zorluklarına katlanmalarına karşılık, en iyi şekilde ağırlanma ayrıcalığını haketmişlerdir."

"Benim bütün bunlarla hiç ilgim yok," dedi hancı. "Borcunuzu ödeyin, masalları, şövalyeleri bir yana bırakalım; benim geçimimi kazanmaktan başka şeyle hesabım yok."

"Sen sersemin tekisin, aşağılık bir hancısın," diye cevap verdi Don Quijote.

Ve Rocinante'yi mahmuzlayıp kargısını sapından tutarak kimse durduramadan handan ayrıldı; silâhtarı arkadan geliyor mu diye bakmadan uzun bir süre gitti.

Para ödemeden gittiğini gören hancı, parayı Sancho Panza'dan almak istedi; ama o, efendisi vermek istemediğine göre, kendisinin de vermeyeceğini söyledi. Kendisi gezgin şövalye silâhtarı olduğuna göre, hanlarda hiçbir şeye para ödememe kuralı ve mantığı, efendisi için olduğu kadar, kendisi için de geçerliydi. Hancı buna çok kızdı ve ödemezse zorla ödeteceğini, pişman edeceğini söyleyerek tehdit etti. Sancho buna, efendisinin şövalye unvanının kuralları uyarınca, hayatı pahasına da olsa, tek metelik ödemeyeceği cevabını verdi. Gezgin şövalyeliğin köklü ve yüce geleneğini çiğneyecek değildi; böyle âdil bir ayrıcalığı bozup, ileride dünyaya gelecek olan şövalye silâhtarlarının kendisinden yakınmasına yol açacak da değildi.

Zavallı Sancho'nun kara bahtına, handa bulunanlar arasında, Segovia'lı dört hallaç, Cordoba At Meydanından üç iğneci ve Sevilla Panayır mahallesinden iki adam vardı; neşeli, iyi niyetli, şakacı, eğlenmeyi seven insanlardı. Sanki aynı anda hepsini şeytan dürtmüş gibi, Sancho'nun yanına gidip eşeğinden indirdiler. Sonra aralarından biri hana girip hancının yatağındaki battaniyeyi aldı, Sancho'yu üstüne attılar, ama havaya bakıp tavanın yapacakları şey için biraz alçak olduğunu görünce, avluya çıkmaya karar verdiler; orada sınır gökyüzüydü. Avluda Sancho'yu battaniyenin ortasına koyup havaya atmaya, karnaval köpeğiyle oynar gibi oynamaya başladılar.

Zavallıcık, hoplatılırken öyle çığlıklar atıyordu ki, efendisi duydu, yeni bir serüven ayağına geliyor sanıp dikkatle dinledi, sonunda çığlıkların silâhtarına ait olduğundan kuşkusu kalmadı. Dizginleri çekip dönerek zahmetli bir şekilde, dörtnala hana gitti. Kapıyı kapalı görünce, girecek bir yer bulma umuduyla çevresini dolandı. Avlunun pek yüksek olmayan duvarına geldiği an, silâhtarına oynanan tatsız oyunu gördü. Havaya fırlayıp inmesi o kadar komik, o kadar hızlıydı ki, öfkesinden kurtulabilse, bence gülerdi. Atından duvarın üstüne geçmeye çalıştı ama yediği dayaklardan öyle bitkin bir haldeydi ki, atından inmeyi bile beceremedi. Bunun üzerine, olduğu yerden, Sancho'yu hoplatanlara öyle hakaretler, lânetler yağdırmaya başladı ki, yazıya geçirmek mümkün olamaz. Ama adamlar hiç aldırmayıp gülmeye, oynamaya devam ediyorlar, havalarda uçan Sancho da, kâh tehditlerle, kâh yakarılarla süslediği yakınmalarını kesmiyordu. Ama bütün bunların hiç faydası yoktu, sonunda adamlar yorgun düşüp Sancho'yu bıraktılar. Eşeğini

getirip Sancho'yu üstüne bindirdiler, paltosunu üstüne örttüler. Merhametli bir kız olan Maritornes, Sancho'nun ne kadar bitkin düştüğünü görüp bir sürahi suyla yardımına koşmanın iyi olacağını düşündü ve daha soğuk olsun diye kuyudan su getirdi. Sancho suyu alıp ağzına götürdüğü an, efendisinin haykırışlarını işitip durdu.

"Sancho, oğlum," diyordu, "su içme! Evlâdım, içme, ölürsün! Bak! Kutsal balsam elimde." Balsamla dolu şişeyi gösteriyordu. "Bundan iki yudum içtin mi, kesinlikle iyileşirsin."

Sancho bu lâfları duyunca gözlerini devirdi; sonra efendisinden daha çok bağırarak dedi ki:

"Yoksa zat-ı âliniz unuttunuz mu? Ben şövalye değilim. Dün geceden artakalan organlarımı da mı çıkarmamı istiyorsunuz? İksirinizi şeytan götürsün, beni rahat bırakın."

Bunları söyler söylemez hiç beklemeden suyu içmeye başladı. Ama ilk yudumda su olduğunu anlayınca, daha fazla içmek istemedi ve Maritornes'ten şarap getirmesini rica etti. Kız istediğini seve seve yaptı, parasını da kendi ödedi; çünkü, böyle bir işte çalışmakla birlikte, iyi bir Hıristiyan hamuru da olduğu söylenirdi.

Sancho şarabını içip eşeğine bir topuk vurdu ve hanın kapısını ardına kadar açıp dışarı çıktı. Hiçbir şey ödemediği ve kendi dediği olduğu için çok memnundu; bedelini her zamanki gibi omuzları ödemiş olduğu halde. Evet, heybeleri, borçlarına karşılık hancıya kalmıştı, ama Sancho telâş içinde çıktığından, heybelerin yokluğunu farketmedi. O dışarı çıkar çıkmaz, hancı kapıyı ardından iyice sürgülemek istedi; ama altı okkacılar izin vermediler; çünkü Don Quijote gerçekten Yuvarlak Masa Şövalyelerinden biri olsa bile, umursamayacak tipte adamlardı.

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

Sancho Panza'nın efendisi Don Quijote'yle yaptığı konuşmalara ve anlatmaya değer başka serüvenlere dair

Sancho efendisinin yanına vardığında o kadar bezgin, o kadar baygındı ki, eşeğini bile süremez haldeydi. Don Quijote onu böyle görünce dedi ki:

"Şimdi artık eminim, zavallı Sancho'm benim, o şato ya da han, kesinlikle perili; çünkü seninle öyle korkunç bir şekilde eğlenen adam-

lar, hayaletten, öbür dünya insanlarından başka ne olabilirler? Bunu kesin olarak söyleyebiliyorum, çünkü avlunun duvarından senin başına gelen hazin olayı seyrederken, duvara tırmanamadım, Rocinante'den de inemedim; herhalde büyü yapmışlardı bana. Şövalyeliğim üzerine yemin ederim sana, tırmanabilseydim ya da yere inebilseydim, intikamını öyle bir alırdım ki, o alçaklar, o serseriler, bu şakayı ömür boyu hatırlarlardı. Üstelik şövalyelik yasalarına da karşı gelmem gerekecekti; sana çok kereler söylediğim gibi, bu yasalara göre, bir şövalye, kendi hayatını ve canını savunmak gibi âcil ve kaçınılmaz durumlar dışında, şövalye olmayan birine el kaldıramaz."

"Elimde olsa, ben de intikam alırdım, şövalye mi, değil mi aldırmazdım; ama yapamadım. Gerçi bana sorarsanız, benimle alay edenler, zat-ı âlinizin dediği gibi hayalet ya da büyücü değil, bizim gibi etten, kemikten adamlardı. Beni hoplatırlarken duyduğum kadarıyla da, hepsinin adı vardı. Birinin adı Pedro Martínez'di, birinin de Tenorio Hernández; hancının adı da Solak Juan Palomeque'ymiş. Yani efendim, duvara tırmanamayışınız, attan inemeyişiniz, büyüden daha başka bir şey yüzünden olmuş. Benim bütün bunlardan çıkardığım kesin sonuç şu: Bu peşinde koştuğumuz serüvenler, sonunda o kadar çok felâket açacak ki başımıza, sağ ayağımızı sol ayağımızdan ayıramayacak hale geleceğiz. Benim kıt aklımla düşünebildiğim kadarıyla, böyle tabanı yanmış it gibi dağ bayır dolaşacağımıza, bu hasat zamanında, işimize bakmamız gerekirken, köyümüze gitsek daha iyi, daha doğru olurdu."

"Şövalyelik konusunda hiçbir şey bilmiyorsun Sancho," diye cevap verdi Don Quijote. "Sus ve sabret, bir gün gelecek, kendi gözünle göreceksin, bunun ne kadar şerefli bir iş olduğunu. Söylesene, dünyada bir savaşı kazanmak, düşmanını yenmek kadar büyük bir mutluluk var mıdır? Hiç şüphesiz, yoktur."

"Öyledir herhalde," dedi Sancho, "gerçi ben bilemiyorum ama.. Benim tek bildiğim, gezgin şövalye olduğumuzdan beri, daha doğrusu zat-ı âliniz olduğundan beri (ben kendimi bu kadar şerefli bir zümreye dahil edemem), kazandığımız bir savaş olmadığı; Vizcaya'lıyla savaşınız hariç; ondan da zat-ı âliniz yarım kulağınızla miğferinizin yarısını kaybetmiş olarak çıktınız. Ondan sonra varsa yoksa sopa, varsa yoksa yumruk; bana fazladan bir de altı okka düştü. Üstelik de bunu yapanlar tekinsiz adamlar; intikam alamam, zat-ı âlinizin söylediği düşmandan intikam almanın mutluluğunu tadamam."

"Ben buna üzülüyorum işte, senin de buna üzülmen gerekir Sancho," dedi Don Quijote. "Ama şimdiden sonra, ben böyle bir mari-

feti olan bir kılıç bulmaya çalışacağım; taşıyan kişiye büyünün işlemesini engellesin. Hattâ talih Amadis'in kılıcını çıkarabilir karşıma; adı *Kızgın Kılıçlı Şövalye* iken taşıdığı kılıç, bu dünyadan gelmiş geçmiş şövalye kılıçlarının en iyilerinden biriydi. Çünkü, söylemiş olduğum özelliğinden başka, ustura gibi keskindi ve ne kadar sağlam olursa olsun, isterse büyülü olsun, hiçbir zırh, karşısında duramazdı."

"Ben o kadar talihliyim ki," dedi Sancho, "zat-ı âliniz böyle bir kılıç bulduğunda, bir tek şövalyelere faydası olur, balsam gibi; silâhtarlar da dertlerine yansınlar."

"Ondan korkun olmasın, Sancho," dedi Don Quijote, "Tanrı sana daha iyi davranacaktır."

Don Quijote'yle silâhtarı böyle sohbet ederlerken, Don Quijote yolun karşısından kendilerine doğru, iri ve koyu bir toz bulutunun gelmekte olduğunu gördü ve Sancho'ya dönüp dedi ki:

"Ey Sancho! Talihim, beni ne büyük bir saadetin beklediğini işte bugün gösterecek. Yani bugün, herhangi bir günde olabileceği gibi, bileğimin gücü ortaya çıkacak ve bugün yapacaklarım, Şöhret kitabına yazılarak yüzyıllar boyunca silinmeyecek. Şu kalkan toz bulutunu görüyor musun Sancho? O koca bulutu kaldıran, yürümekte olan, çeşitli milletlerden sayısız insandan oluşmuş, kalabalık bir ordu."

"Bu hesaba göre, iki ordu olmalı," dedi Sancho. "Çünkü aksi yönden de aynı şekilde, ona benzer bir toz bulutu yükseliyor."

Don Quijote dönüp baktı ve doğru olduğunu gördü; aşırı bir sevinçle, hiç şüphesiz iki ordunun, o geniş düzlüğün ortasında birbirlerine saldırmak üzere ilerlediklerini düşündü. Hayali, her saat, her dakika, şövalyelik kitaplarında anlatılan savaşlarla, büyülerle, olaylarla, çılgınlıklarla, aşklarla ve düellolarla dolu olduğundan, her konuştuğu, düşündüğü ve yaptığı da, benzer şeylere yöneliyordu. Gördüğü toz bulutlarını kaldıran, aynı yol üzerinde, iki ayrı yönden gelen, iki büyük koyun sürüsüydü. Tozdan, yakına gelene kadar hayvanları seçmek mümkün olmuyordu. Don Quijote öyle bir inatla ordu olduklarında ısrar ediyordu ki, Sancho da inanıp sordu:

"Efendim, bizim ne yapmamız lâzım peki?"

"Ne mi?" dedi Don Quijote. "Muhtaç olanlara ve zavallılara yardım etmemiz lâzım. Bak Sancho, şu karşımızdan gelen ordunun başında, büyük Serendib Adasının hükümdarı yüce İmparator Alifanfaron var. Benim arkamdan gelen ordu ise, düşmanı, Garmantes'lerin kralı, Kolu Sıvanmış Pentapolin'in ordusu. Böyle denmesinin sebebi, savaşa daima sağ kolu çıplak olarak girmesidir."

"Peki bu iki hükümdar niye birbirlerine bu kadar düşman?" diye sordu Sancho.

"Düşmanlar," dedi Don Quijote, "çünkü bu Alifanfaron, hırslı bir putperesttir ve Pentapolin'in kızına âşıktır. Çok güzel ve çok da zarif bir hanım olan kızı, Hıristiyan. Babası da onu, yalancı peygamber Muhammed'in dininden vazgeçip kendi dinini kabul etmedikçe, putperest krala vermek istemiyor."

"Pentapolin çok iyi ediyormuş doğrusu!" dedi Sancho. "Ona elimden gelen yardımı yapmam lâzım."

"Bu durumda ne gerekirse yapacaksın Sancho," dedi Don Quijote. "Çünkü böyle savaşlara girmek için şövalye unvanın olması şart değil."

"Gayet iyi anlıyorum," dedi Sancho. "Ama şu eşeği nereye koysak da savaş bittikten sonra bulacağımızdan emin olsak? Çünkü savaşa böyle bir hayvanla girme âdeti yok, bildiğim kadarıyla."

"Evet, doğru," dedi Don Quijote. "Yapabileceğin tek şey, onu kaderine bırakmak; kaybolursa kaybolur; savaşı kazandıktan sonra o kadar çok atımız olacak ki, Rocinante'yi bile başka bir atla değiştirebilirim. Şimdi beni iyi dinle ve seyret; sana bu orduların belli başlı şövalyelerini saymak istiyorum. Daha iyi görüp anlaman için, şu ileri-deki tepeciğe çıkalım, oradan iki orduyu da görebiliriz."

Öyle yaptılar ve tepeye çıktılar. Kaldırdıkları toz bulutları görüşü engellemese, Don Quijote'nin ordu sandığı iki sürü açıkça görülecekti. Ama o, her şeye rağmen, görmediği, zaten olmayan şeyi hayalinde görerek, yüksek sesle konuşmaya başladı:

"Şu gördüğün, zırhı yaldızlı, kalkanında, bir genç kızın ayaklarının dibinde taçlı bir aslan olan şövalye, Gümüş Köprü senyörü yiğit Laurcalco'dur. Şu öteki, zırhı altın çiçekli, kalkanı mavi zemin üstüne üç gümüş taç armalı şövalye, Quirocia Grandükü, korkunç Micocolembo'dur. Onun sağındaki, uzun kollu bacaklı olan, üç Arabistan'ın hükümdarı Boliche'li korkusuz Brandabarbaran; zırhı yılan derisinden, kalkanı da bir kapı; söylentiye göre, ölerek düşmanlarından intikamını alan Samson'un yıktığı tapınağın kapılarından biriymiş. Şimdi gözlerini öteki tarafa çevir, karşında, öteki ordunun başında, Nueva Vizcaya prensi, daima muzaffer, asla yenilmez, Carcajona'lı Timonel'i göreceksin; zırhı dört parçadan oluşuyor: mavi, yeşil, beyaz ve sarı; kalkanında koyu sarı zemin üstüne altından bir kedi ve *Miau* diye bir yazı var; sevgilisinin adının ilk harfleri; söylentiye göre, Dük Alfeñiquen del Algarbe'nin kızı, eşsiz Miulina. Şu güçlü, iri kısrağın sırtını çökerten,

zırhı kar beyazı, kalkanı düz beyaz olanı, acemi bir şövalye, milliyeti Fransız, adı Pierre Papin, Utrique baronlukları senyörü. Şuradaki, benekli, hızlı koşan küheylanın böğrünü demirli topuklarıyla deşen, zırhı mavi kupalı şövalye, Nerbia Dükü Espartafilardo del Bosque; kalkanında arma olarak bir kuşkonmaz tarhı ve İspanyolca bir yazı var: *Talihim sürüp gidiyor.*"

Don Quijote bu şekilde, her iki süvari birliğinden birçok hayalî şövalyeyi saydı, her birinin zırhlarını, renklerini, arına ve yazılarını, görülmemiş deliliğinin hayaline kendini kaptırarak irticalen söyledi ve hiç ara vermeden devam etti:

"Öndeki süvari alayını oluşturanlar, çeşitli milletlerden insanlar. İşte, ünlü Ksanthos ırmağının tatlı sularını içenler; Massili'lerin arazilerini çiğneyen dağlılar; Arabia Felix'in[1] saf, incecik altınını eleyenler; berrak Thermodon'un ünlü, serin kıyılarında yaşayanlar; altın Paktolos'u çok çeşitli şekillerde kurutanlar; sözlerine güvenilmez Numidya'lılar; Persler, ünlü okçular; Partlar, kaçarak savaşan Medler; yerleşik evleri olmayan Araplar; beyaz ve zalim İskitler; dudakları delik Etiyopya'lılar ve yüzlerini tanıyıp gördüğüm, adlarını hatırlayamadığım daha sayısız millet. Öteki süvari alayında ise, zeytinlik Betis'in billur sularını içenler; daima bereketli, altın Tajo'nun suyuyla yüzlerini cilâlayıp parlatanlar; Kutsal Genil'in şifalı sularını tadanlar; çimenlikleri Bol Tartesos kırlarında gezenler; Jerez çayırlarının cennet bahçelerinde mutluluğu bulanlar; altın başaklarla taçlanmış, zengin La Mancha'lılar; Got'ların son mirasçıları, demir giysili adamlar; tatlı akıntısıyla ünlü, dolambaçlı Guadiana'nın geniş çayırlarında sürülerini otlatanlar; ormanlık Pirene'nin soğuğunda, yüce Apeninler'in beyaz karlarında titreyenler; kısacası, Avrupa sınırları içinde bulunan bütün milletler."

Yüce Tanrım, ne çok eyalet, ne çok millet saydı, her birinin özelliklerini harikulâde bir hızla sıraladı; yalancı kitaplarında okuduklarına dalmış gitmişti!

Sancho Panza tek kelime etmeden, can kulağıyla söylediklerini dinliyordu; arasıra başını çevirip efendisinin saydığı şövalyeleri, devleri görmeye çalışıyordu; hiçbirini göremeyince dedi ki:

"Efendim, zat-ı âlinizin söylediği lânet olası adamlardan, devlerden, şövalyelerden hiçbiri görünmüyor ki; en azından ben görmüyorum; belki bütün bunlar, dün geceki hayaletler gibi büyüdür."

1) Mutlu ya da Serpilen Arabistan: Arabistan'ın güneydoğu ve güney kesimi.

"Nasıl böyle söylersin?" dedi Don Quijote. "Atların kişnemesini, borazanların sesini, trampetlerin gürültüsünü duymuyor musun?"

"Ben bol bol koyun melemesinden başka bir şey duymuyorum," dedi Sancho.

Dediği doğruydu; sürüler yaklaşmaktaydı.

"Sen korkundan ne doğru dürüst görüyorsun, ne de işitiyorsun Sancho," dedi Don Quijote. "Korkunun etkilerinden biri, duyuları bulandırmak ve nesneleri olduğundan farklı göstermektir. Eğer bu kadar korkuyorsan, bir kenara çekilip beni yalnız bırak; ben tek başıma da, yardım ettiğim tarafa galibiyet kazandırmaya yeterim."

Bunları söyleyip Rocinante'yi mahmuzladı ve mızrağını zırhındaki desteğe geçirip bayırdan aşağı ok gibi indi. Sancho arkasından bağırdı:

"Señor Don Quijote, dönün efendim. Yemin ederim, koyunlara saldıracaksınız! Dönün; doğduğum güne lânet olsun! Bu nasıl bir delilik? Bakın, ne dev var, ne şövalye, ne kedi, ne zırh, ne parçalı ne de parçasız kalkan, ne lânet olası mavi kupa. Ne yapıyorsunuz? Tanrım, günahlarımı affet!"

Don Quijote bu lâfları duyup döneceğine, yüksek sesle şöyle diyordu:

"Haydi, yiğit imparator Kolu Sıvanmış Pentapolin'in sancağı altında ilerleyip savaşan şövalyeler, hepiniz beni izleyin; göreceksiniz, düşmanınız Serendib'li Alifanfaron'dan intikam alınam ne kadar kolay olacak."

Bunu söyleyip koyunlar ordusunun ortasına daldı ve sanki gerçekten can düşmanlarını mızraklar gibi, cesaret ve atılganlıkla mızrak sallamaya başladı. Sürüyü güden çobanlar ve yetiştiriciler vazgeçirmek için haykırıyorlardı; ama faydası olmadığını görünce, bellerindeki sapanları çözüp haykırışlarına yumruk büyüklüğünde taşlarla karşılık vermeye başladılar. Don Quijote taşlara aldırmıyor, dört bir yana koşup diyordu ki:

"Neredesin, kibirli Alifanfaron? Bana gel, tek bir şövalyeyim ben ve seninle teke tek hesaplaşıp öldürmek istiyorum; yiğit Garmantes Pentapolin'e yaptıklarının cezasını çekeceksin."

Bu sırada, dere kenarından bir çakıl gelip yan tarafına isabet ederek iki kaburgasını bedenine gömdü. Kendini o kadar kötü hissetti ki, mutlaka öldüğünü ya da ağır yaralandığını düşündü. O anda iksirini hatırlayarak şişesini çıkardı ve ağzına götürüp midesine boşaltmaya başladı. Ama henüz yeterli miktarı içtiğine kanaat getirmeden, bir taş

daha gelip eline ve şişeye çarparak paramparça etti. Bu arada üç dört dişi gittiği gibi, elinin iki parmağı da fena halde zedelendi.

Hem birinci, hem de ikinci darbe, o kadar şiddetli oldu ki, zavallı şövalye atından aşağı devrildi. Çobanlar yanına geldiler, öldü sandılar. Sonra alelacele hayvanlarını toparladılar, sayıları yediyi geçen ölü hayvanları yüklendiler ve başka bir şeyle ilgilenmeden gittiler.

Sancho bütün bu süre boyunca, tepenin üzerinden efendisinin yaptığı çılgınlıkları seyrediyor, sakallarını yolarak talihin onu karşısına çıkardığı ana lânet ediyordu. Efendisinin yere düştüğünü, çobanların da gittiğini görünce, tepeden inip yanına gitti; Don Quijote kendini kaybetmemişti ama, çok kötü durumdaydı.

"Don Quijote, efendim," dedi Sancho, "ben size dönün demedim mi? Saldırdığınız ordu değil, koyun sürüsü demedim mi?"

"Düşmanım olan o kurnaz büyücü işte böyle yok oluverir, kılık değiştirir. Şunu bil ki Sancho, bu gibiler için, bizim gözümüze istedikleri şekilde görünmek, çok kolay bir şeydir. Peşimi bırakmayan o açıkgöz, bu savaşta kazanacağım galibiyeti görüp kıskandı ve düşman ordusunu koyun sürüsüne dönüştürdü. İnanmıyorsan, yalvarırım dediğimi yap Sancho, o zaman söylediklerimin doğru olduğunu göreceksin. Eşeğine bin ve usulca peşlerinden git; göreceksin, buradan biraz uzaklaşınca eski hallerine dönecekler, koyun olmaktan çıkıp sana tarif ettiğim gibi, etten kemikten adamlar olacaklar... Ama hemen gitme, çünkü yardımına ihtiyacım var. Gel de bak bakalım, kaç dişim eksik, bana ağzımda hiç diş kalmamış gibi geliyor."

Sancho o kadar yaklaştı ki, neredeyse gözleri ağzına girecekti. Tam o sırada, balsam Don Quijote'nin midesini harekete geçirdi ve Sancho ağzına baktığı anda, midesi, içinde ne varsa, tüfek şiddetiyle dışarı, merhametli silâhtarın sakalının ortasına fırlattı.

"Yüce Meryem," dedi Sancho. "Ne oldu bana böyle? Zavallı günahkâr, ölümcül yara aldı herhalde, ağzından kan geliyor."

Ama biraz daha dikkat edince, renginden, tadından ve kokusundan, kan değil, şişeden içerken gördüğü balsam olduğunu anladı. O kadar iğrendi ki, midesi altüst olup içini dışını efendisinin üstüne kustu; her ikisi de çiçek gibi oldular. Sancho heybelerde temizlenmek ve efendisini tedavi etmek için bir şey bulmak üzere eşeğine döndü; heybeleri bulamayınca, aklını kaçıracak gibi oldu. Tekrar kendi kendine küfredip, içinden, efendisini bırakıp memleketine dönmeye karar verdi. Yaptığı hizmetin ücretinden ve vaat edilen cezirenin valisi olma umutlarından vazgeçmeye razıydı.

Bu arada Don Quijote ayağa kalktı ve daha fazla dişi dökülmesin diye sol elini ağzına götürüp öbür eliyle Rocinante'nin dizginlerinden tuttu (Rocinante bu zaman zarfında efendisinin yanından hiç ayrılmamıştı, öylesine sadık ve iyi huyluydu) ve silâhtarının yanına gitti. Sancho göğsünü eşeğine dayamış, eli şakağında, fazlasıyla düşünceli adam konumundaydı. Don Quijote onu bu kadar kederli görünce dedi ki:

"Şunu bil ki Sancho, insan ancak başkasından fazla bir şey yaparsa başkasından üstün olabilir. Bütün bu atlattığımız fırtınalar, yakında havanın sakinleşeceğine ve olayların bizim için hayırlı olacağına işaret ediyor; çünkü ne kötülükler, ne de iyilikler, daimî olamaz; kötülük uzun sürdüğüne göre de, iyilik yakında demektir. Kısacası, benim başıma gelen felâketlere üzülme, senin payın yok onlarda."

"Nasıl yok?" dedi Sancho. "Dün altı okka ettikleri, babamın oğlundan başkası mıydı? Bugün kayıp olan, neyim var neyim yoksa içine koyduğum heybeler, başkasının mıydı?"

"Heybelerin mi kayıp Sancho?" dedi Don Quijote.

"Evet, kayıp," diye cevap verdi Sancho.

"Demek ki bugün yenecek bir şeyimiz yok," dedi Don Quijote.

"Bu çayırlarda zat-ı âlinizin bildiğini söylediği otlar olmasa, olmazdı," dedi Sancho. "Zat-ı âliniz gibi bahtsız gezgin şövalyeler, bu durumlarda o otlara başvurur."

"Yine de," dedi Don Quijote, "şu anda, Dioskorides'in tarif ettiği, Doktor Laguna'nın da resimlerini çizdiği bütün otlar yerine, çeyrek ya da bir somun ekmekle iki ringa balığı kafası yemeyi tercih ederdim. Her neyse, şimdi eşeğine bin, sevgili Sancho ve peşimden gel. Her şeyi yaratan Tanrı, bizi aç bırakacak değil ya, hele bu şekilde onun hizmetindeyken; O, havadaki sivrisinekleri, topraktaki böcekleri, sudaki iribaşları bile aç bırakmaz. O kadar merhametlidir ki, güneşini kötülerin ve iyilerin üzerine doğdurur; ve salih olanlar ile olmayanların üzerine yağmur yağdırır."

"Vâizlik zat-ı âlinize gezgin şövalyelikten daha uygunmuş," dedi Sancho.

"Gezgin şövalyeler her şeyi bilirdi, bilmeleri de gerekir, Sancho," dedi Don Quijote. "Geçmiş yüzyıllarda öyle gezgin şövalyeler olmuştur ki, konakladıkları yerin ortasında durup, Paris Üniversitesi'nden mezun olmuş gibi vaaz vermişlerdir. Bundan da şu sonucu çıkarabiliriz: Ne kılıç kalemi, ne de kalem kılıcı asla köreltememiştir."

"Pekâlâ, sizin dediğiniz gibi olsun," dedi Sancho, "ama şimdi bu-

radan gidelim de bu gece kalacak bir yer bulalım. Tanrı vere de, battaniye, altı okka, hayalet, büyücü Magripli olmayan bir yer olsun; varsa, ben her şeyden vazgeçeceğim."

"Tanrı'ya dua et de olmasın evlâdım," dedi Don Quijote. "Nereye istersen oraya gidelim; bu sefer kalacağımız yerin seçimini sana bırakmak istiyorum. Ama önce şu elini ver bana, parmağınla iyice bir yokla bakalım, şu sağ tarafta, üst çenemde kaç dişim eksik; ağrı o tarafta çünkü."

Sancho parmağıyla yoklayarak sordu:

"Bu tarafta kaç azı dişiniz vardı?"

"Dört," dedi Don Quijote. "Yirmilik dişim hariç. Hepsi de sapasağlamdı."

"İyi düşünüp söyleyin efendim," dedi Sancho.

"Dört diyorum ama beş bile olabilir," diye cevap verdi Don Quijote. "Çünkü hayatım boyunca ağzımdan ne bir azı dişi çekildi, ne de başka bir diş. Düşen dişim de olmadı, çürüyüp kararan da."

"Alt çenenizde sadece iki buçuk azı dişiniz var," dedi Sancho. "Üstte ise yarım bile yok, hiç yok, avuç içi gibi dümdüz."

"Ah kara bahtım!" dedi Don Quijote, silâhtarının verdiği acı haberi duyunca. "Keşke bir kolumu kesselerdi, kılıç kullandığım kolum olmadıktan sonra... Sana bir şey söyleyeyim mi Sancho? Dişsiz ağız, taşsız değirmen gibidir; bir diş bir pırlantadan çok daha değerlidir. Ama bu zor şövalyelik mesleğini icra eden bizler, bütün bunlara katlanmak zorundayız. Bin eşeğine de yolu göster arkadaşım, ben seni takip edeceğim."

Sancho dediğini yaptı ve bir barınak bulabileceklerini düşündüğü yönde, dümdüz uzanan anayolda ilerlemeye başladı.

Ağır ağır ilerliyorlardı, çünkü Don Quijote'nin diş ağrısı huzur vermiyor; acele etmesine imkân tanımıyordu. Sancho onu oyalayıp eğlendirmek için bir şeyler anlatmaya başladı; anlattığı şeylerden bazıları da, bundan sonraki bölümde anlatılanlardı.

ON DOKUZUNCU BÖLÜM

Sancho'nun efendisine söylediği akıllıca sözlere, bir cesetle serüvenine ve başka garip olaylara dair

"Bana öyle geliyor ki efendim, bugünlerde başımıza gelen bütün bu felâketler, hiç şüphesiz, zat-ı âlinizin şövalyelik tarikatının yeminini tutmayarak işlediği günah yüzünden oldu. Malandrino muydu, adı neyse, o Magripli'nin miğferini alıncaya kadar, sofrada ekmek yememe, hanımıyla yatmama ve diğer şeyleri yapmama sözü vermiştiniz."

"Çok haklısın Sancho," dedi Don Quijote. "Ama doğruyu söylemek gerekirse, unutmuştum; ayrıca şundan emin olabilirsin ki, sen bana zamanında hatırlatmadığın için o altı okka olayı geldi başına; ama ben gereğini yapacağım, şövalyelik tarikatında her şeyi düzeltmenin bir yolu vardır."

"Canım, ben herhangi bir yemin ettim mi?" dedi Sancho.

"Yemin edip etmemen önemli değil," dedi Don Quijote. "Suç ortaklığı bakımından çok temiz olmadığını ben biliyorum, bu yeter. Ne olur ne olmaz diye bir çaresine baksak, fena olmaz."

"Madem öyle," dedi Sancho, "bari bunu da yemini unuttuğunuz gibi unutmayın. Olur da hayaletlerin canı tekrar benimle eğlenmek ister, hattâ bu kadar ısrarlı olduğunuzu görürlerse, sizinle de."

Bu ve benzeri konuşmalarla giderlerken yolun ortasında, o gece kalacak yer bulamadan, akşam karanlığı bastırdı. İşin kötüsü, açlıktan ölüyorlardı; heybeleri de olmadığından, ağızlarına koyacak bir şeyleri yoktu. Bu felâket yetmiyormuş gibi, öyle bir serüvenle karşılaştılar ki, hilesiz, gerçek bir serüven gibi görünüyordu. Akşam olmuş, hava kararmıştı, ama onlar yine de yollarına devam ediyorlardı; Sancho, anayolda olduklarına göre, haklı olarak, bir iki fersah sonra bir han bulacaklarını düşünüyordu.

İşte böyle karanlıkta, silâhtar aç, efendisi gözünde yemek tüterek yol alırlarken, aynı yolun üstünde, kendilerine doğru gelen ve hareketli yıldızlara benzeyen çok sayıda ışık gördüler. Sancho ışıkları görünce afalladı, Don Quijote de endişeye kapıldı. Biri eşeğinin yularını, öteki beygirinin dizginlerini çekti ve kıpırdamadan durup, dikkatle, nedir diye baktılar. Işıkların giderek yaklaştığını ve yaklaştıkça büyüdüğünü gördüler. Bunun üzerine Sancho zangır zangır titremeye başladı; saçları diken diken olan Don Quijote, cesaretini biraz toparlayarak dedi ki:

"Sancho, hiç şüphe yok, bu çok müthiş ve tehlikeli bir serüven; bütün cesaretimi ve gücümü şimdi göstermem gerekecek."

"Ah benim kara bahtım!" diye cevap verdi Sancho. "Eğer bu, gerçekten tahmin ettiğim gibi hayaletlerle ilgili bir serüvense, kaburgalarımın vay haline!"

"Hayalet de olsalar," dedi Don Quijote, "kılına bile dokunmalarına izin vermeyeceğim. Geçen defa seninle alay edebildilerse, ben avlunun duvarından atlayamadığım için becerebildiler; ama şimdi düz arazideyiz, istediğim gibi kılıç oynatabilirim."

"Peki ya geçen defaki gibi sizi büyülerlerse, hareketsizleştirirlerse," dedi Sancho, "düz arazide olmanın ne faydası olur?"

"Her şeye rağmen," dedi Don Quijote, "rica ederim cesaretini kaybetme Sancho. Tecrübe sana bendeki cesareti gösterecek."

"Kaybetmem; Tanrı'nın izniyle," diye cevap verdi Sancho.

Bunun üzerine ikisi birlikte yolun kenarına çekilip dikkatle yürüyen ışıkların ne olabileceğine bakmaya başladılar. Çok kısa bir süre sonra, bunların çok sayıda beyaz gömlekli[1] olduğunu gördüler. Bu korkunç görüntü karşısında cesareti tamamen kırılan Sancho Panza'nın dişleri, sıtma nöbetine tutulmuş gibi takırdamaya başladı. Görüntü belirginleştikçe, dişlerinin takırtısı iyice arttı; çünkü gördükleri, hepsi at üstünde, ellerinde yanan meşaleleriyle, yirmi kadar beyaz gömlekliydi. Arkalarından da, üzeri siyah örtüyle kaplı bir sedye ve katırlarının ayaklarına kadar kara matem giysilerine bürünmüş altı kişi geliyordu; hayvanların ağır yürüyüşünden, at olmadıkları belliydi. Beyaz gömlekliler, çok alçak ve merhamet dolu seslerle mırıldanarak ilerliyorlardı. Bu saatte ve böyle ıssız bir yerde, bu garip görüntü, Sancho'nun, hattâ efendisinin de yüreğine korku salmaya yeterdi. Sancho'da cesaretin kırıntısı kalmamıştı zaten; Don Quijote'nin başına da aynı şey gelebilirdi. Ama tam tersi oldu; tam o sırada, hayalinde, bunun kitaplarındaki serüvenlerden biri olduğu canlanıverdi.

Sedyede ağır yaralı ya da ölü bir şövalye olduğunu sandı; intikamını almak da kendisine düşüyordu. Konuşmaya gerek duymadan kargısını desteğine taktı, eyere iyice yerleşti ve inanılmaz bir cesaret ve ciddiyetle yolun ortasına, beyaz gömleklilerin mecburen geçecekleri bir yere dikildi. Yaklaştıklarında yüksek sesle dedi ki:

"Durun şövalyeler, ya da her kimseniz! Söyleyin, kimsiniz, nereden gelip nereye gidiyorsunuz ve o sedyede taşıdığınız nedir? Görü-

1) Askerler ani gece baskınlarında kendilerini düşmandan ayırt etmek için üniformalarının üzerine beyaz gömlek giyerlerdi.

nüşe bakılırsa, ya siz bir saldırıda bulunmuşsunuz ya da saldırıya uğramışsınız. Bunu da benim bilmem gerekiyor; yaptığınız kötülüğün cezasını vermek veya uğradığınız haksızlığın intikamını almak için."

"Acelemiz var," dedi beyaz gömleklilerden biri. "Han da uzakta; bütün bu sorduklarınıza cevap verecek kadar oyalanamayız."

Bunları söyleyip katırını dürterek ilerledi. Don Quijote bu cevaba müthiş içerledi ve katırın geminden çekerek dedi ki:

"Durun ve daha terbiyeli olun; sorduklarıma cevap verin, yoksa hepinize karşı savaş ilân ederim."

Şaşkın katır, geminden çekilince korkuya kapılıp arka ayakları üzerine kalktı ve sahibini kıçüstü yere devirdi. Beyaz gömleklinin düştüğünü gören yaya bir oğlan, Don Quijote'ye sövmeye başladı. Zaten öfkelenmiş olan Don Quijote, daha fazla beklemeyerek kargısını destekledi ve kara giysililerden birine saldırıp fena halde yaralayarak yere devirdi. Sonra ötekilere dönüp nasıl bir hızla saldırdığı, bozguna uğrattığı, görülecek şeydi. Rocinante sanki o anda kanatlanıvermişti, öylesine uçarcasına ve gururla ilerliyordu.

Beyaz gömleklilerin hepsi ürkek, silâhsız kimselerdi; bu yüzden bir anda savaşı bırakıp kaçmaya başladılar. Yanan meşaleleriyle, tören geceleri koşan maskelilere benziyorlardı. Matemdekiler ise, topuklarına kadar inen rahip giysilerine sarınıp sarmalanmış halde, kıpırdayamıyorlardı. Böylece Don Quijote hepsini rahatça dağıtıp istemeye istemeye orayı terk etmelerini sağladı; çünkü adamlar onu insan değil, sedyede taşıdıkları cesedi almaya gelmiş bir cehennem zebanisi sanıyorlardı.

Sancho, efendisinin gözüpekliğine hayret ederek olup biteni seyrediyor, kendi kendine, "Benim efendim gerçekten de dediği kadar cesur ve kuvvetli," diyordu.

Katırın yere devirdiği ilk adamın yanında, yerde yanmakta olan bir meşalenin ışığında adamı gören Don Quijote yanına gitti, kargısının ucunu suratına dayadı ve teslim olmazsa kendisini öldüreceğini bildirdi. Yerdeki adam buna şöyle cevap verdi:

"Teslim olacağım kadar olmuşum zaten; kıpırdayamıyorum, bir bacağım kırık. Zat-ı âlinize yalvarıyorum, Hıristiyan bir şövalyeyseniz beni öldürmeyin; büyük bir günah işlemiş olursunuz; çünkü ben lisans talebesiyim ve ilk yeminimi ettim."

"Peki, madem kilise mensubusunuz, sizi buraya kim getirdi?" dedi Don Quijote.

"Kim olacak beyefendi?" dedi yerdeki adam. "Kara bahtım."

"Başta sorduğum bütün sorulara cevap vermezseniz, sizi daha büyük bir tehlike bekliyor," dedi Don Quijote.

"İstediğiniz cevapları alacaksınız," dedi lisans talebesi, "şunu da öğrenmiş olacaksınız: Daha önce lisans talebesiyim dediysem de, aslında bakalorya talebesiyim,[2] adım Alonso López, Alcobendas'lıyım. On bir rahiple birlikte Baeza kentinden geliyorum; yani şu meşalelerle kaçanlarla. Segovia kentine gidiyoruz; bir ceset götürüyoruz oraya; o sedyede taşıdığımız, Baeza'da ölen bir şövalyenin cesedi, dediğim gibi, yerlisi olduğu Segovia'daki mezarına gömülmek üzere, kemiklerini götürüyoruz."

"Peki kim öldürdü onu?" diye sordu Don Quijote.

"Tanrı; bulaşıcı veba humması aracılığıyla," diye cevap verdi bakalorya talebesi.

"Bu durumda," dedi Don Quijote, "bir başkası öldürmüş olsa, bana düşecek olan intikam alma görevinden, Efendimiz beni esirgemiş oluyor. Madem ölümü bu şekilde olmuş, susup boyun eğmekten başka yapılacak bir şey yok; çünkü beni de öldürse, aynı şeyi yapardım. Zat-ı âlinizin şunu bilmesini isterim ki, ben La Mancha'lı bir şövalyeyim, adım Don Quijote'dir; dünyayı dolaşıp haksızlıklarla mücadele etmek, yanlışları düzeltmek, benim işim ve mesleğimdir."

"Bu yanlışları düzeltmek nasıl oluyor anlamadım," dedi bakalorya talebesi; "ben doğruydum, eğrilttiniz, bir bacağım kırıldı, ömür boyu da düzelmeyecek. Benim uğradığım haksızlıkla mücadeleniz ise, temelli haksız durumda kalacak şekilde haksızlık etmek oldu. Serüven arayan sizinle karşılaşmak, benim için talihsizliğin dik âlâsı oldu."

"Her olay aynı şekilde cereyan etmez," dedi Don Quijote. "Sayın bakalorya talebesi Alonso López, sizin hatanız, gece vakti bu şekilde beyaz üstlüklere bürünmüş, elinizde meşalelerle, dua ederek, matem örtüleriyle yürümenizdi; öteki dünyadan gelmiş uğursuz yaratıklardan farkınız yoktu. Ben de görevimi yaparak size saldırmak zorunda kaldım; cehennemden çıkıp gelmiş şeytanların ta kendisi olduğunuzu bilsem de saldırırdım; sizi kesinlikle öyle sandım."

"Madem kaderim buymuş," dedi bakalorya talebesi, "zat-ı âlinize yalvarıyorum, sayın gezgin şövalye (ki bana çok kötü bir gezinti yaptırdınız), şu katırın altından çıkmama yardım edin; bacağım üzengiyle eyer arasında sıkıştı kaldı."

"Daha önce söyleseydiniz ya!" dedi Don Quijote. "Derdinizi söylemek için ne bekliyordunuz?"

2) Üniversitedeki dereceler arasında birincisi *bakalorya*, ikincisi *lisans*, üçüncüsü *doktora*ydı.

Sancho Panza'ya gelsin diye seslendi; ama o, zahmet edip gelmedi, çünkü adamcağızların erzaklarını taşıyan epeyce yüklü bir katırı yağmalamakla meşguldü. Ceketini çuval gibi yapıp sığdırabileceği her şeyi içine doldurdu, eşeğine yükledi ve sonra efendisinin seslenişine kulak verip bakalorya talebesini katırın altında ezilmekten kurtarmaya, yardıma gitti; katırına bindirip eline meşalesini verdi. Don Quijote ona arkadaşlarının peşine düşmesini, kendi adına, mecburen giriştiği saldırıdan ötürü onlardan özür dilemesini söyledi. Sancho da dedi ki:

"Beyefendiler kendilerini bu hale getiren korkusuz adamın kim olduğunu merak edecek olurlarsa, meşhur La Mancha'lı Don Quijote, nam-ı diğer *Mahzun Yüzlü Şövalye* deyin."

Bakalorya talebesi bunun üzerine yanlarından ayrıldı; Don Quijote de Sancho'ya niye, özellikle de o sırada, *Mahzun Yüzlü Şövalye* dediğini sordu.

"Söyleyeyim," dedi Sancho. "Çünkü o zavallının elindeki meşalenin ışığında size bir süre baktım; gerçekten de yüzünüz son zamanlarda hayatta gördüğüm en çökük yüz; ya bu mücadelenin yorgunluğundan, ya da dişlerinizin dökülmüş olmasından herhalde."

"Ondan değil," dedi Don Quijote. "Herhalde benim kahramanlıklarımın öyküsünü yazmakla yükümlü bilge, benim de eski şövalyeler gibi bir lâkap edinmemi uygun bulmuş olacak. Birinin lâkabı *Kızgın Kılıçlı Şövalye*'ydi, bir diğerininki *Tekboynuz Şövalyesi*, ötekininki *Bakireler Şövalyesi*, birininki *Anka Kuşu Şövalyesi*, bir başkasınınki *Kartal Başlı Aslan Şövalyesi*, bir diğerininki de *Ölüm Şövalyesi*. Bütün dünyada bu lâkaplarıyla, simgeleriyle tanınırlardı. Bu yüzden diyorum ki, sözünü ettiğim bilge, *Mahzun Yüzlü Şövalye* lâkabını senin diline ve düşüncene şu anda sokmuş olmalı; bundan böyle de kendime bu lâkabı vereceğim. İyice uygun olsun diye de, ilk fırsatta, kalkanıma çok mahzun bir yüz resmi çizdirmeyi düşünüyorum."

"Resim için zaman ve para harcamaya gerek yok," dedi Sancho. "Zat-ı âlinizin yüzünüzü açıp bakanlara göstermeniz yeterli. Zaten hiç tereddütsüz, resme, kalkana bakmadan *Mahzun Yüzlü* diyeceklerdir. İnanın bana, doğruyu söylüyorum efendim; şaka ettiğime bakmayın, yemin ederim, açlık ve dişsizlik yüzünüzü öyle çökertti ki, dediğim gibi mahzun yüz resmine hiç gerek yok."

Don Quijote, Sancho'nun şakasına güldü, ama her şeye rağmen, düşündüğü şekilde, kalkanına resmi yaptırır yaptırmaz kendine bu ismi vermeyi kararlaştırdı.

Bunun üzerine bakalorya öğrencisi dönüp Don Quijote'ye dedi ki:

"Söylemeyi unutuyordum; kutsal bir şeye el uzattığınız için aforoz edildiğinizi bilin. *Juxta illud: Si quis suadente diabolo*, vs."[3]

"Ben bu Latince'yi anlamam," diye cevap verdi Don Quijote. "Ama el değil, bu kargıyı uzattığımı biliyorum. Üstelik ben dini bütün bir Hıristiyan ve Katolik olarak, saydığım, taptığım rahiplere, kiliseyle ilgili herhangi bir şeye değil, öbür dünyadan gelme hayaletlere, canavarlara saldırdığımı sanıyordum. Ayrıca öyle de olsa, Cid Ruy Díaz'ın başına gelenler hatırımda: Papa Hazretleri'nin önünde, kralın elçisinin koltuğunu kırdığında, aforoz edilmişti ve Rodrigo de Vivar o gün şerefli ve cesur bir şövalye olmayı bilmişti."

Bunu duyan bakalorya talebesi, dediğimiz gibi, tek kelime etmeden gitti. Don Quijote sedyede taşınan şeyin gerçekten kemik olup olmadığına bakmak istediyse de, Sancho izin vermedi, dedi ki:

"Efendim, zat-ı âliniz bu tehlikeli serüveni, şimdiye kadar gördüklerim arasında en zararsız şekilde noktaladınız. Bu insanlar, yenilip bozguna uğradıkları halde, kendilerini bir kişinin tek başına mağlûp ettiğini farkedebilirler ve bundan utanıp şereflerini kurtarmak için geri dönebilirler, peşimize düşüp haddimizi bildirmek isteyebilirler. Eşek iyi durumda, dağ yakın, açlık bastırdı; en iyisi, usulca geri çekilelim ve büyüklerimizin dediği gibi ölüler mezara gitsin, diriler ekmek peşine."

Sonra eşeğini önden sürerek efendisinden, kendisini izlemesini rica etti; o da, Sancho'nun haklı olduğunu düşünüp bir cevap vermeden izledi. İki küçük tepenin arasında az bir yol gitmişlerdi ki, kendilerini geniş, gizli bir vâdide buldular. Hayvanlardan indiler, Sancho eşeğin yükünü boşalttı, yeşil çimenlerin üstüne uzandılar ve açlığın verdiği iştahla hem sabah kahvaltısı ettiler, hem öğle yemeği yediler, hem akşamüzeri kahvaltısı ettiler, hem de akşam yemeği yediler. Midelerini, (genellikle kendilerini ihmal etmeyen) matemdeki din adamlarının, erzak katırına yüklediği sepetlerden birkaçıyla doldurdular.

Ama başlarına başka bir felâket geldi ki, Sancho'nun gözünde hepsinden beterdi. O da, içecek şarapları, hattâ ağızlarını ıslatacak suları bile olmamasıydı, susuzluktan öleceklerdi; Sancho, bulundukları düzlüğün yemyeşil, sık çimenlerle kaplı olduğunu görüp, bundan sonraki bölümde anlatılanları söyledi.

3) " Buna göre: Şeytan tarafından aklı çelinerek, birisi..." Bir rahip ya da keşişe el kaldıranın aforoz edileceğini bildiren dini kuraldan alıntı.

YİRMİNCİ BÖLÜM

Dünyanın ünlü şövalyelerinin, La Mancha'lı yiğit Don Quijote'den daha az tehlikeyle atlatabileceği, görülmemiş, duyulmamış serüvene dair

"Saygıdeğer efendim, bu çimenlerin, bu yakınlarda otları sulayan bir pınar ya da dere olduğuna işaret etmemesi mümkün değil. Biraz ileri gitsek iyi olur; bizi mahveden, hiç şüphesiz açlıktan daha beter olan bu korkunç susuzluğumuzu giderecek bir yer buluruz."

Bu nasihat Don Quijote'nin aklına yattı, o Rocinante'yi dizginin-den, Sancho da eşeğini yularından tuttu ve akşam yemeğinden kalan artıkları eşeğe yükledikten sonra, otlakta el yordamıyla ilerlemeye başladılar, çünkü gecenin karanlığında hiçbir şey göremiyorlardı. Ama daha iki yüz adım gitmemişlerdi ki, kulaklarına, büyük, yüksek kayalardan dökülürmüşçesine gürültülü bir su sesi geldi. Bu ses onları çok sevindirdi; nereden geldiğini anlamak için durdular ve birden, özellikle korkak ve ürkek mizaçlı Sancho'nun su sevincini buz gibi donduran, başka bir patırtı duydular. Düzenli darbelerden gelen bir gümbürtüydü, buna demir ve zincir gıcırtıları karışıyordu ki, suyun şiddetli çağıltısına eklendiğinde, Don Quijote haricinde herhangi bir insanın yüreğine korku salacak bir sesti.

Dediğimiz gibi geceydi, her yer karanlıktı; onlar da yüksek ağaçların arasına sığınmaya karar verdiler. Ağaçların hafif esintide kıpırdayan yaprakları, alçak ama ürkütücü sesler çıkarıyordu. Yalnızlık, bulundukları mekân, karanlık, suyun sesi ve yaprakların hışırtısı, hepsi dehşet ve korku uyandırıyor ve bu, darbelerin kesilmediğini, rüzgârın dinmediğini, sabahın gelmediğini gördükçe, daha da artıyor, bütün bunlara, nerede bulunduklarını bilmeyişleri ekleniyordu. Ama Don Quijote, korkusuz yüreğiyle Rocinante'nin üstüne atladı, kalkanına sarılıp kargısını kavradı ve dedi ki:

"Dostum Sancho, şunu bilmen gerekir ki, Tanrı beni bu demir çağında, altın çağı dediğimiz çağı geri getirmem için yarattı. Benim kaderim tehlikeler, büyük kahramanlıklar, yiğitliklerdir. Tekrar söylüyorum, ben Yuvarlak Masa Şövalyelerini, Fransa'nın On İki Asilzade'sini, Meşhur Dokuzlar'ı canlandıracak, Platir'leri, Taulat'ları, Olivante ve Tirante'leri, Güneş Şövalyelerini ve Belianis'leri unutturacak olan kişiyim. Yaşadığım bu çağda öyle büyük, akla sığmaz kahramanlıklar göstereceğim ki, geçmiş çağlarda yaşamış bütün o gezgin şövalyeler

güruhunun yaptığı en parlak işler, gölgede kalacak. Sadık ve başarılı silâhtarım, bu gecenin karanlığını, garip sessizliğini, bu ağaçların boğuk, ahenksiz gürültüsünü, buluruz umuduyla geldiğimiz, yüksek Ay tepelerinden[1] çağlayıp dökülüyormuş hissi veren suyun korkunç sesini ve kulaklarımızı tırmalayan sürekli darbeleri dikkatle izle; bütün bunlar, tek tek ve bir arada, değil böyle olaylara ve serüvenlere alışık olmayanların, Mars'ın bile yüreğine korku, dehşet, kaygı salmaya yeter. Oysa bütün bu tarif ettiğim şeyler, benim cesaretimi uyandıran, körükleyen şeylerdir; öyle ki, kalbim, ne kadar zorlu görünse de, bu serüvene atılmak arzusuyla göğsümü delmek istemekte. Yani, şimdi sen Rocinante'nin kolanlarını biraz sık, Tanrı'ya emanet ol ve en fazla üç gün, beni burada bekle; o zaman zarfında dönmezsem, köyümüze dön ve benim için bir hayır işle: El Toboso'ya git, benim eşsiz sevgilim Dulcinea'ya, zavallı şövalyesinin, ona lâyık olabilmek için uğraşırken öldüğünü söyle."

Sancho efendisinin bu sözlerini duyunca dünyada görülmemiş bir kederle ağlamaya başladı ve dedi ki:

"Efendim, bu korkunç serüvene niye atılmak istiyorsunuz, anlamıyorum. Vakit gece, burada bizi gören yok; pekâlâ yolumuzu değiştirip tehlikeden kaçabilir, üç gün susuz kalmayı göze alabiliriz; üstelik bizi gören olmadığına göre, kimse korkak da diyemez. Ayrıca, zat-ı âlinizin de yakından tanıdığı köyümüzün rahibi hep der ki, tehlike peşinde koşan, tehlike içinde mahvolur. Kısacası, ancak mucizeyle kurtulabileceğiniz böyle bir işe kalkışıp, Tanrı'ya meydan okumak, doğru değil. Hele Tanrı onca mucizeyle, rahmetliye eşlik eden düşmanların elinden sizi muzaffer, sağ salim, benim gibi altı okka edilmeden kurtarmışken. Bütün bunlar katı yüreğinizi yumuşatmaya yetmiyorsa, inanın ki, zat-ı âliniz buradan uzaklaştığı an, ben korkumdan, ruhumu isteyene teslim etmeye hazır olacağım. Ben zat-ı âlinize hizmet etmek için memleketimden ayrıldım, çocuklarımı, karımı bıraktım; durumum daha kötü değil, daha iyi olur diye düşündüm. Ama az tamah çok ziyan getirirmiş derler; benim de umudum kırıldı. Zat-ı âlinizin kaç kere vaat ettiği o lânet olası, uğursuz cezireye varmayı umut ederken, görüyorum ki, onun yerine, beni böyle ıssız bir yerde bırakmak istiyorsunuz. Tanrı aşkına, yüce efendim, bu haksızlığı bana reva görmeyin. Eğer bu işi yapmaktan tamamiyle vazgeçmek istemiyorsanız, hiç değilse sabaha kadar erteleyin; çünkü çobanlık mesleğinden öğrendiğim kadarıyla, şafağa en

1) Eskiden, Nil ırmağının, Etiyopya'daki Ay Dağı'ndan doğduğuna inanılırdı.

fazla üç saat var; küçük ayının ağzı, kafasının tepesinde; geceyarısı sol ayağının hizasında olur."

"Sancho, sen hangi hizada olduğunu, o dediğin ayının, ağzının yerini nasıl görüyorsun?" dedi Don Quijote. "Gece o kadar karanlık ki, koca gökyüzünde tek bir yıldız görünmüyor."

"Doğru," dedi Sancho, "ama korkunun gözleri çoktur; değil gökyüzündeki, toprağın altındaki şeyleri bile görür. Kısacası, düşünülecek olursa, sabaha az kaldığı rahatça söylenebilir."

"Ne kadar kalırsa kalsın," dedi Don Quijote. "Hakkımda ne şimdi, ne de başka bir zaman, gözyaşlarıyla yalvarmaların, beni şövalyeliğin gereklerini yerine getirmekten alıkoyduğu, söylenmeyecektir. Yani senden susmanı rica ediyorum Sancho. Bu görülmedik, korkunç serüvene atılma isteğini yüreğime yerleştiren Tanrı, bana gözkulak olacak, seni de teselli edecektir. Senin yapacağın, Rocinante'nin kolanlarını iyice sıkıp burada kalmak; ben ölü veya diri, dönmekte gecikmeyeceğim."

Sancho, efendisinin kararlılığını, gözyaşlarının, nasihat ve yalvarmalarının onu hiç etkilemediğini görünce, kurnazlığından yararlanmaya ve mümkünse onu sabaha kadar bekletmeye karar verdi. Atın kolanlarını sıkarken, hiç farkettirmeden, usulca, eşeğinin yularıyla Rocinante'nin iki ayağını bağladı; böylece, Don Quijote hareket etmek istediğinde, gidemedi, çünkü at ancak zıplayarak hareket edebilirdi. Sancho Panza yaptığı hilenin başarılı olduğunu görünce, dedi ki:

"Bakın efendim, gözyaşlarımdan, dualarımdan etkilenen Tanrı, Rocinante'ye kıpırdamamasını buyurdu; siz ısrar etmeye, kamçılamaya, zorlamaya yeltenirseniz, Kader'i kızdırmış olursunuz; mahmuza tekmeyle karşı koymak olur."

Don Quijote bu arada umutsuzluğa kapılıyor, atını ne kadar mahmuzlasa da, yerinden kıpırdatamıyordu. Bağlandığını farketmeden, sakinleşip ya sabah olmasını, ya da Rocinante'nin harekete geçmesini beklemenin daha iyi olacağını düşündü; Sancho'nun hilesinden hiç kuşkulanmadan dedi ki:

"Madem ki Rocinante kıpırdayamıyor, Sancho, ben geciktikçe ağlasam da, şafağın gülüşünü beklemeye razıyım."

"Ağlamaya gerek yok," diye cevap verdi Sancho. "Ben sabaha kadar hikâyeler anlatıp zat-ı âlinizi oyalarım. Tabii, gezgin şövalyelerin âdeti olduğu üzre yeşil çimenlere uzanıp biraz uyumayı, sabah olduğunda sizi bekleyen bu benzersiz serüvene atılmak üzere daha dinlenmiş ve hazırlıklı olmayı tercih ederseniz, o başka."

"Ne diyorsun, ne dinlenmesi, ne uyuması?" dedi Don Quijote. "Ben tehlike anında huzur bulacak şövalyelerden miyim? Sen uyu, sen uyumak için yaratılmışsın, ne istersen yap; ben kendi mesleğime en uygun neyse, onu yapacağım."

"Kızmayın, saygıdeğer efendim," diye cevap verdi Sancho, "sizi kızdırmak istemedim."

Don Quijote'nin yanına gidip bir elini eyerinin önüne, ötekini arkasına koydu ve efendisinin sol bacağını kucaklamış oldu; azıcık olsun uzaklaşmaya cesaret edemiyordu; hâlâ düzenli olarak işitilen darbelerden o kadar korkuyordu. Don Quijote, onu oyalamak için anlatmaya söz verdiği hikâyelerden birine başlamasını isteyince, Sancho işittiği şeyin korkusu izin verse, hemen anlatacağını söyledi.

"Ama her şeye rağmen, kendimi zorlayıp bir hikâye anlatacağım ki, anlatmayı becerebilirsem, bölen olmazsa, hikâyelerin en güzelidir. Kulak verin efendim, başlıyorum. 'Ne olursa olsun, iyilik herkesin üstüne, kötülük, peşinde koşana olsun...'[2] Dikkat ederseniz, saygıdeğer efendim, eskiler mesellerine istedikleri gibi başlamazlar, Romalı Cato Zonzorino'nun[3] kararıyla, 'kötülük, peşinde koşana olsun,' diye başlarlardı, ki bu durum için biçilmiş kaftan âdeta; zat-ı âlinizin sakin olması gerek, kötülük peşinde koşmamalısınız, onca korkunun önümüze çıktığı bu yolu izlemeye bizi kimse zorlamadığına göre, başka bir yol seçebiliriz kendimize."

"Sen hikâyene devam et Sancho," dedi Don Quijote, "hangi yolu izleyeceğimizle ben ilgilenirim."

"Pekâlâ, anlatayım," dedi Sancho. "Extremadura'nın bir köyünde, keçilere çobanlık eden bir delikanlı, yani bir keçi çobanı varmış. Hikâyemdeki bu keçi çobanının adı Lope Ruiz'miş. Bu Lope Ruiz, Torralba adında bir çoban kızına âşıkmış. Adı Torralba olan bu çoban kızı, zengin bir hayvan yetiştiricisinin kızıymış; bu zengin hayvan yetiştiricisi..."

"Sancho, hikâyeni bu şekilde, her lâfı iki kere tekrarlayarak anlatırsan," dedi Don Quijote, "iki günde bitiremezsin; uzatmadan, aklı başında bir adam gibi anlat, yoksa hiç anlatma."

"Benim memleketimde," dedi Sancho," bütün hikâyeler benim anlattığım şekilde anlatılır. Ben başka türlü anlatmayı bilmiyorum, zat-ı âlinizin benden yeni âdetler edinmemi istemeniz doğru değil."

2) Eski halk hikâyelerinin başlangıç şekli.

3) Censor Cato'nun atasözleri kitabı; ortaçağda kendisini bu konuda uzman katına çıkarmış, hattâ okullarda okuma kitaplarına adı verilmişti.

"Nasıl istiyorsan öyle anlat," dedi Don Quijote. "Madem kader beni dinlemeye mecbur ediyor, devam et."

"Dediğim gibi, canım efendim," diye devam etti Sancho, "söylemiştim zaten, bu keçi çobanı, Torralba'ya âşıkmış. Çoban kızı ise, güçlü kuvvetli, vahşî bir kızmış; biraz erkeksiymiş, çünkü hafif bıyıklıymış, gözümün önüne gelir gibi şu an."

"Yani sen tanıdın mı onu?" dedi Don Quijote.

"Ben tanımadım," dedi Sancho, "ama bu hikâyeyi bana anlatan, o kadar doğru ve gerçek olduğunu söyledi ki, başkasına anlatırken her şeyi gördüğüme yemin edebilirim. Her neyse, günler gelip geçmiş, hiç uyumayan ve her işi karıştıran şeytan, çobanın çoban kızına olan aşkını nefrete, hınca dönüştürmüş. Kötü dillerin söylediğine göre, bunun sebebi de, kızın oğlanı azıcık kıskandırması olmuş; ölçüyü biraz kaçırmış ve yasakları çiğnemiş. Çoban bu yüzden kızdan o kadar nefret etmiş ki, ondan uzaklaşmak için, memleketini terk edip bir daha onu hiç görmeyeceği bir yere gitmek istemiş. Lope'nin kendisine böyle sırt çevirdiğini gören Torralba, derhal onu eskisinden de çok sevmiş."

"Kadınların tabiatı öyledir," dedi Don Quijote. "Kendilerini seveni küçümsemek, nefret edeni ise sevmek. Devam et Sancho."

"Ne var ki," dedi Sancho, "çoban kararından vazgeçmemiş ve keçilerini önüne katıp, Extremadura kırlarını aşarak Portekiz krallığına geçmek üzere yola düşmüş. Bunu öğrenen Torralba da peşine düşmüş; yalınayak, yürüyerek, uzaktan izliyormuş onu, elinde bir değnek, boynunda bir heybeyle. Söylentiye göre, heybesinde bir ayna parçasıyla kırık bir tarak, yüzüne sürmek için bir şişe merhem varmış. Heybesinde ne olursa olsun, şu anda onun doğruluğunu tartışmak istemiyorum; bildiğim şu ki, çoban hayvanlarıyla birlikte Guadiana ırmağına varmış, karşı kıyıya geçmek istemiş, o mevsimde ırmak kabarık, neredeyse yatağından taşmış haldeymiş; vardığı yerde ne bir kayık, ne bir tekne, ne de kendisiyle hayvanlarını karşıya geçirecek biri varmış. Buna çok canı sıkılmış; çünkü Torralba'nın artık çok yaklaştığını görüyor, yalvarmalarıyla, gözyaşlarıyla çok üstüne varacağını düşünüyormuş. Ama o kadar çok bakınmış ki, sonunda bir balıkçı görmüş; yanında o kadar küçük bir sandal varmış ki, ancak bir insanla bir keçi sığarmış içine. Her şeye rağmen, balıkçıyla konuşmuş ve hem kendisini, hem üç yüz keçisini karşıya geçirmesi için anlaşmış. Balıkçı sandala binip bir keçiyi karşıya geçirmiş; sonra dönüp bir keçiyi daha geçirmiş; tekrar dönüp bir keçiyi daha geçirmiş. Balıkçının karşıya geçirdiği keçilerin hesabını tutunuz efendim; çünkü bir tanesini olsun

atlarsanız, hikâye biter, tek kelime bile anlatmam mümkün olmaz. Hikâyeye devam ediyorum; karşı kıyı balçıklı ve kaygan olduğu için, balıkçının gidip dönmesi çok uzun sürüyormuş. Buna rağmen, dönüp bir keçi daha almış, bir tane daha, bir tane daha.."

"Hepsini karşıya geçirdiğini farzet," dedi Don Quijote. "Bu şekilde gidip gelmeye devam edersen, bir yılda bile geçiremezsin hepsini."

"Şu ana kadar kaç tanesi geçti?" diye sordu Sancho.

"Ben ne bileyim?" dedi Don Quijote.

"Ben size söylemiştim ya, hesabı şaşırmayın diye. Tanrı biliyor, hikâye bitti işte, devam etmek imkânsız artık."

"Nasıl olur canım?" dedi Don Quijote. "Kaç keçinin karşıya geçtiğini tam olarak bilmek hikâyenin özüyle o kadar ilgili mi ki, bir sayı şaşsa hikâyeye devam edemiyorsun?"

"Hayır efendim, katiyen devam edemem," diye cevap verdi Sancho. "Ben zat-ı âlinize kaç keçi geçtiğini sorup da bilmediğinizi söylediğiniz an, anlatacaklarımın hepsi aklımdan silinip gitti. Üstelik de çok hoş, çok eğitici bir hikâyeydi."

"Yani," dedi Don Quijote, "öldü bitti mi hikâye?"

"Annem kadar," dedi Sancho.

"Doğrusu," dedi Don Quijote, "masal ya da gerçek, dünyanın en tuhaf hikâyelerinden birini anlattın; kimsenin düşünemeyeceği bir hikâye. Böyle bir anlatış veya yarım bırakış, hayat boyu görülmemiştir. Gerçi ben senin keskin zekândan da onu beklerdim, ama şaşırmıyorum; bu aralıksız darbe sesleri aklını bulandırmış olmalı."

"Her şey olabilir," diye cevap verdi Sancho. "Benim bildiğim, hikâyemle ilgili söylenecek bir şey kalmadığı. Keçilerin karşıya geçmesinin hesabında bir hata olunca, hikâye biter."

"Nerede biterse, hayırlısıyla bitsin," dedi Don Quijote, "bakalım Rocinante hareket edebiliyor mu?"

Tekrar mahmuzlarıyla atı dürttü, at da tekrar sıçrayıp olduğu yerde kaldı; çok iyi bağlanmıştı.

Bu arada, ya yaklaşan sabah serinliğinden, ya Sancho bağırsakları yumuşatan bir şeyler yediğinden, ya da –en mantıklı olanı– doğal olarak, başkasının kendisi için yapamayacağı şeyi yapmak istedi canı. Ama yüreğindeki korku öyle büyüktü ki, efendisinden bir gıdım bile ayrılmaya cesaret edemiyordu. İçinden geleni yapmamayı düşünmesi de imkânsızdı; o da, çareyi, eyerin arkasını tutan sağ elini bırakıp usulca, hiç ses çıkarmadan, pantolonunu tutan tek düğümü çözmekte buldu; çözünce, pantolon aşağı düşüp pıranga gibi bileklerinde kaldı.

Sonra, gömleğini becerebildiğince yukarı çekip, pek de küçük olmayan poposunu havaya açtı. O korkunç sıkıntıdan, dertten kurtulmak için tek yapması gereken şey sandığı bu işlemi bitirdikten sonra, daha büyük bir sıkıntıyla karşılaştı; o da, gürültü patırtı etmeden bağırsaklarını boşaltamayacağı hissine kapılmasıydı. Dişlerini sıkıp omuzlarını büzerek elinden geldiğince nefesini tuttu, ama bütün bu gayretlerine rağmen, talihsizliği yüzünden, en sonunda biraz ses çıkardı. Çıkan ses, kendisini öyle korkutan sesten çok farklıydı. Don Quijote işitti ve sordu:

"Bu ses ne Sancho?"

"Bilmiyorum efendim," dedi Sancho. "Yeni bir şey herhalde; serüvenlerle felâketler hep peşlerinden yenilerini getirir zaten."

Bir kez daha talihini denedi ve o kadar başarılı oldu ki, önceki gibi ses çıkarmadan, zorlanmadan, canını öylesine sıkan ağırlıktan kurtuluverdi. Ama Don Quijote'nin burnu da kulakları kadar keskin olduğundan, Sancho da tam dibinde, kendisine yapışık olduğu için buharlar dik bir çizgi halinde yükseldiğinden, bazılarının burnuna ulaşmaması imkânsızdı. Ulaştığı anda da, burnunun imdadına yetişip iki parmağıyla tutarak, hafif genizden bir sesle dedi ki:

"Bana öyle geliyor ki çok korkuyorsun Sancho."

"Evet, korkuyorum," dedi Sancho, "ama zat-ı âliniz neden özellikle şu anda farkettiniz?"

"Çünkü özellikle şu anda kokuyorsun, koku dediysem amber kokusu değil," dedi Don Quijote.

"Olabilir," dedi Sancho, "ama suç bende değil, zat-ı âlinizde, olmadık bir saatte beni bu acayip yere getirdiğiniz için."

"Üç dört adım öteye gidiver, arkadaşım," dedi Don Quijote, burnunu tutmaya devam ederek. "Ve bundan böyle, kendine ve benimle ilişkine daha çok dikkat et. Seninle çok konuştuğumdan oldu bu lâubalilik."

"Bahse girerim ki," dedi Sancho, "zat-ı âliniz, benim yapmamam gereken bir şeyi yaptığımı düşünüyorsunuz."

"Hiç karıştırma, daha iyi, arkadaşım Sancho," dedi Don Quijote.

Efendi ve hizmetkârı, geceyi bu ve benzeri konuşmalarla geçirdiler. Ama Sancho, sabahın süratle yaklaşmakta olduğunu görünce, Rocinante'yi büyük bir dikkatle çözüp kendi pantolonunu bağladı. Rocinante serbest kalınca, genelde huysuz olmamakla birlikte, sinirlendi herhalde ve eşelenmeye başladı; çünkü –kusura bakmayın– şahlanmayı bilmiyordu. Don Quijote Rocinante'nin kıpırdadığını görün-

ce iyiye yordu, o tehlikeli serüvene atılması gerektiğinin işareti olarak yorumladı.

Bu sırada şafak sökmüş, nesneler açıkça görünmeye başlamıştı; Don Quijote, yüksek ağaçların arasında olduğunu gördü; koyu gölgeli kestane ağaçlarıydı bunlar. Darbelerin de kesilmediğini duydu, ama sesi çıkaranı göremedi. Bunun üzerine, daha fazla oyalanmayıp, mahmuzlarını Rocinante'ye dokundurdu ve Sancho'yla vedalaşmak üzere dönüp daha önce de dediği gibi, en fazla üç gün orada bekleyip, o zaman zarfında dönmemişse, Tanrı'nın, günlerinin o tehlikeli serüvende sona ermesini istediğinden emin olabileceğini söyledi. Sevgili Dulcinea'sına tarafından iletmesi gereken haberi tekrar hatırlattı ve hizmetlerinin karşılığı konusunda merak etmemesini, kendisinin, köyünden ayrılmadan önce vasiyetini hazırlamış olduğunu, hizmetinde bulunduğu süreyle orantılı olarak, bütün çalışmasının karşılığını alacağını, ama Tanrı onu bu tehlikeden sağ salim kurtarırsa, vaat edilen cezireden kesinlikle emin olabileceğini söyledi.

Sancho, zavallı efendisinin acıklı konuşmalarını tekrar dinleyince yine ağlamaya koyuldu ve onu sonuna kadar, bu iş bitinceye kadar terk etmemeye karar verdi.

Sancho Panza'nın bu gözyaşlarından ve son derece şerefli kararından, bu hikâyenin yazarı, iyi bir soydan geldiğini, hiç değilse eski Hıristiyan[4] olduğu sonucunu çıkarıyor. Onun bu duygulu hali, efendisini biraz yumuşattı, ama, herhangi bir zayıflık gösterecek kadar değil. Aksine, elinden geldiğince göstermemeye çalışarak, su sesinin ve darbelerin hangi yönden geldiğini kestirerek, o tarafa doğru ilerlemeye başladı.

Sancho da peşinden yürüyor, âdeti olduğu üzre, iyi ve kötü günlerinin ezelî yoldaşı eşeğini, yularından çekiyordu. O kestanelerin, sık yapraklı ağaçların arasında epeyce yol aldıktan sonra, yüksek kayalıkların eteğindeki küçük bir düzlüğe çıktılar; kayalardan aşağı çok büyük bir çağlayan dökülüyordu. Kayaların eteğinde de, evden çok harabeye benzeyen, pek derme çatma birkaç kulübe vardı. Hâlâ devam eden darbelerin de oradan geldiğini farkettiler.

Rocinante, su ve darbelerin gürültüsünden ürkünce, Don Quijote onu yatıştırarak ağır ağır evlere yaklaştı.[5] Bütün kalbiyle kendisini sevgilisine emanet ediyor, o korkunç yolculukta, girişimde kendisini koruması için yalvarıyor, bu arada kendisini unutmaması için[5]

4) Eski Hıristiyan: Soyunda Magripli ya da Yahudi olmayan temiz kimse.
5) Bu bölüm 1624'te Portekiz Enkizisyonu'nun sansürüne uğradı.

Tanrı'ya da dua ediyordu. Sancho yanından ayrılmıyor, arasıra boynunu uzatıp Rocinante'nin bacaklarının arasından, o kadar korkuyla merak ettiği şeyi görebilir mi diye bakıyordu.

Herhalde bir yüz adım daha gittikten sonra, bir köşeyi döndüler ve o korkunç, onlar için dehşet verici, bütün gece merak ve korku içinde kendilerini uyutmayan sesin kaynağı açık seçik, şüpheye yer bırakmayacak şekilde, ortaya çıktı. Sesin kaynağı, –kızma lütfen, ey okur!– sırayla indikçe, o gürültüyü çıkaran altı tokaçtı.

Don Quijote ne olduğunu görünce sustu kaldı, tepeden tırnağa ürperdi. Sancho efendisine baktı ve başının göğsüne düşmüş, görünüşe bakılırsa utanmış olduğunu gördü. Don Quijote de Sancho'ya baktı ve yanaklarının şişmiş, ağzında patlamaya hazır bir kahkaha olduğunu, kendini zor tuttuğunu görünce, Sancho'nun haline gülme isteği, üzüntüsünü bastırdı. Sancho efendisinin başladığını görünce, makarayı öyle bir bıraktı ki, gülmekten patlamamak için yumruklarıyla ciğerlerini bastırmak zorunda kaldı. Dört kere sakinleşti ve dört kere tekrar gülmeye başladı, ilk seferindeki kadar coşkuyla. Don Quijote zaten sinirlenmeye başlamıştı, bir de Sancho'nun alay olsun diye söylediklerini duyunca, iyice sinirlendi:

" 'Şunu bilmen gerekir ki, dostum Sancho, Tanrı beni bu demir çağında, altın çağı geri getirmem için yarattı! Benim kaderim tehlikeler, büyük kahramanlıklar, yiğitliklerdir..' "

Sancho bu şekilde, Don Quijote'nin sesleri ilk işittiklerinde söylediği sözlerin hepsini ya da çoğunu tekrarladı.

Don Quijote, Sancho'nun kendisiyle alay etmesine öyle kızdı, sinirlendi ki, kargısını kaldırıp sopa niyetine iki kere öyle şiddetle indirdi ki, omuzları yerine kafasına indirseydi, ücretini ödemekten kurtulur, ancak mirasçılarına öderdi. Sancho şakalarının çok kötüye yorulduğunu görünce, efendisinin meseleyi daha da ileri götürmesinden korkup, büyük bir alçakgönüllülükle dedi ki:

"Kızmayın saygıdeğer efendim, yemin ederim, şaka ediyordum."

"Siz şaka ediyorsanız, ben şaka etmiyorum," dedi Don Quijote. "Söyleyin bakalım, neşeli beyefendi: Sizce bunlar tokaç olacağına, başka bir şey, tehlikeli bir serüven olsaydı, ben gerektiği şekilde, cesaretle atılıp halletmez miydim? Acaba ben, bir şövalye olarak, sesleri tanıyıp ayırt etmek, hangilerinin tokaç olup olmadığını bilmek mecburiyetinde miyim? Üstelik şu da olabilir –ki gerçekten de öyle– ben hayatımda tokaç görmedim; siz görmüşsünüzdür, çünkü sefil bir köylü olarak, onların arasında doğup büyüdünüz. İsterseniz, bu altı

tokacı altı deve dönüştürüp teker teker veya hep birlikte üstüme salın; hepsinin nallarını havaya dikmezsem, istediğiniz gibi alay edin benimle."

"Daha fazla söylemeyin, sevgili efendim," dedi Sancho. "İtiraf ediyorum ki, biraz fazla güldüm. Ama şimdi lütfen söyleyin, huzura kavuşmuşken (Tanrı sizi bütün serüvenlerden, bundan olduğu gibi sağ salim çıkarsın), geçirdiğimiz o müthiş korku, gülünecek şey değil miydi, anlatılacak şey değil mi? Hiç değilse benim geçirdiğim, çünkü zat-ı âliniz, biliyorum, korku nedir, dehşet nedir bilmezsiniz."

"Ben başımıza gelenin gülünecek bir şey olduğunu inkâr etmiyorum," diye cevap verdi Don Quijote. "Ama anlatılacak bir şey değil; çünkü herkes olayları gerektiği gibi değerlendirecek kadar akıllı değildir."

"En azından," dedi Sancho, "zat-ı âliniz kargınızı değerlendirdiniz, kafama doğrultup omzuma vurdunuz; Tanrı'ya şükür ki hızla eğildim. Ama aldırmayın, gelip geçer, 'insan sevdiğini sever de, döver de,' derler. Üstelik iyi bir efendi, bir hizmetkârına kötü bir söz söyledikten sonra, hemen bir pantolon verir. Ama sopa çektikten sonra ne verilir, bilemiyorum; belki de gezgin şövalyeler, sopadan sonra bir cezire veya karada bir krallık veriyorlardır."

"Talihimiz yaver giderse," dedi Don Quijote, "bütün söylediklerin gerçek olabilir. Olanlar için de kusura bakma, sen akıllı adamsın, ilk hareketin insanın elinde olmadığını bilirsin. Ayrıca bundan böyle, benimle fazlaca konuşmaktan kaçınman ve kendini tutman için, şunu bilmeni isterim ki, okuduğum sayısız şövalyelik kitabının hiçbirinde, efendisiyle senin kadar çok konuşan bir silâhtara rastlamadım. Bunu gerçekten de her ikimizin büyük bir kusuru olarak görüyorum; senin kusurun, bana saygı göstermemek; benimki de, daha saygın olmamak. Galya'lı Amadis'in silâhtarı Gandalin, Firme Ceziresinin kontu olmuştu; buna rağmen, efendisiyle daima şapkası elinde, Türk usulü, başı önünde, iki büklüm eğilerek konuştuğu yazılıdır. Peki, Don Galaor'un silâhtarı Gasabal'a ne demeli? O kadar sessiz bir silâhtardı ki, olağanüstü sessizliğini bize anlatmak için, bütün o gerçek olduğu kadar müthiş hikâyede, adı bir tek kere anılır. Bütün bu söylediklerimden çıkarman gereken sonuç şu Sancho: Efendiyle hizmetkârı, senyörle hizmetçisi, şövalyeyle silâhtarı arasında bir ayrım yapmak lâzımdır. Kısacası, bundan böyle birbirimize daha saygılı davranmamız, şakalaşmamamız gerekiyor. Çünkü ben size hangi sebeple olursa olsun, kızdığımda, cezasını siz çekersiniz. Size vaat ettiğim armağan-

ların, bağışların da zamanı gelecek; olmazsa da, daha önce dediğim gibi hiç değilse hizmetinizin bedeli ödenecek."

"Zat-ı âlinizin söyledikleri iyi güzel de," dedi Sancho, "benim merak ettiğim, olur da bağışların zamanı gelmez, ücrete başvurmak zorunda kalınırsa, o zamanlar bir gezgin şövalye silâhtarı ne kadar kazanıyordu? Bir de, aylık mı hesaplanıyordu, duvarcılar gibi gündelik mi?"

"Ben o silâhtarların hiçbir zaman ücretli olmadıklarını, karşılık olarak daima bağış aldıklarını sanıyorum," dedi Don Quijote. "Ben sana evde bıraktığım vasiyetnamede bir hizmet bedeli bıraktıysam, olabilecek şeylere karşı yaptım; çünkü bu karışık zamanlarda, şövalyeliğin durumu nedir, henüz bilemiyorum; öteki dünyada ufak tefek şeyler için canımın sıkılmasını da istemem. Çünkü, şunu bilmeni isterim ki Sancho, bu dünyada maceraperestlik kadar tehlikeli bir meslek yoktur."

"Bu doğru," dedi Sancho, "nitekim, tokaç sesleri bile, zat-ı âliniz kadar yiğit bir gezgin maceraperestin huzurunu kaçırabildi. Ama şundan emin olabilirsiniz ki, bundan böyle zat-ı âlinizle ilgili konularda şaka etmek için ağzımı açmayacağım, sizi efendim ve senyörüm olarak sayacağım."

"Böylece," dedi Don Quijote, "yeryüzünde çok yaşarsın, çünkü babalarımızdan başka, efendilerimize de babamızmışçasına saygı göstermemiz gerekir."

YİRMİ BİRİNCİ BÖLÜM

Büyük serüvene, müthiş ganimet Mambrino'nun tolgasına ve yenilmez şövalyemizin başına gelen diğer şeylere dair

Bu arada hafiften yağmur yağmaya başladı; Sancho tokaçların oraya sığınmak istiyordu, ama Don Quijote'nin alaylar yüzünden tokaçlara canı öyle sıkılmıştı ki, katiyen içine girmek istemedi. Bunun üzerine, sağa dönüp, bir önceki gün geçtikleri yola benzer bir yola girdiler.

Biraz gitmişlerdi ki, Don Quijote at üstünde bir adam gördü. Başının üzerinde altın gibi parlayan bir şey vardı; bunu görür görmez Sancho'ya dönüp, dedi ki:

"Bana öyle geliyor ki Sancho, doğru olmayan bir atasözü yok; çünkü hepsi, bütün ilimlerin anası olan tecrübeden çıkmıştır. Özellikle

de bir tanesi: 'Bir kapının kapandığı yerde, bir başkası açılır.' Şunun için söylüyorum: Kader dün gece aradığımız talih kapısını kapatıp bizi tokaçlarla aldattıysa da, şu anda başka bir kapıyı, daha güzel ve kesin bir serüvenin kapısını ardına kadar açmakta. Kapıdan içeri girmeyi başaramazsam suç benim olur; tokaçlar hakkındaki bilgimin kıtlığına, gecenin karanlığına yüklenemez. Bunu söylememin sebebi şu: Yanılmıyorsam, bize doğru gelen adamın kafasında, bildiğin gibi üzerine yemin ettiğim, Mambrino'nun tolgası var."

"Efendim, söylediklerinize, yaptıklarınıza çok dikkat edin," dedi Sancho. "Bunlar da aklımızı iyice dövüp çarpıtacak tokaçlar olmasın."

"Ne adamsın Sancho!" dedi Don Quijote. "Tolganın tokaçla ne ilgisi var?"

"Hiç bilmiyorum," diye cevap verdi Sancho. "Ama inanın, eskisi kadar konuşabilseydim, zat-ı âlinizi söylediklerinde yanıldığına inandırabilecek sebepler gösterebilirdim."

"Söylediklerimde nasıl yanılırım, korkak hain?" dedi Don Quijote. "Söyle, şu baklakırı at üzerinde bize doğru gelen şövalyeyi görmüyor musun? Başında altın bir tolga var."

"Benim görüp görebildiğim," dedi Sancho, "benimki gibi boz bir eşeğe binmiş bir adam, kafasında parıltılı bir şey var."

"İşte o Mambrino'nun tolgası," dedi Don Quijote. "Bir kenara çekil ve beni onunla yalnız bırak; göreceksin, tek kelime konuşup vakit kaybetmeden bu serüveni nasıl sonuçlandırıyorum, o kadar istediğim tolga nasıl benim oluyor."

"Kenara çekilmeyi ihmal etmem," dedi Sancho, "ama Tanrı'ya dua ediyorum," diye devam etti, "kaş yaparken tokaç çıkmasın."

"Daha önce de söyledim, kardeşim, bana bu tokaç meselesinden hiçbir şekilde bahsetmeyin," dedi Don Quijote. "Beddua ettirmeyin bana... ruhunuzu tokaçlasın diye."

Sancho, efendisi ortaya savurduğu bedduanın tamamını söyler korkusuyla sustu.

Doğrusu şu ki, Don Quijote'nin gördüğü tolga, at ve şövalye aslında şuydu: O civarda iki köy vardı; biri o kadar küçüktü ki, ne eczanesi vardı, ne de berberi, öteki de onun yanındaydı. Bu durumda, büyük köyün berberi küçüğüne de hizmet veriyordu; küçük köyde bir hastadan kan alınacak, birinin de sakalı tıraş edilecekti; berber bunun için geliyor, yanında da pirinçten bir leğen getiriyordu. Kader bu ya, gelirken yağmur yağmaya başlamış, o da, herhalde yeni olan şapkası lekelenmesin diye, leğeni kafasının üstüne koymuştu. Leğen temiz

olduğu için de, ışıltısı yarım fersah öteden görünüyordu. Sancho'nun dediği gibi boz bir eşeğe binmişti. İşte Don Quijote'ye baklakırı at, şövalye ve tolga gibi görünen şey, buydu. Gördüğü her şeyi büyük bir kolaylıkla, çılgınca şövalyeliklerine ve lânet olası hayallerine uyarlıyordu. Zavallı adamın yaklaştığını görünce hiç konuşmadan, Rocinante'yi dörtnala kaldırıp kargısı ileride, ortadan ikiye bölmek niyetiyle üzerine saldırdı. Ama tam yaklaştığı sırada, öfkesini tutamayıp dedi ki:

"Koru kendini, sefil yaratık, ya da hakkım olan şeyi bana kendi isteğinle teslim et."

Hiç beklemediği bir anda bir hayaletin üstüne geldiğini gören berber, kargıdan kendini korumak için eşeğinden atlamaktan başka çare bulamadı. Yere değer değmez de, sincap hafifliğiyle sıçrayıp düzlükte öyle bir koşmaya başladı ki, rüzgâr bile yetişemezdi. Leğeni yerde bırakmıştı; Don Quijote bununla yetinip kâfirin kurnazlık ettiğini, avcılar tarafından sıkıştırılınca, doğal içgüdüsüyle neyin peşinde olduklarını bilip, onu dişleriyle kemirerek koparan kunduzu taklit ettiğini söyledi.[1] Sancho'yu tolgayı alıp getirsin diye gönderdi; Sancho da eline aldığında dedi ki:

"Leğen çok iyi bir leğen, sekiz gümüş riyal eder, kalıbımı basarım."

Sonra efendisine verdi, o da kafasına geçirdi; bir o tarafa, bir bu tarafa çevirdi, siperliğini aradı, bulamayınca dedi ki:

"Hiç kuşkusuz, bu meşhur miğfer, hangi kâfirin kafasına göre yapıldıysa, dev bir kafası vardı; işin kötüsü, yarısı da eksik."

Sancho leğene miğfer dendiğini duyunca gülmesini tutamadı; ama aklına efendisinin öfkesi gelince, yarıda kesti.

"Neye gülüyorsun Sancho?" dedi Don Quijote.

"Bu miğferin sahibi olan kâfirin ne kadar büyük bir kafası olduğunu düşünüp gülüyorum," dedi Sancho. "Tıpkı berber leğenine benziyor."

"Ne düşünüyorum, biliyor musun Sancho? Bu meşhur sihirli miğfer parçası, tuhaf bir tesadüfle, değerini bilemeyen, takdir edemeyen birinin eline geçmiş olmalı. O da saf altın olduğunu görünce, ne yaptığını bilmeden, altını için diğer yarısını eritmiş,yarısından da, dediğin gibi berber leğenine benzeyen bu nesneyi yapmış olmalı. Ama ne olursa olsun, ben ne olduğunu bildiğim için, geçirdiği değişim

1) Eski ve yanlış bir inanışa göre, erkek kunduz, cinsel organındaki kimyevî madde için avlandığını bilir ve avcılar sıkıştırdığında, ısırarak koparırdı.

önemli değil, ben demircisi olan ilk köyde düzelttiririm onu. Hem de demirciler tanrısının savaşlar tanrısı için yaptığını aratmayacak, hattâ onu gölgede bırakacak şekilde. Bu arada da bu şekliyle idare ederim, hiç yoktan iyidir yine de; bir taşlamaya karşı filan koruyabilir beni. "

"Evet," dedi Sancho, "sapanla taş atılmazsa eğer, iki ordunun çarpışmasında olduğu gibi; sizin dişlerinizi dökmüşler, benim içimi dışıma çıkartan o kutsanmış iksirin olduğu şişeyi de kırmışlardı."

"Onu kaybetmiş olmama pek üzülmüyorum Sancho, biliyorsun tarifi ezberimde," dedi Don Quijote.

"Benim de ezberimde," diye cevap verdi Sancho. "Ama ömrüm boyunca bir daha yapar veya tadarsam, şuracıkta ölüvereyim. Ayrıca, ona ihtiyacım olacak bir duruma düşmeye de niyetim yok; çünkü beş duyumu harekete geçirip hem yaralanmaktan, hem de birilerini yaralamaktan kaçınmayı düşünüyorum. Altı okka konusunda bir şey demiyorum; bu gibi felâketleri önlemek imkânsızdır; tek yapılacak şey, omuzlarımızı büzüp nefesimizi tutmak, gözlerimizi kapatıp kendimizi talihin kollarına ve battaniyeye bırakmaktır."

"Kötü bir Hıristiyan'sın Sancho," dedi, bunu duyan Don Quijote. "Çünkü sana yapılan hakareti hiç unutmuyorsun. Ama şunu bil ki, soylu ve cömert gönüller, çocukluların üzerinde durmaz. Ayağın mı topal kaldı, kaburgan mı kırıldı, kafan mı yarıldı da o şakayı unutmuyorsun? İyi düşünecek olursan, bir şakaydı, eğlenceydi sadece. Ben böyle düşünmesem, oraya döner, senin intikamını öyle bir alırdım ki, Yunanlılar'ın kaçırılan Helena'nın intikamını almalarını gölgede bırakırdı. Helena da, bu çağda yaşasa, ya da benim Dulcinea'm o çağda yaşasa, güzelliği şimdiki kadar dillere destan olamazdı."

Bu noktada, uzun uzun, havaya bakarak iç çekti. Sancho dedi ki:

"Şaka diyelim öyleyse, madem intikam gerçekleşemiyor. Ama ben neyin gerçek, neyin şaka olduğunu biliyorum; aklımdan da, sırtımdan da hiç silinmeyeceğini biliyorum. Neyse, bunu bir yana bırakalım; zat-ı âlinizin yere yıktığı o Martino'nun burada bırakıp gittiği o boz eşeğe benzeyen baklakırı atı ne yapacağız? Tabanları nasıl yağladığına bakılırsa, hiç de almaya geri gelecekmiş gibi görünmüyordu. Doğrusu baklakırı da pek güzel!"

"Dize getirdiklerimi yağmalamak âdetim değildir," dedi Don Quijote. "Atlarını çalıp yaya bırakmak da şövalyeliğe sığmaz; galip gelenin, savaşırken kendi atını kaybetmiş olduğu durumlar hariç. Bu durumda, yenilenin atını almaya hakkı vardır; savaşta hakkı olduğu gibi. Kısacası Sancho, o atı ya da eşeği, ya da sen ne olsun istiyorsan

onu, yerinde bırak; sahibi buradan uzaklaştığımızı görünce, almak için geri döner."

"Tanrı biliyor ya, onu almayı çok isterdim," dedi Sancho. "Ya da hiç değilse kendiminkiyle değiştirmeyi; benimki o kadar iyi değil. Şövalyelik yasaları gerçekten de çok katıymış; bir eşeği başkasıyla değiştirmeye bile izin verecek kadar esneklikleri yokmuş. Koşumları değiştirebilir miyim bari?"

"Ondan pek emin değilim," dedi Don Quijote, "ama şüphede olduğumuza göre, daha fazla bilgi edininceye kadar, eğer çok ihtiyacın varsa, değiştir derim."

"O kadar ihtiyacım var ki," dedi Sancho, "kendim için olsa, bu kadar ihtiyacım olmazdı."

Sonra, bu izinle harekete geçip *mutatio caparum*[2] yaptı ve eşeğini süsleyip püsleyerek, eskisinden çok daha iyi hale getirdi.

Bu işi bitirdikten sonra, yük katırından aldıkları ganimetten artakalanlarla öğle yemeği yediler, tokaçların oradaki derenin suyunu içtiler, ama tokaçlara bir kez olsun dönüp bakmadılar. Kendilerini öyle korkuttukları için tokaçlardan nefret ediyorlardı.

Böylece açlıklarını, öfkelerini ve hattâ hüzünlerini bastırdıktan sonra, hayvanlarına bindiler ve gezgin şövalyelerin âdeti olduğu üzre, belirli bir yön seçmeden, Rocinante'nin canının istediği yolda ilerlemeye koyuldular. Rocinante'nin iradesi, peşinden sahibininkini, hattâ eşeğinkini sürüklüyordu. Eşek, nereye giderse gitsin, Rocinante'yi canı gönülden takip ediyordu. Böylece, tekrar anayola geldiler ve belli bir amaçları olmadan, gelişigüzel, yollarına devam ettiler.

Böyle yol alırlarken, Sancho efendisine dedi ki:

"Saygıdeğer efendim, sizinle biraz konuşmama izin verir misiniz? Bana o sert sessizlik kuralını koyduğunuzdan beri, kursağımda kalan bazı şeyler oldu; aralarından biri var ki, dilimin ucunda şu an, boşa gitmesini istemem."

"Söyle," dedi Don Quijote. "Sözünü uzatma, hiçbir söz, uzarsa güzel olmaz."

"Diyeceğim şu ki, efendim," dedi Sancho, "birkaç günden beri düşünüyorum da, zat-ı âlinizin bu ıssız yerlerde, yol kavşaklarında peşine düştüğü bu serüvenlerin ardında koşmak, pek az kazançlı. Buralarda, en tehlikeli serüvenleri başarıyla atlatıp zafer kazansanız bile, ne gören var, ne duyan; bu yüzden de ebediyen karanlığa gömülmek zorundalar; bu da, zat-ı âlinizin amacına ve hakettikleri karşılığa aykırı düşüyor.

2) *mutatio caparum*: kardinallerin İsa'nın Dirilişi yortusunda yaptıkları pelerin değişimi.

Bu sebeple, bence, zat-ı âliniz itiraz etmezseniz, gidip savaş halindeki bir imparatorun ya da büyük bir prensin hizmetine girmemiz daha iyi olur. Onun hizmetinde, zat-ı âliniz cesaretinizi, kuvvetinizi ve sonsuz zekânızı gösterebilirsiniz. Hizmetine girdiğiniz kişi, bunu görünce mecburen bizleri ödüllendirecektir; her birimizi hakettiği oranda. O zaman zat-ı âlinizin kahramanlıklarını, ebediyen hatırlanmak üzere kaydedecek kişiler eksik olmaz. Benimkiler konusunda bir şey demiyorum; çünkü silâhtarlık sınırlarının dışına taşmayacaklar; buna rağmen şunu diyebilirim ki, şövalyelikte silâhtarların kahramanlıklarını yazma geleneği varsa, benimkiler de unutulmamalıdır."

"Fena konuşmadın, Sancho," dedi Don Quijote. "Ama o aşamaya gelmeden önce, sınav verir gibi serüven peşinde dünyayı dolaşmak lâzımdır; bunlardan bazılarını kazanıp şan şöhret salmak lâzımdır ki büyük bir kralın sarayına gittiğinde şövalye yaptıklarıyla tanınıyor olsun; şehrin kapısından içeri girdiğini görür görmez, çocuklar peşine düşsün, etrafını sarsın, ona seslensin diye: 'İşte bu, Güneş Şövalyesi' ya da 'Yılan Şövalyesi', ya da kahramanlıklarını hangi işaret altında göstermişse. 'İşte,' desinler, 'bu, o inanılmaz savaşta, Zorlu Brocabruno adlı devi yenen şövalye; yaklaşık dokuz yüz yıldır büyü etkisi altında olan İranlı Memlûk Sultanı'nı büyüden kurtaran şövalye.' Böylece, kahramanlıkları dilden dile yayılır ve sonra, çocukların, diğer insanların gürültüsünü duyan kral, sarayının pencerelerine çıkar ve şövalyeyi görür görmez, ya zırhından ya da kalkanındaki armadan tanıyarak, mecburen der ki: 'Haydi, şövalyeler, sarayımda bulunan bütün şövalyeler, çıkın da şu geleni, şövalyelerin hasını selâmlayın.' Bu emir üzerine herkes çıkar ve kral, merdivenin yarısına kadar inip kendisini sımsıkı kucaklayarak yanağından öpüp selâmlar; sonra elinden tutup kraliçenin huzuruna götürür. Şövalye kraliçeyi kızıyla bulur; prenses ise, koca yeryüzünde zor rastlanır güzellikte, mükemmel bir genç kızdır. Ve o anda, prenses gözlerini şövalyeye, şövalye de prensese diker; ikisi de birbirlerini insanüstü varlıklar olarak görürler. Ellerinden bir şey gelmeyerek, dolambaçlı aşk tuzağına esir düşerler, sıkıntılarını, duygularını ifade etmek için nasıl konuşacaklarını bilemediklerinden, kalplerine büyük bir keder çöker. Daha sonra, şövalyeyi muhtemelen sarayın zengin döşenmiş odalarından birine götürürler; burada, zırhını üstünden çıkarıp üstüne giymesi için güzel bir kırmızı pelerin verirler. Zırhlıyken iyi görünüyordu ise, zırhının altındaki pamuklu ceketle daha da iyi görünür. Akşam olduğunda, kral, kraliçe ve prensesle yemek yerken, gözlerini bir an bile prensesten ayırmaz; gizlice

onu seyreder. Prenses de, aynı şekilde, belli etmeden onu seyreder; çünkü dediğim gibi, çok ağırbaşlı bir genç kızdır. Sofralar kaldırılır ve birdenbire, kapıdan içeriye çirkin, ufacık bir cüce girer. Cücenin arkasından, iki devin arasında, güzel bir nedime gelmektedir. Çok eski bir bilgenin ortaya çıkarmış olduğu bir serüveni sunacaktır; bu serüvenden başarıyla çıkabilen kişi, dünyanın en iyi şövalyesi kabul edilecektir. Kral herkesin talihini denemesini emreder; başarıyla bu serüvenden çıkabilen tek kişi, konuk şövalye olur ve böylece şanına şan katar. Prenses bu durumdan çok hoşnut kalır ve böyle yüce bir kişiye gönül vermenin karşılığını, fazlasıyla aldığını düşünür. İşin en güzel yanı, bu kralın, ya da prensin, ya da her neyse onun, kendisi kadar güçlü biriyle, arasında çok çekişmeli bir savaş olmasıdır. Konuk şövalye, (sarayda birkaç gün geçirdikten sonra), bu sözü geçen savaşta kendisine hizmet edebilmek için izin ister. Kral izni seve seve verir, şövalye de bu lütfu karşısında kibarca elini öper. O gece, sevgilisi prensesle, yattığı odanın baktığı bahçenin parmaklıkları ardından vedalaşır. Daha önce de, prensesin çok güvendiği, her şeyini bilen soylu bir genç kız aracılığıyla, birçok kere aynı parmaklıkların ardından konuşmuştur zaten. Şövalye iç çeker, prenses bayılır, aracı genç kız su getirir, çok telâşlanır; çünkü sabah vakti yaklaşmıştır ve prensesin namusu adına, görülmelerini istemez. Prenses nihayet kendine gelir ve beyaz ellerini parmaklıktan şövalyeye uzatır; şövalye onları binlerce kere öper ve gözyaşlarıyla yıkar. İyi ve kötü haberleri birbirlerine nasıl ileteceklerini, ikisi aralarında kararlaştırırlar ve prenses mümkün olduğu kadar çabuk dönmesi için yalvarır. Şövalye de yeminler ederek söz verir; sonra tekrar prensesin ellerini öper ve öyle acıklı veda eder ki, ölmek üzere gibidir. Oradan odasına gider, kendini yatağının üzerine atar, ayrılık acısından uyuyamaz; sabah çok erken kalkar, kral, kraliçe ve prensesle vedalaşmaya gider. Kral ve kraliçeyle vedalaştıktan sonra, prensesin rahatsız olduğunu, misafir kabul edemeyeceğini söylerler şövalyeye. O da, ayrılık acısından olduğunu düşünür, yüreği burkulur, üzüntüsünü belli etmemek için çok zorlanır. Aracı genç kız oradadır; her şeyi farkeder, gidip hanımına söyler, prenses bu haberi gözyaşlarıyla karşılar ve en büyük üzüntülerinden birinin de, şövalyenin kim olduğunu, kral soyundan olup olmadığını bilmemek olduğunu söyler. Nedimesi, şövalyesinin sahip olduğu kibarlığın, soyluluğun ve yiğitliğin ancak kral soyundan birinde bulunabileceği konusunda onu temin eder. Zavallıcık, bununla teselli bulur; anne ve babasına bir şey belli etmek istemediğinden, kendini toparlamaya çalışır ve iki

gün sonra, insan içine çıkar. Şövalye gitmiştir bile; savaşır, kralın düşmanını yener, birçok şehri fetheder, birçok çarpışmayı kazanır, saraya döner, her zamanki buluşma yerinde sevgilisini görür; kahramanlıklarına karşılık prensesi babasından istemesini kararlaştırırlar. Kral, şövalyenin kim olduğunu bilmediği için, kızını vermek istemez. Ama bütün bunlara rağmen, prenses ya kaçırılmak suretiyle veya başka bir şekilde, şövalyeyle evlenir; babası, sonunda çok talihli olduğu kanısına varır, çünkü şövalyenin, yiğit bir kralın oğlu olduğunu öğrenir. Hangi krallık olduğunu bilmiyorum, haritada yer almasa gerek. Baba ölür, prenses tahta geçer, kısacası, şövalye kral olur. İşte o zaman, silâhtarına ve bu kadar yüksek bir mevkie gelmesine yardımcı olan herkese lütufta bulunmaya sıra gelir. Silâhtarını, prensesin bir nedimesiyle evlendirir; muhtemelen kendi aşklarında aracılık yapan kızdır bu, büyük bir dükün kızıdır."

"Ben de bunu isterim, hilesiz hurdasız," dedi Sancho. "Buna güveniyorum, çünkü zat-ı âlinizin adı *Mahzun Yüzlü Şövalye* olduğuna göre, her şey aynen dediğiniz gibi olmak zorunda."

"Hiç şüphen olmasın Sancho," diye cevap verdi Don Quijote. "Çünkü gezgin şövalyeler aynen bu şekilde, bu anlattığım aşamalardan geçerek, kral veya imparator olurlar, olmuşlardır. Şimdi tek yapılacak şey, kendisi savaşta, güzel de bir kızı olan Hıristiyan veya kâfir bir kral bulmak. Ama daha bunu düşünecek zamanımız var; çünkü, dediğim gibi, saraya gitmeden önce, başka yerlerde şöhret kazanmak gereklidir. Bir eksiğim daha var: Diyelim ki güzel bir kızı olan, savaş halinde bir kral bulundu; ben de bütün dünyada inanılmaz bir şöhret yaptım; benim kral soyundan gelmem, veya hiç değilse bir imparatorun ikinci göbekten kuzeni olmam nasıl sağlanabilir, bilemiyorum. Çünkü kral, bu konuda etraflıca bilgi toplamadan, kızını bana vermek istemeyecektir; meşhur kahramanlıklarımla çoktan haketmiş olsam bile. İşte bu noksan yüzünden, bileğimin gücüyle hakettiğim şeyi kaybedeceğimden korkuyorum. Aslında, şeceresi belli bir asilzadeyim, malım mülküm, beş yüz *sueldo*'luk tazminatım[3] var; hikâyemi yazan bilge, beşinci ya da altıncı göbekten kral torunu olduğumu ortaya çıkaracak şekilde belirleyebilir soyumu. Şunu bilmeni isterim ki Sancho, dünyada iki tür soy vardır: Bazılarının kaynağı prensler ve hükümdarlardır; zaman onları yavaş yavaş çökertmiş ve tıpkı ters bir piramit gibi sipsivri bir noktayla son bulmuşlardır. Bazılarıysa alçak

3) Asilzadelerin bir saldırı karşılığında aldıkları tazminat beş yüz *sueldo*, asilzade olmayanların aldığı tazminat üç yüz *sueldo* idi. (*sueldo*: değeri bölgelere göre değişen para birimi)

tabakadan insanlarla başlar, kademe kademe yükselirler ve sonunda büyük hükümdarlar olurlar. Yani fark, bazılarının eskiden olup şimdi olmaması, bazılarının da şimdi olup eskiden olmamasıdır. Ben de bunlardan olabilirim; araştırıldıktan sonra, soyumun başlangıçta yüksek ve şöhretli olduğu ortaya çıkabilir; kayınpederim olacak kralın bununla yetinmesi gerekir. Yetinmezse de, prensesin beni o kadar çok sevmesi gerekir ki, babasına rağmen, benim bir sucunun oğlu olduğumu açıkça bilse bile, beni kocası ve efendisi olarak kabul etsin. Bu da olmazsa, o zaman kaçırıp canımın istediği yere götürmek uygun düşer; babasının öfkesi zamanla ya da ölümle geçer nasılsa."

"Uygun düşecek bir başka şey de, bazı vicdansızların dediği gibi, 'Zorla alabileceğin şeyi iyilikle isteme,' olabilir," dedi Sancho. "Ama, 'Tabanları yağlamak, iyi insanların duasından daha çok işe yarar,' demek daha yerinde olur. Bunu söylememin sebebi şu: Eğer zat-ı âlinizin kayınpederi olan sayın kral, kızı sayın prensesi vermek istemezse, sizin de dediğiniz gibi, zorla kaçırmaktan başka çare yok. Bunun da kötü tarafı şu: Barışılıp da huzur içinde hükümdarlığın keyfi sürülünceye kadar, zavallı silâhtar, lütuflar konusunda avucunu yalayacaktır. Tek çare, karısı olacak aracı nedimenin de prensesle kaçması ve Tanrı'nın yeni bir emrine kadar, silâhtarın kara bahtını nedimeyle paylaşması. Sanıyorum efendisi, hemen meşru karısı ilân edebilir onu."

"Buna hiç kimse mani olamaz," dedi Don Quijote.

"Madem öyle," dedi Sancho, "kendimizi Tanrı'ya emanet edip talihin istediği yolu seçmesini beklemekten başka yapacağımız bir şey yok."

"Tanrı benim istediğim, senin de ihtiyacın olan şeyleri yerine getirsin, Sancho," dedi Don Quijote. "Kendini kötü bilen de kötü olsun."

"Tanrı'nın izniyle öyle olsun," dedi Sancho. "Ben eski Hıristiyan'ım, kont olmak için de bu yeter."

"Yeter de artar bile," dedi Don Quijote. "Olmasaydın da önemli olmazdı; çünkü ben kral olarak sana soyluluk bahşedebilirim, satın almana, bana karşılık olarak bir şey vermene gerek kalmadan. Çünkü kont olduğun an, asilzade olursun, kim ne derse desin; canları istemese de, sana senyör demek zorundadırlar."

"Ataletimi taşımayı çok iyi becereceğim, göreceksiniz," dedi Sancho.

"*Asalet* denir, atalet değil," dedi efendisi.

"Öyle olsun," dedi Sancho Panza. "Beceririm diyorum, çünkü yemin ederim, bir keresinde bir cemiyetin teşrifatçısı olmuştum, teşrifatçı kıyafeti o kadar yakışmıştı ki, herkes, aynı cemiyetin kıdemlisi olabilecek görünüşe sahip olduğumu söylemişti. Bir de omuzlarıma kürklü dük pelerini aldığımda, ya da yabancı dükler gibi altınlara, incilere büründüğümde nasıl olacağımı düşünün. Bana kalırsa, yüzlerce fersah ötelerden görmeye gelirler beni."

"İyi görüneceksin," dedi Don Quijote. "Yalnız sakalını sık sık tıraş etmen gerekecek; çünkü sakalın o kadar sık, dağınık ve bakımsız ki, hiç değilse iki günde bir usturayla kesmezsen, ne olduğun bir tüfek atımı mesafeden anlaşılır."

"Kolayı var," dedi Sancho. "Eve maaşlı bir berber alırım. İcabında, büyük soyluların hizmetkârları gibi hep peşimde taşırım."

"Peki sen büyük soyluların hizmetkârlarını peşlerinde taşıdıklarını nereden biliyorsun?" diye sordu Don Quijote.

"Söyleyeyim," dedi Sancho. "Birkaç yıl önce, bir ay sarayda kalmıştım; orada gördüm; çok büyük olduğu söylenen çok ufak bir adam vardı; gezinirken, peşinde bir adam, at üstünde her adımını sanki kuyruğuymuş gibi izliyordu. O adamın niye hiç ötekinin yanına gitmediğini, hep arkasından gittiğini sordum. Hizmetkârı olduğunu ve büyük soyluların, hizmetkârlarını peşlerinde taşımalarının âdetten olduğunu söylediler. O zamandan beri o kadar iyi bilirim ki bunu, hiç unutmadım."

"Hakkın var, kabul ediyorum," dedi Don Quijote. "Sen de aynı şekilde berberini peşinde taşıyabilirsin; bütün âdetler bir arada, bir anda icat edilmemiş ya; sen de peşinde berberini taşıyan ilk kont olabilirsin. Sakal tıraşı, at eyerlemekten bile daha çok güven isteyen bir iştir."

"Berber meselesini siz bana bırakın," dedi Sancho. "Zat-ı âlinize de kral olup beni kont yapmak düşüyor."

"Öyle de olacak," dedi Don Quijote.

Ve gözlerini kaldırınca, bu bölümde anlatılacakları gördü.

YİRMİ İKİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'nin, zorla, istemedikleri bir yere götürülen birçok zavallıyı özgürlüğe kavuşturmasına dair

La Mancha'lı Arap yazar Seyyid Hâmid Badincani'nin bu son derece ciddî, tumturaklı, özenli, tatlı ve hayalî hikâyede anlattığına göre, La Mancha'lı meşhur Don Quijote'yle silâhtarı Sancho Panza arasında, yirmi birinci bölümün sonunda aktarılan konuşmalar geçtikten sonra, Don Quijote gözlerini kaldırdı ve yolun karşı tarafından, on, on beş adamın yürüyerek gelmekte olduklarını gördü. İri bir zincire, tespih taneleri gibi boyunlarından dizilmişlerdi, hepsinin de elleri kelepçeliydi. Yanlarında iki atlıyla iki de yaya vardı. Atlıların arkebüzleri, yayalarınsa mızrak ve kılıçları vardı. Sancho Panza onları görür görmez dedi ki:

"Kürek mahkûmları bunlar, kralın zorla kürek cezasına gönderdiği mahkûmlar."

"Nasıl zorla?" diye sordu Don Quijote. "Kralın herhangi bir insana zor kullanması mümkün mü?"

"Onu demiyorum," dedi Sancho. "Bunlar suç işledikleri için hüküm giyip krala hizmet vermek üzere zorla küreğe götürülen adamlar."

"Sonuçta," dedi Don Quijote, "ne şekilde olursa olsun, bu adamlar, götürülüyorlar ama, kendi istekleriyle değil, zorla gidiyorlar."

"Evet, öyle," dedi Sancho.

"Madem öyle," dedi efendisi, "benim meslek alanıma girer bu; zorbalığa karşı savaşmak, zavallılara yardım edip kurtarmak."

"Zat-ı âlinizin dikkatini çekerim," dedi Sancho, "adalet, yani kral, bu insanlara zorbalık, kötülük etmemekte, suçlarının cezasını vermektedir."

Bu arada kürek mahkûmları yaklaştılar ve Don Quijote muhafızlarıyla gayet kibarca konuşarak kendilerine bilgi vermelerini, bu adamları böyle götürmelerinin sebebini veya sebeplerini söylemelerini rica etti.

Atlı muhafızlardan biri, bunların Majestelerinin kürek mahkûmları oldukları, kürek cezasına götürüldükleri, söylenecek, öğrenilecek başka şey olmadığı cevabını verdi.

"Yine de," dedi Don Quijote, "her birinin ayrı ayrı başına gelen felâketin sebebini öğrenmek isterdim."

Ve öyle kibarca sözlerle, istediğini söylesinler diye rica etti ki, öteki atlı muhafız şöyle dedi:

"Yanımızda bu talihsizlerin her birinin kaydı, hüküm kâğıdı var ama, şimdi durup onları açmanın, okumanın sırası değil. Zat-ı âliniz buyrun kendilerine sorun, isterlerse söylesinler; nasılsa isterler, çünkü bunlar düzenbazlığı hem yapmaktan, hem de anlatmaktan hoşlanan adamlardır."

Don Quijote, vermeseler de alacağı bu izinden sonra, zincire yaklaştı ve ilk mahkûma, hangi günahı işleyip bu hale düştüğünü sordu. O da, âşık olduğu için o halde olduğunu söyledi.

"Sırf onun için mi?" dedi Don Quijote. "Âşık oldu diye insanı küreğe mahkûm ediyorlarsa, ben günlerdir kürek çekiyor olmalıydım."

"Sizin düşündüğünüz gibi bir aşk değil," dedi mahkûm. "Ben beyaz çamaşırla dolu bir çamaşır leğenini öyle sevdim ki, sımsıkı sarıldım ona; adalet zorla elimden almasa, kendi rızamla hâlâ bırakmamış olurdum. Suçüstü oldu, işkenceye lüzum kalmadı; mahkeme yapıldı, sırtıma yüz kırbacı güzelce indirdiler, üstüne de tam üç sene peksimete talim, işte bu kadar."

"Peksimet nedir?" diye sordu Don Quijote.

"Yani kürek cezası," diye cevap verdi mahkûm.

Yirmi dört yaşlarında bir gençti, aslen Piedrahita'lı olduğunu söyledi. Don Quijote aynı soruyu ikinci mahkûma sorduğunda hiçbir cevap alamadı; ikinci mahkûm çok dertli, elemliydi; onun yerine ilk mahkûm cevap verdi:

"Beyefendi, bu öttüğünden gidiyor. Yani bülbül gibi şakıdığı için."

"Nasıl olur?" dedi Don Quijote. "Şarkıcıları da mı kürek cezasına çarptırıyorlar?"

"Evet beyefendi," dedi mahkûm, "dertliyken ötmek kadar kötü şey yoktur."

"Halbuki benim duyduğuma göre," dedi Don Quijote, "şarkı söylemek insana derdini unuttururmuş."

"Burada tam tersi," dedi mahkûm. "Bir kere şarkı söyleyen, hayat boyu ağlar."

"Anlamıyorum," dedi Don Quijote.

Muhafızlardan biri dedi ki:

"Sayın şövalye, bu uğursuz adamların arasında, dertliyken şakımak demek, işkence altında suçunu itiraf etmek demektir. Bu günahkâra işkence yapıldı, o da suçunu itiraf etti. Suçu, hayvan hırsızlığı;

itiraf edince altı yıl kürek cezası yedi; ayrıca da sırtına iki yüz kırbaç. Hep böyle dertli, mahzundur; çünkü orada kalan ve şimdi onunla giden diğer hırsızlar, buna kötü davranıyor, eziyor, alay ediyor, aşağılıyor; itiraf etti diye, inkâr edecek kadar cesur değil diye. Onların arasında bir lâf vardır, *hayır* da, *evet* de iki hecedir derler. Yaşaması veya ölmesi şahitlere, delillere değil, kendi diline bağlı olan suçlunun çok talihli olduğunu söylerler. Bana sorarsanız, pek de yanılıyor sayılmazlar."

"Ben de öyle düşünüyorum," dedi Don Quijote.

Sonra üçüncü mahkûma geçip, ilk ikisine sorduğu soruyu tekrarladı. Mahkûm hemen, büyük bir rahatlıkla konuşarak cevap verdi.

"Ben on duka altınını ödeyemediğim için beş yıl küreğe talim edeceğim."

"Ben sizi bu dertten kurtarmak için seve seve yirmi duka altını veririm," dedi Don Quijote.

"Denizin ortasında parası olup açlıktan ölen birinin durumuna benziyor bu," dedi mahkûm, "ihtiyaçlarını alabileceği bir yer olmadığı için. Neden öyle diyorum, biliyor musunuz? Zat-ı âlinizin şimdi bana teklif ettiği yirmi duka altını, zamanında olsaydı, o altınlarla kâtibin kalemini satın alır, vekilimin zekâsını öyle bir canlandırırdım ki, bugün köpek gibi bağlanıp bu yolda gideceğime, Toledo'nun Zocodover meydanında olurdum. Ama Tanrı büyüktür; sabretmekten başka çare yok."

Don Quijote, nur yüzlü, beyaz sakalı göğsüne kadar inen bir adam olan dördüncü mahkûma geçti. Niçin bu durumda olduğu sorulunca, adam ağlamaya başladı ve tek kelime etmedi. Beşinci mahkûm ona sözcülük edip dedi ki:

"Bu şerefli adam, dört yıl kürek cezası yedi; daha önce de, giyinmiş kuşanmış halde, at üstünde bütün şehri dolaştı."

"Bana öyle geliyor ki," dedi Sancho Panza, "ibret olsun diye dolaştırılmış."

"Evet, öyle," dedi mahkûm. "Bu cezayı vermelerinin sebebi de, mekacılık yapması. Yani demek istediğim, bu beyin suçu tefecilik, ayrıca büyücülük emareleri de göstermiş."

"Bu büyücülük emareleri eklenmeseymiş," dedi Don Quijote, "sırf aracılık yaptığı için, kürek mahkûmlarından biri olmayı değil, onların başına geçip idareci olmayı hakederdi. Çünkü aracılık rasgele bir meslek değildir; aklı başında kişilerin işidir ve düzenli bir devlette son derece gereklidir; bu mesleği sadece soyu temiz insanların

icra etmesi doğru olurdu. Hattâ başka meslekleri olduğu gibi, bunları da denetleyenler, inceleyenler olmalıydı. Ticaret komisyoncuları gibi belirli sayıda olmaları gerekirdi. Böylece, bu mesleğin, bu işin, aptal, anlayışsız kişiler tarafından yapılmasından kaynaklanan birçok zarar da önlenirdi. Meselâ düşük ahlâklı kadınlar, genç, tecrübesiz uşak parçalarıyla serseriler; bunlar en gerekli anda, önemli bir iş halletmeleri lâzımken, yok yere işi berbat ediverirler; beceriksiz ve şaşkındırlar. Bu konuya devam edip, devlette böyle bir mesleği icra edecek olanları niye seçmek gerektiğini açıklamak isterdim, ama şimdi sırası değil. Bir gün bunu, bu meseleyi inceleyip düzeltebilecek birine anlatacağım. Şimdi söyleyeceğim tek şey şu: Bu ak saçları ve nurlu yüzü, aracılık yüzünden böyle dertli görmenin üzüntüsünü, büyücü olması, alıp götürdü. Üstelik de bazı aptalların zannettiği gibi, iradeyi zorlayabilecek, etkileyebilecek büyünün, dünyada var olmadığını bildiğim halde. İrademiz hürdür ve onu zorlayabilecek ne bir ot vardır ne bir afsun. Kimi basit kadınların ve yalancı kurnazların yaptığı şey, birtakım karışımlar, zehirler hazırlayıp insanları delirtmektir. İnsanları sevdirmeye güçleri olduğunu ileri sürerlerse de, dediğim gibi, iradeyi zorlamak imkânsızdır."

"Doğru," dedi zavallı ihtiyar; "aslında, beyefendi, büyücülük konusunda benim bir suçum yok; aracılık konusunu inkâr edemem. Ama hiçbir zaman kötülük ettiğimi düşünmedim; tek niyetim, herkesin iyi vakit geçirmesi, kavgasız, dertsiz, huzur içinde yaşamasıydı. Ama bu iyi niyetim hiçbir işe yaramadı; gittiğim yerden geri döneceğimi sanmıyorum; yaşım çok ilerledi, üstelik böbreklerim de hasta, bir an bile rahat vermiyorlar."

Bunları söyledikten sonra, yeni baştan ağlamaya koyuldu; Sancho adama o kadar acıdı ki, göğsünden dört riyallik bir altın çıkarıp sadaka olarak verdi.

Don Quijote bir sonraki mahkûma geçip suçunu sordu. Mahkûm bir öncekinden aşağı kalmayıp, daha da büyük bir gururla cevap verdi:

"Ben bu cezaya, iki kuzinimle ve akrabam olmayan iki kızkardeşle fazlaca alay ettiğim için çarptırıldım. Sonuçta, hepsiyle o kadar alay ettim, bunun sonunda akrabalık o kadar karışık bir hale girdi ki, şeytan bile içinden çıkamaz. Bütün suç üstüme kaldı; iltimas yapan olmadı, param yoktu, neredeyse asacaklardı beni. Altı yıl kürek cezasına çarptırdılar, kabul ettim; suçumun cezası bu. Henüz gencim, hayat devam ettikten sonra, her işin içinden çıkılır. Saygıdeğer şövalye, eğer bu zavallıcıklara bir yardım yapabilirseniz, Tanrı sizi cennette

ödüllendirecektir; biz de yeryüzünde, zat-ı âlinizi dualarımızdan eksik etmeyiz, lâyık olduğunuz şekilde, uzun ve rahat bir ömrünüz olması için Tanrı'ya yakarırız."

Bu mahkûmun üstünde öğrenci kıyafeti vardı; muhafızlardan biri çok iyi hatip olduğunu, Latince âlimi olduğunu söyledi.

Bütün bunların ardından, otuz yaşlarında, çok yakışıklı bir adam geliyordu; yalnız tek gözü biraz şaşı bakıyordu. Ötekilerden farklı bir şekilde bağlanmıştı; ayağında upuzun bir zincir vardı, bütün vücuduna dolanıyordu; boynundaki iki halkadan biri zincire bağlanıyor, dost ayağı denen ötekinden ise, aşağıya, beline iki demir parçası iniyordu. Bu demirlere bağlı, ellerinin geçtiği kelepçeler, iri bir asma kilitle birleşiyordu; böylece mahkûm ne ellerini ağzına götürebiliyor, ne de başını ellerine eğebiliyordu. Don Quijote, bu mahkûmun niçin ötekilerden çok zincire vurulmuş olduğunu sordu. Muhafız da, onun suçlarının, diğerlerininkilerin toplamından daha fazla olduğunu ve adamın son derece cüretkâr ve müthiş kurnaz olduğunu, hattâ o şekilde zincirlendiği halde güvenemediklerini, kaçar diye korktuklarını söyledi.

"Kürek cezasından daha büyük bir ceza verilmediğine göre, ne suçu olabilir ki?" dedi Don Quijote.

"On yıla hüküm giydi," dedi muhafız. "Yani manevî ölüm[1] gibi bir şey. Kim olduğunu söylemem yeterli zaten; bu adamcağız, meşhur Ginés de Pasamonte'dir; bir adı da Ginesillo de Parapilla."

"Sayın komiser," dedi o zaman mahkûm, "ağır olun, şimdi isimler, lâkaplar saymaya başlamayalım. Benim adım Ginesillo değil, Ginés. Soyum da dediğiniz gibi Parapilla değil, Pasamonte. Herkes önce kendine baksa hiç fena olmaz."

"Pek o kadar iddialı konuşma, hırsızlar kralı," dedi muhafız. "Yoksa, ben zorla sustururum."

"İnsanın hali," dedi mahkûm, "Tanrı nasıl isterse öyle oluyor herhalde. Ama gün gelecek, öğrenecekler adımın Ginesillo de Parapilla olup olmadığını."

"Sana öyle demiyorlar mı, yalancı?" dedi muhafız.

"Diyorlar," dedi Ginés. "Ama ben dedirtmeyeceğim; yoksa sakalımı yolacağım; haberiniz olsun. Sayın şövalye, bize verilecek bir şeyiniz varsa, verin artık, sonra da Tanrı yolunuzu açık etsin. Başkalarının hayatını bu kadar merak etmek sıkıcı bir şey; benimkini merak ediyorsanız, adım Ginés de Pasamonte'dir ve hayatım bu parmaklarla yazılmıştır."

1) manevî ölüm: mahkûm ölüymüşçesine, bütün haklarının elinden alınması.

"Doğru söylüyor," dedi komiser, "kendi hikâyesini kendisi yazdı, baştan sona; kitabı da hapishanede iki yüz riyale rehin bıraktı."

"İki yüz altın bile vermem gerekse, geri alacağım," dedi Ginés.

"O kadar mı güzel?" dedi Don Quijote.

"O kadar güzel ki," dedi Ginés, *Lazarillo de Tormes* de, o türden yazılmış ve yazılacak olan bütün kitaplar da yanında halt etmiş. Size şunu söyleyebilirim ki, benim kitabım gerçekleri anlatıyor; bunlar o kadar güzel, o kadar hoş gerçekler ki, hiçbir yalan onlarla yarışamaz."

"Peki, kitabın adı ne?" diye sordu Don Quijote.

"*Ginés de Pasamonte'nin Hayatı*," diye cevap verdi adam.

"Bitti mi peki?" diye sordu Don Quijote.

"Nasıl bitmiş olabilir?" dedi mahkûm. "Benim hayatım bitmedi ki. Doğumumdan, bu son kürek mahkûmiyetime kadar olan kısmı yazılı."

"Yani daha önce de kürek cezası çektiniz mi?" dedi Don Quijote.

"Daha önce de dört yıl, kürekte, Tanrı'ya ve krala hizmet ettim," dedi Ginés. "Peksimetin de, kırbacın da tadını çok iyi bilirim. Fazla üzülmüyorum gittiğime, çünkü kitabımı bitirme fırsatı bulacağım orada, daha söyleyecek çok şeyim var. İspanyol kadırgalarındaki huzur, bunun için yeter de artar; zaten benim yazacaklarım için fazla huzura da gerek yok, çünkü ezbere biliyorum."

"Becerikli birine benziyorsun," dedi Don Quijote.

"Ve talihsiz," dedi Ginés. "Çünkü talihsizlik, yeteneğin peşini hiç bırakmaz."

"Düzenbazların peşini bırakmaz," dedi komiser.

"Size daha önce de söyledim sayın komiser, ağır olun," dedi Pasamonte. "O beyefendiler, size elinizdeki değneği, biz zavallılara kötü davranın diye vermediler. Bize yol gösterin, Majestelerinin emrettiği yere götürün diye verdiler. Yoksa, bakın.. neyse yeter! Belki bir gün handa yaptıklarınız ortaya çıkar. Herkes sussun, doğru otursun, doğru konuşsun, biz de yolumuza devam edelim, bu kadar eğlence yeter."

Komiser, tehditlerine cevap olarak Pasamonte'ye vurmak üzere değneğini havaya kaldırdı, ama Don Quijote aralarına girerek ona kötü davranmamasını rica etti komiserden. Elleri böyle bağlı bir insanın, dilinin serbest olmasının anlaşılır bir şey olduğunu söyledi. Sonra mahkûmlara dönerek dedi ki:

"Sevgili kardeşlerim, bana anlattıklarınızdan şunu anladım ki, sizi suç işlediğiniz için cezalandırdıkları halde, çekeceğiniz ceza pek hoşunuza gitmiyor; istemeye istemeye gidiyorsunuz cezalarınızı çekmeye.

Belki de birinizin işkenceye dayanamaması, diğerinin parasının, ötekinin çevresinin olmaması ve son olarak da yargıcın haksız kararı, sizin mahvınıza, haklı olmanıza rağmen cezalandırılmanıza sebep oldu. Bütün bunlar, şu anda kafamda o kadar belirgin ki, beni etkiliyor, ikna ediyor, hattâ zorluyor; Tanrı'nın beni bu dünyaya gönderme sebebini, icra etmekte olduğum şövalyelik mesleğini, sizin durumunuza uygulamaya, güçsüzlere ve ezilenlere yardım edeceğime dair verdiğim sözü yerine getirmeye itiyor. Ancak, iyilikle yapılabilecek olan şeyin kötülükle yapılmaması, tedbirliliğin bir gereği olduğundan, sayın muhafızlarla komiserden, sizleri çözüp serbest bırakmalarını rica etmek istiyorum. Nasılsa krala hizmet edecek, daha uygun başkaları olacaktır. Tanrı'nın ve tabiatın özgür yarattığı kimseleri köle yapmak, bana çok ağır geliyor. Ayrıca, sayın muhafızlar," diye ekledi Don Quijote, "bu zavallıların size bir zararı dokunmamış. Öteki dünyada herkes kendi günahının hesabını verir. Yukarıda Tanrı var; o kötüleri cezalandırmayı, iyileri ödüllendirmeyi ihmal etmez, dürüst insanların, kendilerini hiç ilgilendirmediği halde, başkalarının celladı olması doğru değil. Bunu sizden böyle iyilikle, tatlılıkla rica ediyorum; ricamı yerine getirirseniz, size minnet duyacağım. Eğer kendi isteğinizle yapmazsanız, bu mızrak ve bu kılıç, bileğimin gücüyle birleşip, zorla yaptıracaktır size."

"Saçmalığın daniskası!" dedi komiser. "Durup durup yumurtladığı espriye bakın! Kralın forsalarını serbest bırakmamızı istiyor; sanki bizim onları bırakmaya ya da kendisinin bunu emretmeye hakkı varmış gibi! Beyefendi, siz güzel güzel yolunuza devam edin, şu kafanızdaki lâzımlığı da düzeltin, öküz altında buzağı da aramayın."

"Öküz de sensin, buzağı da, düzenbaz da!" dedi Don Quijote.

Ve söylediği anda, öyle bir hızla saldırdı ki, adama kendini savunacak zaman bırakmadan, mızrağıyla ağır yaralayarak yere devirdi. İyi de oldu, çünkü tüfeği olan muhafız buydu. Öteki muhafızlar, bu beklenmedik olay karşısında şaşırıp kaldılar. Ama kendilerine gelince, atlılar kılıçlarını, yaya olanlar da mızraklarını kavrayıp, büyük bir sükûnetle kendilerini beklemekte olan Don Quijote'ye saldırdılar. Mahkûmlar özgürlüğe kavuşma fırsatının önlerine çıktığını görüp, dizildikleri zinciri kırmaya çalışarak bu imkânı değerlendirmeselerdi, Don Quijote'nin durumu kötü olurdu. İsyan karşısında, muhafızlar kâh kurtulmaya çalışan mahkûmlarla ilgilenip kâh üstlerine atılan Don Quijote'ye saldırmaktan, işe yarar bir şey yapamadılar.

Sancho ise, Ginés de Pasamonte'yi çözmeye yardım etti; zincirlerinden kurtulup serbestçe ortaya fırlayan ilk mahkûm olan Ginés, yere

düşen komiserin üstüne atıldı ve kılıcıyla tüfeğini ele geçirdi. Tüfeği hiç ateşlemeden, bir birine bir ötekine doğrultarak ortalığı muhafızdan temizledi; muhafızların hepsi, Pasamonte'nin tüfeği sayesinde serbest kalan mahkûmların yağdırdıkları taşlardan koşarak kaçtılar.

Sancho bu olaya çok üzüldü; çünkü kaçanların Santa Hermandad'a haber vereceklerini ve suçluların çan çalınarak aranacağını düşünüyordu. Bunu efendisine söyledi ve oradan ayrılıp yakındaki dağlarda pusuya yatmaları için yalvardı.

"Pekâlâ", dedi Don Quijote, "ama ben şimdi ne yapmak gerektiğini biliyorum."

Sonra, bütün mahkûmları çağırdı; ne yapacaklarını şaşırmış halde komiseri soyup soğana çevirmiş olan mahkûmlar, söyleyeceklerini dinlemek üzere Don Quijote'nin etrafında halka oldular; o da dedi ki:

"Soyu temiz insanlar, kendilerine yapılan iyiliğe müteşekkir olurlar; Tanrı'yı en çok kızdıran günahlardan biri, nankörlüktür. Bunu söylememin sebebi, beyler, benden açıkça bir iyilik görmüş olmanızdır. Bunun karşılığında sizden istediğim şu: Boynunuzdan çıkardığım zinciri de yanınıza alıp, derhal yola düşün ve El Toboso kentine gidin; orada Señora Dulcinea del Toboso'nun huzuruna çıkın ve Mahzun Yüzlü Şövalyesinin hürmetlerini sunun; sizi arzuladığınız özgürlüğe kavuşturan bu müthiş serüveni, baştan sona anlatın kendisine; ondan sonra, istediğiniz yere gidebilirsiniz, yolunuz açık olsun."

Ginés de Pasamonte hepsinin adına cevap verdi ve dedi ki:

"Sayın efendimiz ve kurtarıcımız, bize emrettiğiniz şeyi yapmamız kesinlikle imkânsız; çünkü biz yollarda hep birlikte gidemeyiz, ayrılıp tek tek, her birimiz kendi yolumuza gitmek zorundayız; hiç şüphesiz peşimize düşecek olan Santa Hermandad bulamasın diye, yerin dibine girmeye çalışacağız. Zat-ı âliniz şunu yapabilirsiniz, yapsanız da iyi olur: Şu Señora Dulcinea del Toboso vergisini değiştirin, belli sayıda Ave Maria ve amentü duasına çevirin, biz zat-ı âliniz için dua edelim; hem bu, gece gündüz, kaçarken, dinlenirken, barışta, savaşta, her an yapılabilecek bir şey. Ama şimdi bizim Mısır diyarındaki et kazanlarının başına geri döneceğimizi,[2] yani elimize zincirimizi alıp El Toboso yoluna düşeceğimizi düşünmek, daha sabahın onu bile olmadığı halde, gece olduğunu düşünmeye benzer; bizden bunu istemek, karaağaçtan armut istemek gibi bir şey olur."

"Bak hele!" dedi Don Quijote öfkeyle. "Don orospu çocuğu, Don

2) Mısır diyarındaki et kazanlarının başına dönmek: Eski Ahit (Çıkış 16.3); eski zamandaki rahata, bolluğa dönmek.

Ginesillo de Paropillo, adın her neyse, sen tek başına gideceksin öyleyse; kuyruğunu bacaklarının arasına kıstırıp zinciri de olduğu gibi omzuna yükleyeceksin."

Pek sabırlı bir adam olmayan Pasamonte, Don Quijote'nin kendilerini kurtarmak gibi bir saçmalığı yaptığına göre, fazla akıllı sayılmayacağını anladığından, arkadaşlarını bir göz işaretiyle biraz öteye çekti ve Don Quijote'yi öyle bir taş yağmuruna tuttular ki, kalkanıyla korunmaya ancak vakit bulabildi. Zavallı Rocinante ise sanki tunçtandı; efendisinin mahmuzlarına hiç aldırmıyordu. Sancho, eşeğinin ardına saklanarak üzerlerine yağan taşlardan korunmaya çalışıyordu. Don Quijote korunmayı pek iyi beceremedi ve bilemiyorum kaç taş, vücuduna öyle şiddetle isabet etti ki, yere devrildi. Yere değdiği anda, öğrenci mahkûm tepesine çıkıp başındaki leğeni alarak üç dört defa omuzlarına, sonra da birkaç kere yere vurarak leğeni paramparça etti. Don Quijote'nin zırhının üstüne giymiş olduğu kısa ceketi çıkarıp aldılar, zırhın bacaklıkları engel olmasa, çoraplarını da alacaklardı. Sancho'nun da ceketini alıp çamaşırıyla bıraktılar. Sonra diğer savaş ganimetlerini aralarında paylaştılar ve her biri kendi yoluna gitti. Dertleri, zinciri yüklenip Señora Dulcinea del Toboso'nun huzuruna çıkmak değil, korktukları Santa Hermandad'dan kaçmaktı.

Eşek ve Rocinante, Sancho ve Don Quijote, yalnız başlarına kaldılar. Eşek boynu bükük, hüzünlü duruyor, kulaklarını tırmalayan taş fırtınası hâlâ dinmedi zannıyla, arada bir kulaklarını oynatıyordu. Taşlarla yere devrilen Rocinante, efendisinin yanında yatıyordu. Sancho ceketsiz ve Santa Hermandad korkusu içindeydi. Don Quijote ise, o kadar büyük iyilik ettiği insanların kendini ne hale düşürdüğüne bakıp, müthiş üzülüyordu.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Don Quijote'nin Morena Dağlarında başına gelenlere, yani bu gerçek öyküde anlatılan serüvenlerin en gariplerinden birine dair

Kendini böyle kötü bir durumda bulan Don Quijote, silâhtarına dedi ki:

"Hep söylerler Sancho, alçaklara iyilik etmek, denize su dökmek gibidir. Bana söylediklerine kulak verseydim, bu belâ başıma gelmeyecekti. Ama oldu bir kere; sabredip bundan sonrası için ders alacağız."

"Ben ne kadar Türk'sem, siz de o kadar ders alırsınız," diye cevap verdi Sancho. "Ama madem bana kulak verseniz bu belâ başımıza gelmezdi diyorsunuz, şimdi kulak verin söyleyeceklerime de, daha büyük bir belâ gelmesin başımıza. Şunu söylemek istiyorum ki, Santa Hermandad'a şövalyelik sökmez; dünyanın bütün gezgin şövalyeleri gelse, onların umurunda olmaz. Şunu bilin ki, okların[1] vızıltısını duyar gibi oluyorum."

"Sen doğuştan korkaksın Sancho," dedi Don Quijote. "Ama inatçı olduğumu ve hiçbir zaman senin tavsiyene uymadığımı söyleme diye, bu sefer nasihatini tutup bu kadar korktuğun gazaptan uzaklaşmak istiyorum. Yalnız bir şartım var: Asla, ne diriyken, ne de ölüyken, benim bu tehlikeden, senin ricanı yerine getirmek için değil, korkudan kaçtığımı, geri çekildiğimi söylemeyeceksin. Aksi takdirde, yalan söylemiş olursun; şimdiden sonsuza kadar yalanlıyorum; bunu her düşündüğünde ya da söylediğinde, yalan söylemiş olursun.Şimdi başka bir şey söyleme bana; çünkü sırf bir tehlikeden, özellikle de belli belirsiz bir korku gölgesi barındıran bu tehlikeden kaçtığımı, geri çekildiğimi düşünmek bile, kalma isteği veriyor bana. Kalıp tek başıma, yalnız senin korktuğun Santa Hermandad'ı değil, İsrail'in on iki kavminin kardeşlerini de, yedi Makabi'leri de, Kastor ve Polluks'u da, hattâ dünyadaki bütün kardeşleri ve kardeşlikleri[2] de beklemek geliyor içimden."

"Saygıdeğer efendim," dedi Sancho, "tehlike umudu aşınca, geri çekilmek kaçmak sayılmaz, beklemek de akıllılık olmaz. Yarını beklemek ve her serüvene bugünden atılmamak ise, bilgelerin işidir. Şunu

1) Santa Hermandad'ın ölüme mahkûm ettiği kişiler, kırlık bir alana götürülüp bir direğe bağlanır ve oklarla öldürülürdü.
2) Santa Hermandad'ın kelime anlamı, Kutsal Kardeşlik'tir.

bilin ki, ben kaba bir köylü olduğum halde, aklıselim denen şeyden biraz payımı aldım; kısacası, nasihatimi tuttuğunuza pişman olmayın, Rocinante'ye binin –becerebilirseniz, yoksa ben size yardım ederim– ve beni izleyin. Sağduyum, şu anda ellerimizden çok ayaklarımıza ihtiyacımız olduğunu söylüyor."

Don Quijote daha fazla konuşmadan atına bindi; Sancho eşeğinin üstünde önde, o arkada, hemen yanıbaşlarında bulunan Morena Dağlarının bir tepesine yöneldiler. Sancho'nun niyeti, dağ sırasını aşıp Viso'ya ya da Almodovar del Campo'ya çıkmak ve Hermandad peşlerine düşecek olursa, bulunmamak için birkaç gün o ıssız yerlerde gizlenmekti. Bunun için kendisine cesaret veren şey, eşeğinin üstündeki azığın, mahkûmlarla çarpışmadan kurtulabilmiş olmasıydı, mahkûmların ne kadar çok şeyi alıp götürdükleri düşünülecek olursa, bunu mucize sayıyordu.[3]

Don Quijote dağların arasına girer girmez yüreği şenlendi; buraları, aradığı serüvenlere uygun gibi gelmişti kendisine. Buna benzer ıssız, vahşî yerlerde gezgin şövalyelerin başına gelen harikulâde olaylar hatırına geliyordu. Bu düşüncelere öylesine dalmış, kendinden geçmişti ki, başka düşünce yoktu kafasında. Sancho'nun da tek derdi –emin bir yerde olduklarına kanaat getirdikten sonra– rahiplerin yağmasından artakalanlarla karnını doyurmaktı. Eşeğine kadınlar gibi yanlamasına binmiş, efendisinin ardından gidiyor, çuvaldan çıkardığını midesine atıyordu. Bu şekilde yol alırken bir serüven daha bulmak, onun umurunda bile değildi.

3) Kitabın 1605 tarihli ikinci basımına, aşağıdaki paragraf eklenmiştir:
"O gece, Morena Dağlarının derinliklerinin ortasına vardılar; Sancho'ya o geceyi ve birkaç günü, hiç değilse yanlarındaki erzak bitinceye kadarki süreyi, orada geçirmeleri uygun olur gibi geldi. Böylece iki kayanın ve çok sayıda mantar meşesinin arasında gecelediler. Ama, gerçek inancın ışığına sahip olmayanlara göre, her şeyi kendi keyfine göre yöneten, şekillendiren ve ayarlayan, kaçınılmaz kader, Don Quijote'nin iyiliği ve deliliği sayesinde zincirden kurtulmuş olan meşhur yalancı ve hırsız Ginés de Pasamonte'nin, haklı olarak korktuğu Santa Hermandad'dan kaçarak o dağlara sığınmasını emretmişti. Kader ve korku, onu Don Quijote'yle Sancho Panza'yı götürdüğü yere götürdü; onları görüp tanıyabileceği ve onların uyuduğu bir saatte. Kötüler her zaman nankör olduğundan, ihtiyaç insanı mecbur ettiğinden ve o an bulunan çare, geleceğe üstün tutulduğundan, ne minnet duygusuna, ne de iyi niyete sahip olan Ginés, Sancho Panza'nın eşeğini çalmaya karar verdi. Rocinante'yle ilgilenmedi; çünkü ne rehine vermeye, ne satmaya gelir bir parçaydı. Sancho Panza uykudaydı; eşeğini çaldı ve sabah olmadan, bulunamayacağı kadar uzak bir yere gitti. Şafağın sökmesi dünyayı şenlendirdi, ama Sancho Panza'yı üzdü; çünkü eşeği yoktu. Karakaçanının olmadığını görünce, dünyanın en acıklı, en kasvetli ağıtını tutturdu. Don Quijote bu seslerle uyandı ve Sancho'nun şöyle dediğini duydu: "Ah, kendi evimde doğmuş, çocuklarımın mücevheri, karımın gözbebeği, komşularımı kıskandıran, benim yükümü hafifleten ve ayrıca geçimimin yarısını sağlayan öz çocuğum benim; onun günde kazandığı yirmi altı *maravedi* benim masrafımın yarısını karşılardı." Ağıtı dinleyip sebebini anlayan Don Quijote, Sancho'yu elinden geldiğince teselli etti, sabırlı olması için yalvardı ve evde bıraktığı beş sıpadan üçünün Sancho'ya verilmesi için kendisine bir talimat mektubu vermeyi vaat etti. Sancho bununla teselli bulup gözyaşlarını sildi, hıçkırıkları dindi ve Don Quijote'ye iyiliği için teşekkür etti.

Bu arada, başını kaldırdı ve efendisinin durmuş, kargısının ucuyla, yere düşmüş olan bir nesneyi kaldırmaya çalıştığını gördü. Gerekirse yardım edebilmek için aceleyle yanına gitti. Tam yetiştiği sırada, efendisi kargının ucuyla, bir çıkın ve ona bağlı bir bavulu kaldırmaktaydı; ikisi de yarı yarıya, hattâ tamamen çürümüş, parçalanmıştı. Ama o kadar ağırdı ki, Sancho'nun inip alması gerekti; efendisi bavulun içinde ne olduğuna bakmasını söyledi.

Sancho bu işi hızla yaptı; bavul zincirli ve kilitli olduğu halde, yırtığından, söküğünden, içindekileri gördü. Bunlar, ince Hollanda bezinden dört gömlek ve temiz oldukları kadar zarif, başka çamaşırlardı; bir mendilin içinde de epeyce miktarda altın buldu ve bunları görür görmez dedi ki:

"Tanrı'ya şükürler olsun, faydalı bir serüven çıkardı karşımıza."

Biraz daha arayıp çok süslü bir not defteri buldu. Bunu Don Quijote istedi; parayı kendisine saklamasını söyledi. Sancho bu iyiliği için ellerini öpüp bavuldaki çamaşırları boşaltarak erzak çuvalına doldurdu. Bütün bunları gören Don Quijote dedi ki:

"Bana öyle geliyor ki Sancho –başka türlü olması da mümkün değil– yolunu şaşıran bir yolcu, bu dağlardan geçerken, hırsızların saldırısına uğramış; adamı öldürüp bu gizli saklı yere getirerek gömmüş olmalılar."

"Bu imkânsız," dedi Sancho. "Çünkü hırsız olsalar, bu parayı burada bırakmazlardı."

"Doğru söylüyorsun," dedi Don Quijote. "Bu durumda, ne olabileceğini kestiremiyorum, tahmin edemiyorum. Ama dur, bakalım bu defterde iz sürebileceğimiz, merak ettiğimiz şeyi öğrenebileceğimiz bir şey yazılı mı?"

Defteri açtı ve ilk bulduğu, çok güzel bir yazıyla kaleme alındığı halde, müsvedde gibi görünen bir sone oldu. Sancho da duysun diye yüksek sesle soneyi okudu:

Aşk ya cahil, hiçbir şey bilmiyor,
ya da fazlasıyla merhametsiz olmalı,
ya da öyle az buluyor ki acımı
beni daha kötüsüne mahkûm ediyor.
Eğer tanrıysa Aşk, o zaman her şeyi biliyor
ve yaptığı gaddarlığın bir sebebi olmalı.
Öyleyse kimin işi bu, madem biliyor aşka taptığımı,
bu korkunç acı beni neden eziyor?

Senin yüzünden demek doğru değil, Fili,
çünkü sığmaz bu kadar kötülük senin iyi yüreğine,
hayır bu felâket emri gelmiyor Tanrı'dan.
Bir mucize beklemiyorum, bu galiba en iyisi,
çünkü ilâç bulunmaz sebebi bilinmeyene,
yakında öleceğim herhalde bu hastalıktan.

"Bu şiirden bir şey öğrenemeyiz," dedi Sancho. "Ama o ipliği çekince yumak çözülürse, o başka."

"Hangi ipliği?" dedi Don Quijote.

"*İplik* dediniz gibi geldi biraz önce," dedi Sancho.

"Hayır, *Fili* dedim," diye cevap verdi Don Quijote. "O da herhalde, bu soneyi yazanın yakındığı hanımın adı. Gerçekten de iyi bir şair, ya da ben sanattan anlamıyorum."

"Zat-ı âliniz şiirden de mi anlıyorsunuz yani?" dedi Sancho.

"Hem de sandığından fazla," diye cevap verdi Don Quijote. "Sevgili Dulcinea del Toboso'ma, baştan aşağı manzum yazılmış mektubumu götürdüğünde, göreceksin. Şunu bilmeni isterim ki Sancho, geçmiş çağdaki gezgin şövalyelerin hepsi ya da çoğu, büyük şair ve müzisyendiler. Bu iki yetenek, daha doğrusu Tanrı lütfu, âşık şövalyelerin ayrılmaz bir parçasıdır. Ancak, eski şövalyelerin dizelerinde ustalıktan çok ruh olduğu da doğrudur."

"Biraz daha okuyun efendim," dedi Sancho, "merakımızı giderecek bir şey bulalım."

Don Quijote sayfayı çevirip dedi ki:

"Bu düzyazı, mektuba benziyor."

"Sıradan mektup mu efendim?" diye sordu Sancho.

"Başlangıcı aşk mektubuna benziyor," diye cevap verdi Don Quijote.

"Öyleyse yüksek sesle okuyun efendim," dedi Sancho. "Ben bu aşk meselelerine bayılırım."

"Memnuniyetle," dedi Don Quijote.

Sancho'nun ricasına uyarak, yüksek sesle okumaya başladı:

Yalan yere verdiğin söz ve benim talihsizliğim, beni öyle bir yere götürüyor ki, yakınmalarımdan önce ölüm haberim gelecek kulağına. Nankör! Benden daha değerli değil, daha varlıklı biri uğruna, beni reddettin; oysa fazilet, değer verilen bir varlık olsa, ne başkalarının talihini kıskanır, ne kendi talihsizliğime ağlardım. Güzelliğinin yücelttiği şeyi,

yaptıkların yerle bir etti; birincisinden melek olduğunu anladım, ikincisinden kadın olduğunu anlıyorum. İçimdeki savaşın sebebi, sen barış içinde yaşa; Tanrı'dan dilerim ki, kocanın ihanetleri hep gizli kalsın; hem sen yaptığına pişman olma, hem de ben istemediğim bir intikamı almayayım.

Don Quijote mektubu bitirdikten sonra dedi ki:

"Bundan da, şiirden olduğu gibi, yazanın reddedilen bir âşık olduğundan başka bir şeyi çıkarmak mümkün değil."

Ve bu şekilde, defterin hemen bütün sayfalarını çevirerek, başka şiirler ve mektuplar buldu; kimini okuyabildi, kimini okuyamadı. Ama hepsinde, yakınmalar, sitemler, şüpheler, özlemler, üzüntüler, lütuflar, küçümsemeler vardı; bazıları kutlanıyor, bazılarının yası tutuluyordu.

Don Quijote defteri tararken, Sancho da bavulu tarıyordu; bavulda da, çıkında da aramadığı, didiklemediği, kurcalamadığı köşe, sökmediği dikiş, tiftmediği bir tutam yün kalmamıştı. Dikkatsizlik veya tembellik yüzünden bir şey kalsın istemiyordu; bulduğu yüzü aşkın altın, onda böyle bir açgözlülük yaratmıştı. Daha önce bulduklarından başka bir şey bulamamakla birlikte, efendisinin hizmetindeyken maruz kaldığı altı okkayı, iksirin kusulmasını, sopaların hayır duasını, katırcının yumruklarını, heybelerin çalınmasını, ceketinin aşırılmasını, bütün açlık, susuzluk ve yorgunlukları, telâfi edilmiş saydı. Bulunanların kendisine verilmesi lütfuyla, hepsinin karşılığını fazlasıyla aldığını düşünüyordu.

Mahzun Yüzlü Şövalye, bavulun sahibinin kim olduğunu çok merak ediyor, soneyle mektuptan, altın paralarla güzel gömleklerden, soylu bir âşık olduğunu tahmin ediyordu. Sevdiğinin aşağılamaları ve kötü muamelesi, onu umutsuzca bir sona sevketmiş olmalıydı. Ama o kimselerin yaşamadığı, sarp yerlerde bilgi alabileceği hiç kimse olmadığından, yoluna devam etmekle ilgilendi. Rocinante'nin keyfinin istediği yoldan başkasını seçmedi (at zaten yürüyebileceği yolları seçiyordu); hayalinde hep, o çalılıklarda mutlaka karşısına tuhaf bir serüven çıkacağı vardı.

İşte bu düşüncelerle yol alırken, tam karşısında dikilen bir tepeciğin üstünde, bir adamın kayadan kayaya, çalıdan çalıya, garip bir çeviklikle atlamakta olduğunu gördü. Seçebildiği kadarıyla çıplaktı; sık siyah bir sakalı, gür, darmadağınık saçları vardı; yalınayaktı, bacakları da çıplaktı. Uyluklarını örten pantolon, pas rengi kadifeden gibi gö-

rünüyordu, ama o kadar paramparçaydı ki, çeşitli yerlerinden eti görünüyordu. Başı açıktı. Söylendiği gibi çevik hareketlerle geçip gittiği halde, Mahzun Yüzlü Şövalye bütün bu ayrıntılara baktı ve farketti. İstediği halde adamı izleyemedi, çünkü Rocinante'nin zayıflığı, o sarp yerlerden geçmesine elvermezdi, ayrıca zaten kendinden ağır kanlıydı, adımları kısaydı. Sonra Don Quijote, adamın çıkınla bavulun sahibi olduğunu düşündü ve kendi kendine, o dağlarda bir yıl dolaşması gerekse bile, adamı arayıp bulmaya karar verdi. Sancho'ya eşeğinden inmesini ve dağın bir tarafına doğru yönelmesini emretti. Kendisi ters yönde ilerleyecekti; böylelikle belki alelacele önlerinden geçip giden adamı bulabilirlerdi.

"Bunu yapamam," dedi Sancho, "çünkü zat-ı âlinizden ayrıldığım an, korku bin türlü hayalle, sıçratmalarla yakama yapışır. Bu da size bir uyarı olsun, bundan böyle beni yanınızdan bir parmak boyu ayırmayın."

"Öyle olsun," dedi Mahzun Yüzlü. "Benim cesaretimden yararlanmak istemene çok sevindim, ruhun bedeninden çıksa bile, yeterli cesaretin olacak böylece. Şimdi arkamdan ağır ağır ya da nasıl gelebilirsen gel, gözlerini fener gibi aç. Şu tepenin etrafını dolaşalım; belki o gördüğümüz adamı buluruz; hiç şüphe yok, bulduklarımızın sahibi o."

Sancho buna şöyle cevap verdi:

"Aramasak çok daha iyi olur; çünkü bulursak ve tesadüfen adam paranın sahibiyse, belli ki geri vermem gerekecek. Onun için, işgüzarlık yapmadan, gerçek sahibi daha az tuhaf ve zahmetli bir yoldan ortaya çıkıncaya kadar, ben parayı namusumla tutsam daha iyi olur. Belki de o zamana kadar harcamış olurum; hesap kendiliğinden temizlenir."

"Bu konuda yanılıyorsun Sancho," diye cevap verdi Don Quijote. "Sahibinin kim olduğundan şüpheleniyoruz zaten, neredeyse burnumuzun dibinde; adamı arayıp parasını iade etmek zorundayız. Aramazsak, sahibinin o olabileceği konusundaki keskin şüphemiz, gerçekten oymuş kadar suçlu durumuna düşürür bizi. Kısacası, dostum Sancho, onu arayacağız diye canın sıkılmasın; bulursak benim sıkıntım geçecek çünkü."

Sonra Rocinante'yi mahmuzladı, Sancho da her zamanki gibi eşeğiyle onu izledi. Tepenin bir bölümünü dolandıktan sonra, bir derede, düşüp ölmüş, yarısı köpekler tarafından yenip dağkargaları tarafından gagalanmış, semerli, gemli bir katır buldular. Bu da, kaçan adamın katırın ve bavulun sahibi olduğu konusundaki şüphelerini pekiştirdi.

Katıra bakarken, hayvan güden bir çobanın ıslığına benzer bir ıslık sesi duydular ve birden, sol taraflarında, çok sayıda keçi gördüler. Keçilerin ardından, dağın tepesinde çoban göründü, yaşlı bir adamdı. Don Quijote seslenip bulundukları yere inmesini rica etti. Çoban bağırarak, keçilerle kurtlardan, oralarda dolaşan vahşî hayvanlardan başka kimselerin ayak basmadığı bu yere, onları kimin getirdiğini sordu. Sancho aşağı inmesini, her şeyi açıklayacaklarını söyledi. Çoban indi ve Don Quijote'nin bulunduğu yere gelince, dedi ki:

"Bahse girerim, şu çukurda ölen kiralık katıra bakıyorsunuz. İnan olsun, altı aydır orada. Söyleyin bakalım, sahibini buldunuz mu buralarda?"

"Kimseyi bulamadık," dedi Don Quijote. "Bir tek, buradan biraz ötede bir çıkınla bavul bulduk."

"Ben de bulmuştum," dedi keçi çobanı, "ama hiç yaklaşmak, alıp bakmak istemedim; bir terslik olur, hırsızlıkla suçlarlar diye. Şeytan kurnazdır; ne olduğunu anlayamadan, insanın ayağının altında bir şey çıkıverir, tökezleyip düşer."

"Ben de aynen öyle diyorum," dedi Sancho. "Ben de buldum, bir taş atımı kadar olsun yaklaşmak istemedim, orada bıraktım, olduğu gibi duruyor; çıngıraklı köpeklerle karşılaşmak istemem."

"Arkadaşım," dedi Don Quijote, "bu eşyaların sahibi kim, siz biliyor musunuz?"

"Benim bildiğim şu;" dedi keçi çobanı, "aşağı yukarı altı ay kadar oluyor, buradan üç fersah filan uzakta bir çoban ağılı vardır, oraya pek hoş, kibar bir delikanlı geldi. Şu ölü katırın üstüne binmişti, yanında da o bulup dokunmadığınızı söylediğiniz çıkınla bavul vardı. Bu dağların en sarp, en gizli yeri neresidir diye sordu bize; biz de şu anda bulunduğumuz yer olduğunu söyledik, öyledir de. Yarım fersah daha içerilere girerseniz, belki de bir daha hiç çıkamazsınız. Buraya nasıl gelebildiğinize de şaşıyorum, çünkü buranın ne yolu vardır, ne patikası. Neyse, delikanlı bizim cevabımızı duyunca, dizginlere asılıp gösterdiğimiz yere doğru gitti. Hepimiz boyuna bosuna hayran olmuş, sorusuna ve öyle alelacele dağlara vurmasına şaşırmıştık. Sonra onu bir daha görmedik. Birkaç gün sonra, bizim çocuklardan birinin yoluna çıkmış, hiçbir söz söylemeden kıyasıya yumruklamış, tekmelemiş; sonra sürünün başındaki eşeğe gidip üstündeki bütün ekmeği, peyniri almış, ardından da uçarcasına uzaklaşıp tekrar dağda pusuya yatmış. Biz bunu öğrenince, birkaç çoban, aramaya çıktık, hemen hemen iki gün boyunca, bu dağın en geçit vermez yerlerinde aradık; sonunda

kalın, ulu bir mantar meşesinin oyuğunda bulduk. Tatlılıkla yanaştı bize; giysileri yırtılmış, yüzü güneşten kavrulmuş, çarpılmıştı, tanımakta zorluk çektik. Ama üstü başı yırtık olduğu halde, evvelden bildiğimiz için, giysilerinden o olduğunu anladık. Bizi kibarca selâmladı, öz ve güzel sözlerle, kendisini o şekilde görüp şaşırmamamızı, günahları yüzünden kendisine verilen cezayı bu şekilde çekmesi gerektiğini söyledi. Kim olduğunu söylesin diye yalvardık; ama katiyen söyletemedik. Ayrıca, yaşaması için şart olan besine ihtiyaç duyduğunda kendisini nerede bulabileceğimizi bize söylemesini, seve seve götüreceğimizi söyledik. Onu da yapmak istemiyorsa, hiç değilse çobanlardan çalmak yerine istemesini söyledik. Teklifimize teşekkür etti, önceki saldırılar için özür diledi ve bundan böyle Tanrı aşkına isteyeceğini, kimseye rahatsızlık vermeyeceğini söyledi. Barınak meselesine gelince, akşam olduğunda nerede bir yer bulursa orada yattığını söyledi. Sözlerini öyle acıklı bir ağlamayla noktaladı ki, biz dinleyenler, onu ilk defa nasıl gördüğümüzü şimdiki haliyle karşılaştırınca, taştan bile olsak, gözyaşlarına katılırdık. Çünkü dediğim gibi, çok hoş, çok kibar bir delikanlıydı, terbiyeli ve düzgün konuşması, iyi bir aileden geldiğini, çok soylu olduğunu gösteriyordu. Biz dinleyenler, köylü olduğumuz halde, o kadar kibardı ki, köylü aklımızla bile kibarlığını anlayabiliyorduk. Konuşmasının en güzel yerine geldiğinde durdu, susup kaldı. Gözleri uzun bir süre yere çakıldı. Bu arada hepimiz sessiz, merak içinde bekliyorduk, bu vecd nasıl bitecek diye; çok acıyorduk haline; çünkü gözlerini açıp uzun süre hiç kırpmadan yere bakmasından, sonra gözlerini kapatıp dudaklarını büzerek kaşlarını çatmasından, bir delilik buhranına kapıldığını kolayca anlamıştık. Nitekim düşüncelerimizin doğru olduğunu az sonra kendi gösterdi: Uzanmış olduğu yerden büyük bir öfkeyle kalkarak, yanındaki ilk adama öyle bir hırsla, sinirle saldırdı ki, elinden almasak, yumruklarıyla, ısırıklarıyla öldürecekti. Bunları yaparken de şöyle diyordu: Ah, hain Fernando! Bana yaptığın haksızlığı burada ödeyeceksin. Bu eller, bütün kötülüklerin, özellikle sahtekârlıkla ihanetin bir arada yaşadığı kalbini sökecek! Başka sözler de söyledi; hepsi o Fernando'yu kötüleyen, hain, melûn olduğu yolunda sözlerdi. Neyse, epey sıkıntıyla adamı elinden aldık; o da, tek kelime daha etmeden bizden ayrıldı ve koşarak bu çalıların arasına girip gizlendi, takip edemedik onu. Bu olaydan şu sonuca vardık ki, deliliği bazı zamanlarda tutuyordu ve nasıl bir etki yaptığına bakılırsa, Fernando adında biri ona çok büyük bir kötülük etmişti. Ondan sonra birçok kere yolumuza çıkarak bunları doğruladı; bazen çobanlardan

yanlarındaki yiyecekleri kendisine vermelerini rica eder, bazen de zorla alır. Delilik buhranı tuttuğu zaman, çobanlar kendileri vermek istese de kabul etmez, yumrukla alır. Aklı başında olduğu zamanlardaysa, kibar ve ölçülü bir şekilde, Tanrı aşkına rica eder, sonra da çok teşekkür eder, hattâ gözyaşları eksik olmaz. Size doğru söylüyorum beyler," diye devam etti keçi çobanı, "dün, dört genç çobanla karar verdik, ikisi ırgat, ikisi arkadaşım, onu arayıp bulalım, bulunca da, güzellikle olmazsa zorla alıp, buradan sekiz fersah uzaktaki Almodovar kasabasına götürelim, orada hastalığının tedavisi varsa tedavi ettirelim diye. Ya da aklı başındayken kim olduğunu, bu derdini haber verebileceğimiz akrabaları olup olmadığını öğrenelim dedik. İşte beyler, bana sorduğunuzla ilgili söyleyebileceklerim bunlar. O bulduğunuz eşyaların sahibi de, gördüğünüz çıplak, çevik adamdır." (Don Quijote dağda atlarken gördüğü adamı anlatmıştı.)

Keçi çobanının anlattıkları, Don Quijote'yi hayrete düşürmüştü; talihsiz delinin kim olduğunu daha da çok merak ediyordu şimdi. Daha önce düşünmüş olduğu şeyi yapmaya karar verdi kendi kendine: O dağların her yerinde adamı arayacak, bakılmadık köşe, mağara bırakmayacak, sonunda bulacaktı. Ama talihi onun düşündüğünden, umduğundan daha iyisini yaptı; çünkü tam o anda, dağın, bulundukları yerde başlayan bir vâdisinden, aradığı delikanlı çıktı ortaya. Kendi kendine bir şeyler söyleyerek yürüyordu; söyledikleri değil uzaktan, yakından bile anlaşılamıyordu. Kıyafeti tasvir edildiği gibiydi, yalnız yaklaştığında, Don Quijote, üstündeki paramparça olmuş deri yeleğin, amberle tabaklanmış olduğunu gördü ve bundan da, böyle giysileri olan bir kişinin aşağı tabakadan biri olamayacağını, kesin olarak anladı.

Delikanlı, yanlarına geldiğinde onları çatlak, boğuk bir sesle, fakat çok kibarca selâmladı. Don Quijote de kibarlıkta geri kalmayarak selâm verdi ve Rocinante'den inip dostça, sevgiyle kucakladı; kendisini çok uzun zamandır tanırmış gibi uzun bir süre kollarının arasında sıktı. Adına (Don Quijote'ye *Mahzun Yüzlü* dediğimiz gibi) *Aslk Yüzlü Hırpanî* diyebileceğimiz delikanlı, bir süre kucaklandıktan sonra biraz çekildi ve elleri Don Quijote'nin omuzlarında, tanıyıp tanımadığını anlamak ister gibi baktı. Don Quijote onu görünce ne kadar şaşırmışsa, o da Don Quijote'nin görünüşüne, zırhına, herhalde daha az şaşırmamıştı. Sonuçta, kucaklaşmadan sonra ilk konuşan, Hırpanî oldu ve ileride aktarılacak sözleri söyledi.

YİRMİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Morena Dağları serüveni devam eder

Hikâyede anlatıldığına göre, Don Quijote, Dağlar Şövalyesini çok büyük bir dikkatle dinlemekteydi; o ise konuşmasına şöyle devam etti:

"Beyefendi, her kimseniz, çünkü sizi tanımıyorum, bana karşı gösterdiğiniz nezakete gerçekten çok teşekkür ederim. Bana lütfettiğiniz güzel karşılamaya, iyi niyetten fazlasıyla karşılık verebilecek durumda olmayı isterdim. Ne var ki talihim, yapılan iyilikler karşılığında, karşımdakini memnun etmek isteğinden başka bir şey vermiyor bana."

"Benim isteğimse," dedi Don Quijote, "size hizmet etmektir; hattâ sizi buluncaya ve bu garip yaşayışınızla ortaya koyduğunuz ıstıraba herhangi bir çare bulunup bulunamayacağını bizzat sizden öğreninceye kadar bu dağlardan ayrılmamaya, bir çare aramak gerekiyorsa, canla başla aramaya karar vermiştim. Talihsizliğinizin, kapıları her türlü ilâca kapalı olan cinsten olduğu takdirde de, elimden geldiğince, yanıp yakılınanıza katılmayı düşünüyordum; çünkü her felâkette, üzülen birini bulmak yine de tesellidir. Eğer iyi niyetim, herhangi bir nazik teşekküre lâyıksa, şahsınızda bulunduğunu gördüğüm onca nezaket adına, ayrıca bu hayatta en çok sevmiş olduğunuz, sevdiğiniz şey adına yalvarırım size, beyefendi, bana kim olduğunuzu ve sizi bu ıssız yerlerde vahşî bir hayvan gibi yaşayıp ölmeye, kıyafetinizin ve şahsınızın ortaya koyduğu gibi, kendinize bile yabancı bir şekilde buralarda yaşamaya neyin sevkettiğini söyleyin. Lâyık olmadığım halde bu günahkâra verilen şövalyelik unvanı adına ve gezgin şövalyelik mesleği adına yemin ederim ki," diye ekledi Don Quijote, "bu isteğimi yerine getirirseniz, mümkünse bahtsızlığınızın çaresini bularak, değilse dediğim gibi acınızı paylaşarak, konumumun gerektirdiği şevkle size hizmet edeceğim."

Mahzun Yüzlü Şövalye'nin bu şekilde konuştuğunu duyan Orman Şövalyesi, tekrar tekrar bakmaktan, baştan aşağı tekrar bakmaktan başka bir şey yapamıyordu; iyice baktıktan sonra dedi ki:

"Bana verebileceğiniz bir yiyecek varsa, Tanrı aşkına verin; yedikten sonra, bana gösterilen bu kadar iyi niyete teşekkür olarak, her istediğinizi yaparım."

Derhal, Sancho çuvalından, keçi çobanı da ekmek torbasından bir şeyler çıkardılar, Hırpanî de açlığını giderdi. Verdiklerini sersemlemiş

biri gibi, hızlı hızlı, iki lokma arasında ara vermeden, yemekten ziyade yutarak yiyordu. Yerken de ne o, ne de seyredenler, tek kelime konuşmuyordu. Yemeğini bitirdikten sonra, onu izlemeleri için işaret etti, izlediler; onları az uzaktaki bir kayayı dönünce varılan, küçük, yeşil bir çimenliğe götürdü. Oraya vardıklarında yere, otların üzerine uzandı, diğerleri de aynı şeyi yaptılar; bu arada hiç kimse konuşmuyordu, nihayet Hırpanî, rahatça yerleştikten sonra dedi ki:

"Beyler, sonsuz bahtsızlığımı, kısaca sizlere anlatmamı istiyorsanız, ne bir soruyla, ne de başka şekilde, hazin hikâyemin seyrini bölmeyeceğinize söz vermeniz gerekiyor; çünkü böldüğünüz noktada, anlattıklarım sona erer."

Hırpanî'nin bu sözleri, Don Quijote'nin hatırına, silâhtarının anlattığı hikâyeyi, nehri geçen keçilerin sayısını bilemeyince öykünün yarım kalışını getirdi. Neyse, Hırpanî sözlerine şöyle devam etti:

"Bahtsızlıklarımın hikâyesini kısaca anlatıp geçmek istediğimden bu tedbiri alıyorum; çünkü onları hatırlamak, yenilerini eklemekten başka işe yaramıyor. Siz ne kadar az soru sorarsanız, ben de o kadar çabuk bitiririm. Buna rağmen, isteğinizi yerine getirmiş olmak için, önemli hiçbir şeyi atlamayacağım."

Don Quijote, diğerlerinin de adına, istenilen sözü verdi; o da, bu güvenceyle, şöyle başladı anlatmaya:

"Adım Cardenio'dur; memleketim, Endülüs'ün en güzel şehirlerinden biri; atalarım soylu, ailem zengindir. Bahtsızlığım öyle büyüktür ki, ailem ağlamış, akrabalarım üzülmüş, zenginlikleriyle hafifletememişlerdir; çünkü Tanrı'nın verdiği mutsuzluğa çare bulmakta, servetin yararı pek olmaz. Yeryüzünde bir cennette yaşıyordum; aşk, isteyebileceğim bütün mutluluklarla donatmıştı orayı. Luscinda bu kadar güzeldir çünkü; benim kadar soylu ve zengin bir genç kız olmakla birlikte, daha talihlidir ve dürüst niyetlerimin hakettiği kadar mert değildir. Çocukluk yıllarımdan itibaren, işte bu Luscinda'yı sevdim, âşık oldum, taptım ona; o da genç yaşının verdiği saflıkla, ciddiyetle beni sevdi. Ailelerimiz duygularımızdan haberdardı ve bundan rahatsız olmuyorlardı; çünkü duygularımız geliştikçe, evlenmekten başka bir sonucu olmayacağını açıkça görüyorlardı; asaletimizin ve zenginliğimizin eşit olması da bu durumu neredeyse gerektirmekteydi. Yaşlarımız ilerledikçe ikimizin aşkı da arttı; Luscinda'nın babası, namus gereği, evlerine girmemi yasaklamak mecburiyetini hissetti; şairlerin göklere çıkardığı Thisbe'nin ailesini taklit eder gibi. Bu yasak, ateşi körükledi, arzuyu kat kat artırdı; çünkü dilleri susturdularsa da, ka-

lemleri durduramadılar; onlar, dillerden daha serbest bir şekilde, ruhun gizlediklerini, sevenlere anlatabilirler; çünkü çoğu zaman, sevilen şeyin varlığı, en kararlı iradeyi, en cüretkâr dili susturur, çaresiz bırakır. Yüce Tanrım, ne çok mektup yazdım! Ne tatlı, dürüst cevaplar aldım! Kaç şarkı, kaç aşk şiiri yazdım; hepsinde kalbim duygularını ilân etti, aktardı, ateşli arzularını dile getirdi, hâtıralarını canlandırdı, tutkusunu yeniledi. Nihayet, sabrım tükendi, kalbim onu görme isteğiyle eridi; ben de, arzuladığım ve hakettiğim ödülü kazanmak için en uygun bulduğum şeyi gerçekleştirmeye ve noktalamaya karar vererek, kızı babasından resmen istemeye gittim. O da bana, kendisine bu şerefi verdiğim ve gözbebeğiyle şereflendirilmek istediğim için teşekkür etti; ancak babam sağ olduğuna göre, bu istekte bulunmanın ona düştüğünü, çünkü o seve seve razı olmadığı takdirde, Luscinda'nın kaçırılacak, kaçamak verilecek bir kız olmadığını söyledi. Ben de, söylediklerinde haklı olduğunu, durumu anlattığımda babamın da kabul edeceğini düşünerek, iyi niyetine teşekkür ettim. Ve bu niyetle, hiç vakit kaybetmeden, babama isteğimi iletmeye gittim. Bulunduğu odaya girdiğimde, onu elinde açılmış bir mektupla buldum; ben daha tek kelime söylemeden mektubu bana verdi ve dedi ki: 'Cardenio, Dük Ricardo'nun sana bahşetmek istediği lütfu, bu mektuptan anlayacaksın.' Sizin de şüphesiz bildiğiniz gibi, beyler, bu Dük Ricardo, Endülüs'ün en güzel arazilerine sahip bir asilzadedir. Mektubu alıp okudum; o kadar övgü doluydu ki, bana bile, babamın mektupta rica edilen şeyi yapmaması, doğru olmaz gibi geldi; Dük babamdan, beni hemen yanına göndermesini rica ediyordu. Büyük oğluna, hizmetkârlık değil, arkadaşlık etmemi istiyor, beni, şahsıma verdiği değere yakışır bir mevkie getirmeyi, kendisi üzerine alıyordu. Mektubu okudum; okurken, özellikle de babam, 'İki gün sonra, dükün isteğini yerine getirmek üzere yola çıkacaksın Cardenio. Lâyık olduğunu bildiğim şeylere ulaşabileceğin yolu sana açtığı için Tanrı'ya şükret,' dediğinde, dilim tutuldu. Buna başka baba nasihatleri de ekledi. Yola çıkma vakti geldi; bir gece Luscinda'yla konuştum, bütün olanları anlattım, aynı şekilde babasıyla da konuştum; birkaç gün beklemesini, ben Ricardo'nun benden ne istediğini öğreninceye kadar kızını evlendirmeyi ertelemesini rica ettim. Babası söz verdi, Luscinda da bin yeminle, ayılıp bayılarak onayladı. Neyse, Dük Ricardo'nun olduğu yere gittim. Beni o kadar iyi karşıladı, o kadar iyi davrandı ki, hemen kıskançlıklar başgösterdi; eski hizmetkârlar, dükün bana karşı gösterdiği lütufkârlığın kendi zararlarına olacağını sanıyorlardı. Ama oraya gittiğime en

çok sevinen, dükün küçük oğlu Fernando oldu; yakışıklı, sevimli, cömert, tutkulu bir delikanlıydı. Kısa sürede, arkadaşı olmamı o kadar istedi ki, dedikodulara yol açtı. Dükün büyük oğlu beni sevmekle ve iyi davranmakla birlikte, Don Fernando gibi sevgisinde ve davranışlarında aşırılığa kaçmadı. Arkadaşlar arasında söylenmeyen sır olmadığından, Don Fernando'nun bana karşı lütufkârlığı da arkadaşlığa dönüştüğünden, her düşüncesini bana açıyordu; özellikle de, kendisini biraz huzursuz eden bir aşk macerasını. Babasının vasalı olan bir çiftçinin kızını seviyordu; kızın ailesi çok zengindi; kendisi de o kadar güzel, alçakgönüllü, akıllı ve dürüsttü ki, onu tanıyanlar, bu meziyetlerin hangisinde daha üstün olduğuna karar veremiyorlardı. Güzel çiftçi kızının bu meziyetleri, Don Fernando'nun arzularını öyle bir noktaya getirdi ki, isteğine kavuşabilmek ve kızın ilgisini çekebilmek için, onunla evleneceğine söz vermeyi kararlaştırdı; çünkü başka türlüsü, imkânsızın peşinde koşmak olurdu. Ben, arkadaşlığına duyduğum minnetle, bulabildiğim en iyi sebepleri, en canlı örnekleri göstererek, onu bu kararından vazgeçirmeye çalıştım. Yararı olmadığını görünce, durumu babasına, Dük Ricardo'ya anlatmaya karar verdim. Ama zekî ve kurnaz olan Don Fernando, bundan şüphelenip korktu; çünkü benim iyi bir hizmetkâr olarak, efendim olan dükün şerefini böylesine lekeleyecek bir şeyi, gizlememek zorunda olduğum kanısındaydı. Böylece, beni yanıltmak ve aldatmak amacıyla, kölesi olduğu güzelliği aklından uzaklaştırabilmek için, birkaç aylığına yer değiştirmekten başka bir çare bulamadığını söyledi. İkimiz birlikte benim babamın evine gidelim istiyordu; düke, dünyanın en iyi atlarının yetiştiği şehrimde, birtakım atlara bakmaya, satın almaya gittiğini söyleyecekti. Ben bunu duyduğum an, pek doğru bir karar olmasaydı bile, kendi duygularımdan etkilenerek, Luscinda'yı tekrar görmek için ne kadar iyi bir fırsat ve mazeret olduğunu düşünüp, akla gelebilecek en doğru kararmış gibi onaylardım. Bu duygu ve düşüncelerle, fikrini onayladım, kararını destekledim, en kısa zamanda gerçekleştirmesini, ayrılığın, en sarsılmaz duyguları bile gerçekten etkilediğini söyledim. O gelip bana bunları söylediğinde, sonradan öğrendiğime göre, çiftçinin kızını evlenme sözüyle baştan çıkarmıştı bile; başına bir dert gelmeden olaydan sıyrılmak için fırsat kolluyordu, çünkü yaptığı çılgınlığı babası öğrenirse, yapacaklarından korkuyordu. Delikanlıların aşkı çoğu kez aşk olmayıp şehvet olduğundan, haz elde edildiği an biter. Ve aşk gibi görünen şey, mecburen söner, çünkü tabiatın koyduğu sınırı geçemez, oysa tabiat gerçek aşka bu sınırı koymamıştır... Söylemek

istediğim şu ki, Don Fernando çiftçinin kızına sahip olur olmaz, arzuları dinmiş, tutkusu sönmüştü; başlangıçta bunlara çare olarak ayrılmak istediğini bahane ettiyse de, artık gerçekleştirmemek için, sahiden gitmek istiyordu. Dük kendisine izin verdi, bana da onunla birlikte gitmemi emretti. Memleketime gittik, babam onu gerektiği şekilde karşıladı; ben derhal Luscinda'yla görüştüm ve zaten sönmemiş, azalmamış olan duygularım yine canlandı. Ne yazık ki, gösterdiği yakın dostluğun gereği, kendisinden hiçbir şeyi gizlememem gerektiğini düşünerek, duygularımdan Don Fernando'ya sözettim. Luscinda'nın güzelliğini, sevimliliğini ve zekâsını öyle methettim ki, övgülerim, onda böyle meziyetlerle donanmış bu genç kızı görme arzusunu uyandırdı. Ben de, ne yazık ki isteğini yerine getirdim ve bir gece, mum ışığında, ikimizin hep konuştuğu bir pencerede, Luscinda'yı ona gösterdim. Onu, üzerinde bedenine yapışan bir elbiseyle gördü ve o güne kadar gördüğü bütün güzellikleri unuttu. Dili tutuldu, kendinden geçti, hayran kaldı; kısacası, ne kadar âşık olduğunu, talihsiz hikâyemin devamında göreceksiniz. Benden gizlediği, sadece yalnızken Tanrı'ya açtığı duygularını daha da körüklemek üzere, kader bir gün eline Luscinda'nın bana yazmış olduğu bir mektubu geçirdi. Luscinda'nın kendisini babasından istememi rica eden mektubu o kadar akıllıca, dürüst ve aşk doluydu ki, onu okuyunca, dünyanın diğer bütün kadınlarında bulunan güzellik ve zekânın toplamına Luscinda'nın tek başına sahip olduğunu söyledi bana. Şunu itiraf etmek isterim ki, Don Fernando Luscinda'yı haklı nedenlerle övdüğü halde, bu övgüleri onun ağzından duymak canımı sıkmaya başlamıştı. Ondan korkmaya, çekinmeye başladım; çünkü Luscinda hakkında konuşmak istemediği bir an geçmiyor, bin dereden su getirip konuyu açıyordu. Bu da bende, açıklayamadığım bir kıskançlık yaratıyordu; Luscinda'nın iyiliğinin ve inancının tersine döneceğinden korktuğumdan değil, ama yine de, talihim kendi yol açtığı şeyden korkmamı emrediyordu. Don Fernando, sürekli benim Luscinda'ya gönderdiğim mektupları ve onun cevaplarını okumak istiyordu; bahanesi de, ikimizin ifade kabiliyetinden çok hoşlanmasıydı. Bir gün, Luscinda benden, okumak üzere bir şövalye kitabı istemişti, çok sevdiği *Galya'lı Amadis*'i..."

Don Quijote, şövalyelik kitabı lâfını duyar duymaz dedi ki:

"Zat-ı âliniz, hikâyenizin başında saygıdeğer Señora Luscinda'nın şövalyelik kitaplarına meraklı olduğunu söyleseydiniz, ne keskin bir zekâsı olduğunu uzun uzun anlatmanız gerekmezdi. Çünkü böyle güzel bir hikâyeden hoşlanmasaydı, zat-ı âlinizin anlattığı kadar akıllı

olamazdı. Kısacası, benim açımdan, güzelliğini, cesaretini ve zekâsını anlatmak için daha fazla söz sarfetmenize gerek yok; sırf bu merakını öğrenmekle, kendisinin dünyanın en güzel ve en zekî kadını olduğunu onaylıyorum. Zat-ı âlinizin kendisine *Galya'lı Amadis*'le birlikte *Yunanlı Don Rugel*'i de göndermiş olmanızı arzu ederdim; eminim Señora Luscinda, Daraida'dan ve Geraya'dan, çoban Darinel'in zekâsından, müthiş bir zarafet, hoşluk ve rahatlıkla söylediği ve canlandırdığı şarkılarındaki harikulâde mısralardan çok hoşlanırdı. Ama bu eksiği gidermenin de sırası gelir; zat-ı âliniz benimle birlikte köyüme gelmek lütfunda bulunduğunuz an, bu eksiği giderebiliriz. Orada size, ruhumun en değerli hazinesi, hayatımın en büyük eğlencesi olan, üç yüzden fazla kitap verebilirim; yalnız bana öyle geliyor ki, kötü ve kıskanç büyücüler yüzünden, şu anda hiçbiri yok. Konuşmanızı bölmeyeceğimiz konusunda verdiğimiz sözü bozduğum için beni affedin; ancak, nasıl ki ısıtmamak güneş ışınlarının elinde değilse, nemlendirmemek ayın ışınlarının elinde değilse,[1] şövalyelikle, gezgin şövalyelerle ilgili bir şey duyup konuşmamak da benim elimde değildir. Özür dilerim, buyrun devam edin, şu anda önemli olan o."

Don Quijote bunları söylerken, Cardenio'nun başı göğsüne düşmüş, derin düşüncelere dalmış gibiydi. Don Quijote, iki kere öyküsüne devam etmesini söylediği halde, ne başını kaldırmış, ne bir cevap vermişti. Epeyce bir süre sonra kafasını kaldırıp dedi ki:

"Aklımdan bir türlü çıkmıyor, dünyada hiç kimse de, bunu ne aklımdan çıkarabilir, ne başka şeye inandırabilir; tersini düşünen, aksine inanan kişi de alımağın tekidir: Üstat Elisabat denen o hergele, Kraliçe Madásima'nın âşığıydı."

"Ne münasebet, katiyen!" diye cevap verdi Don Quijote öfkeyle; âdeti olduğu üzre, bir de küfür savurdu. "Çok büyük bir kötülük bu, daha doğrusu kalleşlik.. Kraliçe Madásima çok soylu bir hanımefendiydi; böyle soylu bir prensesin, bir baytarla ilişki kurmuş olması düşünülemez; tersini iddia eden, yalancı düzenbazın tekidir. Bunu size yerde veya at üstünde, silâhlı veya silâhsız, gece veya gündüz, ne şekilde isterseniz anlatırım."

Cardenio büyük bir dikkatle ona bakıyordu; deliliği yine tutmuştu; hikâyesine devam edecek durumda değildi. Don Quijote de Madásima konusunda duyduğu şeyden öyle rahatsız olmuştu ki, dinleyemezdi zaten. Tuhaf şey, sanki gerçekten kendi efendisiymiş gibi Madásima'yı savunmaya koyulmuştu; uğursuz kitapları işte bu hale

1) Ayın nemli bir gezegen ve suyla ilgili her şeyin kaynağı olduğuna inanılırdı.

getirmişti onu! Her neyse, Cardenio'nun deliliği tuttuğundan, kendisine yalancı, düzenbaz dendiğini ve buna benzer hakaretler edildiğini duyunca, şakadan hoşlanmadı ve yanında bulduğu bir taşı alıp Don Quijote'nin göğsüne öyle bir şiddetle fırlattı ki, sırtüstü yere devirdi. Efendisini o halde gören Sancho Panza, yumruğunu sıkıp deliye saldırdı, Hırpanî de bir yumrukla onu yere devirip sonra üstüne çıkarak, kaburgalarını keyfince çiğnedi. Sancho'yu korumak isteyen keçi çobanı da aynı kaderi paylaştı. Cardenio hepsini yere yıkıp çiğnedikten sonra, orada bırakıp huzur içinde dağlara, gizlenmeye gitti.

Sancho ayağa kalktı ve hiç haketmediği halde, kendini böyle hırpalanmış bulmanın verdiği öfkeyle, keçi çobanından intikam almaya kalktı. Adamın arasıra deliliği tuttuğunu kendilerine haber vermediği için kabahatin onda olduğunu, bilseler, kendilerini savunmaya hazırlıklı olacaklarını söylüyordu. Keçi çobanı, kendisinin söylediği, Sancho duymamışsa onun suçu olmadığı cevabını verdi. Sancho Panza buna bir cevap daha verdi, keçi çobanı da tekrar karşılık verdi, bu tartışma, ikisinin birbirlerinin sakallarına yapışıp yumruklaşmalarıyla son buldu. Don Quijote araya girip barıştırmasa, birbirlerini parçalayacaklardı. Sancho, keçi çobanına yapışmış, diyordu ki:

"Saygıdeğer Mahzun Yüzlü Şövalye, lütfen beni bırakınız; bu da benim gibi köylü, şövalye değil; şerefli bir adam gibi teke tek dövüşerek, rahatlıkla bana yaptıklarının karşılığını verebilirim."

"Doğru," dedi Don Quijote, "ama bu olayda onun hiçbir suçu olmadığını ben biliyorum."

Böylece ikisini yatıştırdıktan sonra, Don Quijote, Cardenio'yu bulmanın mümkün olup olmayacağını tekrar sordu keçi çobanına; çünkü öykünün sonunu çok merak ediyordu. Keçi çobanı daha önce söylediği şeyi tekrarladı; barınağının yeri tam olarak bilinmiyordu, ama oralarda uzun boylu dolaşırsa, aklı başında veya delirmiş halde, mutlaka bulurdu.

YİRMİ BEŞİNCİ BÖLÜM

La Mancha'lı yiğit şövalyenin Morena Dağlarında başına gelen tuhaflıklara ve Beltenebros'un kefaretini taklit edişine dair

Don Quijote, keçi çobanıyla vedalaştıktan sonra, tekrar Rocinante'ye binip Sancho'ya kendisini izlemesini emretti; o da hiç canı istemeyerek eşeğiyle izledi. Yavaş yavaş dağların daha sarp yerlerine doğru giriyorlardı; Sancho efendisiyle konuşmaya can atıyor, emrine karşı gelmemek için, konuşmayı onun başlatmasını istiyordu. Sonunda bu kadar sessizliğe dayanamayarak dedi ki:

"Señor Don Quijote, bana hayır duanızla birlikte izin verin; ben buradan evime, karıma, çocuklarıma dönmek istiyorum; onlarla hiç değilse her istediğimi konuşur, paylaşırım. Çünkü zat-ı âlinizin, gece gündüz bu ıssız yerlerde sizinle birlikte yol alıp, canım çektiğinde konuşmamamı istemesi, diri diri gömülmek gibi bir şey. Hayvanlar Ezop'un zamanındaki gibi konuşsalardı, o kadar kötü olmazdı, o zaman canımın istediğini eşeğimle paylaşır, talihsizliğimi unuturdum. Böyle ömür boyu serüven peşinde koşup tekmeden, altı okkadan, tuğla ve yumruk yemekten başka şey bulamamak, zor iş, sabredilecek gibi bir şey değil. Üstüne üstlük, dilsiz gibi, içimizden geçeni söyleyemeden dilimizi bağlamamız gerekiyor."

"Seni anlıyorum Sancho," dedi Don Quijote. "Diline koyduğum yasağı kaldırayım diye can atıyorsun. Kalkmış kabul et, ne istiyorsan söyle; yalnız bir şartla: Yasak sadece bu dağlarda olduğumuz süre için kalkacak."

"Öyle olsun," dedi Sancho. "Ben şimdi konuşayım da, sonrasını Tanrı bilir. Şimdi iznimin keyfini sürmeye başlayıp soruyorum: Zat-ı âlinize ne oldu da, Magimasa mıdır, nedir, o kraliçeyi öyle savundunuz? O Abat onun dostu olmuş, olmamış, ne farkederdi? Zat-ı âliniz onun hâkimi olmadığına göre, üstünde durmasaydınız, eminim deli, hikâyesine devam ederdi, taştan da kurtulurduk, tekmeden de, sekiz tokattan da."

"Emin ol Sancho," dedi Don Quijote, "Kraliçe Madásima'nın ne kadar şerefli ve soylu bir hanımefendi olduğunu benim gibi sen de bilseydin, bu iftiraların çıktığı ağzı yırtmadığım için çok sabırlı davrandığımı söylerdin, bundan eminim. Bir kraliçenin, bir cerrahla aşk yaşadığını söylemek, düşünmek, küfürlerin en büyüğüdür. İşin doğ-

rusu şu ki, o delinin bahsettiği Üstat Elisabat, çok tedbirli bir adamdı ve çok sağlam nasihatler verirdi; kraliçeye öğretmen ve doktor olarak hizmet etmişti; dostu olduğunu düşünmekse, büyük ceza gerektiren, abes bir iddiadır. Cardenio'nun da ne dediğini bilmediği, bunu söylerken aklının başında olmadığından belli."

"Ben de onu diyorum," dedi Sancho. "Bir delinin sözlerine önem vermenin anlamı yoktu. Zat-ı âlinizin talihi yaver gitmeyip de o taşı göğsünüze değil, başınıza isabet ettirseydi, o lânet olası hanımefendiyi savunmanın bedelini pek güzel ödemiş olacaktık doğrusu. Cardenio da deli diye kurtulurdu üstelik!"

"Gezgin şövalyeler, ister akıllı olsun, ister deli, herkese karşı kadınların şerefini savunmak zorundadır; hele bu kadın Kraliçe Madásima gibi soylu ve şerefliyse; ben kendisine meziyetlerinden ötürü özel bir yakınlık duyarım. Çünkü güzelliğinin yanısıra, başına gelen onca felâket karşısında çok tedbirli ve dayanıklı olmayı bilmiştir. Üstat Elisabat'ın nasihatleri ve desteği de, dertlerine ihtiyatla ve sabırla katlanmasına çok yardım etmiş, ona ferahlık vermiştir. Cahil ve kötü niyetli halk da, buradan yola çıkıp onun âşığı olduğunu söylemiş, iddia etmiştir. Tekrar söylüyorum, yalan söylüyorlar; böyle düşünüp söyleyen herkes de, bin kere yalan söylemiş olacaktır."

"Ben ne öyle düşünüyorum, ne öyle söylüyorum," diye cevap verdi Sancho. "Ben bulaşmam, ne halleri varsa görsünler; aşk yaşayıp yaşamadıklarının hesabını Tanrı'ya vermişlerdir; ben görmedim, duymadım, haberim yok; başkalarının hayatı beni ilgilendirmez; her koyun kendi bacağından asılır. Üstelik ben üryan doğdum, üryan gezerim; ne kazanırım, ne kaybederim, başkasından bana ne? Dereyi görmeden paçaları sıvamanın âlemi yok. Göğe direk, denize kapak olmaz. Üstelik su uyur, düşman uyumaz."

"Aman Tanrım!" dedi Don Quijote. "Ne saçmalıklar yumurtluyorsun böyle Sancho? Konuştuğumuz şeyle, peşpeşe dizdiğin bu atasözlerinin ne ilgisi var? Tanrı aşkına Sancho, sus, bundan böyle de, eşeğini dürtmekle ilgilen, üstüne vazife olmayan şeylerle değil. Şunu da beş duyunla birden iyice anla ki, benim her yaptığım, her yapacağım, son derece haklıdır ve şövalyeliğin kurallarına tamamen uygundur; çünkü bunları dünyanın gelmiş geçmiş bütün şövalyelerinden daha iyi bilirim."

"Efendim," dedi Sancho, "bu ıssız dağlarda yol iz bilmeden bir deliyi aramamız da şövalyelik kuralı mı? Adam deli, belki de buldu-

ğumuzda, başladığı şeyi bitirmek eser aklına; hikâyesini demiyorum, zat-ı âlinizin kafasıyla benim kaburgalarımı parçalamayı diyorum."

"Bir daha söylüyorum, sus, Sancho," dedi Don Quijote. "Şunu bil ki, buralara gelmemin tek sebebi, deliyi bulmak değil. Burada öyle bir kahramanlık göstermek istiyorum ki, bütün dünyada ebedî şan ve şöhret kazandırsın bana ve bir gezgin şövalyeyi mükemmel ve meşhur kılan her şeyi temsil etsin."

"Bu kahramanlık çok mu tehlikeli peki?" diye sordu Sancho Panza.

"Hayır", dedi Mahzun Yüzlü. "Ama kader bu, kazanmak yerine kaybedebiliriz de. Her şey sana bağlı."

"Bana mı bağlı?" dedi Sancho.

"Evet," dedi Don Quijote. "Seni göndermeyi düşündüğüm yerden çabuk dönersen, üzüntüm çabuk biter, saadetim çabuk başlar. Sözlerimin nereye varacağını merak ederek seni daha fazla şüphe içinde tutmam doğru olmayacağından, şunu söylemek istiyorum ki Sancho, ünlü Galya'lı Amadis, dünyanın en mükemmel gezgin şövalyelerinden biriydi. *Biriydi* demek doğru değil; tekti, ilkti, biricikti, kendi zamanında, dünyadaki bütün şövalyelerin efendisiydi. Don Belianís de, kendilerini herhangi bir konuda Galya'lı Amadis'le bir tutan herkes de halt etmiş, yanıldıklarına yemin ederim. Ayrıca diyorum ki, bir ressam sanatında ünlenmek istiyorsa, bildiği en büyük ressamların orijinal eserlerini taklit etmeye çalışır; aynı kural, ülkeleri güzelleştirmeyi amaçlayan bütün diğer meslekler ve işler için de geçerlidir. Sağduyulu ve sağlam olarak isim yapmak isteyen herkes de öyle yapmalıdır, öyle yapar, Odysseus'u taklit eder; Homeros onun şahsında ve işlerinde, sağduyuyla sağlamlığın canlı bir tablosunu çizmiştir bize. Vergilius da Aineias'ın şahsında, saygılı bir evlâdın cesaretini, yiğit ve akıllı bir denizcinin anlayışını göstermiş, oldukları gibi değil, faziletleri gelecek nesillere örnek olsun diye, olmaları gerektiği gibi çizmişler, tasvir etmişlerdir. Aynı şekilde, Amadis de, yiğit ve âşık şövalyelerin pusulası, yolgösterici yıldızı, güneşi olmuştur; aşk ve şövalyelik sancağı altında savaşan hepimiz, onu taklit etmeliyiz. Hal böyleyken, ki öyledir, dostum Sancho, bence onu en çok taklit eden gezgin şövalye, şövalyelikte mükemmeliyete ulaşmaya en çok yaklaşan kişi olacaktır. Bu şövalyenin de, sağduyusunu, yiğitliğini, cesaretini, dayanıklılığını, kararlılığını ve aşkını en çok gösterdiği olaylardan biri, Señora Oriana tarafından reddedildiğinde, inzivaya çekilip Mahzun Kaya'nın üzerinde kefaret ödemesidir. Adını Beltenebros olarak değiştirmiştir; şüphesiz, kendi

iradesiyle seçtiği hayat için çok anlamlı ve uygun bir isim. Benim için, onu bu konuda taklit etmek, devleri parçalamakta, yılanların kafasını koparmakta, ejderhaları öldürmekte, orduları dağıtmakta, donanmaları batırmakta ve büyüleri bozmakta taklit etmekten daha kolay. Üstelik buraları böyle bir amaca o kadar uygun yerler ki, şu anda talihin bana sunduğu bu fırsatı kaçırmam için bir sebep yok."

"Sahi," dedi Sancho, "zat-ı âlinizin bu ıssız yerde yapmak istediği nedir?"

"Söylemedim mi sana," dedi Don Quijote, "Amadis'i taklit etmek istiyorum diye? Burada çaresizi, sersemi, çılgını oynayacağım, aynı zamanda yiğit Roland'ı taklit edeceğim. Güzel Angelica'nın Medoro'yla kahpelik ettiğine dair işaretleri bir pınarda bulduğunda, üzüntüden çıldırmış, ağaçları söküp koparmış, berrak pınarların suyunu bulandırmış, çobanları öldürmüş, sürüleri mahvetmiş, kulübeleri yakmış, evleri yıkmış, kısrakları sürüklemiş ve ebediyen hatırlanmayı, anılmayı hakedecek daha yüz bin küstahlık yapmıştı. Gerçi ben Roland'ı, Orlando'yu, ya da Rotolando'yu (bu üç isme de sahipti çünkü) yaptığı, söylediği ve düşündüğü bütün deliliklerde harfiyen taklit etmeyi düşünmüyorum ama, en temel saydığım yönleriyle, elimden geldiğince bir taslak çizeceğim. Belki de sadece Amadis'in taklidiyle yetinirim; o, zarar verecek çılgınlıklarla değil, gözyaşı ve duygu çılgınlığıyla, benzersiz bir ün kazanmıştı."

"Bana öyle geliyor ki," dedi Sancho, "bunları yapan şövalyeleri, bu delilikleri, kefaretleri yapmaya iten sebepler vardı. Ama zat-ı âlinizin delirmek için ne sebebi var? Sizi hangi hanım reddetti, Señora Dulcinea del Toboso'nun, bir Magripli ya da Hıristiyan'la oynaştığına dair hangi işareti buldunuz ki?"

"Mesele de bu işte," dedi Don Quijote. "Benim tasarımın inceliği burada. Belli bir sebeple çıldıran gezgin şövalye, özel bir övgüyü haketmez; mesele sebepsiz delirmek ve sevgilime, sebepsiz yere bunu yapıyorsam, sebebi olunca ne yapacağımı düşündürmek. Ayrıca, ebedî sevgilim Dulcinea del Toboso'dan uzun ayrılığım, yeterli bir sebep. O çobanın, Ambrosio'nun da geçen gün dediği gibi; sen de duydun; ayrı düşen, her derde tutulur, her dertten korkar. Kısacası, dostum Sancho, bu kadar ender rastlanır, mutlu ve görülmemiş bir taklitten vazgeçmem için nasihat vermekle vakit kaybetme. Deliyim, deli olmak zorundayım; sen, senin aracılığınla sevgilim Dulcinea'ya göndereceğim mektubun cevabıyla dönünceye kadar. Benim inançlılığıma lâyık bir cevap olursa eğer, çılgınlığımın ve kefaretimin sona ermesi gerekir;

tersi olursa, gerçekten deliririm, delirince de, hiçbir şey hissetmem. Yani, nasıl bir cevap verirse versin, beni içinde bıraktığın çatışma ve sıkıntıdan çıkacağım; ya aklım başımda, bana getirdiğin iyiliklere sevinecek, ya delirip, getirdiğin kötülükleri hissetmeyeceğim. Söylesene Sancho, Mambrino'nun tolgasını iyi sakladın mı? O serseri parçalamaya kalktığında yerden aldığını görmüştüm. Parçalayamadı ama, bu da ne kadar iyi işlendiğini gösteriyor."

Sancho buna şöyle cevap verdi:

"Tanrı aşkına, saygıdeğer Mahzun Yüzlü Şövalye, zat-ı âlinizin söylediği bazı şeylere dayanamıyorum, sabırla dinleyemiyorum. O zaman da, şövalyelik hakkında, krallıklar, imparatorluklar fethetmek, cezireler bahşetmek, gezgin şövalyelerin âdeti olduğu üzre başka lütuflarda ve büyüklüklerde bulunmak konusunda söylediğiniz her şeyin hikâye, yalan, hepsinin uydurma, uydurmaca olduğunu düşünüyorum; ne derseniz deyin adına. Zat-ı âlinizin berber leğenine Mambrino'nun tolgası dediğini ve bu yanılgıdan dört gün boyunca kurtulmadığını duyan biri, ne düşünebilir; bunu söyleyip ısrar eden insanın kafasının boş olduğundan başka? Leğeni yamru yumru halde çuvala koydum; eve götürüp düzeltmek, sonra sakalımı içinde tıraş etmek üzere; Tanrı izin verir de bir gün karımla çocuklarıma kavuşabilirsem eğer."

"Bak Sancho, senin daha önce yemin ettiğin gibi ben de yemin ediyorum," dedi Don Quijote, "bu dünyadaki gelmiş geçmiş en kıt zekâlı silâhtarsın. Benimle birlikte olduğun bütün bu süre boyunca, gezgin şövalyelere ait her şeyin kuruntu, çılgınlık, saçmalık gibi görünüp tam tersi olduğunu farketmemiş olman mümkün mü? Aslında böyle olduğu için değil; aramızda daima bir büyücüler güruhu olduğundan ve her şeyimizi değiştirip, canlarının istediği şekilde, bize iyilik mi, kötülük mü etmek istediklerine bağlı olarak çevirdikleri için. Böylece, sana berber leğeni gibi görünen şey, bana Mambrino'nun tolgası gibi görünüyor, başkasına da başka şey gibi görünürdü. Aslında Mambrino'nun tolgası olan şeyi herkese leğen gibi göstermek, benden yana olan bilgenin eşsiz bir ilerigörüşlülüğüydü; çünkü yoksa, bu kadar değerli bir şeyi elimden almak için herkes peşime düşecekti. Ama berber leğeninden başka bir şey olmadığını görünce, peşine düşmüyorlar, kırmaya çalışıp da sonra yerde bırakan, alıp götürmeyen adam gibi; inan bana, bilseydi, katiyen bırakmazdı. Onu iyi sakla dostum; şimdilik ona ihtiyacım yok. Benim şimdi bütün bu zırhları çıkarıp anamdan doğduğum gibi çıp-

lak kalmam gerekiyor, kefaretimde Amadis'ten çok Roland'ı izlemek istiyorsam eğer."[1]

Böyle konuşurlarken, yüksek bir dağın eteğine vardılar; neredeyse yontulmuş bir kaya gibi, çevresindeki birçok dağın arasında tek başına yükseliyordu. Eteğinde sakin bir derecik akıyor, bütün çevresinde öyle yeşil ve verimli bir çayır uzanıyordu ki, gören gözlere mutluluk veriyordu. Ormanda yetişen türlerden çok sayıda ağacı, bitkileri, çiçekleriyle, huzurlu bir yerdi. Mahzun Yüzlü Şövalye kefareti için burayı seçti ve görünce, yüksek sesle, aklını kaybetmiş gibi konuşmaya başladı:

"Ey tanrılar! Sizin bana verdiğiniz mutsuzluğa ağlamak için seçtiğim yer, işte burası. Burada, gözlerimdeki yaşlar, bu küçük derenin sularına katılacak; burada aralıksız, derin iç çekişlerim, dertli yüreğimdeki ıstırabın şahidi ve işareti olarak, bu ulu ağaçların yapraklarını hiç durmadan kıpırdatacak. Sizler, kim olursanız olun, ey bu ıssız yerde yaşayan kır tanrıları! Bu bahtsız âşığın yakınmalarına kulak verin; uzun bir ayrılık ve hayalî kıskançlıklar yüzünden bu yabanî yerlere, ağlamaya, insan güzelliğinin doruk noktası olan o nankörün acımasızlığından yakınmaya geldi. Ey Napai'ler ve Dryad'lar! Siz ki, sık ormanlarda yaşar, böylece sizi umutsuzca seven, çevik, şehvetli Satyr'lerin tatlı huzurunuzu bozmalarına izin vermezsiniz, bahtsızlığıma ağlarken bana katılın, ya da hiç değilse dinlemekten kaçınmayın. Ey Dulcinea del Toboso, gecemin gündüzü, ıstırabımın mutluluğu, yollarımın pusulası, kaderimin yıldızı! Tanrı sana isteyeceğin her şeyi versin; senden ayrı olmanın beni getirdiği yeri ve durumu düşün, sadakatimin lâyık olduğu iyi niyetli karşılığı ver. Ey bundan böyle yalnızlığımı paylaşacak olan yalnız ağaçlar! Dallarınızın tatlı kımıltılarıyla, varlığımın sizi rahatsız etmediğine dair işaret verin bana. Ey silâhtarım! İyi ve kötü günlerimin cana yakın yoldaşı, burada yapacağım şeyleri iyice hatırında tut ki, hepsinin sebebi olan kişiye bir bir anlatasın."

Bunları söyleyip Rocinante'den indi ve çabucak dizginleriyle eyerini çıkartıp sağrısına bir şaplak atarak dedi ki:

"Kendi özgürlüğünü kaybeden sahibin, sana özgürlük bağışlıyor, ey başarıda üstün, talihsizlikte birinci atım! İstediğin yere git; alnında, ne Astolfo'nun kartal başlı atının, ne de Bradamante'ye o kadar pahalıya malolan ünlü Frontino'nun, çeviklikte sana yetişemediği yazılı."

Bunu gören Sancho dedi ki:

1) Yirmi üçüncü bölüm, 3 no.lu dipnotta aktarılan, Sancho'nun eşeğinin çalınmasıyla ilgili paragrafı, bazı editörler buraya eklemiştir.

"Şimdi eşeğin semerini çıkarma derdinden bizi kurtaran sağolsun; doğrusu alkışa da, övgüye de lâyıktı karakaçanım; ama o şimdi burada olsaydı, kimsenin semerini çıkarmasına izin vermezdim, gerekmediği için. Âşıkların ve umutsuzların kuralları, onun için geçerli olmazdı; Tanrı izin verdiği sürece sahibi olan ben, âşık ve umutsuz olmadığım için. Aslında, saygıdeğer Mahzun Yüzlü Şövalye, benim gidişirnle zat-ı âlinizin çılgınlığı gerçekse, Rocinante'yi tekrar eyerlemek iyi olur, eşeğin eksikliğini telâfi eder. Gidip dönerken zamandan tasarruf etmiş olurum; yaya gidip gelirsem, ne zaman varırım, ne zaman dönerim, bilemiyorum, çünkü yürüyüşe pek alışkın değilimdir."

"Pekâlâ Sancho," dedi Don Quijote, "nasıl istersen öyle olsun; fena fikir gibi gelmedi bana. Üç gün sonra yola çıkacaksın; çünkü bu arada, onun için yaptıklarımı ve söylediklerimi görmeni istiyorum ki kendisine anlatasın."

"Gördüklerimden başka ne görmem gerekiyor ki?" dedi Sancho.

"Çok biliyorsun da meseleyi!" dedi Don Quijote. "Daha giysilerimi yırtacağım, zırhlarımı dağıtacağım, kafamı bu kayalara vuracağım, buna benzer daha başka şeyler yapacağım, sen de şaşıracaksın."

"Tanrı aşkına," dedi Sancho, "kafanızı nasıl vurduğunuza dikkat edin efendim. Öyle bir kayanın öyle bir yerine rastlarsınız ki, ilk vuruşta bu kefaret meselesi son bulur. Bana soracak olursanız, madem başınızı vurmak zat-ı âlinize gerekli gibi geliyor, bu iş de başka türlü yapılamıyor, bütün bunlar oyun, düzmece, şakadan olduğuna göre, diyorum ki, başınızı suya ya da pamuk gibi yumuşak bir şeye vurmakla yetinseniz. Siz bu işi bana bırakın, ben hanımefendiye, zat-ı âlinizin başını bir kayanın, elmastan daha sert, sivri bir köşesine vurduğunu söylerim."

"İyi niyetine teşekkür ederim, dostum Sancho," dedi Don Quijote. "Ama şunu bilmeni isterim ki, bütün bu yaptıklarım şaka değil, çok gerçek; çünkü aksi takdirde, şövalyeliğin yasalarına karşı gelmiş olurum. Bu yasalar bize yalan söylemememizi emreder, yalan söyleyen, sabıkalı sayılır; bir şey yerine başka şey yapmaksa, yalan söylemekle aynı şeydir. Yani başımı vurma hareketinin hakîkî, kesin ve geçerli olması, safsatadan, hayalden iz taşımaması şart. Ayrıca, bana yaralarım için biraz sargı bezi bırakman gerekiyor; çünkü kader kaybettiğimiz balsamdan mahrum kalmamı istedi."

"Eşeği kaybetmek daha kötü oldu," dedi Sancho. "Çünkü onunla birlikte, sargı bezleri de gitti, her şey de. Zat-ı âlinize yalvarıyorum, o lânet olası iksiri hatırlamayın artık; sırf adını duymak bile yalnız midemi değil, bütün ruhumu altüst ediyor. Ayrıca size yalvarıyorum,

yaptığınız delilikleri görmem için bana tanıdığınız üç günlük mühleti doldu farzedin; ben görmüş kabul ediyorum kendimi, kesin olarak; hanımefendiye de şahane şeyler anlatacağım. Hemen mektubu yazıp beni gönderin; çünkü bir an önce dönüp, zat-ı âlinizi bu çileden kurtarmak istiyorum."

"Sen buna çile mi diyorsun Sancho?" dedi Don Quijote. "Cehennem azabı desen daha iyi edersin, hattâ beteri; beteri varsa eğer."

"*Cehennemde marifet yoktur*[2] derler," dedi Sancho.

"*Marifet yoktur* ne demek, anlamadım," dedi Don Quijote.

"*Marifet yoktur*," dedi Sancho, "yani cehenneme düştünüz mü, ne yapsanız nafiledir, marifetler işe yaramaz, kurtulamazsınız. Ama zat-ı âlinizin durumunda tam tersi olacak; topuklarımı paralamak pahasına da olsa (Rocinante'yi dürtükleyecek mahmuzları takarsam tabii). Ben hele bir El Toboso'ya varayım, Señora Dulcinea'nın huzuruna çıkayım, zat-ı âlinizin yaptığı ve yapmakta olduğu zırvalıklar ve çılgınlıklar hakkında (hepsi bir aslında) öyle şeyler anlatacağım ki, kendisini meşe kadar sert bulsam da, eldiven gibi yumuşatacağım. Onun bal gibi tatlı cevabını alır almaz, büyücüler gibi uçarcasına dönüp, zat-ı âlinizi cehennem azabına benzeyen, ama olmayan bu çileden kurtaracağım; çünkü buradan kurtulma umudu var, oysa daha önce de dediğim gibi, cehenneme düşen bir daha kurtulamaz; sizin de buna bir şey diyeceğinizi sanmıyorum."

"Doğru söylüyorsun," dedi Mahzun Yüzlü, "ama mektubu nasıl yazacağız?"

"Sıpalarla ilgili talimatı da," diye ekledi Sancho.

"Hepsi içinde olacak," dedi Don Quijote. "Kâğıdımız olmadığına göre, eskiler gibi, ağaçların yapraklarına ya da balmumu levhalara yazmak durumundayız; gerçi şimdi bunu bulmak da, kâğıt bulmak kadar zor olur. Ama aklıma daha iyi, hattâ mükemmel bir şey geldi: Cardenio'nun not defteri. Sen onu güzel bir yazıyla kâğıda, temize çektirirsin, öğretmeni olan ilk köyde; olmazsa bir kilise görevlisi temize çeker. Sakın bir mahkeme kâtibine filan çektirme, onlar bitişik elyazısı yazarlar, şeytan bile çıkamaz içinden."

"Peki, imza ne olacak?" dedi Sancho.

"Amadis'in hiçbir mektubunda imza yoktur," diye cevap verdi Don Quijote.

"Tamam," dedi Sancho. "Ama talimatın mutlaka imzalanması lâzım, onu temize çektirirsek imza sahte derler, ben de sıpasız kalırım."

2) Cehennemde muafiyet yoktur.

"Talimatın kendisi, not defterinde olacak; yeğenim onu gördüğünde, yerine getirmek için güçlük çıkarmayacak. Aşk mektubuna gelince, imza olarak şunu yazdırırsın: 'Ölünceye dek, sizin, Mahzun Yüzlü Şövalyeniz.' Başkasının yazısı olması da önemli değil; çünkü hatırladığım kadarıyla, Dulcinea okuma yazma bilmez; ayrıca hayatında benim ne yazımı görmüştür, ne bir mektubumu; çünkü benim aşkım da, onun aşkı da, hep platonik olmuş, temiz bakışlardan öteye gitmemiştir. O da öyle ender olmuştur ki, onu sevdiğim, bir gün toprağın yutacağı bu canımdan çok sevdiğim, on iki yıl boyunca, kendisini en fazla dört kere görmüş olduğuma yemin etsem, yalan olmaz. Hattâ o benim baktığımı, bu dört kerenin ancak birinde farketmiş olabilir. İşte babası Lorenzo Corchuelo ve annesi Aldonza Nogales onu böyle çekingen, kapalı yetiştirmişlerdir."

"Vay vay," dedi Sancho. "Demek Señora Dulcinea del Toboso Lorenzo Corchuelo'nun kızı, yani diğer adıyla, Aldonza Lorenzo."

"Evet, o," dedi Don Quijote. "Bütün dünyanın hanımefendisi olmaya lâyıktır."

"Onu iyi tanırım," dedi Sancho. "Köyün en kuvvetli delikanlısı kadar iyi cirit attığını söyleyebilirim size. Tanrı hakkı için, kusursuz bir kızdır, kanlı canlı, sağlam yapılıdır, sevgilisi olduğu gezgin şövalyeyi her dertten kurtarır. Yüce Tanrım, ne kas vardır onda, ne ses vardır! Derler ki bir gün, babasının tarlasında çalışan oğlanları çağırmak için, köyün çan kulesinin tepesine çıkmış; yarım fersah ötede oldukları halde, kulenin dibindeymiş gibi duymuşlar. En iyi tarafı da, hiç nazlı olmamasıdır, çok hoş sohbettir; herkesle şakalaşır, her şeyle alay eder, eğlenir. Şimdi diyebilirim ki, saygıdeğer Mahzun Yüzlü Şövalye, zat-ı âliniz onun uğruna delilikler yapabilirsiniz, yapmalısınız da, hattâ umutsuzluğa kapılıp kendinizi asmaya bile hakkınız var; çünkü herkes, sonunda şeytan alıp götürse bile, çok iyi ettiğinizi söyleyecektir. Ben bir an önce yola düşmek istiyorum, sırf onu görebilmek için; günlerdir görmedim kendisini, çok değişmiş olmalı; çünkü sürekli kırlarda, güneşte, rüzgârda dolaşmak, kadınları çok yıpratır. Zat-ı âlinize bir itirafta bulunacağım, Don Quijote efendim; şu ana kadar müthiş bir cehalet içindeydim. Ben Señora Dulcinea'yı, zat-ı âlinizin âşık olduğu bir prenses sanıyordum; ya da zat-ı âlinizin gönderdiği değerli armağanlara lâyık biri; meselâ Vizcaya'lı, meselâ mahkûmlar ve zat-ı âlinizin daha ben silâhtarınız olmadan şüphesiz kazanmış olduğu birçok zaferde yenmiş olduğunuz daha birçokları. Ama, düşünecek olursak, zat-ı âlinizin yenip ona gönderdiğiniz, göndereceğiniz

adamlar, gidip Señora Aldonza Lorenzo'nun, yani Señora Dulcinea del Toboso'nun önünde diz çökseler ne olacak? Çünkü onlar geldiğinde, o keten taraklıyor, ya da ekin biçiyor olabilir; onlar kendisini görünce kızarıp bozarabilirler, o da armağana gülebilir, kızabilir."

"Sana daha önce de çok söyledim Sancho," dedi Don Quijote, "çok gevezesin; doğuştan kabasın, çoğu zaman da kaş yapayım derken göz çıkarıyorsun. Ama senin ne kadar sersem, benim ne kadar aklı başında olduğumu anla diye, sana kısa bir hikâye anlatacağım. Güzel, genç, serbest, zengin, hepsinden önemlisi de, rahat bir dul kadın, iriyarı, güçlü kuvvetli, manastır hizmeti gören bir delikanlıya âşık olmuş. Delikanlının hizmetinde olduğu rahip, bunu öğrenmiş ve bir gün kadını dostça ayıplayarak demiş ki: 'Haklı olarak şaşırıyorum hanımefendi; zat-ı âliniz kadar soylu, güzel ve zengin bir kadın, bu manastırda onca hoca, onca dinbilim öğrencisi, onca din bilgini varken, zat-ı âliniz onların arasından birini armut seçer gibi seçip, onu değil, bunu istiyorum, diyebilecekken, falanca gibi kaba saba, seviyesiz ve aptal bir adama nasıl âşık olursunuz?' Kadınsa, çok rahat, utanmadan cevap vermiş: 'Zat-ı âliniz çok yanılıyorsunuz efendim; aptal gibi görünse de, falancayı seçmekle hata ettiğimi düşünüyorsanız, çok eski kafalısınız demektir. Çünkü benim onu istediğim iş için, Aristo kadar, hattâ ondan fazla felsefe biliyor.' Kısacası Sancho, benim Dulcinea del Toboso'm, ondan istediğim iş için, dünyanın en soylu prensesi kadar iş görür. Tabii, çünkü hanımları istedikleri isimle öven bütün şairler, onlara sahip değildirler. Sen sanıyor musun ki, kitapları, romansları, berber dükkânlarını ve tiyatroları dolduran bütün o Amaryllis'ler, Phyllis'ler, Silvia'lar, Diana'lar, Galateia'lar, Alida'lar ve diğerleri, gerçekten, etten, kemikten kadınlardılar ve onları övenlere aittiler? Tabii ki hayır, çoğu uydurmaydı; şiirlere konu olsun diye, şairi âşık, âşık olabilecek tıynette bir adam olarak tanınsın diye uydurulmuştu. Aynı şekilde, benim de Aldonza Lorenzo'nun güzel ve namuslu olduğunu düşünmem, buna inanmam yeterli; soyluluk meselesi pek önemli değil, rütbe vermek üzere gidip soruşturacak değiller ya; ben dünyanın en soylu prensesi kabul ediyorum onu. Eğer bilmiyorsan öğren Sancho: İnsanı sevmeye sevkeden, her şeyden önemli iki şey vardır; güzellik ve iyi şöhret; bunların ikisi de Dulcinea'da bol bol var; çünkü güzellikte kimse onunla rekabet edemez, şöhretine de ulaşan az bulunur. Sonuç olarak, ben bütün söylediklerimin doğru olduğunu hayal ediyorum, ne bir eksik, ne bir fazla; onu hayalimde istediğim şekilde canlandırıyorum, güzelliğini de, soyluluğunu da; onunla ne He-

lena rekabet edebilir, ne Lucretia, ne de geçmiş çağların ünlü Yunanlı, barbar ve Latin kadınlarının herhangi biri. Kim ne derse desin; cahiller bu yüzden beni kınasa da, aklı başında kimseler suçlamayacaktır."

"Her konuda zat-ı âliniz haklısınız," dedi Sancho, "ben eşeğin tekiyim. Ama ne diye eşek diyorum, bilmem ki; asılmış adamın evinde ip lâfı edilmez. Neyse, şu mektubu bana verin de, ben Tanrı'nın izniyle yola koyulayım."

Don Quijote not defterini çıkardı ve biraz öteye çekilip büyük bir sükûnetle mektubu yazmaya başladı; bitirdiğinde Sancho'yu çağırıp, mektubu ezberlesin diye okumak istediğini söyledi; olur da yolda kaybeder korkusuyla; onda o bahtsızlık olduktan sonra, her şey beklenirdi. Sancho buna şöyle cevap verdi:

"Siz mektubu iki üç kere o deftere yazıp bana verin; ben saklarım, kaybetmem. Ezberlemeye kalkmam çok saçma olur, çünkü benim hâfızam o kadar zayıftır ki, adımı bile çoğu kez hatırlayamam. Yine de siz okuyun efendim, dinlemek çok hoşuma gidecek, kitap gibidir mutlaka."

"Dinle bak," dedi Don Quijote:

DON QUIJOTE'DEN DULCINEA DEL TOBOSO'YA MEKTUP

Asil ve âlicenap hanımefendi;

Ayrılığın hançeriyle yaralanan, en zayıf noktasından vurulan ben, kendimde olmayan sağlığı sana diliyorum, tatlılar tatlısı Dulcinea del Toboso. Güzelliğinle beni aşağılıyorsan, bana değer vermiyorsan, ıstırabımı küçümsüyorsan, ne kadar dayanıklı olsam da, beni kahreden bu sonsuz kedere katlanamayacağım. Sadık silâhtarım Sancho sana, senin yüzünden, ey nankör dilber, sevdiğim düşmanım, ne hallere düştüğümü anlatacak; beni kurtarmak istersen, seninim; istemezsen, istediğini yap; ben hayatıma bir son vermekle, hem senin zalimliğini, hem kendi isteğimi tatmin etmiş olacağım.

Ölene kadar senin,

MAHZUN YÜZLÜ ŞÖVALYEN.

"Babamın şerefi üzerine yemin ederim," dedi Sancho, mektubu dinledikten sonra, "hayatımda duyduğum en müthiş şey! Vay canına, zat-ı âliniz her söylemek istediğinizi nasıl da söylemişsiniz, *Mahzun Yüzlü Şövalye* de imzaya ne güzel oturmuş! Gerçekten söylüyorum, zat-ı âliniz şeytanın ta kendisisiniz, bilmediğiniz şey yok sizin."

"Benim mesleğimde," dedi Don Quijote, "her şeyi bilmek gerekir."

"Öyleyse," dedi Sancho, "arka sayfaya da üç sıpayla ilgili talimatı yazıp açık seçik imzalayın ki, görünce tanısınlar."

"Memnuniyetle," dedi Don Quijote.

Yazdıktan sonra da okudu:

Sevgili yeğenim, işbu birinci sıpa talimatına istinaden, evde, size emanet bırakmış olduğum beş sıpadan üçünün, silâhtarım Sancho Panza'ya verilmesini sağlayınız. Sözkonusu üç sıpa, burada bana yapılan ödeme ve kendisinin size takdim edeceği makbuz karşılığında verilecektir. İşbu talimat, Morena Dağlarının doruklarında, içinde bulunduğumuz yılın yirmi iki Ağustos'unda tanzim edilmiştir.

"Tamam, oldu," dedi Sancho, "imzalayınız efendim."

"İmzalamaya gerek yok," dedi Don Quijote. "Parafım yeterli, imzayla aynı şey; üç eşek için, hattâ üç yüz eşek için yeterlidir."

"Ben zat-ı âlinize güveniyorum," dedi Sancho. "İzin verirseniz ben gidip Rocinante'yi eyerleyeyim, siz de bana hayır duanızı vermeye hazır olun; hemen yola çıkmayı düşünüyorum; zat-ı âlinizin yaptığı çılgınlıkları görmeden. Ama ona o kadar çok çılgınlığınızı gördüğümü söyleyeceğim ki, daha fazlasına gerek duymayacak."

"Sancho, böyle gerektiği için söylüyorum: Hiç değilse çıplak halde on beş, yirmi çılgınlığımı seyretmeni istiyorum, yarım saat bile sürmez. Çünkü kendi gözlerinle gördükten sonra, eklemek istediklerin konusunda gönül rahatlığıyla yemin edebilirsin; zaten emin ol, benim yapmayı düşündüğüm kadar çılgınlığı sen sayamazsın."

"Tanrı aşkına, saygıdeğer efendim, zat-ı âlinizi çıplak görmeyeyim, çok üzülürüm, gözyaşlarımı tutamam. Dün gece eşeğime ağlamaktan başım öyle bir hale geldi ki, tekrar ağlamaya duracak halde değilim. Birkaç çılgınlığınızı görmemi istiyorsanız, giyinik olarak, acele ve en önemli olanlarını yapın. Ayrıca bunların hiçbirine gerek yoktu benim açımdan; dediğim gibi, dönüşümü hızlandırmış olurdum; ki herhalde zat-ı âlinizin istediği ve hakettiği haberlerle olacak. Aksi takdirde, vay haline Señora Dulcinea'nın; çünkü gereken cevabı vermezse, resmen yemin ediyorum, doğru cevabı tekmeyle, tokatla, bağırsaklarından söker alırım. Nerede görülmüş, zat-ı âliniz gibi ünlü bir gezgin şövalyenin yok yere delirdiği, bir şey uğruna... Hanımefendi beni söyletmesin, çünkü Tanrı biliyor, dilimi tutamayabilirim, bir çu-

val inciri berbat etmek pahasına da olsa. Benim âdetimdir, yaparım! O beni tanımıyor! Tanısa, haddini bilirdi!"

"Baksana Sancho," dedi Don Quijote, "görünüşe bakılırsa, sen benden daha aklı başında değilsin."

"O kadar deli değilim," diye cevap verdi Sancho. "Ama daha öfkeliyim. Neyse, onu bırakalım da şimdi, ben dönünceye kadar zat-ı âliniz ne yiyeceksiniz? Cardenio gibi çobanların yolunu kesip, ellerinden yemeklerini zorla mı alacaksınız?"

"Sen onun için hiç kaygılanma," dedi Don Quijote, "çünkü yiyecek bir şey olsa bile, bu çayırın, bu ağaçların bana vereceği ot ve meyvelerden başka şey yemezdim. Zaten benim istediğim, yemek yememek, buna benzer mahrumiyetler çekmek. Haydi güle güle."

"Ben neden korkuyorum, biliyor musunuz efendim? Bu sizi bıraktığım yer o kadar gizli saklı ki, ya döndüğümde bulamazsam?"

"Sen yerini iyice belle, ben buralardan uzaklaşmamaya dikkat ederim," dedi Don Quijote. "Hattâ şu yüksek kayalara çıkıp dönüşünü beklerim. Aslında en iyisi, yanılıp kaybolma diye, bu civarda çok yetişen şu katırtırnaklarından kesip düzlüğe çıkıncaya kadar belli aralıklarla işaret koy; döndüğünde beni bulmanı kolaylaştırır, tıpkı Perseus'un labirentindeki iplik gibi."

"Tamam, öyle yaparım," diye cevap verdi Sancho Panza.

Birkaç dal kestikten sonra, efendisinden hayır duasını istedi ve karşılıklı epeyce gözyaşı dökmeyi ihmal etmeyerek vedalaştılar. Don Quijote'nin kendisine emanet ettiği ve kendi canı gibi bakmasını tembihlediği Rocinante'ye binen Sancho, efendisinin öğütlediği şekilde belli aralıklarla katırtırnaklarını serperek düzlüğe doğru yola koyuldu. Ve böylece, Don Quijote'yi, hâlâ iki deliliğini bile seyretmeyişine hayıflanır halde bırakıp gitti. Ama daha yüz adım bile gitmemişti ki, dönüp şöyle dedi:

"Aslında saygıdeğer efendim, çok güzel söylediniz; vicdan azabı duymadan, sizi delilikler yaparken gördüğüme yemin edebilmem için, hiç değilse bir tanesini görsem iyi olurdu; gerçi sizin burada kalışınızla âlâsını gördüm ama, neyse."

"Ben sana dememiş miydim?" dedi Don Quijote. "Dur Sancho, bir çırpıda yapıveririm."

Alelacele pantolonunu çıkartıp don gömlek kaldı, sonra birdenbire bacaklarını iki kere havaya savurup başı yerde, ayakları havada iki takla attı ve öyle bir gösteri yaptı ki, Sancho bir daha görmemek için Rocinante'nin dizginlerine asılıp döndürdü ve efendisinin delirdiğine

yemin edebileceğine kanaat getirdi. Bırakalım yoluna gitsin, dönüşü uzun sürmeyecek.

YİRMİ ALTINCI BÖLÜM

Don Quijote'nin Morena Dağlarında, bir âşık olarak yaptığı inceliklere dair

Mahzun Yüzlü'nün, tek başına kaldıktan sonra ne yaptığını anlatan hikâyeye göre, Don Quijote, belden aşağısı çıplak, belden yukarısı giyinik olarak taklalar attıktan sonra, Sancho'nun daha fazla çılgınlık görmek için beklemeyip gittiğini görünce, yüksek bir kayanın tepesine çıkarak daha önce çok düşündüğü ve hiçbir sonuca varamadığı konuyu tekrar düşünmeye koyuldu. Acaba hangisi daha iyi, daha uygun olurdu: Yaptığı aşırı çılgınlıklarla Roland'ı mı, yoksa kederiyle Amadis'i mi taklit etmeliydi? Kendi kendine konuşuyor, şöyle diyordu:

"Roland herkesin dediği kadar iyi ve cesur bir şövalye idiyse, bunda şaşılacak ne var? Eninde sonunda koruyucu büyüsü vardı, onu öldürebilmenin tek yolu, ayağının tabanına uzun bir iğne batırmaktı; daima yedi kat demir tabanlı ayakkabı giyerdi. Ama Bernardo del Carpio karşısında, bunların hiçbiri fayda etmedi; o her şeyi anlayarak Roncesvalles'te elleriyle boğdu Roland'ı. Neyse, şimdi onun cesaretini bir kenara bırakalım da, aklını kaybetmesi meselesine gelelim. Aklını kaybettiği kesin. Sebebi de, pınarda bulduğu ipuçları ve çobanın verdiği haberdi: Angelica en az iki öğle sonrası uykusunu, kıvırcık saçlı küçük bir Magripli ve Agramante'nin pajı olan Medoro'yla uyumuştu. Bunun doğru olduğunu ve sevgilisinin ona ihanet ettiğini anladıysa, çıldırması çok da şaşılacak bir şey değil. Ama ben onun çılgınlıklarını nasıl taklit edebilirim, sebeplerini de taklit etmezsem? Çünkü ben rahatlıkla yemin edebilirim ki, benim Dulcinea del Toboso'm hayatında Magripli kıyafeti içinde, gerçek bir Magripli görmemiştir ve bugün de, annesinden doğduğu gündeki kadar saftır. Kendisinden başka bir şey bekleyip Çılgın Orlando gibi delirsem, açıkça hakaret etmiş olurum. Öte yandan, Galya'lı Amadis'in aklını kaybetmeden, delilikler yapmadan da, âşık olarak büyük bir şöhret yaptığını görüyorum. Çünkü hikâyeye göre onun yaptığı, sadece şuydu: Sevgilisi Oriana onu reddedip, kendisi istemedikçe huzuruna çıkmamasını emrettikten sonra, bir keşişle birlikte Mahzun Kaya'ya çekildi ve orada ağlayıp

Tanrı'ya yakarmakla yetindi. Sonunda Tanrı, en kederli, en muhtaç olduğu anda yardım etti ona. Bu doğruysa, ki doğru, ben şimdi niye tutup soyunayım, bana hiçbir kötülüğü dokunmamış olan bu ağaçları rahatsız edeyim? Susadığımda bana içecek su verecek olan bu derelerin berrak suyunu niçin bulandırayım? Amadis'in hâtırası yaşasın ve La Mancha'lı Don Quijote tarafından, mümkün olan her alanda taklit edilsin; onun hakkında da, öteki hakkında söylenen şey söylenecektir: Büyük işler yapamadıysa da, yapmak uğruna öldü. Dulcinea del Toboso tarafından reddedilmesem, küçümsenmesem bile, dediğim gibi, ondan ayrı olmam yeterli. Haydi bakalım, iş başına: Amadis'le ilgili şeyler, aklıma gelin ve sizi taklit etmeye nereden başlayacağını bana gösterin. Ama en çok yaptığı şeyin, dua edip Tanrı'ya yakarmak olduğunu biliyorum. Peki ama tesbihim yok, ne yapacağım?"

Biraz sonra aklına bir çare geldi; sallanan gömleğinin eteğinden iri bir şerit koparıp biri diğerlerinden daha iri olmak üzere on bir düğüm attı ve bir milyon Ave Maria duası okuduğu o yerde kaldığı süre boyunca, bu ona tesbih vazifesi gördü. Canını çok sıkan bir şey, orada, günah çıkarabileceği, onu teselli edecek bir keşiş bulunmamasıydı. Ve bu şekilde, çayırda gezinerek, ağaç kabuklarına, ince kumlara şiirler yazarak, kazıyarak vakit geçiriyordu. Şiirlerinin çoğu hüznünü anlatıyor, bir kısmı Dulcinea'sını övüyordu. Ama tamamı bulunabilen ve kendisi orada bulunduktan sonra okunabilenler, sadece aşağıdakilerdi:

Burada filizlenen
ağaçlar, otlar ve bitkiler,
yüksek, yeşil ve bolsunuz,
derdime gülmüyorsunuz,
o zaman ilâhî yakınmalarımı dinleyin.
Istırabım üzmesin sizi,
ne kadar korkunç olsa da,
yediklerinin bedeli olarak
burada ağladı Don Quijote
Dulcinea del Toboso'nun yokluğuna.

Burası saklandığı yerdir
sevgilisine en sadık âşığın,
çok felâketler gördü geçirdi
nasıl, nereden geldiğini anlamadan.

Aşk en kötü şeyi yaptı,
durmadan huzursuz etti onu,
böylece ağladı Don Quijote burada
piposunu doldururken bile
Dulcinea del Toboso'nun yokluğuna.

Macera peşinde koştu
sarp kayalıkların arasında,
zalim doğasına küfretti
bahtsızlığa uğradığı için
uçurumlar, çalılıklar arasında,
aşk kamçısıyla yaraladı onu,
yumuşak bağlarıyla değil,
kırbaç ensesine dokunduğunda
ağladı Don Quijote burada
Dulcinea del Toboso'nun yokluğuna.

Şiirleri bulanlar, Dulcinea'nın ismine *del Toboso*'nun eklenmesine epeyce güldüler; çünkü Don Quijote'nin, Dulcinea'yı anarken *del Toboso*'yu eklemese, şiirin anlaşılmayacağını sandığını düşündüler. Kendisinin sonradan itiraf ettiğine göre, gerçekten de öyle olmuştu. Daha birçok şiir yazdı; ama evvelden de dediğimiz gibi, bu üç kıtanın haricinde okunur halde ya da tamamlanmış olan bir şiir bulunamadı. İşte bunlarla ve iç çekerek, ormanlardaki hayvanlara, yarı-tanrılara, derelerdeki perilere, cevap versin diye, kederli ve uysal Ekho'ya seslenip onu dinlemelerini, teselli etmelerini isteyerek vakit geçiriyordu. Bir de, Sancho dönünceye kadar hayatta kalmasını sağlayacak otlar arıyordu. Sancho üç gün yerine üç hafta sonra gelse, Mahzun Yüzlü Şövalye öyle perişan olurdu ki, onu doğuran anası bile tanıyamazdı.

Onu iç çekerek, şiirlerine gömülmüş halde bırakıp, Sancho Panza'ya görevi sırasında neler olduğunu anlatsak iyi olur. Sancho anayola çıktıktan sonra, El Toboso'yu aramaya başladı ve ertesi gün, altı okka felâketinin başına geldiği hana vardı. Görür görmez, tekrar havada hoplatılıyormuş gibi oldu ve hana girmek istemedi; oysa girebileceği, girmesi gereken bir vakitte varmıştı; tam yemek saatiydi ve canı sıcak bir şeyler yemek istiyordu; günlerdir hep soğuk şeylerle karın doyurmuştu.

Bu ihtiyaç, onu hana yaklaşmaya zorladı, yine de girip girmemek-

te kararsızdı. Bu arada handan çıkan iki kişi, onu hemen tanıdılar. Biri ötekine dedi ki:

"Muhterem Peder, şu at üstündeki adam, bizim maceraperestin kâhyasının, efendisinin yanında silâhtar olarak yola çıktığını söylediği, Sancho Panza değil mi?"

"Evet o," dedi peder. "At da bizim Don Quijote'nin atı."

Onu gayet iyi tanıyorlardı; çünkü bu ikisi, köyünün rahibiyle berberiydi; kitapları inceleyip yakarak cezalandıranlar. Sancho Panza'yla Rocinante'yi tanır tanımaz, Don Quijote'den haber almak umuduyla yanına gittiler ve rahip, adıyla seslenerek dedi ki:

"Dostum Sancho Panza, efendiniz nerede?"

Sancho Panza onları hemen tanıdı ve efendisinin olduğu yeri ve içinde bulunduğu durumu söylememeye karar verdi. Efendisinin başka bir yerde olduğunu, çok önemli bir konuyla ilgilendiğini ve kendisinin de bunu katiyen açıklayamayacağını söyledi.

"Yo, olmaz," dedi berber. "Sancho Panza, nerede olduğunu söylemezseniz, biz sizin onu öldürüp varını yoğunu çaldığınızı düşüneceğiz, düşünüyoruz da; onun atının üzerindesiniz. Gerçekten, beygirin sahibini bize getirmeniz gerek, yoksa karışmayız bakın."

"Beni tehdit etmenize gerek yok, ben kimseyi ne soyacak, ne öldürecek adamım. Herkes kendi kaderiyle, yani Tanrı'nın isteğiyle ölür. Efendim şu dağın ortasında kefaret çekiyor, keyfi yerinde."

Sonra birbiri ardına, hiç ara vermeden, efendisinin içinde bulunduğu durumu, başından geçen serüvenleri ve sırılsıklam âşık olduğu Señora Dulcinea del Toboso'ya, yani Lorenzo Corchuelo'nun kızına, kendisiyle bir mektup gönderdiğini anlattı.

Adamlar, Sancho Panza'nın anlattıklarına şaşırıp kaldılar; Don Quijote'nin deliliğini de, deliliğinin türünü de bildikleri halde, her duyduklarında yeniden şaşırıyorlardı. Sancho Panza'dan, Señora Dulcinea del Toboso'ya götürdüğü mektubu göstermesini rica ettiler. O da mektubun bir not defterine yazılmış olduğunu, efendisinin, ilk varacağı köyde, kâğıda, temize çektirmesini emrettiğini söyledi. Rahip de mektubu göstermesini, kendisinin gayet güzel temize çekeceğini söyledi. Sancho Panza elini bağrına soktu, defteri aradı, ama bulamadı; şu ana kadar da arasa bulamazdı zaten, çünkü defter Don Quijote'de kalmıştı; Sancho'ya vermemiş, Sancho da istemeyi unutmuştu.

Sancho mektubu bulamayınca yüzü ölü beyazına döndü; hızla her tarafını yokladı, yine bulamadı ve birdenbire iki yumruğuyla sakalına

yapışıp yarısını yoldu. Sonra hiç ara vermeden, yüzüne, burnuna beş altı yumruk indirdi; her tarafı kan içinde kaldı. Bunu gören rahiple berber, ne olduğunu, niye bu hale geldiğini sordular.

"Ne olacak?" dedi Sancho. "Göz açıp kapayıncaya kadar üç sıpa kaybettim, her biri bir kaleydi âdeta."

"Nasıl yani?" dedi berber.

"Dulcinea'nın mektubunun yazılı olduğu not defterini kaybettim," dedi Sancho. "İçinde bir de yeğenine talimat vardı, imzalı; evdeki dört ya da beş sıpanın üçü bana verilecekti."

Sonra eşeğin kayboluşunu anlattı onlara. Rahip onu teselli etti; efendisini bulduğunda, kendisinin bizzat, talimatı tekrar, bu kez kâğıda yazdıracağını söyledi; âdet öyleydi, not defterine yazılan talimat kesinlikle kabul edilmez, yerine getirilmezdi.

Sancho bununla teselli buldu ve öyle olduğuna göre, Dulcinea'nın mektubunun kaybolmasına pek üzülmediğini söyledi; çünkü neredeyse ezbere biliyordu, istedikleri anda, istedikleri yerde temize çekilebilirdi.

"Söyleyin öyleyse Sancho," dedi berber, "sonra temize çekeriz."

Sancho Panza, mektubu hatırına getirebilmek için kafasını kaşımaya başladı; kâh bir ayağının, kâh diğerinin üstünde duruyor, bir yere, bir göğe bakıyordu, bir parmağını kemire kemire çürüttükten, kendisini bekleyenleri meraka boğduktan sonra, epeyce uzun bir sürenin sonunda dedi ki:

"Tanrı şahidimdir, sayın rahip, mektubun tek kelimesini hatırlıyorsam şeytan alsın götürsün; yalnız en başında, 'Asil ve cenabet hanımefendi,' diyordu."

"*Cenabet* değildir," dedi berber, "cevanbaht veya âlicenap hanımefendidir."

"Evet, doğru," dedi Sancho. "Sonra, yanlış hatırlamıyorsam, şöyle devam ediyordu: 'Aşağılık, uykusuz ve yaralı şövalyeniz, zat-ı âlinizin ellerinden öper, nankör ve hiç değer bilmez güzel.' Sonra da ona gönderdiği sıhhat ve hastalıkla ilgili bir şeyler söylüyor, öyle devam ediyor, sonunda da 'Ölünceye dek sizin, Mahzun Yüzlü Şövalye,' diye bitiriyordu."

Rahiple berber, Sancho Panza'nın hâfızasının ne kadar kuvvetli olduğunu görünce çok memnun oldular, onu övdüler ve kendileri de ezberleyip sonra temize çekebilsinler diye, iki kere daha tekrarlamasını rica ettiler. Sancho üç kere tekrarladı ve üçünde de, üç bin saçmalık uydurdu. Ondan sonra, efendisiyle ilgili şeyler de anlattı; ama

girmemekte inat ettiği handa başına gelen altı okka olayı hakkında tek kelime söylemedi. Ayrıca efendisinin, kendisi Señora Dulcinea del Toboso'dan güzel haberlerle döner dönmez, yola düşüp, imparator ya da en azından kral olmanın yolunu arayacağını da söyledi. İkisi aralarında öyle kararlaştırmışlardı; çok da kolay bir şeydi, çünkü efendisi çok cesur, çok güçlü bir kimseydi. O işi halledince de, kendisini evlendirecekti; çünkü o dul kalmış olacaktı, başka türlüsü imkânsızdı; onu imparatoriçenin nedimelerinden biriyle, zengin ve büyük bir arazinin mirasçısıyla evlendirecekti; cezire mezire istemiyordu artık.

Sancho bunları, arasıra burnunu temizleyerek, öyle bir rahatlıkla söylüyor, öyle mantıksız konuşuyordu ki, rahiple berber yine afalladılar; Don Quijote'nin deliliğinin vahim boyutlarda olduğunu düşündüler; bu zavallı adamcağızın da aklını başından almıştı. İçinde bulunduğu yanılgıdan onu kurtarma zahmetine katlanmadılar; madem vicdanı rahat, kendi haline bırakmak daha iyi diye düşündüler; saçmalıklarını dinlemek onlar için daha eğlenceli olacaktı. Sancho'ya, efendisinin sağlığı için Tanrı'ya dua etmesini söylediler; zamanla, kendisinin de söylediği gibi, imparator ya da en azından başpiskopos olması ya da ona denk bir mevkie gelmesi çok mümkün, olabilir bir şeydi. Sancho buna şöyle cevap verdi:

"Beyler, kader bu, olur da efendimin aklına imparator değil de başpiskopos olmak eserse, şimdiden bilmek isterim, acaba gezgin başpiskoposlar silâhtarlarına ne bahşederler?"

"Genellikle," dedi rahip, "yüksek gelirli bir papazlık mevkii verirler; rahiplik görevi olabilir de, olmayabilir de. Veya âyin eşyaları bakıcılığı, ki bunun da sabit geliri yüksektir. Bunların haricinde de, ayrıca hesaplanan ek ücretler vardır."

"Bunun için," dedi Sancho, "silâhtarın evli olmaması ve en azından âyinlerde yardımcılık yapmayı bilmesi gerekir herhalde. Eğer öyleyse, ben ne bahtsız adamım! Hem evliyim, hem de alfabenin ilk harfini bile bilmem. Efendimin canı, gezgin şövalyelerin âdeti olduğu üzre imparator değil de, başpiskopos olmak isterse, benim halim ne olacak?"

"Üzülmeyin, dostum Sancho," dedi berber. "Biz başpiskopos değil, imparator olması için efendinize yalvarırız, nasihat ederiz, hattâ vicdan meselesi haline getiririz; onun için de daha kolay olur, tahsilden çok cesaret var çünkü kendisinde."

"Bana da öyle gelmişti," dedi Sancho. "Ama yine de, her konuda yetenekli olduğunu biliyorum. Ben kendi adıma, Yüce Tanrımıza dua

edeceğim, onu en büyük hizmetleri yapabileceği, bana da bağışta bunabileceği şeylere yöneltsin diye."

"Sözleriniz akıllı bir adama yakışır sözler," dedi rahip. "Yaptıklarınız da, bir Hıristiyan'a yakışır şeyler olacak. Ama şimdi yapılacak şey, efendinizi o anlattığınız lüzumsuz kefaretten kurtarmak için bir yol bulmak. Bunu düşünmek ve karnımızı doyurmak için (yemek saati geldi çünkü), şu hana girsek iyi olur."

Sancho onlara girmelerini, kendisinin dışarıda bekleyeceğini, sonra da niye girmediğini, niye giremeyeceğini açıklayacağını söyledi. İçeriden, kendisine sıcak bir yemekle Rocinante'ye arpa göndertmelerini rica etti. Onu dışarıda bırakıp girdiler; kısa bir süre sonra berber yemek getirdi. Rahiple berber, aralarında, istedikleri şeyi nasıl becereceklerini iyice düşündükten sonra, rahip, Don Quijote'nin zevkine ve kendi istediklerine çok uygun bir fikirle ortaya atıldı. Berbere düşündüğü şeyi anlattı: Kendisi gezgin bakire kıyafetine girecek, berber de elinden geldiğince, onun silâhtarı rolünü üstlenecekti. Bu şekilde Don Quijote'nin olduğu yere gidecekler, dertli ve yardıma muhtaç bakire, ondan bir ricada bulunacak, Don Quijote de yiğit bir gezgin şövalye olarak ricasını yerine getirmemezlik edemeyecekti. Rica etmeyi düşündüğü şey de, kendisine gideceği yere kadar eşlik edip, kötü yürekli bir şövalyenin ona yaptıklarının intikamını almasıydı. Ayrıca maskesini çıkarmasını istememesini ve kötü kalpli şövalyenin intikamı alınıncaya kadar, bu konuda hiçbir şey sormamasını da rica edecekti. Rahip, bu şekilde, Don Quijote'nin her isteneni yapacağına inanıyordu; böylelikle onu olduğu yerden alıp köyüne götürecekler, orada, bu tuhaf deliliğine bir çare arayacaklardı.

YİRMİ YEDİNCİ BÖLÜM

Rahip ile berberin tasarılarının sonucuna ve bu müthiş hikâyede anlatılmaya değer başka olaylara dair

Rahibin icadı, berbere fena fikir gibi gelmedi, hattâ o kadar iyi geldi ki, hemen uygulamaya koyuldular. Hancının karısından bir elbiseyle bir peçe istediler ve karşılığında, rahibin yeni bir cüppesini bıraktılar. Berber, hancının tarağını astığı kula bir öküz kuyruğundan,[1] kocaman bir sakal yaptı. Hancının karısı bütün bunları niçin istediklerini sordu.

1) Yoksul insanlar, taraklarını temizlemek için öküz kuyruğuna asarlardı.

Rahip ona kısaca Don Quijote'nin çılgınlığını ve o sırada bulunduğu dağlardan onu çıkarmak için kıyafet değişikliği gerektiğini anlattı. Hancıyla karısı, bu delinin, konukları, balsamı yapan adam, altı okka edilen silâhtarın efendisi olduğunu hemen anladılar ve Sancho'nun özenle gizlediği şeyi de saklamadan, Don Quijote oradayken başlarına gelen her şeyi, rahibe anlattılar. Sonuçta, hancının karısı rahibi kusursuz biçimde giydirdi: bir karış eninde siyah kadife şeritlerle, ince, renkli biyelerle süslü, yünlü kumaştan bir eteklik, beyaz satenlerle bezenmiş yeşil kadifeden bir üstlük. Herhalde hepsi Kral Wamba'nın zamanından kalmaydı. Rahip başının kadın tülleriyle örtülmesini istemedi; geceleri yatarken kullandığı pamuk dolgulu takkeyi takıp alnına siyah taftadan bir şerit bağlayarak bir başka şeritle de, sakallarını ve yüzünü güzelce örten bir maske yaptı. Şemsiye vazifesi görebilecek kadar büyük olan şapkasını da kafasına geçirip pelerinine sarındıktan sonra, katırına kadınlar gibi yan oturdu. Berber de kendi katırına bindi; daha önce de dediğimiz gibi kula bir öküzün kuyruğundan yapılan, kızılla kır arası sakalı, beline kadar uzanıyordu.

Herkesle vedalaştılar; zavallı Maritornes de, günahkâr olduğu halde, tesbih çekip dua edeceğine söz verdi; Tanrı, giriştikleri bu zorlu ve Hıristiyanlığa yakışır işte onlara kolaylık versin diye.

Ama handan ayrılır ayrılmaz, rahibin aklına bir şey geldi: O kılığa girmekle kötü etmişti; bir rahibin, çok önemli bir sebeple de olsa, bu şekilde dolaşması ahlâksızca bir şeydi. Bunu berbere söyleyip kıyafet değiştirmelerini rica etti; berberin, yardıma muhtaç bakire kılığına girmesi daha doğru olurdu; kendisi de silâhtar olur, böylece itibarı sarsılmazdı; berber istemezse de, devam etmemeye kararlıydı; Don Quijote'yi şeytan alıp götürse bile.

Bu arada Sancho geldi ve ikisini o kılıkta görünce gülmesini tutamadı. Sonuçta berber rahibin her isteğine uydu, roller değiştirildi; rahip berbere Don Quijote'yi etkilemek, kendisiyle gelip o lüzumsuz kefareti için seçtiği sığınağı bırakmaya zorlamak için, nasıl davranması, neler söylemesi gerektiğini anlattı. Berber, eğitime gerek olmadan da meseleyi gayet iyi halledebileceğini söyledi. Don Quijote'nin olduğu yere yaklaşmadan önce giyinmek istemeyip elbisesini katladı, rahip de sakalını düzeltti ve Sancho Panza önde, yollarına devam ettiler. Sancho onlara dağda karşılaştıkları deliyle başlarından geçenleri anlattı; ne var ki, buldukları bavulu ve içindekileri söylemedi; aptaldı ama, biraz haristi.

Ertesi gün, Sancho'nun, efendisini bıraktığı yeri bulabilmek için

dallarla işaret koyduğu yere vardılar; işareti tanıyınca geldiklerini, içerilere oradan girildiğini ve efendisinin kurtuluşu için gerekliyse, giyinebileceklerini söyledi. Çünkü onlar daha önce kendisine, bu kılıklarla gitmelerinin, efendisini seçtiği kötü hayattan kurtarmak için çok önemli olduğunu söylemişler, efendisine kim olduklarını, onları tanıdığını söylememesini sıkı sıkı tembih etmişlerdi. Efendisi mektubu Dulcinea'ya verip vermediğini sorarsa, ki mutlaka soracaktı, evet diyecek, okuma bilmediği için Dulcinea'nın cevabını sözlü olarak gönderdiğini, Don Quijote'ye, hoşnutsuzluğunun cezası olarak, derhal gelip kendisini görmesini emrettiğini, bu durumun kendisini çok üzdüğünü söyleyecekti. Buna kendi söyleyecekleri de eklenince, berberle rahip onu daha iyi bir hayat sürmeye ikna edeceklerinden emindiler; imparator ya da kral olmak üzere derhal yola düşmesini sağlayacaklardı; başpiskopos olma konusundaysa, endişe edilecek bir şey yoktu.

Sancho bütün söylenenleri dinledi; güzelce ezberledi ve efendisine başpiskopos değil de imparator olmasını öğütleyecekleri için, kendilerine teşekkür etti; çünkü ona kalırsa, silâhtarlarına bağışta bulunmak konusunda, imparatorlar, gezgin başpiskoposlardan daha yetkiliydiler. Ayrıca kendisinin, önden gidip efendisini bulmasının ve sevgilisinin cevabını iletmesinin daha iyi olacağını da söyledi; bu zaten onu olduğu yerden çıkarmaya yeterdi, bu zahmete katlanmalarına gerek yoktu. Sancho Panza'nın dedikleri onların da aklına yattı; böylece, efendisini bulduğu haberini getirmesini beklemeye karar verdiler.

Sancho dağın geçitlerinden birine dalıp onları, küçük, sakin bir derenin aktığı, kayalarla ağaçların gölge ve serinlik verdiği bir geçitte bıraktı. Oraya vardıkları gün, aylardan, oralarda çok şiddetli geçen ağustos ayıydı, sıcak da ağustos sıcağıydı; saat ise öğleden sonra üçtü. Bütün bunlar, bulundukları yeri daha da cazip kılıyor ve Sancho'nun dönüşünü orada beklemeye davet ediyordu kendilerini; onlar da öyle yaptılar.

İkisi sakin sakin gölgede dururlarken kulaklarına, bir âletin eşlik etmediği, tatlı, hoş bir şarkı geldi. Buna epeyce şaşırdılar; çünkü bu kadar güzel şarkı söyleyen birinin bulunabileceği bir yer değildi orası. Her ne kadar ormanlarda, kırlarda, olağanüstü güzel sesli çobanlar olduğu söylenirse de, bunlar gerçekten ziyade, şairlerin mübalâğasıdır. Duydukları şarkının, köylü çobanlara değil, zekî saraylılara ait dizeler olduğunu farkedince, daha da çok şaşırdılar. Aşağıdaki dizeler, düşündüklerini pekiştiriyordu:

Kim küçültür meziyetlerimi?
Aşağılama.
Ya kim artırır acılarımı?
Kıskançlık.
Ya kim sınar benim sabrımı?
Hasret.
Hiçbir çare bulunamaz elbet
böylece ıstırabıma,
öldürüp yokeder beni
umut, aşağılama, kıskançlık ve hasret.

Kim verir bana bu ıstırabı?
Aşk.
Ya kim isyan eder şanıma?
Talih.
Ya kim izin verir bu acıma?
Tanrı.
Korkarım ki ben böyle
öleceğim bu garip hastalıktan,
çünkü aşk, talih ve tanrı
yüceliyor kederimle.

Kim düzeltir talihimi?
Ölüm.
Ya kim erişebilir aşkın iyiliğine?
Değişim.
Ya kim tedavi eder hastalıklarını?
Delilik.
Kazanamaz bir başarı
tutkuyu tedavi etmek isteyen,
ölüm, değişim ve delilikse
eğer tutkunun ilâçları.

Saat, hava, ıssızlık, şarkıyı söyleyenin sesi ve yeteneği, iki dinleyicide hayranlık ve mutluluk uyandırmıştı; başka bir şey duyacaklar mı diye sessizce bekliyorlardı. Ama sessizliğin epey uzun sürdüğünü görünce, bu kadar güzel bir sesle şarkı söyleyen bu müzisyeni arayıp bulmaya karar verdiler. Tam kararlarını uygulamaya geçirecekken, aynı ses onları yerlerinde kıpırtısız bıraktı; bu kez kulaklarına gelen ses, şu soneyi söylüyordu:

SONE

Kutsal dostluk, tanrıların katına çıktın
hafif kanatlarınla uçarak sevinçle,
hayalini bıraktın sen yeryüzüne,
çekildin arasına kutsanmış ruhların,
Orada örtüsünü kaldırdın âdil barışın,
istediğin zaman hemen bir işaretle,
böylece tanrıyı gördük bazen iyi işlerde,
ama sonu yine kötü bitecek barışın.
Ey dostluk, bırak gökyüzünü,
ya da izin verme yalanın dostluk elbiseleri giymesine,
samimî niyetleri yok etmesine,
savaş kaplayacak yakında yeryüzünü,
barbarlar vuracak senin hayaline,
muhtacız sana, in artık yeryüzüne.

Şarkı derin bir iç çekişle bitti; iki dinleyici, başka bir şarkı söyler mi diye dikkatle beklemeye koyuldular tekrar. Ama müziğin hıçkırıklara ve acıklı vahlanmalara dönüştüğünü duyunca, bu kederli, güzel sesli olduğu kadar inlemeleri acıklı kişinin, kim olduğunu öğrenmeye karar verdiler. Fazla gitmemişlerdi ki, bir kayayı dönünce, Sancho Panza'nın, Cardenio'nun hikâyesini anlatırken tarif ettiği boyda, bosta bir adam gördüler. Adam onları görünce ürkmeyip sustu, düşünen bir adam gibi başını önüne eğdi; beklemediği bir anda karşısına çıktıklarında bir kez baktıktan sonra, bir daha başını kaldırıp kendilerine bakmadı.

İyi bir hatip olan rahip, kim olduğunu anladığından ve ıstırabını bildiğinden, yanına gitti ve kısa, ama çok akıllıca konuşarak, bu sefil hayattan vazgeçmesi, oralarda kendini ölüme terk etmemesi için yalvardı, bunun felâketlerin en büyüğü olacağı konusunda onu ikna etmeye çalıştı. Cardenio'nun aklı o sırada tamamen yerindeydi; sık sık kendisini kendi olmaktan çıkaran o çılgınlık buhranından bir iz bile yoktu. Karşısındaki iki kişinin, o ıssız yerlerde hiç rastlanmayan kıyafetlerini görünce epeyce şaşırmıştı, kendi durumundan, bildikleri bir şey gibi sözettiklerini duyunca –rahibin söylediği sözlerden anlamıştı bunu– daha da çok şaşırıp şöyle cevap verdi:

"Beyler, her kimseniz, görüyorum ki, iyilerin, hattâ çoğu kez kötülerin de yardımına koşan Tanrı, ben haketmediğim halde, insan-

ların gelip geçtiği yerlere bu kadar uzak, bu kadar sapa olan burada bile, bu hayatı sürmekle ne kadar mantıksızca yaşadığımı, can alıcı, çeşitli sebepler göstererek gözlerimin önüne seren, buradan ayrılıp daha iyi bir yere gitmem için uğraşan kişiler gönderiyor bana. Ama benim, bu sefaletten çıkınca daha büyüğüne düşeceğimi bildiğimi bilmediğinizden, belki de beni saçma sapan konuşan biri, hattâ, daha da kötüsü, bir deli olarak görüyorsunuzdur. Aklımı tamamen kaybetmem çok da şaşırtıcı olmaz; çünkü ben de farkediyorum, ıstırabımın hayal gücü o kadar yoğun ve beni mahvetmekte o kadar başarılı ki, kendim müdahale edip mani olamadan taş kesiliyor, akıl ve mantıktan mahrum kalıyorum. Bu gerçeği, birileri bana o korkunç buhranın hâkimiyetindeyken yaptığım şeyleri anlatıp delillerini gösterince anlayabiliyorum. Nafile üzülüp boş yere kaderime lânet etmekten, deliliklerim için özür dilemek adına, dinlemeye razı olan herkese sebebini anlatmaktan başka şey yapamıyorum. Aklı başında insanlar, sebebini öğrenince sonuca şaşırmazlar, bir çare bulamasalar da, hiç değilse suçlamazlar, terbiyesizliğime karşı öfkeleri, bahtsızlığıma karşı acımaya dönüşür diye düşünüyorum. Beyler, eğer siz de başkaları gibi aynı niyetle geldiyseniz, mantıklı, ikna edici sözlerinize devam etmeden önce, yalvarırım benim sonsuz bahtsızlıklarımın hikâyesini dinleyin. Belki dinledikten sonra, tesellisi mümkün olmayan bir derde teselli arama zahmetinden vazgeçersiniz."

Zaten derdinin sebebini kendi ağzından duymaktan başka bir şey istemeyen rahiple berber, anlatmasını rica ettiler; çare veya teselli bulmak için, onun istediğinden başka bir şey yapmayacaklarını söylediler. Bunun üzerine kederli asilzade, birkaç gün önce Don Quijote'yle keçi çobanına anlattığı ve hikâyemizde anlatıldığı gibi, Üstat Elisabat yüzünden ve Don Quijote'nin şövalyeliğin onurunu koruma konusunda gösterdiği titizlik sebebiyle yarım kalmış olan acıklı öyküsüne, aşağı yukarı aynı sözler ve olaylarla başladı. Ama bu kez talihi yaver gitti ve delilik buhranı gelmeyip, ona öyküsünü sonuna kadar anlatma fırsatı verdi. Böylece, Don Fernando'nun *Galya'lı Amadis* kitabının içinde bulduğu mektup olayına geldiğinde, Cardenio mektubun tam olarak ezberinde olduğunu ve şöyle dediğini söyledi:

LUSCINDA'DAN CARDENIO'YA

Her geçen gün, sizde, sizi daha fazla takdir etmeye beni mecbur eden, zorlayan meziyetler keşfediyorum. Onurumu zedelemeden beni bu borçtan kurtarmak isterseniz, pekâlâ yapabilirsiniz. Sizi tanıyan ve beni seven bir babam var; kendisi, eğer sizin söylediğiniz, benim de inandığım gibi, beni takdir ediyorsanız, haklı olarak ondan isteyeceğiniz şeyi, beni zorlamadan kabul edecektir.

"Bu mektup, anlattığım şekilde, Luscinda'yı babasından istemek üzere beni harekete geçirdi ve yine bu mektup, Don Fernando'nun zihninde Luscinda'nın, zamanının en akıllı ve bilge kadınlarından biri olarak yer etmesine sebep oldu. Ben niyetimi gerçekleştirmeden önce, Don Fernando'nun beni mahvetmeye niyetlenmesinin sebebi de bu mektup oldu. Ben Don Fernando'ya, Luscinda'nın babasının, kızını babamın istemesi konusunda ısrar ettiğini, benimse bunu söylemeye cesaret edemediğimi anlattım. Babamın kabul etmeyeceğinden korkuyordum; Luscinda'nın asaletini, iyiliğini, faziletini, güzelliğini ve İspanya'nın herhangi bir ailesini onurlandıracak kadar meziyeti olduğunu tam olarak bilmediğinden değil; babamın, Dük Ricardo'nun beni ne yapacağını görmeden, bu kadar çabuk evlenmemi istemediğini anladığım için. Sonuç olarak, Don Fernando'ya, meseleyi babama açmaya çekindiğimi söyledim; hem söylediğim sebeple, hem de ne olduğunu bilmediğim, beni ürküten birçok şey yüzünden, isteğimin asla gerçekleşemeyeceği hissine kapılıyordum. Don Fernando bütün bunlara cevap olarak, babamla konuşup onu Luscinda'nın babasıyla konuşmaya ikna etme sorumluluğunu üstleneceğini söyledi. Ah hırslı Marius, ah zalim Catilina, ah vicdansız Sulla, ah yalancı Ganelon, ah hain Vellido, ah kindar Iulianus, ah açgözlü Yahuda! Hain, zalim, kindar, yalancı! Kalbinin sırlarını ve mutluluklarını sana içtenlikle açan bu zavallı, sana hizmette ne kusur etmişti? Sana nasıl zarar verdim? Seni şereflendirecek, sana yarar sağlayacak sözlerin ve nasihatlerin dışında ne söyledim sana? Ama zavallı ben, niye yakınıyorum? Yıldızların akışı, felâketleri yukarıdan aşağıya, hiddetle, şiddetle yağdırdığında yeryüzünde hiçbir kuvvet onları durduramaz, hiçbir insan engellemeyi beceremez. Ünlü ve zekî bir asilzade olan, hizmetlerime müteşekkir ve aşk konusunda her isteğini elde etmeye muktedir Don Fernando'nun, tamah edip de, benim henüz sahip bile olmadığım, deyim yerindeyse tek koyunumu elimden alacağı, kimin aklına gelirdi ki? Ama bu

faydasız, nafile düşünceleri şimdi bir yana bırakıp talihsiz hikâyemin kopuk zincirini birleştirelim. Don Fernando, sahtekârca, kötücül düşüncelerini uygulamaya geçirmesinde, benim varlığımın sakıncalı olacağını düşünerek, beni ağabeyine göndermeye karar verdi. Bahanesi de, kasten, sırf benim ortadan kaybolmam için (kötü niyetini başarıyla uygulayabilsin diye), babamla konuşmayı teklif ettiği gün satın aldığı altı atın bedeli olan parayı, ağabeyimden alıp getirmemdi. Ben ihaneti önleyebildim mi? Hattâ hayal edebildim mi? Kesinlikle hayır; aksine, yapılan bu iyi alışverişten memnun, hemen yola çıkmayı teklif ettim. O gece Luscinda'yla konuştum; Don Fernando'yla kararlaştırdığımız şeyi anlattım ve temiz, haklı isteklerimizin gerçekleşeceği konusunda temin ettim onu. O da, benim gibi Don Fernando'nun ihanetine ihtimal vermeyerek, çabuk dönmemi, benim babam onunkiyle konuşur konuşmaz, isteklerimizin gerçekleşeceğine inandığını söyledi. Neden bilmem, bu son sözleri söylerken, gözleri yaşlarla doldu, boğazına bir yumruk tıkanmışçasına, bana, söylemek istediği daha çok şey varmış gibi geldiği halde, başka bir şey söyleyemedi. Daha önce kendisinde hiç görmediğim bu yeni hale şaşırdım; çünkü iyi talihimizin ve benim çabalarımın sonucunda ne zaman görüşsek, hep neşeyle, mutlulukla konuşurduk; konuşmalarımıza asla gözyaşları, iç çekişler, kıskançlıklar, şüpheler, korkular karışmazdı. Ben, Tanrı sevgili olarak bana onu bağışladığı için, hep talihime şükrederdim; güzelliğini över, faziletine, zekâsına hayran olurdum. O da bana, bunların iki katıyla karşılık verir, bana olan aşkıyla, bende övgüye değer bulduğu şeyleri överdi. Bu arada birbirimize çocukça şeyler, komşularımızla, tanıdıklarımızla ilgili olaylar anlatırdık; benim cesaretimin gidebildiği en aşırı nokta, onun güzel, beyaz ellerinden birini zorla elime alıp bizi ayıran alçak çitin dar aralıklarının izin verdiği ölçüde, dudaklarıma götürmekti. Ama benim hazin ayrılışımdan önceki gece, Luscinda ağladı, inledi, iç çekti, gitti ve beni karmakarışık duygularla, korkularla başbaşa bıraktı; Luscinda'da böyle alışılmadık ve kederli ıstırap ve duygu belirtileri görmek, beni ürkütmüştü. Ama ben umudumu kırmak istemeyerek, hepsini, bana olan aşkının gücüne ve birbirlerini sevenlerde, ayrılığın yarattığı acıya yordum. Sonunda, kederli ve düşünceli bir halde, kalbim vehim ve şüphelerle dolu, neye vehmettiğimi, neden şüphelendiğimi bilmeden, yola çıktım; beni bekleyen hazin olayın ve kara talihin açık göstergeleriydi bunlar. Gönderildiğim yere gittim; mektupları Don Fernando'nun ağabeyine verdim; iyi karşılandım, ama iyi uğurlanmadım. Hiç istemediğim halde, sekiz gün beklememi

emretti bana, üstelik de babasının, dükün beni görmeyeceği bir yerde; çünkü kardeşi, babasından habersiz para göndermesini istemişti. Bunların hepsi, sahtekâr Don Fernando'nun uydurmasıydı, ağabeyinin beni hemen gönderebilecek parası vardı aslında. Bu emre itaat etmemek istedim; bu kadar zaman boyunca Luscinda'dan ayrı yaşamak bana imkânsız gibi geliyordu; özellikle de, onu anlattığım gibi, kederli bıraktığım için. Ama her şeye rağmen, sağlığım pahasına olacağını bildiğim halde, iyi bir hizmetkâr olarak itaat ettim. Oraya vardığımın dördüncü günü, bir adam, elinde bir mektupla gelip beni sordu, mektubu verdi. Üstündeki yazıdan, mektubun Luscinda'dan geldiğini anladım, onun yazısıydı. Mektubu korkuyla, irkilerek açtım; ben varken bile ender olarak mektup yazdığına göre, yokken yazması için çok önemli bir sebep olmalıydı. Okumadan önce, adama mektubu ona kimin verdiğini ve ne kadar sürede geldiğini sordum. Öğle saati tesadüfen şehrin sokaklarından birinden geçerken, çok güzel bir hanımın kendisine seslendiğini ve gözleri yaşlarla dolu, alelacele şöyle dediğini söyledi: 'Kardeş, eğer göründüğünüz gibi Hıristiyan biriyseniz, Tanrı aşkına, yalvarırım, bu mektubu hemen üstünde yazılı yere ve kişiye götürün, kolaylıkla bulursunuz; böylelikle yüce Tanrı'ya hizmet etmiş olacaksınız. Bunu yapmakta zorlanmamak için de, şu mendilin içindekileri alın.' 'Bunları söyledikten sonra, pencereden, düğümlenmiş bir mendil attı, içinde size verdiğim mektupla birlikte, yüz riyal ve bu elimdeki altın yüzük vardı. Sonra, benden cevap beklemeden, pencereden çekildi; ama önce, benim mektupla mendili aldığımı gördü, ben de işaretlerle, dediklerini yapacağımı anlattım. Bunun üzerine, mektubu size getirmek için katlanacağım zahmetin karşılığını bol bol aldığımı görünce, mektubun üstündeki yazıdan da size gönderildiğini anlayınca, (çünkü sizi gayet iyi tanıyorum efendim), o güzel hanımın gözyaşlarından da etkilenerek, güvenip başka biriyle göndermemeye, kendim getirip size ulaştırmaya karar verdim. Bildiğiniz gibi on sekiz fersah olan yolu, mektup bana verildiğinden beri geçen on altı saatlik sürede aldım.' "

"Minnettar yeni ulak bana bunları anlatırken, ben sözlerini yutarcasına, bacaklarım titreyerek, ayakta zor durarak dinliyordum. Nihayet mektubu açtım ve şu sözleri okudum:

Don Fernando, babamla konuşması için babanızla konuşacağına dair verdiği sözü, sizin yararınızdan çok kendi keyfine uygun şekilde yerine getirdi. Şunu bilin ki efendim, beni kendisine istedi, babam da, Don Fernando'yu

sizden üstün bulup bundan etkilenerek razı oldu. Üstelik öyle bir hevesle ki, düğün iki gün sonra, gizlice, çok az kişiyle, sadece Tanrı'nın ve aileden birkaç kişinin şahit olacağı şekilde yapılacak. Benim ne halde olduğumu siz tahmin edin; isterseniz gelin görün; sizi sevip sevmediğimi bu olayın gidişatı gösterecektir. Benim elim, verdiği sözü böyle tutan kişinin eliyle birleşmeden, bu mektup sizin elinize geçsin diye, Tanrı'ya dua ediyorum.

"İşte mektupta yazılan, herhangi bir cevap veya para beklemeden, hemen yola koyulmama sebep olan sözler, özetle bunlardı. Don Fernando'nun beni ağabeyine göndermesinin sebebinin, atların alımı değil, kendi isteğinin alımı olduğunu açıkça anlamıştım. Don Fernando'ya karşı kızgınlığım ve bunca yıldır sevgimle, bağlılığımla kazandığım aşkı kaybetme korkusu, beni kanatlandırdı ve uçarcasına gidip ertesi gün, Luscinda'yla konuşmaya uygun bir saatte köyüme vardım. Köye gizlice girip katırımı, mektubu bana getiren iyi yürekli adamın evine bıraktım. Talihim o kadar yaver gitti ki, Luscinda'yı, aşkımızın şahidi olan çitin orada buldum. Luscinda beni hemen tanıdı, ben de onu; ama ne o beni tanıması gerektiği gibi, ne ben onu. Bu dünyada, bir kadının karışık düşüncelerini, değişken mizacını anlayıp çözebildiğini iddia edebilecek kimse var mıdır? Kesinlikle yoktur. Her neyse, Luscinda beni görür görmez dedi ki: 'Cardenio, düğün kıyafetim üzerimde; hain Don Fernando'yla açgözlü babam, diğer şahitlerle birlikte salonda beni bekliyorlar; ama düğünüme şahit olacaklarına ölümüme şahit olsunlar, daha iyi. Üzülme dostum; bu kurban töreninde hazır bulunmaya çalış. Bu töreni sözlerimle engelleyemezsem, daha kararlı güçleri de engelleyebilecek gizli hançerim hayatıma son verecek ve sana olan aşkımı anlamanı sağlayacak.' Büyük bir telâşla, aceleyle, cevap verme fırsatı bulamamaktan korkarak, dedim ki: 'Sevgilim, davranışın sözlerini hakikat kılsın; sen kendini ispat etmek üzere hançer taşıyorsan, ben de seni savunmak veya kader bize karşı gelirse, kendimi öldürmek üzere, kılıç taşıyorum.' Bu sözlerimin hepsini duyabildiğini sanmıyorum; çünkü aceleyle kendisini çağırdıklarını işittim, nişanlısı onu bekliyordu. Böylece kederimin gecesi çöktü, neşemin güneşi battı; gözlerimde fer, zihnimde düşünce kalmadı. Evine giremiyor, herhangi bir yere kıpırdayamıyordum; ama o durumda olabilecek şeyler karşısında, benim varlığımın ne kadar önem taşıdığını düşünerek, elimden geldiğince cesaretimi toplayıp evine girdim. Hem evin her köşesini gayet iyi bildiğimden, hem de gizliden gizliye süren kargaşa yüzünden, kimse beni farketmedi. Böylece, kimseye gö-

rünmeden, salondaki bir pencere boşluğuna yerleşme imkânı buldum; boşluğu kapatan iki halının kıvrımları arasından, kimse tarafından görünmeden, salonda olup biten her şeyi görebiliyordum. Orada kaldığım süre boyunca, kalbimin nasıl yerinden hopladığını, aklıma gelenleri, yürüttüğüm fikirleri kim anlatabilir? Öyle çok ve çeşitliydiler ki, ne anlatılabilirler, ne de anlatılmaları doğru olur. Damadın, salona gündelik kıyafetleriyle girmiş olduğunu bilmeniz yeterli. Sağdıcı, Luscinda'nın bir kuzeniydi ve koca salonda, evin hizmetkârlarından başka, aileden olmayan tek kişi yoktu. Kısa bir süre sonra, bir giyinme odasından, yanında annesi ve iki nedimesiyle, Luscinda çıktı; asaletine ve güzelliğine yaraşır şekilde giyinip süslenmişti, saray zarafetinin ve ihtişamının mükemmel bir örneğiydi. Gerginliğim ve şaşkınlığım yüzünden, kıyafetinin ayrıntılarına bakıp inceleyemedim; sadece kırmızı ve beyaz renklerde olduğunu, bir de saçlarındaki, elbisesindeki taşların, mücevherlerin yansımalarını farkedebildim; her şeyden çok dikkati çeken, sarı saçlarının olağanüstü güzelliğiydi; öyle ki, kıymetli taşların ve salondaki dört avizenin ışıltıları, onun güzelliğinin yanında sönük kalıyordı. Ah hâfıza, huzurumun can düşmanı! Şu anda, taptığım düşmanımın rakipsiz güzelliğini zihnimde canlandırmanın bana ne faydası var? Zalim hâfıza, o sırada yaptıklarını hatırlatman, canlandırman, daha iyi olmaz mıydı? Bu kadar açık bir hakaret karşısında, intikam almaya değilse bile, hayatımı sona erdirmeye çalışırdım o zaman. Hikâyemi anlatırken yaptığım bu sapmalar sizi sıkmasın beyler; benim derdim, kısaca, bir çırpıda anlatılamaz, anlatılmamalı; çünkü derdimin her ayrıntısı, uzun bir söyleve lâyık bence."

Rahip buna cevaben, dinlemekten sıkılmadıkları gibi, anlattığı her ayrıntıdan zevk aldıklarını, her bir ayrıntının, atlanmayıp hikâyenin ana hatları kadar önemsenmeye lâyık olduğunu söyledi.

"Herkes salonda toplandıktan sonra," diye devam etti Cardenio, "köyün papazı içeri girdi ve törenin gereğini yerine getirmek üzere, ikisini ellerinden tuttu. 'Señora Luscinda, burada hazır bulunan Señor Don Fernando'yu, Kutsal Kilise'nin emrettiği şekilde, meşru kocanız olarak kabul ediyor musunuz?' dediğinde, ben boynumu uzatıp kafamı halıların arasından çıkartarak kulak kesildim, kalbim çarparak, Luscinda'nın cevabını beklemeye koyuldum. Vereceği cevap ya ölüm fermanım olacaktı, ya da hayatımın bağışlanması. Ah, keşke o anda cesaret edip ortaya çıksaydım, var gücümle haykırsaydım: 'Ah Luscinda, Luscinda! Ne yapacağına dikkat et, bana olan borcunu düşün! Sen benimsin, başkasının olamazsın! Haberin olsun, senin evet demenle,

benim hayatımın noktalanması aynı anda olup bitecektir. Ey hain Don Fernando, mutluluğumun hırsızı, hayatımın katili! Ne istiyorsun? Niyetin nedir? İstediğin amaca bir Hıristiyan'a yakışır şekilde ulaşamazsın, bunu unutma; çünkü Luscinda benim karımdır, ben de onun kocası!' diye. Ah ben ne aptalım! Şimdi burada, tehlikeden uzakta, yapmadığım şeyi yapmam gerektiğini söylüyorum! Değerli servetimin çalınmasına izin verdikten sonra, hırsıza lânet okuyorum; şimdi yakındığım şiddetle o sırada harekete geçseydim, intikamımı alabilirdim! Kısacası, o sırada korkaklık, sersemlik ettiğime göre, şimdi utanç içinde, pişman ve deli olarak ölmem yerinde olur. Rahip Luscinda'nın cevabını bekliyordu; Luscinda cevap vermekte epey gecikti; ben onun kendini kanıtlamak için hançerini çıkarmasını ya da benim lehime bir gerçeği veya itirazı haykırmasını beklerken, baygın, kısık bir sesle, 'Evet, kabul ediyorum,' dediğini duydum. Don Fernando da aynı cevabı verip yüzüğü takınca, ikisi çözülmez bir bağla birleşmiş oldular. Damat karısını kucaklamak üzere yaklaştığında, Luscinda elini kalbinin üzerine koyup annesinin kollarında bayıldı kaldı. Geriye anlatılacak tek şey kalıyor; o da, o duyduğum evet'te, umutlarımın boşa çıkarılışını, Luscinda'nın sözlerinin, vaatlerinin yalan olduğunu, o anda kaybettiğim şeyi hiçbir zaman geri alamayacağımı gördüğümde, ne hale geldiğim. Çaresiz kaldım, sanki Tanrı beni tamamen terk etmiş, beni yaşatan toprağa düşman kılmıştı; iç çekişlerim için havayı, gözlerimi yaşlandıracak suyu bile esirgiyordu benden. Sadece ateş arttı, her şey öfke ve kıskançlıkla alev almış gibiydi. Luscinda'nın bayılması herkesi telâşa düşürdü; annesi hava alabilsin diye göğsünü çözdüğünde, ortaya katlanmış bir kâğıt çıktı; Don Fernando hemen kâğıdı alıp avizelerden birinin ışığında okumaya koyuldu; bitirince, bir sandalyeye çöktü ve düşüncelere dalmış bir adam gibi, yüzünü eline dayayıp oturdu; karısının ayılması için gösterilen çabalara katılmadı. Bütün ev telâşa boğulduğundan, ben görülsem de, görülmesem de, olduğum yerden çıkmayı göze aldım. Görürlerse, karar vermiştim, öyle bir çılgınlık yapacaktım ki, sahtekâr Don Fernando'nun bana verdiği cezanın ve hattâ baygın hainin dönekliğinin, içimde haklı olarak yarattığı öfkeyi herkes anlayacaktı. Ama talihim beni daha büyük dertlere lâyık görmüş olacak ki (daha büyük bir dert olabilirse), şimdi olmayan aklımın, o anda fazlasıyla hâkim olmasını emretti; böylece, o anda beni akıllarından bile geçirmeyen can düşmanlarımdan kolayca intikam alabilecekken, bunu yapmayıp intikamı kendimden almak, onların hakettiği cezayı kendime vermek istedim.

Belki de onları hemen öldürsem, kendime uyguladığım ceza kadar ağır bir ceza olmazdı; çünkü anî gelen ölümün acısı kısa sürer; oysa işkencelerle geciktirilen ölüm, hayata son vermeden öldürür. Neyse, o evden çıkıp katırı bırakmış olduğum eve gittim; katırı eyerlettim ve adamla vedalaşmadan, tıpkı Lût Peygamber gibi dönüp arkama bakmaya cesaret edemeyerek, şehirden ayrıldım. Kırlarda tek başıma kalınca, akşam karanlığı beni sarıp, yakınmaya davet ettiğinde, işitilme, tanınma korkusu, kaygısı duymadan, haykıra haykıra Luscinda'ya ve Don Fernando'ya lânetler yağdırdım; sanki bu şekilde, bana yaptıkları kötülüğün intikamını alabilecekmişim gibi. Luscinda'ya zalim, nankör, riyakâr, hain, özellikle de açgözlü diyordum; çünkü düşmanımın zenginliği aşkını köreltmiş, onu benden alıp, talihin daha cömert davrandığı bir başkasına vermişti. Bu lânetlerin, sitemlerin en şiddetli anında onu affediveriyordum; onun gibi ailesine itaat etmeye alışık, kapalı yetiştirilmiş bir genç kızın, ailesinin isteğine razı olması şaşılacak bir şey değil diyordum; koca olarak öyle soylu, öyle zengin ve öyle kibar bir adam teklif ediyorlardı ki, kabul etmese, ya deli olduğu düşünülecekti, ya da başkasını sevdiği; bu da onun iffetli şöhretini lekeleyecek bir şeydi. Sonra tekrar diyordum ki kendi kendime, koca olarak beni seçtiğini söylese, o kadar kötü bir seçim yapmamış olduğunu görüp affederlerdi; çünkü Don Fernando'nun teklifinden önce, kendileri de kızlarına koca olarak, benden iyisini isteyemezlerdi; isteklerinde ölçülü oldukları sürece. Evlilik bağını zorla kabul etmeden önce, pekâlâ benimle evlenmeye söz verdiğini söyleyebilir, ben o zaman ortaya çıkıp istediği her şeyi doğrulardım, diye düşünüyordum. Sonunda, aşkının ve aklının kıtlığıyla hırsının ve büyüklük arzusunun fazlalığının, ona verdiği sözleri unutturduğuna, beni bu vaatlerle kandırdığına, umutlarımı, dürüst arzularımı boş yere beslediğine karar verdim. Böyle haykırarak ve bu huzursuzlukla, gecenin geri kalan bölümünde yoluma devam ettim, şafakla birlikte, bu dağlardaki geçitlerden birine vardım. Üç gün boyunca, yolu, patikası olmayan bu dağlarda dolaştım; sonunda, dağın ne tarafına düştüğünü bilmediğim bir çayırlığa geldim; orada çobanlara, bu dağların en geçit vermez yeri neresidir diye sordum. Burayı söylediler. Derhal buraya doğru geldim; niyetim burada hayatıma son vermekti. Gelirken, katırım yorgunluktan ve açlıktan düşüp öldü; aslında daha çok, benim gibi lüzumsuz bir yükten kurtulmak için gibi geliyor bana. Ben yaya kaldım; tabiata yenik düşmüştüm; açlıktan ölüyordum; yardım edecek kimse yoktu; aramayı düşünmedim bile. O halde, ne kadar süre yere uzanmış kaldığını

bilmiyorum; kalktığımda aç değildim, yanımda keçi çobanları vardı. İhtiyaçlarımı herhalde onlar karşılamıştı; beni nasıl bulduklarını anlattılar; öyle abuk sabuk konuşuyor, saçmalıyormuşum ki, aklımı kaybettiğim açıkça belli oluyormuş. O zamandan beri de aklımın sağlam olmadığını hissediyorum; o kadar cılız, zayıf ki, binlerce çılgınlık yapıyorum, giysilerimi yırtıp bu ıssız dağlarda haykırıyor, talihime lânetler yağdırıyor, sevgili düşmanımın adını boş yere tekrarlıyorum; böyle anlarda haykırarak ölmekten başka şey düşünmüyor, istemiyorum. Kendime geldiğimde öyle yorgun ve halsiz oluyorum ki, yerimden zor kıpırdıyorum. Genellikle uyuduğum yer, bu sefil vücudumu barındırabilen bir mantar meşesi oyuğu. Bu dağlardaki çobanlar bana acıyıp besliyorlar beni; geçebileceğim yollara, kayalara, bulurum diye yemek bırakıyorlar. Böylece, o sırada aklım başımda olmasa bile, tabii ihtiyacımla, besini tanıyorum ve içimde ona karşı iştah ve yeme isteği uyanıyor. Bazen de, çobanlar beni aklım başımda bulduklarında diyorlar ki, köyden ağıla giden çobanların yoluna çıkıp, kendileri isteyerek verseler bile, yanlarındaki yiyecekleri zorla alıyormuşum. İşte sefil hayatımı böyle sürdürüyorum; Tanrı hayatıma son verinceye veya Luscinda'nın güzelliğiyle ihanetini, Don Fernando'nun kötülüğünü hatırlamayayım diye hâfızamı durduruncaya kadar. Eğer canımı almadan bunu yaparsa, düşüncelerimi daha iyi bir yöne çevireceğim; aksi takdirde, sonsuz merhametini ruhumdan esirgememesi için dua etmekten başka yapılacak bir şey yok; çünkü ben, bedenimi kendi isteğimle getirdiğim bu dağlardan kurtarmak için, kendimde yeterli gücü ve cesareti bulamıyorum. İşte beyler, kara bahtımın acı hikâyesi. Söyleyin, bende gördüğünüz duygulardan daha azıyla anlatılabilir mi bu öykü? Mantığınızın size benim için göstereceği çareleri sayıp beni ikna etme, nasihat etme zahmetine de katlanmayın; çünkü ilâcı almak istemeyen hastaya, ünlü bir doktorun yazdığı reçetenin ne kadar faydası olursa, bana da o kadar faydası olur. Luscinda'sız sağlığı istemiyorum ben; madem o, benimken, benim olması gerekirken, başkasının olmayı tercih etti, ben de talihli olabilecekken, bahtsız olmayı tercih ediyorum. O dönekliğiyle benim mahvımı sabitleştirmek istedi; ben mahvolmaya çalışarak onun arzusunu yerine getirmek isteyeceğim. Diğer bahtsızların, fazlasıyla sahip oldukları şeyden bir tek benim mahrum oluşum, gelecek kuşaklara örnek olacak; onlar için teselli bulmanın imkânsızlığı teselliyken, benim için daha büyük kederlerin ve dertlerin kaynağıdır, çünkü ölümle bile sona ermeyeceklerini düşünüyorum."

Cardenio böylece uzun konuşmasını, talihsiz aşk hikâyesini noktaladı. Tam rahip birkaç teselli sözü etmeye hazırlanırken, kulağına gelen bir ses onu durdurdu; acıklı sesin söyledikleri, bu hikâyenin dördüncü kısmında anlatılacaktır; bilgili ve ölçülü tarihçi Seyyid Hâmid Badincani üçüncü kısma bu noktada son vermiştir.

LA MANCHA'LI YARATICI ASİLZADE DON QUIJOTE'NİN DÖRDÜNCÜ KISMI

YİRMİ SEKİZİNCİ BÖLÜM

Rahip ile berberin aynı dağlarda başından geçen yeni ve hoş serüvene dair

Yiğitler yiğidi şövalye La Mancha'lı Don Quijote'nin dünyaya geldiği çağ, ne mutlu ve talihli bir çağmış ki, onun artık kaybolup gitmiş, neredeyse ölmüş olan gezgin şövalyelik tarikatını canlandırmak, geri getirmek konusundaki şerefli kararlılığı sayesinde, şimdi, neşeli eğlencelerin ihtiyacı içinde olduğumuz bu çağda, yalnız gerçek öyküsünün değil, içindeki tek tek öykülerin ve olayların da tadına varıyoruz; onlar da, bir bakıma öykünün kendisi kadar hoş, ince ve gerçek. Öykü düzenli akışına devam ediyor ve tam rahip Cardenio'yu teselliye hazırlanırken, kulağına gelen ve konuşmasını engelleyen acıklı sesin, şöyle dediğini anlatıyor:

"Ah Tanrım! Hiç istemediğim halde taşıdığım bu bedenin ağır yüküne gizli mezar vazifesi görebilecek bir yer mi buldum yoksa? Bu dağların vaat ettiği yalnızlık yalan değilse, buldum, evet! Bu kayalar ve çalılar, tam benim istediğim bahtsız yoldaşlarım olacaklar; çünkü yakınmalarımla Tanrı'ya derdimi anlatmama izin verecekler. Herhangi bir insandan daha çok hoşuma gidecek onların varlığı, çünkü yeryüzünde, şüphelerime teselli verebilecek, yakınmalarımı hafifletebilecek, dertlerime çare bulabilecek insan yok!"

Rahip ve yanındakiler, bütün bu sözleri duydular; ses çok yakından geliyor diye düşündüklerinden –gerçekten de öyleydi– sahibini bulmak üzere ayağa kalktılar. Daha yirmi adım atmamışlardı ki, iri bir

kayanın ardında, bir dişbudak ağacının altına oturmuş, çiftçi kıyafeti giymiş bir delikanlı gördüler. Orada akan bir derede ayaklarını yıkadığından, başını eğmişti, henüz yüzünü göremiyorlardı. O kadar sessizce yaklaştılar ki, delikanlı onları duymadı; zaten bütün dikkatini, derenin taşlarına ikizmiş gibi yakışan, iki beyaz kristal parçasına benzeyen ayaklarını yıkamaya vermişti. Bu ayakların beyazlığı ve güzelliği, onları oldukları yerde durdurdu; sahibinin kıyafetinin işaret ettiği gibi toprağa basmak, saban ve öküz peşinde koşmak için yaratılmamışlardı sanki. Delikanlının kendilerini işitmediğini görünce, önden yürüyen rahip, diğer ikisine saklanmaları, kayaların arkasına çökmeleri için işaret etti; hepsi gizlenip dikkatle delikanlıyı seyretmeye koyuldular. Delikanlının üstünde, boz, iki yanı yırtmaçlı, vücuduna yapışık bir ceket, belinde beyaz bir kuşak vardı. Yine boz renkte tozluk ve boz yünlü kumaştan, dizine kadar inen bir pantolon giymişti, başında da boz bir bere vardı. Tozluklarını sıvamıştı, bacakları tıpkı beyaz kaymaktaşından yapılmış gibiydi. Güzel ayaklarını yıkadıktan sonra, beresinin altından çıkardığı bir mendille kuruladı. Mendili alırken başını kaldırdı, yüzü göründü; onu seyredenler öyle eşsiz bir güzellikle karşılaştılar ki, Cardenio alçak sesle rahibe şöyle dedi:

"Bu, Luscinda olmadığına göre, insan değil, ilâhî bir yaratık."

Delikanlı beresini çıkarıp başını iki yana sallayınca dağılıp dökülen saçları, güneşi kıskandıracak güzellikteydi. Böylece, çiftçi zannettikleri kişinin bir kadın olduğunu anladılar. Berberin de, rahibin de, hattâ Luscinda'yı görmemiş, tanımamış olsa Cardenio'nun da, o güne kadar gördüğü en zarif, en güzel kadındı. Nitekim Cardenio daha sonra, ancak Luscinda'nın güzelliğinin bu güzellikle yarışabileceğini kabul etti. Uzun sarı saçları, yalnız sırtını değil, her yanını örtüyordu; ayakları haricinde vücudunun hiçbir yeri görünmüyordu; öyle uzun ve gürdüler. Bu arada tarak yerine ellerini kullanarak saçlarını taramaya başladı; ayakları suda kristal parçalarını andırıyorduysa, elleri saçlarında, sıkıştırılmış kar parçalarını andırıyordu. Bütün bunlar, kendisini seyreden üç kişiyi daha büyük bir şaşkınlığa ve kim olduğu konusunda daha büyük bir meraka düşürüyordu.

Bu yüzden, kendilerini göstermeye karar verdiler; ayağa kalkmak üzere hareket ettiklerinde, güzel kız başını kaldırıp iki eliyle gözünün önündeki saçları aralayarak gürültüyü çıkaranlara baktı. Görür görmez de ayağa fırlayıp ayakkabılarını giymeden, saçlarını toplamadan, yanındaki, giysiye benzer çıkını kaptı ve telâşla, ürkerek kaçmak istedi. Ama daha beş, altı adım atmıştı ki, narin ayakları taşların sertliğine

dayanamadı, yere düştü. Bunu görünce, üçü birden ortaya çıktılar; önce rahip konuştu:

"Her kimseniz hanımefendi, durun; bizim tek amacımız, size yardımcı olmak. Böyle telâşla kaçmanıza hiç gerek yok; çünkü ne ayaklarınız dayanabilir buna, ne de biz izin veririz."

Kız bütün bunlara hiç cevap vermeden, şaşkın, ne yapacağını bilemeden duruyordu. Yanına geldiler; rahip kızın elini tutarak dedi ki:

"Hanımefendi, kıyafetinizin gizlediği şeyi saçlarınız ortaya çıkardı. Güzelliğinizi böyle yakışık almayan bir kılığa sokup sizi bu ıssız yerlere getiren sebeplerin, geçici şeyler olmadığı açık. Burada bize rastladığınız için talihli sayılırsınız; dertlerinize çare bulamasak da hiç değilse nasihat verebiliriz; çünkü can çıkmadıkça, hiçbir dert, iyi niyetle verilecek öğüdü bile dinlememeyi gerektirecek kadar ıstırap veremez; o kadar aşırı olamaz. Kısacası, hanımefendi, ya da beyefendi, siz nasıl istiyorsanız, bizi görünce kapıldığınız telâştan kurtulup, bize bahtsızlığınızı ya da talihinizi anlatın. Bizler hepimiz ve her birimiz, derdinizi sizinle paylaşacağız."

Rahip bu sözleri söylerken, kılık değiştirmiş olan genç kız, büyülenmiş gibi onları seyrediyor, ne ağzını açıyor, ne tek kelime ediyordu; birdenbire, hiç görmediği, tuhaf bir şey görmüş köylüler gibiydi. Ancak rahip aynı tarzda sözler söylemeye devam edince, derin derin iç geçirerek sessizliğini bozdu ve dedi ki:

"Madem ki bu dağların ıssızlığı, gizlenmem için yeterli olmadı, saçlarımı dağıtıp salmam, dilimin yalan söylemesine izin vermedi, tekrar rol yapmam nafile olur; bana inansanız da, başka şeyden ziyade, kibarlığınızdan inanırsınız. Bu durumda, beyler, bana yaptığınız teklife teşekkür ediyor, benden rica ettiğiniz her şeyi yerine getirmek mecburiyetini hissediyorum; her ne kadar, dertlerimi anlatmakla size merhametin yanısıra üzüntü de vereceğimden korksam da; çünkü dertlerimi ne giderecek çare bulunabilir, ne de hafifletecek teselli. Ama bütün bunlara rağmen, benim kadın olduğumu anlamış ve bir genç kız olarak tek başıma, bu kıyafetle görmüş olduğunuza göre, bunların hepsi ve ayrı ayrı her biri, herhangi birinin namusunu zedeleyeceğinden, nezdinizde şerefimi sarsmamak için, mümkün olsa söylememeyi tercih edeceğim şeyi, size anlatmam gerekecek."

Bu eşsiz güzellikteki kadın, bütün bu sözleri bir çırpıda, öyle akıcı bir konuşmayla, öyle tatlı bir ses tonuyla söyledi ki, dinleyenler, güzelliği kadar aklına da hayran oldular. Verdiği sözü tutsun diye tekrar tekliflerde bulunup yalvardılar; o da kendisini daha fazla naza çek-

meden, tevazuyla ayakkabılarını giyip saçlarını topladıktan sonra, bir taşın üzerine oturdu ve gözlerine dolan yaşları tutmaya çalışarak, çevresinde halka olmuş üç kişiye, sakin, duru bir sesle hayat hikâyesini anlatmaya başladı:

"Burada, Endülüs'te, bir düke adını vermiş bir köy vardır; dük, İspanya'da *grande* denilen asilzadelerdendir. İki oğlu vardır; büyüğü, babasının servetinin ve görünüşe bakılırsa, iyi huylarının mirasçısıdır. Küçüğünün ise, Vellido'nun ihanetleri ve Ganelon'un yalanları haricinde, neyin mirasçısı olduğunu bilemiyorum. Benim ailem, bu senyörün vasalıdır, soylu değildir ama o kadar zengindir ki, mevkii servetine denk olsa, ne ailem daha başka bir şey isterdi, ne de ben bu bahtsızlığa düşerdim; belki de benim talihsizliğim, ailemin soylu doğmamış olmasından kaynaklanıyor. Doğrusu şu ki, servetlerinden utanacak kadar soysuz da değiller, bana, bahtsızlığımın soylu olmayışlarından kaynaklandığını düşündürtmeyecek kadar soylu da değiller. Kısacası, ailem çiftçidir, sade insanlardır; şerefsiz bir ırkın kanı kanımıza karışmamıştır; eski Hıristiyan'ızdır. Ama ailem o kadarzengindir ki, serveti ve ihtişamlı yaşayışı, yavaş yavaş kendisine asilzade, hattâ şövalye şanı kazandırmaktadır. Yine de, onların en çok değer verdikleri servet ve soyluluk, benim gibi bir kızları olmasıydı; mirasçıları olacak, sevecekleri başka çocukları da olmadığından, ben dünyanın en çok şımartılan kızıydım. Benim gözümün içine bakarlardı; ben yaşlılıklarının güvencesi, sınır tanımayan sevgilerinin tek merkeziydim. Benim sevgim de onlarınkinden bir gıdım aşağı kalmazdı. Kalplerinin sahibi olduğum gibi, varlıklarının da sahibi bendim; hizmetkârları ben işe alır, ben işten atardım; her ekilenin, her biçilenin hesabı benim elimden geçerdi; yağ değirmenleri, şarap presleri, küçükbaş ve büyükbaş hayvanların hesabı, kovanların hesabı. Kısacası, babam kadar zengin bir çiftçinin sahip olabileceği, olduğu her şeyin hesabını ben tutardım; kâhya da bendim, efendi de; ben bütün bunları öyle isteyerek yapardım, onlar da öyle memnun kalırlardı ki, ne kadar anlatsam azdır. Günün boş kalan zamanlarında, ustabaşı, başçoban ve diğer gündelikçilerle gereğince ilgilendikten sonra, genç kızlara yakışan ve gerekli olan şeyleri yapardım; dikiş, nakış, sık sık da iplik eğirmek gibi. Biraz eğlenmek isteyip bu işlerden birini bıraktığımda da, ya dinî bir kitap okur, ya da harp çalardım; çünkü tecrübelerim bana, müziğin dağınık ruhları toparladığını, ruhun sıkıntılarını hafiflettiğini göstermişti. İşte aile evindeki hayatım buydu; onu böyle ayrıntılı anlatmamın sebebi, gösteriş ya da zengin olduğumu anlatma merakı değil, o iyi durumdan, bu içinde

bulunduğum mutsuzluğa gelişimde hiç suçum olmadığını göstermektir. Dediğim gibi, hayatımı bu işlerle ve manastır hayatına benzer bir kapalılık içinde geçiriyordum; evdeki hizmetkârlar dışında beni kimsenin görmediğini sanıyordum; çünkü kiliseye gittiğim günler, sabah çok erken saatte, yanımda annem ve hizmetkârlarla gider, öyle kapanır, saklanırdım ki, gözlerim ayağımı bastığım yerden başka bir şey görmezdi. Bütün bunlara rağmen, aşkın gözleri, daha doğrusu vaşak gözünden bile keskin olan aylaklığın gözleri, Don Fernando'nun, yani dükün küçük oğlunun gayretiyle beni görmüş."

Hikâyeyi anlatan kız, Don Fernando'nun adını söylediği an, Cardenio'nun yüzünün rengi değişti, terlemeye başladı, öyle telâşlandı ki, bunu gören rahiple berber, zaman zaman etkisine girdiğini söylediği delilik buhranının geldiğini sandılar. Ama Cardenio terleyip kıpırtısız durmaktan başka bir şey yapmadı; gözlerini kızdan hiç ayırmıyor, kim olduğunu düşünüyordu. Kız ise, Cardenio'daki değişikliğin farkına varmayarak hikâyesine devam etti:

"Görür görmez de, kendisinin sonradan söylediğine göre, aşkımın kölesi olmuş; bunu sonraki davranışlarıyla kanıtladı. Ama bitmeyen dertlerimin öyküsünü çabuk bitirmek için, Don Fernando'nun aşkını bana kanıtlamak amacıyla yaptıklarını anlatmadan geçmek istiyorum. Evimdeki herkese rüşvet verdi; akrabalarıma bağışlarda, vaatlerde bulundu. Sokağımızda her gün bayram, her gün kutlama vardı; geceleri çalgıcılar kimseyi uyutmuyordu. Nasıl olduğunu ben anlayamadan elime geçen mektupların sonu gelmiyordu; sevgi sözleriyle, tekliflerle doluydular; vaatlerin, yeminlerin sayısı, kelimelerinkinden fazlaydı. Bütün bunlar beni yumuşatmadığı gibi, sanki can düşmanımmışçasına sertleştiriyordu; beni razı etmek için yaptığı her şeyi, sanki aksine bir amaçla yapıyor gibiydi; Don Fernando'nun iltifatlarından hoşlanmadığım, ilgisini fazla bulduğum için değil. Bu kadar büyük bir asilzadenin beni böyle sevip takdir etmesi, açıklayamadığım bir memnuniyet veriyor, mektuplarında beni methetmesi, beni rahatsız etmiyordu; çünkü bana kalırsa, biz kadınlar, çirkin de olsak, bize güzel denmesinden daima hoşlanırız. Ama namusum ve ailemin sürekli nasihatleri, bütün bunların karşısındaydı. Don Fernando aşkını herkesin bilmesine aldırış etmediğinden, ailem durumdan açıkça haberdardı. Annemle babam, şan ve şereflerini tamamen benim faziletime ve iffetime teslim ettiklerini söylüyorlar, Don Fernando'yla benim aramdaki eşitsizliğe dikkatimi çekiyorlardı. Bunu düşünürsem, kendisi aksini iddia etse de, niyetlerinin benim iyiliğime değil, kendi hazzına yöne-

lik olduğunu anlayacağımı söylüyorlardı. Yersiz isteğinden vazgeçmesi için ben bir engel koymak istiyorsam, beni istediğim biriyle hemen evlendirmeye razıydılar; bu, bizim köyün ya da civar köylerin en belli başlı kişilerinden biri olabilirdi; çünkü ailemin serveti ve benim şöhretim, buna elveriyordu. Bu vaatler ve söylediklerinin doğruluğu, benim de kararlılığımı güçlendiriyordu; Don Fernando'ya çok küçük de olsa, isteğine ulaşabileceği umudunu verebilecek tek cevap vermedim hiçbir zaman. Onun herhalde küçümseme gibi gördüğü bu direncim, şehvetini daha da kamçılamış olmalı; bana gösterdiği ilgiye bu ismi vermek istiyorum, çünkü yakışık alır bir ilgi olsa, şu anda siz bunu öğrenmiş olmazdınız, size söylememe fısat olmazdı. Sonuçta, Don Fernando, bana sahip olma umudundan vazgeçsin diye, ya da hiç değilse beni koruyacak biri olsun diye, ailemin beni evlendireceğini öğrendi. Bu haber veya şüphe de, şimdi işiteceğiniz şeyi yapmasına sebep oldu.[1] Bir gece, odamda bana hizmet eden bir nedimemle yalnızdım; dikkatsizlik yüzünden namusum tehlikeye girmesin diye, korkumdan kapıları sıkıca kapamıştım; nasıl oldu bilmiyorum, düşünemiyorum, bu kadar kapanmaya ve tedbire rağmen, o sessizliğin, yalnızlığın ortasında, birden karşımda buluverdim kendisini. Onu görünce öyle altüst oldum ki, gözlerim bulandı, dilim tutuldu. Öyle ki, bağıracak güç bulamadım kendimde, zaten bulsaydım da, o izin vermeyecekti; çünkü derhal yanıma gelip beni kollarına aldı (ben, dediğim gibi, o kadar altüst olmuştum ki, kendimi savunamadım), ve bana öyle sözler söylemeye başladı ki, yalanın nasıl bu kadar becerikli olabildiğini, kelimeleri nasıl bu kadar gerçekmiş hissi verecek şekilde bir araya getirdiğini aklım almıyor. Namussuz, gözyaşlarıyla, hıçkırıklarla sözlerini doğruluyordu. Ailemin yanında yapayalnız, bu konularda tecrübesiz yetişmiş zavallı ben, nasıl oldu bilmem, bütün bu sahtekârlıkları hakikat zannetmeye başladım; yine de, gözyaşları ve hıçkırıkları, bende ancak namuslu bir merhamet uyandırdı. Böylece, ilk andaki korkum geçince, kaybettiğim cesaretimi bir ölçüde toparlayıp kendimden beklediğimden daha fazla bir yüreklilikle dedim ki: 'Saygıdeğer efendim, senin kollarında değil de, vahşî bir aslanın pençeleri arasında olsaydım ve kurtulmam, namusumu zedeleyecek bir hareket veya sözle mümkün olsaydı, olmuş olanı olmamış kılmak ne kadar mümkünse, o hareketi yapmam, o sözü söylemem de o kadar mümkün olurdu. Senin, benim bedenimi kollarınla kavradığın gibi, ben de kalbimi temiz hislerle bağladım; beni zorlamaya niyetliysen, senin hislerinden

1) Buradan 2 no.lu dipnota kadar olan bölüm, 1624'te Portekiz Enkizisyonu'nun sansürüne uğradı.

ne kadar farklı olduklarını kendin de göreceksin. Ben senin vasalınım, ama kölen değilim; senin asaletin, benim mütevazı soyumun şerefini lekeleme, aşağılama yetkisini sana vermiyor, vermemeli. Bir köylü, bir çiftçi olmama rağmen, kendime bir senyör, bir soylu olan sen kadar değer biçiyorum. Benim karşımda senin gücünün etkisi, servetinin değeri olamaz; sözlerin beni kandıramaz, gözyaşların, iç çekişlerin beni yumuşatamaz. Ailemin bana koca olarak seçeceği kişide bütün bu saydıklarımdan birini görsem, sevgimle sevgisine karşılık verirdim, iradem onun iradesinden çıkmazdı. Namusumu koruyabildiğim sürece, hoşuma gitmese de, senin şimdi zorla almak istediğini, o zaman kendi isteğimle verirdim. Bütün bunları şunun için söyledim: Benim meşru kocam olmayan kişinin, benden herhangi bir şey elde etmesi düşünülemez.' Bunun üzerine hain asilzade dedi ki: 'Güzeller güzeli Dorotea,' (karşınızda gördüğünüz bahtsızın adı bu), 'eğer tek düşündüğün buysa, işte sana evlilik sözü veriyorum; her şeyi gören Tanrı ve şu Meryem Ana tasviri, şahidim olsun.' "

Cardenio, kızın adının Dorotea olduğunu duyunca, yine telâşlandı ve ilk andaki düşüncesi doğrulandı; ama hikâyeyi bölmeyip, kendisinin önceden bildiği olayın nasıl sonuçlanacağını öğrenmek istediğinden, sadece şunları söyledi:

"Hanımefendi, demek adın Dorotea. Ben aynı isimde bir başkasından sözedildiğini duymuştum; onun da bahtsızlığı seninkiyle yarışabilir. Sen devam et, sırası gelince sana öyle şeyler anlatacağım ki, üzüleceğin kadar şaşırabilirsin de."

Dorotea, Cardenio'nun sözlerine kulak verdi; garip, paramparça kıyafetine baktı ve eğer kendisiyle ilgili bir şey biliyorsa, hemen söylemesini rica etti; talihi bir tek iyi şeyi elinden almamıştı, o da başına gelebilecek her felâkete katlanabilme cesaretiydi; çünkü zaten içinde bulunduğu durumu, bir nebze olsun kötüleştirebilecek bir felâket yoktu onun gözünde.

"Hanımefendi," dedi Cardenio, "düşündüğüm şey doğru olsa, bir an bile geçirmeden, aklımdan geçeni söylerdim; ama henüz fırsat kaçırılmış değil, bilmenin de sana bir yararı olmaz."

"Her neyse," dedi Dorotea, "ben hikâyeme devam edeyim; Don Fernando sonra odada bulunan tasviri alıp, evliliğimize şahit gösterdi. Çok etkileyici sözlerle, olağanüstü yeminlerle, kocam olacağına söz verdi; ben, daha o sözlerini tamamlamadan önce, dikkatli olmasını, bir köylüyle, kendi vasalıyla evlendiğini öğrendiğinde, babasının ne kadar öfkeleneceğini düşünmesini söyledim. Güzelliğimin kendisini kör

etmesine izin vermemesini, çünkü hatasına mazeret olamayacağını, beni seviyorsa, bana iyilik etmek istiyorsa, beni soyumun gerektirdiği, bana eşit bir kısmete terk etmesini, bu kadar eşitsiz evliliklerin asla başladığı şekilde mutlu devam etmediğini söyledim. Size anlattıklarının hepsini, daha başka, hatırlamadığım birçok şey söyledim, ama hiçbiri onu niyetinden vazgeçiremedi; tıpkı para ödemeyi düşünmeyen alıcının pazarlıktan çekinmediği gibi. Ben bu arada kendi kendimle tartışıyor, şöyle diyordum içimden: 'Evlilik yoluyla, mütevazı bir mevkiden soyluluğa yükselen ilk kadın ben olmayacağım, Don Fernando da güzelliğin, daha büyük ihtimalle, körü körüne aşkın, asaletine denk olmayan bir eş seçmeye sevkettiği ilk erkek değil. Eski köye yeni âdet getirmediğime göre, talihin bana sunduğu bu şerefi kabul etmem doğru olur; her ne kadar bana gösterdiği sevgi, arzusunu tatmin edinceye kadar sürse de, Tanrı nezdinde onun karısı olacağım. Eğer onu aşağılayacak olursam, kovmaya kalkarsam, görüyorum ki zora başvuracak, benim de şerefim lekelenecek; hiç suçum olmadığı halde bu duruma düştüğümü bilmeyen birinin gözünde mazeretim olmayacak. Ailemi ve başkalarını, bu adamın, odama benim iznim olmadan girdiğine inandırmaya hangi sözler yeter ki?' Bütün bu soruları ve cevapları bir anda kafamdan geçirdim; ayrıca, Don Fernando'nun yeminleri, gösterdiği şahitler, döktüğü gözyaşları, bunca gerçek sevgi gösterisiyle birlikte, benimki gibi serbest ve masum bir yüreği bile kazanabilecek inceliği ve iltifatları, sonunda üzerimde etkili olmaya başladı ve mahvım olacağını düşünemediğim şeye beni sevketti. Tanrı'nın şahitliğine yeryüzünde bir şahit eklemek için, nedimemi çağırdım; Don Fernando yeminlerini tekrarladı, teyit etti; ilk gösterdiği şahitlere yeni azizler ekledi; sözünü yerine getirmezse diye, kendine bin türlü lânet yağdırdı; tekrar gözleri doldu, iç çekişleri arttı; zaten hiç gevşetmediği kollarıyla beni daha da sıkı sarmaladı, ve böylece, nedimem odadan çıktığında benim genç kızlığım sona erdi, onun da hainliği ve alçaklığı tamamlandı. Felâketimin gecesi sona ermişti; sabah olmak üzereydi; ama sanıyorum Don Fernando daha da çabuk sabah olmasını isterdi; çünkü şehvetin tatmin olmasıyla birlikte, en büyük haz, tatminin bulunduğu yerden ayrılmaktır. Şunun için söylüyorum: Don Fernando benden aceleyle ayrıldı; nedimem sayesinde, (onu içeri getiren de nedimemdi), şafak sökmeden kendini sokağa attı. Benimle vedalaşırken, geldiğindeki kadar şevkle olmasa da, sözüne güvenmemi, yeminlerinin kesin ve doğru olduğunu söyledi; sözlerini teyit etmek için de, parmağından kıymetli bir yüzük çıkarıp benim

parmağıma taktı. Sonuçta, o gitti, ben kaldım, hüzünlü mü, sevinçli mi, bilmem. Şunu biliyorum ki, bu olay aklımı karıştırdı; düşüncelere daldım, neredeyse kendimden geçtim. Don Fernando'yu odama almakla bana ihanet ettiği için nedimemi azarlamaya yanaşmadım, ya da unuttum; çünkü başıma gelen şeyin iyi mi, kötü mü olduğuna hâlâ karar veremiyordum. Don Fernando giderken kendisine, artık onun olduğuma göre, o bunu açıklamaya karar verinceye kadar, başka gecelerde de beni aynı şekilde görebileceğini söyledim. Ertesi gece haricinde bir daha da gelmedi; bir aydan uzun bir süre boyunca, kendisini sokakta veya kilisede de göremedim. Şehirde olduğunu ve çoğu gün, çok sevdiği bir uğraş olan ava çıktığını öğrendiğim halde, onu boş yere bekledim.[2] O günlerin, saatlerin benim için ne kadar uğursuz olduklarını çok iyi biliyorum; o günlerde Don Fernando'nun yeminlerinden şüphe etmeye, hattâ inanmamaya başladım. Nedimem, cüreti yüzünden daha önce işitmediği azarı, yine o sırada işitti. Şunu da biliyorum ki, annemle babam niye mutsuz olduğumu sormasınlar, beni yalan uydurmak zorunda bırakmasınlar diye, gözyaşlarımı tutmak, yüzümdeki ifadeye hâkim olmak mecburiyetindeydim. Ama bütün bunlar bir anda sona erdi; öyle bir an geldi ki, mantık tökezledi, şerefli sözler sona erdi, sabır tükendi ve gizli düşüncelerim açığa çıktı. Çünkü birkaç gün sonra, Don Fernando'nun yakındaki bir şehirde, eşsiz güzellikte, soylu, ancak çeyizi sayesinde bu kadar soylu bir evliliği umabilecek kadar zengin olmayan bir ailenin kızıyla evlendiği, köyde konuşulmaya başladı. Kızın adının Luscinda olduğu söyleniyor, düğünde olan şaşırtıcı olaylar anlatılıyordu."

Cardenio Luscinda'nın adını duyunca, omuzlarını büzdü, dudaklarını ısırdı, kaşları çatıldı ve birazdan, gözlerinden iki çeşme gibi gözyaşları akmaya başladı. Ama Dorotea bu yüzden hikâyesini kesmeyip devam etti:

"Bu elim haber kulağıma geldiğinde, yüreğim buz keseceği yerde, öfkeyle öyle bir tutuştu ki, sokaklara çıkıp haykırmama, uğradığım ihaneti, kalleşliği herkese ilân etmeme ramak kaldı. Ama öfkem, tasarladığım ve gerçekten de uyguladığım şeyi o gece yapacağımı düşünerek, bir süreliğine dindi. Babamın hizmetkârı olan genç bir çobandan aldığım bu kıyafeti giydim; ona başıma gelen felâketi anlatıp düşmanımın bulunduğu haberini aldığım şehre kadar, benimle gelmesini rica ettim. O, önce cüretimden dolayı beni azarladı, kararımı kınadı; ama fikrimi değiştirmeyeceğimi anlayınca, bana, kendi sözleriyle,

2) 1 no.lu dipnotta başlayan, sansürlü bölümün sonu.

dünyanın öbür ucuna kadar eşlik edeceğini söyledi. Hemen o anda, bir yastık kılıfının içine, ne olur ne olmaz diye, bir kadın elbisesi, birkaç mücevher, biraz da para doldurdum. Gecenin sessizliğinde, hain nedimeme haber vermeden, genç çobanın ve sayısız düşüncelerimin eşliğinde evimden çıkıp, yürüyerek şehrin yolunu tuttum. Bir an önce varma isteğiyle, uçarcasına gidiyordum; artık olup bitmiş olanı engelleyemeyeceğime göre, hiç değilse Don Fernando'ya vicdanının buna nasıl izin verdiğini soracaktım. Gideceğim yere iki buçuk günde vardım; şehre girdiğimde, Luscinda'nın ailesinin evini sordum; ilk sorduğum kişi, benim duymak istediğimden de fazlasını söyledi. Evi tarif etti, kızın düğününde olanların hepsini anlattı; olanları bütün şehir biliyordu, insanlar bir araya gelip bunu konuşuyorlardı. Adamın anlattığına göre, Don Fernando'yla Luscinda evlendikleri gece, Luscinda evet deyip karısı olmayı kabul ettikten sonra, düşüp bayılmış; kocası hava alması için göğsünü çözdüğünde, Luscinda'nın yazısıyla kaleme alınmış bir not bulmuş; yazıda Luscinda, Don Fernando'nun karısı olamayacağını, çünkü Cardenio'nun karısı olduğunu açıklıyormuş. Bana bunları anlatan adamın dediğine göre, Cardenio, o şehrin ileri gelen soylu ailelerinden birine mensupmuş; Luscinda'nın Don Fernando'ya evet demesinin tek sebebi, ailesine itaatsizlik etmemekmiş. Kısacası, kâğıtta öyle şeyler yazılıymış ki, evlendikten sonra kendini öldürmeye niyeti olduğu anlaşılıyormuş; canına niçin kıydığını açıklıyormuş; bütün bunlar da, giysisinin bilmem neresinde buldukları hançer tarafından doğrulanmış. Bunları gören Don Fernando, Luscinda'nın kendisini alaya aldığını, rezil ettiğini, aşağıladığını düşünerek, kız ayılmadan üstüne atılmış ve üzerinde bulunan hançerle öldürmek istemiş; kızın ailesi ve diğer hazır bulunanlar engellemese, yapacakmış da. Bir de şunu anlattılar: Don Fernando hemen oradan ayrılmış; Luscinda kendine ancak ertesi gün gelebilmiş; o zaman da, ailesine, gerçekten o dediğim Cardenio'nun karısı olduğunu söylemiş. Bir şey daha öğrendim: Cardenio, düğünde hazır bulunmuş ve asla tahmin edemeyeceği halde, Luscinda'nın evlendiğini görünce, çaresizlik içinde şehirden ayrılmış. Gitmeden önce yazıp bıraktığı mektupta, Luscinda'nın kendisine yaptığı haksızlığı anlatıyor, kimsenin onu görmeyeceği yerlere gittiğini söylüyormuş. Bunların hepsi, bütün şehir tarafından biliniyor, herkes bunu konuşuyordu; Luscinda'nın aile evinden ve şehirden kaybolduğu öğrenilince (her yerde aranmış, bulunamamıştı), daha da çok konuşuldu; annesiyle babası akıllarını kaybetmek üzereymişler, Luscinda'yı bulmak için ne yapacaklarını bilemiyorlarmış. Bunu öğre-

nince, umutlarım ayaklandı; Don Fernando'yu evli bulmaktansa, hiç bulmamanın daha iyi olduğunu düşündüm. Bütün kapıların henüz kapanmadığını düşünüyordum; belki de, diyordum, Tanrı ikinci evliliğini, birincisine karşı yükümlülüğünü anlasın diye engellemiştir; Hıristiyan olduğunu hatırlasın, dünyevî değerlerden çok, vicdanına karşı sorumlu olduğunu farketsin diye. Bütün bunları zihnimden geçiriyor, kendi kendimi teselli etmeye çalışıyor, teselli bulamıyor, artık nefret ettiğim bu hayatı sürdürebilmek için uzak, boş, yalan umutlar besliyordum. Don Fernando'yu bulamayınca, şehirde ne yapacağımı bilemez halde kalmıştım; bir çığırtkanın, beni bulana büyük mükâfat verileceğini ilân ettiğini duydum, yaşım ve üzerimdeki kıyafet de tarif ediliyordu; ayrıca, bana eşlik eden delikanlının beni ailemin evinden kaçırdığı dedikodusunu da duydum. İtibarımın ne kadar düştüğünü görmek, bana çok dokundu; oraya giderek itibarımı kaybetmem yetmiyordu, bir de kiminle gittiğim eklenmişti; böyle düşük seviyeli, bana yakışmayacak biriyle. Çığırtkanı duyar duymaz, bana verdiği sadakat sözünde kararsızlık göstermeye başlamış olan hizmetkârımla birlikte, şehirden ayrıldım. Aynı gece, bulunma korkusuyla, geçit vermeyen bu dağlara sığındık. Ama her felâket yenisini davet eder, her felâketin sonu, daha büyük bir diğerinin başlangıcıdır derler; bana da öyle oldu; o ana kadar sadık ve güvenilir olan hizmetkârım, beni bu ıssızlığın ortasında görünce, güzelliğimden çok kendi edepsizliğinin kışkırtmasıyla, kendi gözünde bu yalnızlığın sunduğu fırsattan faydalanmak isteyip, utanmadan, Tanrı'dan korkmadan, bana saygı duymadan, bana kur yaptı. Utanmazca sözlerine benim kınayan, dürüst cevaplar verdiğimi görünce de, önce faydası olur sandığı ricaları bir yana bırakıp, zor kullanmaya başladı. Ama dürüstçe niyetleri daima gören ve kayıran âdil Tanrı, beni kayırdı ve bu azıcık kuvvetimle, fazla uğraşmadan, onu bir uçurumdan aşağı yuvarladım; oracıkta bıraktım; ölü mü, diri mi bilmiyorum. Sonra yorgunluğuma ve korkuma rağmen, hızla dağların içlerine doğru ilerledim; tek düşüncem, tek amacım, buralarda gizlenmek, ailemden ve ailem adına beni arayanlardan kaçmaktı. İşte bu niyetle, bilmiyorum kaç ay önce, buraya geldim; bir çobana rastladım, bu dağın içlerindeki bir köye hizmetkâr olarak götürdü beni; bütün bu süre boyunca kendisine çobanlık ettim; hiç beklemediğim bir anda beni eleveren bu saçlarımı gizlemek için, hep kırlarda olmaya çalıştım. Ama bütün çabalarım, dikkatim fayda etmedi; çünkü efendim benim erkek olmadığımı anladı ve onda da, hizmetkârımda olduğu gibi, kötü düşünceler uyandı.

Kader her derdin çaresini de bulmadığı için, efendimi, hizmetkârım gibi yuvarlayıp kurtulabileceğim bir uçurum, bir çukur bulamadım; ona karşı kuvvetimi ya da ikna gücümü denemektense, kaçıp tekrar bu ıssız yerlerde gizlenmeyi daha uygun buldum. İşte böyle, yine pusuya yattım; karşıma bir engel çıkmadan, iç çekerek, ağlayarak Tanrı'ya yalvarabileceğim bir yer aramaya başladım; bahtsızlığıma acısın, kurtulmam için bana güç versin, yardım etsin diye. Veya bu ıssız yerde can vereyim; kendi suçu olmadan, hem kendi memleketinde, hem yabancı illerde, dedikoduya meydan veren bu zavallıdan bir anı kalmasın geriye."

YİRMİ DOKUZUNCU BÖLÜM

Âşık şövalyemizi, kendine reva gördüğü ağır kefaretten kurtarmak için tasarlanan kurnazca düzene dair

"İşte beyler, başıma gelen felâketin gerçek öyküsü bu; duyduğunuz hıçkırıklarla dinlediğiniz sözlerin, gözlerimden akan yaşların bolluğu sebepsiz miymiş, siz karar verin. Derdimin nasıl bir dert olduğunu düşünecek olursanız, tesellinin nafile olduğunu göreceksiniz; çünkü bu derdin çaresi yok. Sizden tek ricam var– bunu kolaylıkla yapabilirsiniz, yapmalısınız da– beni arayanlar tarafından bulunma korkusu yüzünden ölmeden, nerede yaşayabileceğim konusunda nasihat verin bana. Ailemin beni çok sevdiğini ve beni iyi karşılayacaklarını bildiğim halde, onların karşısına, kendilerinin düşündüğü şekilde çıkmayacağımı, benden bekledikleri dürüstlüğü, yüzüme baktıklarında bulamayacaklarını düşünmek bile, öyle utanç veriyor ki bana, bir daha yüzlerini görmemek pahasına, temelli sürgün hayatı yaşamaya razıyım."

Bunları söyleyip sustu ve yüzü, ruhunu kaplayan keder ve utancı açıkça gösteren bir renge büründü. Onu dinlemiş olanların ruhunu ise, kızın bahtsızlığı karşısında hem merhamet, hem de şaşkınlık kaplamıştı.Rahip hemen kızı avutmak, nasihat etmek istediyse de, Cardenio önce davrandı ve dedi ki:

"Demek ki, sen zengin Clenardo'nun tek kızı, güzel Dorotea'sın."

Dorotea, babasının adını duyunca ve söyleyenin sefil halini görünce şaşırdı; Cardenio'nun kılığını daha önce tarif etmiştik. Dedi ki:

"Peki, kardeşim, siz kimsiniz ki babamın adını biliyorsunuz? Ben,

yanlış hatırlamıyorsam, kara bahtımın hikâyesini sizlere anlatırken, babamın adını söylememiştim."

"Ben," dedi Cardenio, "sizin anlattığınıza göre, Luscinda'nın, kocası olduğunu söylediği talihsizim, hanımefendi. Ben bahtsız Cardenio'yum; sizi bu hale getiren kişinin kötü niyeti, beni de bu gördüğünüz hale getirdi: sefil, çıplak, teselli bulmaz ve en kötüsü de, şuursuz bir hale; çünkü Tanrı'nın şuurumu bana iade etmeyi uygun bulduğu kısa süreler haricinde, aklımı da kaybettim. Ben, Don Fernando'nun yaptığı haksızlıklara şahit olan, Luscinda'nın, karısı olmaya evet deyişini duyan adamım, Dorotea. Luscinda'nın baygınlığının nereye varacağını, göğsünden çıkan kâğıdın ne sonuç vereceğini bekleme cesaretini gösteremedim; çünkü ruhum bu kadar felâketi bir arada görmeye dayanamadı. Bunun üzerine, o evden sabırsızlıkla ayrılıp beni evinde misafir eden adama, Luscinda'ya verilmek üzere bir mektup bıraktım ve bu ıssız yerlere geldim. Niyetim, o andan itibaren nefret ettiğim, can düşmanım saydığım hayatıma, burada son vermekti. Ama kaderim, hayatıma son vermek istemeyip aklımı başımdan almakla yetindi; belki de sizi bulma saadetine beni kavuşturmaktı niyeti. Anlattıklarınız doğruysa –ki öyle olduğuna inanıyorum– Tanrı her ikimizin de bahtsızlığını, düşündüğümüzden daha iyi bir şekilde sonuçlandırmayı tasarlıyor olabilir. Luscinda benim olduğundan Don Fernando'yla evlenemeyeceğine, Don Fernando da sizin olduğundan onunla evlenemeyeceğine ve Luscinda da bunu açıkça belirtmiş olduğuna göre, Tanrı'nın, her birimize, kendimize ait olan şeyi geri vereceğini umabiliriz; çünkü onlar hâlâ bizim, kaybedilmiş bir şey yok. Madem ki böyle bir tesellimiz var, üstelik de çok uzak umutlardan ya da çılgınca hayallerden doğmuş değil, size yalvarırım hanımefendi, dürüst düşüncelerinizi yeni bir karara yöneltin, ben de öyle yapacağım. Daha iyi bir talihe hazırlayın kendinizi. Size bir asilzade ve Hıristiyan olarak yemin ediyorum; sizi Don Fernando'nun eşi olarak görünceye kadar terk etmeyeceğim. Size olan borcunu, ikna ederek kabul ettiremezsem de, asilzade olarak hakkımı kullanıp size yaptığı haksızlığa karşı, kendisini düelloya davet edeceğim; bana yapılan hakareti unutup, intikamını gökyüzündeki Tanrı'ya bırakarak, yeryüzünde sizin intikamınızı almakla ilgileneceğim."

Cardenio'nun sözleri, Dorotea'nın şaşkınlığını daha da artırdı; bunca teklife nasıl teşekkür edeceğini bilemeyerek ayaklarına uzanıp öpmek istedi; ama Cardenio buna izin vermedi. Rahip ikisinin de yerine konuşarak Cardenio'nun güzel sözlerini onayladı ve ikisinin de

kendisiyle birlikte, köyüne gitmeleri için yalvardı, nasihat verdi, ikna etti. Orada ihtiyaçları karşılanır, Don Fernando'nun nasıl bulunacağı, Dorotea'nın ailesine nasıl götürüleceği veya en uygun bulunan şeyin nasıl yapılacağı düşünülür, kararlaştırılırdı. Cardenio ve Dorotea teşekkür ederek yardım teklifini kabul ettiler. Bütün bu süre boyunca sessizce, merak içinde dinlemiş olan berber de kibar bir konuşma yaptı ve kendilerine yardım etmeyi, rahip kadar büyük bir hevesle teklif etti.

Ayrıca, oraya gelmelerinin sebebini ve Don Quijote'nin garip deliliğini kısaca anlatarak onu almaya gitmiş olan silâhtarını beklediklerini söyledi. Cardenio, Don Quijote'yle kavgasını bir rüya gibi hatırlayıp diğerlerine anlattı; ama kavganın sebebini hatırlayamadı.

Bu sırada, birinin seslendiğini duydular; Sancho Panza'nın sesini tanıdılar. Onları bıraktığı yerde bulamadığından, sesleniyordu. Oldukları yerden çıkıp Sancho'yu buldular; Don Quijote'yi sordular. Sancho efendisini don gömlek, zayıflamış, sararmış, açlıktan ölmek üzere bir halde bulduğunu anlattı; sevgili Dulcinea'sını düşünüp iç çekiyormuş; Sancho sevgilisinin orayı terk edip El Toboso'ya gitmesini emrettiğini, kendisini orada beklediğini söylediği halde, Don Quijote ona lâyık olduğunu kanıtlayacak kahramanlıklar yapmadan önce, güzel huzuruna çıkmamaya kararlı olduğu cevabını vermiş. Böyle giderse, icap ettiği gibi imparator, hattâ en azından başpiskopos olamama tehlikesi başgösterdiğinden, Sancho efendisini oradan çıkarmak için bir şey yapmalarını istedi.

Rahip merak etmemesini, efendisi istemese de kendisini oradan çıkaracaklarını söyledi. Sonra Cardenio'yla Dorotea'ya, Don Quijote'nin durumuna çare olarak, hiç değilse evine götürebilmek için düşündükleri şeyi anlattı. Bunun üzerine Dorotea, yardıma muhtaç genç kız rolünü berberden daha iyi oynayabileceğini söyledi; üstelik yanında buna uygun bir kıyafet de vardı; rolü gereği söyleyeceği şeyleri ona bırakabilirlerdi, çünkü kendisi epeyce şövalye kitabı okumuştu ve yardıma muhtaç bakirelerin, gezgin şövalyelerden bir ihsan istediklerinde kullandıkları üslûbu gayet iyi biliyordu.

"Öyleyse," dedi rahip, "hemen harekete geçmekten başka yapılacak şey kalmadı; talihin bizden yana olduğuna hiç şüphe yok. Sizlere, hiç beklemediğiniz halde bir çare göründü; bizim de işimiz kolaylaştı."

Dorotea derhal yastık kılıfından, çok güzel, yünlü kumaştan bir elbiseyle gösterişli yeşil kumaştan bir başörtüsü çıkardı. Küçük bir

kutudan çıkardığı kolye ve diğer mücevherleri de takıp bir çırpıda süslendi ve varlıklı, soylu bir hanımefendiye benzedi. Bütün bunları ve daha başkalarını, ne olur ne olmaz diye evden ayrılırken yanına aldığını ve o ana kadar da ihtiyaç olmadığını söyledi. Hepsi zarafetine, kibarlığına ve güzelliğine hayran oldular ve böyle bir güzelliği reddeden Don Fernando'nun zevksiz olduğuna hükmettiler.

Ama en çok şaşıran, Sancho Panza oldu; hayatında hiç bu kadar güzel bir insan görmemiş gibi geliyordu ona –gerçekten de öyleydi. Rahibe bu harikulâde güzellikteki hanımın kim olduğunu ve o sapa yerde ne yaptığını sordu, heyecan içinde.

"Sancho kardeşim," dedi rahip, "bu güzel hanımefendi, kısaca söylemek gerekirse, büyük Micomicon krallığının, baba tarafından doğrudan mirasçısı. Kendisi, efendinizden bir ihsan isteyecek; o da, büyük bir devin kendisine yapmış olduğu kötülüğün intikamını alması. Efendiniz bütün dünyada öyle iyi bir şövalye olarak ün yapmış ki, bu prenses onu aramaya, Gine'den gelmiş buraya."

"Ne hayırlı bir arayış, ne hayırlı bir buluş," dedi bunun üzerine Sancho Panza. "Hele efendime talih yardım eder de o kötülüğün intikamını alır, zat-ı âlinizin söylediği o orospu çocuğu devi öldürürse. Bulursa ve hayalet değilse, mutlaka öldürür, ama efendimin hayaletler karşısında hiçbir gücü yok. Yalnız ben zat-ı âlinizden özellikle bir şey rica edeceğim; muhterem Peder: Efendim korktuğum gibi başpiskopos olmaya kalkmasın diye, lütfen zat-ı âliniz hemen bu prensesle evlenmesini öğütleyin ona. Böylece başpiskopos olamaz, kolayca imparator olabilir, benim de arzularım gerçekleşir. Ben iyice düşündüm, kendi adıma, efendimin başpiskopos olmasının iyi olmayacağına karar verdim. Ben Kilise'nin işine yaramam, evliyim çünkü; şimdi kalkıp da karım, çocuklarım varken, Kilise mensubu olabilmek için özel izin peşinde koşmam, pek uzun bir iş olur. Kısacası, muhterem Peder, her şey efendimin derhal bu hanımla evlenmesine bağlı; henüz adını bilmediğim için, hanım diyorum sadece."

"Adı," dedi rahip, "Prenses Micomicona; krallığının adı Micomicon olduğuna göre, belli ki adının bu olması gerek."

"Buna hiç şüphe yok," dedi Sancho. "Soyadı olarak, doğdukları yerin adını alan çok kişi biliyorum ben; Pedro de Alcala, Juan de Ubeda, Diego de Valladolid gibi. Herhalde Gine'de de aynı âdet var, kraliçeler krallıklarının adını alıyorlar."

"Herhalde," dedi rahip. "Efendinizin evlenmesi konusunda da, elimden geleni yapacağım."

Sancho buna ne kadar memnun olduysa, rahip de onun saflığına o kadar şaşırdı; efendisinin imparator olacağından hiç şüphesi olmadığına göre, onun da hayali aynı zırvalıklarla dolmuştu.

Bu arada Dorotea rahibin katırına binmiş, berber de öküz kuyruğundan yapılmış sakalı takmıştı. Sancho'ya kendilerini Don Quijote'nin olduğu yere götürmesini söylediler ve rahiple berberi tanıdığını söylememesini tembih ettiler; çünkü efendisinin imparator olması, tamamen onları tanımamasına bağlıydı. Rahiple Cardenio, onlarla birlikte gitmek istemediler; Cardenio, Don Quijote aralarındaki kavgayı hatırlamasın diye, rahip de henüz kendi varlığına gerek olmadığı için. Ve böylece, onları önden gönderip kendileri de yürüyerek, ağır ağır izlediler. Rahip Dorotea'ya yapması gereken şeyi hatırlatmayı ihmal etmedi; o da hiç merak etmemelerini, her şeyin kusursuz biçimde, tıpkı şövalye kitaplarında tasvir edildiği şekilde yapılacağını söyledi.

Herhalde üç çeyrek fersah yol almışlardı ki, birbirine girmiş kayaların arasında Don Quijote'yi gördüler; giyinikti ama zırhsızdı. Dorotea kendisini görüp de Sancho'dan Don Quijote olduğunu öğrendiği anda, küheylânını mahmuzladı, muhteşem sakallı berber de onu izledi. Yanına geldiklerinde, silâhtar kendini katırından aşağı atıp Dorotea'yı kucakladı. Dorotea da, zarif bir şekilde aşağı inip Don Quijote'nin önünde diz çöktü. Don Quijote ayağa kaldırmak için uğraştığı halde, Dorotea kalkmadı ve şöyle konuştu:

"Ey korkusuz, yiğit şövalye! Sonsuz iyiliğiniz ve nezaketinizle, isteyeceğim ihsanı kabul edinceye kadar buradan kalkmayacağım; ricamı yerine getirirseniz, sizin şanınıza şan, şerefinize şeref katılacak, güneşin şimdiye dek aydınlatmış olduğu en kederli, en bahtsız genç kız da huzura kavuşacak. Eğer bileğinizin gücü, ebedî şöhretinize denkse, ırak diyarlardan, derdine çare bulmanız için, şanınızı duyup gelen bu bahtsıza yardım etmeye mecbursunuz."

"Güzel hanımefendi," dedi Don Quijote, "siz ayağa kalkmadıkça, ne size bir cevap vereceğim, ne de söylediklerinizi dinleyeceğim."

"Siz sonsuz nezaketinizle ricamı kabul etmedikçe kalkmayacağım beyefendi," dedi dertli bakire.

"Kralıma, vatanıma ve kalbimin, özgürlüğümün anahtarının sahibine bir zarar gelmeden isteğinizi yerine getirebileceksem, ricanızı kabul ediyorum," dedi Don Quijote.

"Saydıklarınız kesinlikle hiçbir zarar görmeyecek, iyi yürekli şövalye," diye cevap verdi elemli genç kız.

Bu arada Sancho Panza, efendisinin kulağına eğilerek çok alçak sesle dedi ki:

"Ricasını rahatlıkla kabul edebilirsiniz efendim; matah bir şey değil, bir devi öldürmekten ibaret. Ricada bulunan ise, yüce Prenses Micomicona, büyük Etiyopya Micomicon krallığının kraliçesi."

"Kim olursa olsun," dedi Don Quijote, "ben mecbur olduğum, vicdanımın emrettiği şeyi, yeminime uygun şekilde yapacağım."

Sonra genç kıza dönüp dedi ki:

"Kalkınız eşsiz güzel; benden istediğiniz neyse, yapacağıma söz veriyorum."

"İstediğim ihsan şu," dedi genç kız; "lütfen derhal benimle, sizi götüreceğim yere gelin ve hem Tanrı'nın, hem insanların yasalarına karşı gelerek krallığımı gasp eden hainden intikamımı alıncaya kadar, başka bir serüvene girmeyeceğinize, başka bir ihsan ricasını kabul etmeyeceğinize söz verin."

"Ricanızı aynen kabul ediyorum," diye cevap verdi Don Quijote. "Şu andan itibaren, hanımefendi, sizi üzen bu derdi unutun ve sönmüş olan umutlarınızı canlandırın, güçlendirin. Tanrı'nın ve cesaretimin yardımıyla, göreceksiniz ki, kısa bir süre sonra, size karşı gelmek isteyen alçaklara rağmen, tekrar krallığınızın başında, köklü ve büyük hükümdarlığınızın tahtında oturuyor olacaksınız. Şimdi iş başına; çünkü tehlikenin büyüğü gecikmektir derler."

Çaresiz bakire inatla ellerini öpmek için uğraştıysa da, daima nazik, kibar bir beyefendi olan Don Quijote, kesinlikle izin vermedi; onu ayağa kaldırıp büyük bir nezaket ve saygıyla kucakladıktan sonra, Sancho'ya Rocinante'nin kolanlarını kontrol etmesini ve hemen zırhını giydirmesini emretti. Sancho, zafer abidesi gibi bir ağaca asılmış olan zırhları indirdi ve kolanları gözden geçirip efendisinin zırhını çabucak giydiriverdi. Don Quijote, hazır olunca dedi ki:

"Haydi gidelim ve Tanrı'nın yardımıyla bu yüce hanımefendinin ricasını yerine getirelim."

Berber hâlâ diz çökmüş durumdaydı; gülmesini tutmak için büyük gayret sarfediyor, sakalı düşmesin diye dikkatle, tek eliyle tutuyordu; sakalın düşmesi, niyetlerini de suya düşürebilirdi. Ricanın kabul edildiğini ve Don Quijote'nin ricayı yerine getirmek için acele ettiğini görünce, ayağa kalkıp hanımını bir elinden tuttu ve ikisi birlikte katıra bindirdiler. Sonra Don Quijote Rocinante'ye bindi; berber de katırına yerleşti; Sancho ise yaya kaldı ve eşeğinin eksikliğini hissederek, kayboluşunu hatırladı tekrar. Ama keyfini bozmadı, çünkü efendisi-

nin artık doğru yolda olduğunu, imparator olmasına ramak kaldığını düşünüyordu. O prensesle evleneceğinden ve en azından Micomicon kralı olacağından hiç kuşkusu yoktu. Canını sıkan tek şey, bu krallığın zenciler ülkesinde olması, dolayısıyla kendisine verilecek vasalların hepsinin, mecburen zenci olacağıydı. Buna hemen kafasından bir çare buldu ve kendi kendine dedi ki:

"Vasallarımın zenci olmasından bana ne? Hepsini alıp İspanya'ya getirir, anında satıveririm; o parayla da bir soyluluk unvanı ya da mevki satın alır, hayatımın geri kalanını huzur içinde geçiririm. Bundan ötesi var mı? Yok; ben uyanık adamım, becerikliyim de, ister otuz, ister on bin vasalı göz açıp kapayıncaya kadar satıveririm. Yaşlısını gencini şıpınişi uçuruveririm; istedikleri kadar siyah olsunlar, çil çil altına çeviririm ben onları. Enayi değilim ya!"

Bu düşüncelerle öyle hız kazanıp öyle memnun yürüyordu ki, yaya kalmanın sıkıntısını unutmuştu.

Cardenio'yla rahip bütün bunları çalılıkların arasından seyrediyor, yanlarına nasıl gideceklerini bilemiyorlardı. Ama müthiş kurnaz olan rahip, amaçlarına ulaşmak için derhal bir yol buldu ve yanındaki bir kutuda bulunan makasla, çabucak Cardenio'nun sakalını kesti; üstündeki kısa gri ceketle siyah pelerini ona giydirdi; kendisi de çamaşırlarıyla kaldı. Cardenio eski halinden o kadar farklıydı ki, aynaya baksa, kendisini tanıyamazdı. Bu iş bitince, ikisi kılık değiştirdikleri sırada ötekiler öne geçmiş oldukları halde, kolaylıkla onlardan önce anayola çıktılar; çünkü inişli çıkışlı arazide hayvanlar yayalardan daha zor ilerliyordu. Dağın çıkışındaki düzlükte durdular; Don Quijote'yle arkadaşları ortaya çıktığında, rahip uzun uzun baktı, tanır gibi olduğunu gösteren hareketler yaptı ve epeyce baktıktan sonra, kollarını açıp haykırarak yanına gitti:

"Şükür kavuşturana, şövalyeliğin aynası, hemşerim La Mancha'lı Don Quijote, asaletin kaymağı, muhtaçların kurtarıcısı, koruyucusu, gezgin şövalyelerin hası."

Bu sözleri söylerken, Don Quijote'nin sol dizine sarılmıştı. Adamın yaptıklarına, söylediklerine şaşıran Don Quijote dikkatle baktı ve sonunda tanıdı; ama şaşkınlığı geçmedi. Attan inmeye çalışıp çabalıyor, rahip izin vermiyordu. Don Quijote şöyle diyordu:

"Muhterem Peder, bırakınız lütfen, benim at üstünde, zat-ı âliniz gibi muhterem bir şahsiyetin ise yaya olması yakışık almaz."

"Buna kesinlikle izin veremem," dedi rahip. "Zat-ı âliniz at üzerinde kalınız, çünkü çağımızda görülmüş en büyük kahramanlıkları

at üzerindeyken yapıyorsunuz; ben değersiz bir rahip olarak, zat-ı âlinizle birlikte olan bu beylerden birinin katırına, arkasına binmekle yetinirim, bir mahzuru yoksa eğer. Hattâ o zaman kendimi Pegasos'un üzerine ya da bugün hâlâ Compluto yakınındaki büyük Zulema tepesinin yamacında, büyü etkisinde uyuyan ünlü Magripli Mustarık'ın küheylânına binmiş sayarım."

"Ben bunu düşünmedim, muhterem Peder," dedi Don Quijote. "Fakat biliyorum ki, sayın prenses, benim hatırım için, silâhtarına katırının eyerini size bırakmasını seve seve emredecektir; eğer katır dayanırsa, silâhtar da terkisine biner."

"Katır dayanır bence," diye cevap verdi prenses. "Ayrıca sayın silâhtarıma emretmeme gerek olmayacağını da biliyorum; kendisi o kadar kibar ve terbiyelidir ki, binek hayvanı varken bir din adamının yürümesine razı olmayacaktır."

"Doğru," dedi berber.

Çabucak katırdan inip rahibi eyere oturmaya davet etti; o da fazla yalvartmadan oturdu. Ne var ki, berber katırın terkisine binerken, kiralık olan katır (ne kadar kötü olduğunu belirtmek için bunu söylemek yeter), arka tarafını hafifçe havaya kaldırıp havaya öyle iki çifte attı ki, Üstat Nicolás'ın göğsüne ya da kafasına isabet etse, Don Quijote'nin peşinden geldiklerine lânet ederdi. Yine de korkusundan sıçrayıp yere düştü ve sakalına dikkat etmediğinden, o da yerinden çıktı. Sakalsız kaldığını gören berber, çareyi, iki eliyle yüzünü kapatıp dişlerinin döküldüğünden yakınmakta buldu. Don Quijote, yere düşen silâhtarın epey uzağında koca sakalın kansız, çenesiz durduğunu görünce, dedi ki:

"Yüce Tanrım, bu ne büyük mucize! Sakalı sanki mahsus kesilmiş gibi yüzünden ayrılıp düştü!"

Yalanının ortaya çıkma tehlikesi altında olduğunu gören rahip, hemen koşup sakalı alarak, yattığı yerde hâlâ feryat eden Üstat Nicolás'ın yanına gitti ve başını göğsüne yapıştırıp sakalı yerine taktı. Bir yandan da bir şeyler mırıldanıyordu; sakal yapıştırmak için hususî bir dua okuyup üflediğini, birazdan göreceklerini söyledi. Sakalı taktıktan sonra da geriye çekildi; silâhtarın sakalı öyle güzel yapışmış, eski haline dönmüştü ki, Don Quijote afallayıp kaldı. Rahibe bu duayı uygun bir vakitte kendisine öğretsin diye yalvardı. Duanın sakal yapıştırmaktan öte marifetleri olduğunu anlamıştı; çünkü sakalın koptuğu yerde etin de yaralanması gerektiği açıktı; bu dua bütün yaraları iyileştirdiğine göre, sakaldan başka şeylere de faydası var demekti.

"Öyledir," dedi rahip ve ilk fırsatta öğretmeye söz verdi.

İlk önce katır üzerinde rahibin gitmesine ve yaklaşık iki fersah uzaktaki hana varıncaya kadar, üçünün dönüşümlü olarak binmelerine karar verildi. Böylece üçü, yani Don Quijote, prenses ve rahip hayvanların üzerinde, üçü, Cardenio, berber ve Sancho Panza da yaya olarak yola çıkmaya hazır olunca, Don Quijote genç hanıma dedi ki:

"Zat-ı âliniz hangi yoldan gitmek istiyorsanız, buyrun seçin."

O daha cevap veremeden, rahip dedi ki:

"Majesteleri hangi krallığa gitmek istiyorlar? Acaba Micomicon krallığına mı? Öyle olmalı, yoksa ben krallıklar hakkında hiçbir şey bilmiyorum demektir."

Zekî bir kız olan Dorotea, evet demesi gerektiğini anlayarak dedi ki:

"Evet efendim; o krallığa gitmek istiyorum."

"Madem öyle," dedi rahip, "bizim köyün ortasından geçmeniz gerekiyor; oradan zat-ı âliniz Kartaca yoluna saparsınız, talihiniz varsa, Kartaca'dan kalkan bir gemi bulursunuz. Rüzgâr sizden yana olursa, deniz sakinse, fırtına da çıkmazsa, dokuz yılı bulmadan, büyük Meona, pardon, yani Meotides Gölü görünecektir. Majestelerinin krallığı ise, oradan yüz günü biraz aşkın bir mesafededir."

"Maalesef yanılıyorsunuz efendim," dedi prenses. "Ben krallığımdan ayrılalı henüz iki yıl olmadı; üstelik de havalar hiç iyi gitmedi; buna rağmen, işte en büyük arzuma kavuştum; yani saygıdeğer La Mancha'lı Don Quijote'yi buldum. Methini İspanya'ya ayak bastığım anda duydum ve onu aramak için yollara düştüm; nezaketine sığınmak ve kaderimi yenilmez bileğinin gücüne teslim etmek için."

"Yeter, beni methetmeyin artık," dedi Don Quijote. "Ben her türlü iltifata karşıyımdır; bunlar iltifat olmasa bile, bu tür sözler yine de saf kulaklarımı incitmekte. Bir tek şey söylemek istiyorum hanımefendi, gücüm olsa da, olmasa da, olduğu kadarını, ölünceye dek hizmetinize sunmak mecburiyetindeyim. Şimdi bunu sırası gelinceye kadar bir yana bırakalım da, muhterem Peder lütfedip bize söylesin, böyle yalnız, hizmetkârsız, beni korkutacak kadar incecik giyinmiş olarak buralara gelmesinin sebebi nedir?"

"Buna kısaca cevap vermek istiyorum," dedi rahip. "Sayın Don Quijote, ben ve berber dostumuz Üstat Nicolás, Sevilla'ya, benim uzun yıllar önce Amerika'ya yerleşmiş olan bir akrabamın gönderdiği parayı almaya gidiyorduk; oldukça da yüklü bir miktar para, altmış bin pesonun üzerinde. Dün buradan geçiyorduk ki, yolumuza çıkan dört

haydut, sakallarımıza varıncaya kadar her şeyimizi aldılar; öyle ki, berber takma sakal takmak zorunda kaldı. Bu delikanlıyı da," dedi Cardenio'yu göstererek, "tanınmayacak hale getirdiler. İşin ilginç yanı şu ki, bize saldıran adamların kürek mahkûmu oldukları bu civarda herkes tarafından biliniyor. Bu mahkûmları, başkalarıyla birlikte, aşağı yukarı aynı yerde, yanlarındaki komiser ve muhafızlara aldırmayacak kadar korkusuz bir adam serbest bırakmış. Hiç şüphesiz, adam ya deliydi, ya mahkûmlar kadar azılı bir hayduttu, ya da vicdansızın tekiydi; çünkü kurdu koyunların arasına, tilkiyi tavukların arasına, sineği balın ortasına salmış; adalete meydan okumuş; haklı emirlerine karşı gelerek kralına, senyörüne başkaldırmış. Kadırgaları kürekçilerden mahrum bırakarak, yıllardır dinlenen Santa Hermandad'ı ayağa kaldırmış; kısacası, bedenine faydası olmadığı gibi, ruhunu kaybetmesine sebep olacak bir iş yapmış."

Sancho, rahiple berbere, efendisinin büyük şeref duyduğu kürek mahkûmları serüvenini anlatmıştı; rahip de bu yüzden, Don Quijote ne yapacak, ne diyecek diye bu konuda ısrar ediyordu. Don Quijote ise, onun her sözüyle renkten renge giriyor, o adamcağızları kendisinin serbest bıraktığını söylemeye cesaret edemiyordu.

"İşte," dedi rahip, "bu adamlar soydu bizi. Merhameti sonsuz olan Tanrı, hakettikleri cezayı çekmelerini engelleyen kişiyi affetsin."

OTUZUNCU BÖLÜM

Güzel Dorotea'nın zekâsına ve daha başka çok hoş, eğlenceli şeylere dair

Rahip daha sözünü yeni bitirmişti ki, Sancho atıldı:

"Aman, muhterem Peder, bu kahramanlığı yapan, benim efendim. Üstelik de ben ona önceden söyledim; dikkat edin dedim; onları serbest bırakmak günah, hepsi azılı haydut oldukları için küreğe gidiyor dedim."

"Aptal," dedi bunun üzerine Don Quijote. "Yollarda rastladıkları dertli, zincire vurulmuş, ezilen kimselerin, suçları yüzünden mi, yetenekleri yüzünden mi o halde, o belâda olduklarını araştırmak, gezgin şövalyelere düşmez. Gezgin şövalyelere düşen tek şey, onların haydutluklarına değil, kederlerine bakıp, muhtaç kimseler olarak onlara yardım etmektir. Ben tesbih gibi dizilmiş bir alay elemli, bahtsız insanla

karşılaştım ve tarikatımın emrettiği şekilde hareket ettim; hesabı öbür dünyada verilir. Saygıdeğer rahibin kutsal şahsı için söylemiyorum; yaptığımı beğenmeyen diğerleri, şövalyelikten hiçbir şey anlamıyorlar demektir; soysuz bir orospu çocuğu gibi yalan söylüyorlar demektir; bunu da kılıcımla ispat etmeye hazırım, yemin ederim."

Bunları söyleyip üzengilere iyice yerleşti, miğferini aşağı çekti; Mambrino'nun tolgası sandığı, forsaların yamultmuş olduğu berber leğenini, düzelttirmek üzere, eyerin önüne asılı olarak taşıyordu.

Zekî ve esprili bir kız olan Dorotea, Don Quijote'nin çılgınlığını ve Sancho Panza haricinde herkesin onunla alay ettiğini anlayarak onlardan geri kalmak istemedi ve onun böyle öfkelendiğini görünce dedi ki:

"Saygıdeğer şövalye, lütfen bana vermiş olduğunuz sözü ve buna göre, ne kadar âcil olursa olsun, başka bir serüvene atılamayacağınızı hatırlayın. Zat-ı âliniz merak etmeyiniz, sayın rahip, forsaların bu yenilmez savaşçı tarafından serbest bırakıldığını bilseydi, ağzına üç dikiş atar, hattâ üç kez dilini ısırır da, zat-ı âliniz aleyhinde tek kelime söylemezdi."

"Yemin ederim ki öyle," dedi rahip. "Hattâ bıyığımın yarısını yolardım."

"Susacağım hanımefendi," dedi Don Quijote. "Göğsümde yükselen haklı öfkeyi bastırıp size verdiğim sözü yerine getirinceye kadar sessiz ve sakin olacağım. Ama buna karşılık, size yalvarıyorum, eğer sizi üzmeyecekse, bana talihsizliğinizi anlatın, tam ve kesin intikam alacağım kişilerin sayısını, kimliğini bana söyleyin."

"Memnuniyetle söylerim," dedi Dorotea, "eğer dert ve felâket dinlemek sizi rahatsız etmeyecekse."

"Rahatsız etmez hanımefendi," diye cevap verdi Don Quijote.

Bunun üzerine Dorotea söze başladı:

"Madem öyle, anlatacaklarımı dikkatle dinleyiniz."

Bu sözleri söyler söylemez, akıllı Dorotea'nın uyduracağı hikâyeyi merak eden Cardenio'yla berber, yanıbaşına geldiler. Dorotea konusunda efendisi kadar yanılgı içinde olan Sancho da öyle yaptı. Dorotea da eyerine iyice yerleştikten, öksürdükten ve diğer hazırlıklarını yaptıktan sonra, büyük bir zarafetle anlatmaya koyuldu:

"Her şeyden önce, şunu bilmenizi isterim ki, saygıdeğer beyefendiler, benim adım..."

Rahibin kendisine taktığı adı unuttuğu için sözlerine ara verdi;

ama neyi düşündüğünü anlayan rahip, hemen imdadına yetişerek dedi ki:

"Saygıdeğer hanımefendi, bahtsızlığınızı anlatırken zat-ı âlinizin kafasının karışmasında şaşılacak bir şey yok. Felâketler çoğu kez, başına geldikleri kimsenin hâfızasını mahvederler; öyle ki, kendi adını bile unutturabilirler. Zat-ı âlinize de aynı şey oldu; büyük Micomicon krallığının meşru vârisi Prenses Micomicona olduğunuzu unuttunuz. Zat-ı âliniz bu hatırlatmayla, anlatmak istediğiniz her şeyi, incinmiş hâfızanızdan şimdi kolaylıkla bulup çıkartabilirsiniz."

"Gerçekten de öyle," diye cevap verdi prenses. "Bundan böyle herhangi bir hatırlatmaya gerek olacağını sanmıyorum; gerçek öykümü sağ salim sona erdireceğim. Kral babamın adı Bilge Tinacrio'ydu ve büyü âlimiydi; ilmi sayesinde, Kraliçe Jaramilla'nın, yani annemin, kendisinden önce öleceğini, kendisinin de kısa bir süre sonra hayata gözlerini kapayacağını ve benim de, öksüz ve yetim kalacağımı öğrenmişti. Ama kendisi buna üzülmekten ziyade, başka bir konuda, kesin olarak bildiği şeyin, onu çok endişelendirdiğini söylerdi. Bizim krallığımıza neredeyse bitişik olan bir büyük cezire vardır; hükümdarı olan azman devin adı, Karanlık Bakışlı Pandafilando'dur. Gözleri yerli yerinde ve düzgün olduğu halde, hep şaşıymış gibi ters baktığı ve bunu da kötülüğünden, karşısındakini korkutmak, ürkütmek için yaptığı, herkesçe bilinen bir gerçektir. Babam, bu devin, benim öksüz kaldığımı öğrendiğinde, büyük bir orduyla krallığıma saldırıp tümünü fethedeceğini, bana sığınabileceğim küçük bir köy bile bırakmayacağını biliyordu. Kendisiyle evlenmeye razı olursam, bu belâ, bu felâket ortadan kalkabilirdi; ama babam benim kesinlikle böyle eşitsiz bir evlilik yapmak istemeyeceğimi düşünüyordu. Gerçekten de öyleydi; benim aklımdan asla o devle, veya istediği kadar iri olsun, bir başkasıyla evlenmek geçmemiştir. Babam, ayrıca, kendisi öldükten sonra, Pandafilando'nun krallığıma girdiğini gördüğüm an, savunmaya kalkışmamamı da söylemişti; çünkü bu mahvıma sebep olurdu. İyi yürekli, sadık vasallarımın ölümünü, mahvını engellemek istiyorsam, krallığı bütünüyle ona bırakmam gerekiyordu; çünkü devin şeytanî gücü karşısında kendimi savunmam imkânsızdı. Yapmam gereken şey, derhal birkaç adamımla birlikte İspanya'ya doğru yola çıkmaktı; orada bulacağım bir gezgin şövalye, bütün dertlerimin çaresi olacaktı; bu şövalyenin şöhreti, o sırada bütün krallığa yayılmış olacaktı; adı da, yanılmıyorsam, Don Azote veya Don Gigote'ydi."

"Don Quijote demiştir, hanımefendi," diye atıldı Sancho Panza, "nam-i diğer, Mahzun Yüzlü Şövalye."

"Evet, doğru," dedi Dorotea. "Babam şunu da söyledi: Bu şövalye uzun boylu, ince yüzlüymüş ve sol omzunun alt sağ tarafında, ya da buna yakın bir yerinde, üstünde fırça gibi kıllar bulunan koyu renkli bir beni varmış."

Don Quijote bunu duyunca silâhtarına dedi ki:

"Sancho, evlâdım, gel de soyunmama yardım et; o bilge kralın kehanetindeki şövalye ben miyim, bakmak istiyorum."

"Zat-ı âliniz niye soyunmak istiyorsunuz?" dedi Dorotea.

"Babanızın söylediği ben, bende var mı diye bakmak istiyorum da ondan," diye cevap verdi Don Quijote.

"Soyunmanıza gerek yok," dedi Sancho. "Ben zat-ı âlinizin belkemiğinin ortasında bu tarife uygun bir ben bulunduğunu biliyorum; güçlü erkek olmanın işaretidir bu."

"Bu kadarı yeterli," dedi Dorotea. "Dostlar arasında böyle önemsiz şeylere bakılmaz; omuzda veya belkemiğinde olmasının hiçbir önemi yok; bir ben olması yeterli, nerede olursa olsun, beden aynı beden. Hiç şüphe yok, sevgili babam her şeyi doğru bilmiş; ben de Señor Don Quijote'ye başvurmakla doğru hareket etmişim. Babamın söylediği şövalye odur; hem yüzünün, hem de şöhretinin işaret ettiği gibi. Yalnız İspanya'da değil, La Mancha'nın tamamında öyle bir şöhreti var ki bu şövalyenin, ben Osuna'da gemiden indiğim anda, o kadar çok kahramanlığını duydum ki, hemen aradığım kişinin o olduğu içime doğdu."

"Zat-ı âliniz nasıl olup da Osuna'da gemiden indiniz, hanımefendi?" diye sordu Don Quijote. "Osuna liman kenti değildir."

Ama Dorotea cevap veremeden, rahip atıldı:

"Saygıdeğer prenses, herhalde Malaga'da gemiden indikten sonra, zat-ı âliniz hakkında ilk haberleri Osuna'da aldığını söylemek istiyor."

"Öyle demek istedim," dedi Dorotea.

"Şimdi oldu," dedi rahip. "Buyrun devam edin Majesteleri."

"Devam edilecek bir şey yok," dedi Dorotea. "Nihayet talih yüzüme güldü, Señor Don Quijote'yi buldum. Artık kendimi bütün krallığımın kraliçesi ve hükümdarı sayıyorum; çünkü kendisi sonsuz nezaketi ve yücegönüllülüğüyle, götüreceğim yere gelmeye söz verdi; yani Karanlık Bakışlı Pandafilando'nun karşısına çıkıp onu öldürmeyi ve böyle haksızca elimden aldığı şeyi bana iade etmeyi vaat etti.

Bütün bunların harfiyen olması gerekiyor; çünkü sevgili babam Bilge Tinacrio'nun kehaneti böyleydi. Babam ayrıca bir şey daha söyledi ve Keldani ya da Yunan harfleriyle yazdı (ben okuyamıyorum); o da şu: Kehanetteki bu şövalye, devi öldürdükten sonra benimle evlenmek isterse, ben hiç düşünmeden meşru karısı olmayı kabul etmeli ve şahsımla birlikte krallığımın da mülkiyetini ellerine teslim etmeliymişim."

Bunun üzerine Don Quijote, "Ne diyorsun, dostum Sancho?" dedi. "Duydun mu? Ben sana dememiş miydim? İşte bak, hem hükmedecek krallığımız, hem de evlenecek kraliçemiz oldu."

"Tanrı hakkı için oldu!" dedi Sancho. "Pandahilado Bey'in boğazını yardıktan sonra evlenmeyen, orospu çocuğudur. Kraliçe de müthiş! Keşke benim yatağımdaki bitler de böyle olsa!"

Bunları söyledikten sonra, sevinçten havaya zıpladı ve derhal gidip Dorotea'nın katırının dizginlerini tutarak durdurdu. Önünde diz çöküp ellerini uzatması için yalvardı; onu kraliçesi, efendisi olarak kabul ettiğini göstermek için, ellerini öpmek istiyordu. Efendinin çılgınlığını, hizmetkârın saflığını görüp de gülmemek elde miydi? Dorotea ellerini uzattı ve Tanrı'nın lütfuyla krallığını tekrar ele geçirip keyfini sürdüğü zaman, Sancho'ya da büyük bir soyluluk sanı bahşedeceğine dair söz verdi. Sancho öyle sözlerle teşekkür etti ki, yine herkesi gülmek tuttu.

"İşte beyler," dedi Dorotea, "benim öyküm bu. Sizlere anlatacağım bir şey daha var; o da krallığımdan alıp yanımda getirdiğim iyi yürekli insanlardan, geriye bir tek bu sakallı silâhtarımın kaldığıdır. Diğerlerinin hepsi, liman göründüğünde çıkan büyük fırtınada boğuldular. Sadece ikimiz, iki tahta parçasına tutunarak, mucize kabilinden karaya çıkabildik. Zaten, dikkatinizi çekmiştir, benim bütün hayatım mucizeler ve esrarengiz olaylardan ibaret. Eğer herhangi bir konuda aşırıya kaçtıysam, hata yaptıysam, kabahatini, muhterem rahibin öykümün başında söylediği şeye yükleyin. Birbiri ardına gelen olağanüstü felâketler, bunlara maruz kalan kişinin hâfızasını alıp götürüyor."

"Ey yüce, cesur prenses!" dedi Don Quijote. "Sizin hizmetinizde başıma gelecek olan felâketler, ne kadar çok, ne kadar büyük ve görülmedik olurlarsa olsunlar, benim hâfızamı alıp götüremeyecekler. Size verdiğim sözü yineliyorum ve sizinle birlikte dünyanın sonuna kadar gitmeye yemin ediyorum. Yeter ki zalim düşmanınızla karşı karşıya geleyim ve Tanrı'nın lütfuyla, bileğimin gücüyle, o kibirli kafasını

uçurayım, bu... kılıcımla demek istemiyorum, çünkü Ginés de Pasamonte çaldı kılıcımı."

Mırıldanarak söylediği bu sözlerden sonra, şöyle devam etti:

"Kafasını kesip sizi barış içindeki devletinizin başına geçirdikten sonra da, canınız ne istiyorsa yapmakta tamamen serbest olacaksınız. Çünkü benim zihnime hâkim olan, irademi tutsak eden, aklımı başımdan alan o... daha fazla söylemeyeceğim; ben Anka Kuşu'yla bile olsa, evlenmeyi hayal dahi edemem."

Sancho'ya efendisinin evlenmek istemeyişiyle ilgili son söyledikleri, o kadar kötü geldi ki, büyük bir öfkeyle sesini yükselterek dedi ki:

"Yemin ederim Señor Don Quijote, zat-ı âlinizin aklı başında değil. Böyle soylu bir prensesle evlenmek konusunda zat-ı âliniz nasıl tereddüt edersiniz? Talih adım başı karşınıza buna benzer bir fırsat mı çıkaracak sanıyorsunuz? Señora Dulcinea bundan daha mı güzel sanki? Katiyen değil, yarısı kadar bile güzel değil; hattâ önde giden hanımın kesip attığı tırnak kadar bile olamaz bence. Siz böyle çoban kulübesinde padişah rüyası görmeye devam ederseniz, ben kontluğu zor görürüm. Evlenin, hemen evlenin, şeytanın hakkı için; bedavadan kucağınıza düşen bu krallığı alın; kral olunca da, beni marki veya vali yapın; gerisinin canı cehenneme!"

Sevgilisi Dulcinea'ya böyle sövüldüğünü işiten Don Quijote, buna dayanamadı ve kargısını havaya kaldırıp Sancho'ya tek kelime söylemeden, ağzını bile açmadan, iki defa vurarak yere devirdi. Dorotea artık vurmasın diye haykırmasa, hiç şüphe yok, oracıkta öldürecekti.

Bir süre sonra, "Sefil yaratık," dedi, "benimle daima böyle enseye tokat olabileceğinizi mi sanıyorsunuz? Siz daima kusur işleyeceksiniz, ben de affedeceğim, öyle mi? Hayır efendim, aşağılık haydutun tekisin sen, eşsiz Dulcinea'ya nasıl dil uzatırsın? Hödük, dangalak, kaz kafalı, sizin haberiniz yok mu ki, o bana cesaret vermese, ben bir pireyi bile öldürecek gücü bulamam? Söyleyin, yılan dilli açıkgöz, bu krallığı fetheden, bu devin kafasını kesen, sizi marki yapan –bunların hepsini olmuş bitmiş kabul ediyorum– benim bileğimin gücünü kahramanlıklarında aracı olarak kullanan, Dulcinea'nın cesareti değil de kim sanıyorsunuz? O benim aracılığımla savaşıyor, galibiyet kazanıyor; ben de onun aracılığıyla yaşıyor, nefes alıyorum. Aşağılık orospu çocuğu! Ne kadar nankörsünüz; hem yerlerde sürünürken soyluluk sanı alıp senyör oluyorsunuz, hem de böyle bir iyiliğe, bu lütfu size göstereni kötüleyerek karşılık veriyorsunuz!"

Sancho, efendisinin bütün bu söylediklerini duyamayacak kadar kötü durumda değildi. Aceleyle yerden kalkıp Dorotea'nın küheylânının arkasına geçti ve oradan efendisine cevap verdi:

"Bir şey soracağım efendim; zat-ı âliniz bu yüce prensesle evlenmemeye kararlıysanız, krallığın da sizin olamayacağı çok açık; bu durumda bana ne bağışında bulunacaksınız? Benim şikâyetim bu; zat-ı âliniz, hazır bu kraliçe gökten zembille inmiş gibi karşımıza çıkmışken, onunla evlenin de, sonra Señora Dulcinea'yı cariye olarak alırsınız; dünyada nikâhsız evlilik yaşayan krallar olmuştur mutlaka. Güzellik meselesine ben karışmam; doğrusu ikisi de güzel bence; gerçi Señora Dulcinea'yı hiç görmedim, ama olsun."

"Nasıl görmedin, hain, kâfir?" dedi Don Quijote. "Sen biraz önce ondan bana cevap getirmedin mi?"

"Yani," dedi Sancho, "güzelliklerine tek tek bakıp görecek kadar vaktim olmadı demek istiyorum. Ama genel hatlarıyla güzel bence."

"Şimdi affettim seni," dedi Don Quijote. "Seni üzdüğüm için de kusura bakma, biliyorsun ilk hareket insanın elinde değildir."

"Evet, görüyorum," diye cevap verdi Sancho. "Aynı şekilde, konuşma isteği de benim için hep ilk hareket oluyor; dilimin ucuna geleni bir kerecik olsun, söylemeden edemiyorum."

"Yine de," dedi Don Quijote, "söylediklerine dikkat et Sancho. Biliyorsun su testisi su yolunda... gerisini söylemiyorum."

"Hadi bakalım," dedi Sancho. "Yukarıda Tanrı var, o her şeyi görür. O karar verecek hangimizin daha kötü ettiğine; kötü konuşmalarımla benim mi, kötü hareketlerinizle sizin mi."

"Bu kadarı yeter," dedi Dorotea. "Hadi Sancho, koşun efendinizin elini öpüp özür dileyin. Bundan böyle de, hem övgülerinizde, hem sitemlerinizde daha dikkatli olun; o Señora Tobosa hakkında da kötü konuşmayın. Ben kendisini tanımamakla birlikte, hizmetinde kabul ediyorum kendimi. Tanrı'ya güvenin, o size prensler gibi yaşayabileceğiniz bir mevki bağışlayacaktır."

Sancho boynunu büküp gitti, efendisine elini uzatmasını rica etti; o da sakin bir tavırla uzattı. Eli öpüldükten sonra hayır duasını verip Sancho'ya kendisiyle birlikte biraz önden gitmesini, sorulacak, konuşulacak çok önemli şeyleri olduğunu söyledi. Sancho dediğini yaptı; ikisi biraz öne geçtiler; Don Quijote dedi ki:

"Sen geldikten sonra, götürdüğün haberle, getirdiğin cevapla ilgili birçok hususu sormaya ne vakit oldu, ne fırsat. Şimdi talih bu vakti

ve fırsatı bize verdiğine göre, bu güzel haberlerle bana verebileceğin saadeti benden esirgeme."

"Ne isterseniz sorun efendim," diye cevap verdi Sancho. "Başladığım gibi başarıyla bitiririm hepsini. Yalnız zat-ı âlinizden rica ediyorum efendim, bundan böyle bu kadar kindar olmayın."

"Niye öyle söylüyorsun Sancho?" dedi Don Quijote.

"Şunun için söylüyorum: Biraz önceki sopaların asıl sebebi, şeytanın geçen gece aramıza nifak sokmasıydı; Señora Dulcinea hakkında söylediklerim değil. Ben kendisini kutsal bir yadigârmışçasına sever, sayarım; öyle olduğundan değil, sırf zat-ı âlinize ait olduğu için."

"Canını seviyorsan, bu konuya dönme, Sancho," dedi Don Quijote. "Canım sıkılıyor; o sırada affettim seni, ama sen de bilirsin, her yeni günahın yeni bir cezası olur."[1]

İkisi böyle konuşurlarken, rahip Dorotea'ya çok zekîce davrandığını, hikâyeyi çok güzel anlattığını, güzel özetlediğini ve şövalye kitaplarına çok benzettiğini söyledi. Dorotea şövalye kitapları okumakla çok vakit geçirdiğini, ama illerin, limanların yerini bilmediğinden, Osuna'da gemiden indiğini uydurduğunu söyledi.

"Ben de öyle tahmin ettim," dedi rahip. "O yüzden hemen müdahale ettim, her şey yoluna girdi. Bu talihsiz asilzadenin bütün bu uydurmalara, yalanlara, sırf kitaplarındaki saçmalıklarla aynı üslûpta oldukları için böyle kolayca inanıvermesi, şaşılacak şey değil mi?"

"Evet, öyle," dedi Cardenio. "Öyle garip ve görülmemiş bir şey ki, böyle bir şey uydurulmak istense, bu kadar başarıyla icat edebilecek kadar keskin bir zekâ bulunabilir mi, bilmiyorum."

"İşin ilginç yanı," dedi rahip, "bu zavallı asilzade, deliliğiyle ilgili konularda söylediği saçmalıkların haricinde, başka konulardan söze-

1) Kitabın ikinci basımına, eşeğin bulunmasıyla ilgili aşağıdaki bölüm eklenmiştir:
Bunlar olup biterken, yolun karşısından, eşek sırtında bir adamın gelmekte olduğunu gördüler; yaklaştığında çingene sandılar adamı. Ama nerede bir eşek görse gözünü alamayan, içi giden Sancho Panza, adamı görür görmez Ginés de Pasamonte olduğunu anladı. Çingeneden yola çıkarak kendi boz eşeğini de tanıdı; gerçekten de öyleydi; Pasamonte, Sancho'nun eşeğine binmişti. Tanınmamak ve eşeği satabilmek için çingene kılığına girmişti; daha birçok dilin yanısıra, çingene lisanını da anadili gibi konuşurdu. Sancho görüp tanıdı ve tanır tanımaz da, haykırarak dedi ki:
"Seni hırsız Ginesillo! Bırak benim sevgilimi, canımı, benim gözbebeğime bulaşma, bırak eşeğimi, bırak bir tanemi! Kaç git, pezevenk; yok ol, hırsız, sana ait olmayan şeyi bırak!"
Bu kadar söze, hakarete gerek yoktu; çünkü daha ilk kelimeyi söylediğinde, Ginés yere atlayıp yarışa çıkmış gibi koşarak uzaklaşmıştı. Sancho eşeğinin yanına gitti, sarıldı ve dedi ki:
"Nasılsın güzelim, karakaçanım benim, can yoldaşım?"
Bunları söyleyerek, insanmışçasına öpüp okşuyordu eşeği. Eşek susuyor, tek kelime etmeden Sancho'nun öpüp okşamasına izin veriyordu. Herkes yanına gelip eşeğini bulduğu için tebrik etti; özellikle de Don Quijote; ayrıca bu yüzden üç sıpayla ilgili talimatı iptal etmeyeceğini de söyleyince, Sancho teşekkür etti.

decek olursanız, son derece mantıklı konuşur ve her konuda berrak, duru bir anlayışı olduğunu görürsünüz. Şövalyelikten sözedilmediği sürece, kendisiyle konuşup da çok akıllı demeyecek kimse yoktur."

Onlar böyle konuşurlarken, Don Quijote de kendi konuşmasına devam ederek Sancho'ya dedi ki:

"Şu aramızdaki kavgaları bırakıp barışalım da, dostum Panza, öfkeyi, hıncı unutup söyle bakalım: Dulcinea'yı nerede, nasıl, ne zaman buldun? Ne yapıyordu? Ona ne dedin? O ne cevap verdi? Mektubumu okurken yüzü nasıldı? Mektubu kim temize çekti? Bu konuyla ilgili öğrenilmeye, sorulmaya, cevaplandırılmaya değer her şeyi anlat; benim hoşuma gider diye bir şey ekleme, uydurma; hoşuma gitmez diye de hiçbir şeyi atlama."

"Saygıdeğer efendim," dedi Sancho, "doğruyu söylemek gerekirse, mektubu kimse temize çekmedi; çünkü ben mektup falan götürmedim."

"Dediğin doğru," dedi Don Quijote. "Çünkü mektubu yazmış olduğum not defterini sen gittikten iki gün sonra ben buldum ve çok üzüldüm; mektubun olmadığını görünce ne yapacaksın diye düşündüm; yokluğunu farkettiğin yerden geri döneceğini sandım."

"Zat-ı âliniz mektubu bana okuduğunda ezberlemeseydim, öyle yapardım," dedi Sancho. "Ezberden bir kilise görevlisine okudum, o da ezberimden aynen kâğıda geçirdi. Ömrü boyunca o kadar çok aforoz mektubu okuduğu halde, hiç bu kadar güzel bir mektup görmediğini, okumadığını söyledi."

"Hâlâ ezberinde mi Sancho?" dedi Don Quijote.

"Hayır efendim," diye cevap verdi Sancho. "Bir kez söyledikten sonra, artık faydası olmayacağını görüp unutuverdim. Hatırımda kalan tek şey, *cenabet*, pardon, *âlicenap hanımefendi*, bir de sonu: *Ölünceye kadar sizin, Mahzun Yüzlü Şövalyeniz*. Bu ikisinin arasına da, üç yüzden fazla canım, hayatım, gözbebeğim koydum."

OTUZ BİRİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'yle silâhtarı Sancho Panza arasında geçen hoş konuşmalara ve başka olaylara dair

"Bütün bunlar hoşuma gitmedi diyemem; devam et," dedi Don Quijote. "Vardığında o güzeller güzeli ne yapıyordu? Herhalde onu inci dizerken ya da bu bedbaht şövalyesi için altın iplikle arma işlerken buldun."

"Hayır, evinin avlusunda iki küp buğdayı kalburdan geçirirken buldum," diye cevap verdi Sancho.

"O buğday tanelerinin, onun eli değince inciye dönüştüğünden emin olabilirsin," dedi Don Quijote. "Pekâlâ dostum, dikkat ettin mi, buğday ekmeklik miydi, yazlık mıydı?"

"Esmer buğdaydı," diye cevap verdi Sancho.

"Emin ol ki," dedi Don Quijote, "onun elinden geçip kalburlanınca, hiç şüphe yok, beyaz ekmek olmuştur. Neyse, devam et; mektubumu verdiğinde öptü mü? Alıp başının üstüne koydu mu? Böyle bir mektuba yakışır bir merasim yaptı mı, ne yaptı?"

"Ben mektubu uzattığımda," dedi Sancho, "kalburda epeyce buğday vardı, onunla meşguldü, dedi ki: 'Arkadaşım, o mektubu şu çuvalın üstüne bırakıverin, şunu kalburdan geçirip bitirmeden okuyamam.'"

"Ne akıllı kadın!" dedi Don Quijote. "Rahat rahat okuyabilmek, tadını çıkarabilmek için öyle yapmış olmalı. Devam et Sancho. O işini görürken seninle neler konuştu? Benim hakkımda ne sordu? Sen ne cevap verdin? Haydi, her şeyi anlat. En ufak bir şeyi bile atlama."

"O hiçbir şey sormadı," dedi Sancho. "Ama ben zat-ı âlinizin onun için nasıl kefaret ödediğinizi, belden yukarınız çıplak, vahşîler gibi bu dağlarda, toprağın üstünde uyuyup sofrada yemek yemediğinizi, sakalınızı taramadığınızı, ağlayıp kaderinize lânet ettiğinizi anlattım."

"Kaderime lânet ettiğimi söylemekle iyi etmemişsin," dedi Don Quijote. "Çünkü aksine, Dulcinea del Toboso gibi yüce bir hanımefendiyi sevmeye beni lâyık gördüğü için, kaderime şükrediyorum, ömrüm boyunca da edeceğim."

"O kadar yüce ki," dedi Sancho, "gerçekten de boyu benimkinden bir karış fazla."

"Nasıl yani Sancho?" dedi Don Quijote. "Sen onunla boy mu ölçüştün?"

"Şöyle ölçtüm," dedi Sancho; "bir çuval buğdayı eşeğin üzerine yüklemesine yardım ederken, yanyana geldik, bir karıştan fazla fark olduğunu gördüm aramızda."

"Bu yüceliğe de ruhunun bin türlü zarafeti eşlik etmiyor, süslemiyor mu?" dedi Don Quijote. "Sancho, benden bir şeyi esirgeme: Onunla yanyana durduğunuzda, Seba diyarından bir koku, bir rayiha, adını koyamadığım, ıtırlı bir koku gelmedi mi burnuna? Ne bileyim, garip bir eldivenci dükkânındaymışsın gibi, alışılmadık bir koku?"

"Doğrusunu isterseniz," dedi Sancho, "biraz erkeksi bir koku aldım. Herhalde çok çalıştığından, terlemişti; biraz yağlı bir kokuydu."

"Ondan değildir," dedi Don Quijote. "Herhalde senin burnun tıkalıydı, ya da sen kendi kokunu almışsındır; çünkü ben o dikenli gülün, o kır zambağının, o amberin nasıl koktuğunu gayet iyi biliyorum."

"Her şey olabilir," diye cevap verdi Sancho. "Saygıdeğer Señora Dulcinea'dan çıkıyormuş gibi gelen koku, benden çok çıkar çünkü; ama bunda şaşılacak bir şey yok, bütün şeytanlar birbirine benzer."

"Pekâlâ," dedi Don Quijote, "buğdayı kalburdan geçirdi, değirmene gönderdi. Mektubu okuyunca ne yaptı?"

"Mektubu okumadı," dedi Sancho. "Çünkü okuma yazma bilmiyormuş. Alıp yırttı, ufacık parçalara ayırdı. Köydekiler sırlarını öğrenmesin diye kimseye okutmak istemediğini, zat-ı âlinizin ona olan aşkı ve onun yüzünden çektiğiniz olağanüstü kefaret konusunda, benim anlattıklarımın yeterli olduğunu söyledi. Son olarak da, zat-ı âlinizin ellerinden öptüğünü, yazmaktansa görmeyi arzu ettiğini size söylememi istedi. Ayrıca haberini alır almaz bu çalıları bırakıp saçma sapan şeyler yapmaktan vazgeçerek, daha önemli bir şey çıkmazsa, derhal El Toboso yoluna koyulmanızı rica etti, emretti; çünkü zat-ı âlinizi görmeye can atıyormuş. Zat-ı âlinizin *Mahzun Yüzlü Şövalye* unvanını aldığını söylediğimde çok güldü. Şu bizim Vizcaya'lının oraya gidip gitmediğini sordum; gittiğini, çok iyi bir adam olduğunu söyledi. Kürek mahkûmlarını da sordum, ama hiçbirini görmemişti henüz."

"Şimdilik her şey yolunda," dedi Don Quijote. "Peki, söylesene, ayrılırken, benden götürdüğün haberlere karşılık nasıl bir mücevher verdi sana? Çünkü gezgin şövalyelerle soylu hanımlar arasında çok yaygın ve eski bir âdet vardır; hanımdan şövalyeye, şövalyeden hanıma haber götüren silâhtar, nedime veya cüceye, getirdiği habere teşekkür mahiyetinde, değerli bir mücevher hediye edilir."

"Öyle olabilir, bence çok da iyi bir âdet; ama herhalde geçmiş zamanlarda öyleydi; şimdi âdet, sadece bir parça peynirle ekmek vermek.

Señora Dulcinea da ben giderken avlu duvarının üstünden peynir ekmek verdi bana; hattâ peynir koyun peyniriydi."

"Son derece cömerttir kendisi," dedi Don Quijote. "Sana altın bir mücevher vermediyse, hiç şüphesiz, elinin altında bulunmadığından vermemiştir. Neyse, geç olsun da güç olmasın, ben onunla görüştüğüm zaman her şeyi hallederiz. Ben neye şaşıyorum, biliyor musun Sancho? Sen uçarak gidip döndün gibi geliyor bana. Üç günden biraz fazla sürdü El Toboso'ya gidip gelmen; buradan orası otuz fersahtan fazla olduğu halde. Bundan da anlıyorum ki, benimle ilgilenen ve dostum olan bilge büyücü (böyle biri kesinlikle olmak zorunda, yoksa ben iyi bir gezgin şövalye olamazdım), sana farkettirmeden, hızlı gitmene yardım etmiş olmalı. Öyle büyücüler vardır ki, yatağında uyuyan gezgin şövalyeyi alır ve şövalye, nasıl olduğunu anlayamadan, ertesi sabah, yattığı yerden bin fersah uzakta uyanır. Böyle bir şey olmasa, gezgin şövalyeler tehlike anlarında öyle ikide birde birbirlerinin imdadına koşamazlardı. Meselâ bir tanesi Ermenistan dağlarında bir ejderhayla, yırtıcı bir canavarla veya başka bir şövalyeyle çarpışmaktadır, çarpışma aleyhine gelişmektedir, ölmek üzeredir; birdenbire, hiç beklenmedik bir anda, bir bulutun veya ateş arabasının üzerinde, dostu olan bir başka şövalye, biraz önce İngiltere'de olduğu halde yetişir, yardım eder ve ölümden kurtarır arkadaşını. Akşama da kendi odasında huzur içinde yemeğini yer; oysa iki yer arasında iki, üç bin fersah vardır. Bütün bunlar, bu cesur şövalyeleri kollayan bilge büyücülerin marifeti ve ilmi sayesinde başarılır. İşte bu yüzden, dostum Sancho, bu kadar kısa sürede buradan El Toboso'ya gidip gelmiş olmana inanmak güç gelmiyor bana; çünkü dediğim gibi, dost bir büyücü, sana hissettirmeden, çabucak götürüp getirmiş olmalı seni."

"Öyle oldu herhalde," dedi Sancho. "Çünkü gerçekten de Rocinante kulağına cıva doldurulmuş çingene eşeği gibi gidiyordu."

"Cıva olsa gene iyi!" dedi Don Quijote. "Hiç yorulmadan yürüyüp önüne geleni de yürüten bir cinler ordusu doldurulmuş gibi. Neyse, şimdi bunu bir yana bırakalım da, sence sevgilimin gidip onu görmeme dair verdiği emir konusunda ne yapmalıyım ben? Her ne kadar emrine itaat etmem gerektiğinin farkındaysam da, yanımızdaki prensese verdiğim söz, bunu imkânsız kılıyor. Şövalyelik yasaları ise, kendi canımın istediği şeyden önce sözümü tutmaya mecbur ediyor beni. Bir yandan, sevgilimi görme arzusuyla kıvranıyorum; öte yandan, ettiğim yemin ve bu girişimde kazanacağım şöhretin heyecanıyla yerimde duramıyorum. Yapmayı düşündüğüm şey, acele edip o devin

olduğu yere çabucak varmak. Varınca, kafasını kesip prensesi huzur içinde ülkesinin başına geçireceğim; sonra da hemen dönüp yüreğimi alevlendiren ateşi görmeye gideceğim. Kendisine öyle mazeretler sunacağım ki, gecikmemi tasvip edecek; çünkü bütün bunların, kendi şanını ve şerefini yücelttiğini anlayacak. Çünkü benim bu hayatta şövalye olarak kazanmış, kazanmakta ve kazanacak olduğum bütün şan ve şeref, onun bana bahşettiği lütuflardan ve benim ona ait olmamdan kaynaklanmaktadır."

"Ay!" dedi Sancho. "Zat-ı âliniz aklınızı oynattınız herhalde! Söyler misiniz efendim, bütün bu yolları boş yere gidip bunun kadar kârlı ve soylu bir evliliği kaçırmayı mı düşünüyorsunuz? Zat-ı âlinize çeyiz olarak bir krallık veriyorlar; üstelik de duyduğuma göre çevresi yirmi bin fersahtan fazlaymış, insanların yaşaması için gerekli her şey de bol bol bulunuyormuş ve Portekiz'le Kastilya'nın toplamından daha büyükmüş. Tanrı aşkına susun ve söylediğinizden utanın; benim nasihatime kulak verin lütfen ve papazı olan ilk köyde evlenin. Olmazsa kendi rahibimiz var, o gayet güzel becerir. Dikkat ederseniz, ben nasihat verebilecek yaşta bir adamım ve çok yerinde bir nasihat veriyorum. Bugünkü tavuk, yarınki kazdan iyidir; iyisi varken kötüyü seçenin, sonra başına gelenden şikâyete hakkı olmaz."

"Bak Sancho," dedi Don Quijote, "eğer evleneyim diye nasihat etmenin sebebi, devi öldürür öldürmez kral olup sana bağışlarda bulunabilmem, vaat ettiklerimi verebilmemse, şunu bilmeni isterim ki, evlenmeden de isteğini kolaylıkla yerine getirebilirim. Çünkü ben savaşa girmeden önce, savaşı kazandığımda, evlenmesem bile krallığın bir bölümünü bana vermelerini şart koşacağım; onu da istediğim kişiye veririm; sana vermeyip de kime vereceğim?"

"Orası öyle," diye cevap verdi Sancho. "Ama lütfen dikkat edin, deniz kıyısında olsun ki, oradaki hayattan memnun kalmazsam, zenci vasallarımı gemiye bindirip daha önce dediğimi yapabileyim. Siz şimdilik Señora Dulcinea'yı görmeyi bir yana bırakın efendim; gidip devi öldürün de, şu işi bitirelim. Tanrı şahidimdir, çok şerefli ve yararlı olacağı içime doğdu benim."

"Haklısın Sancho," dedi Don Quijote. "Dulcinea'yı görmeye gitmeden önce, prensesle ülkesine gitmek konusunda öğüdünü tutacağım. Seninle bu konuştuklarımızı sakın kimseye söyleme, yanımızdakilere bile. Madem Dulcinea bu kadar ketum davranıyor, hislerinin bilinmesini istemiyor, benim veya benden dolayı bir başkasının açık etmesi doğru olmaz."

"Madem öyle," dedi Sancho, "zat-ı âliniz, bileğinizin gücüyle yendiğiniz herkesi niye Señora Dulcinea'nın huzuruna gönderiyorsunuz? Bu sizin onu sevdiğinizi ve âşığı olduğunuzu imzanızla bildirmek gibi bir şey. Gidenlerin onun huzurunda diz çöküp zat-ı âliniz tarafından emrine gönderildiklerini söylemeleri zorunlu olunca, her ikinizin de hisleri nasıl gizlenebilir?"

"Ah, ne kadar aptal ve safsın!" dedi Don Quijote. "Bütün bunların, onun için büyük iltifat olduğunu anlamıyor musun? Şunu bilmen gerekir ki, bizim şövalyelik geleneğimizde, hizmetinde birçok gezgin şövalye bulunması, bir hanım için büyük şereftir. Bu şövalyeler, sırf onun meziyetlerinden dolayı ona hizmet etmeyi amaçlar ve sınırsız sevgilerine, hanımın kendilerini şövalyesi olarak kabul etmesinden başka karşılık beklemezler."

"Yüce Tanrı'mızı da böyle sevmemiz gerekiyormuş diye duydum," dedi Sancho. "Sırf sevmek adına, bir lütuf ummadan, cezadan korkmadan. Yine de ben, benim için yapabileceği şeyler adına sevmek eğilimindeyim onu."

"Sen ne garip köylüsün Sancho!" dedi Don Quijote. "Bazen ne kadar akıllıca sözler söylüyorsun! Okula gitmiş gibi âdeta."

"Yemin ederim okumayı bilmiyorum," diye cevap verdi Sancho.

O sırada Üstat Nicolás biraz beklesinler diye seslendi; durup yol üstündeki bir pınardan su içmek istiyorlardı. Don Quijote durdu; Sancho da buna çok sevindi; çünkü yalan söylemekten sıkılmıştı; efendisinin kendisini faka bastırmasından korkuyordu. Gerçi Dulcinea'nın El Toboso'lu bir çiftçi kızı olduğunu biliyordu, ama hayatında görmemişti.

Bu arada Cardenio, karşılaştıklarında Dorotea'nın üzerinde olan kıyafeti giymişti; pek güzel olmasa da, kendi giysilerinden iyiydi. Pınarın orada hayvanlarından indiler ve rahibin handan aldığı yiyeceklerle, kıt kanaat da olsa, müthiş açlıklarını bastırdılar.

Bu arada, yoldan geçen bir delikanlı, durup pınar başındakilere dikkatle baktıktan sonra, Don Quijote'nin üzerine atladı ve bacaklarına sarılıp bile isteye ağlamaya başladı. Şöyle diyordu:

"Aman efendim! Zat-ı âliniz beni hatırlamadınız mı? İyi bakın; ben Andrés'im, hani beni bağlı olduğum meşeden çözdürmüştünüz."

Don Quijote kendisini tanıdı ve elinden tutup diğerlerinin yanına götürerek dedi ki:

"Dünyada yaşayan terbiyesiz, kötü yürekli insanların yaptıkları haksızlıkları düzeltmek için gezgin şövalyelerin varlığının ne kadar

önemli olduğunu kavramanızı istediğimden, bir şey anlatacağım: Geçtiğimiz günlerde, bir ormandan geçerken, birtakım haykırışlar, çok acıklı feryatlar işittim; dertli, yardıma muhtaç birinden gelir gibiydi. Kendimi buna mecbur hissederek, derhal acıklı seslerin geldiğini tahmin ettiğim yere doğru gittim ve şu karşınızda gördüğünüz delikanlıyı bir meşeye bağlanmış halde buldum. Onu burada görmek beni çok mutlu etti; çünkü anlatacaklarımın şahidi olarak, yalan söylememe izin vermeyecektir. Dediğim gibi, bir meşe ağacına bağlıydı; belden yukarısı çıplaktı ve köylünün biri, bir kısrağın kayışıyla kırbaçlayıp duruyordu onu; sonradan efendisi olduğunu öğrendim. Ben bu durumu görür görmez, bu korkunç dayağın sebebini sordum. Acımasız herif, hizmetkârı olduğu için ve ihmalleri aptallıktan ziyade hırsızlıktan ileri geldiği için kırbaçladığını söyledi. Bu çocuk da, 'Beyefendi, ücretimi istediğim için kırbaçlıyor beni,' dedi. Efendisi uzun uzun dil döktü, mazeretler ileri sürdü; hepsini dinledim, ama kabul etmedim. Sonuçta çocuğu çözdürdüm ve köylüden, çocuğu yanında götürüp ücretini son riyaline kadar, âlâsıyla ödeyeceğine dair söz aldım. Bütün bunlar doğru değil mi, oğlum Andrés? Farketmedin mi, ne kadar kesin emir verdim, o da ne kadar büyük bir tevazuyla, benim istediğim, emrettiğim, şart koştuğum her şeyi yapacağına söz verdi? Cevap ver; sakın çekinme, tereddüt etme; olanları bu beylere anlat ki, yollarda gezgin şövalyeler olmasının dediğim kadar yararlı olduğu anlaşılsın."

"Zat-ı âlinizin bütün söyledikleri çok doğru," diye cevap verdi oğlan. "Ama olayın sonu, zat-ı âlinizin düşündüğünün tam tersi oldu."

"Nasıl tersi?" dedi Don Quijote. "Yani adam paranı ödemedi mi?"

"Ödemediği gibi," dedi oğlan, "zat-ı âliniz ormandan çıkıp da biz yalnız kalınca, beni tekrar aynı meşeye bağlayıp öyle bir kırbaçladı ki, derisi yüzülmüş Aziz Bartolomeus gibi oldum; her kırbaçta da, sizinle alay ediyor, bir taş savuruyordu; o kadar acıtmasa, ben de gülerdim söylediklerine. Kısacası beni öyle kötü dövdü ki, bu aradaki süreyi hastanede, tedavi görerek geçirdim. Bütün bunların kabahati de zat-ı âlinizde; çünkü yolunuza devam edip çağrılmadığınız yere gitmeseydiniz, başkalarının işine karışmasaydınız, efendim bana on beş yirmi kırbaç vurmakla yetinir, sonra serbest bırakıp borcunu öderdi. Ama zat-ı âliniz onu öyle yersiz şekilde aşağılayınca, o kadar kötü sözler söyleyince, çok sinirlendi; sinirini zat-ı âlinizden çıkaramadığı için de, yalnız kalınca kabak benim başıma patladı. Bana öyle geliyor ki, ömrüm boyunca erkek olamayacağım bu yüzden."

"Bütün bunlar, ben oradan ayrıldığım için olmuş," dedi Don Qu-

ijote. "Senin paran ödeninceye kadar orada kalmalıydım; onca tecrübeden, şunu bilmeliydim ki, hiçbir köylü, kendi çıkarı olmadıkça verdiği sözü tutmaz. Ama hatırlıyorsundur Andrés, paranı vermezse onu arayacağıma ve balinanın karnına saklansa bile bulacağıma yemin etmiştim."

"Doğru," dedi Andrés, "ama bir işe yaramadı."

"Şimdi görürsün yarayıp yaramayacağını," dedi Don Quijote.

Bunun üzerine aceleyle kalktı ve Sancho'ya, onlar yemek yerken otlamakta olan Rocinante'ye gem vurmasını emretti.

Dorotea ne yapmak niyetinde olduğunu sordu. Don Quijote de gidip köylüyü bulmak ve dünyadaki bütün köylülere inat, fena halde cezalandırıp Andrés'in parasını son meteliğine kadar ödetmek istediğini söyledi. Bunun üzerine Dorotea, verdiği söz yüzünden kendisini kurtarıncaya kadar hiçbir serüvene katılamayacağını hatırlattı; bunu herkesten iyi onun bildiğini, bu sebeple krallığını kendisine iade edinceye kadar öfkesini yatıştırmasını söyledi.

"Doğru," dedi Don Quijote. "Dediğiniz gibi, hanımefendi, Andrés'in benim dönüşüme kadar sabretmesi gerekiyor. Ben kendisine tekrar söz veriyor, yemin ediyorum: İntikamını alıp parasını ödetmeden pes etmeyeceğim."

"Ben bu yeminlere inanmıyorum," dedi Andrés. "Dünyadaki bütün intikamlar yerine, şu anda beni Sevilla'ya kadar idare edecek bir şeyleri tercih ederim. Varsa bana yenecek, yanımda götürecek bir şeyler verin; zat-ı âliniz ve bütün gezgin şövalyeler de Tanrı'ya emanet olun. Ceza olarak da bana ne kadar faydaları olduysa, kendilerine de o kadar olsun."

Sancho çuvalından bir parça ekmekle bir parça peynir çıkarıp oğlana verdi ve dedi ki:

"Alın, Andrés kardeş; başınıza gelen felâketten hepimize bir pay düşüyor."

"Size ne pay düşüyor ki?" diye sordu Andrés.

"Size verdiğim bu peynirle ekmeğin payı," diye cevap verdi Sancho. "Tanrı bilir, eksikliğini hisseder miyim, etmez miyim; çünkü şunu bilin ki arkadaşım, biz gezgin şövalye silâhtarları çok açlığa ve bahtsızlığa maruz kalırız; anlatılmaktan çok yaşanan başka şeylere de."

Andrés peynir ekmeğini aldı; başka kimsenin bir şey vermediğini görünce, başını önüne eğip yola koyuldu. Yalnız, giderken, Don Quijote'ye dedi ki:

"Tanrı aşkına, sayın gezgin şövalye, bir daha bana rastlayacak olursanız, beni paramparça ettiklerini görseniz bile, imdadıma koşmayın, yardım etmeyin; kara bahtıma bırakın beni. Nasılsa zat-ı âlinizin yardımından gelecek felâketten büyüğü olamaz; size de, dünyadaki bütün gezgin şövalyelere de lânet olsun."

Don Quijote onu cezalandırmak üzere kalkıyordu ki, Andrés koşmaya başladı ve kimse peşine düşmeye cesaret edemedi. Don Quijote, Andrés'in anlattıkları yüzünden çok utanmıştı; ötekiler, iyice utandırmamak için, gülmemeye büyük bir özen göstermek zorunda kaldılar.

OTUZ İKİNCİ BÖLÜM

Don Quijote ve takımının handa başlarına gelenlere dair

Mükellef yemek biter bitmez, hayvanlar eyerlendi ve anlatmaya değecek başka bir olayla karşılaşmadan, ertesi gün, Sancho Panza'nın korkulu rüyası olan hana vardılar. Sancho içeri girmek istemediği halde, mecbur kaldı. Don Quijote'yle Sancho'nun geldiğini gören hancı, karısı, kızı ve Maritornes, büyük bir sevinç gösterisiyle karşılamaya çıktılar. Don Quijote ağırbaşlı, ciddî bir edayla karşılık verdi ve geçen seferkinden daha iyi bir yatak ayarlamalarını söyledi. Hancının karısı, geçen seferkinden daha iyi bir ücret öderse, prenslere lâyık bir yatak hazırlayacağı cevabını verdi. Don Quijote ödeyeceğini söyleyince, aynı eski ardiyede makul bir yatak hazırladılar; çok yorgun ve sersem olduğu için hemen yattı.

Kapısı kapanır kapanmaz, hancının karısı, berberin üstüne saldırıp sakalına yapışarak dedi ki:

"Tanrı hakkı için, artık kuyruğumu sakal olarak kullanamazsınız; geri verin bana kuyruğumu. Kocamınki yerlerde sürünüp duruyor, rezil oldu; tarağını diyorum; ne güzel kuyruğuma takardı."

Kadın asılıp çektiği halde, berber kuyruğu vermek istemiyordu; sonunda rahip vermesini söyledi. Artık bu oyunu sürdürmesine gerek yoktu; kendi halinde ortaya çıkıp Don Quijote'ye, kürek mahkûmu hırsızlar tarafından soyulduktan sonra, kaçıp bu hana geldiğini söyleyebilirdi. Prensesin silâhtarını soracak olursa, onu önden, krallığındakilere haberci olarak, hem kendi gelişini, hem de yanında hepsinin kurtarıcısını getirdiğini müjdelemek üzere gönderdiğini söyleyeceklerdi. Bunun üzerine berber, içi rahatlayarak kuyruğu hancının karısı-

na verdi; Don Quijote'yi kurtarmaları için ödünç verdiği diğer her şeyi de iade ettiler. Handakilerin hepsi, Dorotea'nın güzelliğine ve çoban Cardenio'nun boyuna bosuna şaşırdılar. Rahip handa ne yemek varsa hazırlamalarını söyledi; hancı da iyi bir ücret umarak çabucak iyi kötü bir sofra hazırladı. Bütün bunlar olurken, Don Quijote hep uyuyordu; uyandırmamayı tercih ettiler; çünkü o sırada yemekten çok uykuya ihtiyacı vardı.

Yemekten sonra, hancı, karısı, kızı, Maritornes ve sofradaki bütün yolcular, Don Quijote'nin tuhaf çılgınlığını, onu ne halde bulduklarını konuştular. Hancının karısı, onlara, Don Quijote'yle katırcının başlarına gelenleri anlattı; sonra acaba Sancho etrafta mı diye bakıp göremeyince, Sancho'nun altı okka edilişini anlattı; bu herkesi epeyce güldürdü. Rahip, Don Quijote'nin okuduğu şövalye kitaplarının aklını başından aldığını söyleyince, hancı dedi ki:

"Böyle bir şey nasıl oluyor, anlamıyorum; doğrusu benim anladığım kadarıyla, dünyada bunlardan güzel kitap yok. Bende burada iki üç tanesi var, birtakım başka kâğıtlarla birlikte; gerçekten de hem bana, hem daha birçoklarına hayat verdiler. Hasat zamanı, bayramlarda, buraya çok sayıda çiftçi toplanır; aralarında her zaman okumayı bilen birileri bulunur; bir tanesi, bu kitaplardan birini eline alır, otuz kişi etrafına halka olur, dinleriz. O kadar hoşumuza gider ki, bin tel beyaz saçtan kurtuluruz. En azından ben, kendi adıma şunu söyleyebilirim ki, şövalyelerin indirdiği o korkunç, öfkeli darbeleri dinledikçe, benim de içimden aynı şeyi yapmak gelir; gece gündüz bunları dinlemek ister canım."

"Ben de aynen öyle," dedi hancının karısı. "Evde siz o kitapları dinlerken huzur buluyorum ancak; o kadar dalıyorsunuz ki, azarlamayı unutuyorsunuz."

"Evet, doğru," dedi Maritornes. "Doğrusu benim de çok hoşuma gidiyor o kitapları dinlemek; çok güzel. Hele hanımın biri portakal ağaçlarının altında şövalyesine sarılmışken, bir nedime de hem kıskançlıktan ölüp hem de korku içinde nöbet tutarken. Balla kaymak sanki, diyorum ben."

"Siz nasıl buluyorsunuz peki, küçük hanım?" dedi rahip, hancının kızına dönerek.

"İnanın bilemiyorum efendim," diye cevap verdi kız. "Ben de dinliyorum, aslında, anlamadığım halde dinlemek hoşuma gidiyor. Ama babamın sevdiği kavgaları sevmiyorum ben; şövalyelerin, sevgililerin-

den ayrı olduklarında yakınmaları hoşuma gidiyor. Hattâ bazen öyle acıyorum ki, ağlıyorum."

"Peki, sizin için ağlasalar, teselli eder miydiniz?" dedi Dorotea.

"Ne yapardım, bilemiyorum," diye cevap verdi kız. "Ama o hanımlardan bazıları öyle zalim ki, şövalyeleri onlara kaplan diyor, aslan diyor, daha bin türlü hakaret ediyorlar. Yüce İsa hakkına, anlamıyorum, bunlar ne kadar kalpsiz, vicdansız insanlar ki, şerefli bir adama bir kere bakmamak için ölmesine, delirmesine razı oluyorlar. Bu kadar naz niye, ben anlamıyorum; iffetli olduklarından yapıyorlarsa, evlensinler, zaten şövalyelerin istediği o."

"Sus kız," dedi hancı. "Sanki bu işleri çok bilirmişsin gibi konuşuyorsun. Genç kızların bu kadar çok bilmesi de, konuşması da doğru değildir."

"Bu beyefendi sordu," dedi kız, "ben de cevap verdim mecburen."

"Neyse, "dedi rahip hancıya dönerek, "bana şu kitapları getirin de bir bakayım."

"Memnuniyetle," diye cevap verdi hancı.

Odasına gidip asma kilitli eski bir valiz getirdi; açıp içinden üç büyük kitap ve çok güzel el yazısıyla yazılmış birtakım kâğıtlar çıkardı. İlk açtığı kitap, *Trakya'lı Don Cirongilio*, ikincisi *Hirkanya'lı Felixmarte*, üçüncüsü de, *Büyük Komutan Gonzalo Fernández de Córdoba'nın Öyküsü ve Diego García de Paredes'in Hayatı* idi. Rahip ilk iki kitabın adlarını görür görmez berbere dönüp dedi ki:

"Şimdi burada arkadaşımın kâhyasıyla yeğeni olmalıydı."

"Gerek yok," dedi berber. "Onları ben de götürebilirim avluya veya şömineye; hem şöminede çok güzel bir ateş yanıyor."

"Yani kitapları yakmak mı istiyorsunuz?" dedi hancı.

"Sadece iki tanesini," dedi rahip. "*Don Cirongilio*'yla *Felixmarte*'yi."

"Ne yani?" dedi hancı. "Benim kitaplarım dinsiz mi, sapık mı ki yakmak istiyorsunuz?"

"*Sapkın* demek istiyorsunuz dostum," dedi berber, "*sapık* değil."

"Öyle," dedi hancı. "Ama yakmak istiyorsanız, şu Büyük Komutan'la Diego García'nın kitabı olsun; ötekilerden birinin yakılmasındansa, kendi çocuğumun yakılmasına izin veririm, daha iyi."

"Kardeşim," dedi rahip, "bu iki kitap yalancıdır; saçmalıklarla, sayıklamalarla doludurlar. Bu Büyük Komutan'ın kitabıysa gerçek bir öyküdür; Gonzalo Fernández de Córdoba'nın yaptıklarını anlatır. Kendisi, çok sayıdaki büyük kahramanlığı sayesinde bütün dünyada Büyük Komutan olarak isim yapmıştır; bu şanlı, şerefli unvanı ha-

keden tek kişidir. Bu Diego García de Paredes ise, Estremadura'nın Trujillo kentinde doğmuş bir soyluydu; çok cesur bir askerdi; o kadar kuvvetliydi ki, hareket halindeki bir değirmen çarkını tek parmağıyla durdururdu. Bir köprünün başında durup, elinde palasıyla, koca bir ordunun köprüden geçmesini engellemişti. Buna benzer öyle şeyler yapmıştır ki, yaptıklarını kendisi, bir şövalye ve tarihçi alçakgönüllülüğüyle yazacağı yerde, başkası serbestçe yazsaydı, Hektor'lar, Akhilleus'lar, Roland'lar unutulur giderdi."

"Siz onu külâhıma anlatın," dedi hancı. "Şu şaşırdığınız şeye bakın: Bir değirmen çarkını durdurmuş. Tanrı aşkına, zat-ı âlinizin, Hirkanya'lı Felixmarte'nin yaptıklarını okumanız lâzım; tek kılıç darbesiyle, beş devi ortadan ikiye bölmüştü; sanki çocukların bakladan yaptıkları bebeklermişçesine. Başka bir seferinde de, çok büyük, çok kuvvetli bir orduya saldırmış, hepsi tepeden tırnağa zırhlı, bir milyon altı yüz binden fazla askeri, koyun sürüsü gibi dağıtmıştı. Peki ya Trakya'lı Don Cirongilio'ya ne demeli? Kitapta da görüleceği gibi, o kadar cesur, o kadar gözüpekti ki, nehirde giderken suyun ortasından ateşten bir yılan çıkmış, o da gördüğü anda üstüne atlamış, pullu sırtına ata biner gibi oturup boğazını öyle bir sıkmıştı ki, boğulacağını anlayan yılan, mecburen nehrin dibine dalmış, ellerini bir türlü gevşetmeyen şövalyeyi de peşinden sürüklemişti. Dibe vardıklarında ise, şövalye kendini şahane güzellikte bir saray ve bahçede bulmuştu. Sonra yılan bir ihtiyara dönüşmüş, işitilmedik güzellikte şeyler anlatmıştı. Susun beyefendi, bunu duymuş olsaydınız, bayılırdınız. Büyük Komutan'la o dediğiniz Diego García halt etmişler!"

Bunu duyan Dorotea, alçak sesle Cardenio'ya dedi ki:

"Hancımız da neredeyse ikinci bir Don Quijote."

"Bana da öyle geliyor," diye cevap verdi Cardenio. "Görünüşe bakılırsa, bütün o kitaplarda yazılanların aynen olduğundan son derece emin; yalınayak keşişler bile aksine inandıramaz onu."

"Bakın kardeşim," dedi rahip. "Bu dünyada Hirkanya'lı Felixmarte, Trakya'lı Don Cirongilio ve şövalye kitaplarında anlatılan diğer şövalyeler yaşamadı. Bunların hepsi uydurma, kurmaca, aylâk zihinlerin ürünü; sizin dediğiniz gibi eğlenceli vakit geçirtmek için yazılmışlar; sizin çiftçilerin okuyarak vakit geçirdikleri gibi. Size yemin ederim, böyle şövalyeler katiyen olmamıştır dünyada, böyle kahramanlıklar ve saçmalıklar da olmamıştır."

"Siz bunları anlatacak başka birini bulun!" diye cevap verdi hancı. "Benim alnımda enayi mi yazıyor, ağzım süt mü kokuyor? Benimle

dalga geçmeye kalkmayın efendim, ben dünkü çocuk değilim. O değerli kitaplarda anlatılan her şeyin saçma, yalan olduğunu söylüyorsunuz ama, onlar Kraliyet Konseyi senyörlerinin izniyle basılıyor; yalan olsa, insanın aklını başından alan o kadar savaşın, büyünün basılmasına izin verirler mi?"

"Söyledim ya, arkadaşım," dedi rahip. "Bunlar, boş vakitlerimizde oyalanmamız için yazılan şeyler. Nasıl ki iyi yönetilen devletlerde işi olmayanların, çalışması gerekmeyenlerin ve çalışamayanların eğlenmesi için satranç, top ve bilardo oynanmasına izin verilirse, aynı şekilde, bu tür kitapların da basılmasına izin veriliyor; bu kitapların herhangi birinin gerçek olduğunu zannedecek kadar cahil bir insanın olamayacağı düşünülüyor – ki öyledir de. Şu anda izin verilse ve dinleyiciler istese, şövalyelik kitaplarının iyi olmaları için ne gibi özelliklere sahip olmaları gerektiğini anlatırdım; belki kimileri için yararlı, hattâ zevkli de olurdu. Ama ben, buna çare bulabilecek kişilere görüşlerimi aktarma fırsatının çıkacağını umuyorum. Bu arada sayın hancı, lütfen söylediklerime inanın; alın kitaplarınızı, kendiniz karar verin yalan mı gerçek mi olduklarına; umarım yararlı olur size; Tanrı korusun, siz de konuğunuz Don Quijote'yle aynı dertten muztarib olmayın."

"O olmaz," dedi hancı. "Ben gezgin şövalye olacak kadar deli değilim. Bu meşhur şövalyelerin dünyayı dolaştığı zamandaki âdetlerin şimdi kalmadığını görüyorum ben."

Bu konuşmanın ortasında Sancho geldi ve artık gezgin şövalyelik âdetinin olmadığını, bütün şövalye kitaplarının saçma ve yalan olduğunu duyunca, çok şaşırdı, kafası karıştı. Kendi kendine karar verdi; efendisinin bu yolculuğunun sonu nereye varacak diye bekleyecek, düşündüğü gibi mutlu bir son olmazsa, onu bırakıp karısıyla çocuklarının yanına, eski işine dönecekti.

Hancı valizle kitapları götürüyordu ki, rahip şöyle dedi:

"Durun, şu kâğıtlara bakmak istiyorum; çok güzel bir el yazısıyla yazılmışlar."

Hancı kâğıtları çıkardı, okusun diye verdi. El yazısıyla kaleme alınmış, sekiz kadar yapraktı bunlar; başında da iri bir başlık vardı: *Münasebetsiz Meraklının Hikâyesi.* Rahip üç dört satırı içinden okuyup dedi ki:

"Doğrusu bu hikâyenin başlığı hiç de fena değil gibi geldi bana; hepsini okumak istedi canım."

Buna hancı şöyle cevap verdi:

"Pekâlâ okuyabilirsiniz efendim; şunu söyleyeyim ki, burada bunu okuyan kimi konuklar çok beğendiler, ısrarla istediler benden; ama ben vermek istemedim; içinde bu kitaplarla bu valizi burada unutan kişiye geri veririm diye. Belki sahibi bir ara tekrar gelir; gerçi kitapları çok arayacağını biliyorum ama, yine de geri vermek zorundayım. Hancıyım ama Hıristiyan'ım."

"Çok haklısınız dostum," dedi rahip. "Ama yine de, hikâyeyi beğenirsem, suretini çıkarmama izin verirsiniz."

"Memnuniyetle," dedi hancı.

İkisi konuşurlarken Cardenio hikâyeyi alıp okumaya başlamıştı. O da rahip gibi ilgilendi ve herkesin duyması için yüksek sesle okumasını rica etti.

"Bu zamanı okuyarak geçirmektense uyuyarak geçirmek daha iyi olmasa, okurdum," dedi rahip.

"Vakti bir hikâye dinleyerek geçirmek benim için dinlenmek olacak," dedi Dorotea. "Çünkü içim, makul bir saatte uyuyabilecek kadar huzura kavuşmadı henüz."

"Madem öyle," dedi rahip, "meraktan da olsa okumak istiyorum; belki hoş bir hikâyedir."

Üstat Nicolás da aynı şeyi rica etti, Sancho da; bunun üzerine rahip kendisi de dahil herkesin hoşuna gideceğini görerek dedi ki:

"Pekâlâ öyleyse, hepiniz dikkatle dinleyin; hikâye şöyle başlıyor:"

OTUZ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Münasebetsiz Meraklının hikâyesi anlatılır

İtalya'nın Toscana bölgesinde, zengin ve meşhur Floransa şehrinde, iki varlıklı ve soylu genç, Anselmo'yla Lotario yaşardı. O kadar yakın arkadaştılar ki, kendilerini tanıyan herkes, onlardan *iki arkadaş* diye sözederdi. İkisi de bekârdı, aynı yaştaydılar, aynı alışkanlıklara sahiptiler; bütün bunlar, karşılıklı dostlukları için yeterli sebepti. Anselmo'nun, ava çok düşkün olan Lotario'ya göre, gönül eğlencelerine biraz daha eğilimli olduğu, bir gerçektir; ama gerektiğinde, Anselmo kendi zevklerini bir kenara bırakıp Lotario'nunkilere katılır, Lotario da aynı şekilde Anselmo'yu izlerdi. Böylece, zihinleri öyle bir uyum içinde çalışırdı ki, bu kadar düzgün işleyen bir saat bile olamazdı.

Anselmo, aynı şehirde yaşayan soylu ve güzel bir genç kıza âşıktı;

kız o kadar iyi bir aileden geliyordu ve kendi de öyle meziyetlere sahipti ki, Anselmo, fikrini almadan hiçbir iş yapmadığı Lotario'nun da onayıyla, kızı ailesinden istemeye karar verdi ve kararını uygulamaya koydu. Aracılığı Lotario yaptı ve bu işi tam arkadaşının istediği şekilde noktalayarak kısa sürede arzusuna kavuşmasını sağladı. Camila da Anselmo'yla evlendiğine o kadar memnundu ki, sürekli Tanrı'ya ve sayesinde bu kadar saadet bulduğu Lotario'ya şükrediyordu. Her düğünde olduğu gibi eğlenceyle geçen ilk günlerde, Lotario eskisi gibi arkadaşı Anselmo'yu evinde ziyaret ediyor, onu onurlandırmak, eğlendirmek ve sevindirmek için ne mümkünse yapıyordu. Ama düğün eğlenceleri sona erip ziyaretlerin, tebriklerin sıklığı azaldığında, Lotario kasıtlı olarak Anselmo'nun evine gidişlerini seyrekleştirdi. Her aklı başında insan gibi, o da, evli arkadaşların evine, bekârlık günlerindeki sıklıkta gidilmemesi gerektiğini düşünüyordu. İyi ve gerçek bir dostlukta hiçbir şüpheye yer olmamakla birlikte, evli adamın namusu o kadar hassastır ki, arkadaşlar bir yana, öz kardeşi tarafından bile zedelenebilir.

Anselmo, Lotario'daki uzaklaşmayı farketti ve hararetli sitemlerde bulundu; evlenmesinin eskisi gibi görüşememelerine yol açacağını bilse, katiyen evlenmeyeceğini söylüyor, o bekârken aralarında bulunan uyum sayesinde kazandıkları *iki arkadaş* gibi hoş bir ismi, sırf ölçülülük uğruna kaybetmelerine izin vermemesini rica ediyordu. Evini kendi evi kabul ederek yine eskisi gibi girip çıkması için –ilişkilerinde böyle bir kelime kullanılabilirse– yalvarıyor, eşi Camila'nın arzusunun da kendisininkinden farklı olmadığı, ikisinin birbirlerini ne kadar içtenlikle sevdiklerini bildiğinden, Lotario'daki bu soğukluğa şaştığı konusunda ısrar ediyordu.

Anselmo'nun, Lotario'yu evine eskisi gibi gelip gitmeye ikna etmek için sarfettiği bu ve buna benzer daha birçok söze, Lotario o kadar ihtiyatlı, akıllı ve ileri görüşlü cevaplar verdi ki, Anselmo arkadaşının iyi niyetinden emin oldu. Haftada iki gün ve tatil günlerinde, Lotario'nun öğle yemeğine Anselmo'ya gitmesini kararlaştırdılar. İkisi aralarında böyle kararlaştırdıkları halde, Lotario, kendi namusundan daha fazla değer verdiği arkadaşının namusuna ne uygun olacaksa, onu yapmaya karar verdi. Lotario'ya göre, Tanrı'nın güzel bir kadın bahşettiği evli erkek, karısının görüştüğü hanım arkadaşları kadar eve hangi erkek arkadaşlarını getireceğine de dikkat etmek zorundaydı – doğru da düşünüyordu. Çünkü kocanın karısına yasaklayamayacağı meydanlarda, tapınaklarda, bayramlarda, kilise ziyaretlerinde yapıl-

mayan, ayarlanmayan şey, en güvenilen arkadaşın ya da akrabanın evinde daha kolay ayarlanır.

Lotario ayrıca, evli erkeklerin, gösterebilecekleri dikkatsizlikler konusunda kendilerini uyaracak bir dostları olması gerektiğini de söylerdi. Çünkü erkek, karısını çok sevdiğinden, onu kızdırmamak için, bazı şeyleri yapmasını ya da yapmamasını söylemeyebilir; oysa bunların yapılması veya yapılmaması, namus veya yüzkarası demek olabilir. Bütün bunlar konusunda, dostu kendisini uyarırsa, çare de kolayca bulunur. Ama Lotario'nun dediği kadar akıllı, vefalı ve gerçek bir dost nerede bulunur? Ben bunu kesinlikle bilmiyorum; ancak Lotario böyle bir dosttu. Arkadaşının namusunu müthiş bir özenle, üzerine titreyerek kolluyor; zengin, soylu, kibar ve kendisinde bulunduğunu düşündüğü özelliklere sahip bir gencin, Camila gibi güzel bir kadının evine gitmesi, işsiz güçsüz, fesat gözlere kötü görünmesin diye, kararlaştırılan ziyaret günlerini eksiltmeye, azaltmaya, kısaltmaya gayret ediyordu. İyiliği ve cesareti sayesinde kötü söz söyleyen dillere gem vurabileceği halde, yine de kendi şerefini de, arkadaşının şerefini de şüphe altında bırakmak istemiyordu. Bu yüzden de, kararlaştırılan günlerin çoğunda başka meşguliyetler ve eğlenceler buluyor, bunların kaçınılmaz olduğunu söylüyordu. Böylece görüşmelerinin büyük bölümü, birinin şikâyetleri, öbürününse mazeretleriyle geçiyordu.

Bir gün, ikisi şehir dışındaki bir kır yerinde gezinirlerken, Anselmo Lotario'ya şunları söyledi:

"Sevgili arkadaşım Lotario, Tanrı'nın bana böyle bir aile vermekle, hiç cimrilik etmeden, hem tabii, hem de maddî zenginliklerle donatmakla yapmış olduğu lütfa, özellikle de gereğince olmasa bile, elimden geldiğince değer verdiğim iki hazineyi, dost olarak seni ve eş olarak Camila'yı bana sunmakla göstermiş olduğu cömertliğe ne kadar şükretsem azdır diye düşünüyorsundur herhalde. Oysa, insanların memnun mesut yaşamaları için yeterli olan, olması gereken bütün bu lütuflarla ben, dünyanın en küskün, en tatsız adamı olarak yaşıyorum. Çünkü bilemiyorum ne kadar zamandır, kafamı kurcalayan, beni huzursuz eden bir arzum var; öyle tuhaf, öyle alışılmadık bir şey ki, kendime şaşıyor, yalnızken kendimi suçlayıp azarlıyor, isteğimi susturmaya, kendi zihnimden gizlemeye çalışıyorum. Bütün bunların hiçbir faydası olmadı, mahsus herkese ilân etmek istesem, aynı sonuç olurdu. Madem ortaya çıkması gerekiyor, senin sırlarının arşivine girsin istiyorum; bu şekilde, gerçek dostum olarak derdime bir çare bulmak için göstereceğin özene olan güvenimle, bu üzüntüden kısa zamanda kur-

tulacağımı umuyor, deliliğimin beni getirdiği mutsuzluk kadar büyük bir saadete, senin ilgin sayesinde ulaşacağımı düşünüyorum."

Anselmo'nun sözleri Lotario'yu şaşırtmıştı; bu uzun girişin nereye varacağını bilemiyordu. Arkadaşını böyle üzen bu arzunun ne olabileceğini hayal etmeye çalıştıysa da, gerçeğe hiç yaklaşamadı. Bu merakın kendisinde yarattığı kaygıdan bir an önce kurtulmak isteyerek, en gizli düşüncelerini bile söylemek için böyle lâfı dolaştırmasının, dostluğuna ciddî bir hakaret olduğunu belirtti; kendisine, teselli etmek için nasihat vermesi veya halletmek için çare bulması konusunda kesinlikle güvenebilirdi.

"Evet, doğru," diye cevap verdi Anselmo. "Sana güvenerek şunu söyleyeceğim ki, dostum Lotario, beni kıvrandıran şey, eşim Camila'nın gerçekten benim düşündüğüm kadar iyi ve mükemmel olup olmadığını bilmek arzusudur. Bu gerçeği öğrenmenin tek yolu ise, iyiliğinin ayarını ortaya çıkacak şekilde onu sınamak; altının ayarının ateşle ölçüldüğü gibi. Çünkü bence, sevgili arkadaşım, bir kadının namusu, ne kadar peşine düşülüp düşülmediğiyle ilgilidir; faziletli kadın, peşine düşen sevdalıların vaatleri, armağanları, gözyaşları ve sürekli ısrarları karşısında yumuşamayan kadındır. Kimse onu kötü olmaya teşvik etmedikten sonra," diye devam etti, "bir kadının iffetli olmasına niçin teşekkür edilsin? Serbest kalma fırsatı verilmeyen, en ufak bir hafifliğini yakaladığında kendisini öldürecek bir kocasının olduğunu bilen kadının çekingen, ürkek olmasında şaşılacak ne var? Yani, korktuğu ya da fırsat olmadığı için iffetli olan kadına ben, peşine düşülen, ardından koşulan ve galip gelen kadına verdiğim değeri veremem. İşte bu sebeple ve düşüncemi pekiştirmek, seni ikna etmek için sayabileceğim daha pek çok sebeple, eşim Camila'nın bu zorluklardan geçmesini, kendisinde istek uyandıracak değerde birisinin ısrarlarının ateşinde arınıp ayarının ölçülmesini istiyorum. Eğer düşündüğüm gibi bu savaştan galip çıkarsa, talihimin bir benzeri olamayacağına hükmedeceğim; bütün isteklerimin gerçek olduğunu söyleyebileceğim; Bilge'nin[1] 'kim bulabilir?' dediği faziletli kadını, talihin bana bağışladığını düşüneceğim. Düşündüğümün tersi olursa, fikrimin doğrulandığını görmenin zevki, bana bu kadar pahalıya malolan bu tecrübemin, haklı olarak getireceği ıstıraba katlanmamı sağlayacak. Bu arzumdan beni vazgeçirmek için söyleyeceğin şeylerin hiçbiri bu tecrübeyi yapmama engel olamayacağı için de, bu isteğimi yerine getirecek kişinin sen olmanı istiyorum, dostum Lotario! Ben sana bu

1. Bilge: Hz. Süleyman

tasarıyı uygulama fırsatı yaratacağım; dürüst, şerefli, çekingen ve kayıtsız bir kadına kur yapabilmen için gerekli göreceğim hiçbir şeyi ihmal etmeyeceğim. Bu zor görev için sana güvenmeye beni sevkeden birçok sebepten biri de, Camila sana mağlûp düşerse, galibiyetin son noktasına götürülmeyeceğini, sadece tecrübenin sonucu alınarak, saygı sınırları içinde kalınacağını bilmemdir. Böylece, uğradığım hakaret istek düzeyinde kalacak ve senin faziletli sessizliğine gömülecek; bu sessizliğin, benimle ilgili olarak, ölüm sessizliği kadar ebedî olacağını gayet iyi biliyorum. Kısacası, eğer benim hayatıma hayat diyebilmemi istiyorsan, hiç vakit kaybetmeden bu gönül savaşına girmen gerekiyor; isteksiz, gevşek bir şekilde değil, istediğim şevkle, gayretle ve dostluğumuzun gerektirdiği güvenle."

Anselmo'nun Lotario'ya söylediği sözler, işte bunlardı. Lotario hepsini öyle büyük bir dikkatle dinledi ki, burada yazılı olan birkaç söz dışında, arkadaşı konuşmasını bitirinceye kadar, ağzını açıp da tek kelime etmedi. Konuşmasının bittiğini görünce, arkadaşını uzunca bir süre, hiç görmediği, kendisini şaşırtan, korkutan bir şeye bakar gibi seyrettikten sonra, dedi ki:

"Bu sözlerinin şaka olmadığına bir türlü inanamıyorum, arkadaşım Anselmo! Söylediklerinin ciddî olduğunu düşünsem, bu kadar çok konuşmana izin vermez, dinlemeyerek bu uzun nutkuna mani olurdum. Doğrusu, ya senin beni tanımadığını, ya da benim seni tanımadığımı düşünüyorum. Ama hayır! Ben senin Anselmo olduğunu gayet iyi biliyorum; sen de benim Lotario olduğumu biliyorsun. İşin kötüsü, ben senin eski Anselmo olmadığını düşünüyorum; herhalde sen de benim eski Lotario olmadığımı düşünmüş olacaksın; çünkü ne bana söylediğin şeyler benim arkadaşım Anselmo'nun sözleri, ne de benden istediğin şey, senin tanıdığın Lotario'dan isteyebileceğin bir şey. İyi dostlar, dostluklarını bir şairin söylediği gibi, ancak *usque ad aras*[2] sınamak, kullanmak zorundadırlar; yani Tanrı'yı kızdıracak şeyler için kullanmamalıdırlar dostluklarını. Bir pagan, dostluk konusunda bunu düşünmüşse, hiçbir insanoğlu uğruna ilâhi sevgiden vazgeçmemesi gerektiğini bilen bir Hıristiyan'ın, bunu daha da çok düşünmesi gerekmez mi? Bir dost, arkadaşının isteğini yerine getirmek için Tanrı'nın isteklerini gözardı edecek kadar ileri gidiyorsa, geçici, değersiz şeyler için değil, dostunun şerefinin ve hayatının sözkonusu olduğu bir durumda bunu yapmalıdır. Söyler misin Anselmo, bu iki şeyden hangisi tehlikede ki, ricanı kabul edip benden istediğin iğrenç

2. *usque ad aras*: sunaklara kadar

şeyi yapmak için kendimi feda edeyim? Kuşkusuz hiçbiri; aksine, bana kalırsa sen benden, hem senin şerefinle hayatına, hem de benim kendi şerefimle hayatıma son vermemi istiyorsun. Eğer şerefini elinden alırsam, hiç kuşkusuz hayatını da elinden almış olacağım; çünkü şerefsiz adam, ölüden beterdir. Senin isteğini yerine getirip sana böyle bir kötülük yaptığım takdirde, ben de şerefimi, dolayısıyla hayatımı kaybetmiş olmayacak mıyım? Dinle dostum Anselmo; benden istediğin şey konusunda sana bütün söyleyeceklerimi bitirinceye kadar sabredip, cevap verme. Ben bitirdikten sonra, sen istediğin kadar konuşursun, ben de dinlerim."

"Memnuniyetle," dedi Anselmo, "istediğini söyle."

Lotario da sözlerine devam etti:

"Bana öyle geliyor ki Anselmo, senin şu andaki düşünme biçimin, Magripliler'in her zamanki düşünme biçimine benziyor. Onlara inançlarının yanlış olduğunu Kutsal Kitap'tan alıntılarla, zihinsel muhakeme yoluyla, Tanrı kelâmını temel alarak anlatmak mümkün değildir; elle tutulur, basit, anlaşılır, ispatlayıcı, kesin örnekler göstermek gerekir; reddedilemeyecek matematik ispatları gibi; meselâ: 'Birbirine eşit iki nicelikten eşit nicelikler çıkarırsak, kalan nicelikler de birbirine eşit olur.' Bunu kelimelerle anlamadıkları takdirde de –ki anlamazlar– ellerle gösterip canlandırmak gerekir; bütün bunlara rağmen, kutsal dinimizin doğruluğuna kimse ikna edemez onları. Benim de seninle bu yöntemi, bu dili kullanmam gerekiyor; çünkü istediğin şey o kadar sapıkça ve mantıktan uzak ki, sana aptallığını –şimdilik başka bir isim vermek istemiyorum– anlatmak için sarfedeceğim vakit, boşuna harcanmış olur gibi geliyor bana. Hattâ bu çirkin isteğini cezalandırmak için seni sersemliğine terk etmek eğilimindeyim; ama seninle dostluğum sana karşı böyle sert davranmama, seni kendini mahvetme tehlikesiyle başbaşa bırakmama izin vermiyor. Bunu iyice anlaman için, bir soru soracağım Anselmo. Sen bana, çekingen bir kadının peşine düşmem, namuslu bir kadını ikna etmem, kayıtsız bir kadını baştan çıkarmam, ihtiyatlı bir kadına kur yapmam gerektiğini söylemedin mi? Evet, söyledin. Madem ki çekingen, namuslu, kayıtsız ve ihtiyatlı bir karın olduğunu biliyorsun, neyin peşindesin? Madem benim bütün saldırılarından karının galip çıkacağını düşünüyorsun –kuşkusuz öyle de olacak– şu andakinden üstün hangi sıfatları vermeyi düşünüyorsun kendisine? Şu andakinden ne fazlalığı olacak? Ya sen onu dediğin gibi görmüyorsun, ya da ne istediğinin farkında değilsin. Eğer dediğin gibi görmüyorsan, niye sınayacağın yerde namussuzlu-

ğu sebebiyle canının istediğini yapmıyorsun? Eğer düşündüğün kadar iffetliyse, sonuç baştaki takdiri değiştiremeyeceğine göre, bu gerçeği tecrübeye tâbi tutmak münasebetsizlik olur. Buradan da şu sonuç çıkıyor: Yarardan ziyade zarar getirecek bir şeye girişmek, mantıksız, basiretsiz kafaların işidir; hele mecburî veya şart olmayan, girişmenin açıkça delilik olacağını uzaktan belli eden bir şeye girişmek. Zor işlere ya Tanrı adına, ya dünya adına, ya her ikisi adına girişilir. Tanrı adına girişilenler, insan bedeninde melek gibi yaşamaya girişen azizlerin işleridir. Dünya adına girişilenler, maddî zenginlik denen şeyleri elde etmek için, uçsuz bucaksız deryaları, çeşitli iklimleri, yabancı ülkeleri aşan insanların işleridir. Hem Tanrı, hem dünya adına girişilenler de, cesur askerlerin işidir ki, karşılarındaki duvarda tek bir top güllesinin açtığı boşluğu gördükleri anda, her tür korkuyu bir kenara bırakıp, önlerindeki tehlikeyi hiç düşünmeden, farketmeden, inançlarını, ülkelerini ve krallarını savunma arzusuyla kanatlanırlar ve kendilerini bekleyen bin türlü ölümün ortasına, pervasızca atılırlar. İşte girişilen zor işler bunlardır; bu kadar tehlikeli ve mahzurlu oldukları halde bu işlere girişmek, şanlı, şerefli ve yararlıdır. Ama senin girişmek istediğin iş, sınamak istediğin şey, sana ne Tanrı'nın lütfunu, ne maddî zenginlik, ne de insanların nezdinde şöhret kazandıracak; çünkü istediğin sonuca ulaşsan bile, şimdikinden ne daha şanlı, ne daha varlıklı, ne de daha şerefli olacaksın. İstediğin sonuca ulaşamadığın takdirde ise, düşünülebilecek en büyük sefaletin içinde bulacaksın kendini; çünkü o zaman, başına gelen felâketi kimsenin bilmediğini düşünmenin sana bir yararı olmayacak; senin kendinin bilmesi seni kahretmeye, mahvetmeye yetecek. Bunun doğruluğunu göstermek için, sana, ünlü şair Luigi Tansillo'nun, *Aziz Petrus'un Gözyaşları* adlı şiirinin ilk bölümünün sonunda yer alan bir kıtayı okumak istiyorum.

Gün kendini gösterdiğinde
acısı artar Petrus'un,
utanır yine de kimseler görmediği halde
kendi günahını kendisi gördüğünden,
çünkü kendinin görmesi yeter
yüce bir gönüle utanmak için,
gökyüzü ve toprakla yalnızken bile
utanır bir hata işlediğinde.

Yani sır olması, seni ıstıraptan kurtarmayacak; aksine, sürekli ağla-

yacaksın, gözlerinden yaş akmasa da, yüreğinden kan akacak. Şairimizin anlattığına göre, ihtiyatlı Rinaldo'nun düşüncelilik ederek yapmadığı kadeh denemesini yapan o saf doktorun akıttığı kanlı yaşlar gibi. Bu, her ne kadar şiirsel, hayalî bir öykü olsa da, dikkate değer, anlaşılması ve örnek alınması gereken gizli ahlâk dersleri içeriyor. Ayrıca, sana şimdi söyleyeceğim şey, yapmaya niyetlendiğin şeyin ne büyük bir hata olduğunu sana gösterecek. Söyle bana, Anselmo, Tanrı ya da talih, seni çok mükemmel bir elmasın meşru sahibi yapmış olsa, elması gören bütün mücevherciler değeri konusunda hemfikir olsa ve hepsi, tabiatta bulunabilecek en değerli, en mükemmel elmas olduğu konusunda birleşse, sen de buna kesinlikle inansan ve aksine bir görüş duymamış olsan, senin bu elması alıp bir örsün üzerine koyarak, çekiçle, vargücünle vurarak söylendiği kadar sert ve değerli olup olmadığını sınamak istemen, doğru olur muydu? Diyelim ki bu tecrübeyi yaptın ve elmas böyle saçma bir denemeye dayandı; bu yüzden ne değeri artacaktı, ne şöhreti. Kırılabilirdi de; o zaman her şey kaybedilmiş olmaz mıydı? Olurdu tabii, sahibi de herkesin gözünde aptal durumuna düşerdi. Dostum Anselmo, Camila'yı hem kendi gözünde, hem de başkalarının gözünde çok değerli bir elmas olarak düşün ve onu kırılma tehlikesine maruz bırakmanın mantıksızlığını anla; çünkü kırılmasa bile, şu andaki değerinin artması sözkonusu olamaz. Dayanamayıp kırıldığı takdirde de, onsuz kalınca ne hale düşeceğini, hem onun, hem de kendi mahvına sebep olduğun için kendini ne kadar suçlayacağını düşün. Şunu bil ki, bu dünyada namuslu ve şerefli bir kadın kadar değerli bir mücevher yoktur ve kadınların şerefi, iyi şöhretleriyle ölçülür. Senin karının şöhreti, düşünülebilecek en yüksek seviyede olduğuna göre, bu gerçeği niye sınamak istiyorsun? Bak dostum, kadınlar kusurlu yaratıklardır ve önlerine, takılıp düşecekleri engeller koymamak gerekir; aksine, önlerindeki engelleri kaldırmak, yollarını açmak gerekir ki, kendilerinde eksik olan mükemmeliyete, yani faziletliliğe rahatça ulaşabilsinler. Doğa bilimcileri, kakımın bembeyaz kürklü, küçük bir hayvan olduğunu anlatırlar; avcılar kakımı avlamak için şöyle bir tuzak kullanırlarmış: Hayvanın genellikle geçtiği, sığındığı yerleri öğrenip çamurla tıkar, sonra sıkıştırıp o yöne doğru kovalarlarmış. Kakım çamura gelince durur, balçığa bulanıp hürriyetinden ve canından çok değer verdiği beyazlığını kirletmemek uğruna, avlanmaya razı olurmuş. Dürüst ve namuslu kadın, kakım gibidir; namus ise, kardan daha beyaz, daha temizdir. Kadının bunu kaybetmesini istemeyen, aksine, korumasını, gözetmesini isteyen kişi,

kakım avında kullanılan yöntemden farklı bir yöntem kullanmalıdır; önüne, ısrarlı âşıkların armağanlarının ve vaatlerinin çamuru koyulmamalıdır; çünkü kendi başına bu engelleri aşıp geçecek fazilete ve tabii kuvvete sahip olmayabilir, değildir de. Aksine bu engelleri önünden kaldırıp yerine, faziletin temizliğini, iyi şöhretin güzelliğini koymak gerekir. İffetli kadın, tıpkı berrak, pırıl pırıl bir ayna gibidir; bir nefesin dokunuşuyla bile donuklaşıp kararabilir. İffetli kadın, değerli bir yadigâr muamelesi görmelidir: sevilmeli, ellenmemelidir. İffetli kadın, çiçeklerle, güllerle dolu, sahibinin kimsenin çiğnemesine, ellemesine izin vermediği güzel bir bahçeymişçesine korunmalı, takdir edilmelidir. Kokusunun ve güzelliğinin uzaktan, demir parmaklıklar arkasından takdir edilmesi yeterlidir. Son olarak, hatırıma gelen birkaç mısraı sana okumak istiyorum; yeni bir oyunda duydum; bence konuştuğumuz konuyla yakından ilişkili. Öngörülü bir ihtiyar, genç bir kızı olan bir başka ihtiyara, kızını kollamasını, korumasını, kapatmasını nasihat ediyordu, söylediklerinden bazıları da şunlardı:

Kimse deneyemez kırılıp kırılmadığını,
çünkü camdan yapılmıştır kadın.
Ya kırılırsa kolayca,
göze almaz kırma tehlikesini
insan tedbirli olunca
tekrar lehimleyemeyeceği şeyi.
Bana inansın herkes,
ben doğru söylüyorum,
dünyada Danae'ler varsa eğer,
altın yağmurları da vardır mutlaka.

Anselmo, şu ana kadar söylediklerimin hepsini, seninle ilişkili olduğu için söyledim. Şimdi de benimle ilgili bir şeyler söylesem iyi olur; uzun olursa kusura bakma; ama senin içine girdiğin ve benim seni çıkarmamı istediğin labirent, bunu gerektiriyor. Sen beni dost sayıyor ve şerefimi lekelemek istiyorsun; bu hiçbir dostluğa sığmaz. Üstelik bununla da kalmayıp, benim de, senin şerefini lekelememi istiyorsun. Benim şerefimi lekelemek istediğin açık; çünkü Camila, senin istediğin şekilde kendisine kur yaptığımı görünce, hiç şüphesiz, beni şerefsiz ve kötü niyetli bir adam olarak yargılayacak; çünkü bana ve dostluğa hiç yakışmayan bir şeye niyetlenmiş, yapmış olacağım. Benim, senin şerefini lekelememi istediğine de hiç şüphe yok; çünkü Camila ona kur

yaptığımı görünce, kendisinde, kötü niyetimi açığa vurma cesaretini bana verecek bir hafiflik gördüğümü düşünecek; onun şerefinin lekelenmesi, sen de ona ait olduğuna göre, aynı şekilde senin de şerefini zedeleyecek. İşte genellikle yaygın olan kanı da buradan kaynaklanıyor: Aldatan kadının kocası, bunu bilmese de, karısının hatasına fırsat vermiş olmasa da, başına gelen felâketi engellemek elinde olmasa da, bu felâket kendi dikkatsizliğinden, gevşekliğinden kaynaklanmış olmasa da, her şeye rağmen, kendisine aşağılayıcı, küçültücü sıfatlar verilir. Karısının kötülüğünü bilenler, bu bahtsızlığa kendi kabahati yüzünden değil de, iffetsiz karısının zevki yüzünden düştüğünü görüp ona acıyarak bakacaklarına, küçümseyerek bakarlar nedense. Ama kötü kadının kocasının, kendisi bilmese de, suçu olmasa da, olayda rol oynamamış ve buna fırsat yaratmamış olsa da, niye haklı olarak şerefsiz sayıldığını anlatmak istiyorum. Beni dinlemekten sıkılma; çünkü bütün bunlar senin yararına olacak. Tanrı, yeryüzü Cennet'inde ilk babamızı yarattığında, Kutsal Kitap'ta yazılanlara göre, Âdem'i uyutmuş ve uyurken sol kaburgalarından birini alıp, bundan annemiz Havva'yı yaratmış. Âdem uyanıp Havva'ya bakmış ve 'Bu benim etimden et ve kemiklerimden kemiktir,' demiş. Tanrı da, 'Bunun için insan anasını ve babasını bırakacak ve ikisi bir beden olacaklardır,' demiş. Ve sonra, sadece ölümün çözebileceği kutsal evlilik bağı oluşturulmuş. Bu mucizevî evlilik bağı o kadar kuvvetli ve faziletlidir ki, iki ayrı insanın bir beden olmasını sağlar; iyi evliliklerde daha da fazlasını yapar ve iki ayrı ruhun tek bir iradesi olmasını sağlar. İşte buradan yola çıkarak da, kadının eti, kocasının etiyle bir olduğundan, ona düşen gölge veya leke, koca, dediğim gibi bu suça fırsat yaratmamış olsa da, onun da etine yansır. Nasıl ki ayaktaki veya insan vücudunun herhangi bir uzvundaki acıyı, aynı beden olduğu için bütün vücut duyar, ayak bileğinin ağrısını, o yaratmamış olduğu halde, baş da duyarsa, aynı şekilde, koca da karısıyla bir olduğundan, karısının şerefinin lekelenmesinde payı vardır. Dünyadaki her şeref ve şerefsizlik, etten ve kandan doğduğuna göre, iffetsiz kadının şerefsizliği de bu cinsten olduğu için, bir bölümünün kocasına düşmesi ve kendisinin haberi olmadan şerefinin lekelenmiş kabul edilmesi kaçınılmazdır. İffetli karın Camila'nın içinde yaşadığı huzuru bozmak istemekle, nasıl bir tehlikeye kendini attığını düşün, Anselmo! Namuslu karının gönlünde şu anda sessiz yatan tutkuları ayaklandırma isteğinin ne kadar boş, münasebetsiz bir merak olduğunu düşün. Atılacağın macerada kazancının az, kaybının ise, kelimelere sığdıramayacağım kadar büyük olduğunu düşün. Eğer

bütün bu söylediklerim, çirkin niyetinden seni vazgeçirmeye yetmiyorsa, şerefsizliğine ve bahtsızlığına âlet etmek üzere bir başkasını bul; çünkü ben, düşünebileceğim en büyük kayba uğrama, dostluğunu kaybetme pahasına da olsa, âlet olmayı düşünmüyorum."

Faziletli ve sağgörülü Lotario bunları söyledikten sonra sustu. Anselmo'nun kafası karışmış, düşüncelere dalmıştı; uzun bir süre, tek kelime cevap veremedi; nihayet dedi ki:

"Arkadaşım Lotario, bana söylemek istediğin her şeyi, gördüğün gibi büyük bir dikkatle dinledim. Sözlerinden, örneklerinden, kıyaslamalarından, ne kadar akıllı olduğunu, dostluğunun sınırsız samimiyetini anladım. Senin fikrini kabul etmeyip kendi düşündüğüm yolu izlediğim takdirde, iyilikten kaçıp kötülük peşinde koşmuş olacağımı da anlıyor ve itiraf ediyorum. Buna rağmen, şunu düşünmen gerekir ki, ben şu anda canları toprak, kireç, kömür ve değil yemesi, bakması bile iğrenç olan daha kötü şeyler yemek isteyen kimi kadınların tutulduğu hastalığa yakalanmış durumdayım. Yani benim iyileşmem için bir yol bulmak gerekiyor; bunu da sen kolaylıkla yapabilirsin. Gevşek bir şekilde ve ciddîye almadan da olsa, Camila'ya kur yapmaya başlaman yeterli. Daha ilk hareketlerde namusundan vazgeçecek kadar yumuşak olamaz. Ben sırf bu kadarıyla tatmin olurum; sen de hem hayatımı bana kazandırarak, hem de şerefimi lekelememek konusunda beni ikna ederek, dostluğumuza olan borcunu ödemiş olursun. Bunu bir tek sebepten dolayı yapmak mecburiyetindesin; o da şu: Ben bu tecrübeyi yapmaya kararlı olduğuma göre, bu çılgınlığımı başka birisine açık etmeme sen izin vermemelisin; o zaman, kaybetmemi istemediğin şerefimi tehlikeye atmış olursun. Sen Camila'ya kur yaptığında, senin şerefinin, onun gözünde azalmasının ise pek önemi yok; çünkü kısa bir müddet sonra, beklediğimiz ilgiyi kendisinde gördüğümüzde, ona, yaptığımız oyunun gerçeğini olduğu gibi anlatırsın; gözünde eski itibarını tekrar kazanırsın. Kendini bu tehlikeye atarak bana çok az zarar ve çok fazla saadet verebileceğine göre, önüne ne kadar engel çıksa da, bunu yapmaktan kaçınma; çünkü dediğim gibi, başlaman, konuyu kapatmam için yeterli olacak."

Lotario, Anselmo'nun kararlılığını görünce, niyetinden vazgeçmesi için gösterilecek başka örnek, başka sebep bulamayarak ve çirkin niyetini başkasına açıklamakla kendisini tehdit ettiği için, daha büyük bir felâketi önlemek amacıyla, razı olup istediği şeyi yapmaya karar verdi. Niyeti, Camila'nın düşüncelerinde bir değişiklik yaratmadan,

Anselmo'yu memnun edecek şekilde meseleyi yürütmekti. Bunun üzerine Anselmo'ya, başka kimseye bu düşüncelerinden sözetmemesini, kendisinin bu işi üstleneceğini, ne zaman isterse başlayabileceğini söyledi. Anselmo onu sevgiyle, coşkuyla kucaklayıp büyük bir lütuf yapılmış gibi teşekkür etti. Tecrübeye hemen ertesi gün başlanmasını kararlaştırdılar; Lotario'nun Camila'yla başbaşa konuşabilmesi için Anselmo fırsat yaratacak, aynı şekilde, ona hediye etmek üzere para ve mücevherleri de kendisi sağlayacaktı. Camila'ya serenatlar yapmasını, onu öven şiirler yazmasını tavsiye etti; bu zahmete katlanmak istemediği takdirde de, kendisinin yapabileceğini söyledi. Lotario, Anselmo'nun düşündüğünden çok farklı bir niyetle her şeyi kabul etti.

Bu karar üzerine Anselmo'nun evine gittiler ve Camila'yı telâş ve kaygı içinde kocasını bekler buldular; o gün her zamankine göre gecikmişti.

Lotario evine gitti; Anselmo kendi evinde kaldı; o ne kadar memnunsa, Lotario da o kadar endişeliydi; bu münasebetsiz işten başarıyla sıyrılmak için ne yapacağını bilemiyordu. O gece, Camila'yı gücendirmeden Anselmo'yu nasıl kandırabileceğini düşündü; ertesi gün, öğle yemeğine arkadaşına gittiğinde Camila onu çok iyi karşıladı; kocasının, arkadaşına ne kadar düşkün olduğunu bildiği için, ona daima çok candan davranırdı.

Yemek bitti, sofra kaldırıldı; Anselmo kendisinin bir işi halletmek üzere çıkmak zorunda olduğunu, bir buçuk saat sonra döneceğini söyleyip Lotario'dan Camila'nın yanında kalmasını rica etti. Camila gitmesin diye yalvardı, Lotario da birlikte gitmeyi teklif etti, ama hiçbir şey Anselmo'yu etkileyemedi. Kendisiyle çok önemli bir şey konuşacağını söyleyerek, kalıp beklemesi için Lotario'ya ısrar etti. Camila'ya da, kendisi dönünceye kadar Lotario'yu yalnız bırakmamasını söyledi. Gerçekten de, gitmesi gerektiği yalanını o kadar iyi kıvırdı ki, rol yaptığını kimse anlayamazdı. Anselmo gitti, Camila ve Lotario da masa başında yalnız kaldılar; evdeki herkes yemeğe gitmişti. Lotario, arkadaşının istediği şekilde kendisini savaş alanında, düşmanla karşı karşıya buldu; öyle bir düşman ki, sırf güzelliğiyle, koca bir zırhlı süvari birliğini yenebilirdi; Lotario düşmandan korkmakta haklı mıydı, siz karar verin.

Lotario, dirseğini koltuğun kenarına dayayıp başını avucuna yasladı ve bu nezaketsizliğinden ötürü Camila'dan özür dileyerek, Anselmo dönene kadar biraz dinlenmek istediğini söyledi. Camila, divanda

koltuktan daha rahat edeceğini söyleyerek uzanıp uyumasını rica etti. Lotario istemedi ve Anselmo dönünceye kadar olduğu yerde uyudu. Anselmo döndüğünde Camila'yı odasında, Lotario'yu da uykuda bulunca, bu kadar geciktiği için, ikisinin konuşmaya, hattâ uyumaya bile fırsat bulduklarını düşündü. Lotario'yla tekrar dışarı çıkıp neler olduğunu sorabilmek için sabırsızlıkla uyanmasını bekledi.

Her şey istediği gibi oldu; Lotario uyandı; ikisi hemen evden çıktılar. Ne olduğunu sorduğunda, Lotario daha ilk seferde her şeyi büsbütün açık etmesinin doğru olmayacağını düşündüğünü, bu sebeple, Camila'nın güzelliğini methedip bütün şehirde bir tek onun güzelliğinin ve akıllılığının konuşulduğunu söylemekle yetindiğini bildirdi. Başlangıçta sadece gönlünü kazanmak, gelecek sefere kendisini daha büyük zevkle dinlemesini sağlamak daha iyi olur gibi gelmişti ona; bunun için de, şeytanın tetikteki kişileri kandırmak istediği zaman kullandığı hileye başvurmuştu. Şeytan, karanlıklar meleği olduğu halde, ışık meleği kılığına girer, kişinin karşısına güzel görüntüler çıkarır ve hilesi baştan açığa çıkmamışsa, sonunda gerçek kimliğini göstererek amacına ulaşır. Bütün bunlar Anselmo'yu çok memnun etti ve kendisine her gün aynı fırsatı tanıyacağını, evden çıkmasa da, bir şeyle meşgul olup Camila'nın bu hileyi farketmemesini sağlayacağını söyledi.

Bunun üzerine geçen günler boyunca, Lotario Camila'ya tek kelime etmediği halde, Anselmo'ya onunla konuştuğunu, ancak ne en ufak bir ahlâksızlık göstergesi, ne de bir umut kıvılcımı göremediğini, Camila'nın, aksine, aklından bu kötü düşünceleri kovmazsa, durumu kocasına bildirmekle kendisini tehdit ettiğini söylüyordu.

"Pekâlâ," dedi Anselmo. "Camila şu ana kadar kelimelere direndi; şimdi harekete karşı nasıl direneceğini görmemiz lâzım. Yarın sana iki bin altın vereceğim, kendisine teklif etmen, hattâ vermen için, ayrıca bir o kadar altın daha veririm, mücevherler alırsın ona. Kadınlar, özellikle de güzel kadınlar, ne kadar namuslu olurlarsa olsunlar, süse düşkündürler. Eğer buna da direnebilirse, ben tatmin olacağım, senin canını daha fazla sıkmayacağım."

Lotario, cevaben, artık başladığına göre, sonunda bitkin düşüp yenilse bile, bu işi sonuna kadar götüreceğini söyledi. Ertesi gün, dört bin altını, dört bin altınla birlikte dört bin derdi de aldı; artık ne yalan uyduracağını bilemiyordu. Sonunda, Camila'nın, armağanlar ve teklifler karşısında da, kelimeler karşısında olduğu kadar dirençli kaldığını, daha fazla zahmete gerek olmadığını, bütün bunların zaman kaybı olduğunu söylemeye karar verdi.

Ama olayları başka şekilde yöneten kaderin emriyle, Anselmo daha önceki seferlerde yaptığı gibi Lotario'yla Camila'yı yalnız bıraktıktan sonra, bu kez bir odaya kapandı; anahtar deliğinden, ikisini seyredip dinlemeye koyuldu. Yarım saatten fazla bir zaman geçip de, Lotario'nun Camila'ya tek kelime söylemediğini görünce, orada bir asır da dursa söylemeyeceğini anlayınca, Camila'nın cevapları konusunda arkadaşının kendisine söylediği her şeyin uydurma, hepsinin yalan olduğunu idrak etti. Bunun gerçekliğinden emin olmak için, odadan çıkıp Lotario'yu çağırdı ve bir kenara çekerek yeni gelişmeleri, Camila'nın ne durumda olduğunu sordu. Lotario bu konuda artık tek adım atmaya niyeti olmadığını söyledi; Camila öyle sert ve kaba cevap vermişti ki, bundan sonra bir kelime daha söylemeye cesareti kalmamıştı.

"Ah Lotario, Lotario!" dedi Anselmo. "Bana olan borcuna ve sana olan aşırı güvenime ne kötü karşılık veriyorsun. Biraz önce şu anahtar deliğinden seni seyrettim ve Camila'ya tek kelime bile söylemediğini gördüm. Buradan da anlıyorum ki, daha önce de hiç konuşmamışsın. Gerçekten öyleyse –ki şüphesiz öyle– beni niye kandırıyorsun, benim amacıma ulaşmak için bulabileceğim vasıtaları niçin elimden almaya gayret ediyorsun?"

Anselmo daha fazla bir şey söylemedi; ama söyledikleri, Lotario'yu utanç ve sıkıntı içinde bırakmaya yetti. Yalan söylerken yakalanmış olmayı gururuna yediremeyen Lotario, bundan böyle istediğini yapacağına ve yalan söylemeyeceğine yemin etti; merak edip kendisini gözetlediği takdirde, bunu görebileceğini söyledi Anselmo'ya. Ayrıca, Anselmo'nun herhangi bir zahmete katlanmasına da gerek olmayacaktı; çünkü Lotario'nun yapmayı düşündüğü şey, bütün şüphelerini silecekti. Anselmo bu sözlere inandı ve Lotario'nun daha rahat, korkusuz hareket edebilmesi için, sekiz günlüğüne evden ayrılmaya, bir arkadaşının şehre yakın bir köydeki evine gitmeye karar verdi. Gidişini Camila'ya haklı gösterebilmek için, bu arkadaşıyla, kendisini ısrarla çağırtması konusunda anlaştı.

Bedbaht, düşüncesiz Anselmo! Nedir bu yaptığın? Ne tasarlıyorsun? Neler çeviriyorsun? Dikkat et, yaptığın şey kendi aleyhinde; kendi şerefsizliğini tasarlıyor, kendi mahvını hazırlıyorsun. Eşin Camila namuslu; güven ve huzur içinde sahipsin ona; zevklerine kimse karışmıyor; onun düşünceleri, evinin dört duvarının dışına çıkmıyor; sen onun yeryüzündeki tanrısı, arzularının hedefi, zevklerinin tatminisin; iradesi her konuda sadece sana ve Tanrı'ya bağlı. Bu namus, güzellik,

dürüstlük ve sadakat madeni, sahip olduğu, senin de isteyebileceğin bütün zenginlikleri hiç zahmetsiz sana bağışlamışken, ne diye toprağı kazmaya, hiç görülmemiş servet damarları aramaya kalkıyorsun? Zaten kadının zayıf tabiatının cılız dayanakları üzerinde duran her şeyin yıkılıvermesi tehlikesini niye göze alıyorsun? Dikkat et; imkânsızın peşine düşersen, imkânı olan bile, haklı olarak senden esirgenebilir. Şair bunu daha güzel söylemiş:

Ölümde hayatı arıyorum,
hastalıkta sağlığı,
hapiste özgürlüğü,
kapalı yerde çıkışı
ve hainde sadakatı.
Ama anlaşmış tanrıyla kaderim,
zaten ondan asla iyilik beklemedim,
imkânsızı istiyorum diye
imkânı olanı bile vermeyecek bana.

Ertesi gün Anselmo köye gitti; yola çıkmadan önce Camila'ya, yokluğunda Lotario'nun gelip eve göz kulak olacağını, yemeklerini onunla yiyeceğini söyledi; Lotario'ya, kendisine davrandığı gibi davranmasını tembihledi. Akıllı ve iffetli bir kadın olan Camila, kocasının bu sözleri üzerine telâşlandı; onun yokluğunda hiç kimsenin, sofradaki yerini işgal etmesinin doğru olmayacağı konusunda Anselmo'yu uyardı. Eğer bunu, kendisinin evine bakabileceğine güvenemediğinden yapıyorsa, bir kere denemesini, çok daha büyük sorumlulukların bile üstesinden gelebileceğini tecrübeyle anlayacağını söyledi. Anselmo cevaben, kendisinin böyle istediğini, Camila'ya, başını eğip sözünü dinlemek düştüğünü söyledi. Camila da, istemediği halde öyle yapacağını belirtti.

Anselmo gitti, ertesi gün Lotario eve geldi. Camila kendisini içtenlikle, candan karşıladı. Lotario'yla asla yalnız kalmamaya özen gösteriyor, erkek ve kadın hizmetkârlarını, özellikle Leonela adındaki nedimesini yanından hiç ayırmıyordu. Camila Leonela'yı çok severdi; ikisi, Camila'nın ailesinin evinde birlikte büyümüşler, Camila Anselmo'yla evlendiğinde, Leonela'yı da yanına almıştı. İlk üç gün boyunca, Lotario tek kelime bile söylemedi; oysa istese, sofra kaldırılıp hizmetkârlar Camila'nın emri uyarınca acele bir yemek yemeye gittiklerinde, konuşabilirdi. Aslında Camila Leonela'ya, yemeğini

kendisinden önce yiyip yanından bir an bile ayrılmamasını tembihlemişti; ama aklı başka yerde olan ve keyfini tatmin edebilmek için bu zamana ve fırsata ihtiyacı olan Leonela, hanımının emrine her zaman itaat etmiyordu. Aksine, sanki öyle emredilmiş gibi, onları yalnız bırakıyordu. Ama Camila'nın iffetli davranışları, yüzündeki ciddiyet ve ağırbaşlı kişiliği, Lotario'nun dilini frenliyordu.

Ne var ki, Camila'nın faziletlerinin, Lotario'nun diline gem vurmakla sağladığı yarar, sonuçta ikisi için de daha zararlı oldu; çünkü dil susmakla birlikte, düşünce durmuyor, Camila'nın, değil bir insan kalbini, mermerden bir heykeli bile kendine âşık etmeye yetecek iffetini, güzelliğini, hiçbir ayrıntıyı atlamadan inceleme fırsatı buluyordu.

Lotario, onunla konuşması gereken zamanlarda ve fırsatlarda onu seyrediyor, sevilmeye ne kadar lâyık olduğunu düşünüyordu. Bu düşünce, yavaş yavaş Anselmo'ya olan saygısını zedelemeye başladı; binlerce kere, şehirden ayrılmak, Anselmo'nun bir daha kendisini, kendisinin de Camila'yı görmeyeceği bir yere gitmek istedi; ama artık Camila'yı seyretmekten aldığı zevk, onu engelliyordu. Camila'ya bakmanın kendisine verdiği mutluluğu reddetmeye, hissetmemeye gayret ediyor, kendiyle mücadele ediyordu. Yalnız başınayken, çılgınlığı yüzünden kendini suçluyor, kötü bir dost, hattâ kötü bir Hıristiyan olduğunu düşünüyordu. Uzun uzun düşünüyor, kendisiyle Anselmo arasında karşılaştırmalar yapıyor, her defasında, kendi sadakatsizliğinden çok Anselmo'nun deliliği ve güveni yüzünden böyle olduğu, yapmayı düşündüğü şeyin, hem insanlar, hem de Tanrı nezdinde bir mazereti olduğuna göre, bu suçunun cezasından korkmaması gerektiği sonucuna varıyordu.

Sonunda, Camila'nın güzelliğiyle iffetliliği, düşüncesiz kocanın sunduğu fırsatla birleşerek, Lotario'nun sadakatini yıktı. Anselmo gittikten sonraki üç günü, isteklerine karşı koyabilmek için sürekli mücadeleyle geçirdiği halde, bu sürenin sonunda, kendi isteğinden başka hiçbir şeyle ilgilenmeyerek Camila'ya kur yapmaya başladı. Öyle hararetli, şevkli, aşkla dolu sözler sarfediyordu ki, Camila şaşırdı, olduğu yerden kalkıp, tek kelime cevap vermeden odasına girdi. Ne var ki, aşkla birlikte daima doğan umut, bu soğuk tavır yüzünden Lotario'da ölmedi; aksine Camila gözünde daha fazla değer kazandı. Camila ise, Lotario'yu hiç düşünemeyeceği bu durumda görünce, ne yapacağını şaşırmıştı. Ona bir daha konuşma fırsatı vermesinin doğru olmayacağını düşünerek, hemen o gece, hizmetkârlarından biriyle Anselmo'ya bir mektup göndermeye karar verdi ve şu sözleri yazdı:

OTUZ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Münasebetsiz Meraklının hikâyesi devam eder

Nasıl ki, eskilerin dediği gibi, generalsiz ordu ve senyörsüz şato yakışık almazsa, bence, çok geçerli sebepler engellemediği sürece, evli bir genç kadının da, kocasız kalması hiç yakışık almıyor. Sensiz o kadar kötü durumdayım ve bu yokluğa dayanamamaktan öyle korkuyorum ki, acele gelmezsen, senin evini sahipsiz bırakmak pahasına da olsa, babamın evine gitmek zorunda kalacağım; çünkü senin evini emanet ettiğin şahıs –eğer burada bu sıfatla kaldıysa– bence senden çok kendi zevkini düşünüyor. Akıllı bir adam olduğun için, daha fazla bir şey söylememe gerek yok, söylemem de doğru olmaz zaten.

Anselmo bu mektubu alınca, Lotario'nun harekete geçtiğini ve Camila'nın da herhalde, Anselmo'nun istediği şekilde karşılık verdiğini anladı. Bu habere müthiş sevinerek Camila'ya sözlü bir cevap gönderdi ve kesinlikle evden taşınmamasını, kendisinin acele döneceğini söyledi. Camila Anselmo'nun cevabına şaşırdı ve kafası iyice karıştı. Ne kendi evinde kalmaya cesaret edebiliyordu, ne de babasının evine gitmeye; çünkü kalmakla namusunu tehlikeye atmış, gitmekle de kocasının emrine karşı gelmiş olacaktı.

Nihayet, kendisi için kötü sonuçlar doğuracak bir karar verip evinde kaldı. Hizmetkârların dedikodu yapmalarına mahal vermemek için Lotario'dan kaçmamaya kararlıydı; öte yandan da kocasına gönderdiği mektubu yazdığına şimdi pişmandı; çünkü kocasının, Camila'nın bir hafifliği yüzünden Lotario'nun saygısızlık etme cesareti bulduğunu düşünmesinden korkuyordu. Ama kendi iffetliliğine güvenerek Tanrı'ya ve kendi namuslu düşüncelerine kendini teslim etti; Lotario'nun söyleyeceği her şeye susarak direnmeye ve kocasını üzmemek için ona artık hiçbir şey söylememeye karar verdi. Hattâ Anselmo o mektubu niye yazdığını sorduğunda Lotario'yu nasıl mazur gösterebileceğini düşünüyordu. Doğru ve yararlı olmaktan ziyade şerefli olan bu düşüncelerle, bir gün daha, Lotario'yu dinledi. Lotario öyle ısrarlıydı ki, Camila'nın kararlılığı zayıflamaya başladı; namusu, gözlerini denetim altında tutabilmek için çok zorlandı; çünkü Lotario'nun gözyaşları ve sözleriyle içinde uyanan sevgi ve merhamet hislerinin gözünde okunmasını istemiyordu. Lotario bütün bunları farkediyor ve daha da alevleniyordu.

Sonuç olarak, Lotario, Anselmo'nun yokluğunun sağladığı fırsatı

kullanıp kale kuşatmasını iyice daraltmaya karar vererek, Camila'nın gururuna saldırdı ve güzelliğini övmeye başladı; çünkü güzel kadınların gururlarının yüksek kulelerini en hızlı teslim alıp deviren şey, bu gururun, iltifatın diline düşmesidir. Gerçekten de Lotario Camila'nın iffetliliğinin kayasını öyle cephanelerle oydu ki, Camila tunçtan da olsa, ayakta kalamazdı, Lotario öyle duygulu ve samimî şekilde ağladı, yalvardı, vaatlerde bulundu, övdü ve ısrar etti ki, Camila'nın ahlâklılığını yenerek en ihtimal vermediği ve en çok istediği şeyi kazandı.

Teslim oldu Camila; Camila teslim oldu, ama Lotario'nun dostluğu ayakta kalmadıktan sonra, bunda şaşılacak ne var? Bu açık seçik örnek, aşk tutkusunun sadece kendisinden kaçarak yenilebileceğini, kimsenin bu kadar kuvvetli bir düşmanla mücadeleye girişmemesi gerektiğini gösteriyor bize; çünkü tenin gücüne ancak ilâhi bir güç karşı koyabilir. Hanımının zayıflığından bir tek Leonela haberdar oldu; çünkü iki kötü dost, yeni âşıklar, durumu ondan gizleyemediler. Lotario Camila'ya, Anselmo'nun planından ve bu noktaya gelme imkânını onun verdiğinden sözetmek istemedi; Camila'nın aşkını küçümsemesinden, ona kasten değil, tesadüfen, koşullar gereği kur yaptığını düşünmesinden korkuyordu.

Birkaç gün sonra Anselmo evine döndü ve evindeki eksikliği, kıymetini hiç bilmediği, ama en çok değer verdiği şeyin eksikliğini farketmedi. Derhal Lotario'yu görmeye gitti; onu evinde buldu. İkisi kucaklaştıktan sonra, Anselmo ölüm kalım meselesi olan haberi öğrenmek istedi.

"Sevgili dostum Anselmo!" dedi Lotario. "Sana verebileceğim tek haber, karının bütün namuslu kadınlara örnek teşkil etmeye lâyık olduğudur. Ona söylediğim sözler rüzgârla savrulup gitti; vaatlerime değer verilmedi; armağanlarım kabul edilmedi; benim birkaç yalancı gözyaşımla açıkça alay edildi. Kısacası, Camila nasıl bütün güzellikleri kendinde toplamışsa, dürüstlüğü, ölçülülüğü, terbiyeyi, şerefli bir kadını övgüye değer ve talihli kılacak bütün faziletleri de kendinde toplamış. Bana verdiğin parayı geri al arkadaşım; işte hepsi burada, dokunmaya gerek olmadı; çünkü Camila'nın iffeti, armağan ve vaatler gibi aşağılık şeylere teslim olmuyor. Bununla yetin Anselmo; gerçekleri bir daha sınamaya kalkma. Kadınların genellikle uyandırdığı şüphelerin ve zorlukların denizini, ayakların bile ıslanmadan aştığına göre, yeni dertlerin deryasına dalmaya kalkma; Tanrı'nın sana bu dünyanın denizlerini aşman için bağışladığı teknenin sağlamlığını ve gücünü, başka bir kaptanla deneme. Güvenli bir limanda olduğunu

anla, güzel düşüncelerin çapasıyla demir at ve en soylu insanın bile muaf olmadığı borcunu ödemen isteninceye kadar, öyle kal."

Anselmo Lotario'nun sözlerinden çok memnun kaldı ve bir kâhinin ağzından çıkmış sözlermişçesine inandı. Buna rağmen, sırf meraktan ve eğlence için de olsa, başladığı işi yarım bırakmamasını rica etti. Bundan böyle, eskisi kadar ısrarlı ve gayretli davranmasına gerek yoktu; tek istediği, Clori adı altında Camila'yı öven birkaç mısra yazmasıydı. Kendisi Camila'ya Lotario'nun soylu bir hanıma âşık olduğunu, namusuna saygıda kusur etmemek için de, Clori adını kullanarak onu övdüğünü söyleyecekti. Lotario şiir yazma zahmetine katlanmak istemiyorsa, kendisi yazacaktı.

"Buna gerek yok," dedi Lotario. "İlham perisi arasıra ziyaretime gelmeyecek kadar düşman değildir bana. Sen Camila'ya benim âşık olduğum konusunda uydurduğun hikâyeyi anlat, şiiri ben yazarım. Yazıldığı kişiye lâyık olamasa da, hiç değilse benim yazabileceğim en güzel şiir olacaktır."

Münasebetsizle hain arkadaşı, böylece anlaştılar. Anselmo evine döndüğünde, Camila'nın daha önce sormamasına şaşırdığı soruyu sordu; gönderdiği mektubu yazmasının sebebini söylemesini istedi. Camila, Lotario'nun Anselmo evde olduğu zamanlardakine göre kendisine daha serbestçe baktığı hissine kapıldığını, ama daha sonra bunun bir yanılgı, kendi hayalinin bir oyunu olduğunu anladığını, çünkü Lotario'nun onu görmekten, onunla yalnız kalmaktan kaçındığını söyledi. Anselmo da bundan emin olabileceğini söyledi; kendisi, Lotario'nun şehrin soylu genç kızlarından birine âşık olduğunu ve Clori adını vererek ona methiyeler düzdüğünü biliyordu; öyle olmasa bile, Lotario'nun ve ikisinin arasındaki dostluğun samimiyetinden kuşku duyması yersizdi. Lotario, Clori'ye olan aşkının uydurma olduğunu, bu yalanı Anselmo'ya sırf kendisini arasıra övebilmek için söylemiş olduğunu Camila'ya haber vermiş olmasaydı, Camila hiç kuşkusuz, kıskançlığın umutsuz ağına düşerdi; ama haberdar olduğu için bu korkuyu sıkıntısız atlatabildi.

Ertesi gün, üçü sofrada otururlarken Anselmo, Lotario'dan, sevgili Clori'sine yazdığı şiirlerden birini okumasını rica etti; nasılsa Camila kızı tanımıyordu; istediği şiiri okuyabilirdi.

"Tanısa bile hiçbirini gizlemezdim," diye cevap verdi Lotario. "Çünkü bir âşık, sevdiğinin güzelliğini övüp onu zalimlikle suçladığında, onun şerefine leke sürmüş olmaz. Her neyse, dün Clori'nin nankörlüğüyle ilgili bir sone yazdım, onu okuyayım:

SONE

Gece sessizdir bilirim,
tatlı uyku örter fanilerin üstünü,
anlatırım dertlerimin öyküsünü,
dinler beni Tanrı'm ve Clori'm.
Hıçkırırım, inlerim,
güneş gösterdiğinde yüzünü,
doğunun kapıları gerer pembe tülünü,
şikâyetimi bir kez daha yenilerim.
Öğlen olduğunda,
güneş yıldızlı tahtından oklarını fırlatır dünyaya,
ağlarım, çoğaltırım inlemeleri.
Dönerim tekrar gece olduğunda
hüzünlü hikâyeme kahredici bir ısrarla
ve daima sağırdır bana Tanrı ve Clori.

Camila soneyi beğendi; ama Anselmo daha da çok beğendi; şiiri övdü, bu kadar açık bir gerçeğe karşılık vermeyen kadının çok zalim olması gerektiğini söyledi. Bunun üzerine Camila şöyle dedi:

"Yani, âşık şairlerin her söylediği doğru mudur?"

"Şair sıfatıyla doğruyu söylemezler," diye cevap verdi Lotario. "Ama âşık sıfatıyla söyledikleri, doğru olduğu ölçüde beceriksizcedir."

"Buna hiç şüphe yok," dedi Anselmo, Lotario'nun düşüncelerini Camila nezdinde desteklemek amacıyla. Camila ise, Lotario'ya ne kadar âşıksa, Anselmo'nun oyunundan da o kadar habersizdi.

Bu sebeple, Lotario'ya ilişkin her şeyi beğendiğinden ve aşkının, şiirlerinin kendisine yöneldiğini, gerçek Clori'nin kendisi olduğunu bilerek, başka yazmış olduğu soneler, şiirler varsa, onları da okumasını rica etti.

"Var," dedi Lotario, "ama birincisi kadar güzel olduğunu sanmıyorum, daha doğrusu, en az onun kadar kötü diye düşünüyorum. En iyisi okuyayım, kendiniz karar verin:

SONE

Ey nankör güzel, öldüğüm kesin,
öldüğümü biliyorum, bana inan,
pişman olacağıma sana tapmaktan
önünde diz çökmüş öleceğim kesin.
Beni unutulmuş, cansız bulabilirsin,
yoksun kalmış şandan ve şanstan,
yarılmış göğsüme bak işte o zaman,
orada güzel yüzünün heykelini görebilirsin.
Sen merhametsiz oldukça
katı bir son hazırlıyor bana güçlenen ısrarım,
işte o güne saklıyorum ben bu heykeli.
Vay haline ilerleyenin karanlıkta,
ıssız sularda, tehlikeli yollarda, adım adım,
ne yön gösterir ona pusula, ne de sığınacağı liman belli."

Anselmo bu ikinci soneyi de birincisini övdüğü gibi övdü; böylece, kendi şerefsizlik zincirine halka üzerine halka ekliyordu; Lotario şerefini en çok lekelediği anda, kendisine çok şerefli olduğunu söylemekteydi. Bu şekilde, Camila ahlâksızlığın dibine doğru indiği her basamakta, kocasının gözünde, iffet ve namusluluğun doruğuna doğru bir basamak daha yükselmiş oluyordu.

Camila nedimesiyle yalnız kaldığı zamanlardan birinde ona dedi ki:

"Sevgili Leonela, kendime ne kadar düşük bir değer biçtiğimi gördükçe utanıyorum; Lotario'ya kendi isteğimle o kadar çabuk verdiğim şeyin tam mülkiyetini zamanla kazanmasını bile gerekli bulmadım. Benim üzerimdeki gücünün, direncimi kırdığını anlamayarak beni kolay ve hafif bir kadın olarak görmesinden korkuyorum."

"Bu yüzden kendini üzme, sevgili hanımım," diye cevap verdi Leonela. "Çünkü verilen şey iyi bir şeyse ve kendi başına değerliyse, çabuk verilmesi önemli değildir, değerini azaltmaz. Hattâ hemen veren, iki katını vermiş sayılır derler."

"Ama ucuza malolan şeyin değeri azalır da derler," dedi Camila.

"O senin için geçerli değildir," diye cevap verdi Leonela. "Çünkü duyduğuma göre, aşk bazen uçar, bazen yürürmüş; kimininki koşar, kimininki ağır ağır ilerlermiş; bazılarını hafif ısıtır, bazılarını yakarmış; birini yaralar, ötekini öldürürmüş; bir anda tutku yarışını

başlatır, aynı anda bitirirmiş; sabah kuşattığı kaleyi akşamına düşürürmüş; çünkü hiçbir kuvvet aşka direnemez. Böyle olduğuna göre, niye korkuyorsun? Lotario'nun da başına aynı şey gelmiş, aşk, kaleyi teslim almak için efendimin yolculuğunu kullanmış olmalı. Aşkın karar verdiği şeyin o sürede sonuçlanması zorunluydu; Anselmo'nun dönüşüne ve gelişiyle işin yarım kalmasına zaman tanımak olmazdı. Çünkü aşkın, amacına ulaşmak için kullanabileceği en iyi vasıta, fırsattır; aşk her işinde, özellikle de başlangıçta, fırsattan yararlanır. Ben bütün bunları çok iyi bilirim; duyduklarımla değil, tecrübeyle öğrendim; bir gün sana anlatırım; ben de etten kemikten bir genç kızım. Üstelik sevgili hanımcığım, sen o kadar da çabuk teslim olmuş sayılmazsın; önce Lotario'nun gözlerinde, hıçkırıklarında, sözlerinde, vaatlerinde ve armağanlarında bütün ruhunu gördün; Lotario'nun ruhu ve meziyetleri, sana sevilmeye ne kadar lâyık olduğunu gösterdi. Böyle olduğuna göre, bu kuruntularla, dolambaçlı düşüncelerle kafanı yoracağına, senin Lotario'ya değer verdiğin kadar onun da sana değer verdiğinden emin ol; madem aşkın tuzağına düştün, tuzağa düşürenin değerli, saygıdeğer biri olduğuna sevin. O, yalnız her iyi âşıkta olması gereken dört d'ye[1] değil, koca bir alfabeye sahip; istersen dinle bak, hepsini ezberden sayayım sana. Lotario, benim gördüğüm kadarıyla, âşık, bilgili, cömert, herkesin bildiği dört d, sonra erdemli, fedakâr, genç, hakikatli, iyi, kararlı, lütufkâr, minnettar, nazik, olgun, paralı, romantik, soylu, şerefli, tek, uyumlu, vefalı, yücegönüllü ve zarif."

Camila nedimesinin alfabesine güldü ve aşk meselelerinde, söylediğinden daha usta olduğu kanaatine vardı. Kendisi de bunu itiraf etti ve aynı şehrin yerlisi olan, iyi bir ailenin genç oğluyla aşk yaşadığını anlattı. Camila, bu sebeple şerefinin lekelenmesinden korkarak telâşa kapıldı. Aralarındaki ilişkinin konuşmalardan ileri gidip gitmediğini sorarak sıkıştırdı. Leonela utanmadan, rahatlıkla, daha ileri gittiğini söyledi. Hanımların dikkatsizliği, hiç şüphe yok ki, hizmetçilerinin utanmasını azaltır; hanımının ayağının sürçtüğünü gören hizmetçi, sendelemekten çekinmez, bilinmesine de aldırmaz.

Camila, Leonela'ya, âşığı olduğunu söylediği delikanlıya, hanımının meselelerinden sözetmemesi ve kendi işlerinde, Anselmo'yla Lotario'nun öğrenmemesi için dikkatli davranması için yalvarmaktan başka bir şey yapamadı. Leonela öyle yapacağını söyledi, ama hareketleriyle, Camila'nın, onun yüzünden şerefinin lekeleneceği korkusunu haklı çıkardı. Ahlâksız ve cüretkâr Leonela, hanımının artık eskisi

1. dürüst, düşünceli, dikkatli, değerli

gibi davanmadığını görünce, âşığını eve almaya cesaret etti; hanımı görse bile, nasılsa bir şey söylemeye cesaret edemeyeceğine güveniyordu. İşte, hanımların günahlarının zararlarından biri de budur; hizmetçilerinin kölesi olur, onların ahlâksızlıklarını, alçaklıklarını örtbas etmek zorunda kalırlar. Camila'nın da başına aynı şey geldi; Leonela'nın, âşığıyla birlikte kendi evinin bir odasında olduğunu, bir değil, birçok kere gördüğü halde, onu azarlamaya cesaret edemediği gibi, gizlemesine fırsat tanıdı; kocası görmesin diye, yolundaki engelleri kaldırdı.

Ama bütün engelleri kaldıramadığından, bir keresinde Lotario, şafak sökerken adamın evden çıkışını gördü. Kim olduğunu bilmediğinden, önce onu hayalet sandı; ama sonra, yürüdüğünü, dikkatle örtünüp gizlendiğini görünce, safça düşüncesinden vazgeçip bir başka ihtimale yöneldi; Camila bir çare bulmasaydı, hepsinin mahvına sebep olacaktı bu düşüncesi. Lotario, Anselmo'nun evinden o olmadık saatte çıkan adamın, eve Leonela için girmiş olduğunu düşünmedi; hattâ Leonela'nın varlığını bile hatırlamadı. Aklına gelen tek şey, Camila'nın, kendisine gösterdiği kolaylığı ve hafifliği, bir başkasına da gösterdiği oldu. Ahlâksız kadının namussuzluğu, işte bunları da beraberinde getirir; yalvarmalar, ısrarlar sonucu kendini teslim ettiği kişinin gözünde şerefi lekelenir; erkek, başkalarına kendini daha da kolay teslim ettiğine inanır ve bu konuda her şüpheye kesin gözüyle bakar. Öyle anlaşılıyor ki, o anda sağduyusu Lotario'yu tamamen terk etti, bütün o zekîce düşünceleri hatırından çıkıp gitti. Doğru dürüst düşünmeden, mantığını hiç kullanmadan, vakit kaybetmeyerek, sabırsızca, içini kemiren kıskançlık ve öfkeyle kör olmuş halde, kendisine hiçbir kötülük yapmış olmayan Camila'dan intikam almaya can atarak, Anselmo daha uyanmadan yanına gitti ve dedi ki:

"Şunu bilmeni istiyorum ki Anselmo, günlerdir kendimle mücadele ettim, bunu sana söylememek için kendimi zorladım; ama daha fazla gizlememe imkân yok, gizlemem doğru da değil zaten. Camila'nın kalesi teslim olmuş ve her isteğime boyun eğmiş durumda. Sana bu gerçeği açıklamakta geciktim, çünkü bunun geçici bir heves olabileceğini, veya beni denemek için, senin izninle kendisine söylediğim aşk sözlerinde kararlı olup olmadığımı anlamak için böyle davranmış olabileceğini düşündüm. Aynı zamanda, onun ikimizin düşündüğü ve olması gerektiği gibi bir kadınsa, benim ısrarlarımdan sana sözetmesi gerektiğini de düşündüm. Ama bunun geciktiğini görünce, bana verdiği sözün gerçek olduğunu anladım; sen evden bir

daha ayrıldığında, senin mücevherlerini sakladığın küçük odada, benimle buluşup konuşacak." Camila gerçekten de Lotario'yla hep orada buluşurdu. "İntikam almakta aceleci davranmanı istemiyorum; çünkü henüz düşünce haricinde bir günah işlenmiş değil; belki de olay gerçekleşinceye kadar geçecek süre içinde, Camila'nın düşüncesi değişir ve yerini pişmanlığa bırakır. Şimdiye kadar daima, nasihatlerimi tümüyle ya da kısmen tutmuş olduğuna göre, şimdi vereceğim öğüdü tut ve bir hataya yer bırakmadan ne yapman gerektiğini anla. Daha önce yaptığın gibi, iki üç günlüğüne gidiyormuşsun gibi yap ve o küçük odaya saklan. Orada bulunan halı ve diğer eşyalar, rahatlıkla gizlenebilmeni sağlayacaktır; o zaman sen de, ben de, Camila'nın ne istediğini kendi gözümüzle görmüş oluruz. Eğer niyeti ahlâksızlıksa –ki beklemesek de mümkündür– sessizce, akıllıca ve gizlice, uğradığın hakaretin intikamını alabilirsin."

Lotario'nun sözleri Anselmo'yu şaşırttı, afallattı, dehşete uğrattı; hiç beklemediği bir anda duymuştu bu sözleri; artık Camila'yı, Lotario'nun uydurma ısrarlarına galip gelmiş olarak görüyordu ve galibiyetin keyfini sürmeye başlamıştı. Uzun bir süre sessizce, gözünü kırpmadan yere baktıktan sonra, konuştu:

"Sen, dostluğundan beklediğim her şeyi yaptın Lotario; her konuda senin tavsiyelerine uymak zorundayım; ne istersen yap ve bunu bir sır olarak sakla; gördüğün gibi, bu hiç beklenmedik durumda en uygunu o olacak."

Lotario Anselmo'ya söz verdi ve ondan ayrılırken, bütün söylediklerine pişman oldu. Ne kadar aptalca hareket ettiğini anlamıştı; Camila'dan kendisi intikam alsa, hem bu kadar zalimce, hem de şerefsizce hareket etmiş olmazdı. Aklına lânet ediyor, kararsızlığını suçluyor, attığı adımı geri alabilmek veya mantıklı bir çıkış yolu bulmak için ne yapacağını bilemiyordu. Sonunda, her şeyi Camila'ya anlatmak geldi aklına. Bunun için fırsat eksik olmadığından, aynı gün, yalnızken yanına gitti; Camila, konuşabileceklerini gördüğü anda dedi ki:

"Sevgili Lotario, içimi kemirip duran bir şey var; kalbim çatlayacakmış gibi sıkışıyor, hattâ çatlamaması mucize olur. Leonela'nın utanmazlığı öyle bir noktaya vardı ki, her gece âşığını bu eve alıyor, sabaha kadar onunla birlikte oluyor. Bu durum benim şerefime büyük bir gölge düşürebilir, çünkü onun benim evimden olmadık bir saatte çıktığını gören herhangi biri, istediği şekilde yorum yapabilir. Benim en çok canımı sıkan da, Leonela'yı cezalandıramamak, hattâ azarlayamamak; bizim ilişkimizde aracı olduğu için, ben onun ilişkisi

konusunda ağzımı açamıyorum; bu meselenin kötü bir olaya yol açmasından korkuyorum."

Camila konuşmaya başladığında, Lotario, evden çıkarken gördüğü erkeğin kendi âşığı değil, Leonela'nın âşığı olduğuna kendisini inandırmak için uydurulmuş bir yalan olduğunu düşünmüştü; ama Camila'nın ağladığını, üzüldüğünü, kendisinden yardım istediğini görünce, doğru olduğuna inandı; inanınca da, kafası iyice karıştı; pişmanlığı arttı. Her şeye rağmen, Camila'ya üzülmemesini, Leonela'nın küstahlığına son vermek için bir çare düşüneceğini söyledi. Ayrıca, kıskançlığın verdiği öfkeyle tutuşarak Anselmo'ya söylediklerini ve Camila'nın sadakatsizliğini açıkça görebilmesi için küçük odaya gizlenmesini kararlaştırdıklarını da anlattı. Bu çılgınlığı yüzünden Camila'dan özür diledi ve bir çare aramak, düşüncesizliğinin yarattığı bu dolambaçlı çıkmazdan kurtulmanın bir yolunu bulmak için kendisine yardım etmesini rica etti.

Lotario'nun söyledikleri Camila'yı dehşete düşürdü; büyük bir öfkeyle, uzun uzun konuştu ve akıllıca sözlerle onu azarladı; düşüncesizliği, basit ve hatalı kararı yüzünden sitem etti. Ama kadın, bilerek akıl yürütmeye koyulduğunda zekâsı giderek azaldığı halde, hem iyiliğe, hem de kötülüğe, zekâsı erkeğe kıyasla daha hızlı çalıştığı için, Camila, görünürde çaresiz olan bu meseleye anında bir çare buldu. Lotario'ya, Anselmo'nun ertesi gün kararlaştırılan yere gizlenmesini sağlamasını söyledi. Kendisi bu gizlenmeden, bundan böyle ikisinin korkusuzca görüşebilmelerini sağlayacak bir sonuç çıkarmayı düşünüyordu. Ne düşündüğü hakkında hiçbir açıklamada bulunmadan, Lotario'ya, Anselmo gizlendiği sırada tetikte olmasını, Leonela kendisini çağırdığında gelmesini ve Camila'nın bütün söyleyeceklerine, Anselmo'nun dinlediğini bilmese ne cevap verirse öyle cevap vermesini söyledi. Lotario ne yapmak gerekiyorsa daha emniyetli şekilde ve bilerek yapabilmek için, niyetini açıklasın diye ısrar etti.

"Söyledim ya," dedi Camila, "sana soracaklarıma cevap vermekten başka yapılacak bir şey yok." Yapmayı düşündüğü şeyi önceden anlatmak istemiyordu; çünkü Lotario'nun, kendisine bu kadar iyi gibi görünen tasarısını izlemek istememesinden ve başka, bu kadar iyi olmayan tasarılara yönelmesinden korkuyordu.

Bunun üzerine Lotario gitti; ertesi gün Anselmo, arkadaşının köyüne gitme bahanesiyle evden ayrıldı; sonra dönüp saklandı. Camila ve Leonela'nın bilerek sağladıkları kolaylık sayesinde rahatça gizlenebildi.

Anselmo'nun gizlenirken nasıl bir tedirginlik içinde olduğu tahmin edilebilir; kendi şerefinin didiklenmesini kendi gözleriyle görecekti birazdan; sevgili Camila'sıyla sahip olduğunu sandığı müthiş servet, sulara gömülmek üzereydi. Camila'yla Leonela, Anselmo'nun gizlendiğinden emin olduktan sonra, küçük odaya girdiler; Camila içeri adım atar atmaz, derin derin iç çekerek dedi ki:

"Ah, sevgili Leonela! Engel olursun diye sana söylemek istemediğim şeyi gerçekleştirmeden önce, senden istemiş olduğum Anselmo'nun hançerini alıp benim şu aşağılık böğrüme saplasan daha iyi olmaz mıydı? Yok, yok, yapma; başkasının günahı yüzünden benim ceza çekmemin anlamı yok. Önce, Lotario'nun cüretkâr, namussuz gözlerinin bende ne görüp de dostunun itibarını, benim namusumu çiğneme pahasına böyle çirkin bir arzuyu bana açıklama cesareti bulduğunu öğrenmek istiyorum. Leonela, şu pencereye çık da çağırıver onu; hiç şüphesiz sokakta, kötü emellerine ulaşmak için bekliyordur. Ama önce benim şerefli ve acımasız emelim gerçekleşecek."

"Ah hanımefendi!" dedi, her şeyden haberdar olan, uyanık Leonela. "O hançerle ne yapmayı düşünüyorsun? Yoksa kendini veya Lotario'yu öldürmeye mi niyetlisin? Öyle bir şey yaparsan, namusun, şerefin iyice lekelenir. Uğradığın hakareti gizli tutsan, o kötü yürekli adamın şimdi bu eve girip ikimizi yalnız bulmasına fırsat vermesen, daha iyi olur. Beni dinle hanımcığım; biz güçsüz kadınlarız; o ise kararlı bir erkek; üstelik kötü bir niyetle, gözü kör, tutkulu geleceğinden, sen niyetini gerekleştiremeden, o seni öldürmekten daha kötü bir şey yapabilir. Hep Señor Anselmo'nun kabahati! O terbiyesiz herife evinde bu kadar serbestlik tanımayacaktı. Peki ama, tahmin ettiğim gibi onu öldürdün diyelim, sonra ne yapacağız?"

"Ne mi yapacağız?" dedi Camila. "Bırakacağız Anselmo gömsün; kendi yüz karasını toprağın altına gömme tesellisini ona bırakmamız doğru olur. Hadi çağır onu; bana yapılan alçaklığın intikamını almakta geciktikçe, kocama borçlu olduğum sadakate gölge düşürüyormuşum gibi geliyor bana."

Anselmo bütün bunları dinliyor, Camila'nın her sözüyle düşünceleri değişiyordu; ancak, Lotario'yu öldürmeye kararlı olduğunu anlayınca, engel olmak için gizlendiği yerden çıkmak istedi; fakat bunca cesaretin ve bu iffetli kararın nereye varacağını merak ederek, son anda çıkıp engellemek niyetiyle, olduğu yerde kaldı.

Bu arada Camila baygınlık geçirince, Leonela odada bulunan ya-

tağın üstüne kendini atarak, hüngür hüngür ağlamaya başladı, şöyle diyordu:

"Ah ben ne bahtsız kızmışım; dünyanın gelmiş geçmiş en namuslu kadını, bu iffet timsali, ya şimdi kollarımın arasında ölüverirse...!"

Sarfettiği bu ve buna benzer sözleri kim duysa, Leonela'yı dünyanın en kederli, en vefalı nedimesi, hanımını da, baskı altında ezilen bir Penelope zannederdi. Camila'nın baygınlığı uzun sürmedi; kendine geldiğinde dedi ki:

"Leonela, neden gidip bu dünyada güneşin gördüğü, gecenin örttüğü dostların en vefalısını çağırmıyorsun? Haydi koş, çabuk ol, durma, gecikme ki, öfkemin ateşi sönmesin, beklediğim haklı intikam, tehdit ve lânetlere dönüşmesin."

"Gidiyorum sevgili hanımcığım," dedi Leonela. "Ama önce şu hançeri bana ver de, ben yokken seni sevenleri ömür boyu ağlatacak bir şey yapma."

"Merak etme sevgili Leonela," dedi Camila. "Senin gözünde şerefimi korumak için cesur ve atak davransam da, Lucretia kadar olamam; onun hiçbir hata işlemediği halde, önce kendisini lekeleyen kişiyi öldürmeden kendi canına kıydığı söylenir. Ölmem gerekiyorsa ölürüm; ama önce, benim hiç suçum olmadığı halde cüretkârlığıyla beni burada, şu anda ağlatan adamdan intikamımı almam şart."

Leonela çıkıp Lotario'yu çağırmak için Camila'yı uzun uzun yalvarttı; sonunda çıktı; o dönünceye kadar, Camila kendi kendine konuşur gibi, şu sözleri söyledi:

"Yüce Tanrım! Lotario'yu daha önce birçok kez yaptığım gibi başımdan savsam, daha iyi olmaz mıydı? Şimdi ona, gerçeği öğreninceye kadar geçecek olan kısacık süre için de olsa, beni şerefsiz, iffetsiz bir kadın olarak görme fırsatı vermiş oldum. Hiç şüphesiz, daha iyi olurdu; ama kötü düşüncelerinin onu götürdüğü yerden böyle kolayca, rahatça sıyrılıverseydi, ne ben intikam alabilirdim, ne de kocamın şerefi kurtulabilirdi. Hain, şehvetli arzularıyla niyetlendiği şeyin bedelini hayatıyla ödesin; Camila'nın kocasına sadık kalmakla yetinmeyip, onu lekelemeye kalkan cüretkârdan intikam aldığını, gerekirse bütün dünya bilsin. Ama her şeye rağmen, bunu Anselmo'ya anlatmam daha iyi olurdu sanıyorum; gerçi köye yazdığım mektupta değinmiştim, ama herhalde sözünü ettiğim tehlikeye bir çare bulmamasının sebebi, iyi kalpliliği ve güven duygusuyla, yakın dostunun, kendi şerefini lekeleyecek bir düşünce besleyeceğine inanmak istememesi, inanamaması oldu. Hattâ sonra ben bile günler boyunca inanamadım; terbiyesizliği

bu boyutlara ulaşıp açıkça, hediyelerle, sonsuz vaatlerle, sürekli gözyaşlarıyla niyetini gözlerimin önüne sermese, hiçbir zaman da inanmazdım. Peki ama, şu anda bunları niçin düşünüyorum? Şerefli bir kararın, herhangi bir nasihate ihtiyacı var mıdır? Kesinlikle yoktur. Öyleyse defolun, hainler, şimdi intikam zamanıdır! Gelsin o sahtekâr, girsin içeri, ölsün, bitsin bu iş, ne olacaksa olsun! Tanrı'nın bana bağışladığı kocaya vardığımda tertemizdim, ayrılırken de tertemiz olmalıyım; her ne kadar kendi temiz kanıma ve dünyanın en sahtekâr arkadaşının pis kanına bulanmış olarak ayrılsam da."

Bu sözleri söylerken, hançer elinde, bir aşağı, bir yukarı yürüyor, öyle iri, dengesiz adımlar atıyor, öyle hareketler yapıyordu ki, aklını kaybetmiş gibiydi; sanki zarif bir kadın değil, umutsuzluğa kapılmış bir hayduttu.

Anselmo bütün bunları gizlendiği yerden, ağır perdelerin ardından seyrediyor, şaşırıyordu. Gördüklerinin, duyduklarının, daha büyük şüpheleri bile ortadan kaldırmaya yeterli olduğuna kanaat getirmişti; anî bir felâket olmasından korkuyor, Lotario'nun gelişiyle olayın kanıtlanmasına gerek duymuyordu. Tam dışarı çıkıp kendini göstermeye, karısını kucaklayıp gerçeği anlatmaya hazırlanırken, Leonela'nın, Lotario'yu elinden tutmuş getirdiğini görüp durdu. Camila Lotario'yu görür görmez hançeriyle yere, önüne uzun bir çizgi çekip dedi ki:

"Lotario, söyleyeceklerime dikkat et: Şu gördüğün çizgiyi aşmaya, hattâ ona yaklaşmaya kalkarsan, hemen o anda, elimdeki bu hançeri göğsüme saplarım. Bu söylediklerime cevap vermeden önce, dinlemeni istediğim birkaç şey daha söyleyeceğim; sonra istediğin gibi cevap verirsin. Her şeyden önce, Lotario, şunu söylemeni istiyorum: Kocam Anselmo'yu tanıyor musun, onun hakkındaki fikrin nedir? İkincisi de: Beni tanıyor musun? Bu sorduklarıma cevap ver, merak etme, cevabını da fazla düşünme, sorduğum sorular zor değil."

Lotario, Camila'nın Anselmo'yu saklamasını söylediği anda, ne yapmayı düşündüğünü anlamayacak kadar aptal değildi. Sorduklarına öyle akıllıca ve yerinde cevaplar verdi ki, ikisi bu yalanı en doğru gerçek diye yutturabilirlerdi. Camila'ya şöyle cevap verdi:

"Güzeller güzeli Camila, buraya gelirkenki niyetime bu kadar aykırı sorular sormak üzere beni çağırdığını düşünmemiştim. Eğer bana vaat ettiğin lütfu ertelemek için böyle yapıyorsan, beni daha uzaktan oyalayabilirdin; çünkü elde etme umudu ne kadar yakınsa, arzu insanı o kadar perişan eder. Ama, sorularına cevap vermediğimi söyle-

me diye, işte cevap veriyorum: Kocan Anselmo'yu tanıyorum; ikimiz, birbirimizi çocukluğumuzdan beri tanıyoruz. Dostluğumuz hakkında senin de çok iyi bildiğin şeyleri söyleyip, daha büyük hataların geçerli mazereti olan aşkın beni yapmaya mecbur ettiği kötülüğe şahitlik etmek istemiyorum. Seni de tanıyor ve hakkında, onun düşündüğü şeylerin aynısını düşünüyorum. Öyle olmasaydı, senin kadar değerli olmayan biri için, ne kendi kişiliğime aykırı hareket eder, ne de aşk denen güçlü düşman yüzünden çiğnediğim kutsal dostluk yasalarına karşı gelirdim."

"Madem bunu itiraf ediyorsun," dedi Camila, "sevgiye lâyık her şeyin ölümcül düşmanı olan sen, hangi yüzle benim karşıma çıkıyorsun? Gayet iyi biliyorsun ki, ben, onun aynasıyım; sen de bana bakıp, ona yaptığın alçaklığın hiçbir dayanağı olmadığını anlamalıydın. Ah zavallı ben! Senin kendine borçlu olduğun sadakati çiğnemenin sebebini şimdi anlıyorum; herhalde benim bir serbestliğim olmalı. Ahlâksızlık adını vermek istemiyorum; çünkü kasıtlı bir kararla ortaya çıkmadı; olsa olsa, kadınların, karşılarındaki kişiden çekinmelerine gerek duymadıkları zaman, farketmeden yaptıkları dikkatsizliklerden biri olabilir. Söyle bana, ey hain! Yalvarmalarına, sende aşağılık arzularının gerçekleşeceğine dair bir umut kıvılcımı uyandırabilecek, herhangi bir kelime veya işaretle cevap verdim mi hiç? Senin sevgi sözlerinin, tarafımdan şiddetle, sertçe reddedilmediği, kınanmadığı oldu mu? Bitmez tükenmez vaatlerine inandığım, sayısız armağanlarını kabul ettiğim oldu mu? Ne var ki, kimsenin bir umudu olmadıkça uzun süre ısrarla kur yapmayacağını düşündüğüm için, senin terbiyesizliğinin suçunu kendimde arıyorum; bunca zamandır peşimde koşmana benim bir dikkatsizliğim sebep oldu herhalde. Bu nedenle, senin suçunun hakettiği cezayı ben kendime vermek istiyorum. Kendime karşı bu kadar acımasızken, sana karşı acımasız olmamamın imkânsızlığını anlaman için de, seni buraya şahit olarak çağırdım. Senin, mümkün olan en kasıtlı şekilde, benim de, senin kötü niyetlerine dayanak olabilecek bir imkân yarattıysam, bundan kaçınma dikkatini göstermeyerek aşağıladığımız, şerefli kocamın lekelenen şerefi uğruna bir kurban vereceğim. Tekrar söylüyorum, beni en çok üzen şey, benim bir dikkatsizliğimin, senin bu çılgınca düşüncelerine sebep olduğundan şüphelenmemdir. Kendi ellerimle cezalandırmayı en çok istediğim de bu; çünkü cezamı bir başkası verse, suçum daha alenî olabilir. Ama ölmeden önce öldürmek, intikam alma arzumu tatmin edecek kişiyi de yanımda sürüklemek istiyorum; öteki dünyada, ne

şekilde olursa olsun, tarafsız ve şaşmaz adalet, beni bu çaresiz duruma getiren adama cezasını verdiğinde, intikamım tamamlanmış olacak."

Camila bu sözleri söyledikten sonra, inanılmaz bir güç ve çeviklikle, elinde hançeri, Lotario'ya saldırdı. Hançeri göğsüne saplamaya o kadar istekli görünüyordu ki, neredeyse Lotario bile, bu isteğin sahte mi, gerçek mi olduğundan şüpheye düştü ve Camila'nın hançeri batırmasına engel olmak için bütün kuvvetini kullanması gerekti. Camila bu garip yalanı, oyunu öyle ustalıkla oynuyordu ki, daha da gerçeklik kazandırmak için, kendi kanıyla renklendirmek istedi; Lotario'yu yaralayamadığını görünce, ya da yaralayamamış gibi yapıp, dedi ki:

"Kader bu haklı arzumu tam olarak yerine getirmek istemiyorsa da, en azından kısmen gerçekleştirmemi engelleyecek kadar da güçlü olamaz."

Lotario'nun kavramış olduğu, hançeri tutan elini bütün gücünü kullanarak kurtardı ve ucunu fazla derin bir yara açamayacak bir yerine doğrultarak, sol koltukaltının biraz yukarısına, omzuna yakın bir yerine sapladı. Sonra baygın bir halde yere yığıldı.

Leonela'yla Lotario, olanlara şaşmış, afallayıp kalmışlardı; Camila'yı yere uzanmış, kanlar içinde gördükleri halde, hâlâ olayın gerçekliğinden şüpheleniyorlardı. Lotario dehşet içinde, nefesi kesilerek derhal yanına koşup hançeri çıkardı; yaranın küçüklüğünü görünce, güzel Camila'nın zekâsına, tedbirliliğine ve bilgeliğine bir kez daha hayran oldu. Kendine düşen görevi yerine getirmek için, Camila ölüymüş gibi üzerine kapanarak uzun ve acıklı bir ağlama tutturdu; yalnız kendine değil, onu bu duruma sokan kişiye de lânetler yağdırıyordu. Arkadaşı Anselmo'nun dinlediğini bildiği için, dinleyenin, Camila'yı ölü zannetse bile Lotario'ya daha çok acımasına sebep olacak şeyler söylüyordu.

Leonela Camila'yı kucaklayıp yatağa yatırdıktan sonra, Lotario'ya, onu gizlice tedavi edecek birini bulması için yalvardı. Anselmo, Camila iyileşmeden dönecek olursa bu yara hakkında ne gibi bir açıklama yapabilecekleri konusunda da ona akıl danıştı. Lotario istedikleri açıklamayı yapabileceklerini, kendisinin işe yarar bir nasihat verecek durumda olmadığını söyledi. Yalnız, kanamayı durdurmaya çalışmasını tembih etti; çünkü kendisi, kimsenin onu göremeyeceği bir yere gidiyordu. Büyük bir ıstırap ve üzüntü içinde evden çıktı; tek başına kalıp kimsenin kendisini görmediğinden emin olunca, hiç durmadan haç çıkarmaya koyuldu; Camila'nın dehasına, Leonela'nın usta oyunculuğuna şaşıyordu hâlâ. Anselmo'nun, karısının ikinci bir Portia olduğuna

kanaat getireceğini düşünüyor, akla gelebilecek en riyakârca yalanı ve gerçeği birlikte kutlayabilmek için onunla görüşmek istiyordu.

Leonela söyleneni yaparak hanımının, olayı inandırıcı kılmaya yetecek kadar süren kanamasını durdurdu; yarayı biraz şarapla temizleyip elinden geldiğince sardı. Bu arada öyle şeyler söylüyordu ki, daha önce hiçbir söz söylenmemiş bile olsa, Camila'nın bir dürüstlük timsali olduğuna Anselmo'yu inandırmaya yeterdi.

Leonela'nınkilere Camila'nın da sözleri eklendi; kendi kendine korkak, ödlek diyor, bu iğrenç hayatına son vermek için en çok ihtiyacı olduğu anda yeterli cesareti bulamadığı için kendini suçluyordu. Bütün olanları sevgili kocasına anlatıp anlatmamak konusunda nedimesine akıl danışıyordu. Leonela anlatmamasını tavsiye etti; çünkü anlatırsa, onu Lotario'dan intikam almak zorunda bırakacaktı. Bu da, Anselmo'nun kendini tehlikeye atması anlamına geliyordu; oysa iyi bir eşin görevi, kocasının kavgaya girmesine fırsat vermemek, elinden geldiğince bütün kavgaları önlemekti.

Camila bu düşünceye katıldığını, öyle yapacağını söyledi; ama yine de, Anselmo'ya nasıl yaralandığı konusunda söyleyecek bir şey bulmak gerekiyordu; görmemesi imkânsızdı. Leonela buna cevap olarak, kendisinin şakadan bile olsa, yalan söylemeyi beceremeyeceğini belirtti.

"Peki ben nasıl becereceğim, canım kardeşim?" dedi Camila. "Ben, hayatım buna bağlı olsa bile bir yalan uyduramam, sürdüremem. Bu işten sıyrılmanın bir yolunu bulamıyorsak, yalan söyleyip yakalanmaktansa, gerçeği açık açık söyleyelim, daha iyi."

"Sen merak etme hanımcığım," diye cevap verdi Leonela. "Ben yarına kadar söylenecek bir şey bulurum; belki de yarayı gizlemeyi başarabilirsin, görünür bir yerde değil; Tanrı bu haklı ve dürüst düşüncelerimizi görüp bize yardım eder. Sen şimdi sakinleşmeye çalış, beyefendi seni telâşlı görmesin; gerisini bana ve iyi niyetlilere daima yardım eden Tanrı'ya bırak."

Anselmo, şerefinin ölüşünü temsil eden bu trajedi oynanırken dikkatle dinleyip seyretmişti. Oyuncular öyle şaşırtıcı ve etkileyici rol yapmışlardı ki, sanki temsil ettikleri şeyin gerçeğine dönüşmüşlerdi. Anselmo bir an önce akşam olsun istiyor, evinden çıkma fırsatı bulup sevgili arkadaşı Lotario'yla görüşerek, karısının namusunun kanıtlanmasıyla keşfettiği serveti kutlamak için can atıyordu. İki kadın, Anselmo'nun rahatça çıkabilmesi için uygun koşullar yaratmayı ihmal etmediler; o da bu fırsatı kaçırmayıp çıktı ve derhal Lotario'yu ara-

maya gitti. Bulduğunda onu nasıl kucakladığını, mutluluğunu nasıl ifade ettiğini, Camila'yı nasıl övdüğünü hakkıyla anlatmak mümkün olmaz. Lotario hepsini bir sevinç belirtemeden dinledi; çünkü aklına arkadaşının ne büyük bir yanılgı içinde bulunduğu ve kendisinin ona ne kadar haksız bir şekilde kötülük ettiği geliyordu. Anselmo ise, Lotario'nun sevinmediğini gördüğü halde, Camila yaralandığı, buna da Lotario sebep olduğu için sevinmediğini sanıyordu. Lotario'ya Camila'nın başına gelenlere üzülmemesini, iki kadın yarayı kendisinden gizlemeye karar verdiklerine göre, kuşkusuz hafif bir yara olduğunu söyledi. Yani korkulacak bir şey yoktu; artık o da kendisiyle birlikte sevinebilirdi; çünkü Anselmo onun gayretleri sayesinde arzu edilebilecek en yüce mutluluğa erişmişti. Bundan böyle tek eğlenceleri, Camila'yı öven, onu gelecek asırlarda ölümsüzleştirecek şiirler yazmak olsun istiyordu. Lotario bu güzel kararını tebrik etti ve bu soylu anıtın dikilmesine yardımcı olacağını söyledi.

Böylece Anselmo dünyanın en zevkli şekilde kandırılmış adamı oldu. Mahvına sebep olan adamı bizzat elinden tutup mutluluğunu ona borçlu olduğunu zannederek evine götürüyor, Camila Lotario'yu görünürde ekşi bir yüzle, ama kalbi mutlulukla dolarak karşılıyordu. Bu yanılgı bir süre devam etti; birkaç ay sonra, Talih çarkını döndürdü; o zamana kadar onca yalanla gizlenmiş olan kötülük ortaya çıktı ve münasebetsiz merakı, Anselmo'nun hayatına maloldu.

OTUZ BEŞİNCİ BÖLÜM

Münasebetsiz Meraklının hikâyesi son bulur

Hikâyenin bitmesine fazla bir şey kalmamıştı ki, Don Quijote'nin yatmakta olduğu ardiyeden Sancho Panza telâş içinde çıkıp haykırmaya başladı:

"Beyler imdat, koşun efendime yardım edin; bugüne kadar gördüğüm en çetin, en zorlu kavgaya girişti. Tanrı şahidimdir, saygıdeğer Prenses Micomicona'nın düşmanı olan deve öyle bir kılıç darbesi indirdi ki, devin kafası şalgam gibi ortadan ikiye ayrıldı!"

Rahip hikâyenin geri kalanını bir yana bırakarak, "Ne diyorsun kardeşim?" dedi. "Kendinde misin Sancho? Nasıl olur, imkânı var mı? Dev buradan iki bin fersah uzakta."

Bu sırada odadan büyük bir gürültü ve Don Quijote'nin şu haykırışları işitildi:

"Kolla kendini, haydut, alçak, rezil herif! Elimdesin artık, o palanın bir faydasını göremeyeceksin!"

Kılıcıyla duvarlara saldırıyor olmalıydı. Sancho dedi ki:

"Durup dinlemenize lüzum yok; ya içeri girip kavgayı ayırın, ya da efendime yardım edin. Gerçi artık buna da lüzum kalmayacak; çünkü herhalde dev artık ölmüş, Tanrı'ya ahlâksız hayatının hesabını veriyordur. Ben yere akan kanları da gördüm, kafasının kesilip düştüğünü de; büyüklüğü iri bir şarap tulumu kadar."

"Aman Tanrım!" dedi bunun üzerine hancı. "Don Quijote ya da Don Şeytan, yatağın başucunda duran kırmızı şarap dolu tulumlardan birini kılıçtan geçirdi mutlaka; dökülen şarap da bu adamcağıza kan gibi görünmüş."

Bunları söyleyip odaya girdi; diğerleri de peşinden girdiler ve Don Quijote'yi dünyanın en tuhaf kılığında buldular. Üzerinde, önü uyluklarını tam örtmeyen, arkası altı parmak daha kısa olan gömleği vardı. Bacakları çok uzun, sıska ve kıllıydı; pek temiz de sayılmazdı. Başında hancıya ait kırmızı, yağlı bir takke vardı. Sol koluna, Sancho'nun, gayet iyi bildiği sebepten ötürü hınç beslediği battaniyeyi sarmıştı; sağ elindeki çıplak kılıcı ise dört bir yana sallıyor, gerçekten bir devle savaşıyormuş gibi konuşuyordu. İşin en garip yanı da, gözlerinin açık olmamasıydı; çünkü uyuyor ve rüyasında devle savaştığını görüyordu. Giriştiği serüvenin hayali o kadar güçlü olmuştu ki, rüyasında Micomicon krallığına vardığını, düşmanla savaşa tutuştuğunu görmüştü. Deve kılıç salladığı zannıyla tulumlara o kadar çok kılıç indirmişti ki, bütün oda şarapla dolmuştu. Bunu gören hancı o kadar kızdı ki, Don Quijote'nin üstüne saldırıp yumruklamaya başladı; Cardenio'yla rahip elinden almasalar, devle savaşa hancı son verecekti. Zavallı şövalye bütün bunlara rağmen uyanmıyordu; sonunda berber kuyudan iri bir kazan soğuk su getirip başından aşağı boşalttı; Don Quijote de uyandı. Ama içinde bulunduğu durumu farkedecek kadar uyanamadı.

Koruyucusunun ne kadar az ve haf if giyimli olduğunu gören Dorotea, içeri girip rakibiyle savaşmasını görmek istemedi.

Sancho, yerlerde devin kafasını arayıp duruyordu; bulamayınca dedi ki:

"Ben burada her şeyin büyülü olduğunu biliyorum artık. Geçen sefer, aynı şimdi olduğum yerde, bol bol sille tokat yedim; kimin vurduğunu anlayamadım, kimseyi göremedim. Şimdi de kendi gözlerim-

le kesildiğini gördüğüm kafa yok ortada; kan vücudundan, çeşmeden akar gibi akıyordu."

"Ne kanı, ne çeşmesi, Tanrı'nın düşmanı, azizlerin düşmanı!" dedi hancı. "Serseri, görmüyor musun? Kanla çeşme, işte bu delinmiş tulumlarla bu yerde yüzen kırmızı şarap. Tulumları delenin ruhu da cehennemde yüzsün istiyorum."

"Ben onu bilmem," dedi Sancho. "Benim tek bildiğim, ne kadar bahtsız olduğum. Bu devin kafasını bulamazsam, benim kontluk da suda tuz gibi eriyip gidecek."

Sancho uyanık haliyle, efendisinin uykudaki halinden daha beterdi; efendisinin kendisine verdiği sözler, onu işte bu hale getirmişti. Hancı, silâhtarın inadını, efendisinin onu nasıl büyülediğini gördükçe çileden çıkıyordu; geçen seferki gibi para ödemeden çekip gidemeyeceklerine yeminler ediyordu; şövalyelik ayrıcalıkları bu sefer işe yaramayacak, ikisinin de parasını, hattâ deşilen tulumlara yapılacak yamaların masrafını da ödeyecekti.

Rahip, Don Quijote'nin ellerini tutuyordu; Don Quijote de serüvenin sona erdiğini, Prenses Micomicona'nın karşısında olduğunu zannederek rahibin önünde diz çöktü ve şöyle konuştu:

"Soylu ve yüce hanımefendi, zat-ı âliniz bundan böyle bu soysuz yaratığın bir kötülük yapmayacağından emin olarak yaşayabilirsiniz. Ben de, bundan böyle, size vermiş olduğum sözü, yüce Tanrı'nın ve uğruna nefes alıp yaşadığım dilberin yardımıyla, başarıyla yerine getirmiş olmanın huzuruyla yaşayabilirim."

Bunu duyan Sancho, "Ben dememiş miydim?" dedi. "Sarhoş değildim işte. Efendim devi tuzlamış belli ki. Bu iş tamam; benim kontluk sağlam!"

Her ikisinin de, efendinin de, hizmetkârın da saçmalıklarına gülmemek mümkün müydü? Hancı haricinde hepsi gülüyordu; hancı ise küplere binmekteydi. Sonunda berber, Cardenio ve rahip, epeyce uğraştıktan sonra Don Quijote'yi yatağa yatırabildiler; o da müthiş yorgunluk belirtileri göstererek uyuyakaldı. Onu uyur halde bırakıp, devin kafasını bulamayan Sancho Panza'yı teselli etmeye, hanın kapısına çıktılar. Ama tulumlarının anî ölümüyle çaresizliğe düşen hancıyı sakinleştirmeleri daha zor oldu. Hancının karısı ise, çığlık çığlığa şöyle diyordu:

"Lânet olsun bu gezgin şövalyenin evime ayak bastığı ana, saate; öyle pahalıya maloldu ki bana, hiç görmez olaydım yüzünü. Geçen sefer, maceracı şövalye olduğunu söyleyip kendisiyle silâhtarının, bir

beygirle bir de eşeğin bir gecelik yemek, yatak, arpa ve saman ücretini ödemeden gitti. Tanrı onun da, dünyadaki bütün maceracıların da talihini kurutsun! Maceracı olduğu için hiçbir para ödemek zorunda değilmiş; gezgin şövalyeliğin kitabında öyle yazıyormuş. Sonra bu beyefendi geldi; onun yüzünden kuyruğumu aldı gitti; kel halde geri getirdi; iki çeyreklik hasar var en azından; artık kocamın işine yaramaz. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi bir de tulumlarımı delik deşik edip şarabını döktü. Dökülen kendi kanı olsaydı keşke! Babamın kemikleri, anamın ruhu üzerine yemin ediyorum, tek tek ödeteceğim hepsini; ödetmezsem, ben de babamın kızı değilim."

Hancının karısı büyük bir öfkeyle bu ve buna benzer sözler söylüyor, sevgili hizmetçisi Maritornes de ona yardımcı oluyordu. Kızı ise susuyor, arasıra gülümsüyordu. Rahip ortalığı yatıştırdı ve zararlarını elinden geldiğince telâfi edeceğine, hem tulumların, hem şarabın, hem de bu kadar önem verdikleri kuyruğun masrafını ödeyeceğine söz verdi. Dorotea, efendisinin devin kafasını kestiği kesinleşir kesinleşmez, krallığına barış içinde vardığı an, krallığın en güzel kontluğunu kendisine bağışlayacağına söz vererek Sancho Panza'yı teselli etti. Sancho bununla teselli buldu ve prensese, kendisinin devin kafasını gördüğünden emin olabileceğini söyledi; hattâ kanıtlamak üzere, beline kadar uzanan bir sakalı olduğunu da ekledi. Ortalıkta görünmeyişinin sebebi, o evde her şeyin büyü yoluyla cereyan etmesiydi; kendisi daha önce de orada bulunduğunda aynı şeyi yaşamıştı. Dorotea öyle olduğuna inandığını, merak etmemesini, her şeyin yoluna gireceğini ve istediği gibi olacağını söyledi.

Herkes yatıştıktan sonra, rahip hikâyenin sonuna az kaldığını görerek, bitirmek istedi. Cardenio, Dorotea ve diğer herkes, bitirmesini rica ettiler. Rahip de hem herkesi memnun etmek istediğinden, hem de kendisi de okumayı arzu ettiğinden, hikâyeye devam etti:

Anselmo Camila'nın iffetliliğinden artık emin olduğu için, mutlu ve fütursuz bir hayat sürüyor, Camila da, Anselmo duygularını tam ters zannetsin diye, kasten Lotario'ya surat asıyordu. Lotario bunu pekiştirmek için, evine gelmemesine izin vermesini rica etti Anselmo'dan; Camila'nın onu görünce ne kadar sıkıldığı açıktı. Ama yanılgı içindeki Anselmo, kesinlikle böyle bir şey yapmamasını söyledi. Anselmo bu şekilde, binlerce yoldan, mutluluğunu artırdığını zannederek, şerefsizliğini artırıyordu.

Bu arada, Leonela, aşk macerasının kabullenilişinden öyle memnundu ki, hiçbir şeyle ilgilenmeden, hanımının kendisini kollamasına

ve hattâ şüphelere yol açmadan sürdürebilmesi için tavsiyede bulunmasına güvenerek, dolu dizgin aşk macerasına dalmıştı. Sonunda, bir gece Anselmo Leonela'nın odasından ayak sesleri geldiğini işitti ve kim olduğunu görmek için içeri girmek istedi. Kapı kendisine açılmayınca, girme isteği de arttı. O kadar zorladı ki, açmayı başardı ve tam açtığı sırada, bir erkeğin pencereden sokağa atladığını gördü. Hızla koşup adama yetişmeye, kim olduğunu görmeye çalıştıysa da, ne yetişebildi, ne görebildi; çünkü Leonela kendisine sarılarak şöyle dedi:

"Sevgili efendim, sakin ol, telâşlanma, aşağı atlayan adamı takip etme; bu benim meselem, o adam benim kocam."

Anselmo buna inanmayarak, öfkeden gözü dönmüş bir halde hançerini çıkarıp Leonela'yı yaralamaya kalktı; doğruyu söylemesini, yoksa onu öldüreceğini söyledi. Leonela korkudan, ne dediğini bilmeden, şöyle konuştu:

"Beni öldürme sevgili efendim; sana hayalinden bile geçmeyecek, çok önemli şeyler anlatacağım."

"Derhal söyle," dedi Anselmo. "Yoksa kendini ölmüş bil."

"Şu anda o kadar altüst oldum ki, imkânsız anlatamam," dedi Leonela. "Bana yarına kadar izin ver, yarın çok şaşıracağın şeyler öğreneceksin. Pencereden atlayanın da, bu şehrin yerlisi bir delikanlı olduğundan ve benimle evleneceğine söz verdiğinden emin ol."

Anselmo bu sözler üzerine sakinleşti ve istenen mühleti vermeye razı oldu; çünkü Camila aleyhinde bir şey duyacağı hiç aklına gelmiyordu; iffetliliğinden o kadar emindi. Böylece Leonela'ya, anlatacaklarını anlatıncaya kadar dışarı çıkamayacağını söyleyip odadan çıktı ve kızı içeri kilitledi.

Hemen Camila'ya gidip nedimesiyle ilgili olayı baştan sona anlattı; kendisine çok önemli şeyler anlatmaya söz verdiğini söyledi. Camila'nın telâşa kapılıp kapılmadığını söylemeye gerek yok; Leonela'nın Anselmo'ya sadakatsizliği hakkında bildiği her şeyi anlatacağına gerçekten inanarak –inanılmayacak gibi de değildi– öyle bir korkuya kapıldı ki, şüphelerinde haklı çıkıp çıkmayacağını beklemeye cesaret edemedi. O gece, Anselmo'nun uykuya daldığına kanaat getirince, en değerli mücevherleriyle bir miktar parayı yanına alıp, kimseye işittirmeden evden çıkarak, Lotario'nun evine gitti. Olanları ona anlatıp kendisini güvenli bir yere yerleştirmesini ya da birlikte Anselmo'dan korkmalarına gerek olmayacak bir yere gitmelerini istedi. Camila Lotario'yu öyle telâşlandırdı ki, ne tek kelime edebiliyor, ne de ne yapılacağına karar verebiliyordu.

Sonunda, Camila'yı ablalarından birinin, başrahibesi olduğu manastıra götürmeyi akıl etti. Camila buna razı oldu ve Lotario durumun gerektirdiği hızla onu manastıra götürüp bıraktı. Kendisi de hiç kimseye haber vermeden derhal şehirden ayrıldı.

Sabah olduğunda, Anselmo Camila'nın yanında olmadığını farketmeden, Leonela'nın söyleyeceklerini merak ederek, kalkıp onu kapattığı odaya gitti. Kapıyı açıp odaya girdiğinde, Leonela'yı içeride bulamadı; bir tek, pencereye bağlanmış çarşaflar vardı; bu da, Leonela'nın oradan aşağı inerek kaçtığını gösteriyordu. Büyük bir üzüntü içinde hemen dönüp Camila'ya anlatmak istedi; onu önce yatakta, sonra da bütün evde bulamayınca, afallayıp kaldı. Evdeki hizmetçilere sordu; ama kimse sorusuna cevap veremedi.

Sonra Camila'yı ararken, tesadüfen çekmecelerinin açık olduğunu ve mücevherlerinin çoğunun da olmadığını gördü. Böylece başına gelen felâketi ve talihsizliğinin sebebinin Leonela olmadığını anladı. Ve olduğu halde, üzerine bir şey giymeden, kederli ve düşünceler içinde, derdini arkadaşı Lotario'ya anlatmaya gitti. Lotario'yu bulamayıp hizmetkârları bir önceki gece evde olmadığını, bütün parasını da yanında götürdüğünü söylediklerinde, aklını oynatacağını sandı. Bütün bunların üzerine evine döndüğünde de, onca erkek ve kadın hizmetkârının hiçbirinin olmadığını, evin terk edilmiş, bomboş olduğunu gördü.

Ne düşüneceğini, ne diyeceğini, ne yapacağını bilemiyor, yavaş yavaş aklını kaçırıyordu. Bir anda karısından, arkadaşından, hizmetkârlarından olduğunu düşünüyor, gökyüzündeki tanrılar kendisini terk etmiş gibi geliyordu ona; her şeyden önemlisi de, şerefini kaybetmesiydi; Camila'nın yokluğunda kendi mahvını görüyordu.

Nihayet, oldukça uzun bir sürenin sonunda, bütün bu felâketin tezgâhlanmasına fırsat verdiği zaman yanında kaldığı arkadaşının köyüne gitmeye karar verdi. Evinin kapılarını kapattı, atına bindi ve kalbi kırık, yola koyuldu; yolun daha yarısını gitmişti ki, düşüncelerinin ağırlığı altında ezilerek atından inmeye mecbur kaldı. Atı bir ağaca bağladı, kendisi de dibine çöktü; acıklı acıklı iç çekerek neredeyse akşam oluncaya kadar, orada kaldı. Akşama doğru, şehirden, ata binmiş bir adamın geldiğini görerek selâmladı, Floransa'dan haber sordu. Adam şöyle cevap verdi:

"Son zamanların en garip olayı oldu. Herkes San Giovanni'de oturan zengin Anselmo'nun yakın arkadaşı Lotario'nun, dün gece Anselmo'nun karısı Camila'yı kaçırdığını konuşuyor; Anselmo da or-

talıkta yok. Bütün bunları anlatan, Camila'nın bir hizmetçisi; vali dün gece kendisini Anselmo'nun evinin bir penceresinden, çarşaflara tutunup inerken yakalamış. Aslında olayın tam olarak nasıl cereyan ettiğini bilmiyorum; tek bildiğim, bütün şehrin bu olay karşısında hayrete düştüğü; çünkü kimse bu iki adam arasındaki yakın dostluktan böyle bir şey beklemiyordu; o kadar yakın dostmuşlar ki, herkes onlara *iki arkadaş* dermiş."

"Lotario'yla Camila'nın ne tarafa gittikleri biliniyor mu peki?" dedi Anselmo.

"Hiç kimse bilmiyor," dedi adam. "Vali bulmak için çok uğraştı, ama nafile."

"Tanrı'ya emanet olun, beyefendi," dedi Anselmo.

Adam, "Siz de," diye cevap verip gitti.

Bu felâket haberleri üzerine, Anselmo yalnız aklını kaybetme değil, canına kıyma raddesine geldi neredeyse. Kendini zorlayıp ayağa kalktı ve henüz talihsizliğinden haberi olmayan arkadaşının evine vardı. Ama arkadaşı onun sapsarı bir yüzle, bitkin, perişan halde geldiğini görünce, büyük bir dertten muztarib olduğunu anladı. Anselmo kendisini hemen yatırmalarını ve yazı malzemesi vermelerini rica etti. Dediklerini yapıp onu yatakta uzanmış halde, kendi isteği üzerine yalnız bıraktılar; hattâ kapıyı da kapattılar. Tek başına kaldığında, başına gelen felâketin kederi üzerine öyle çöktü ki, hayatının sona ermekte olduğunu açıkça anladı. Bunun üzerine, garip ölümünün sebebini anlatan bir mektup bırakmaya karar verdi. Yazmaya başladı, ama bütün yazmak istediklerini bitiremeden nefesi tükendi ve münasebetsiz merakının sebep olduğu ıstıraba canını teslim etti.

Ev sahibi geç olduğunu ve Anselmo'dan ses çıkmadığını görünce, rahatsızlığı arttı mı acaba diye bakmak için içeri girmeye karar verdi. Onu yüzüstü uzanmış halde, vücudunun yarısı yatakta, yarısı yazı masasının üzerinde yığılıp kalmış olarak buldu. Masanın üzerinde, yazılı kâğıt açık duruyordu; kalem hâlâ elindeydi. Ev sahibi ona seslendikten sonra yanına gitti; elinden tutup çekti, tepki göstermediğini ve vücudunun soğuk olduğunu görünce, ölmüş olduğunu anladı. Müthiş şaşırıp telâşlandı, Anselmo'nun başına gelen felâketi görsünler diye evdekileri çağırdı; sonunda arkadaşının, tanıdığı el yazısıyla yazdığı kâğıdı okudu. Kâğıtta şunlar yazılıydı:

Sersemce, münasebetsiz bir arzu hayatıma son verdi. Eğer ölüm haberim Camila'nın kulağına giderse, onu affettiğimi bilsin; çünkü ne o mucize

yaratmak zorundaydı, ne de benim ondan mucize beklememe gerek vardı. Şerefimin iki paralık olmasına kendim sebep olduğuma göre...

Anselmo bu kadar yazabilmişti; o noktada, sözünü bitiremeden can verdiği anlaşıldı. Arkadaşı, ertesi gün Anselmo'nun öldüğünü ailesine haber verdi. Ailesi, Anselmo'nun başına gelen felâketi ve Camila'nın bulunduğu manastırı biliyordu. Camila neredeyse o mecburî yolculukta kocasına eşlik edecek haldeydi; kocasının ölüm haberi yüzünden değil, ortadan kaybolan arkadaşıyla ilgili aldığı haberler yüzünden. Dediklerine göre, dul kaldığı halde, manastırdan ayrılmak istememiş, rahibe olmayı da kabul etmemişti. Bir süre sonra, Lotario'nun Napoli krallığında, Lautrec Vikontuyla Büyük Komutan Gonzalo Fernández de Córdoba arasındaki savaşta öldüğü haberini aldı; geç pişman olan dost, Napoli krallığına gitmişti. Camila bu haberi alınca rahibelik yemini etti ve kısa bir süre sonra, keder ve elemin zalim ellerine canını teslim etti. İşte üçünün, böyle sersemce bir başlangıçtan kaynaklanan sonları böyle oldu.

"Bu hikâyeyi beğendim," dedi rahip. "Ama doğru olduğuna ikna olamıyorum. Eğer uydurmaysa, yazarı kötü uydurmuş; çünkü bu kadar pahalıya malolacak bir deney yapmak isteyecek kadar aptal bir koca olabileceğine inanmak mümkün değil. Olay bir âşıkla sevgilisi arasında geçse, olabilirdi; ama karı koca arasında, imkânsız gibi geliyor bana. Anlatım şekline gelince, beğenmedim diyemem."

OTUZ ALTINCI BÖLÜM

Don Quijote'yle kırmızı şarap tulumları arasındaki şiddetli ve müthiş savaşa ve handa başına gelen diğer tuhaf olaylara dair

Bu sırada, hanın kapısında duran hancı dedi ki:

"Şu gelen, iyi bir yolcu kafilesi; burada dururlarsa şenlik yaparız."

"Nasıl insanlar?" dedi Cardenio.

"Dört adam," diye cevap verdi hancı. "Hepsi atlı, kısa üzengili, mızrakları, kalkanları ve yol peçeleri var. Yanlarında bir de beyaz giysili kadın var, tahtırevan üstünde; onun da yüzü örtülü. İki tane de yaya hizmetkâr var."

"Yakına mı geliyorlar?" diye sordu rahip.

"O kadar yakın ki, buraya geldiler sayılır," dedi hancı.

Bunu duyan Dorotea yüzünü örttü; Cardenio da Don Quijote'nin odasına girdi. Hemen ardından da, hancının saydığı bütün yolcular hana girdiler. Çok alımlı, iyi giyimli olan dört atlı atlarından inip tahtırevandaki kadını indirmeye gittiler. Aralarından biri, kadını kucaklayarak Cardenio'nun saklandığı odanın önünde duran bir sandalyeye oturttu. Bütün bu süre boyunca, kadın da, adamlar da yol peçelerini çıkarmamışlar, tek kelime konuşmamışlardı. Yalnız kadın sandalyeye oturduğunda derin bir iç çekti ve hasta, cansız bir insan gibi kollarını iki yana sarkıttı. Hizmetkârlar atları ahıra götürdüler.

Bunu gören rahip, böyle kıyafetlere bürünmüş bu suskun insanların kim olduğunu merak ederek hizmetkârların yanına gitti ve birine sordu. Hizmetkâr şöyle cevap verdi:

"Beyefendi, ben de bilmiyorum kim olduklarını; yalnız çok soylu kimseler olduklarını sanıyorum; özellikle o gördüğünüz hanımı kucaklayan adam. Ötekilerin hepsi ona hürmet ediyor, hep onun emirleri yerine getiriliyor da ondan söylüyorum."

"Peki hanım kim?" diye sordu rahip.

"Onu da bilmiyorum," dedi hizmetkâr. "Yol boyunca yüzünü hiç görmedim; ama iç çektiğini, inlediğini çok duydum; hem de ruhunu teslim etmek istercesine. Bu söylediklerim haricinde bir şey bilmememizde şaşılacak bir şey yok; arkadaşımla ben, iki gündür onlarla birlikteyiz. Yolda karşılaştık kendileriyle; Endülüs'e kadar onlara eşlik edelim diye ısrar ettiler; çok iyi ücret teklif ettiler; biz de kabul ettik."

"Herhangi birinin adını duydunuz mu?" diye sordu rahip.

"Hayır, katiyen," diye cevap verdi hizmetkâr. "Hepsi o kadar sessiz gidiyor ki, inanılır gibi değil. Zavallı hanımın inlemeleriyle hıçkırıklarından başka bir şey duyulmuyor; çok acıyoruz ona. Gittiği yere zorla götürüldüğünden şüphemiz kalmadı artık. Kıyafetine bakılırsa, ya rahibe ya da daha büyük ihtimalle rahibe adayı. Belki de rahibe olmayı kendisi istemediği için bu kadar üzgündür."

"Her şey olabilir," dedi rahip.

Sonra onlardan ayrılıp Dorotea'nın yanına gitti. Yüzü peçeli kadının iç çektiğini duyup acıyan yufka yürekli Dorotea, yanına gitmiş onunla konuşuyordu.

"Hanımefendi, derdiniz nedir? Eğer bir kadının yardım edebileceği bir şeyse, size seve seve yardımcı olurum."

Kederli hanım bu sözlere cevap vermedi; Dorotea daha da ısrar ettiği halde, sessizliğini hiç bozmadı. Sonunda, hizmetkârın, diğer-

lerinin itaat ettiğini söylediği peçeli adam gelip Dorotea'ya dedi ki:

"Hanımefendi, bu kadına herhangi bir teklifte bulunma zahmetine katlanmayın; çünkü kendisi için yapılan şeylere teşekkür etmek gibi bir âdeti yoktur. Eğer bazı yalanlar işitmek istemiyorsanız, soru da sormayın ona."

Bunun üzerine, o ana kadar sessiz kalmış olan kadın, "Asla yalan söylemedim ben," dedi. "Aksine, hep doğruyu söylediğim, yalan dolana hiç başvurmadığım için geldi bu felâket başıma. Buna da sizin şahit olmanızı istiyorum; çünkü benim dürüstlüğüm, sizin sahtekârlığınızı, yalancılığınızı ortaya çıkarıyor."

Cardenio bu sözleri açık seçik bir biçimde, konuşanın yanıbaşındaymış gibi işitti; aralarında bir tek Don Quijote'nin odasının kapısı vardı. Duyar duymaz da haykırdı:

"Yüce Tanrım! Nedir bu duyduğum? Bu kulağıma gelen ses, kimin sesi?"

Bu haykırmaları duyan hanım, telâş içinde başını çevirdi; kimseyi göremeyince, ayağa kalkıp odaya girmek istedi. Bunu gören beyefendi, kendisine engel oldu ve tek adım atmasına izin vermedi. Kadın telâşından yüzünü örten peçeyi düşürünce, ortaya eşsiz, mucizevî güzellikte bir yüz çıktı. Ama yüzü çok solgun ve korku içindeydi; gözleriyle dört bir yanı tarıyor, telâşı ona aklını kaybetmiş bir insan görünümü veriyordu. Bu hareketlerini gören ve sebebini bilmeyen Dorotea ve kendisini seyreden diğerleri, derin bir acıma hissine kapıldılar. Adam bu sırada kadını omuzlarından sımsıkı kavramaktaydı; bununla meşgul olduğundan, düşmekte olan peçesini tutamadı, peçe tamamen düştü. Kadına sarılmış olan Dorotea, kafasını kaldırınca kadını kavramakta olan adamın, kocası Don Fernando olduğunu gördü. Tanır tanımaz da, derinden uzun, acıklı bir *ay*! koparıp sırtüstü düşerek bayıldı. Berber yanıbaşında olup kucaklamasa, yere düşecekti.

Rahip hemen yetişip Dorotea'nın yüzüne su serpebilmek için peçesini kaldırınca, yüzü açığa çıktı ve öteki kadını kucaklamış olan adam, yani Don Fernando, kendisini tanıyıp vurulmuşa döndü. Buna rağmen, kollarından kurtulmaya çalışan kadını, yani Luscinda'yı bırakmadı. Luscinda, haykırışından Cardenio'yu, Cardenio da Luscinda'yı tanımıştı. Cardenio, Dorotea'nın bayılırken *ay*! diye inlediğini de işitip, bunu Luscinda'sı zannederek, dehşet içinde odadan çıktı. İlk gördüğü, Luscinda'ya sarılmış olan Don Fernando oldu. Don Fernando da Cardenio'yu hemen tanıdı ve her üçü de, Luscinda, Car-

denio ve Dorotea, başlarına gelenleri kavrayamadan, hayretler içinde, sessiz kaldılar.

Herkes susuyorve birbirine bakıyordu: Dorotea Don Fernando'ya, Don Fernando Cardenio'ya, Cardenio Luscinda'ya, Luscinda da Cardenio'ya. Sessizliği ilk bozan Luscinda oldu ve Don Fernando'ya şunları söyledi:

"Bırakın beni, Señor Don Fernando; başka bir sebeple bırakmıyorsanız, soyluluğunuz hatırına bırakın. Bırakın sarmaşığı olduğum duvara, ısrarlarınızla, tehditlerinizle, vaatlerinizle, armağanlarınızla beni ayıramadığınız desteğe tutunayım. Bakınız, Tanrı ne bilinmez, bizim için gizli yollardan, gerçek kocamı karşıma çıkardı. Binlerce masraflı tecrübeden de gayet iyi bildiğiniz gibi, onu aklımdan sadece ölüm silebilir. Madem başka bir şey yapamıyorsunuz, bu açık itirafım aşkınızı öfkeye, sevginizi umutsuzluğa dönüştürsün; öldürün beni. Ben canımı sevgili kocamın karşısında teslim edeceğim için, mutlu bir son sayacağım böylesini. Belki benim ölümüm, son nefesime kadar ona sadık kaldığım konusunda kendisini ikna eder."

Dorotea bu arada kendine gelmiş, Luscinda'nın bütün söylediklerini dinlemiş, kim olduğunu bu sözlerden anlamıştı. Don Fernando'nun hâlâ Luscinda'yı bırakmadığını ve sözlerine cevap vermediğini görünce, bütün gücünü toparlayıp ayağa kalktı ve gidip önünde diz çöktü. Bütün güzelliğiyle, bol bol gözyaşı dökerek, merhamet uyandıran bir halde dedi ki:

"Sevgili efendim, kollarının arasında tuttuğun bu güneş, senin gözlerindeki ışığı söndürüp karartmadıysa, önünde diz çöken bu kadının, bahtsızlığı senin arzuna bağlı, talihsiz Dorotea olduğunu farketmişsindir. Ben senin, iyiliğinden ya da zevkin uğruna, sana ait olduğunu söyleyebileceği mevkie çıkardığın, mütevazı çiftçi kızıyım. Ben, namusun sınırları içinde, kapalı, mutlu bir hayat sürüyordum; sonra senin ısrarlı haykırışların, görünürde samimî ve sevgi dolu hislerin karşısında, sığınağının kapılarını açtım; özgürlüğümün anahtarını sana teslim ettim. Ama beni bulduğun bu yere gelmek zorunda kalmamdan, benim seni bu şekilde görmemden de açıkça anlaşıldığı gibi, sen bu armağanın değerini hiç bilmedin. Yine de, bütün bunlara rağmen, şerefsizliğimden geldiğimi düşünmeni istemem; beni buraya, senin tarafından unutulmanın verdiği acı ve keder getirdi. Sen benim, sana ait olmamı istedin, öyle bir şekilde istedin ki, şimdi bunu arzu etmesen de, bana ait olmaman mümkün değil. Düşün ki, sevgili efendim, sana olan benzersiz aşkım, uğruna beni bıraktığın kişinin

güzelliğini ve asaletini telâfi edebilir. Sen güzel Luscinda'ya ait olamazsın, çünkü benimsin; o da senin olamaz, çünkü Cardenio'ya ait. Düşünürsen göreceksin ki, sana tapan birini sevmeye çalışmak, senden nefret eden birine kendini sevdirmekten daha kolay olacak senin için. Sen benim saflığımın peşine düştün, namusuma yalvarıp yakardın, mevkimden habersiz değildin; her isteğine nasıl kendimi teslim ettiğimi gayet iyi biliyorsun; kandırıldığını söylemen mümkün değil. Bu böyle olduğuna göre, sen de soylu olduğun kadar Hıristiyan'san, beni başlangıçtaki gibi mutlu etmeyi niçin şimdi bu kadar dolambaçlı yollarla erteliyorsun? Beni olduğum gibi, yani gerçek ve meşru karın olarak istemiyorsan da, hiç değilse kölen olarak kabul et; ben senin emrinde olduğum sürece kendimi mutlu ve talihli sayacağım. Beni terk edip giderek utancımı dedikodu vesilesi yapma. Annemle babama, yaşlılıklarını zehir etme; onlar buna lâyık değiller; ailene daima sadık vasallar olarak hizmet ettiler. Kanının benim kanımla karışması sonucu, soysuzlaşacağını düşünüyorsan eğer, düşün ki dünyada bu yoldan geçmemiş soy yok denecek kadar azdır ve kadından alınan kan, soylu ailelerde önemli sayılmaz. Ayrıca, gerçek asalet, fazilettir; eğer sen bana olan borcunu reddederek, bu fazileti göstermezsen, ben senden daha asil sayılırım. Son olarak söyleyeceğim de şu ki, sen istesen de, istemesen de, ben senin karınım; senin kendi sözlerin bunun kanıtıdır; beni aşağılamana sebep olan kendi asaletinle övünüyorsan, sözlerin yalan olamaz. Söylediklerime senin kendi imzan ve bana verdiğin söze şahit gösterdiğin Tanrı tanıktır. Bütün bunlar fayda etmezse, mutluluğunda susan kendi vicdanın, haykırmak, söylediğim gerçekleri desteklemek, bütün zevklerinin ve mutluluklarının tadını kaçırmak zorunda kalacaktır."

Kederli Dorotea bu sözleri öyle büyük bir acıyla, gözyaşları içinde söyledi ki, Don Fernando'ya eşlik edenler ve diğer hazır bulunanların hepsi, ona katıldılar. Don Fernando tek kelime karşılık vermeden dinledi; Dorotea'nın konuşması bitip yerini hıçkırıklar ve inlemelere bıraktığında, bunca ıstırap işareti karşısında yumuşamayacak bir yürek, ancak tunçtan bir kalp olabilirdi. Luscinda da ona bakıyordu; hem derdine üzülmüş, hem de zekâsına ve güzelliğine hayran olmuştu. Dorotea'ya yaklaşıp birkaç teselli sözü söylemek isterdi, ama Don Fernando'nun kendisini sımsıkı kavrayan kolları, buna izin vermiyordu. Altüst olan, afallayan Don Fernando, uzun bir süre dikkatle Dorotea'ya baktıktan sonra kollarını açtı ve Luscinda'yı serbest bırakarak dedi ki:

"Kazandın, güzel Dorotea, kazandın; bunca gerçeğin hepsini birden reddetmeye kimsenin gönlü razı olmaz."

Don Fernando Luscinda'yı bıraktığında, kızın üzerine öyle bir baygınlık çöktü ki, yere yığılıverecekti; ama kendisini tanımasın diye Don Fernando'nun arkasına geçmiş olan Cardenio yakındaydı; korkuyu bir yana bırakıp her türlü tehlikeyi göze alarak yetişip Luscinda'yı tuttu ve kollarının arasına alarak şöyle dedi:

"Benim vefalı, kararlı, güzel, soylu sevgilim, Tanrı merhametini esirgemeyip senin nihayet biraz huzura kavuşmana razı olursa, şimdi seni kucaklayan, daha önce de, talih sana benimsin dememe izin verdiğinde sana açılmış olan bu kollar kadar güvenli bir yer bulacağını sanmıyorum."

Bu sözler üzerine Luscinda Cardenio'ya baktı; önce sesinden tanıdığı Cardenio'yu şimdi de görerek emin oldu ve neredeyse kendinden geçerek, doğru olur mu diye hiç düşünmeden kollarını boynuna dolayıp yanağını Cardenio'nun yanağına yapıştırarak dedi ki:

"Evet, siz, bu kölenin gerçek sahibisiniz; kör talih istediği kadar engellesin, sizinkine bağlı olan hayatım, istediği kadar tehdit edilsin."

Bu sahne, Don Fernando ve bütün hazır bulunanlar için çok şaşırtıcıydı; hepsi bu görülmedik olay karşısında hayrete düştüler. Dorotea'ya, Don Fernando'nun yüzünün rengi kaçmış ve Cardenio'dan intikam almak üzere harekete geçecekmiş gibi geldi; çünkü elini kılıcına götürdüğünü görmüştü; bu düşünce aklından geçer geçmez, görülmemiş bir hızla dizlerine sarıldı, öpmeye başladı; sımsıkı tutuyor, hareket etmesine izin vermiyordu. Gözyaşlarına bir an olsun ara vermeden konuşuyordu:

"Benim tek sığınağım, bu hiç beklenmedik durumda ne yapmayı düşünüyorsun? Senin karın ayaklarının dibinde; karın olmasını istediğin kadınsa, kendi kocasının kollarında. İyi düşün, Tanrı'nın yaptığını bozman iyi olur mu, mümkün mü? Her türlü engeli bir yana itip sadakatle, kararlılıkla gözlerini gözlerine diken, gerçek kocasının yüzünü, göğsünü sevgi dolu bir gözyaşı seline boğan kadını kendi seviyene yükseltmen daha iyi olmaz mı? Sana Tanrı aşkına yalvarıyorum, kim olduğunu unutma, gerçeğin böyle açıkça ortaya çıkması öfkeni bilemesin; aksine, hafifletsin ki, bu iki sevgili, Tanrı'nın kendilerine bağışlayacağı ömrü sen engel olmadan, barış ve huzur içinde yaşasınlar. Böylece soylu kalbinin cömertliğini kanıtlamış olursun, bütün dünya senin için aklın tutkudan daha önemli olduğunu görür."

Dorotea bu sözleri söylerken, Cardenio Luscinda'ya sarılmış ol-

duğu halde, gözlerini Don Fernando'dan ayırmıyordu; kendisine karşı bir harekette bulunduğunu görürse kendini savunmaya, kendisine karşı gelecek herkese, hayatı pahasına da olsa, bütün gücüyle saldırmaya kararlıydı. Ama o sırada Don Fernando'nun arkadaşları yetiştiler, bütün olayı izlemiş olan rahiple berber ve bizim saf Sancho Panza, Don Fernando'nun etrafını çevirmişler, Dorotea'nın gözyaşlarını görmezden gelmemesi için yalvarıyorlar, bütün söyledikleri, hiç şüphesiz doğru olduğuna göre, bu haklı umutlarını boşa çıkarmaması için yakarıyorlardı. Hepsinin, bu kimsenin beklemediği yerde bir araya gelmesinin, ilk bakışta sanıldığı gibi tesadüf değil, Tanrı'nın bir lütfu olduğuna dikkatini çekiyorlardı. Rahip, Luscinda'yı Cardenio'dan bir tek ölümün ayırabileceğini, onları ayıran, keskin bir kılıç olsa da, kendilerinin bunu mutlu bir ölüm kabul edeceklerini söyledi. Böyle çaresiz bir durumda da, kendini zorlayıp yenerek cömertliğini göstermesi, Tanrı'nın bağışladığı mutluluğu yaşamaları için bu iki sevgiliye kendi isteğiyle izin vermesi, büyük bir bilgelik olacaktı. Gözlerini Dorotea'nın güzelliğine çevirirse, çok az sayıda kadının, bu güzelliğe değil üstün gelmek, ulaşabileceğini görecekti. Üstelik bu güzelliğe alçakgönüllülüğü ve ona beslediği büyük aşk da ekleniyordu; hepsinden önemlisi de, kendisini soylu ve Hıristiyan olarak görüyorsa, verdiği sözü tutmaktan başka bir şey yapamayacağını düşünmeliydi. Verdiği sözü tutmakla Tanrı'ya karşı görevini de yerine getirmiş ve bütün akıllı insanları memnun etmiş olacaktı. Her akıllı kişi bilirdi ki, herhangi bir mevkie yükselebilmek, kişi soylu olmasa bile, dürüstlükle birleştiği takdirde, güzelliğe tanınan bir imtiyazdı ve onu kaldırıp kendi seviyesine yücelten kişinin değerini katiyen azaltmazdı. Araya günah girmediği sürece, tutkunun güçlü yasalarını yerine getiren kişi suçlanamazdı.

Bu ve buna eklenen daha birçok konuşmayla, Don Fernando'nun yiğit kalbi –nihayet, soylu bir kanla besleniyordu– yumuşadı ve istese de inkâr edemeyeceği gerçeğe boyun eğdi. İleri sürülen yerinde düşünceleri kabul edip teslim olduğunun işareti olarak, eğilip Dorotea'yı kucakladı ve dedi ki:

"Ayağa kalkın, sevgili Dorotea; kalbimdeki kadının, ayaklarımın dibinde diz çökmesi doğru değil. Şu ana kadar, söylediklerimin doğru olduğunu belirtecek bir şey yapmadıysam, belki de Tanrı'nın emriyle böyle olmuştur; ben sizin beni ne büyük bir sadakatle sevdiğinizi görüp size lâyık olduğunuz değeri verebileyim diye. Yanlış tutumum ve ihmalim yüzünden, yalvarırım beni kınamayın. Sizi kendime ait kıl-

maya beni hangi kuvvet ittiyse, sizin olmaktan kaçmaya da aynı kuvvet itti. Bunun doğruluğunu anlamak için, dönüp şimdi mutlu olan Luscinda'nın gözlerine bakın. O gözlerde, benim bütün hatalarımın mazeretini bulacaksınız. O artık isteğine kavuştuğuna, ben de sizde aradığımı bulduğuma göre, o uzun yıllar Cardenio'suyla huzurlu ve mutlu yaşasın; ben de Tanrı'ya, Dorotea'mla birlikte yaşamama izin vermesi için yalvaracağım."

Bu sözleri söyleyip Dorotea'yı tekrar kucakladı, yüzünü öyle duygulu bir şekilde yüzüne yaklaştırdı ki, gözyaşlarının aşkına ve pişmanlığına tanıklık etmesine engel olmak için, büyük bir çaba harcamak zorunda kaldı. Luscinda'yla Cardenio, hattâ hazır bulunanların hemen hepsi, böyle bir çaba göstermediler ve kimi kendi mutluluğuyla, kimi başkasının mutluluğuyla, öyle çok gözyaşı döktüler ki, hepsinin başına çok ciddî bir dert gelmiş gibiydi. Sancho Panza bile ağlıyordu; ama daha sonra, Dorotea'nın kendi zannettiği gibi, onca lütuf beklediği Kraliçe Micomicona olmadığını anladığı için ağladığını söyledi. Gözyaşlarıyla birlikte hepsinin şaşkınlığı da epeyce bir süre devam etti; sonra Cardenio'yla Luscinda, Don Fernando'nun önünde diz çöküp kendilerine bağışladığı lütfa öyle kibarca sözlerle teşekkür ettiler ki, Don Fernando ne cevap vereceğini bilemedi. Bunun üzerine, ikisini ayağa kaldırıp büyük bir sevgiyle, kibarca kucakladı.

Daha sonra Dorotea'ya bu ücra yere nasıl geldiğini sordu. Dorotea akıllıca sözlerle, daha önce Cardenio'ya anlattıklarını kısaca anlattı. Anlattıkları Don Fernando'nun ve yanındakilerin öyle hoşuna gitti ki, hikâye keşke daha uzun sürse diye düşündüler; Dorotea başına gelen felâketleri o kadar güzel anlatıyordu. Hikâyeyi bitirdiğinde, Don Fernando, Luscinda'nın göğsünden çıkan, Cardenio'nun karısı olduğunu, kendi karısı olamayacağını belirten mektubun bulunmasından sonra, şehirde olanları anlattı. Luscinda'yı öldürmek istemiş; ailesi engel olmasa, öldürecekmiş de. Böylece, çaresizlik ve utanç içinde, daha uygun koşullarda intikam almaya kararlı bir şekilde, evden ayrılmış. Ertesi gün, Luscinda'nın ailesinin evinden kaçtığını, nereye gittiğini kimsenin bilmediğini öğrenmiş. Birkaç ay sonra, bir manastırda bulunduğu, Cardenio'yla birlikte olamadığına göre, ömrünü manastırda geçirmeye kararlı olduğu haberini almış. Haberi alır almaz, yanına bu üç atlıyı alıp, bulunduğu yere gitmiş; kendisinin geldiği haber alınırsa manastır daha sıkı gözetim altında tutulur korkusuyla, Luscinda'yla konuşmamış. Bir gün, girişin açık olduğu bir anı kollayıp, iki arkadaşını kapıda bırakarak, kendisi diğer arkadaşıyla manastıra girmiş.

Luscinda'yı aramışlar, avluda bulmuşlar, bir rahibeyle konuşuyormuş. Bir şey yapmasına fırsat vermeden kaçırıp yolculuk için gerekli malzemeleri sağlayabilecekleri bir yere götürmüşler. Bütün bunları rahatlıkla yapabilmişler, çünkü manastır kırda, köyden oldukça uzaktaymış. Luscinda kendisini onun emri altında bulunca kendini kaybetmiş; kendine geldikten sonra da, tek kelime konuşmamış, ağlayıp iç çekmekten başka bir şey yapmamış. Böylece sessizlik içinde, gözyaşlarıyla o hana varmışlar; kendisi için bu, dünyanın bütün dertlerinin sona erdiği cennete varmak gibiymiş.

OTUZ YEDİNCİ BÖLÜM

Ünlü Prenses Micomicona'nın hikâyesinin devamına ve başka gülünç serüvenlere dair

Sancho bütün bunları dinliyor, yüreğinde yabana atılamayacak bir ağrı beliriyordu; soyluluk unvanı umutları buhar olup uçmaktaydı; güzel Prenses Micomicona, Dorotea'ya, dev, Don Fernando'ya dönüşmüştü; efendisiyse, bütün olup bitenden bihaber, derin uykudaydı. Dorotea, mutluluğunun rüya olup olmadığından kuşku duyuyordu; Cardenio da aynı şeyi düşünüyor, Luscinda da aynı hissi paylaşıyordu. Don Fernando, kendisine bağışladığı lütuf için, şerefini ve ruhunu kaybetme noktasına geldiği o dolambaçlı labirentten kendisini kurtardığı için, Tanrı'ya şükrediyordu. Son olarak da, handa bulunan herkes, bunca karışık ve çaresiz meselenin böyle iyi sonuçlanmasından pek hoşnuttu.

Rahip, akıllı bir adam olarak her şeyi yerli yerine oturtuyor, her birini, mutluluğa kavuştuğu için tebrik ediyordu. Ama en çok sevinen, en memnun olan, hancının karısıydı; çünkü Cardenio'yla rahip, Don Quijote'nin yaptığı bütün masrafları ve hasarı kendisine ödeyeceklerine söz vermişlerdi. Daha önce de belirtildiği gibi, dertli, mutsuz, kederli olan, bir tek Sancho'ydu; böyle hüzünlü bir halde efendisinin odasına girdi ve yeni uyanmış olan Don Quijote'ye şöyle dedi:

"Sayın Mahzun Yüzlü Şövalye, istediğiniz kadar uyuyabilirsiniz; herhangi bir devi öldürmekle, prensesi krallığına geri götürmekle ilgilenmenize gerek yok; her şey oldu bitti."

"Herhalde öyledir," diye cevap verdi Don Quijote, "çünkü devle, hayatımda yaptığım, yapacağım en zorlu, en çetin savaşı yaptım. Bir

ters kılıç darbesi, vınn! kafası yere düştü. O kadar çok kanını döktüm ki, dere gibi, su gibi yerlerde aktı."

"Kırmızı şarap gibi deseniz daha doğru olur," dedi Sancho. "Zatı âlinizin, henüz bilmiyorsanız, şunu bilmenizi isterim ki, öldürdüğünüz dev, parçalanmış bir tulum; kan, tulumun içindeki sekiz şinik kırmızı şarap; kesilen kafa, anam olacak orospu; hepsini de şeytan aldı götürdü."

"Ne diyorsun sen, deli?" dedi Don Quijote. "Aklın başında mı senin?"

"Kalkın da, marifetinizi görün," dedi Sancho. "Ne kadar borcunuz olduğunu da görün, kraliçenin Dorotea adlı sıradan bir hanıma dönüştüğünü de. Diğer göreceklerinizi de farkedebilirseniz, çok şaşıracaksınız."

"Bunların hiçbiri beni şaşırtmaz," diye cevap verdi Don Quijote. "Hatırlayacak olursan, geçen sefer buraya geldiğimizde, ben sana burada olup biten her şeyin büyü olduğunu söylemiştim; bu sefer de öyle olmasında şaşılacak bir şey yok."

"Benim altı okka olayı da bu cins bir şey olsaydı, her şeye inanırdım," dedi Sancho. "Ama öyle değildi, gerçekti. Şu anda da burada bulunan hancının, battaniyenin bir köşesini tuttuğunu gördüm ben; heyecanla, neşe içinde havaya fırlatıyordu beni; kahkahaları kuvvetinden aşağı kalmıyordu. Ben basit bir günahkârım ama, bana kalırsa, bir işe karışan insanları tanıyorsanız eğer, o işte büyü filan yoktur; bol bol yara bere ve talihsizlik vardır."

"Neyse, Tanrı onun icabına bakar," dedi Don Quijote. "Şimdi bana giysilerimi ver de dışarı çıkayım; şu söylediğin olayları, değişimleri görmek istiyorum."

Sancho giysilerini verdi; o giyinirken, rahip Don Fernando'yla diğerlerine Don Quijote'nin deliliklerini, sevgilisinin kendisini reddetmesi yüzünden gittiği, Mahzun Kaya sandığı yerden onu kurtarabilmek için uydurdukları hikâyeyi anlattı. Sancho'nun anlattığı serüvenlerin de hemen hepsini anlattı; dinleyenler hem çok şaşırdılar, hem de çok güldüler. Onlar da herkes gibi, hayal edilebilecek en tuhaf delilik türü olarak görmüşlerdi bunu. Rahip ayrıca, Señora Dorotea'nın talihinin dönmesi sebebiyle, eski tasarılarına devam edemeyeceklerine göre, Don Quijote'yi köyüne götürebilmek için başka bir şey icat etmek gerektiğini de söyledi. Cardenio başladıkları gibi devam etmeyi teklif etti; Dorotea'nın yerini Luscinda alırdı.

"Hayır," dedi Don Fernando, "buna gerek yok; ben Dorotea'nın

rolüne devam etmesini istiyorum; bu zavallı şövalyenin köyü buradan çok uzakta değilse, derdine bir çare bulunması beni de sevindirir."

"Buradan en fazla iki gün sürer."

"Daha uzun da sürse, böyle hayırlı bir iş uğruna, memnuniyetle giderim."

Bu sırada Don Quijote bütün zırhlarını kuşanmış olarak odadan çıktı. Mambrino'nun tolgası, eğri büğrü olmakla birlikte, başındaydı; kalkanını siper etmiş, ağaç dalına, yani kargısına yaslanmıştı. Don Fernando ve arkadaşları, Don Quijote'nin tuhaf görünümü karşısında afalladılar; yarım fersah uzunluğundaki, sapsarı, kupkuru yüzünü, birbirini tutmayan zırhlarını ve ciddî ifadesini görünce, susup onun konuşmasını beklediler. Don Quijote ise, gözlerini güzel Dorotea'ya dikip ağır ağır, büyük bir ciddiyetle konuştu:

"Saygıdeğer hanımefendi, silâhtarımdan öğrendiğime göre, zat-ı âliniz devrilmiş, benliğiniz dağılmış; eskiden bir kraliçe, soylu bir hanımefendiyken, şimdi sıradan bir genç kıza dönüşmüşsünüz. Eğer bu, büyücü kral babanızın emriyle, benim size gerekli yardımı yapamayacağım korkusuyla olduysa, şunu ifade etmem gerekir ki, kendisi bu işten hiç mi hiç anlamamış, anlamıyor da. Ayrıca şövalyelik hikâyeleri konusunda da tecrübesiz; çünkü eğer onları benim gibi dikkatle, titizce okuyup incelemiş olsaydı, benden daha az şöhret yapmış başka şövalyelerin, nasıl adım başı daha büyük güçlüklerin üstesinden geldiğini görürdü; istediği kadar kibirli olsun, bir dev parçasını öldürmek o kadar matah bir iş değildir. Daha birkaç saat önce, ben kendisiyle hesaplaştım ve... daha fazla konuşmak istemiyorum, yalancılıkla suçlayanlar olabilir. Ama her şeyi açığa çıkaran zaman, hiç beklemediğimiz bir anda benim söyleyeceğim şeyi meydana çıkaracaktır."

Bunun üzerine hancı, "Siz bir devle değil, iki tulumla hesaplaştınız," dedi.

Don Fernando hancıya susmasını ve Don Quijote'nin konuşmasını kesinlikle bölmemesini emretti. Don Quijote de konuşmasına devam etti:

"Kısacası, ey soylu ve mirasından mahrum edilmiş hanımefendi, eğer babanız sizdeki değişikliği, söylediğim sebepten ötürü yaptıysa, ona hiç aldırmayın; çünkü yeryüzünde, benim kılıcımı durdurabilecek bir tehlike yoktur; ben kılıcımla kısa sürede düşmanınızın kafasını yere devirecek, sizin başınıza memleketinizin tacını geçireceğim."

Don Quijote daha fazla konuşmayıp prensesin cevap vermesini bekledi; o da, Don Fernando'nun, oyunun Don Quijote'yi köyüne gö-

türünceye kadar sürdürülmesine karar verdiğini bildiği için, tumturaklı ve ciddî bir cevap verdi:

"Ey yiğit Mahzun Yüzlü Şövalye, benim değişip başka bir kimliğe büründüğümü size kim söylemişse, doğru söylememiş, çünkü ben dün kim idiysem, bugün de oyum. Evet, birtakım talihli olayların bende bir değişiklik yarattığı ve en çok isteyebileceğim şeye kavuşturduğu doğru. Ancak, bu yüzden, eski benliğimi kaybetmiş, sizin cesaretinize ve yenilmezliğinize daima verdiğim değeri unutmuş değilim. Kısacası, saygıdeğer efendim, büyüklük gösterip beni hayata getiren babama şerefini iade ediniz; onu ileri görüşlü, ihtiyatlı bir adam olarak görünüz; çünkü o ilmi sayesinde, başıma gelen felâketten kurtulmam için böylesine kolay ve gerçek bir yol buldu. Bence siz olmasaydınız, kavuştuğum mutluluğa asla kavuşamazdım. Söylediklerimin ne kadar doğru olduğuna buradaki diğer beyefendiler de şahittir. Kısacası, yapılacak tek şey, yarın yola koyulmak; çünkü bugün artık fazla yol alamayız; beklediğim başarının geri kalan kısmını ise, Tanrı'ya ve sizin korkusuz yüreğinize bırakıyorum."

Akıllı Dorotea'nın bu sözlerini duyan Don Quijote, Sancho'ya döndü ve çok öfkeli bir ifadeyle dedi ki:

"Sana bir tek şey söyleyeceğim sefil Sancho, sen İspanya'nın en alçak herifisin. Söyle bakalım, serseri haydut, sen biraz önce bu prensesin Dorotea adında sıradan bir genç kıza dönüştüğünü, benim bir devin kafası diye kestiğim kafanın, seni doğuran orospuya ait olduğunu söylemedin mi? Birtakım başka saçmalıklarla, hayatım boyunca yaşadığım en büyük şaşkınlığı yaşatmadın mı bana? Yemin ederim..." diyerek havaya bakıp dişlerini sıktı, "seni öyle bir pataklayacağım ki, bundan böyle dünyanın bütün yalancı gezgin şövalye silâhtarlarına ders olacak."

"Lütfen sakin olun, saygıdeğer efendim," diye cevap verdi Sancho. "Sayın Prenses Micomicona'nın değişimi konusunda benim yanılmış olmam çok mümkün. Ama devin kafası konusunda, hiç değilse tulumların deşilmesi ve kanın kırmızı şarap olması konusunda, Tanrı biliyor, yanılmıyorum; tulumlar deşilmiş halde zat-ı âlinizin başucunda duruyor, kırmızı şarap da odayı göle çevirmiş halde. İnanmıyorsanız, dananın kuyruğu koptuğunda, yani saygıdeğer hancı bütün hasarın karşılığını istediğinde görürsünüz. Diğer meseleye, saygıdeğer kraliçenin eskisinden farksız olmasına gelince, ben daha memnun olurum, çünkü herkes gibi benim de işime gelir."

"Sana şunu söylemem gerekir ki Sancho, kusura bakma ama, salağın tekisin, bu kadarı yeter," dedi Don Quijote.

"Yeter," dedi Don Fernando, "bu konu kapansın artık. Madem ki sayın prenses bugün geç oldu, yola yarın çıkılsın diyor, öyle olacak. Bu geceyi, sabaha kadar güzel güzel konuşarak geçirebiliriz; yarın da hepimiz Señor Don Quijote'ye eşlik ederiz; çünkü üstlendiği bu büyük görev sırasında göstereceği yiğitliklere, eşsiz kahramanlıklara biz de şahit olmak istiyoruz."

"Asıl ben size hizmet ve eşlik edeceğim," diye cevap verdi Don Quijote. "Bana gösterilen lütuflara ve hakkımdaki olumlu izlenime teşekkür ederim; bu izlenimin doğru çıkması için çabalayacağım; hayatıma, hattâ daha değerli bir şey varsa daha fazlasına da malolsa bile."

Don Quijote'yle Don Fernando karşılıklı nezaket sözleri sarfettiler, iltifatlarda bulundular, ama o sırada hana giren bir yolcu, hepsini susturdu. Kıyafetinden, Magripliler ülkesinden yeni gelmiş bir Hıristiyan olduğu anlaşılıyordu: Üstünde eteği kısa, yarım kollu, yakasız, mavi kumaştan bir palto vardı; pantolonu da mavi kumaştandı; yine aynı renk bir takkesi[1] vardı, hurma rengi, bağlı çizmeler giymiş, palasını göğsüne çapraz takılı kayışa geçirmişti. Onun hemen arkasından, eşeğe binmiş, Magripli kıyafeti giymiş bir kadın girdi içeri. Yüzü peçeyle örtülüydü; başında brokardan bir başlık, üzerinde omuzlarından ayaklarına kadar inen, zengin Magripliler'in giydiği türden, geniş bir palto vardı.

Adam, güçlü kuvvetli ve alımlı, yaşı kırkın biraz üzerindeydi, yüzü esmerceydi, uzun bıyıkları, biçimli bir sakalı vardı. Kısacası, kıyafeti yerinde olsa, alımlı görünüşünden, soylu ve iyi bir aileden geldiği sanılırdı.

İçeri girdiğinde bir oda istedi; handa oda olmadığı söylenince, canı sıkıldı. Kıyafetinden Magripli gibi görünen kadına gidip kucaklayarak eşekten indirdi. Bu yeni, hiç görmedikleri kıyafetten etkilenen Luscinda, Dorotea, hancının karısı, kızı ve Maritornes, Magripli kadının etrafına toplandılar. Daima sevimli, nazik ve akıllı olan Dorotea, hem kadının, hem de onu getiren adamın, oda olmamasından ötürü sıkıldıklarını görerek konuşmaya başladı:

"Hanımefendiciğim, burada konfor olmamasına üzülmeyin, hanlar hep böyledir; yine de, geceyi bizlerle geçirmek isterseniz," dedi Luscinda'yı işaret ederek, "sizi yolda karşılaşmış olabileceğinizden daha iyi bir şekilde ağırlayabiliriz belki."

1) Mavi, esirlerin giydiği renkti.

Yüzü örtülü kadın buna bir cevap vermedi, sadece oturduğu yerden kalkıp iki elini göğsünde kavuşturarak, başı önünde, iki büklüm eğildi ve böylece müteşekkir olduğunu ifade etti. Suskunluğundan, hiç şüphesiz Magripli olduğuna ve İspanyolca bilmediğine kanaat getirdiler. Bunun üzerine, o arada başka işlerle ilgilenmiş olan esir geldi ve bütün kadınların, yanında getirdiği kadının çevresine toplanmış olduğunu, onunsa, söylenenlere sessizlikle karşılık verdiğini görerek dedi ki:

"Hanımefendiler, bu hanım dilimizi pek anlamaz, kendi lisanından başka dil de bilmez, sorulan sorulara bu yüzden cevap veremiyor."

"Kendisine bir tek şey sorduk," dedi Luscinda. "Bu gece için yatacağımız yeri bizimle paylaşmasını teklif ettik kendisine, fazla rahat bir yer sunamasak da, ihtiyacı olan yabancılara, özellikle kadınlara elimizden gelen yardımı memnuniyetle yaparız."

"İkimizin de adına, elinizi öperim hanımefendi," diye cevap verdi esir. "Böyle bir durumda, üstelik de sizin gibi kimselerden gelen bu büyük iyiliğe, lâyık olduğu değeri verdiğimi bilmenizi isterim."

"Beyefendi, bu hanım Hıristiyan mıdır, Magripli mi?" diye sordu Dorotea. "Çünkü kıyafeti ve sessizliği, bize istemeyeceğimiz milletten olduğunu düşündürüyor."

"Kıyafeti, bedeni Magripli'dir; ama ruhu gayet Hıristiyan'dır; çünkü Hıristiyan olmayı çok arzu ediyor."

"Yani vaftiz edilmemiş mi?" dedi Luscinda.

"Memleketi olan Cezayir'den ayrıldığından beri fırsat olmadı," dedi esir. "Şimdiye kadar ciddî bir ölüm tehlikesiyle karşılaşmadığı için de, Kutsal Kilisemizin emrettiği törenler yerine getirilmeden vaftiz etme mecburiyeti doğmadı. Ama Tanrı isterse, yakında, lâyık olduğu iyi koşullarda –ki onun da, benim de kıyafetlerimizin işaret ettiğinden daha iyi koşullardır– vaftiz edilecek."

Bu sözleri, kendisini dinleyen herkeste, Magripli kadınla esirin kim oldukları hakkında bir merak yarattı; ama o sırada hayat hikâyelerini sormanın değil, biraz dinlenmeleri için yardım etmenin daha yerinde olacağını düşünerek, kimse sormadı. Dorotea kadını elinden tutup götürerek yanına oturttu ve peçesini çıkarmasını rica etti. Kadın, ne dediklerini, kendisinin ne yapması gerektiğini sormak ister gibi esire baktı. O da Arapça konuşarak, peçesini çıkarmasını rica ettiklerini, çıkarmasını söyledi. Böylece kadın peçesini çıkardı ve ortaya o kadar güzel bir yüz çıktı ki, Dorotea Luscinda'dan, Luscinda da Dorotea'dan daha güzel buldu. Diğer hazır bulunanlar da Dorotea'yla

Luscinda'ya güzellikte ancak Magripli kadının ulaşabileceğinde birleştiler, hattâ bazıları onu daha güzel buldu. Güzelliğin bir imtiyazı ve meziyeti, ruhları barıştırmak, sevgi uyandırmak olduğu için de, bir anda hepsi birden güzel Magripli'ye hizmet etmek, onu memnun etmek arzusuna kapıldılar.

Don Fernando esire Magripli kadının adını sorunca, o da *Lâlâ*[2] Süreyya olduğunu söyledi. Kadın bunu duyar duymaz, Hıristiyan esire sorulan soruyu anladı ve aceleyle, telâş içinde atıldı:

"Yok, yok Süreyya; Maria, Maria!" diyerek adının Süreyya değil, Maria olduğunu ifade etmek istedi.

Bu sözler ve Magripli kadının bunları söylerken kapıldığı heyecan, onu dinleyenlerin, özellikle doğuştan şefkatli ve merhametli olan kadınların gözlerinden yaşlar süzülmesine sebep oldu. Luscinda kadını sevgiyle kucaklayarak dedi ki:

"Evet, evet, Maria, Maria."

Magripli kadın buna şöyle cevap verdi:

"Evet, evet, Maria! Süreyya *mahiya*!" Yani Süreyya *değil*.

Bu arada akşam olmaktaydı; hancı, Don Fernando'nun yanındakilerin emri üzerine, elinden geldiğince iyi bir sofra hazırlamak için gayret gösteriyordu. Yemek saati gelince, hepsi birlikte uzun, mutfak masasına benzer bir masaya oturdular, çünkü handa yuvarlak veya kare bir masa yoktu. Masanın başındaki şeref sandalyesini, kendisi itiraz etmesine rağmen, Don Quijote'ye verdiler; o da, koruyucusu olduğu Señora Micomicona'nın, yanına oturmasını istedi. Sonra Luscinda'yla Süreyya, karşılarına Don Fernando'yla Cardenio, yanlarına esirle diğer beyler, hanımların yanına da rahiple berber oturdular. Akşam yemeğini zevkle yediler; Don Quijote yemeyi bırakıp keçi çobanlarıyla yemek yerken olduğu gibi bol bol konuşma hevesine kapılınca, daha da memnun oldular. Şöyle bir konuşma yaptı:

"Saygıdeğer beyler, düşünülecek olursa, gezgin şövalyelik mesleğini yapanlar, gerçekten de çok müthiş, inanılmayacak şeyler görmektedirler. Söyler misiniz, şimdi şu kalenin kapısından içeri girip bizi bu halde görünce, bizim kim olduğumuzu anlayabilecek, tahmin edebilecek bir tek kişi var mıdır bu dünyada? Yanımda oturan şu hanımın, hepimizin bildiği büyük kraliçe, benimse ünü her yere yayılmış Mahzun Yüzlü Şövalye olduğumu kim bilebilir? Artık hiç şüphe yok ki, bu sanat, bu meslek, insanoğlunun icat etmiş olduğu bütün sanat ve

2) *Lâlâ*: Bayan

mesleklerden üstün ve ne kadar tehlikeye maruz ise, o kadar takdire şayandır. Kalemin silâhtan üstün olduğunu söyleyebilecek biri varsa, çıksın karşıma; kendisine, her kim olursa olsun, ne dediğini bilmediğini söylerim. Çünkü bu tür kimselerin genellikle ileri sürdüğü ve tutunduğu gerekçe, zihin faaliyetlerinin, vücut faaliyetlerinden üstün olduğudur. Silâhşörlük mesleğinin de, sanki hamallıkla birmiş gibi, sadece vücutla yapıldığını söylerler. Sanki bu işi yapmak için güç ve kuvvetten başka bir şey lâzım değilmiş gibi, bu mesleğin erbabı olan bizlerin, icaplarını yerine getirebilmek için keskin bir zekâya ihtiyaç gösteren cesurca hareketleri yerine getirmemiz gerekmiyormuş, bir ordunun ya da kuşatılmış bir şehrin başında olan savaşçının, vücuduyla birlikte zihni de çalışmazmış gibi. Söylesinler bakalım, beden gücüyle düşmanın niyeti, tasarıları, stratejileri, tuzakları bilinebilir, kestirilebilir mi, korkulan tehlikeler önlenebilir mi? Bütün bunlar, bedenin hiç rolü olmayan, zihnin faaliyetleridir. Böyle olduğuna, silâhşörlük de kalemşörlük gibi zihin gerektirdiğine göre, şimdi bakalım hangisinin zihni daha çok çalışır, edebiyatçının mı, savaşçının mı. Bunu anlamak, her birinin yöneldiği amaca ve sonuca bakarak mümkün olabilir; çünkü hangisinin hedefi daha soylu bir amaçsa, ona daha büyük bir değer biçilmesi gerekir. Tahsilin... burada amacı ruhları cennete yöneltmek ve ulaştırmak olan ilâhi bilimlerden sözetmiyorum; hiçbir amaç, bu kadar ilâhi olamaz; benim sözünü ettiğim, edebiyattır; bunun da amacı, adaletin dağıtımını mükemmelleştirmek, herkese hakkını vermek, iyi yasalar yapmak ve bunların kollanmasını sağlamaktır. Hiç şüphesiz, yüce, soylu ve övgüye lâyık bir amaç. Ne var ki, amacı, hedefi selâmet, yani insanların bu hayatta isteyebileceği en büyük servet olan silâhşörlüğün amacı kadar övgüye lâyık değil. Unutmayalım ki, bu dünyada, insanoğlunun duyduğu ilk müjde, bize gün doğduğunu işaret eden gecede, gökyüzündeki meleklerin söylediği şarkıdır: 'En yücelerde Tanrı'ya izzet ve yeryüzünde razı olduğu adamlara selâmet.' Yeryüzünün ve gökyüzünün en büyük öğretmeni, kendisini izleyen havarilerine, bir eve girdiklerinde şöyle selâm vermelerini söylemişti: 'Bu eve selâmet.' Kendilerine birçok kere şöyle demiştir: 'Size selâmet bırakıyorum, benim selâmetimi size veriyorum; size selâmet.' Böyle bir el tarafından verildiğinde, bu bir mücevher, bir servettir; öyle bir mücevher ki, ne yeryüzünde, ne de gökyüzünde, onsuz mutluluk olamaz. Savaşın gerçek amacı, işte bu selâmettir; silâhşörlük de savaş demektir. Bu gerçek, yani savaşın amacının selâmet olduğu ve bu amacın, edebiyatın amacından daha üstün olduğu anlaşıldıktan

sonra, gelelim edebiyatçının ve silâh adamının bedensel zorluklarına, hangisi daha büyükmüş, görelim."

Don Quijote konuşmasını bu şekilde, öyle güzel sözlerle sürdürüyordu ki, dinleyenlerin hiçbiri henüz kendisine deli gözüyle bakamamıştı. Aksine, çoğu silâhlara âşina şövalyeler olduklarından, büyük bir zevkle dinliyorlardı. Don Quijote sözlerine şöyle devam etti:

"Eğitim gören bir talebenin karşılaştığı zorluklar şunlardır: Her şeyden önce yoksulluk; hepsi yoksul olduğu için değil de, meseleyi en aşırı şekliyle ortaya koyabilmek için söylüyorum bunu; talebenin yoksulluk çektiğini söylemekle, bence bahtsızlığı konusunda daha fazla bir şey söylemeye gerek kalmıyor; çünkü yoksul olan, iyi olan her şeyden yoksundur. Talebe bu yoksulluğu çeşitli şekillerde çekebilir: açlık, soğuk, çıplaklık, ya da hepsi birden. Ama bütün bunlara rağmen, her zamankine göre biraz gecikerek de olsa, hiç yemek yiyemeyecek kadar da yoksul değildir; yediği, zenginlerin artıkları bile olsa –ki bu, talebelerin, aralarında *çorbaya talim etmek*[3] dedikleri, en büyük sefalettir. Isıtmasa da, hiç değilse soğuğu kıracak bir mangal ya da şömine bulurlar daima; son olarak da, geceleri bir çatı altında uyurlar. Birtakım başka sıkıntıların ayrıntısına girmek istemiyorum; meselâ gömlek ve ayakkabı eksikliği, giysilerin kıtlığı ve yetersizliği, talih önlerine bir ziyafet çıkardığında büyük bir iştahla karınlarını tıkabasa doyurmaları. İşte bu tarif ettiğim çetin ve dikenli yolda, kimi zaman sendeleyip kimi zaman düşerek, sonra kalkıp tekrar düşerek, istedikleri mertebeye ulaşırlar. Bu mertebeye ulaştıktan sonra da, nicelerini görmüşüzdür ki, bu sığlıkları, Skylla ve Kharybdis'leri, iyi talihin rüzgârları sayesinde aştıktan sonra, bir tahttan dünyaya emretmişler, dünyayı yönetmişlerdir; açlıkları tokluğa, üşümeleri gönül ferahlığına, çıplaklıkları tören giysilerine, hasır üzerindeki uykuları Hollanda bezleri ve damaskolar üzerinde dinlenmeye dönüşmüştür; faziletleriyle hakettikleri mükâfatı almışlardır. Ne var ki, katlandıkları zorluklar, savaşçının katlandığı zorluklarla kıyaslanıp karşılaştırıldığında, şimdi anlatacağım gibi, her bakımdan çok geride kalır."

3) çorbaya talim etmek: manastırlarda yoksullara dağıtılan çorbayla beslenmek.

OTUZ SEKİZİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'nin silâh ve kalem konusundaki ilginç konuşmasına dair

Don Quijote konuşmasına şöyle devam etti:

"Madem talebenin çeşitli yoksulluklarıyla başladık, bakalım asker daha mı zengindir. Yoksullar arasında en yoksulunun asker olduğunu göreceğiz; çünkü o, ya geç gelen, ya hiç gelmeyen sefil maaşına veya hayatını ve vicdanını ciddî şekilde tehlikeye atarak kendi eliyle yağmalayabileceği ganimete bağımlıdır. Bazen çıplaklığı öyle bir noktaya varır ki, delik deşik bir üstlük, hem üniforma, hem gömlek yerine geçer; karda kışta, kırın ortasında, tabiatın bütün şiddetine maruz kaldığında, kendisini ısıtacak tek şey, ağzından çıkan nefesidir; ki bu da, eminim boş bir yerden çıktığı için, tabiatın bütün yasalarına aykırı şekilde soğuk çıkar. Bütün bu rahatsızlıklardan kurtulmak için gecenin gelmesini bekler; kendisini bekleyen yatak, kendi kabahati yüzünden olmadığı sürece, asla fazla dar olmakla suçlanamaz; çünkü toprağın üzerinde istediği kadar alanı ölçüp yatak tayin edebilir, çarşaflara dolanma korkusu olmadan keyfince dönebilir yattığı yerde. Bütün bunların üzerine, sabah olur ve mesleğinde istediği mertebeye ulaşacağı saat gelir: Doğan gün, savaş günüdür; o zaman da başına sargı bezinden yapılmış mezuniyet kepi oturtulur; belki şakaklarını delip geçen, belki de kolunu veya bacağını sakat bırakan bir kurşun yarasını iyileştirmek için. Böyle bir şey olmayıp da merhametli Tanrı tarafından korunmuş, sağ salim kalmışsa, eski yoksulluğuna dönebilir; bir kazanç sağlayabilmesi için, daha birçok çarpışmaya, birçok savaşa girmesi ve hepsinden galip çıkması gerekebilir; ama bu tür mucizeler ender olarak görülür. Peki, beyler, hiç düşündünüz mü, savaş tarafından ödüllendirilenler, savaşta yok olup gidenlere kıyasla, ne kadar azdır? Kuşkusuz cevabınız, ikisinin kıyaslanamayacağı olacaktır; ölülerin sayısı hesaplanamaz; oysa sağ kalıp ödüllendirilenlerin sayısı bini bile bulmaz. Bütün bunlar, kalem adamları için tam tersinedir; çünkü hepsinin ücretleri –bahşişlerden hiç bahsetmeyelim– refah içinde yaşamalarına yeter; yani askerin işi çok daha zor olduğu halde, ödülü çok daha azdır. Buna, iki bin kalem erbabının, otuz bin askerden çok daha kolay ödüllendirilebileceği cevabı verilebilir; çünkü birinciler, bu meslekten olanlara mecburen verilen görevlerle ödüllendirilirler; ikinciler ise, ancak hizmet ettikleri senyörün mülküyle ödüllendirile-

bilirler; işte bu imkânsızlık, benim iddiamı daha da pekiştirmektedir. Neyse, çıkışı çok karmaşık olan bu labirenti bir kenara bırakalım da, silâhın kaleme üstünlüğü meselesine geri dönelim. Her birinin kendi adına ileri sürdüğü savunmalar o kadar çoktur ki, bu mesele henüz bir çözüme kavuşmamıştır. Söylediğim savunmaların biri şudur: Edebiyatçılar, kendileri olmasa, savaşçıların bir dayanağı olmayacağını söylerler; çünkü savaşın da kendi yasaları vardır, yasalara bağlıdır, yasalarsa, edebiyatın ve edebiyatçıların alanına girer. Savaşçılar ise buna cevaben, kendileri olmasa, yasaların bir dayanağı olmayacağını söylerler; çünkü devletler silâhla korunur, krallıklar silâhla ayakta durur, şehirler silâhla savunulur, yolların emniyeti silâhla sağlanır, denizler korsanlardan silâhla temizlenir; kısacası, silâhlar olmasa, devletler, krallıklar, hükümdarlıklar, şehirler, kara ve deniz yolları, savaş devam ettiği ve ayrıcalıklarını, gücünü kullanabildiği sürece, savaşın beraberinde getirdiği zorluklara ve karmaşaya maruz kalırlardı. Pahalıya malolan şeyin ise, daha değerli olduğu, olması gerektiği, bilinen bir gerçektir. Kişinin edebiyat alanında yükselmesi, zamana, uykusuzluğa, açlığa, çıplaklığa, başağrılarına, hazımsızlığa ve buna bağlı, bir kısmına değindiğim şeylere malolur; oysa iyi bir asker olma mertebesine yükselmek, talebeye malolan her şeye, çok daha ileri derecede malolur; öyle ki, aralarında karşılaştırma yapmak mümkün değildir; çünkü asker her an hayatını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Kuşatma altındaki bir kalede, surlarda veya bir kulede nöbet tutarken, düşmanların kendi bulunduğu yeri çökertmekte olduğunu gören, ne olursa olsun yerinden ayrılamayan, kendisini yakından tehdit eden bu tehlikeden kaçamayan askerin hissettiği korkuya, talebenin herhangi bir mahrumiyet veya yoksulluk korkusu ulaşabilir mi? Bu durumdaki askerin yapabileceği tek şey, karşı saldırıya geçebilmek için komutanına haber vermektir; kendisi sessizce, korkuyla, birden kanatsız bir şekilde gökyüzüne çıkacağı, sonra istemeyerek çukurun dibine düşeceği anı beklemek zorundadır. Bu tehlike büyük bir tehlike gibi görünmüyorsa, bakalım, uçsuz bucaksız denizin ortasında iki kadırganın pruvadan birbirlerine saldırmaları ona ulaşır mı, yoksa ondan daha mı büyük bir tehlikedir. İki gemi kenetlenip birleştiğinde, askere, burunda kalas üzerinde iki ayaklık bir mesafe kalır sadece. Bütün bunlara rağmen, en fazla bir mızrak uzunluğu mesafedeki düşman toplarının sayısına eşit sayıda ölüm meleğinin, kendisini tehdit ettiğini gördüğü halde, ayaklarının en ufak bir dikkatsizliğinde Neptün'ün derin bağrına yollanacağını gördüğü halde, her şeye rağmen, korkusuzca, ken-

disini harekete geçiren şerefin gücüyle, onca arkebüze hedef olarak, o dar kalastan düşman gemisine geçmeye çalışır. İşin en şaşırtıcı yanı da şudur ki, birisi, ebediyen kalkmamak üzere düştüğü anda, bir başkası onun yerini alır. Eğer o da, düşmanı bekler gibi kendisini bekleyen denize düşerse, bir başkası, sonra bir başkası gelir; ölümleri arasında hiç vakit geçirilmez. İşte bu, savaşın her tür badiresinde rastlanabilecek en büyük cesaret ve yiğitlik örneğidir. O şeytanca âletlerin, yani topların korkunç gazabından mahrum olan yüzyıllar, ne mutlu çağlarmış! Mucidi, bana kalırsa, şeytanca icadının mükâfatını cehennemde görüyordur; onun yüzünden, korkak, sefil bir yaratık, yiğit bir şövalyenin canını alabiliyor; cesur yürekleri tutuşturan, canlandıran heyecanın ortasında, nasıl, nereden geldiği belli olmadan, isyankâr bir mermi, belki de lânet olası âlet ateşlenirken çıkan parıltıdan korkup kaçan biri tarafından gönderilerek, bir anda, uzun yıllar yaşamayı haketmiş birinin düşüncelerini kesiveriyor, ömrünü noktalıyor. Bunu düşündüğüm zaman, şu yaşadığımız iğrenç çağda, gezgin şövalyelik mesleğini seçmiş olmam, neredeyse yüreğimi sıkıştırıyor. Her ne kadar hiçbir tehlike beni korkutamasa da, acaba barutla kurşun, bütün dünyada bileğimin gücü ve kılıcımın keskinliğiyle ün yapma fırsatını elimden alacak mı düşüncesi, yine de beni ürkütüyor. Her neyse, Tanrı nasıl isterse öyle olsun; amacıma ulaşırsam eğer, geçmiş çağlarda yaşamış gezgin şövalyelerden daha büyük tehlikelere atılmış olacağımdan, daha çok takdir edilirim."

Don Quijote bu uzun konuşmayı diğerleri yemek yerken yapmış, Sancho Panza birkaç kere yemesini, daha sonra istediği kadar konuşmaya fırsat bulacağını söylediği halde, ağzına tek lokma götürmeyi akıl edememişti. Kendisini dinleyenler, görünürde zekî, her konuda bilgili konuşan adamın, lânet olası şövalyelik konusuna gelince aklını tamamen kaybettiğini görüp tekrar acımışlardı. Rahip, silâhlar lehinde söylediği her şeyde çok haklı olduğunu, kendisi bir edebiyat adamı olduğu halde, onunla aynı fikirde olduğunu belirtti.

Yemek bitince sofra kaldırıldı; hancının karısı, kızı ve Maritornes, o gece kadınlara ayrılması kararlaştırılan La Mancha'lı Don Quijote'nin odasını hazırladıkları sırada, Don Fernando esirden, hayat hikâyesini anlatmasını rica etti. Süreyya'yla birlikte gelişinden de anlaşıldığına göre, ilginç ve hoş bir hikâye olmaması mümkün değildi. Esir, emredileni memnuniyetle yapacağını, tek korkusunun, hikâyenin onları istediği şekilde hoşnut etmemesi olduğunu söyledi; buna rağmen, emrine karşı gelmiş olmamak için anlatacaktı. Rahip

ve diğerleri kendisine teşekkür edip tekrar yalvardılar; o da bunca kişinin kendisine yalvardığını görünce, ricalarının emir olduğu cevabını verdi.

"Beni dikkatle dinleyecek olursanız, öyle bir gerçek hikâye duyacaksınız ki, sanıyorum özenle, düşünülerek uydurulmuş hikâyelere taş çıkartacaktır."

Bu sözleri üzerine herkes yerine yerleşip sessizce beklemeye başladı; o da, herkesin susup söyleyeceklerini beklediğini görerek, tatlı, sakin bir sesle anlatmaya başladı:

OTUZ DOKUZUNCU BÖLÜM

Esir hayatını ve başına gelen olayları anlatır

"Ailemin kökü, Leon dağlarında bir köydedir; o yoksul köylerde babama zengin gözüyle bakılmakla birlikte, tabiat aileme kaderden daha cömert davranmıştı; yine de babam, servetini harcamakta gösterdiği başarıyı tasarrufta gösterseydi, gerçekten zengin olurdu. Bu cömert ve müsrif mizacı, gençlik yıllarında asker olmasından kaynaklanıyordu; askerlik öyle bir okuldur ki, cimriler cömert, cömertler müsrif olur; arasıra cimri askerlere rastlansa da, bunlar ender olarak görülen canavarlar gibidirler. Babam cömertlik sınırını aşıp müsrif sınıfına girmişti; bu da evli, ismini, varlığını sürdürecek evlâtları olan kişiye hiçbir yarar getirmez. Babamın, üçü de erkek üç evlâdı vardı; hepsi de mesleklerini seçebilecek yaştaydılar. Babam, kendi deyimiyle can çıkar huy çıkmaz diye düşünerek, bu kadar müsrif ve savurgan olmasına yol açan şeyi ortadan kaldırmak, yani servetinden vazgeçmek istedi; servet olmayınca, İskender'e bile cimri denilebilirdi. Bir gün üçümüzü bir odaya çağırıp bizimle başbaşa konuşarak şu aktaracağım sözleri söyledi: 'Evlâtlarım, sizi ne kadar sevdiğimi belirtmek için, oğullarım olduğunuzu söylemem yeterlidir; sizi ne kadar sevmediğimi anlamak için de, servetinizi korumak için ölçülü davranamadığımı bilmek yeterlidir. Bundan böyle sizi bir baba olarak sevdiğimi ve bir üvey baba gibi mahvetmek istemediğimi anlamanız için, günlerdir düşündüğüm ve karara bağladığım şeyi bugün sizinle yapmak istiyorum. Siz artık mevki sahibi olacak, hiç değilse ileride size şeref kazandıracak, faydalı olacak birer meslek seçebilecek yaşa geldiniz. Benim düşündüğüm şey, servetimi dörde bölmek; hiçbirinizi kayırmadan her birinize eşit

bir pay verdikten sonra, kalanıyla da ben, Tanrı'nın yeryüzünde bana bağışlayacağı günleri geçireceğim. Benim sizden istediğim, her birinizin, servetimden payına düşeni aldıktan sonra, söyleyeceğim yollardan birini izlemenizdir. İspanya'mızda bir deyiş vardır; bence uzun, bilgece tecrübelerden çıkarılmış bütün özlü deyişler gibi bu da çok doğrudur; der ki: Ya kilise, ya deniz, ya da saray. Daha açıkça söylemek gerekirse, «Güçlü ve zengin olmak istiyorsan, ya Kilise'ye gir, ya denizlere açılıp tüccarlık sanatını icra et, ya da sarayda krala hizmet et.» Çünkü derler ki, «Kralın bir kırıntısı, senyörün lütfundan değerlidir.» Kısacası, benim istediğim, aranızdan birinin tahsil görmesi, birinin tüccar olması, birinin de savaşta krala hizmet etmesidir; çünkü sarayda kralın hizmetine girmek çok zordur; savaş büyük servet kazandırmasa da, büyük şöhret kazandırır. Size sekiz gün içinde paylarınızın karşılığını para olarak son meteliğine kadar ödeyeceğim, göreceksiniz. Şimdi söyleyin bakalım, size yaptığım teklifi kabul ediyor musunuz, nasihatlerimi tutacak mısınız?' En büyük ben olduğum için, önce benim cevap vermemi istedi; ben de servetinden vazgeçmemesini, istediği gibi harcamasını, bizim daha genç olduğumuzu, kendi paramızı kazanabileceğimizi söyledikten sonra, isteğini yerine getireceğimi, kendi adıma, askerlik mesleğini seçerek Tanrı'ya ve kralıma asker olarak hizmet edeceğimi bildirdim. Kardeşlerimden büyük olanı, aynı teklifi yaptıktan sonra payına düşen serveti kullanarak Amerika'ya gitmeyi seçti. En küçüğümüz ve bence en akıllımız, Kilise'ye girmek istediğini, tahsilini Salamanca'da tamamlayacağını söyledi. Biz anlaşıp mesleklerimizi seçtikten sonra, babamız hepimizi kucakladı ve söylemiş olduğu gibi, vakit geçirmeden verdiği sözü yerine getirdi. Her birimiz payımıza düşeni, yanlış hatırlamıyorsam, üçer bin altını alıp (amcalarımızdan biri, mülk ailede kalsın diye hepsini satın alıp karşılığını nakit olarak ödemişti), aynı gün hepimiz sevgili babamızla vedalaştık. Ben o gün, babamın yaşlılığında bu kadar az parası kalmasının zalimlik olduğunu düşünerek, üç bin altınımın iki binini ona bıraktım; geri kalanı benim bir asker olarak ihtiyacımı karşılamaya yeterdi. Kardeşlerim de beni örnek alıp biner altın verdiler; böylece babama dört bin altın ve kendi payına düşen, satmak istemediği, üç bin altın değerindeki bir arazi kaldı. Böylece babamızla ve sözünü ettiğim amcamızla vedalaştık; hepimiz çok heyecanlıydık, bol bol gözyaşı döktük; her fırsatta, iyi, kötü, başımıza gelen bütün olayları kendilerine bildireceğimize söz verdik. Babam bizi kucaklayıp hayır duasını verdikten sonra, birimiz Salamanca, ötekimiz Sevilla, ben de

Alicante yolunu tuttuk. Alicante'de, Cenova'ya gitmek üzere yün yüklenen bir Cenova gemisi olduğunu öğrendim. Baba evinden ayrılalı yirmi iki yıl oluyor; bütün bu süre zarfında, birkaç mektup yazdığım halde, ne babamdan, ne de kardeşlerimden hiçbir haber alamadım. Bu süre içinde olanları size kısaca anlatacağım. Alicante'den gemiye binip rahat bir yolculuk yaparak Cenova'ya vardım; oradan Milano'ya gidip silâh ve askerî üniformalar temin ettim. Oradan Piemonte'ye geçip orduya katılmak istiyordum; Alessandria della Paglia yolunda, Alba dükünün Flandre'a yürüdüğü haberini aldım. Fikrimi değiştirip onun ordusuna katılarak, seferlerinde kendisine hizmet ettim; Egmond ve Hoorne kontlarının ölümünde bulundum; Guadalajara'lı ünlü bir albayın, Diego de Urbina'nın teğmeni oldum. Flandre'a vardığımdan kısa bir süre sonra, Papa Hazretleri V. Pius'un, ortak düşman Osmanlılar'a karşı, Venedik ve İspanya'yla ittifak yaptığı müjdesi geldi. Osmanlı donanması o sırada Venedikliler'in yönetimindeki meşhur Kıbrıs adasını ele geçirmişti; çok acı, hazin bir kayıp. Kutsal Birlik donanmasının başına, sevgili kralımız II. Felipe'nin üvey kardeşi Prens Don Juan de Austria'nın getirildiği kesindi. Büyük savaş hazırlıkları yapıldığı konuşuluyordu; bütün bunlar beni etkiledi, harekete geçirdi, beklenen sefere katılmaya heveslendirdi; ilk fırsatta yüzbaşılığa terfi edeceğime dair işaretler, hattâ neredeyse kesin sözler verilmesine rağmen, her şeyi bırakıp İtalya'ya gitmek istedim ve öyle yaptım. Talihim varmış, Señor Don Juan de Austria, Cenova'ya yeni gelmişti, Venedik donanmasıyla birleşmek üzere Napoli'ye geçiyordu, daha sonra donanmalar Messina'da toplandı. Kısacası, o şanlı seferde ben de, başarılarımdan ziyade talihim sayesinde, şerefli piyade yüzbaşısı rütbesine getirilerek yer aldım. Bütün dünya milletlerinin, Osmanlılar'ın denizde yenilmez oldukları yanılgısından kurtuldukları, Osmanlılar'ın kibir ve küstahlığının kırıldığı, Hıristiyan âleminin o mutlu gününde, orada bulunan onca talihli insan arasında (orada ölen Hıristiyanlar, sağ ve galip çıkanlardan daha talihliydi), bir ben talihsizdim. Romalılar çağında olsa, bir madalya bekleyebilecekken, o şanlı günün gecesinde, kendimi ayaklarım zincirli, ellerim kelepçeli buldum. Olay şöyle cereyan etti: Cesur ve talihli bir korsan olan, Cezayir beylerbeyi Uluç Ali Paşa, Malta amiral gemisine saldırıp yenmiş, sadece üç şövalyeyi sağ bırakmıştı; onlar da ağır yaralıydılar. Benim de bölüğümle beraber içinde bulunduğum, Giovanni Andrea'nın amiral gemisi imdada yetişti; böyle bir durumda yapmam gereken şeyi yapıp düşman kadırgasına atladım; gemi o sırada, kendisine saldıran bizim

gemiden uzaklaşarak askerlerimin beni izlemesini engelledi; böylece, düşmanlarının arasında kendimi tek başıma buldum ve sayıları çok fazla olduğu için karşı koyamadım; sonunda, çeşitli yerlerimden yaralayıp teslim aldılar beni. Herhalde sizlerin de duymuş olacağınız gibi, Uluç Ali Paşa bütün filosuyla kurtulunca, ben de ona esir düştüm ve onca mutlu insan arasında bir ben kederli, onca hür insan arasında bir ben tutsak kaldım; çünkü o gün, Osmanlı donanmasında kürek çeken ve özlemini çektikleri hürriyetlerine kavuşan on beş bin Hıristiyan vardı. Beni Konstantinopolis'e götürdüler; orada Osmanlı Padişahı Selim, savaşta üzerine düşeni yapmış olduğundan, sahibimi kaptanıderyalığa getirdi; Uluç Ali Paşa, cesaretinin kanıtı olarak Malta Şövalyeleri tarikatının sancağını ele geçirmişti. Ertesi yıl, yani yetmiş ikide, Navarin'de üç fenerli amiral gemisinde kürek çekiyordum. Orada, bütün Osmanlı donanmasını limanda ele geçirme fırsatının nasıl kaçırıldığını gördüm; bütün Osmanlı levent ve yeniçerileri, limanda saldırıya uğrayacaklarına kesin gözüyle bakıyorlardı; karaya ayak bastıkları an, yenilmeyi beklemeden kaçabilmek için, hepsi giysilerini ve paşmaklarını, yani ayakkabılarını hazırlamışlardı; donanmamız işte bu kadar korkutmuştu onları. Ama Tanrı başka türlü olmasını emretti; bizim donanmamızın başındaki amiralin suçu ya da dikkatsizliği yüzünden değil, Hıristiyan âleminin günahları yüzünden ve Tanrı daima bizi cezalandıracak bir kırbaç olmasını istediğinden. Sonunda Uluç Ali Paşa, Navarin'e yakın bir ada olan Modon'a sığındı ve askeri karaya çıkarıp limanın ağzını tahkim ederek sessizce Don Juan'ın çekilmesini bekledi. Bu seferde, ünlü korsan Barbaros'un oğlunun komutasındaki *Ganimet* adlı kadırga ele geçirildi. Ele geçiren, yıldırım savaşçı, bütün askerlerin babası, yürekli, yenilgi nedir bilmez denizci, Santa Cruz Markisi Don Álvaro de Bazán komutasındaki *Dişikurt* adlı Napoli amiral gemisiydi. *Ganimet*'in ele geçirilişi sırasında olanları atlamak istemiyorum. Barbaros'un oğlu o kadar zalimdi, esirlerine o kadar kötü davranıyordu ki, kürektekiler *Dişikurt*'un yetiştiğini görür görmez, hep birlikte kürekleri ellerinden fırlatıp, tente bastonunun tepesine çıkmış, daha hızlı kürek çeksinler diye bağıran komutanın üzerine atılarak sıradan sıraya, pupadan pruvaya geçirdiler ve bu arada öyle ısırdılar ki, direği geçtiğinde, ruhu cehenneme yollanmıştı bile; dediğim gibi, esirlerine karşı zulmü, onların da kendisinden nefreti, bu noktaya varmıştı. Konstantinopolis'e döndük; ertesi yıl, yani yetmiş üçte, Señor Don Juan'ın Tunus'u ele geçirip yönetimini Osmanlılar'ın elinden alarak, başına Mevlay Muhammed'i getirdiğini ve dün-

yanın en zalim, en gözüpek Magripli'si olan Mevlay Ahmed'in tekrar başa geçme umutlarına son verdiğini öğrendik. Osmanlı padişahı bu kayba çok üzüldü ve soyuna özgü ileri görüşlülükle, barışa kendisinden çok daha hevesli olan Venedikliler'le barış yaptı. Ertesi yıl, yetmiş dörtte, Halkü'l-Vadi'ye ve Tunus yakınında Señor Don Juan'ın yaptırdığı, yarım kalmış kaleye saldırdı. Ben bütün bu saldırılarda kürekteydim, hürriyetime kavuşma umudum da yoktu; en azından fidye vererek kurtulma umudum yoktu; çünkü başıma gelen felâketin haberini babama yazmamaya karar vermiştim. Sonunda Halkü'l-Vadi de, kale de düştü; saldırıda yetmiş beş bin maaşlı Osmanlı askeri, dört yüz binden fazla Magripli ve Afrika'nın her yerinden Arap vardı. Bunca sayıda askerle birlikte o kadar çok cephane ve savaş malzemesi ve o kadar çok kazmacı vardı ki, sırf elleriyle, yumruklarıyla, Halkü'l-Vadi'yi ve kaleyi toprağa gömebilirlerdi. Önce, o güne kadar ele geçirilemez sanılan Halkü'l-Vadi düştü; ama savunanların yüzünden değil; onlar savunmak için gereken ve ellerinden gelen her şeyi yaptılar. Ne var ki, tecrübe, o kum çölünde ne kadar kolay siper kurulabileceğini gösterdi; iki karış derinlikte su olduğu halde, Osmanlılar altı ayak dipte suya rastlamıyorlardı. Böylece, bol bol kum çuvalıyla siperleri o kadar yükselttiler ki, surlardan daha yükseğe ulaşıp tepeden ateş açtılar; surların üzerinde kimse kalamıyor, savunmaya katılamıyordu. Genel kanı, bizimkilerin Halkü'l-Vadi'ye kapanmayıp çıkartmayı açık arazide beklemeleri gerektiğiydi; bunu söyleyenler, uzaktan, benzer durumlarda tecrübeleri olmadan konuşan kimselerdir. Çünkü Halkü'l-Vadi'de ve kaledeki toplam asker sayısı yedi bin olunca, bu kadar az sayıdaki asker, ne kadar cesur olsalar da, düşmanın çokluğu karşısında açık arazide nasıl ayakta kalabilirdi? Ayrıca, yardım gelmeyen bir kale, üstelik de çok sayıda, inatçı düşman tarafından, hem de kendi topraklarında kuşatılmışsa, nasıl düşmez? Ama ben de dahil, birçok kişi, o kötülük yuvasının yıkılmasına izin vermekle, Tanrı'nın İspanya'ya büyük bir iyilikte, lütufta bulunduğunu düşündü; boş yere oraya harcanan sonsuz parayı yutan, bir türlü doymayan bu süngerin, dipsiz kuyunun tek işlevi, yenilmez Şarlken'in şanlı bir zaferle burayı fethetmiş olmasının anısını korumasıydı; sanki zaten ebedî olan şöhretini pekiştirmek için o taşlara gerek varmış gibi. Kale de düştü; ama Osmanlılar kaleyi almak için karış karış mücadele etmek zorunda kaldılar; kaleyi savunan askerler o kadar cesurca dövüştüler ki, toplam yirmi iki saldırıda yirmi beş binden fazla düşman askerini öldürdüler. Sağ kalan üç yüz asker esir alındıklarında, aralarında yaralı olmayan

bir kişi bile yoktu; bu da, cesaretlerinin, ne kadar güçlü bir savunmada bulunduklarının, açık ve kesin bir göstergesidir. Gölün ortasında bulunan, Valencia'lı şövalye, ünlü asker Don Juan Zanoguera komutasındaki küçük bir hisar, ya da kule de, şartlı teslim oldu. Kalesini savunmak için elinden geleni yapan Halkü'l-Vadi generali Don Pedro Puertocarrero esir düştü; uğradığı yenilgi kendisini öyle çökertti ki, esir olarak Konstantinopolis'e götürülürken, kederinden yolda öldü. Kalenin generali, büyük bir mühendis ve cesur bir asker olan Milano'lu şövalye Gabrio Cervellon da esir alındı. Bu iki kalede çok sayıda önemli kişi öldü; bunlardan biri, St. Jean tarikatı şövalyesi Pagan Doria'ydı; kardeşi ünlü Giovanni Andrea Doria'ya karşı gösterdiği cömertlik, ne kadar yücegönüllü olduğunu kanıtlamıştır. Ölümünü en acıklı kılan da, güvendiği birtakım Araplar'ın elinde ölmüş olmasıdır; kale düşünce, Araplar kendisini Magripli kıyafeti içinde, mercan avcılığıyla uğraşan Cenovalılar'ın sahilde kurduğu küçük bir liman olan Teberke'ye götürmeyi teklif etmişlerdi. İşte bu Araplar, kafasını kesip Osmanlı ordusunun komutanına götürdüklerinde, komutan kendilerine bizim İspanyol atasözündeki gibi karşılık vermişti: 'İhanet hoşa gitse de, hain sevilmez.' Dediklerine göre, komutan kendisine bu armağanı getirenlerin, diri getirmedikleri gerekçesiyle, asılmasını emretmiş. Kalede esir düşen Hıristiyanlar arasında, Endülüs'ün adını bilmediğim bir köyünden, bir teğmen Don Pedro de Aguilar vardı; çok iyi bir askerdi ve ender rastlanır bir zekâya sahipti; özellikle de şiir alanında çok özel bir yeteneği vardı. Onu anmamın sebebi, talihin onu benim bulunduğum kadırgaya, benim sırama, benim sahibimin kölesi olarak getirmiş olmasıdır. Limandan ayrılmadan önce, mezartaşı yazısı biçiminde iki sone yazmıştı; biri Halkü'l-Vadi'ye, öbürü kaleye. Onları size okumak istiyorum; çünkü ikisi de ezberimde; sıkılmayacağınızı, aksine çok hoşunuza gideceğini sanıyorum."

Esir, Don Pedro de Aguilar'ın adını söylediğinde Don Fernando arkadaşlarına baktı; üçü birden gülümsediler; sonelerden sözettiğinde de, aralarından biri dedi ki:

"Devam etmeden önce, zat-ı âlinizden rica ediyorum, bu sözünü ettiğiniz Don Pedro de Aguilar'ın ne olduğunu söyleyin bize."

"Bildiğim kadarıyla," dedi esir, "Konstantinopolis'te iki yıl kaldıktan sonra Arnavut kılığına girip bir Yunan casusuyla kaçtı. Hürriyetine kavuşup kavuşmadığını bilmiyorum; herhalde kavuşmuş olacak; çünkü ben bir yıl sonra Yunanlı'yı Konstantinopolis'te gördüm; ama firarın neticesini soramadım."

"Evet, kavuştu," diye cevap verdi adam, "çünkü o Don Pedro, benim ağabeyimdir; şu anda köyümüzde, sağ salim, zengin, evli ve üç çocuk babası."

"Ona bağışladığı lütuflar için Tanrı'ya şükürler olsun," dedi esir. "Bana sorarsanız, yeryüzünde, insanın kaybettiği hürriyetine kavuşması kadar büyük bir mutluluk yoktur."

"Ayrıca," dedi şövalye, "ağabeyimin yazdığı soneleri de biliyorum."

"Öyleyse siz okuyun," dedi esir, "zat-ı âliniz benden güzel okursunuz."

"Memnuniyetle," dedi şövalye. Önce Halkü'l-Vadi sonesini okudu:

KIRKINCI BÖLÜM

Esirin hikâyesi devam eder

SONE

Yeryüzünden gökyüzüne çıktınız,
vazgeçip fani bedenden kurtulan talihli ruhlar,
en yüksek, en iyi katta size ait bir yer var,
siz bu yeri hakedecek çok iyilikler yaptınız.
Bedenden gücü çekip aldınız,
öfkeyle, ateşle yandı ne çok kızgınlıklar,
hem sizden hem başkalarından aktı kanlar,
komşu denizleri, kumlu toprakları suladınız.
Can tükendi cesaretten önce,
yorgun kollarda kalmadı derman,
ölürken yenildiniz ama galip kaldınız.
Elem vardı, keder vardı siz düşünce
surlarla mızrak arasından,
dünyada şöhret, cennette şeref kazandınız.

"Benim de bildiğim aynen böyle," dedi esir.

"Kaleye yazdığı sone de yanlış hatırlamıyorsam şöyleydi," dedi şövalye:

SONE

Bu verimsiz, harap olmuş topraklardan
daha iyi bir yer buldu yaşamak için,
takdis edilmiş ruhları üç bin askerin
yükseldi bu dökük harabelerin arasından.
Kimsenin kolunda kalmadı derman,
boş yere savaştılar kazanmak için,
teslim oldukları kılıçlar keskin,
yoruldular sonra sayılarının azlığından.
İşte bu toprak
beslendi binbir kederle,
geçmiş yüzyıllardan bugüne kadar.
Kimi uğurladı bu toprak
berrak gökyüzüne daha büyük bir şerefle,
var mı üstünde taşıyabildiği başka kahramanlar?

Soneler dinleyenlerin hoşuna gitti; esir, arkadaşıyla ilgili verilen haberlere sevindi ve hikâyesine şöyle devam etti:

"Halkü'l-Vadi ve kale ele geçirildikten sonra, Osmanlılar Halkü'l-Vadi'nin surlarının yıkılması emrini verdiler; çünkü kalede yıkılacak bir şey kalmamıştı. Daha hızlı ve kolay olsun diye, üç ayrı yerden havaya uçurdular; ama en zayıf gibi görünen eski surlar, hiçbirinde yıkılmadı; oysa Keşiş'in[1] yaptığı yeni surların ayakta kalabilmiş olan kısımları, kolayca yerle bir edildi. Sonuçta, donanma Konstantinopolis'e muzaffer döndü ve birkaç ay sonra, sahibim Uluç Ali öldü. Kendisine *Kel Uluç Ali* derlerdi, kel dönme anlamında; gerçekten de keldi. Türkler'de, sahip oldukları kusur veya meziyetlere göre isim takmak âdettir. Çünkü onlarda Osmanlı hanedanından gelen sadece dört soyadı vardır; diğerleri, dediğim gibi bedensel kusurlarına veya ruhsal meziyetlerine göre isimlendirilirler. Bu Kel de, padişahın esiri olarak on dört yıl kürek çekmişti; otuz dört yaşından sonra, kürek çekerken, bir Türk'ün kendisine tokat atması üzerine sinirlenip, intikam alabilmek için dinini değiştirmişti. O kadar cesurdu ki, padişahın çoğu gözdesinin başvurduğu ahlâksızca yollara başvurmadan Cezayir beylerbeyi olmuş, sonra da hükümdarlığın en yüksek rütbelerinin üçüncüsü olan kaptanıderyalığa getirilmişti. Aslen Calabria'lıydı, ahlâklı ve iyi bir adamdı, esirlerine çok insanca davranırdı. Öldükten sonra,

1) Keşiş: Giacome Paleazzo, İtalyan mimar.

geriye kalan üç bin esiri, vasiyetnamesine uygun şekilde, her ölenin mirasçısı kabul edilen ve ölenin diğer çocuklarıyla birlikte mirası paylaşan padişahla dönmeleri arasında paylaştırıldı. Ben Venedikli bir dönmeye düştüm; kendisi bir gemide miçoluk yaparken Uluç Ali'ye esir düşmüş; Uluç Ali onu o kadar sevmiş ki, en çok şımarttığı gözdelerinden olmuş. O da gelmiş geçmiş en zalim dönme olmuştu; adı Hasan Ağa'ydı; çok zengin oldu, Cezayir beylerbeyliğine getirildi. Ben de onunla birlikte Konstantinopolis'ten Cezayir'e gittim. İspanya'ya yakın olduğum için seviniyordum; başıma gelen felâketi kimseye yazmaya niyetim olduğundan değil, belki Cezayir'de, talihim Konstantinopolis'te olduğundan daha yaver gider diye. Orada kaçmak için bin türlü yol denemiş, hiçbirinden sonuç alamamıştım. Cezayir'de, bu güçlü arzuma ulaşabilmek için başka yollar aramak niyetindeydim; hürriyetime kavuşma umudumu hiçbir zaman yitirmemiştim. Bir şeyler tasarlayıp, düşünüp, gerçekleştirdiğimde sonuç amaca denk düşmediği zaman da, derhal, vazgeçmeden beni ayakta tutacak yeni bir umut yaratıyordum; her ne kadar zayıf ve sönük olsa bile. İşte bu şekilde, Türkler'in *bina* dedikleri, ev şeklindeki bir hapishanede hayatımı geçiriyordum. Hıristiyan esirleri buraya kapatıyorlardı; hem beylerbeyine, hem başkalarına ait esirleri, hem de *mahzen* esiri dedikleri esirleri. Bunlar *belediye esiri* diyebileceğimiz, şehrin çeşitli işlerinde çalıştırılan esirlerdir ve hürriyetlerine kavuşmaları çok zordur; çünkü kamuya ait olduklarından, belli bir sahipleri olmadığından, ödeyecek paraları olsa bile, fidye verilecek kimseleri yoktur. Şehirdeki esir sahipleri, özellikle fidye bekleyen esirlerini bu dediğim binalara götürürler; esirler orada fidyelerini beklerken emniyette, aylâk aylâk otururlar. Beylerbeyinin fidye bekleyen esirleri de, fidyeleri gecikmemişse, diğer forsalarla birlikte işe koşulmazlar. Fidye gecikmişse, bu konuda gayret göstersinler diye, ötekilerle birlikte çalıştırıp odun kesmeye gönderirler ki, pek kolay bir iş değildir. Ben de fidye bekleyenler arasındaydım; yüzbaşı olduğumu öğrendiklerinde, imkânlarımın kısıtlı olduğunu, mülküm olmadığını söylediğim halde fayda etmemiş, beni de soyluların, fidye bekleyenlerin arasına katmışlardı. Kaçmamı önlemekten ziyade, fidye beklediğimin işareti olarak beni zincire vurdular; böylece, çok sayıda fidye bekleyen, işaretli soyluyla birlikte o binada hayatımı geçirmeye başladım. Açlık ve çıplaklık bazen, hattâ her zaman bizi üzdüğü halde, sahibimin Hıristiyanlar'a karşı görülmedik, duyulmadık zulümlerini sürekli görüp duymak kadar canımızı sıkan başka bir şey yoktu. Her gün birini asıyor, bir başkasını kazı-

ğa vuruyor, bir diğerinin kulağını kesiyordu; üstelik bunları öyle sebepsiz yere yapıyordu ki, Türkler bile sırf yapmış olmak için, bütün insanlığın katili olmak onun mizacında olduğu için yaptığını kabul ediyorlardı. Şerrinden kurtulabilen tek kişi, Saavedra adında bir İspanyol askeriydi. Bu adam, hürriyetine kavuşabilmek için, o insanların hatırında uzun yıllar kalacak olan şeyler yaptığı halde, sahibim ona asla sopa vurmadı, vurdurtmadı, kötü bir söz de söylemedi. Yaptığı onca şeyden en ufağında bile, bizler kazığa vurulmasından korkardık, kendisi de çeşitli olaylarda aynı korkuya kapılmıştı. Zamanımız olsaydı, o askerin yaptıklarını size anlatırdım; benim hikâyemden çok daha eğlenceli ve şaşırtıcı bulurdunuz. Her neyse, hikâyemize dönelim; zengin ve soylu bir Magripli'nin evinin pencereleri bizim hapishanenin avlusuna bakıyordu; bunlar, bütün Magripliler'in evlerindeki pencereler gibi, pencereden çok delik sayılabilecekleri halde, kalın, sık kafeslerle örtülürlerdi. Bir gün, hapishanenin avlusunda, üç arkadaşımla birlikte vakit geçirmek için zincirlerimizle atlama yarışı yapıyorduk. Diğer Hıristiyanlar'ın hepsi işe götürüldüğünden, yalnızdık. Tesadüfen kafamı kaldırdığımda, dediğim o küçük, kapalı pencerelerden birinden, bir değneğin uzandığını gördüm; ucuna bir mendil bağlanmıştı; değnek, sanki gidip mendili alalım diye işaret eder gibi hareket ediyordu. Değneğe baktık, sonra arkadaşlarımdan biri, acaba bırakılacak mı, ne olacak diye merak edip değneğin altına gitti, orada durdu. Ama gider gitmez, değnek yukarı çekilip iki yana sallandı; birisi kafasıyla hayır diye işaret edermiş gibi. Arkadaşım yanımıza döndü; değnek tekrar indirildi, eskisi gibi hareket etmeye başladı. Bir başka arkadaşım gitti; onun da başına aynı şey geldi. Sonra üçüncü arkadaşım gitti; ilk iki arkadaşın başına gelen şey, onun da başına geldi. Bunu görünce ben de şansımı denemek istedim; değneğin altına varır varmaz, değnek avluya, ayaklarımın dibine düştü. Hemen alıp mendili çözdüm; mendile bir düğüm atılmıştı; içinde on zeyyani vardı; Magripliler'in kullandığı, altın alaşımından yapılan bu para, bizim on riyalimiz değerindedir. Bu olaya sevinip sevinmediğimi söylemeye bile gerek yok; sevindiğim kadar şaşırmıştım da; bu armağanın bize, daha doğrusu bana kimden geldiğini merak ediyordum; değneğin sadece benim önüme düşürülmesi, lütfun bana yapıldığını gösteriyordu. Paramı alıp değneği kırdım; arkadaşlarımın yanına dönüp pencereye bakınca, bembeyaz bir elin pencereyi hızla açıp kapadığını gördüm. Buradan, bize bu yardımı, o evde oturan bir kadının yaptığını anladık, tahmin ettik. Müteşekkir olduğumuzu belirtmek için, başımız

önümüzde, kollarımızı göğsümüzde kavuşturup iki büklüm eğilerek Magripli selâmı verdik. Birazdan, aynı pencereden, kamıştan yapılmış küçük bir haç uzatılıp sonra geri çekildi. Bu işaretten, o evde Hıristiyan bir köle kadın bulunduğunu ve bize bu iyiliği onun yaptığını çıkardık. Ama elinin beyazlığı ve taktığı bilezikler, bizi bu düşünceden vazgeçirdi; dönme bir Hıristiyan olduğuna kanaat getirdik. Efendilerin bu kadınlarla meşru evlilik yapmaları çok yaygındır; hattâ bunu seve seve yaparlar, çünkü onlara kendi kadınlarından daha çok değer verirler. Bütün tahminlerimiz, gerçekten çok uzaktı; o andan itibaren bütün vaktimizi o pencereye bakmakla geçirir olduk; o değnek yıldızının göründüğü pencere, bizim pusulamız olmuştu. Aradan on beş gün geçtiği halde, ne kadını, ne elini, ne de herhangi bir işaret görmüştük. Bu süre boyunca ısrarla o evde kimin oturduğunu, dönme bir Hıristiyan kadın olup olmadığını öğrenmeye çalıştıysak da, tek öğrenebildiğimiz, evde Hacı Murad adında, soylu ve zengin bir Magripli'nin oturduğuydu; onlarda çok önemli bir mevki kabul edilen Mersü'l-Kebir valiliğinde bulunmuştu. Artık o pencereden daha fazla zeyyani yağacağını hiç beklemediğimiz bir anda, birden değnek tekrar göründü; ucunda yine bir mendil, bu sefer daha büyük bir düğüm vardı. Binada yine geçen seferki gibi kimse yoktu, yalnızdık. Yine aynı denemeyi yaptık, benden önce yine aynı üç arkadaşım teker teker gittiler; ama değnek hiçbirine uzatılmadı, ben gittiğimde, bana atıldı. Düğümü çözünce, kırk İspanyol altınıyla Arapça yazılmış bir mektup buldum; mektubun sonuna iri bir haç çizilmişti. Haçı öptüm, altınları aldım, yerime döndüm; hepimiz selâm verdik, el tekrar görününce ben mektubu okuyacağımı işaretlerle anlattım; pencere kapandı. Olanlar hepimizi şaşırtmış, sevindirmişti; aramızda Arapça bilen olmadığı için, mektupta ne yazdığını çok merak ediyorduk; ama okuyabilecek birini bulmamız da çok zordu. Sonunda, aslen Murcia'lı olan, bana yakın dostluk gösteren bir dönmeye güvenmeye karar verdim; karşılıklı ettiğimiz yeminlerden ötürü ona söyleyeceğim sırrı saklamak zorundaydı. Hıristiyan ülkelerine dönmeye niyeti olan kimi dönmeler, yanlarında soylu esirlerden imzalı belgeler götürürler; bu belgelerde, filanca dönmenin dürüst bir insan olduğuna, Hıristiyanlar'a daima iyilik ettiğine, önüne çıkan ilk fırsatta kaçmaya istekli olduğuna, bir şekilde tanıklık edilir. Bazıları bu belgeleri iyi niyetle alırlar, bazıları ise, gerekirse kullanırlar; bir Hıristiyan ülkesinde yağmaya katıldıklarında, tesadüfen kaybolur veya esir düşerlerse, belgelerini çıkarıp bu belgelerden asıl geliş niyetlerinin belli olacağını, aslında Hı-

ristiyan ülkesinde kalmak istediklerini, bu yüzden diğer Türkler'le birlikte korsanlık yaptıklarını söylerler. Böylelikle kendilerini yakalayanların ilk anda şiddet uygulamasından kurtulup Kilise'yle barışarak zarar görmezler; bir fırsat bulduklarında, tekrar Berberistan'a, eski hayatlarına dönerler. Bazılarıysa bu belgeleri iyi niyetle alıp Hıristiyan ülkesinde kalırlar. Benim bu arkadaşım da, işte bu dönmelerdendi; hepimizden imzalı belgeler almıştı; bu belgelerde kendisine her konuda kefalet ettiğimizi belirtiyorduk; Magripliler bu belgeleri bulsalar, onu diri diri yakarlardı. Kendisinin çok iyi Arapça bildiğini öğrendim; yalnız konuşmayı değil, yazmayı da. Ama sırrımı ona tam olarak açmadan önce, kâğıdı hücremdeki bir delikte, tesadüfen bulduğumu söyleyip, okumasını istedim. Açıp uzun bir süre inceledi, dişlerinin arasından mırıldanarak heceledi. Anlayıp anlamadığını sordum; gayet iyi anladığını, kelimesi kelimesine tercüme etmesini istiyorsam, mürekkep ve kalem vermemi, daha iyi olacağını söyledi. İstediklerini hemen verdik; ağır ağır tercüme etti, bitirdiğinde dedi ki: 'Bu Arapça yazıdaki her şeyi harfi harfine İspanyolca yazdım; şunu bilmeniz gerekir ki, *Lâlâ Meryem* demek, *Meryem Ana* demektir.' Tercümeyi okuduk, şöyle diyordu: *Ben çocukken, babamın bir kadın kölesi vardı; kendisi bana Hıristiyan dualarını kendi dilimde öğretti ve Lâlâ Meryem hakkında çok şey anlattı. Hıristiyan kadın öldü; onun ateşe değil, Allah'ın yanına gittiğini biliyorum; çünkü sonra kendisini iki kere gördüm ve bana Hıristiyanlar'ın ülkesine gidip Lâlâ Meryem'i görmemi, onun beni çok sevdiğini söyledi. Nasıl gideceğimi bilmiyorum; ben bu pencereden çok Hıristiyan gördüm; senin dışında hiçbiri soylu görünmedi bana. Ben çok genç ve güzelim; yanıma alabileceğim çok param var. Sen birlikte gitmemiz için bir çare bulmaya çalış; istersen orada kocam olursun; istemezsen de önemli değil; Lâlâ Meryem bana evlenecek birini bulur. Ben bu mektubu yazdım; kime okutacağına dikkat et. Sakın bir Magripli'ye güvenme; onların hepsi sahtekârdır. Beni çok endişelendiren bir şey var: Sırrını kimseye açmanı istemiyorum; çünkü babam öğrenirse beni derhal bir kuyuya atıp üstümü taşlarla örter. Değneğe bir iplik bağlayacağım, cevabını o ipliğe bağla. Arapça yazacak kimseyi bulamazsan işaretle anlat; Lâlâ Meryem anlamama yardım eder. Lâlâ Meryem, Allah ve esir kadının tembihlediği gibi defalarca öptüğüm bu haç, seni korusun.* Bu kâğıtta yazılı sözlerin bizi nasıl şaşırtıp sevindirdiğini düşünün beyler; o kadar şaşırdık, o kadar sevindik ki, dönme o kâğıdı tesadüfen bulmadığımızı, aramızdan birine yazılmış olduğunu anladı. Şüphelerinde haklıysa, kendisine güvenip söyleyelim diye yalvardı; bizim hürriyetimiz uğruna kendi hayatını tehlikeye atacağını söyledi. Bu sözleri söyledikten sonra, göğ-

sünden madenî bir haç çıkarıp bol bol gözyaşı dökerek, günahkâr ve kötü olduğu halde sadakatle bağlı olduğunu söylediği, o haçın temsil ettiği Tanrı adına yeminler etti; ona açıklayacağımız her şeyi bir sır olarak saklayacağını, çünkü tahminine göre o mektubu yazan kadın sayesinde kendisinin de, bizlerin de hürriyetimize kavuşacağımızı, en büyük isteğinin, cehaleti ve günahı yüzünden yoz bir mensubu olarak uzaklaştırıldığı Kutsal Kilise'ye tekrar kabulü olduğunu söyledi. Dönme bunları o kadar çok ağlayarak ve pişmanlık göstererek söyledi ki, hepimiz kabul edip olayın aslını kendisine açıkladık; hiçbir şeyi gizlemeden her şeyi anlattık. Değneğin uzatıldığı küçük pencereyi gösterdik; o da pencereden evi belledi ve içinde kimin oturduğunu ne yapıp edip öğreneceğine söz verdi. Magripli kadının mektubuna cevap vermemizin yerinde olacağı konusunda da anlaştık. Bunu yapabilecek biri olduğu için de, hemen o anda benim söylediğim sözleri dönme kâğıda aktardı. Size şimdi o sözleri harfiyen aktaracağım; çünkü başımdan geçen bu olayların önemli hususlarından hiçbirini unutmadım; ömrüm boyunca da unutmayacağım. İşte Magripli kadına yazdığımız mektup şöyleydi: *Sevgili hanımefendi, gerçek Allah ve Tanrı'nın gerçek annesi olan, seni sevdiği için gönlüne Hıristiyan topraklarına gitme arzusunu yerleştiren kutsal Meryem seni korusun. Sana emrettiklerini nasıl gerçekleştirebileceğini sana anlatması için ona dua et; kendisi o kadar iyidir ki, dualarına cevap verecektir. Kendi adıma ve benimle birlikte bulunan bütün Hıristiyanlar adına, ölünceye kadar senin için elimizden geleni yapacağımıza söz veriyorum. Bana yazmayı, ne yapmayı düşündüğünü haber vermeyi ihmal etme; ben daima sana cevap vereceğim; çünkü yüce Allah bize, bu mektuptan da anlayacağın gibi, senin dilini çok iyi konuşup yazan bir Hıristiyan esir bağışladı. Yani hiç korkmadan bize istediğin haberi ulaştırabilirsin. Hıristiyan ülkesine gittiğimizde benim karım olma konusuna gelince, inançlı bir Hıristiyan olarak sana bu konuda söz veriyorum; şunu da bilmeni isterim ki, Hıristiyanlar verdikleri sözleri Magripliler'den daha iyi tutarlar. Allah ve annesi Meryem seni korusun, sevgili hanımefendi.* Mektup yazılıp kapatıldıktan sonra, binanın önceki seferlerde olduğu gibi boş kalması için iki gün bekledim; sonra avluda her zamanki yere gidip değneğin görünmesini bekledim; fazla geçmeden göründü. Değneği görür görmez, kimin uzattığını göremediğim halde, iplik bağlamasını istediğimi anlatmak için kâğıdı gösterdim. Ama zaten değneğin ucunda iplik vardı; mektubu bağladım; kısa bir süre sonra, yıldızımız, barış bayrağı beyaz mendille tekrar göründü. Değnek bırakıldı, ben aldım ve mendilin içinde elli İspanyol altını değerinde çeşitli gümüş ve altın paralar buldum; bu

paralar memnuniyetimizi elli kat artırdı; hürriyete kavuşma umudumuzu pekiştirdi. Aynı gece, bizim dönme geldi ve o evde, bize söyledikleri, Hacı Murad adlı Magripli'nin oturduğu haberini getirdi; adam son derece zenginmiş, bir tek kızı varmış ve bütün servetinin tek vârisi oymuş, Berberistan'ın en güzel kızı olduğunda bütün şehir halkı hemfikirmiş. Oraya gelen valilerin çoğu, kızı babasından istemişler, kız katiyen evlenmek istememiş. Bir zamanlar Hıristiyan bir kadın köleleri varmış, ama artık yaşamıyormuş. Bütün bunlar, mektupta yazılı olanlara uyuyordu. Magripli kızı da alıp, hep birlikte Hıristiyan topraklarına gelebilmek için ne yapacağımızı hemen dönmeyle tartışmaya başladık; sonunda, önce Süreyya'nın ikinci haberini beklemeye karar verdik –şimdi Maria olmak istediği halde, adı Süreyya'ydı– çünkü karşımıza çıkacak güçlüklere, ondan başkasının çare bulamayacağını anlamıştık. Bu kararı verdikten sonra, dönme merak etmememizi, hayatı pahasına da olsa, bizi hürriyetimize kavuşturacağını söyledi. Bina dört gün boyunca insanlarla dolu olduğu için değneğin görünmesi de dört gün gecikti; dört gün sonra, her zamanki gibi bina boş kaldığında göründü; mendil o kadar şişkindi ki, mutlu bir doğum vaat ediyordu. Değnek ve mendil bana doğru eğildi; içinde ikinci bir mektup ve yüz İspanyol altını vardı, başka para yoktu. Dönme yanımızdaydı; hücremize girip okuması için mektubu kendisine verdik, tercüme etti: *Sevgili efendim, İspanya'ya nasıl gideceğimizi bilmiyorum; sorduğum halde Lâlâ Meryem de söylemedi. Şöyle yapabiliriz: Ben size bu pencereden bol bol altın veririm; siz o paralarla hem kendinizin, hem arkadaşlarınızın fidyelerini ödersiniz. Biriniz Hıristiyan ülkesine gidip bir gemi satın alır ve diğerlerini almak için döner. Beni babamın Bab-ez-Züvvar 'da, limanın bitişiğindeki yazlık evinde bulursunuz; yaz boyunca babam ve hizmetkârlarımla birlikte orada olacağım. Beni oradan gece vakti rahatça alıp gemiye götürebilirsiniz; unutma, kocam olmak mecburiyetindesin, yoksa Meryem'den seni cezalandırmasını isterim. Gemiyi aldırmak için kimseye güvenemiyorsan kendi fidyeni ödeyip kendin git; soylu ve Hıristiyan olduğun için, senin döneceğinin bir başkasından daha kesin olduğunu biliyorum. Yazlık evin yerini öğren; sen avluda dolaştığında binanın boş olduğunu anlar, sana bol para veririm. Allah seni korusun sevgili efendim.* İkinci mektupta işte bunlar yazılıydı; okunduktan sonra, herkes fidyesi ödenecek kişi olmaya gönüllü oldu; hiç vakit kaybetmeden gidip dönmeye söz verdi; ben de gönüllüydüm. Dönme bütün bunlara itiraz etti; herkes bir arada olmadıkça, hiçbirimizin hürriyetine kavuşmasını onaylamayacağını söyledi; çünkü hür insanların, esirken verdikleri sözleri tutmadıklarını tecrübeyle öğrenmişti. Soylu esirlerin birço-

ğu bu çareye başvurmuş, aralarından birinin fidyesi ödenip, Valencia veya Mayorka'ya, dönüp fidyesini ödeyenleri kurtarmak üzere bir gemi ayarlaması için yanında parayla gönderilmiş, giden geri gelmemişti. Çünkü, diyordu dönme, hürriyetine kavuşmak ve tekrar kaybetme korkusu, her türlü mecburiyeti siliyordu kafalarından. Söylediklerini pekiştirmek için de, aşağı yukarı o sıralarda, birtakım Hıristiyan soylularının başına gelen bir olayı kısaca anlattı; şaşırtıcı ve dehşet verici olayların sık sık yaşandığı o yerde görülmüş en garip olaydı. Kendi teklifi şuydu: Aramızdan bir Hıristiyan'ı kurtarmak için verilecek fidyeyi kendisine verecektik; kendisi, Tetuan'da ve o sahil şeridinde ticaret yapma bahanesiyle, Cezayir'den bir gemi alacaktı; geminin sahibi olduktan sonra da, herkesi binadan çıkarıp gemiye bindirmenin yolu rahatlıkla bulunacaktı. Hele Magripli kız, dediği gibi herkesin fidyesinin ödenmesi için para verirse, hürriyetlerine kavuştuktan sonra, gün ortasında bile gemiye binmeleri gayet kolay olurdu. Asıl zorluk, dönmelerin büyük korsan gemisi haricinde gemi satın almalarına, gemi sahibi olmalarına Magripliler'in izin vermemesiydi; çünkü gemiyi alanın, özellikle İspanyollar'ın, Hıristiyan ülkelerine gitmeye niyetli olmalarından korkuyorlardı. Kendisi bu zorluğun üstesinden şu şekilde gelecekti: Geminin satın alınması ve ticaretten elde edilecek kârda bir *Tagarin*'le[2] ortak olacak, bu bahaneyle tekneye sahip olduktan sonra, geri kalan her şeyi halledecekti. Arkadaşlarımla ben, Magripli kızın da demiş olduğu gibi, geminin Mayorka'dan alınmasını daha uygun bulduğumuz halde, bu öneriye karşı çıkmaya cesaret edemedik; onun dediğini yapmazsak, hepimizin, uğruna hayatımızı feda etmeye hazır olduğumuz Süreyya'nın planını ortaya çıkarır, hepimizin hayatı tehlikeye düşer diye korkuyorduk. Böylece, kendimizi Tanrı'nın ve dönmenin ellerine teslim etmeye karar verdik; hiç vakit geçirmeden Süreyya'ya cevap yazarak bütün tavsiyelerine uyacağımızı, çünkü her şeyi *Lâlâ* Meryem söylemişçesine iyi düşündüğünü, bu işi ertelemenin veya derhal gerçekleştirmenin, tamamen kendisine bağlı olduğunu söyledik. Kendisiyle evleneceğime tekrar söz verdim; sonra, bina tekrar boşaldığı bir gün, değnekle mendili birkaç kere uzatarak bize iki bin İspanyol altınıyla bir mektup verdi; mektupta ertesi cuma günü babasının yazlığına gideceğini, gitmeden önce bize yine para vereceğini, verdiği para yetmezse haber vermemizi, istediğimiz kadarını temin edebileceğini söylüyordu; babasının o kadar çok parası vardı ki, eksikliğini duymazdı; üstelik her şeyin anahtarı kendisindeydi.

2) *Tagarin*: Aragon'lu Müslüman

Dönmeye hemen gemiyi satın alması için beş yüz altın verdik; ben sekiz yüz altınla kendi fidyemi ödedim. Parayı o sırada Cezayir'de bulunan Valencia'lı bir tüccara verdim; o da fidyeyi beylerbeyine ödemek üzere, bana kefil oldu; Valencia'dan ilk gemi geldiğinde fidyemi ödeyeceğine söz verdi. Parayı hemen verseydi, beylerbeyi fidyemin uzun zamandır Cezayir'e ulaşmış olduğunu düşünür, tüccarın kendi çıkarı için ses çıkarmadığından şüphelenirdi. Zaten sahibim o kadar şüpheciydi ki, paranın hemen verilmesine kesinlikle cesaret edemedim. Güzel Süreyya, yazlığa gideceği cumadan önceki perşembe günü, bize bin altın daha vererek gidişinden haberdar etti; benim fidyem ödendiğinde hemen babasının yazlığını bulmamı, mutlaka bir fırsat yaratıp oraya giderek kendisini görmemi rica etti. Kendisine kısa bir cevap yazıp dediklerini yapacağımı, esir kadının öğrettiği şekilde, *Lâlâ* Meryem'e, bize yardımcı olması için dua etmesini söyledim. Bunun üzerine, binadan çıkışımızı kolaylaştırmak için, üç arkadaşımızın fidyelerinin ödenmesi işini ele aldık; ayrıca, para olduğu halde, benim fidyemin ödenip kendilerininkinin ödenmediğini görünce telâşlanırlar, şeytan onları Süreyya aleyhinde bir şey yapmaya ikna eder diye korktuk. Gerçi arkadaşlarım böyle bir korkuya kapılmama yer verecek insanlar değillerdi, ama yine de işi tehlikeye atmak istemedim ve kendi fidyemi ödediğim şekilde onlarınkini de ödedim; korkmadan, rahatlıkla kefil olabilmesi için, bütün parayı tüccara teslim ettim. Planımızı ve sırrımızı, tehlikeli olur düşüncesiyle tüccara hiç açmadık."

KIRK BİRİNCİ BÖLÜM

Esirin hikâyesi hâlâ devam eder

"Aradan on beş gün geçmemişti ki, bizim dönme, otuz kişiden fazlasını alabilecek büyüklükte, gayet iyi bir gemi satın aldı. İşi emniyete almak ve daha gerçek gösterebilmek için, Cezayir'den, Oran yönünde otuz fersah uzaklıkta, Şerşel adında, kuru incir ticaretinin gelişmiş olduğu bir yere gitti. Bu yolculuğu, sözünü ettiğim *Tagarin*'le birlikte iki üç kere yaptı. Berberistan'da Aragon'lu Magripliler'e *Tagarin*, Granada'lı Magripliler'e de *Mudejar* adı verilir; Fas krallığında da, *Mudejar*'lara *Elche* denir ve bunlar kralın savaşta en çok yararlandığı kimselerdir. Hikâyemize devam edelim; dönme bu yolculuğu her yaptığında, Süreyya'nın bizi beklediği evden en fazla iki ok atımı mesafe-

deki küçük bir koyda demir atıyormuş. Orada kasıtlı olarak, kürek çeken genç Magripliler'le birlikte namaz kılıyor veya daha sonra yapacaklarının provasını yapıyormuş. Süreyya'ların evine gidip meyve istiyor, babası da kim olduğunu bilmeden veriyormuş. Bana daha sonra anlattığına göre, Süreyya'yla konuşup, benim emrimle kendisini Hıristiyan ülkesine götürecek kişi olduğunu, merak etmemesini söylemek istediği halde, buna hiç imkân bulamamış; çünkü Magripli kadınlar, kocalarının veya babalarının emri olmadan, hiçbir Magripli veya Türk erkeğine görünmezler. Esir Hıristiyan erkekleriyle ise, konuşup görüşürler, hattâ yersiz denecek derecede. Dönme onunla konuşmuş olsa, ben meselenin dönmelerin diline düşmesinin Süreyya'yı telâşlandırabileceğini düşünüp üzülürdüm. Ama öyle olmasını istemeyen Tanrı, bizim dönmenin, iyi niyetli arzusunu gerçekleştirmesine fırsat tanımadı. Dönme de, Şerşel'e emniyet içinde gidip geldiğini, istediği zaman, istediği şekilde, istediği yerde demir atabildiğini, *Tagarin* ortağının her şeyi onun arzusuna bıraktığını, benim fidyemin verildiğini ve bir tek kürek çekecek birkaç Hıristiyan'ın eksik olduğunu görüp, bana fidyesi ödenenler dışında yanıma kimleri almak istediğime karar vermemi söyledi; yola çıkış tarihi olarak kararlaştırdığı ertesi cuma gününe herkesi ayarlamamı tembih etti. Ben de bunun üzerine on iki İspanyol'la konuştum; hepsi güçlü kuvvetli kürekçiler ve şehirden kolaylıkla ayrılabilecek adamlardı. O sırada bu kadar adamı bulmak da kolay iş değildi; çünkü yirmi tane gemi korsanlığa çıkmış, bütün kürekçileri götürmüşlerdi; bulduğum kürekçilerin efendisi, tersanedeki bir kadırgasının yapımını tamamlamak üzere o yaz korsanlık yapmaktan vazgeçmiş olmasa, bu adamları bulamayacaktım. Kürekçilere sadece ertesi cuma öğleden sonra birer birer, belli etmeden çıkıp Hacı Murad'ın yazlık evine doğru yürümelerini, beni orada beklemelerini söyledim. Bu talimatı her birine ayrı ayrı verip orada başka Hıristiyanlar görecek olurlarsa, beni orada beklemelerini emrettiğimden başka bir şey söylememelerini tembihledim. Bu iş bittikten sonra, benim için çok önemli bir tek şey kalıyordu geriye; o da, işlerin ne merkezde olduğunu Süreyya'ya haber vermekti. Haberdar olması gerekiyordu; çünkü Hıristiyan gemisinin gelebileceğini tahmin ettiği zamandan önce, ansızın ortaya çıkarsak, telâşa kapılabilirdi. Bunun üzerine, kendisiyle konuşma fırsatı elde edebilir miyim diye denemeye, yazlığa gitmeye karar verdim. Yola çıkışımızdan önce, bir gün ot toplama bahanesiyle oraya gittim; ilk karşılaştığım kişi babası oldu. Benimle bütün Berberistan'da, hattâ Konstantinopolis'te, esirler ve

Magripliler arasında konuşulan, ne Magrip dili, ne İspanyolca, ne de başka bir milletin dili olan, hepimizin anlayabildiği, bütün dillerin karışımı olan dilde konuştu; evinde ne işim olduğunu ve kime ait olduğumu sordu. Arnavut Memed'in kölesi olduğumu (çok yakın arkadaşı olduğunu kesin olarak biliyordum) ve salata yapmak için her çeşit ot aradığımı söyledim. Bunun üzerine fidyelik olup olmadığımı ve sahibimin benim için kaç para istediğini sordu. Ben sorularına cevap verirken, evden, uzun zamandır beni görmemiş olan güzel Süreyya çıktı. Daha önce söylediğim gibi, Magripli kadınlar kendilerini Hıristiyan'lara göstermekten kesinlikle utanmayıp saklanmadıklarından, babasıyla benim olduğumuz yere doğru gelmeye çekinmedi. Zaten babası da onu görür görmez, uzaktan çağırdı, gelmesini söyledi. Sevgili Süreyya'nın gözüme ne kadar güzel, zarif, süslü göründüğünü anlatmama gerek yok; şu kadarını söylemem yeterli: O güzel boynundan, kulaklarından ve saçlarından sarkan inciler, saçındaki tellerden fazlaydı; Magripli geleneğine uygun şekilde açık olan ayak bileklerinde, saf altından, üzeri elmaslarla kaplı iki halhal vardı; kendisinin sonradan bana söylediğine göre, babası on bin altın değerinde olduklarını tahmin ediyordu; bileklerindeki bilezikler de bir o kadar değerdeydi. Üstündeki inciler hem çok, hem de kıymetliydi; Magripli kadınların başlıca süsü ve gurur kaynağı, kıymetli incilerle ve ırmak incileriyle bezenmektir; bu yüzden de, Magripliler, diğer bütün milletlerin sahip olduğundan daha fazla inciye sahiptirler. Süreyya'nın babası da, çok sayıda inciye, üstelik Cezayir'dekilerin en güzellerine sahip olmakla ün yapmıştı; ayrıca iki yüz binden fazla İspanyol altını olduğu söyleniyordu; şimdi benim eşim olan bu kız da, bunların hepsinin sahibiydi. Katlandığı bunca zorluktan sonra güzelliğinden artakalanlara bakın ve refah içindeyken, bütün bu süslerle, güzel görünüp görünmeyeceğine siz karar verin. Bazı kadınların güzelliği, bilindiği gibi, gününe, mevsimine bağlıdır, olaylara göre azalır veya artar; şiddetli duyguların bu güzelliği artırması, azaltması, hattâ çoğu kez yok etmesi de tabiidir. Kısacası, o sırada, o kadar süslü ve o kadar güzeldi ki, bana o güne kadar gördüğüm en güzel kadın gibi geldi. Bir de verdiğim sözü düşününce, karşımda beni kurtarmak, mutlu etmek için gökten inmiş bir tanrıça bulunduğunu sandım. Yanımıza gelir gelmez, babası ona kendi dillerinde, benim, arkadaşı Arnavut Memed'in kölesi olduğumu ve salata için ot toplamaya geldiğimi anlattı. Bunun üzerine o söze girip dediğim o karışık dilde, soylu olup olmadığımı, niçin fidyeyle hürriyetime kavuşmadığını sordu. Ben de fidyemin ödendiğini, mik-

tarından da, efendimin bana ne kadar değer verdiğini anlayabileceğini, bin beş yüz sultani ödediğimi söyledim. O buna şöyle cevap verdi: 'Doğrusu benim babama ait olsaydın, bunun iki katına bile bırakmazdım seni; çünkü siz Hıristiyanlar hep yalan söyler, biz Magripliler'i kandırmak için kendinizi yoksul gösterirsiniz.' Ben de, 'Olabilir,' dedim, 'ama ben efendime karşı dürüst davrandım; dünyadaki herkese karşı da dürüst davranırım.' 'Peki ne zaman gidiyorsun?' dedi Süreyya. 'Herhalde yarın,' dedim, 'yarın yelken açacak olan bir Fransız gemisi var, onunla gitmeyi düşünüyorum.' 'İspanya'dan bir gemi gelmesini bekleyip onunla gitsen daha iyi olmaz mı?' dedi Süreyya. 'Fransızlar sizin dostunuz değil.' 'Hayır,' dedim ben. 'Gerçi İspanya'dan bir gemi geldiği haberini alsam, beklerdim, ama herhalde yarın yola çıkarım; çünkü memleketime ve sevdiklerime kavuşmayı o kadar çok istiyorum ki, gecikme pahasına daha iyi bir imkân beklemeye dayanamayacağım.' 'Şüphesiz memleketinde bir karın var,' dedi Süreyya, 'onun için gitmek, onu görmek istiyorsun.' 'Evli değilim, ama oraya vardığımda evlenmeye söz verdim,' dedim. 'Söz verdiğin hanım güzel mi?' dedi Süreyya. 'O kadar güzel ki,' diye cevap verdim, 'doğrusunu söylemek gerekirse, sana çok benziyor.' Bunun üzerine babası içtenlikle güldü ve dedi ki: '*Vallahi* Hıristiyan, kızıma benziyorsa, çok güzel olmalı; kızım bu ülkenin en güzel kızıdır. Kendisine dikkatle bakarsan doğru söylediğimi anlarsın.' Bu konuşmalarımızın çoğuna, daha fazla İspanyolca bildiği için Süreyya'nın babası tercümanlık ediyordu; Süreyya sözünü ettiğim, orada kullanılan uydurma lisanı bildiği halde, daha çok işaretlerle derdini anlatıyordu. Biz bu ve benzeri konuşmalara dalmışken, bir Magripli koşarak geldi ve bağıra çağıra, bahçe duvarından içeri dört Türk'ün atladığını ve ham meyveleri topladıklarını söyledi. Hem babası, hem de Süreyya telâşlandılar; çünkü Magripliler genellikle Türkler'den, özellikle askerlerden korkarlar; bu korku neredeyse mizaçlarında vardır. Türk askerleri o kadar küstahtır, kendi yönetimleri altındaki Magripliler'i o kadar ezerler ki, köleden daha kötü muamele ederler onlara. Her neyse, Süreyya'nın babası kızına dönüp, 'Sen eve girip kapan kızım,' dedi. 'Ben şu köpeklerle konuşayım. Hıristiyan, sen de otlarını toplayıp hayırlısıyla git, Allah yolunu açık etsin.' Ben eğilerek selâm verdim, o da Türkler'in peşine gidip beni Süreyya'yla yalnız bıraktı. Süreyya babasının emrettiği şekilde, gidermiş gibi yaptı. Ama babası bahçedeki ağaçların arasında kaybolduğu anda, bana dönüp gözlerinde yaşlarla, '*Timşi*, Hıristiyan, *timşi*?' dedi. 'Gidiyor musun Hıristiyan, gidiyor musun?' demekti bu. Ben de, 'Evet,

hanımefendi, ama kesinlikle sensiz gitmiyorum,' dedim. 'Gelecek cuma beni bekle, bizi gördüğünde telâşlanma; Hıristiyan ülkesine mutlaka gideceğiz.' Bunu öyle bir şekilde söyledim ki, aramızda geçen bütün konuşmaları gayet iyi anladı; kolunu boynuma dolayarak, titrek adımlarla eve doğru yürümeye başladı. Ama şansımıza –Tanrı yardım etmese, bizim için çok kötü olabilirdi– biz ikimiz bu anlattığım şekilde, onun kolu benim boynumda yürürken, Türkler'i göndermiş olan babası döndü ve bizi bu halde gördü; biz de onun bizi gördüğünü gördük. Ama uyanık ve akıllı olan Süreyya kolunu çekmedi; aksine bana daha çok yaklaşıp başını göğsüme yasladı, dizlerini büktü, bayılıyormuş gibi yaptı; ben de mecburen onu tutuyormuş gibi yaptım. Babası koşarak yanımıza geldi ve kızını o halde görünce nesi olduğunu sordu. Süreyya cevap vermeyince, babası, 'O köpeklerin gelişinden korkup bayıldı mutlaka,' dedi. Kızını benim kollarımdan alıp kendi göğsüne yasladı; Süreyya içini çekti, gözleri hâlâ yaşlı, tekrar, '*Imşi*, Hıristiyan, *ımşi*,' dedi. 'Git Hıristiyan, git.' Babası buna şöyle cevap verdi: 'Hıristiyan'ın gitmesi önemli değil kızım; o sana bir kötülük etmedi; Türkler de gittiler zaten. Sen telâşlanma, korkulacak bir şey yok; Türkler dediğim gibi ricam üzerine geldikleri yerden gittiler.' 'Dediğin gibi, Türkler korkuttu onu,' dedim babasına. 'Ama madem bana gitmemi söyledi, canını sıkmayayım. Hoşça kal, izin verirsen, lâzım olduğunda tekrar ot toplamaya bu bahçeye gelirim. Efendimin söylediğine bakılırsa, en güzel salata otları senin bahçendeymiş.' 'İstediğin zaman gelebilirsin,' dedi Hacı Murad. 'Kızım, sana veya herhangi başka bir Hıristiyan'a kızdığı için öyle söylemedi; Türkler gitsin anlamında sana söylemiştir, ya da artık ot toplamanın vakti gelmiştir diye öyle demiştir.' Bunun üzerine ikisiyle de hemen vedalaştım. Süreyya, kalbi parçalanırmış gibi bir halde, babasıyla gitti; ben de ot toplama bahanesiyle bahçenin her yanını istediğim gibi dolaştım. Girişleri çıkışları, evin korunma durumunu, işimizi kolaylaştırmak için kullanılabilecek bütün imkânları iyice inceledim. Daha sonra geri gidip, dönmeye ve arkadaşlarıma bütün olanları anlattım. Kaderin güzel Süreyya'yı bana vererek sunduğu nimetlerin tadını korkusuzca çıkarabileceğim anı iple çekiyordum. Sonunda zaman geçti ve beklediğimiz gün geldi; uzun uzun düşünüp tartışarak yaptığımız planı izledik ve istediğimiz sonuca ulaştık. Benim Süreyya'yla bahçedeki konuşmamı izleyen cuma günü, akşam olurken, dönme, gemiyi güzeller güzeli Süreyya'nın evinin neredeyse karşısına demirledi. Kürek çekecek olan Hıristiyan'lara haber verilmişti; yakınlarda çeşitli yerlere gizlenmiş-

lerdi. Hepsi tedirgin ve telâşlıydılar; gözlerinin önündeki gemiyi ele geçirmek için sabırsızlanıyorlardı; çünkü onlar dönmenin tasarladıklarını bilmiyorlar, hürriyetlerine bilek gücüyle, gemide bulunan Magripliler'i öldürerek kavuşacaklarını sanıyorlardı. Ben ve arkadaşlarım boy gösterir göstermez, gizlenenlerin hepsi yanımıza geldiler. Şehrin kapıları o saatte kapanmıştı, ortalıkta kimsecikler yoktu. Bir araya toplandığımızda, önce gidip Süreyya'yı almanın mı, yoksa gemideki Magripli kürekçileri etkisiz kılmanın mı daha iyi olacağı konusunda şüpheye düştük. Biz böyle kararsızlık içindeyken, dönme geldi ve neyi beklediğimizi sorup vaktin tamam olduğunu, bütün Magripliler'in köşelerine çekilmiş, çoğunun uykuda olduğunu söyledi. Düşündüğümüzü ona da söyledik; o da önce geminin ele geçirilmesi gerektiğini, bunu büyük kolaylıkla, tehlikesizce yapabileceğimizi, sonra gidip Süreyya'yı alabileceğimizi söyledi. Söyledikleri hepimizin aklına yattı; bunun üzerine daha fazla oyalanmayıp o önde, gemiye gittik. Gemiye ilk o atladı ve elini palasına atarak Magripli dilinde, 'Ölmek istemiyorsanız hiçbiriniz yerinizden kıpırdamayın,' dedi. Bu arada Hıristiyanlar'ın hemen hepsi gemiye atlamışlardı. Pek yürekli olmayan Magripliler, reislerinin böyle konuştuğunu duyunca korktular. Yok denecek kadar az sayıdaki silâhlarına bir teki bile el atmayarak, tek kelime etmeden, Hıristiyanlar'ın ellerini kelepçelemelerine izin verdiler. Onlar da, seslerini yükseltecek olurlarsa anında hepsini bıçaklayacaklarını söyleyip Magripliler'i tehdit ederek, çabucak bu işi bitirdiler. Daha sonra, yarımız onların başında nöbetçi kaldı; diğerlerimiz de, önde dönme olmak üzere, Hacı Murad'ın bahçesine gittik. Şansımıza, kapı sanki kapalı değilmişçesine, kolayca açıldı; böylece büyük bir sükûnet ve sessizlik içinde, kimse farketmeden eve vardık. Güzel Süreyya bir pencerede bizi bekliyordu; seslerimizi duyunca alçak sesle, Nasrani, yani Hıristiyan olup olmadığımızı sordu. Ben de evet deyip aşağı inmesini söyledim. Beni tanıyınca, bir an bile tereddüt etmedi; tek kelime etmeden, anında indi, kapıyı açtı ve karşımıza o kadar güzel, süslü püslü çıktı ki, istesem de tasvir edemem. Ben onu görür görmez, bir eline sarılıp öpmeye başladım; dönme ve iki arkadaşım da aynı şeyi yaptılar. Durumu bilmeyen diğerleri de, bunu görünce, bizi hürriyetimize kavuşturduğu için ona teşekkür ediyoruz sanıp aynı şeyi yaptılar. Dönme, Magripli dilinde, babasının evde olup olmadığını sordu. O da evde olduğunu, uyuduğunu söyledi. 'Öyleyse uyandırmamız gerekecek,' dedi dönme. 'Onu ve bu güzel evdeki değerli her şeyi, yanımıza almamız lâzım.' 'Hayır,' dedi Süreyya, 'baba-

ma kesinlikle dokunulmayacak; bu evde benim yanıma aldıklarımdan başka bir şey de yok zaten; aldıklarım hepinizi zengin ve mutlu edecek kadar çok; birazdan göreceksiniz.' Bunun üzerine çabucak döneceğini, hiç ses çıkarmadan beklememizi söyleyerek, tekrar içeri girdi. Dönmeye Süreyya'yla ne konuştuklarını sordum; o da anlattı. Ben de ona, Süreyya ne istiyorsa onu yapacağımızı söyledim. Tam o sırada, Süreyya elinde zor taşıdığı, altınlarla dolu küçük bir sandıkla dönüyordu ki, kör talih babasını uyandırdı. Bahçedeki sesleri işitip pencereye çıkınca, aşağıdakilerin hepsinin Hıristiyan olduğunu hemen anladı. Avazı çıktığı kadar, Arapça, 'Hıristiyanlar, Hıristiyanlar! Hırsızlar, hırsızlar!' diye bağırmaya başladı. Bu haykırışlar hepimizi korkutup telâşa düşürdü. Ama içinde bulunduğumuz tehlikeyi ve yakalanmadan bu işi bitirmemizin ne kadar önemli olduğunu gören dönme, adamlarımızdan birkaçıyla birlikte, hızla Hacı Murad'ın odasına çıktı. Ben, baygın halde kollarıma yığılan Süreyya'yı bırakmaya cesaret edemiyordum. Sonuçta, yukarı çıkanlar pek becerikli davranıp bir çırpıda Hacı Murad'ı elleri bağlı, ağzına bir mendil tıkılmış, konuşamaz halde aşağı indirdiler; sesini çıkarırsa öldüreceklerini söyleyip tehdit ediyorlardı. Kızı onu görünce, görmemek için gözlerini kapadı; Süreyya'nın nasıl kendi isteğiyle kendini bizlere teslim ettiğini bilmeyen babası, dehşete kapıldı. Ama o sırada en çok ayaklarımıza ihtiyacımız olduğu için, hızla hareket edip gemiye bindik; gemide kalanlar, başımıza kötü bir şey gelmiş olmasından korkmuş, bizi beklemekteydiler. Hepimiz gemiye bindiğimizde, akşam olalı iki saat ancak geçmişti. Gemide Süreyya'nın babasının elleri çözüldü, ağzındaki mendil çıkarıldı. Ama dönme tekrar tek kelime konuşmamasını, yoksa öldüreceklerini söyledi. Hacı Murad kızına bakınca derin derin iç çekmeye başladı; benim kızını sımsıkı kucakladığımı, onun da itirazsız, şikâyetsiz, kaçmayıp sakin sakin durduğunu görünce iç çekişleri daha da derinleşti. Ama bütün bunlara rağmen, dönme sık sık savurduğu tehditlerini yerine getirir korkusuyla, susuyordu. Süreyya artık gemide ve küreklere asılmak üzere olduğumuzu görünce, babasına ve diğer bağlı Magripliler'e bakıp, dönmeye benden o Magripliler'le babasını serbest bırakmamı rica etmesini söyledi. Kendisini bu kadar çok seven babasının, gözlerinin önünde, üstelik kendi yüzünden esir alındığını görmektense, denize atlamayı tercih ediyordu. Dönme söylediklerini tercüme etti; ben de memnuniyetle dedim. Ama dönme buna itiraz etti; Magripliler'i orada bırakırsak, anında adam toplayıp şehri ayağa kaldıracaklarını, hafif teknelerle hemen peşimize düşüp denizden, karadan yolumuzu

keseceklerini, kaçamayacağımızı söyledi; yapabileceğimiz tek şey, ilk vardığımız Hıristiyan toprağında serbest bırakınaktı onları. Hepimiz bu fikirde birleştik; Süreyya'ya da durum anlatıldı; isteğini neden hemen yerine getiremeyeceğimiz açıklandı; o da ikna oldu. Sonra, mutlu bir sessizlik içinde, cesur kürekçilerimiz neşeyle, hızla küreklere sarıldılar ve kendimizi yürekten Tanrı'ya teslim ederek, en yakın Hıristiyan toprağı olan Mayorka Adaları'na doğru yol almaya başladık. Ama rüzgâr kuzeyden estiği ve deniz biraz çalkantılı olduğu için, Mayorka rotasını izleyemedik; mecburen Oran yönünde, kıyı kıyı ilerliyorduk. O sahil şeridinde, Cezayir'den altmış mil uzaklıktaki Şerşel'den görünme korkusu içindeydik. Ayrıca, bu arada Tetuan'dan mal getiren kadırgalardan biri karşımıza çıkar diye de korkuyorduk; ama her birimiz kendi adına ve hep birlikte, korsan gemisi olmadığı sürece, bir ticaret gemisine rastladığımız takdirde, saldırıya uğramayacağımız gibi, yolculuğumuza daha güvenli devam edebileceğimiz bir gemiye el koyabileceğimiz kanısındaydık. Yol aldığımız sürece Süreyya'nın başı, babasını görmemek için benim ellerime gömülüydü; bize yardım etsin diye *Lâlâ* Meryem'e dua ettiğini duyuyordum. Bir otuz mil kadar yol almış olmalıydık ki, şafak söktü; karanın, aşağı yukarı üç tüfek atımı açığındaydık; kıyı ıssızdı, bizi görebilecek kimse yoktu. Buna rağmen, küreklere asılıp biraz açıldık; deniz sakinleşmişti. Yaklaşık iki fersah açılmıştık ki, nöbetleşe kürek çekme emri verildi; bir şeyler yiyecektik; gemide yiyecek boldu. Ama kürekçiler mola vermenin sırası olmadığını, kürek çekmeyenlerin çekenlere yemek yedirebileceğini, kürekleri kesinlikle bırakmak istemediklerini söylediler. Dedikleri gibi yaptık; bu arada rüzgâr bordadan esmeye başlayınca, derhal yelken açıp kürekleri bırakmak, Oran'a yönelmek zorunda kaldık; başka bir rota tutmamız mümkün değildi. Bütün bunlar alelacele yapıldı ve bu şekilde, yelkenle, saatte sekiz milden fazla yol almaya başladık; tek korkumuz, bir korsan gemisine rastlamaktı. Magripli kürekçilere yemek verdik; dönme onları, esir olmadıklarını, ilk fırsatta serbest bırakılacaklarını söyleyerek teselli etti. Aynı şey Süreyya'nın babasına söylendiğinde şöyle cevap verdi: 'Ey Hıristiyanlar, cömertliğinizden ve iyiliğinizden, başka herhangi bir şeyi bekleyebilir, inanabilirdim; ama bana hürriyetimi geri vereceğinize inanacak kadar saf değilim. Bana hürriyetimi böyle cömertçe geri vermek üzere kendinizi bu kadar büyük bir tehlikeye atmış olamazsınız; özellikle de kim olduğumu, beni serbest bırakmanın karşılığında ne büyük bir çıkar sağlayabileceğinizi bilerek. Eğer bir fiyat biçmek isterseniz, benim ve bu

talihsiz kızım için her istediğinizi vermeyi teklif ediyorum size; kabul etmezseniz de, sırf kızım için vermeye razıyım; o benim ruhumun en değerli parçasıdır.' Bunları söyledikten sonra öyle acı acı ağlamaya başladı ki, hepimizde merhamet uyandırdı, Süreyya'yı da kendisine bakmak zorunda bıraktı. Süreyya babasının ağladığını görünce dayanamayıp ayaklarımın dibinden kalktı, gidip babasına sarıldı; ikisi yanak yanağa verip o kadar acıklı bir ağlama tutturdular ki, çoğumuz gözyaşlarımızı tutamadık. Ama babası Süreyya'yı bayramlık kıyafetler, mücevherler içinde görünce, kendi dillerinde dedi ki: 'Bu ne kızım? Dün akşam, bu korkunç felâket başımıza gelmeden önce, seni günlük ev kıyafetinle görmüştüm; oysa şimdi, giyinmeye vaktin olmadığı, süslenip püslenerek kutlanacak sevinçli bir haber almadığın halde, seni, talihin yüzümüze güldüğü zamanlarda sana verebilmiş olduğum en güzel kıyafetler içinde görmekteyim. Buna cevap ver; bu, beni içinde bulunduğum felâketten daha çok şaşırtıyor.' Magripli'nin kızına bütün söylediklerini dönme bize açıklıyor, Süreyya tek kelime etmiyordu. Ama babası, geminin bir yanında, kızının mücevherlerinin bulunduğu ve Cezayir'de bırakıp yazlığa getirmediğini gayet iyi bildiği küçük sandığı görünce, iyice şaşırdı ve kızına o sandığın bizim elimize nasıl geçtiğini, içinde ne olduğunu sordu. Bunun üzerine dönme, Süreyya'nın cevap vermesini beklemeden şöyle konuştu: 'Beyefendi, kızın Süreyya'ya bu kadar çok soru sorma zahmetine katlanma; ben tek cevapla bütün sorularına karşılık vereceğim. Şunu bil ki, kızın Hıristiyan'dır; bizim zincirimizi kıran, esaretten kurtulup hürriyete kavuşmamızı sağlayan odur. Süreyya kendi isteğiyle geliyor yanımızda; bana kalırsa bu durumdan, karanlıktan aydınlığa, ölümden hayata, ıstıraptan saadete geçen kişi kadar memnun.' 'Bu adamın dedikleri doğru mu, kızım?' dedi Magripli. 'Evet, doğru,' dedi Süreyya. 'Yani sen gerçekten Hıristiyan mısın, babanı düşmanın kucağına sen mi attın?' dedi ihtiyar. Süreyya buna şöyle cevap verdi: 'Hıristiyan olan benim, evet; ama seni bu duruma sokan ben değilim; çünkü ben asla sana kötülük etmek istemedim; tek isteğim kendime iyilik etmekti.' 'Peki ne iyilik ettin kendine kızım?' 'Bunu *Lâlâ* Meryem'e sor,' dedi kızı, 'o sana benden daha iyi cevap verir.' Magripli bunu duyar duymaz, inanılmaz bir hızla kendini başaşağı denize attı; üzerindeki uzun ve bol kıyafet, bir süre suyun üstünde tutmuş olmasa, hiç kuşkusuz boğulacaktı. Süreyya babasını denizden çıkarmamız için haykırınca, hepimiz hemen koşup cüppesinden tuttuk, yarı boğulmuş, baygın halde sudan çıkardık. Süreyya o kadar üzüldü ki, sanki babası ölmüş

gibi üstüne kapanıp hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Adamı başaşağı tuttuk; bol bol su çıktı ağzından; iki saat sonra, kendine geldi. Bu arada rüzgâr yön değiştirmiş, bizi karaya doğru götürmeye başlamıştı; karaya bindirmemek için küreklere asılmamız gerekiyordu. Ama talihimiz varmış, Magripliler'in *Rum Kahpe* dedikleri küçük bir burnun yanındaki küçük koya geldik; bizim dilimizde *Hıristiyan Kahpe* demektir; Magripliler arasında yaygın olan efsaneye göre, İspanya'nın, uğruna kaybedildiği kahpe, orada gömülüdür. Hattâ oraya demirlemeye mecbur olduklarında, kötüye yorarlar; mecbur kalmadan asla orada demir atmazlar. Ama bizim için bu koy, kahpe barınağı değil, güvenli bir sığınak oldu; deniz fırtınalıydı. Karaya nöbetçiler yerleştirip kürekleri elden bırakmadık; dönmenin temin etmiş olduğu yiyecekleri yedik, bu talihli başlangıcın mutlu bir sona ermesine yardımcı olmaları için, Tanrı'ya ve Meryem Ana'ya bütün kalbimizle dua ettik. Süreyya'nın yalvarmaları üzerine, babasını ve diğer bağlı Magripliler'i ne şekilde karaya çıkaracağımızı kararlaştırdık; gözünün önünde babasını bağlı, memleketlilerini esir alınmış görmeye, Süreyya'nın cesareti kalmamıştı, yufka yüreği dayanmıyordu. Onları gitmeden önce serbest bırakacağımıza söz verdik; orada bırakmanın bir tehlikesi yoktu; ıssız bir yerdi. Dualarımız boşa gitmemiş, Tanrı tarafından işitilmiş olacak ki, rüzgâr hemen döndü, deniz duruldu ve bizi, sevinçle başladığımız yolculuğa devam etmeye çağırdı. Bunu görünce, Magripliler'i çözüp birer birer karaya çıkardık; kendileri buna şaşırdılar. Ancak, Süreyya'nın babasına sıra geldiğinde, artık tamamen kendinde olarak dedi ki: 'Hıristiyanlar, beni serbest bırakmanıza bu kötü kadın niye seviniyor sanıyorsunuz? Bana acıdığı için mi? Hayır, kesinlikle değil; kötü niyetlerini gerçekleştirmeye kalktığında, benim varlığım onu engelleyeceği için. Din değiştirmesinin sebebini de, sizin dininizin bizimkinden üstün olduğunu anlaması sanmayın; sebebi, sizin ülkenizde, ahlâksızlığın, bizimkine göre daha serbest olduğunu bilmesidir.' Ben ve bir başka Hıristiyan, bir çılgınlık yapmasın diye iki kolundan tutuyorduk; Süreyya'ya dönüp dedi ki: 'Rezil, namussuz kız! Böyle kör gibi, deli gibi, can düşmanımız olan bu köpeklerin emrinde nereye gidiyorsun? Doğduğun güne lânet olsun; sana verdiğim sevgi, şefkat haram olsun.' Ben babasının uzatmaya niyetli olduğunu görünce karaya çıkarmakta acele ettim; olduğu yerden haykırarak lânetlerine, şikâyetlerine devam etti; Tanrı'ya bizi mahvetmesi, gebertmesi için yalvarsın diye Muhammed'e yakardı. Yelken açıp sesini duyamaz olduktan sonra da, sakalını, saçlarını yolduğunu, yerlerde süründüğünü

gördük. Yalnız bir ara o kadar bağırdı ki, şöyle dediğini işittik: 'Dön, sevgili kızım, geri gel; her şeyi affediyorum; parayı o adamlara ver; zaten onların artık; gel de bu zavallı babanı teselli et; sen onu bırakırsan o da canını bu kumluk çölde bırakacak.' Süreyya bunların hepsini duydu; üzüldü, ağladı, şu sözleri söylemekten başka bir şey yapamadı: 'Babacığım, Allah'a dua et, Hıristiyan olmama sebep olan *Lâlâ* Meryem seni teselli etsin. Allah biliyor, başka türlü yapamazdım; bu Hıristiyanlar'ın kararımda payı yoktur; onlarla gitmeyip evimde kalmak isteseydim de kalamazdım; sevgili babacığım, sana kötü geldiği kadar bana iyi gelen bu işi gerçekleştirmem için kalbim beni sıkıştırıyordu.' Bunları söylediğinde ne babası onu duyabiliyor, ne de biz kendisini görebiliyorduk artık. Ben Süreyya'yı teselli ettim; hepimiz yolculukla ilgilendik; rüzgâr işimizi kolaylaştırıyordu; ertesi sabah şafak sökerken İspanya kıyılarında olacağımıza kesin gözüyle bakıyorduk. Ama iyilik nadiren, hattâ hiçbir zaman tek başına gelmediğinden, her iyiliğin yanında veya ardından, korkunç bir kötülük geldiğinden, talihimiz kötü gitti; belki de Magripli'nin kızına yağdırdığı lânetler etkili oldu – bir babanın lânetlerinden daima korkulmalıdır. Neyse, iyice açılmıştık, akşam olalı üç saat geçmişti; pupa yelken gidiyorduk; kürekleri bırakmıştık; rüzgâr bizi kürek zahmetinden kurtarıyordu; her yeri aydınlatan ayışığında, birden, yakınımızda tam arkalı bir yelkenli gördük; bütün yelkenleri fora edilmiş, rüzgârı kıçın hafifçe yan tarafından alarak önümüzde yol alıyordu. O kadar yakındı ki, bindirmemek için yelken indirmek zorunda kaldık; onlar da bize yol vermek için dümen kırdılar. Güverteden bize kim olduğumuzu, nereye gittiğimizi, nereden geldiğimizi soruyorlardı. Ama bunu Fransızca sordukları için, dönme bize dedi ki: 'Sakın cevap vermeyin; bunlar hiç şüphesiz hırsız Fransız korsanları.' Bu ikaz üzerine kimse bir karşılık vermedi; biraz ilerlemiş, gemiyi rüzgâraltına almıştık ki, birdenbire iki top güllesi fırlattılar. Görünüşe bakılırsa, ikisi de zincirliydi; bir tanesi bizim geminin direğini ortadan ikiye böldü; direk de, yelken de devrildi. O anda bir gülle daha fırlattılar; bizim geminin tam ortasına isabet ederek ikiye ayırdı, başka bir zarar vermedi. Biz batmakta olduğumuzu görünce, hepimiz bağıra çağıra yardım istemeye, bizi alsınlar diye gemidekilere yalvarmaya başladık, yoksa boğulacaktık. Bunun üzerine yelken indirdiler; denize kayık indirildi; on, on iki silâhlı, arkebüzlü Fransız, ellerinde yanan fitillerle kayığa bindiler ve gemiye yanaştılar. Sayımızın azlığını ve geminin battığını görünce bizi aldılar ve onlara cevap vermemek gibi bir terbiyesizlik ettiğimiz için bun-

ların olduğunu söylediler. Bizim dönme, Süreyya'nın mücevher sandığını alıp kimseye farkettirmeden denize attı. Sonuçta, hepimiz Fransızlar'ın gemisine bindik. Fransızlar bizimle ilgili merak ettikleri her şeyi öğrendikten sonra, can düşmanlarımızmışçasına her şeyimizi çaldılar; Süreyya'nın ayaklarındaki halhalları bile aldılar. Ama beni asıl sıkan, Süreyya'yı soymaları değil, o çok değerli mücevherlerini aldıktan sonra, en değerli, onun en çok değer verdiği şeye sıra geleceğinden korkmamdı. Gerçi o adamların arzuları paradan öteye geçmez; ama bu para arzuları da doymak bilmez. O sırada bu hırsları öyle bir noktaya gelmişti ki, işlerine yarasa, esir giysilerimizi bile üstümüzden alacaklardı. Aralarından bazıları, hepimizi bir yelkene sarıp denize atmaktan yanaydılar; çünkü bazı İspanyol limanlarında Breton olduklarını söyleyip ticaret yapmaya niyetleri vardı; bizi diri götürürlerse, soygun açığa çıkacak, cezalandırılacaklardı. Ama sevgili Süreyya'mın varını yoğunu almış olan kaptan, kendisinin ganimetiyle yetineceğini, İspanya'da hiçbir limana uğramayıp, Cebelitarık boğazını gece veya nasıl geçebilirse öyle geçmek, yola çıktığı liman olan La Rochelle'e gitmek niyetinde olduğunu söyledi. Bunun üzerine, bize kayıklarını ve yapacağımız kısa yolculuk için gerekli şeyleri vermeyi kararlaştırdılar. Ertesi gün, İspanya kıyıları göründüğünde, gerçekten de öyle yaptılar. İspanya kıyısını gördüğümüzde, bütün sıkıntılarımızı ve sefaletimizi tamamen unuttuk, bizim başımızdan geçmemiş gibi; insanın kaybettiği hürriyetine kavuşmasının mutluluğu çok büyüktür. Herhalde öğlene doğruydu, bizi kayıkla denize bırakıp iki fıçı su ve biraz peksimet verdiler. Kaptan, bilmem nasıl olup da merhamet duyarak, güzel Süreyya kayığa binerken, ona kırk kadar İspanyol altını verdi ve askerlerinin şu anda üzerinde bulunan giysileri almalarına izin vermedi. Kayığa bindik; bize yaptıkları iyilik için teşekkür ettik; şikâyetçi değil, müteşekkirdik. Onlar boğaza doğru açıldılar; bizse, karşımızda görünen karadan gözümüzü ayırmadan, hızla kürek çekmeye koyulduk; güneş batarken karaya o kadar yaklaşmıştık ki, ortalık tamamen kararmadan varabileceğimizi düşünüyorduk. Ama o gece ayışığı olmadığı ve gökyüzü karanlık olduğu için, ayrıca bulunduğumuz yeri bilmediğimizden, karaya çıkmak pek emniyetli gelmedi bize. Yine de birçoğumuz, kayalık, ıssız bir yer bile olsa, karaya çıkmak istiyorduk; çünkü o zaman, Tetuan'dan gelen bir korsan gemisi oradan geçer diye korkmamıza gerek kalmazdı. Haklıydık böyle bir şeyden korkmakta; çünkü bu gemiler akşam Berberistan'dan yola çıkar, şafak sökerken de İspanya kıyılarına varırlar; genellikle burada bir yağma yapıp, yatma-

ya evlerine dönerler. Bir süre tartıştıktan sonra, deniz yeterince sakin olursa yavaş yavaş karaya doğru ilerleyip, yanaşabileceğimiz bir yere yanaşmaya karar verdik. Öyle yaptık; herhalde geceyarısından az önceydi, pek biçimsiz, yüksek bir tepenin eteğine vardık; rahatça yanaşmamıza izin vermeyecek kadar denize bitişik de değildi. Kayıkla kumluk sahile çıktık, karaya basıp yeri öptük ve hepimiz, gözlerimizde mutluluk gözyaşlarıyla, yüce Tanrı'mıza bu büyük lütfundan dolayı şükrettik. Kayıkta kalan erzağı alıp karaya çektik; tepeye epeyce tırmandık. Orada olduğumuz halde, bir türlü emin olamıyor, Hıristiyan topraklarına bastığımıza tam inanamıyorduk. Şafağın sökmesi, bana kalırsa, gecikmiş gibi gelmişti bizlere. Dağın tepesine kadar tırmandık; oradan bir köy veya çoban kulübesi görebilir miyiz diye baktık. Ama ne kadar baktıysak da, ne bir köy, ne bir insan, ne bir patika, ne bir yol görebildik. Buna rağmen, karanın içlerine doğru yürümeye karar verdik; bir süre sonra bize nerede olduğumuzu söyleyebilecek birilerine rastlamamamız mümkün değildi. Beni en çok üzen, Süreyya'nın bu sarp yerlerde yaya olmasıydı; onu bir ara omuzlarıma aldıysam da, dinlenmekten çok benim yorulmama üzüldüğünden, bir daha böyle bir şey yapmamamı istedi. Büyük bir sabırla, mutlulukla, benimle ele ele yürüyordu. Çeyrek fersah gitmemiştik ki, küçük bir çanın sesi geldi kulağımıza; civarda bir sürü olduğunun açık işaretiydi bu. Hepimiz dikkatle bakındık ve bir mantar meşesinin dibinde, genç bir çobanın, rahat rahat, kaygısızca, bir bıçakla bir sopayı yontmakta olduğunu gördük. Biz seslenince başını kaldırdı, hafifçe doğruldu ve sonradan öğrendiğimize göre, ilk gördüğü, dönme ve Süreyya oldu. Onların Magripli kıyafetleri içinde olduklarını görünce, Berberistan'da ne kadar Magripli varsa hepsi üstüne geliyor zannederek, inanılmaz bir hızla, ilerideki ormana doğru koşmaya, avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı. 'Magripliler!' diyordu. 'Magripliler karaya çıktı! Magripliler, Magripliler! Silâh başına, silâh başına!' Biz bunu duyunca şaşkına döndük; ne yapacağımızı bilemiyorduk. Ama çobanın haykırışlarının ortalığı telâşa vereceğini, sahil muhafızlarının derhal gelip ne olduğuna bakacağını düşündük ve dönmenin Osmanlı giysilerini çıkarıp esir üniforması giymesine karar verdik. Aramızdan biri hemen ceketini ona verdi; kendisi gömleğiyle kaldı. Böylece Tanrı'ya dua edip çobanın yürüdüğü yolu tuttuk; sahil muhafızlarının yolumuzu kesmesini bekliyorduk. Düşüncemizde yanılmadık; aradan iki saat geçmeden, çalılıklardan düzlüğe çıkmıştık ki, elli kadar atlının, dörtnala bize doğru geldiğini gördük. Onları görür görmez, olduğumuz yerde durup yak-

laşmalarını bekledik. Ama onlar gelip aradıkları Magripliler yerine bu sefil Hıristiyanlar'ı bulunca, şaşırdılar; aralarından biri, çobanın ortalığı telâşa vermesine bizim mi sebep olduğumuzu sordu. 'Evet,' dedim ben; başımıza gelenleri, nereden geldiğimizi, kim olduğumuzu anlatmaya başlayacakken, aramızdaki Hıristiyanlar'dan biri, bize soruyu soran atlıyı tanıdı ve benim tek kelime söylememe fırsat bırakmadan, 'Beyler,' dedi, 'bizi bu kadar iyi bir yere getirdiği için Tanrı'ya şükürler olsun. Çünkü, eğer yanılmıyorsam, bu bastığımız toprak, Velez-Malaga toprağı; esaret yıllarım hâfızamı köreltmediyse, sen, bize kim olduğumuzu soran, dayım Pedro de Bustamante'sin.' Esir Hıristiyan bunları söyler söylemez, atlı atından yere atlayıp delikanlıya sarıldı, dedi ki: 'Benim canım yeğenim, tanıdım seni; ben seni öldü sanıp matemini tutmuştum; ablam, yani annen ve bütün ailen de. Hepsi hayatta; onlara seni görüp sevinecek kadar ömür veren Tanrı'ya şükürler olsun. Senin Cezayir'de olduğunu haber almıştık; kıyafetine ve bütün arkadaşlarının haline bakılırsa, mucize kabilinden kurtulmuşsunuz.' 'Öyle oldu,' dedi delikanlı. 'Sonra her şeyi uzun uzun anlatırım.' Atlılar bizim Hıristiyan esirler olduğumuzu anlayınca atlarından indiler, bize atlarını verdiler; Velez-Malaga şehri bir buçuk fersah ilerideydi. Aralarından bazıları, kayığı nerede bıraktığımızı sorup şehre götürmek üzere onu almaya gittiler; bazıları da bizim atların terkisine oturdular; Süreyya da, Hıristiyan delikanlının dayısının atına bindi. Bütün köy halkı bizi karşılamaya çıktı; önden giden biri, gelişimizi haber vermişti. Köylüler, hürriyete kavuşmuş esirler, esir Magripliler gördüklerine şaşırmamışlardı; çünkü o sahilde oturanlar, her ikisini de görmeye alışıktır. Ama Süreyya'nın güzelliğine şaşırmışlardı; Süreyya, hem yolun yorgunluğuyla, hem artık tehlike ihtimali olmadan Hıristiyan topraklarında bulunduğunu bilmenin sevinciyle, güzelliğinin doruğundaydı. Yanaklarına öyle bir renk vermişti ki bu mutluluğu, o sırada aşkım beni yanıltmadıysa, diyebilirim ki, dünyada ondan güzel bir yaratık olamazdı; varsa da ben görmemiştim. Tanrı'ya bize bağışladığı lütuf için şükretmek üzere, doğru kiliseye gittik. Süreyya içeri girer girmez, orada *Lâlâ* Meryem'inkine benzeyen yüzler olduğunu söyledi. Ona bunların Meryem Ana'nın resimleri olduğunu söyledik; dönme bu resimlerin anlamını, her birine, kendisiyle konuşan *Lâlâ* Meryem'in kendisiymiş gibi tapınabileceğini, elinden geldiğince anlattı. Akıllı, sezgili bir kız olan Süreyya, resimlerle ilgili anlatılan her şeyi hemen anladı. Oradan bizi alıp köyün çeşitli evlerine dağıttılar. Dönme, Süreyya ve ben, bizim Hıristiyan

delikanlının evine gittik; oldukça refah içinde yaşayan ailesi, bizi kendi oğullarına gösterdikleri sevgiyle ağırladı. Velez'de altı gün kaldık; sonra dönme, gerekli bilgileri almış olarak Granada şehrine, Kutsal Enkizisyon aracılığıyla Kutsal Kilise'ye kabul edilmeye gitti. Diğer hürriyetine kavuşan Hıristiyan esirlerin her biri, beğendiği yere gitti; bir tek Süreyya'yla ben kaldık; Fransız'ın acıyıp Süreyya'ya verdiği altınlardan başka şeyimiz yoktu. O parayla Süreyya'nın bindiği hayvanı aldım; şimdiye kadar kendisine kocalık değil, babalık ve silâhtarlık ettim. Niyetimiz, eğer hayattaysa babamı veya talih kardeşlerimden birinin yüzüne benden çok güldüyse, onu bulmak. Yine de ben, Tanrı'nın bana Süreyya'yı eş olarak vermesinden sonra, hiçbir servete daha fazla değer veremeyeceğimi düşünüyorum. Süreyya yoksulluğun beraberinde getirdiği zorluklara öyle bir sabırla katlanıyor, artık Hıristiyan olmak için öyle sabırsızlanıyor ki, beni şaşırtıyor, ona hayatım boyunca hizmet etme isteği veriyor. Ne var ki, memleketimde onun başını sokabileceğim bir yer bulup bulamayacağımı, zaman ve ölümün, babamın ve kardeşlerimin durumlarında, hayatlarında ne gibi değişiklikler yaptığını, onları bulamazsam beni tanıyan birini bile bulup bulamayacağımı bilmemek, benim Süreyya'ya, onun da bana ait olduğunu bilmemin sevincini bulandırıyor, siliyor. İşte beyler, hikâyem bu kadar; hoş ve ilginç bir hikâye olup olmadığına siz değerli aklınızla karar verin; ben size bir tek şunu söyleyebilirim: Sizi sıkma korkusuyla birçok olayı anlatmadığım halde, hikâyemi daha kısaca anlatmış olmayı isterdim."

KIRK İKİNCİ BÖLÜM

Handaki yeni olaylara ve öğrenilmeye değer birçok başka şeye dair

Esir bu sözleri de söyleyip sustu; Don Fernando dedi ki:

"Emin olun yüzbaşı, bu garip hikâyeyi anlatış biçiminiz de, olayların ilginçliğini, değişikliğini aratmayacak nitelikteydi. Hepsi çok ilginç, çok tuhaf, dinleyenleri şaşırtan, hayran bırakan serüvenlerle dolu. Hikâyeniz o kadar hoşumuza gitti ki, dinlerken güneş doğacak da olsa, baştan dinlemek isterdik."

Bu sözlerden sonra, Don Fernando ve diğerlerinin hepsi, yardım etmek için ellerinden geleni yapmayı o kadar sevgi ve içtenlikle teklif ettiler ki, yüzbaşı samimiyetlerinden emin oldu. Don Fernando, kendisiyle birlikte gitmek isterse, marki olan ağabeyinin, Süreyya'nın vaftiz babalığını üstlenebileceğini, kendisinin de, yüzbaşının memleketine, kendine yakışır mevki ve rahatlıkla gitmesini sağlayabileceğini söyledi. Esir hepsine kibarca teşekkür etti, fakat cömert tekliflerinden hiçbirini kabul etmedi.

Bu arada akşam olmaktaydı; karanlık çökerken hana bir arabayla at üzerinde birkaç adam geldi. Yatacak yer sordular; hancının karısı bir karış boş yeri kalmadığını söyledi.

"Öyle bile olsa," dedi gelen atlılardan biri, "sayın Hâkim için bir yer bulunabilir mutlaka."

Bunu duyan hancının karısı telâşlanarak dedi ki:

"Beyefendi, mesele şu: Yatağımız yok. Eğer beyefendi hazretlerinin yanında yatak varsa, ki vardır, buyursunlar. Kocamla ben, sayın Hâkime kendi odamızı veririz."

"Pekâlâ öyleyse," dedi silâhtar.

Bu arada arabadan bir adam çıkmıştı; görevi, mevkii, kıyafetinden hemen belli oluyordu; kolları volanlı, uzun cüppesi, hizmetkârının da belirttiği gibi, hâkim olduğunu gösteriyordu. Yanında da, elinden tuttuğu bir genç kız vardı; kız on altı yaşlarında gösteriyordu; yol kıyafeti giymişti; o kadar alımlı, o kadar güzel ve zarifti ki, görenlerin hepsi hayran oldular. Handa bulunan Dorotea, Luscinda ve Süreyya'yı görmemiş olsalar, bu genç kız kadar güzelinin zor bulunabileceğini düşünürlerdi. Hâkimle genç kızın girişlerinde Don Quijote de orada bulundu ve onları görür görmez dedi ki:

"Zat-ı âliniz pek tabii ki, girip bu şatoda konaklayabilirsiniz; biraz küçük ve pek rahat olmamakla birlikte, dünyada silâha ve kaleme yer açamayacak bir darlık, bir rahatsızlık olamaz; hele hele silâh ve kaleme, yol gösteren ve emreden, güzellikse. Kalem sahibi zat-ı âlinizin kolundaki bu güzel genç kıza, şatolar açılıp emrine sunulduğu gibi, kayalar yarılmalı, dağlar yıkılıp devrilmeli, ona yer açılmalıdır. Bu cennete hoşgeldiniz efendim; burada zat-ı âlinizin yanında getirdiği tanrıçaya eşlik edecek yıldızlar ve güneşler bulacaksınız. Burada silâhları mükemmel, güzelliği dorukta bulacaksınız."

Hâkim, Don Quijote'nin konuşmasına şaşırmıştı; gözlerini ondan ayıramıyor, sözleri kadar görünüşü de onu hayretlere düşürüyordu. Kendisine verilecek bir cevap bulamadan, karşısında Luscinda, Do-

rotea ve Süreyya'yı görüp yine şaştı kaldı. Hanımlar, yeni konuklar geldiğini haber alıp, hancının karısından genç kızın güzelliğini dinleyince, kendisini görüp ağırlamaya gelmişlerdi. Don Fernando, Cardenio ve rahip ise, daha sade, daha kibar sözlerle karşıladılar konukları. Saygıdeğer hâkim hem gördüklerine, hem duyduklarına şaşarak içeri girdi; hanın güzel hanımları da güzel genç kızı ağırladılar.

Sonuçta, hâkim orada bulunanların hepsinin soylu kimseler olduklarını anladı; ama Don Quijote'nin görüntüsü, yüzü, hali, onu afallatmıştı. Karşılıklı kibar sözler edilip hanın olanakları tartışıldıktan sonra, önce kararlaştırıldığı şekilde yapmaya karar verildi; bütün kadınlar, daha önce sözü edilen odaya girecek, erkekler de dışarıda kalıp, bir bakıma nöbet tutacaklardı. Hâkim kızının, yani güzel genç kızın, hanımların yanında gitmesine sevindi; kız da seve seve gitti. Hancının dar yatağına hâkimin yanındakinin yarısını da ekleyince, o gece düşündüklerinden çok daha rahat yattılar.

Esir hâkimi gördüğü anda yüreği hoplamış, bu adamın, kardeşi olduğunu hissetmişti; yanındaki hizmetkârlardan birine, adını ve memleketini sordu. Hizmetkâr, adının Üstat Juan Pérez de Viedma olduğunu, Leon dağlarında bir köyde doğmuş olduğunu işittiğini söyledi. Bu sözler ve gördükleriyle, bunun, babasının nasihatine uyup tahsiline devam eden kardeşi olduğundan kesinlikle şüphesi kalmadı. Heyecan ve mutluluk içinde, Don Fernando, Cardenio ve rahibi çağırıp, başkalarına duyurmadan durumu anlattı, o hâkimin kendi kardeşi olduğunu söyledi. Hizmetkâr ayrıca, efendisinin Amerika'ya, Meksika Mahkemesine tayin edildiğini söylemiş, yanındakinin kızı olduğunu, annesinin onu doğururken öldüğünü ve kızıyla birlikte hâkime büyük bir servet bıraktığını anlatmıştı. Esir, kendisini nasıl tanıtacağı, kardeşinin, kendisini tanıttığında yoksulluğundan utanacağını mı, yoksa kollarını mı açacağını önceden nasıl öğrenebileceği konularında onlara akıl danıştı.

"Siz onu öğrenmeyi bana bırakın," dedi rahip. "Zaten, çok iyi karşılanacağınızdan kuşkum yok, sayın yüzbaşı; kardeşiniz iyi ve akıllı bir insan olduğunu, görünüşüyle ortaya koyuyor; kibirli, nankör veya talihin getirdiği olayları gereğince değerlendirmeyi bilemeyecek bir kişi izlenimini vermiyor."

"Buna rağmen," dedi yüzbaşı, "ben kendimi birden değil, dolambaçlı yoldan tanıtmayı tercih ederdim."

"Size söz veriyorum," diye cevap verdi rahip, "herkesi memnun edecek şekilde bu işi halledeceğim."

Bu arada, akşam yemeği hazırlanmıştı; esir ve yemeklerini odalarında, ayrı yiyen hanımlar dışında herkes masaya oturdu. Yemeğin ortasında, rahip dedi ki:

"Sayın hâkim, benim, esir olarak birkaç yılımı geçirdiğim Konstantinopolis'te zat-ı âlinizle aynı soyadını taşıyan bir arkadaşım vardı. Kendisi İspanyol topçularının en cesur askerlerinden, yüzbaşılarından biriydi; ama yiğit ve cesur olduğu kadar talihsizdi de."

"Bu yüzbaşının adı neydi, beyefendi?" diye sordu hâkim.

"Adı Ruy Pérez de Viedma'ydı," diye cevap verdi rahip. "Leon Dağlarında bir köyde doğmuş; bana babası ve kardeşleri arasında geçen bir olayı anlatmıştı. Onun kadar doğru sözlü birisi anlatmamış olsa, yaşlı kadınların kışın ateş başında anlattıkları masallardan biri diye dinlerdim. Anlattığına göre, babası servetini üç oğlu arasında paylaştırmış ve onlara Cato'nun nasihatlerinden daha iyi öğütler vermiş. Arkadaşımın seçtiği, savaşa katılma nasihatinin başarılı olduğunu söyleyebilirim doğrusu; birkaç yıl içinde, sırf kendi cesareti ve gayreti sayesinde, faziletinden başka bir şeye sırtını dayamadan, topçu yüzbaşılığına yükseldi; yakın zamanda da albay olacağı belliydi. Ama şansı yaver gitmedi; talihin yüzüne gülmesini en bekleyebileceği anda, talih ona sırt çevirdi; onca kişinin hürriyetine kavuştuğu mutlu bir günde, İnebahtı Savaşında esir düştü. Ben de Halkü'l-Vadi'de esir düştüm; sonra, ayrı ayrı serüvenler yaşayıp Konstantinopolis'te karşılaştık. Oradan Cezayir'e gitti; o şehirde, dünyanın en garip olaylarından biri gelmiş başına."

Rahip hikâyeye devam etti; az ve öz konuşarak, Süreyya'yla ağabeyinin başlarından geçenleri anlattı. Hâkim bütün bunları, hayatında hiçbir şeye göstermemiş olduğu bir dikkatle dinledi. Rahip, Fransızlar'ın teknedeki Hıristiyan'ları soyduğu, arkadaşıyla güzel Magripli kadının büyük bir yoksulluk ve sefalet içine düştüğü noktada, hikâyeyi kesti; başlarına ne geldiğini, İspanya'ya varıp varamadıklarını, Fransızlar'ın onları Fransa'ya götürüp götürmediklerini bilmediğini söyledi.

Rahibin bütün anlattıklarını, yüzbaşı biraz uzaktan dinliyor, kardeşinin bütün hareketlerini izliyordu; rahip hikâyeyi bitirince hâkim içini çekti ve gözleri yaşlarla dolarak, dedi ki:

"Ah, beyefendi, bu anlattıklarınızın beni ne kadar yakından ilgilendiren haberler olduğunu bir bilseniz! Her ne kadar kendimi tutmaya çalışsam da gözümden fışkıran bu yaşlarla, duygularımı ifade etmek zorunda kaldım! Bu anlattığınız cesur yüzbaşı, benim büyük ağabe-

yimdir; o benden ve küçük ağabeyimden daha güçlü, daha yüce düşüncelere sahip olduğu için, şerefli ve itibarlı savaşçılık mesleğini seçmişti. Arkadaşınızın anlattığı, sizin masala benzettiğiniz gibi, babamızın bize öğütlediği üç yoldan biri de buydu. Ben tahsil yolunu seçtim ve hem Tanrı'nın, hem çalışkanlığımın yardımıyla, bu gördüğünüz mevkie ulaştım. Küçük ağabeyim Peru'da; o kadar zengin ki, bana ve babama gönderdiği paralarla, çoktan yanına aldığı sermayeyi telâfi etti; hattâ babamın savurgan mizacını tatmin edebileceği kadar çok şey verdi ona. Ben de bu sayede tahsilimi çok daha iyi ve rahat koşullarda tamamlayıp bu mevkie gelebildim. Babam hâlâ hayatta, büyük oğlundan haber alma isteği içinde kavruluyor; oğlunu sağ görmeden kendi canını almasın diye sürekli Tanrı'ya dua ediyor. O kadar akıllı bir adam olan ağabeyimin nasıl olup da onca dert ve felâketi veya başarıyı babasına haber vermeyi ihmal ettiğine şaşıyorum. Babamın veya bizlerden birinin haberi olsaydı, fidyesini ödeyebilmek için değnek mucizesini beklemesine gerek kalmazdı. Benim şimdi merak ettiğim, acaba o Fransızlar serbest bıraktılar mı ağabeyimi, yoksa soygun ortaya çıkmasın diye öldürdüler mi? Bunları duyduktan sonra, yolculuğuma başlangıçtaki mutlulukla değil, hüzünle, kederle devam edeceğim. Ah sevgili ağabeyim, şimdi nerede olduğunu bir bilen olsa! Ne pahasına olursa olsun, seni bulur, dertlerinden kurtarırdım. Ah, Berberistan'ın en karanlık zindanlarında bile olsan, yaşlı babamıza senin hayatta olduğun haberini verebilseydim! Onun, ağabeyimin ve benim servetlerimiz, seni oradan kurtarırdı! Ah güzel, cömert Süreyya, ağabeyime yaptığın iyiliklerin karşılığını sana ödeyebilseydim! Ruhunun yeniden doğuşunda, hepimizi mutlu edecek düğününüzde bulunabilseydim!"

Hâkim, bu ve buna benzer sözleri, ağabeyiyle ilgili aldığı haberlerden ötürü öyle bir kederle söylüyordu ki, kendisini dinleyenlerin, üzüntüsüne katıldıkları belliydi.

Rahip amacına ulaştığını ve her şeyin, yüzbaşının istediği gibi olduğunu görünce, hepsini bu üzüntüden artık kurtarmak istedi ve sofradan kalkıp Süreyya'nın odasına giderek elinden tutup getirdi; arkalarından da Luscinda, Dorotea ve hâkimin kızı geliyordu. Yüzbaşı, rahibin ne yapacağını bekliyordu; rahip onu da elinden tutup ikisini birlikte hâkimin ve diğer soyluların yanına götürerek dedi ki:

"Saygıdeğer hâkim, gözyaşlarınızı silin, bütün istedikleriniz, isteyebileceğiniz bütün mutluluk gerçek oldu; işte sevgili ağabeyiniz ve sevgili yengeniz. Bu gördüğünüz, yüzbaşı Viedma; bu da kendisine onca iyilik eden güzel Magripli'dir. Bahsettiğim Fransızlar, sizin,

yüce gönlünüzün cömertliğini gösterebileceğiniz bu badireye atmış kendilerini."

Yüzbaşı kardeşine sarılmak üzere yaklaştı; o da iki elini göğsüne koyup iyice baktı; ama tanıyınca öyle sımsıkı kucakladı, öyle acıklı mutluluk gözyaşları döktü ki, hazır bulunanların çoğu kendisine katıldı. İki kardeşin arasından geçen konuşmaları, karşılıklı duygularını, değil yazmak, hayal bile etmek mümkün değildir sanırım. Birbirlerine kısaca başlarından geçenleri anlattılar; iki kardeşin dostluğunun doruğa ulaşmasını sergilediler; hâkim Süreyya'yı kucaklayıp bütün servetini hizmetine sundu; kızıyla da Süreyya'yı kucaklaştırdı; güzel Hıristiyan kızla güzel Magripli, herkesin gözyaşlarını tazelediler.

Don Quijote de tek kelime konuşmadan dikkatle olanları izleyip bu tuhaf olayları değerlendiriyor, hepsini gezgin şövalyeliğin sihrine yoruyordu. Yüzbaşının Süreyya ve kardeşiyle birlikte Sevilla'ya gitmesine, hayatta ve hür olduğunun babasına bildirilmesine karar verdiler. Böylece babası gelip düğünde ve Süreyya'nın vaftizinde hazır bulunurdu; hâkim yolculuğuna devam etmek zorundaydı; çünkü bir ay sonra Sevilla'dan Yeni İspanya'ya bir filonun hareket edeceğini haber almıştı; bu imkânı kaçırmak kendisi için iyi olmayacaktı.

Sonuçta, esirin başına gelen bu talihli olay herkesi mutlu etmişti; gecenin de neredeyse üçte ikisi geçtiğinden, geri kalanını dinlenerek geçirmeye karar verdiler. Don Quijote, kale nöbeti tutmaya gönüllü oldu; kaledeki büyük servete, onca güzelliğe göz diken bir dev veya kötü niyetli haydut, saldırıda bulunabilirdi. Don Quijote'yi tanıyanlar kendisine teşekkür ettiler ve hâkime Don Quijote'nin garip takıntısını anlattılar; o da bundan çok hoşlandı.

Yatma saatinin gecikmesi, bir tek Sancho Panza'yı üzüyordu; kendine herkesten rahat bir yatak ayarlayan da yine oydu; eşeğinin semerinden yaptığı yatak, ileride anlatacağımız gibi, kendisine çok pahalıya maloldu.

Hanımlar odaya, diğerleri de bulabildikleri yerlere yerleştikten sonra, Don Quijote söz verdiği gibi kale nöbeti tutmak üzere hanın dışına çıktı.

Şafağın sökmesine az bir şey kalmıştı ki, hanımların kulağına gelen tatlı, güzel ses, hepsini dikkatle dinlemeye mecbur etti; özellikle uyanık olan Dorotea'yı; Dorotea'ın yanında, hâkimin kızı Doña Clara de Viedma, uyumaktaydı. Bu kadar güzel şarkı söyleyen kişinin kim olabileceğini kimse düşünemiyordu; tek başına bir sesti, bir müzik âleti eşlik etmiyordu. Şarkının kâh avludan geldiğini sanıyorlardı, kâh

ahırdan; onlar dikkatle bu karışıklığı çözmeye çalışırken, Cardenio odanın kapısına gelip konuştu:

"Uyumuyorsanız dinleyin; bir katırcı oğlanın sesini duyacaksınız; harikulâde şarkı söylüyor."

"Duyduk zaten efendim," dedi Dorotea.

Cardenio bunun üzerine gitti; Dorotea bütün dikkatini toplayarak dinledi ve şu şarkının sözlerini duydu:

KIRK ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Katırcı oğlanın tatlı hikâyesine ve handa meydana gelen diğer garip olaylara dair

Ben bir gemiciyim,
yok artık uzakta bir liman,
yine de yol alıyorum her an
aşkının derin sularında onun.
Daha güzel, daha parlaktır
Palinurus'un gördüklerinden mutlaka,
benim bu gördüğüm yıldız uzakta,
ben işte böyle bir yıldızı izlerim.
Nereye götürdüğünü bilmiyorum,
bu yolda ben karmakarışık ilerlerim,
hem itina edip hem önem vermiyor kalbim,
dikkatle yolunu izliyor onun.
Dürüstlüğü kimsede yok,
işin sonunu düşünüp kalbimi kırar,
bunlar işte onu benden gizleyen bulutlar,
ben onu en çok aradığımda.
Ah Clara, parlak yıldız,
parıltın beni eritiyor,
ölümüm gittikçe yaklaşıyor
sen benden gizlendikçe.

Şarkının burasında, Dorotea Clara'nın bu güzel sesi kaçırmasını istemedi ve sarsarak uyandırdı:

"Seni uyandırdığım için kusura bakma canım; ama belki de hayatında duyabileceğin en güzel sesi dinle diye uyandırıyorum."

Clara mahmur uyandı ve ilk anda Dorotea'nın söylediklerini anlayamadı. Tekrarlamasını rica edince, o da tekrar etti; Clara dikkat kesildi. Daha şarkının iki dizesini duymuştu ki, tuhaf bir titremeye tutuldu; humma geçirir gibiydi; Dorotea'ya sıkı sıkı sarılarak dedi ki:

"Ah, sevgili hanımefendiciğim! Beni niye uyandırdınız? Kaderin bana şu anda yapabileceği en büyük iyilik, bu talihsiz müzisyeni görmeyeyim, duymayayım diye, gözlerimi de, kulaklarımı da kapalı tutmaktı."

"Sen ne diyorsun canım? Şarkıyı bir katırcı oğlan söylüyormuş dediler."

"Hayır, birçok mülkü olan bir senyördür o," diye cevap verdi Clara. "Kalbimde de öyle bir yeri var ki, o bırakmak istemezse, ebediyen onun olacak."

Dorotea kızın bu duygulu sözlerine şaşırdı; yaşının küçüklüğüne rağmen, çok akıllıca sözler gibi gelmişti bunlar kendisine; dedi ki:

"Señora Clara, söylediklerinizi anlayamıyorum; biraz daha açık konuşun; kalbinizle, mülklerle, sizi bu kadar etkileyen bu müzisyenle ilgili söylediklerinizi açıklayın bana. Ama şu anda bir şey söylemeyin; sizin derdinize yardım etmek isterken, bu şarkıyı dinleme zevkinden mahrum olmak istemiyorum. Yeni mısralar ve yeni bir melodiyle şarkısına devam ediyor gibi geldi bana."

"Pekâlâ, öyle olsun," dedi Clara.

Sonra duymamak için iki eliyle kulaklarını kapattı; Dorotea buna şaşırıp dikkatle aşağıdaki şarkıyı dinledi:

Aşarsın imkânsızlıkları, çalıları,
ah benim tatlı umudum,
devam edersin bildiğin gibi
kendi keyfince açtığın yolda.
Korkmazsın ölümü görmekten
her adım başı yanında.
Bir zafer elde edemez tembeller,
ya da şerefli bir başarı,
mutlu olamaz hiçbir zaman
çaresiz teslim edenler duygularını,
yüzleşmeyen kendi talihiyle
yumuşak bir tembelliğe açar kollarını.
Çok doğrudur, adaletlidir,
pahalıya satması aşkın şöhretini,

çünkü daha değerlisi yoktur
onun paha biçtiği mücevherden,
herkesin bildiği açık bir şey bu,
ucuz şey nasibini alamaz değerden.
İmkânsız işler başarır
aşkın inadı bazen,
inat edip izlesem de
en zorlu yolları aşktan,
korkacak değilim
göğe uzanamamaktan.

Burada şarkı kesildi, Clara'nın hıçkırıkları başladı; bütün bunlar, bu tatlı şarkının ve bu acıklı gözyaşlarının sebebini bilmek isteyen Dorotea'nın merakını artırıyordu. Bunun üzerine, daha önce ne demek istediğini tekrar sordu Clara'ya. Clara da, Luscinda'nın işitmesinden korkarak Dorotea'ya sımsıkı sarıldı ve konuştuklarını kimsenin duyamayacağından emin olacak şekilde, ağzını Dorotea'nın kulağına yapıştırarak anlatmaya başladı:

"Hanımefendiciğim, bu şarkıyı söyleyen, Aragon krallığı soylularından birinin oğludur; iki köyün senyörüdür. Sarayda, babamın evinin karşısında otururdu. Babamın evinde pencereler kışın perdelerle, yazın da kepenklerle örtüldüğü halde, bilmiyorum ne oldu, nasıl oldu, tahsiline devam eden bu soylu genç beni gördü; kilisede mi, başka bir yerde mi, bilmiyorum. Sonunda bana âşık oldu ve bunu bana evinin penceresinden işaretlerle anlattı; o kadar gözyaşı döktü ki, ben de, benden ne istediğini bilmediğim halde, ona inandım, hattâ sevdim. Yaptığı işaretlerden biri de, iki elini kavuşturarak benimle evleneceğini anlatmasıydı; böyle bir şey beni çok mutlu edeceği halde, annem olmadığı, tek başıma olduğum için, kime söyleyeceğimi bilemedim. Bu yüzden de, babalarımızın evde olmadığı zamanlarda, perde veya kepengi hafifçe aralayıp kendimi göstermenin dışında, hiçbir şey yapmadım. Kendisine gösterdiğim bu lütfa o kadar sevinirdi ki, işaretlerle, delirmek üzere olduğunu anlatırdı. Bu arada babamın yola çıkma vakti geldi, bunu kendisi öğrendi, ama benden değil; ben hiç söyleyemedim. Anladığım kadarıyla, üzüntüsünden hastalandı ve böylece, yola çıktığımız gün, kendisini göremedim, gözlerimle bile olsa, vedalaşamadım. Ama yola çıktığımızdan iki gün sonra, buradan bir günlük yoldaki bir köyde, hana girerken, han kapısında gördüm kendisini. Katırcı oğlan kılığına girmiş, rolünü öyle iyi yapıyordu ki, resmi kalbi-

me kazınmış olmasa, onu tanımam mümkün olmazdı. Onu tanıdım, şaşırdım ve sevindim; o da babama farkettirmeden bana baktı. Yolda, gittiğimiz hanlarda benim önümden geçtiği zamanlarda, babamdan hep gizleniyor. Ben kim olduğunu bildiğim ve benim aşkımdan böyle yaya, bin zahmetle geldiğini düşündüğüm için, üzüntümden ölüyorum; onun ayak bastığı yere gözlerimi dikiyorum. Ne gibi bir niyetle geldiğini, kendisini, tek vârisi olduğu ve zat-ı âlinizin de onu gördüğünde anlayacağı gibi, buna lâyık olduğu için, canı gibi seven babasından nasıl kaçabildiğini bilmiyorum. Bir şey daha söyleyeyim: O söylediği şarkıların hepsini kendi kafasından uyduruyor; duyduğuma göre çok iyi bir talebe, büyük bir şairmiş. Bir de şu var: Onu her gördüğümde, şarkısını her duyduğumda, tir tir titriyor, telâşlanıyorum; babam onu tanır, duygularımı öğrenir diye korkuyorum. Hayatımda tek kelime konuşmadım onunla; buna rağmen, o kadar çok seviyorum ki, onsuz yaşayamıyorum. İşte hanımefendiciğim, sesini bu kadar beğendiğiniz müzisyen hakkında size söyleyebileceklerim bu kadar. Sırf sesinden bile, dediğiniz gibi katırcı bir oğlan değil, benim dediğim gibi kalplerin ve köylerin efendisi olduğunu anlayabilirsiniz."

Bunun üzerine Dorotea kızı binlerce kere öperek, "Daha fazla konuşmayın, Doña Clara," dedi; "daha fazla konuşmayıp yeni günü bekleyin. Ben Tanrı'nın, meselenizi, bu temiz başlangıcın hakettiği mutlu sona ulaşacak şekilde yürüteceğini umuyorum."

"Ah hanımefendiciğim!" dedi Doña Clara, "Nasıl bir mutlu son beklenebilir ki? Babası o kadar soylu ve zengin ki, benim, oğlunun karısı değil, hizmetçisi bile olamayacağımı düşünür. Babamdan gizli evlenmeyi ise, ben dünyada hiçbir şey için yapamam. Tek istediğim, bu delikanlının dönüp beni bırakması; belki onu görmeyince, gideceğimiz uzak yerlerde, şimdi hissettiğim acı biraz hafifler; her ne kadar, bu düşündüğüm çarenin, derdime ilâç olamayacağını bilsem de. Hangi şeytanın işi, ona karşı hissettiğim bu aşk nereden geldi, bilemiyorum; ben de, o da, çok genciz; hattâ zannederim aynı yaştayız, ben daha on altımı bitirmedim; babam gelecek Aziz Mikâil yortusunda bitireceğimi söylüyor."

Doña Clara'nın bu çocukça konuşmasını duyunca, Dorotea gülmeden edemedi ve dedi ki:

"Gecenin bitmesine çok az kaldı sanıyorum; biraz dinlenelim; Tanrı'nın izniyle sabah olduğunda her şeyi halledemeyecek kadar beceriksiz olacağımı sanmıyorum."

Bu sözlerden sonra sakinleşip sustular; handa büyük bir sessizlik

hüküm sürüyordu. Bir tek uyumayanlar, hancının kızıyla hizmetçisi Maritornes'ti. İkisi kafa kafaya verdiler, Don Quijote'yi kemiren düşünceleri ve hanın dışında, zırhlarını kuşanmış, at üzerinde nöbet tuttuğunu bildiklerinden, ona bir oyun oynamayı ya da hiç değilse saçmalıklarını dinleyerek biraz vakit geçirmeyi kararlaştırdılar.

Bütün handa, kıra açılan tek pencere yoktu; sadece, samanlıkta, samanları dışarı atmak için kullandıkları bir delik vardı. İki yarı-bakire, bu deliğe yerleştiler ve Don Quijote'nin atına binmiş, kargısına yaslanmış, arada bir, yüreği parçalanıyormuş gibi acıklı acıklı, derin derin iç çektiğini gördüler. Yumuşak, mesut, sevgi dolu bir sesle söylediği şu sözleri duydular:

"Ey sevgili Dulcinea del Toboso, güzelliğin doruğu, zekânın varabileceği en yüksek nokta, zarafet hazinesi, iffet timsali, dünyada var olan her türlü iyiliğin, namusun ve letafetin ülküsü! Şu anda zat-ı âliniz ne yapıyor acaba? Acaba, sırf sana hizmet etmek için, kendi isteğiyle bunca tehlikeye atılan zavallı şövalyen geliyor mu aklına? Ey üç yüzlü ışık topu, sen bana sevgilimden haber ver! Belki de şu anda onu seyrediyor, onun yüzünün parlaklığını kıskanıyorsundur; belki de o, şu anda görkemli sarayının bir galerisinde gezinerek ya da bir balkona göğsünü yaslamış, namusunu, soyluluğunu tehlikeye atmadan, zavallı kalbimin, onun uğruna çektiği bu işkenceyi nasıl azaltabileceğini, ıstırabımı nasıl ödüllendireceğini, merakımı nasıl dindireceğini, ölümüme hangi canla, hizmetlerime hangi mükâfatla karşılık vereceğini düşünüyor. Ey güneş, sen de şu anda, günü doğurup sevgilimi görmek üzere atlarını eyerliyor olmalısın; sana yalvarırım, onu görünce benim selâmımı söyle. Ama sakın onu görüp selâmladığında yüzünü öpeyim deme; öyle kıskanırım ki, senin, uğruna onca ter döktüğün, Tesalya ovalarında mı, Peneus'un kıyılarında mı, tam hatırlamıyorum, kıskançlıkla, aşkla kavrularak peşinden koştuğun o havaî, nankör dilberi kıskanmanı bile geçer."

Don Quijote acıklı konuşmasının bu noktasına geldiğinde, hancının kızı seslenip dedi ki:

" Zat-ı âlinizden rica ederim, buraya geliniz."

Bu sesi duyan Don Quijote, başını çevirdi ve o sırada en parlak halinde olan ayın ışığında, ona pencere gibi görünen delikten kendisine seslenildiğini farketti; üstelik de o hanın hayalindeki karşılığı olan şatoya yakışır, altın parmaklıklı bir pencereydi bu. Ve hemen o anda, çılgın hayalinde, güzel bakirenin, şatonun sahibinin kızının, tıpkı geçen sefer olduğu gibi onun aşkına karşı koyamayıp kendisini çağırdığı

canlandı. Bu düşünceyle, terbiyesizlik, kıymet bilmezlik etmiş olmamak için, Rocinante'nin dizginlerine asılarak deliğin önüne geldi ve iki kızı görüp dedi ki:

"Güzel hanımefendi, aşkınızı, arzularınızı, yüceliğinize ve asaletinize yaraşır bir karşılığın mümkün olamayacağı bir yöne sevketmiş olmanıza üzülüyorum. Bu zavallı gezgin şövalyeyi suçlamayın; aşk, onun, gördüğü anda ruhunun efendisi olan kişi dışında, kimseye iradesini teslim etmesine izin vermiyor. Beni affedin saygıdeğer hanımefendi ve odanıza çekilin; duygularınızı bana daha fazla belli ederek benim nankörce davranmama sebep olmayın. Bana olan sevginizle, aşkın kendisinden başka, size hizmet edebileceğim bir şey buluyorsanız bende, isteyin. Size, o uzaktaki tatlı düşmanım üzerine yemin ediyorum, isteğinizi derhal yerine getiririm; benden Medusa'nın yılan saçlarından bir tutam da isteyebilirsiniz, bir şişe içinde güneşin ışınlarını da."

Maritornes bu noktada söze girip, "Benim hanımının bütün bunlara ihtiyacı yok sayın şövalye," dedi.

"Öyleyse hanımınızın neye ihtiyacı var, akıllı nedime?" dedi Don Quijote.

"Sadece o güzel ellerinizden bir tanesine," dedi Maritornes. "Bu deliğe, namusunu büyük bir tehlikeye atarak, sırf bu arzusunu yatıştırmak için geldi; babası, yani efendim duysa, en azından bir kulağını keserdi."

"Öyle bir şey yapsın da göreyim!" diye cevap verdi Don Quijote. "Sevdalı kızının nazik bedenine el uzatıp bir babanın can verebileceği en korkunç şekilde ölmek istemiyorsa eğer, öyle bir şey yapmaktan kaçınacaktır."

Maritornes, Don Quijote'nin mutlaka onları kırmayıp elini uzatacağını düşündü ve ne yapacağını kafasında tasarlayarak delikten inip ahıra gitti. Ahırdan Sancho Panza'nın eşeğinin yularını alıp alelacele deliğine döndü; tam Don Quijote'nin, Rocinante'nin eyerine basıp deliğe uzandığı anda yetişti. Don Quijote, yaralı bakirenin bulunduğu kafesli pencere olarak hayal ettiği deliğe uzandı, elini verdi ve dedi ki:

"Hanımefendi, alın bu eli, daha doğrusu, dünyadaki bütün alçakların cellâdını; hiçbir kadının, bütün bedenime sahip olan kadının bile elinin değmediği bu eli alın. Onu size, öpün diye değil, sinirlerin bağlantılarına, kasların birleşmesine, damarların genişliğine bakın ve böyle bir ele sahip olan kolun kuvvetini tahmin edin diye veriyorum."

"Birazdan göreceğiz," dedi Maritornes.

Yulara bir akar düğüm atıp Don Quijote'nin bileğine geçirdi; delikten aşağı inip yuların ucunu samanlık kapısının sürgüsüne sıkıca bağladı. Bileğinde ipin sertliğini hisseden Don Quijote, dedi ki:

"Zat-ı âliniz elimi okşamıyor, rendeliyorsunuz âdeta. Ona bu kadar kötü muamele etmeyiniz; irademin size yaptığı kötülükte onun payı yok; öfkenizin tamamını bu küçücük şeyden çıkarmanız doğru olmaz. Bu kadar seven bir kalp, böyle acı bir intikam almamalı."

Ama Don Quijote'nin bu sözlerini duyan yoktu; Maritornes onu bağlar bağlamaz, iki kız gülmekten katılarak gitmişler, onu kurtulması mümkün olmayan bir şekilde asılı bırakmışlardı.

Don Quijote, daha önce de söylediğimiz gibi, Rocinante'nin üzerinde ayağa kalkmış, kolunu deliğe uzatmış, bileği kapının sürgüsüne bağlı haldeydi; Rocinante bir yana kıpırdayacak olursa kolundan asılı kalacağını düşünüp çok korkuyordu. Rocinante'nin sabrından ve sükûnetinden, bir asır boyunca kıpırdamadan durması beklenebileceği halde, en ufak bir hareket yapmaya cesaret edemiyordu.

Sonuçta, Don Quijote bağlı olduğunu, hanımların gittiğini anlayınca, bütün bunların yine büyü marifetiyle olduğunu hayal etti; geçen sefer de, aynı şatoda, katırcı denen o Magripli büyücü, pestilini çıkarmıştı. Kendi aptallığına, düşüncesizliğine lânet ediyordu; o şatodan ilk çıkışı o kadar kötü olduğu halde, ikinci kez gitme tehlikesini göze almıştı. Oysa her gezgin şövalye bilir ki, bir serüveni bir kere deneyip başaramamak, bu serüvenin kendisine değil, başkalarına ayrılmış olduğuna işaret eder; bu durumda da, aynı serüveni ikinci kere denemesine gerek yoktur. Bu arada kolunu çekip kurtulmaya çalışıyordu; ama öyle sağlam bağlanmıştı ki bütün denemeleri boşa gitti; tabii, Rocinante hareket eder korkusuyla dikkatli davranıyordu. Eyere oturmak istiyordu, ama mecburen ya ayakta duracak, ya elini koparacaktı.

Kâh hiçbir büyünün işlemediği Amadis'in kılıcına özendi; kâh kaderine lânet etti; kâh orada büyülenmiş kaldığı süre boyunca dünyada yaratacağı eksikliği kafasında abarttı; büyülenmiş olduğundan en ufak bir şüphesi yoktu. Kâh sevgili Dulcinea del Toboso'sunu hatırladı; kâh uykuya gömülmüş, eşeğinin semeri üzerine uzanmış, o sırada kendisini doğuran anayı bile hatırlamayan vefalı silâhtarı Sancho Panza'ya seslendi. Kâh bilge Lirgandeo'yla Alquife'den yardım istedi; kâh sevgili arkadaşı Urganda'yı imdada çağırdı. Sonunda şafak onu umutsuz, perişan, boğalar gibi kükrer halde buldu; günışığının derdine bir çare bulmasını beklemiyordu; büyülenmişti o; ebedî bir dertti bu. Rocinante'nin hiç kıpırdama-

dığını görmek, bu düşüncesini pekiştiriyordu; kendisinin ve atının, yıldızların kötü etkisi geçinceye veya daha bilge bir büyücü büyüyü bozuncaya kadar, böyle yemeden, içmeden durmak zorunda kalacaklarını düşünüyordu.

Ama bu düşüncesinde çok yanıldı; çünkü şafak daha yeni sökmüştü ki, hana giyim kuşamları gayet düzgün, eyerlerinde tüfekleriyle, dört tane atlı geldi. Henüz kapalı olan han kapısını sertçe yumrukladılar. Hâlâ olduğu yerde nöbet tutan Don Quijote bunu görünce, kibirli ve yüksek bir sesle dedi ki:

"Ey şövalyeler, silâhtarlar veya her kimseniz, bu şatonun kapısını çalmaya hakkınız yok; bu saatte ya içeridekilerin uyuduğu, ya da kapıların güneş bütün yeryüzünü aydınlatmadan önce açılmadığı besbelli. Uzaklaşın ve havanın aydınlanmasını bekleyin, o zaman kapının size açılması doğru olur mu, olmaz mı, karar verilir."

Adamlardan biri, "Bu hangi şeytanın şatosu ki böyle tören bekliyoruz?" dedi. "Siz hancıysanız, söyleyin de açsınlar kapıyı. Yolcuyuz; hayvanlarımıza arpa verip yola devam etmek istiyoruz; acelemiz var."

"Benim hancıya benzer bir yanım var mı sizce, beyler?" dedi Don Quijote.

"Neye benzer yanınız olduğunu bilemem," diye cevap verdi öteki; "ama hana şato diyerek saçmaladığınızı biliyorum."

"Burası şatodur," dedi Don Quijote; "üstelik bu ilin en önemli şatolarından biridir; içeride, eli hükümdar asâsı, başı taç görmüş kimseler bulunmaktadır."

"Tersi olsa daha iyi olurmuş," dedi yolcu; "başı asâ, eli taç görmüş olsa. Belki de içeride bir tiyatro kumpanyası vardır; onlar dediğiniz o asâları, taçları çok kullanırlar. Bence bu kadar küçük ve bu kadar sessiz bir handa, taca, asâya lâyık kimseler olamaz."

"Dünyayı pek az tanıdığınız belli," diye cevap verdi Don Quijote. "Gezgin şövalyelikte olabilecek şeylerden haberdar bile değilsiniz."

Diğer yolcular, arkadaşlarının Don Quijote'yle konuşmasından sıkılmışlar, tekrar kapıyı yumruklamaya başlamışlardı. Seslere hancı ve hattâ handaki herkes uyandı; hancı kalkıp kimin geldiğine bakmaya gitti. Bu arada, yolcuların atlarından biri, kulakları düşmüş, üzgün üzgün, kıpırdamadan havada asılı efendisine destek olan Rocinante'nin yanına gidip kokladı. Rocinante de, odundan gibi görünmekle birlikte etten kemikten olduğu için, mecburen huylanıp kendisini okşayan hayvanı kokladı. Azıcık hareket etmişti ki, Don Quijote'nin bitişik duran ayakları eyerden kaydı; kolundan asılı kalmasa, yere düşecekti.

O kadar acı çekiyordu ki, ya bileği kesiliyor, ya kolu kopuyor sandı. Yere o kadar yakındı ki, parmak uçları hafifçe yere değiyor, bu da onun için çok kötü oluyordu; çünkü ayaklarını toprağa basmasına çok az bir şey kaldığını hissederek, yetişebilmek için didiniyor, gerilebildiği kadar geriliyordu. Tıpkı makara işkencesi gören insanlar gibiydi; ayakları yere ne değer, ne değmez yükseklikte, biraz daha gerilseler yere yetişebilecekleri yanılgısıyla, parçalanırcasına gerinerek kendi acılarını artıran insanlar gibi.

KIRK DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Handaki görülmemiş olaylar devam eder

Sonunda Don Quijote öyle bir patırtı kopardı ki, hancı korku içinde, kimin böyle bağırdığını görmek için alelacele kapıyı açıp çıktı; dışarıdakiler de o tarafa yöneldiler. Aynı seslerle uyanan Maritornes, seslerin sebebini tahmin ederek samanlığa gitti; kimseye görünmeden, Don Quijote'yi tutan yuları çözüverdi. Don Quijote, kendisine doğru yaklaşarak nesi olduğunu, niye öyle bağırdığını soran hancı ve yolcuların gözü önünde, bir anda yere düştü. Tek kelime cevap vermeden yuları bileğinden çıkardı ve ayağa kalkıp Rocinante'nin üzerine bindi; kalkanını kucaklayıp kargısını destekledi ve kırda geniş bir daire çizerek dörtnala geri dönüp dedi ki:

"Bana haklı olarak büyü yapıldığını her kim iddia ederse, efendim Prenses Micomicona'nın izniyle kendisini yalanlar, itiraz eder ve amansız bir düelloya davet ederim."

Yeni yolcular, Don Quijote'nin sözlerine şaşırdılar; ama hancı onun Don Quijote olduğunu, ona aldırmamalarını, aklının yerinde olmadığını söyleyerek kendilerini bu şaşkınlıktan kurtardı.

Yolcular hancıya, hana on beş yaşlarında, katırcı oğlan kıyafetinde bir delikanlının gelip gelmediğini sordular; Doña Clara'nın sevgilisine tıpatıp uyan bir tarif verdiler. Hancı, han çok kalabalık olduğundan, sordukları çocuğu farketmediğini söyledi. Ama aralarından biri, hâkimi getiren arabayı görüp dedi ki:

"Mutlaka buradadır; takip ettiği söylenen araba bu; birimiz kapıda beklesin, diğerleri girip arasınlar; hattâ birimiz de hanı çepeçevre dolaşsa iyi olur; avlu duvarından kaçmasın."

"Tamam, öyle yaparız," dedi aralarından biri.

İkisi içeri girdiler, biri kapıda kaldı, öteki de hanın çevresini dolaşmaya gitti. Hancı bütün bunları görüyor, ne diye bu önlemleri aldıklarını kestiremiyordu; muhtemelen o tarif ettikleri delikanlıyı arıyorlardır diye düşündü.

Bu arada hava da aydınlanmaktaydı; hem bu yüzden, hem de Don Quijote'nin çıkardığı patırtı yüzünden, herkes uyanmış, kalkmaktaydı. Özellikle Doña Clara ve Dorotea, biri sevgilisinin bu kadar yakında olmasının heyecanıyla, öteki de onu görmeyi isteyerek, gece pek az uyuyabilmişlerdi. Dört yolcunun kendisine hiç aldırmadıklarını, cevap bile vermediklerini gören Don Quijote, öfkeden, hırstan kuduruyordu. Şövalyelik kuralları, verdiği sözü tamamlayıncaya kadar başka bir serüvene girişmemeye yemin etmiş, teminat vermiş bir gezgin şövalyenin, meşru olarak başka serüvene girmesine, girişmesine olanak tanısa, hepsine saldırır, istemeseler de cevap alırdı kendilerinden. Fakat Micomicona'yı krallığının başına getirinceye kadar başka bir serüvene girmenin doğru olmayacağını düşündüğünden, mecburen susup bekledi. Yolcuların aramaları bakalım ne sonuç verecekti. Aralarından biri, aradığı delikanlıyı, bir katırcı oğlanın yanında uykuda buldu; birilerinin onu arayacağını, hele hele bulacağını hiç beklemediği bir anda. Adam çocuğun kolundan çekip dedi ki:

"Doğrusu Señor Don Luis, bu kılığınız mevkiinize, bu yattığınız yatak da, annenizin sizi yetiştirme tarzına pek uygun."

Delikanlı mahmur gözlerini ovuşturup kolunu tutan adama uzun uzun baktıktan sonra babasının hizmetkârını tanıdı ve öyle korktu ki, uzun bir süre tek kelime konuşmadı; hizmetkâr da sözüne devam etti:

"Señor Don Luis, yapabileceğiniz tek şey var: uysallıkla eve dönmek. Tabii, efendimin, babanızın öbür dünyaya göçmesini istemiyorsanız eğer; sizin yokluğunuza o kadar üzülüyor ki, öyle olacağına hiç şüphe yok."

"Peki ama babam benim bu yolda, bu kıyafetle olduğumu nereden öğrenmiş?" dedi Don Luis.

"Tasarılarınızı açtığınız bir talebe söylemiş," dedi hizmetkâr. "Babanız yokluğunuz farkedildiğinde öyle üzülmüş ki, o da acımış. Bunu öğrenince babanız sizi aramaları için dört hizmetkârını görevlendirdi. Hepimiz hizmetinizdeyiz, babanıza böyle iyi bir haberle, sizi o kadar seven gözlerin karşısına sizinle gideceğimiz için, hayal edilemeyecek kadar mutluyuz."

"O benim isteğime ve Tanrı'nın emrine bağlı," diye cevap verdi Don Luis.

"Dönmeye razı olmaktan başka ne isteyebilirsiniz, Tanrı ne emredebilir? Başka bir şey mümkün olamaz ki."

İkisinin arasında geçen bu konuşmaların hepsini, Don Luis'in yanındaki katırcı oğlan duydu; yerinden kalkıp olanları Don Fernando, Cardenio ve diğerlerine haber vermeye gitti. Herkes giyinmişti; katırcı oğlan onlara adamın çocuğa *Don* dediğini, aralarında geçen konuşmaları, adamın çocuğu babasının evine geri götürmek istediğini, delikanlının dönmek istemediğini anlattı. Bu anlatılanlara, delikanlı hakkındaki diğer bilgileri, yani Tanrı'nın ona ne güzel bir ses bağışladığı da eklenince, hepsi kim olduğunu merak ettiler; hattâ çocuğa karşı zor kullanılıyorsa, yardım etmek istediler. Ve böylece, hâlâ hizmetkârlarıyla konuşup tartışmakta olan delikanlının yanına gittiler.

Bu arada Dorotea odadan çıktı; peşinden de telâş içinde Doña Clara geliyordu. Dorotea Cardenio'yu bir kenara çekip müzisyen oğlanla Doña Clara'nın hikâyesini kısaca anlattı. Cardenio da ona, babasının hizmetkârlarının oğlanı almaya geldiklerini, sesini pek alçaltmadan söyleyince, Clara da duydu. Bunun üzerine kendinden geçerek, yetişip yere düşmesini engelleyen Dorotea'nın kollarına yığıldı. Cardenio Dorotea'ya odaya dönmelerini, kendisinin her şeyi halletmenin bir çaresini arayacağını söyledi; kızlar da öyle yaptılar.

Don Luis'i aramaya gelmiş olan dört hizmetkâr, hanın içinde delikanlının çevresini sarmış, derhal, hiç vakit kaybetmeden dönüp babasını avutsun diye ikna etmeye çalışıyorlardı. O da, canını, şerefini, ruhunu teslim ettiği bir meseleyi halletmeden, kesinlikle dönemeyeceğini söyledi. Bunun üzerine, hizmetkârlar ısrar edip kesinlikle onsuz dönmeyeceklerini, istese de, istemese de götüreceklerini söylediler.

"Benim ancak ölümü götürebilirsiniz," dedi Don Luis. "Zaten nasıl götürürseniz götürün, ölümü götürmüş olacaksınız."

Bu arada, handaki diğer herkes de tartışmayı dinlemeye gelmişti; başta Cardenio, Don Fernando, arkadaşları, hâkim, rahip, berber ve artık kale nöbeti tutmaya gerek kalmadığına karar veren Don Quijote olmak üzere. Oğlanın hikâyesini bilen Cardenio, götürmek isteyenlere, çocuğu istemediği halde niye götürmek için ısrar ettiklerini sordu.

Aralarından biri cevap verdi:

"Bu delikanlının gidişiyle hayatını kaybetme tehlikesi geçiren babasını hayata kavuşturabilmek için ısrar ediyoruz."

Bunun üzerine Don Luis konuştu:

"Burada benim yaptıklarımın hesabının verilmesine gerek yok;

ben hürüm; canım isterse dönerim; istemezse, hiçbiriniz zorlayamazsınız beni."

"Sizi mantığınız zorlayacaktır," dedi adamlardan biri. "Eğer bu, zat-ı âliniz için yeterli değilse de, bizim yapmak üzere geldiğimiz ve yapmak zorunda olduğumuz şeyi yapmamız için yeterli olacaktır."

Bu sırada hâkim, "Şu işi başından sonuna bir öğrenelim," dedi.

Hâkimin komşusu olan adam, kendisini tanıyarak cevap verdi:

"Saygıdeğer hâkim, zat-ı âliniz bu delikanlıyı tanımadınız mı? komşunuzun oğlu; babasının evinden, zat-ı âlinizin de görebileceği gibi, mevkiine hiç yakışmayan bir kılıkta ayrıldı."

Bunun üzerine hâkim daha dikkatli bakıp delikanlıyı tanıdı ve kucaklayıp dedi ki:

"Señor Don Luis, sizi bu şekilde, mevkiinize hiç yakışmayan bu kılıkla dolaşmaya iten, ne gibi bir çocukluk veya hangi güçlü sebeptir?"

Delikanlının gözleri yaşlarla doldu ve tek kelime karşılık veremedi. Hâkim dört hizmetkâra merak etmemelerini, her şeyin yoluna gireceğini söyledi. Sonra Don Luis'in elinden tutup bir kenara çekti ve oraya niye geldiğini sordu.

O böyle sorular sorarken, han kapısından haykırışlar işitildi; sebebi de, o gece handa kalan yolculardan ikisinin, herkesin o dört adamın ne istediğini öğrenmekle meşgul olduğunu görüp, borçlarını ödemeden gitmeye kalkmış olmalarıydı. Başkalarının işlerinden çok kendi işiyle ilgilenen hancı, adamları kapıdan çıkarken yakaladı ve parasını istedi. Adamların kötü niyetini öyle sözlerle kınadı ki, adamlar da yumrukla karşılık verdiler. Öyle bir pataklamaya koyuldular ki, zavallı hancı avaz avaz bağırıp imdat istemek zorunda kaldı. Hancının karısıyla kızı, Don Quijote'den başka, işi olmayan, yardım edebilecek birini göremediler; hancının kızı Don Quijote'ye dedi ki:

"Saygıdeğer şövalye, Tanrı'nın size verdiği güçle zavallı babamı kurtarın lütfen. İki kötü adam, değirmende öğütür gibi dövüyorlar babamı."

Don Quijote buna ağır ağır, ciddî bir ifadeyle cevap verdi:

"Güzel hanımefendi, isteğinizi yerine getirmem şu anda mümkün değil; çünkü sonuçlandırmaya söz verdiğim bir serüveni bitirmeden, bir başkasına atılmam yasak. Ama size şu şekilde hizmet edebilirim: Koşup babanıza söyleyin, savaşı elinden geldiği kadar sürdürsün, kesinlikle teslim olmasın; ben bu arada Prenses Micomicona'dan, babanızı bu dertten kurtarmak için izin isteyeceğim; izin verirse, babanızı kurtaracağımdan emin olabilirsiniz."

"Vah başımıza gelenler!" dedi yakında duran Maritornes. "Zat-ı âliniz o izni alıncaya kadar, efendim öteki dünyaya göçmüş olacak."

"Hanımefendi, izin verin, sözünü ettiğim izni alayım," diye cevap verdi Don Quijote. "Ben izni aldıktan sonra, onun öteki dünyada olması önemli değil. Bütün dünya karşı gelse, kurtarırım onu oradan. En azından, onu öteki dünyaya yollayanlardan öyle bir intikam alırım ki, fazlasıyla memnun olursunuz."

Daha fazla konuşmayarak gidip Dorotea'nın önünde diz çöktü ve şövalyece, gezgince kelimelerle, majestelerinden, ciddî tehlike altında bulunan şato sahibinin yardımına koşup kurtarması için izin vermelerini rica etti. Prenses istediği izni hemen verdi; o da derhal kalkanını kavrayıp elini kılıcına atarak hanın kapısına seyirtti. İki yolcu hâlâ hancıyı dövmekteydiler; ama Don Quijote gelir gelmez şaşkın bir halde kaldı. Maritornes'le hancının karısı niye durduğunu sorup, efendilerine yardım etmesini söyledikleri halde, yerinden kıpırdamıyordu.

"Duruyorum," dedi Don Quijote, "çünkü silâhtarlara kılıç çekmem kurallara aykırı. Silâhtarım Sancho'yu çağırın buraya; bu savunma, bu intikam, ona düşüyor."

Bütün bunlar hanın kapısında oluyor, yumruklar, silleler giderek artıyor, hancının durumu kötüleşiyor, Maritornes, hancının karısı ve kızı da kızıyor, Don Quijote'nin korkaklığına ve biri efendisinin, biri kocasının, biri babasının ne duruma düştüğüne baktıkça, öfkeleniyorlardı.

Neyse, onu orada bırakalım; nasılsa kurtaracak biri bulunur; bulunamazsa da, kendine fazla güvenen, susup cezasını çeker. Biz elli adım geri gidip, bir kenarda Don Luis'e böyle yaya ve kötü bir kılıkta dolaşmasının sebebini sorarken bıraktığımız hâkime, delikanlının ne cevap verdiğine bakalım. Delikanlı bu soru üzerine hâkimin ellerine sımsıkı sarılıp kalbini büyük bir derdin sıkıştırdığını ifade etmek istercesine, bol bol gözyaşı dökerek dedi ki:

"Efendim, size bir tek şey söyleyebilirim, o da şu ki, Tanrı bizim komşu olup benim Señora Doña Clara'yı görmemi istediği anda, kızınız kalbimin efendisi oldu. Saygıdeğer efendim ve babam kabul ettiğim siz, mani olmazsanız, hemen bugün evlenmek istiyorum. Babamın evinden onun uğruna ayrıldım; bu kılığa onun uğruna girdim; nereye giderse peşinden gidebilmek için; hedefi izleyen ok, kuzey yıldızını izleyen denizci gibi. Kendisi benim duygularımla ilgili olarak, birkaç kere uzaktan ağladığımı görünce anlayabildiğinden faz-

lasını bilmiyor. Ailemin ne kadar zengin ve soylu olduğunu, benim tek vâris olduğumu biliyorsunuz efendim. Bunlar size, beni mutluluğa kavuşturmanız için yeterli sebep gibi görünüyorsa, lütfen beni hemen evlâtlığa kabul edin. Babam kendine ait düşüncelerle, benim bulduğum bu mutluluğu tasvip etmese de, olayları değiştirmek, insanların isteğinden çok zamana bağlıdır."

Âşık delikanlı bu sözleri söyledikten sonra sustu; hâkim, Don Luis'in düşüncelerini böyle akıllıca açıklamasına şaşırmış, bu anî ve beklenmedik olayda nasıl davranacağını bilemeyerek kararsız kalmıştı. Bu yüzden de çocuğa merak etmemesini, hizmetkârlarını bekletip o gün göndermemesini, böylece herkes için en iyi olacak çözümü düşünmeye vakit olacağını söylemekle yetindi. Don Luis zorla ellerine sarılıp öptü, hattâ gözyaşlarıyla yıkadı. Bu durumda, mermerden bir kalp bile yumuşardı; hâkim ise, akıllı bir adam olarak, bu evliliğin kızı için çok iyi olacağını anlamıştı. Yalnız, mümkünse bunu Don Luis'in babasının rızasıyla gerçekleştirmek istiyordu; babasının Don Luis'e bir unvan verilmesine çalıştığını biliyordu.

Bu arada yolcular hancıyla barışmışlar, Don Quijote'nin tehditlerinden çok, ikna edici, güzel sözleri sayesinde, hancıya istediği bütün parayı vermişlerdi. Don Luis'in hizmetkârları da, efendilerinin hâkimle konuşmasının sona ermesini ve bir karar vermesini bekliyorlardı ki, hiç uyumayan şeytan, o anda handan içeriye, Don Quijote'nin Mambrino'nun tolgasını aldığı, Sancho Panza'nın da, eşeklerinin semerlerini değiş tokuş ettiği berberin girmesini emretti. Berber eşeğini ahıra götürürken, semerin kimbilir neresini onaran Sancho Panza'yı gördü. Görür görmez de tanıyarak, büyük bir cüretle Sancho'nun üstüne atıldı, bağırmaya başladı:

"Vay hırsız bey, işte yakaladım sizi! Verin bakalım leğenimi, semerimi, çaldıklarınızın hepsini!"

Böyle birdenbire üstüne saldırıldığını görüp kendisine iftira edildiğini duyan Sancho, bir eliyle semeri tutup öteki eliyle berbere öyle bir sille indirdi ki, ağzını kan içinde bıraktı. Ama bu, berberin semeri elinden bırakmasına yetmedi; aksine öyle bir yaygara kopardı ki, handaki herkes gürültüye, kavgaya koştu. Şöyle bağırıyordu:

"Kral adına, adalet adına! Bu hırsız, bu yol kesen, malımı aldığı gibi canımı da almak istiyor!"

"Yalan!" dedi Sancho. "Ben yol kesen değilim; efendim Don Quijote bu ganimetleri hakkıyla savaşıp kazandı."

Don Quijote yakındaydı; silâhtarının, savunma ve saldırıdaki ba-

şarısını görmekten çok memnundu. Bundan böyle onu cesur bir adam olarak görecekti; şövalyelik tarikatına yakışır nitelikte olduğunu düşündüğünden, ilk fırsatta ona şövalyelik unvanı vermeye içinden ant içti. Berberin kavga sırasında söylediklerinden biri de şuydu:

"Beyler, Tanrı'nın benim canımı alacağı ne kadar kesinse, bu semerin benim olduğu da o kadar kesin; onu kendim doğurmuşçasına iyi tanırım. İşte eşeğim de ahırda, yalanım varsa o ortaya çıkarsın, üstüne bir koyun bakalım, tıpatıp uymazsa, ben de alçağın tekiyim. Bir şey daha var; onun çalındığı gün, bir de yepyeni, hiç kullanılmamış, pirinçten leğenimi de çaldılar; bir altın ederdi."

Don Quijote bu noktada tepkisiz kalamadı ve ikisinin arasına girip ayırdıktan sonra, gerçek ortaya çıkıncaya kadar kanıt olarak durması için, semeri yere koydu ve dedi ki:

"Saygıdeğer beyefendiler, bu zavallı silâhtarın içinde bulunduğu yanılgıyı açık seçik görebilirsiniz; kendisi, Mambrino'nun tolgası olan ve daima öyle kalacak olan şeye, leğen demektedir. Onu kendisinden savaşarak, hakkıyla kazandım ve meşru, gerçek sahibi oldum! Semer konusuna karışamam; tek söyleyebileceğim, silâhtarım Sancho'nun, yenilen bu alçağın atının koşumlarını alıp, kendisininkine takmak için benden izin istediği, benim izni verdiğim, onun da koşumları aldığıdır. Koşumların semere dönüşmüş olmasına gösterebileceğim tek sebep, her zamanki sebeptir: Şövalyeliğe ilişkin olaylarda, böyle dönüşümler görülür. Bunu ispat edebilmek için, Sancho evlâdım, koş bu zavallı adamın leğen dediği tolgayı al getir."

"Tanrı aşkına efendim," dedi Sancho, "zat-ı âlinizin söylediğinden başka kanıtımız yoksa, bu zavallı adamın koşumları ne kadar semerse, Malino'nun tolgası da o kadar leğendir!"

"Sen ne emrediyorsam onu yap!" dedi Don Quijote. "Bu şatodaki her şey de büyülü olamaz."

Sancho gidip leğeni aldı getirdi; Don Quijote leğeni görür görmez eline alıp dedi ki:

"Buyrun bakın beyefendiler; siz söyleyin, bu silâhtar, bunun söylediğim tolga değil de leğen olduğunu hangi yüzle söyleyebilir? Şövalyelik tarikatı adına yemin ederim ki, kendisinden aldığım tolga budur; hiçbir şeyi eksilmemiş, hiçbir fazlalık eklenmemiştir."

"Buna hiç şüphe yok," dedi bunun üzerine Sancho. "Çünkü efendim bunu kazandığından şu ana kadar bir tek savaşa katıldı; o da talihsiz forsaları hürriyetlerine kavuşturduğunda. Bu tolgaleğen olmasa, hali pek iyi olmazdı; çünkü o olayda sıkı taş yağmıştı."

KIRK BEŞİNCİ BÖLÜM

Mambrino'nun tolgası ve semerle ilgili şüphelerin ortadan kalkışı ve başka serüvenler, bütün gerçekliğiyle anlatılır

"Saygıdeğer beyefendiler," dedi berber, "ne diyorsunuz? Bu sayın baylar hâlâ bunun leğen değil, tolga olduğunu iddia ediyorlar."

"Aksini iddia eden çıkarsa," dedi Don Quijote, "şövalyeyse, yalanını itiraf ettiririm; silâhtarsa, bin kere itiraf ettiririm."

Bütün bunlara şahit olan bizim berberimiz, Don Quijote'nin saplantısını çok iyi bildiğinden, saçmalığı artırıp herkesi güldürmek isteyerek, diğer berbere şöyle dedi:

"Sayın berber, her kimseniz, şunu bilin ki, ben de aynı meslektenimdir; yirmi yılı aşkın süredir lonca üyesiyim ve berberlik mesleğinin bütün gereçlerini, tek tek, gayet iyi bilirim. Ayrıca, gençliğimde bir süre askerlik de yaptığımdan, tolganın, miğferin, siperliğin ve askerlikle, yani askerlerin zırhlarıyla ilgili diğer şeylerin ne olduğunu da bilirim. Ben naçizane fikrimi söyleyeyim: Şu karşımızda gördüğümüz, şu beyefendinin elinde gördüğümüz şey, berber leğeni olmadığı gibi, beyaz siyahtan, gerçek yalandan ne kadar uzaksa, leğen olmaktan o kadar uzaktır. Ayrıca şunu da söyleyeyim: Bu bir tolga olmakla birlikte, tam bir tolga da değildir."

"Tabii değil," dedi Don Quijote. "Yarısı eksik çünkü, çeneliği yok."

"Doğru," dedi, arkadaşı berberin niyetini anlamış olan rahip.

Cardenio, Don Fernando ve arkadaşları da onayladılar; hattâ hâkim bile, kafası Don Luis meselesiyle meşgul olmasa, oyuna katılacaktı; ama düşündüğü şeylerin ciddiyeti, kendisini o kadar meşgul ediyordu ki, bu şakalaşmalara pek dikkat etmiyordu.

"Yüce Tanrım!" diye haykırdı oyuna gelen berber. "Bunca şerefli insan, bunun leğen değil tolga olduğunu nasıl söyler, mümkün mü bu? Bu iş, ne kadar akıllı olursa olsun, koca bir üniversiteyi bile şaşırtır. Tamam! Bu leğen tolgaysa, bu semer de koşum olmalı, bu beyefendinin dediği gibi."

"Bana semer gibi görünüyor," dedi Don Quijote; "ama dediğim gibi, ben o meseleye karışmıyorum."

"Semer mi, koşum mu olduğunu Señor Don Quijote söyleyebilir,"

dedi rahip. "Şövalyeliğe ilişkin her şeyde, bütün bu beyler de, ben de, onu yetkili buluyoruz."

"Tanrı şahidimdir, sayın baylar," dedi Don Quijote, "bu şatoda kaldığım iki seferde de başıma öyle garip olaylar geldi ki, şatodaki herhangi bir şeye ilişkin bir soruya, kesin cevap vermeye cesaret edemem; çünkü bu şatoda her şeyin, büyüyle olup bittiği kanısındayım. İlk seferinde, şatoda bulunan bir Magripli büyücü, çok canımı sıktı; Sancho'nun da onun çömezleriyle başı derde girdi. Dün gece ise, böyle bir belâya nereden, nasıl düştüğümü anlayamadan, yaklaşık iki saat boyunca, tek kolumdan asılı kaldım. Kısacası, bu kadar karışık bir meselede fikrimi belirtmeye kalkmam, düşünüp taşınmadan karar vermeye benzer. Bunun tolga değil de leğen olduğu iddia edildiğinde, cevabımı verdim; ancak şunun semer mi, koşum mu olduğu konusunda, kesin hüküm vermeye cüret edemem. Siz saygıdeğer beyefendilerin değerli yargılarına bırakıyorum bunu. Sizler belki benim gibi şövalye unvanı taşımadığınız için, buradaki büyülerin de sizinle ilgisi yoktur, iradeniz hürdür; bu şatoyla ilgili olayları bana göründükleri gibi değil, gerçekte oldukları gibi algılayabilirsiniz."

Don Fernando, buna cevaben, "Hiç şüphe yok ki," dedi, "Don Quijote bu meseleyi tanımlamanın bize düştüğünü söylemekle, bugün çok güzel bir konuşma yapmış oldu. Sağlam bir karar olabilmesi için, bu beyefendilerin oylarını gizlice toplayıp, sonucu açık seçik bildireceğim."

Don Quijote'nin aklî durumundan haberdar olanlar için, bütün bunlar gülme malzemesiydi; ama haberdar olmayanlar, dünyanın en büyük saçmalığı olarak görüyorlardı; özellikle Don Luis'in dört hizmetkârı, Don Luis'in kendisi ve tesadüfen hana gelmiş bulunan, kolluk gibi görünen, gerçekten de öyle olan üç yolcu. En çaresiz durumdaki kişi ise, leğeni gözlerinin önünde Mambrino'nun tolgasına dönüşen, semerinin de şüphesiz, zengin at koşumlarına dönüşeceğini düşünen berberdi. Hepsi, Don Fernando'nun, tek tek herkese gidip oylarını almasına gülüyorlardı; gizlilik adına, kulaklarına fısıltıyla soruyordu, onca kavgaya sebep olan nâdide parçanın semer mi, koşum mu olduğunu. Don Quijote'yi tanıyanların oylarını aldıktan sonra, yüksek sesle dedi ki:

"Kardeşim, doğrusunu isterseniz, ben oy toplamaktan sıkıldım; çünkü kime sorduysam, hepsi bunun at, hattâ safkan at koşumu değil, eşek semeri olduğunu iddia etmenin, abes olduğunu söyledi. Yani boyun eğmekten başka çaremiz yok; çünkü siz ve eşeğiniz istemeseniz

de, bu semer değil, koşumdur. Ayrıca, siz de kendi görüşünüzü hiç iyi savunamadınız."

"Saygıdeğer beyler, eğer hepiniz yanılmıyorsanız, cehennemde yanayım!" dedi zavallı berber. "Bu bana nasıl koşum değil, semer gibi görünüyorsa, ruhum da Tanrı'nın karşısına öyle çıksın! Ama kral ne derse, kanun odur tabii, her neyse; inanın sarhoş değilim; bugün oruç açmadım; günah işlemek sayılmazsa."

Berberin saçma sapan konuşmaları da, Don Quijote'nin çılgınlıkları kadar güldürüyordu herkesi. Don Quijote bu sırada dedi ki:

"Artık herkesin kendi eşyasını alıp gitmesinden başka yapılacak bir şey kalmadı. Tanrı'nın verdiğini Aziz Petrus kutsasın."

Dört hizmetkârdan biri dedi ki:

"Eğer bu önceden tasarlanmış bir şaka değilse, burada bulunan bu kadar akıllı kişinin, nasıl olup da bunun leğen, şunun da semer olmadığını söylemeye cesaret edebildiklerini anlamıyorum. Ama öyle dediklerini, iddia ettiklerini de görünce, gerçeğin ve tecrübenin gösterdiği şeye bu kadar aykırı bir ısrarda, kimi muammalar olduğunu anlıyorum. Yemin ederim," dedi hizmetkâr ve bir küfür savurdu, "dünyada yaşayan insanların hepsi gelse, beni bunun berber leğeni, bunun da eşek semeri olmadığına inandıramaz."

"Bir katıra ait olabilir pekâlâ," dedi rahip.

"Farketmez!" dedi hizmetkâr. "Mesele o değil, mesele şu: semer mi, yoksa sizin dediğiniz gibi değil mi?"

İçeri giren kolluklardan biri, tartışmayı ve meseleyi duymuştu; öfkeyle söze karıştı:

"Babam nasıl babamsa, bu da semerdir; başka bir şey söyleyen de zom olmuş demektir."

"Alçakça yalan söylüyorsunuz," dedi Don Quijote.

Ve elinden hiç eksik etmediği kargısını kavrayarak, kafasına doğru öyle bir hamle yaptı ki, kolluk çekilmese, upuzun yere serilecekti. Kargı yerde paramparça oldu; arkadaşlarına kötü muamele edildiğini gören diğer kolluklar, seslerini yükseltip Santa Hermandad'a yardım çağrısında bulundular.

Kolluk kuvvetleri mensubu olan hancı, hemen koşup kısa değneğiyle kılıcını kaptı ve arkadaşlarının yanında yerini aldı. Don Luis'in hizmetkârları, o kargaşada ellerinden kaçmasın diye Don Luis'in çevresini sardılar. Hanın altının üstüne geldiğini gören berber, tekrar semerine el attı; Sancho da aynı şeyi yaptı. Don Quijote de elini kılıcına atıp kolluklara saldırdı. Don Luis hizmetkârlarına bağı-

rarak kendisini bırakmalarını, Don Quijote'ye ve onun tarafındaki Cardenio'yla Don Fernando'ya yardım etmelerini söylüyordu. Rahip sesleniyor, hancının karısı bağırıyor, kızı inliyor, Maritornes ağlıyordu; Dorotea'nın kafası karışmıştı; Luscinda afallamış, Doña Clara bayılmıştı. Berber Sancho'ya vuruyor, Sancho berberi pataklıyordu; Don Luis, hizmetkârlarından biri, kaçmasın diye kolundan tutmaya cüret edince, çenesine bir yumruk indirdi; adamın ağzı kan içinde kaldı. Hâkim onu koruyordu; Don Fernando, kolluklardan birini ayaklarının altına almış, boylu boyunca, keyfince çiğniyordu; hancı tekrar sesini yükseltip Santa Hermandad adına yardım istedi. Kısacası, bütün han, çığlıklara, haykırışlara, feryatlara, kargaşaya, korkuya, endişeye, felâkete, kılıç darbelerine, yumruklara, sopalara, tekmelere ve fışkıran kanlara boğulmuştu. Bütün bu karışıklığın, hengâmenin ve dolambacın ortasında, Don Quijote'nin hayalinde, Agramante'nin ordugâhındaki çatışmaya balıklama daldığı canlandı ve hanı çınlatan bir sesle dedi ki:

"Hepiniz durun! Hepiniz kılıçlarınızı kınlarına sokun! Hepiniz sakin olun! Hepiniz, sağ kalmak istiyorsanız, beni dinleyin!"

Bu haykırış karşısında herkes durdu; o da devam etti:

"Beyler, ben size bu şatonun büyülü olduğunu, içinde bir şeytan ordusunun barındığını söylememiş miydim? Bunu kanıtlamak için de, Agramante'nin ordugâhındaki çatışmanın nasıl aramızda geçtiğini kendi gözlerinizle görmenizi istiyorum. Bakınız, nasıl burada kılıç için, şurada at için, orada kartal için, ileride tolga için savaşılıyor; hepimiz savaşıyor, birbirimizi anlamıyoruz. Saygıdeğer Hâkim, lütfen buraya gelin; siz de lütfen, saygıdeğer Peder. Biriniz Kral Agramante olun, öbürünüz de Kral Sobrino; barıştırın bizi. Yüce Tanrı adına yemin ederim, burada bulunan bunca soylu insanın, böyle sudan sebeplerle birbirlerini öldürmeleri olur şey değil."

Don Quijote'nin dilini anlamayan ve Don Fernando, Cardenio ve arkadaşları tarafından hırpalanan kolluklar sakinleşmiyorlardı; berber sakinleşti, çünkü kavgada sakalı da, semeri de yolunmuştu; Sancho sadık bir silâhtar olarak, efendisi ağzını açtığı an emirlerine boyun eğmişti; Don Luis'in dört hizmetkârı da, sakinleşmemenin kendilerine bir yararı olmayacağını görüp sustular. Bir tek hancı, ikide birde hanı ayağa kaldıran o delinin terbiyesizliklerini cezalandırmak gerektiğinde ısrar ediyordu. Sonuç olarak, patırtı bir süreliğine durduruldu; karar gününe kadar semer koşum olarak, Don Quijote'nin hayalinde de, leğen tolga, han şato olarak kaldı.

Ortalık durulduktan, hâkim ve rahibin ikna etmeleri üzerine herkes barıştıktan sonra, Don Luis'in hizmetkârları tekrar, derhal kendileriyle gitmesi için ısrar etmeye koyuldular. O onlarla anlaşmaya çalışırken, hâkim de, Don Fernando, Cardenio ve rahiple, bu durumda ne yapması gerektiğini konuştu; Don Luis'in kendisine söylediği sözleri anlattı. Sonunda, Don Fernando'nun, kim olduğunu Don Luis'in hizmetkârlarına açıklayıp Don Luis'in kendisiyle birlikte Endülüs'e gitmesini istediğini söylemesi kararlaştırıldı; Endülüs'te, marki olan ağabeyi, Don Luis'i lâyık olduğu şekilde ağırlayacaktı. Don Luis'in, paramparça edilme pahasına da olsa, o sırada babasının karşısına çıkmayacağı gayet iyi biliniyordu. Dört hizmetkâr, Don Fernando'nun kim olduğunu ve Don Luis'in niyetini anlayınca, aralarında bir karara vardılar: Üçü dönüp olanları Don Luis'in babasına anlatacak, biri de kalıp Don Luis'e hizmet edecek, ötekiler dönünceye ya da babasının emirleri belli oluncaya kadar, yanından ayrılmayacaktı.

İşte o kavga gürültü, bu şekilde, Agramante'nin otoritesi ve Kral Sobrino'nun ihtiyatlılığı sayesinde yatıştı. Ancak, uyumun düşmanı ve barışın rakibi, aşağılandığını, alaya alındığını görüp hepsini bu karışıklığın içine sokmanın bir fayda sağlamadığını farkedince, şansını bir daha denemeye, yeni kavgalar ve huzursuzluklar yaratmaya karar verdi.

Bu arada kolluklar, savaştıkları adamların mevki sahibi olduklarını duyunca, sakinleşip kavgadan çekildiler; sonuç ne olursa olsun, kavgadan kendilerinin zarar göreceğini düşünmüşlerdi çünkü. Ama aralarından biri, Don Fernando'nun dövüp ayaklarıyla çiğnediği adam, yanındaki tutuklama emirlerinin arasında, Don Quijote'ninkinin de olduğunu hatırladı; Santa Hermandad, Sancho'nun çok haklı olarak korktuğu gibi, forsaları serbest bırakmış olmasından ötürü, Don Quijote'nin tutuklanmasını emretmişti.

Kolluk bunu düşünüp Don Quijote'nin tarife uyup uymadığına bakmak istedi; göğsünden bir parşömen çıkarıp aradığını buldu ve yavaş yavaş okumaya koyuldu; çünkü okuması pek kuvvetli değildi. Okuduğu her kelimede gözlerini Don Quijote'ye dikiyor, emirdeki tarifle Don Quijote'nin yüzünü karşılaştırıyordu; emirde tarif edilen adamın kesinlikle o olduğunu gördü. Emin olur olmaz da, parşömeni toparladı; sol eline emri alıp sağ eliyle Don Quijote'yi nefes aldırmamacasına yakasından yakalayarak haykırdı:

"Santa Hermandad adına yardım edin! Yardımı gerçekten istediğimi kanıtlamak için şu emri gösteriyorum; burada bu yol kesenin tutuklanması için emir veriliyor."

Rahip emri alıp okudu ve kolluğun bütün söylediklerinin doğru olduğunu, tarifin Don Quijote'ye tıpatıp uyduğunu gördü. Don Quijote ise, o pis haydutun kendisine kötü muamele ettiğini görünce, küplere binerek, vücudundaki kemikler gıcırdayarak, iki elinin bütün gücüyle kolluğun boğazına yapıştı. Kolluğun arkadaşları imdadına koşmasa, Don Quijote ellerini çekinceye kadar ölmüş olacaktı. Kendi görevini paylaşanların tarafında savaşmak mecburiyetinde olan hancı, hemen adamın yardımına koştu. Kocasının tekrar kavgaya karıştığını gören hancının karısı, tekrar çığlıklar atmaya başladı; bunun üzerine Maritornes ve hancının kızı da derhal ona katıldılar; Tanrı'dan, oradakilerden yardım istiyorlardı. Sancho, olanları görünce dedi ki:

"Yüce Tanrım, efendimin bu şatodaki büyülerle ilgili bütün söyledikleri doğruymuş! Burada huzur içinde bir saat geçirmek mümkün değil!"

Don Fernando kollukla Don Quijote'yi ayırdı ve birini yakasına, diğerini de boğazına sımsıkı yapışmış ellerden kurtardı. Ama kolluklar Don Quijote'yi tutuklamakta ısrarlarını sürdürüyorlar, bağlanıp kendilerine teslim edilmesi için yardım istiyorlardı herkesten; krala ve Santa Hermandad'a hizmet etmeleri gerekiyordu; onlar adına bu hırsızın, yol kesenin tutuklanmasına yardım etmelerini istiyorlardı tekrar. Don Quijote bu konuşmaları duyunca güldü ve büyük bir rahatlıkla dedi ki:

"Söyler misiniz, aşağılık, soysuz herifler: Siz zincire vurulmuş insanları hürriyete kavuşturmaya, esirleri kurtarmaya, zavallılara yardım etmeye, düşeni ayağa kaldırmaya, çaresizlere çare bulmaya, yol kesmek mi diyorsunuz? Ey reziller, siz, aşağılık, kıt zekânız yüzünden Tanrı'nın sizi aydınlatmamasına lâyıksınız; gezgin şövalyeliğin değerini anlayamazsınız; herhangi bir gezgin şövalyenin değil şahsına, gölgesine bile saygı göstermemekle ne büyük bir günah ve cehalet içine düştüğünüzü kavrayamazsınız! Ey haydut sürüsü, siz kolluk değil, Santa Hermandad'ın izniyle yol kesensiniz; söyler misiniz, benim gibi bir şövalyenin tutuklanma emrini imzalayan cahil kim? Gezgin şövalyelerin her türlü yargıdan muaf olduklarını, onların kanunlarının kılıç, mahkemelerinin cesaret, kurallarının irade olduğunu bilmeyen kim? Tekrar sorarım, bir gezgin şövalyenin, şövalyelik unvanını aldığı ve çetin şövalyelik mesleğine kendini adadığı gün elde ettiği imtiyaz ve muafiyetlere hiçbir soyluluk unvanının sahip olmadığını bilmeyen ahmak kim? Hangi gezgin şövalye serflik, rant, saray düğünü, kralın senyörlüğünü tanıma, karada veya nehirde geçiş vergisi vermiş-

tir? Hangi terzi, bir şövalyeye diktiği kıyafetin faturasını çıkarmıştır? Hangi şato sahibi, şatosunda ağırlayıp ücret almıştır? Hangi kral sofrasına oturtmamıştır? Hangi genç kız ona âşık olmamış, kendisini bütünüyle onun istek ve iradesine teslim etmemiştir? Son olarak da, dünyada bir tek gezgin şövalye var mıdır, olmuş mudur, olacak mıdır ki, karşısına çıkacak dört yüz kolluğa, tek başına dört yüz sopa indirecek cesarete sahip olmasın?"

KIRK ALTINCI BÖLÜM

Büyük kolluklar serüvenine ve sevgili şövalyemiz Don Quijote'nin müthiş yırtıcılığına dair

Don Quijote bu sözleri söylerken, rahip kollukları ikna etmeye çalışıyor, Don Quijote'nin şuurunun yerinde olmadığını, bunu yaptıklarından da, konuşmalarından da anlayabileceklerini, bu işi daha ileriye götürmelerine gerek olmadığını söylüyordu; çünkü tutuklayıp götürseler bile, deli olduğu için hemen bırakmaları gerekecekti. Buna cevaben, emri okuyan kolluk, görevinin Don Quijote'nin deliliğini yargılamak değil, üstlerinin emirlerini yerine getirmek olduğunu, tutuklandıktan sonra isterlerse üç yüz defa serbest bırakabileceklerini söyledi.

"Bütün bunlara rağmen," dedi rahip, "bu seferlik götürmeseniz olur; zaten anladığım kadarıyla kendisi de buna izin vermeyecek."

Sonuçta, rahip o kadar çok konuştu, Don Quijote de o kadar çok delilik yaptı ki, kollukların Don Quijote'nin şuurunun yerinde olmadığını kabul etmemeleri için, ondan daha deli olmaları gerekirdi. Böylece, sakinleşmelerinin daha doğru olacağına, hattâ hâlâ hınçla kavga etmekte olan berberle Sancho Panza'yı da barıştırmaya karar verdiler. Sonuçta, adaletin temsilcileri olarak onlar dâvaya bakıp hakemlik yaptılar ve her iki taraf da, tamamen olmasa bile, hiç değilse kısmen memnun oldu; semerler değiştirildi, kolanlarla başlıklar kaldı. Mambrino'nun tolgası meselesine gelince, rahip gizlice, Don Quijote'ye farkettirmeden leğene karşılık sekiz riyal verdi; berber de aldığına dair makbuz imzalayıp, bundan böyle asla dolandırılma dâvası açmayacağına yemin etti, âmin.

En önemli ve büyük kavgalar olan bu iki kavga yatıştırıldıktan sonra, geriye Don Luis'in hizmetkârlarından üçünün dönmeye, birinin de kalıp Don Fernando onu nereye götürmek isterse eşlik etmeye

razı olmaları kalıyordu. İyi tesadüfler ve daha iyi bir talih, artık engelleri kırıp handaki sevgililer ve kahramanlar lehine güçlükleri çözmeye başladığı için, işi sonuna kadar götürüp herkesi mutlu etmek istedi; hizmetkârlar Don Luis ne istiyorsa razı oldular. Doña Clara buna o kadar memnun oldu ki, o sırada yüzüne kim baksa, ruhundaki sevinci görürdü.

Süreyya, gördüğü olayları pek iyi anlamadığı halde, sezgileriyle bir üzülüyor, bir seviniyordu; herkesin yüzünde gördüğü ifadelere uygun şekilde duygulanıyordu; özellikle de, gözlerini hiç ayırmadığı, kalbinin efendisi olan İspanyol'unun. Rahibin berbere verdiği tazminatı gözden kaçırmamış olan hancı, Don Quijote'den masraflarının ve tulumlarla şarabın uğradığı zararın karşılığını istedi; son meteliğine kadar hepsi ödenmeden ne Rocinante'nin, ne de Sancho'nun eşeğinin handan çıkamayacağına yeminler etti. Rahip ortalığı yatıştırdı; hâkim de büyük bir iyi niyetle ödemeyi teklif ettiği halde, Don Fernando masrafı ödedi. Herkes o kadar memnun ve huzurluydu ki, han artık Don Quijote'nin dediği gibi Agramante'nin ordugâhındaki anlaşmazlığı değil, Octavius döneminin barış ve sükûnetini hatırlatıyordu. Bunların hepsi için, sayın rahibin iyi niyetiyle müthiş hatipliğine ve Don Fernando'nun eşsiz cömertliğine şükredilmesi gerektiğinde, herkes birleşti.

Don Quijote kendini serbest bulup silâhtarınınki dahil bunca kavgadan kurtulduğunu görünce, başladığı yolculuğa devam edip özel olarak seçildiği, çağrıldığı büyük serüveni tamamlamasının iyi olacağını düşündü. Ve böylece, büyük bir kararlılıkla gidip Dorotea'nın önünde diz çöktü. Dorotea, ayağa kalkmadan tek kelime etmesine izin vermeyince, Don Quijote de onun emrini yerine getirmek için ayağa kalktı ve dedi ki:

"Güzel hanımefendi, herkesin bildiği bir atasözü vardır: Çalışkanlık, iyi talih doğurur. Tecrübe de, birçok ciddî olayda ısrarın, şüpheli bir meseleyi mutlu bir sonla noktalandırdığını göstermiştir. Ancak, bu gerçeğin en açık şekilde göründüğü savaşa ait meselelerde, hız, düşmanın tasarılarının önüne geçerek, daha rakip savunmaya geçmeden, zaferin kazanılmasını sağlar. Yüce, soylu hanımefendi, bütün bunları, bu şatoda bulunmamızın bize artık bir yarar sağlamayacağını düşündüğüm için söylüyorum. Hattâ bir gün farkedeceğimiz şekilde, çok zararlı olabilir. Kim bilebilir, ya düşmanınız olan dev, gizli ve çalışkan casuslar sayesinde, benim kendisini mahvedeceğimi haber almışsa? Zaman da imkân tanıyacağından, benim gayretlerim,

yorulmaz bileğimin gücü etkisiz kalacak şekilde, alınması mümkün olmayan bir kaleye kendini kapatırsa? Kısacası, sevgili hanımefendi, dediğim gibi biz çalışkanlığımızla onun tasarılarının önüne geçelim ve sonra başarıya doğru yol alalım. Zat-ı âliniz istediği zaman bu başarıya ulaşmamız, benim rakibinizle karşılaşmama bağlıdır sadece."

Don Quijote sustu, daha fazla bir şey söylemedi. Büyük bir sükûnetle, güzel prensesin cevabını bekledi. Prenses, hükümdarlara ve Don Quijote'nin üslûbuna yakışır bir tavırla, şöyle cevap verdi:

"Saygıdeğer şövalye, bu büyük felâket karşısında bana yardım etmeye bu kadar istekli olduğunuz için size teşekkür ederim; görevi, arzusu, öksüzlere, muhtaçlara yardım etmek olan bir şövalyeye yakışır şekilde davrandınız. Tanrı'ya dua ediyorum, sizin de, benim de isteklerimiz gerçekleşsin; o zaman bu dünyada değer bilen kadınlar olduğunu göreceksiniz. Yola çıkma konusuna gelince, derhal çıkılsın. Sizin isteğiniz, benim de isteğimdir; siz nasıl isterseniz, öyle emredin. Şahsımın korunmasını, krallığımın geri alınmasını sizin ellerinize teslim ettikten sonra, bilgeliğinizin emirlerine karşı gelemem."

"Tanrı'nın izniyle," dedi Don Quijote, "bir hanımefendi benim karşımda kendini altçaltmışsa, bu imkânı kaçırmayıp onu kaldırmalı, vârisi olduğu tahta oturtmalıyım. Yola derhal çıkılsın, çünkü tehlikenin büyüğü gecikmektir deyişi, yola çıkma isteğimi kamçılamakta. Beni korkutacak, ürkütecek bir tehlike, ne Tanrı tarafından yaratılmış, ne cehennemde görülmüş olduğuna göre, Sancho, sen Rocinante'yi eyerleyip eşeğini ve kraliçenin küheylânını hazırla; şato sahibiyle ve bu beylerle vedalaşalım ve hemen harekete geçelim."

Her şeyi izlemiş olan Sancho, başını iki yana sallayarak dedi ki:

"Ah efendim, efendim, hanımlardan özür dileyerek söylüyorum, köydeki belâ dedikoduyu geçmiş gerçekten de."

"Sen ne diyorsun, hangi köyde, hattâ dünyanın hangi şehrinde benim aleyhimde dedikoduya yol açacak bir belâ olabilir, sersem?"

"Kızacaksanız susayım," dedi Sancho. "Susarım; iyi bir silâhtar, iyi bir hizmetkâr olarak efendime söylemem gereken şeyleri gizlerim."

"Ne istiyorsan söyle," dedi Don Quijote. "Yeter ki söyleyeceklerin beni korkutmaya yönelmesin. Sen korkuyorsan, ona göre hareket edersin; ben korkmuyorum, ona göre hareket ediyorum."

"Hey ulu Tanrım, mesele bu değil," dedi Sancho. "Benim kesin olarak bildiğim bir şey var: Büyük Micomicon krallığının kraliçesi olduğunu söyleyen bu hanım, benim annem ne kadar kraliçeyse, o

kadar kraliçe. Çünkü gerçekten kraliçe olsa, biri kafasını çevirdiği an, köşede bucakta, aramızdakilerden biriyle öpüşüp koklaşmazdı."

Sancho'nun sözleri üzerine Dorotea kıpkırmızı kesildi; çünkü kocası Don Fernando bazen, diğerlerinden gizli olarak, sevgisinin hakettiği mükâfatın bir kısmını, dudaklarıyla almıştı. Sancho da bunu görmüş ve bu pervasızlığın, böyle büyük bir kraliçeye değil, kibar bir fahişeye yakıştığını düşünmüştü. Dorotea Sancho'ya tek kelime cevap veremedi, vermek istemedi; konuşmasını sürdürmesine izin verdi. Sancho sözlerine şöyle devam etti:

"Şunun için söylüyorum efendim: O kadar yollar gittikten, kötü geceler, daha da kötü günler geçirdikten sonra, bizim gayretlerimizin meyvesini bu handa eğlenen kişi toplayacaksa, Rocinante'yi eyerleyip eşeğe semer vurmak, küheylânı hazırlamak için acele etmem gerekmiyor; sakin sakin otursak daha iyi; orospular çalışsın, hep birlikte yiyelim."

Yüce Tanrım! Don Quijote silâhtarının bayağı konuşmalarını duyunca öyle bir öfkelendi ki! Öyle sinirlendi ki, boğuk sesle, kekeleyerek, gözlerinden alevler fışkırarak, şöyle dedi:

"Ey alçak rezil, terbiyesiz, ahlâksız, cahil, ağzı bozuk, küfürbaz, küstah, dedikoducu, iftiracı herif! Demek benim ve bu soylu hanımefendilerin huzurunda böyle kelimeler kullanmaya, karmakarışık zihnine böyle ahlâksızlıklar, cüretkârlıklar yerleştirmeye cesaret ediyorsun ha? Yıkıl karşımdan, hilkat garibesi, yalan kumkuması, sahtekârlık mucidi, edepsizlik uzmanı, kötülük makinesi, iftira çığırtkanı, hükümdarlara gösterilecek saygının düşmanı! Yıkıl, bir daha çıkma karşıma, gazabımdan kork!"

Bunları söyleyip kaşlarını çattı, yanaklarını şişirdi, dört bir yana baktı ve sağ ayağını hızla yere vurdu; bütün bunlar, göğsünü kavuran gazabın işaretleriydi. Bu sözler ve öfkeli tavırlar karşısında, Sancho öyle utandı, öyle korktu ki, o an ayaklarının altındaki yer yarılıp onu yutsa, sevinecekti. Sırtını dönüp efendisinin öfkeli huzurundan çekilmekten başka yapacak bir şey bulamadı. Ama Don Quijote'nin mizacını gayet iyi anlamış olan akıllı Dorotea, gazabını yatıştırmak için dedi ki:

"Saygıdeğer Mahzun Yüzlü Şövalye, vefalı silâhtarınızın söylediği saçmalıklara üzülmeyin. Belki de tamamen dayanaksız konuşmamıştır; herhangi birine haksız suçlamalarda bulunacağını da, sağduyusundan, Hıristiyan vicdanından bekleyemeyiz. Bu sebeple şuna hiç kuşku duymadan inanmamız gerekir ki, bu şatoda, sizin de söylediğiniz gibi sayın şövalye, her şey büyüyle olup bittiğinden, belki Sancho

bu şeytanî yoldan, söylediği, benim ahlâkımı müthiş lekeleyen şeyi görmüş olabilir."

Bunun üzerine Don Quijote, "Her şeye kadir Tanrı adına yemin ederim," dedi, "majesteleri çok doğru söylediniz. Bu günahkâr Sancho'nun karşısına fesat bir hayal çıkmış, büyü haricinde görünmesi mümkün olamayacak bir şey görmesine sebep olmuş. Ben de bu zavallının iyi yürekliliğini, saflığını gayet iyi bilirim; kimseye iftira etmeyeceğini de bilirim."

"Evet, öyle; öyle de olacak," dedi Don Fernando. "Bu yüzden de Señor Don Quijote, sizin kendisini affedip, bu görüntüler yüzünden aklını kaybetmeden, itibarını iade etmeniz gerekiyor; *sicut erat in principio.*[1]"

Don Quijote affettiğini söyleyince rahip gidip Sancho'yu aldı. Sancho büyük bir alçakgönüllülükle gelip diz çökerek, efendisine elini uzatmasını rica etti; efendisi de elini uzatıp öptürdükten sonra, hayır duasını verdi ve dedi ki:

"Evlâdım Sancho, sana daha önce çok kereler söylemiş olduğum gibi, bu şatoda her şeyin gerçekten büyüyle olup bittiğini şimdi iyice anlayacaksın."

"Ben de öyle düşünüyorum," dedi Sancho. "O battaniye olayı hariç; o sıradan bir olaydı."

"Sen beni dinle, değildi," dedi Don Quijote. "Öyle olsaydı, ben o zaman, hattâ şimdi, senin intikamını alırdım. Ama uğradığın hakaretin intikamını alabileceğim birini, ne o zaman görebildim, ne de şimdi görüyorum."

Herkes battaniye olayının ne olduğunu merak edince, hancı baştan sona anlattı. Sancho Panza'nın havada uçuşuna herkes epeyce güldü; efendisi tekrar büyü olduğunda ısrar etmese, Sancho çok utanacaktı. Yine de Sancho'nun çılgınlığı hiçbir zaman, kendisini, efendisinin dediği gibi hayal edilmiş hayaletlerin değil, etten kemikten insanların hoplattığının, hiçbir yanılgıya yer bırakmayan, ispatlanmış bir gerçek olmadığına inanabileceği bir noktaya gelmedi.

O seçkin topluluğun hana gelmesinin üzerinden iki gün geçmişti; artık yola çıkma zamanı geldiğine karar verip, şöyle bir yol çizdiler: Dorotea'yla Don Fernando, Don Quijote'yle birlikte, Kraliçe Micomicona'nın kurtarılması bahanesiyle köyüne gitme zahmetine katlanmadan, rahiple berber Don Quijote'yi istedikleri gibi köyüne götürecekler, çılgınlığının çaresini memleketinde arayacaklardı.

1) Başlangıçta olduğu gibi.

Tesadüfen oradan geçmeye karar veren bir öküz arabacısıyla, Don Quijote'yi şu şekilde götürmesi için anlaştılar: Çapraz sopalardan, Don Quijote'nin rahatlıkla sığabileceği büyüklükte, kafes benzeri bir şey yaptılar. Sonra Don Fernando'yla arkadaşları, Don Luis'in hizmetkârlarıyla kolluklar, hancı, yani hepsi, rahibin talimatıyla yüzlerini örtüp şu veya bu şekilde kılık değiştirdiler; amaç, Don Quijote'ye, handa bulunanlardan farklı kimseler gibi görünmeleriydi.

Bu işi tamamladıktan sonra, gayet sessizce, Don Quijote'nin, geçirdiği çarpışmaların yorgunluğunu atmak üzere uyuduğu yere geldiler. Böyle bir olaya ihtimal bile vermeyerek uyumakta olan Don Quijote'nin yanına yaklaşıp, sımsıkı tuttuktan sonra, ellerini ve ayaklarını güzelce bağladılar. Öyle ki, sıçrayarak uyandığında hiç kıpırdayamadı, karşısındaki bunca yabancı yüze şaşırıp kalmaktan başka bir şey yapamadı. Sonra, hep hareket halindeki sapkın hayalinde canlanan şeyi kavradı; karşısındakilerin, o büyülü şatonun hayaletleri olduklarını düşünüp kendisine de büyü yapılmış olduğundan hiç kuşkusu kalmadı; çünkü ne kıpırdayabiliyor, ne kendini savunabiliyordu. Her şey, bütün bu olayı tasarlayan rahibin düşündüğü şekilde olmuştu. Hazır bulunanlar arasında bir tek Sancho'nun aklı yerinde ve kendi halindeydi. O da, efendisiyle aynı hastalığı paylaşmasına pek az kaldığı halde, bütün o maskeli insanların kim olduklarını anlayabildi; ama ağzını açmaya cesaret edemeyerek efendisine saldırılmasının, bağlanmasının sonu nereye varacak diye bekledi. Efendisi de tek kelime konuşmuyor, bu talihsizliğin nereye varacağını merak ediyordu. Şuraya vardı: Kafesi oraya getirip Don Quijote'yi içine kapattılar; kalasları kolayca yıkılmayacak şekilde, sağlamca çiviilediler.

Kafesi omuzlarına alıp odadan çıkarlarken, ürkütücü bir ses işitildi. Berber –semerin sahibi değil, öteki berber– elinden geldiğince korkunç bir sesle, dedi ki:

"Ey Mahzun Yüzlü Şövalye! Bu içine kapatıldığın hapis seni üzmesin; çünkü müthiş cesaretinle giriştiğin serüveni daha önce bitirebilmen için, böylesi daha uygun. Bu serüven, La Mancha'nın öfkeli aslanıyla El Toboso'nun beyaz güvercini bir araya geldikten, gururlu boyunlarını, evliliğin tatlı boyunduruğuna alçakgönüllülükle geçirdikten sonra bitecek. Bu görülmemiş birleşmeden dünyaya gelecek olan cesur yavrular, yiğit babalarının şaha kalkışını taklit edecekler. Bu da, kaçak *nympha*nın takipçisi, her zamanki hızlı koşusuyla, parlak burçları iki defa ziyaret etmeden önce olacaktır. Sana gelince, ey dünyada kılıç kuşanmış, sakal uzatmış, burnu koku almış silâhtarların en

soylusu, en itaatkârı! Gezgin şövalyeliğin en iyi temsilcisinin, gözlerinin önünde bu şekilde götürülmesi, seni mutsuzluğa ve umutsuzluğa sevketmesin. Yakında, dünyanın yaratıcısı isterse, kendini o kadar yüksek ve üstün bir mevkide bulacaksın ki, kendini tanıyamayacaksın; sevgili efendinin sana verdiği sözler boşa çıkmayacak. Seni bilge Mentironiana[2] adına temin ederim ki, senin de göreceğin gibi, ücretin ödenecek. Yiğit ve büyülenmiş şövalyenin adımlarını izle; ikinizin de kalacağı yere senin de gitmen, yerinde olur. Daha fazla bir şey söylemem yasak olduğundan, Tanrı'ya emanet olun; ben bildiğim yere dönüyorum."

Kehanetin sonuna geldiğinde berber sesini önce yükseltip sonra öyle yumuşak bir şekilde düşürdü ki, oyundan haberdar olanlar bile, neredeyse duyduklarının gerçek olduğuna inanacaklardı.

Don Quijote kehaneti duyunca teselli buldu; çünkü anlamını derhal, kesin olarak kavradı. Sevgili Dulcinea del Toboso'suyla, kutsal ve gerekli evlilik bağıyla birleşeceğine ve bu mutlu birleşmeden çıkan yavruların, yani çocuklarının, La Mancha'ya ebedî şöhret kazandıracaklarına söz verildiğini anladı. Buna kesinlikle inanarak sesini yükseltti; önce derin bir iç geçirdikten sonra dedi ki:

"Ey sen, kim olursan ol, bana çok güzel kehanetlerde bulundun! Sana yalvarırım, benim meselelerimle ilgilenen bilge büyücüden benim adıma rica et, bana burada yapılan eşsiz, mutlu vaatlerin gerçekleştiğini görmeden, bu götürüldüğüm hapiste telef olmama izin vermesin. Öyle olursa, hapisteki acılarımı şeref, beni bağlayan bu zincirleri ferahlık, beni yatırdıkları bu yatağı da sert bir savaş alanı değil, yumuşak bir yatak, kutlu bir döşek sayacağım. Silâhtarım Sancho Panza'nın tazmin edilmesine gelince, iyiliğine ve dürüstlüğüne güveniyor, iyi veya kötü zamanda beni terk etmeyeceğini biliyorum. Onun veya benim talihsizliğimiz yüzünden kendisine vaat ettiğim cezireyi veya bunun dengini veremezsem, hiç değilse ücreti geçerli olacak. Çünkü hazırlamış olduğum vasiyetnamemde, kendisine, sayısız iyi hizmetlerine lâyık olmasa da, benim imkânlarıma uygun bir karşılık verilmesini öngördüm."

Sancho Panza efendisinin önünde büyük bir nezaketle eğilip, iki elini birden öptü; ikisi birbirine bağlı olduğundan, tek elini öpemezdi.

Sonra hayaletler, kafesi omuzlarına alıp öküz arabasına yerleştirdiler.

2) *mentira*: yalan

KIRK YEDİNCİ BÖLÜM

La Mancha'lı Don Quijote'ye yapılan tuhaf büyüye ve başka ilginç olaylara dair

Don Quijote kafesin içinde öküz arabasına bindirildiğini görünce, dedi ki:

"Gezgin şövalyelerle ilgili çok sayıda ciddî kitap okudum; ama büyü etkisindeki bir şövalyenin bu şekilde, bu tembel, ağır hayvanların vaat ettiği sürede götürüldüğünü asla ne okudum, ne gördüm, ne de işittim. Büyü etkisindeki şövalyeler, daima havadan, inanılmaz bir hızla, koyu ve karanlık bir bulutun içerisinde, bir ateş arabasında veya kartal başlı bir atın ya da ona benzer bir hayvanın üzerinde götürülürler. Şimdi beni tutmuş bir öküz arabasında götürüyorlar; Tanrı yardım etsin, kafam karıştı! Ama belki de bizim çağımızda şövalyelik ve büyü, eskilerden farklı bir yol izlemek zorundadır. Şu da mümkün: Nasıl ben dünyada yeni bir şövalyeysem, unutulmuş maceracı şövalyelik mesleğini canlandıran ilk şövalyeysem, farklı büyü çeşitleri ve büyü etkisindekileri taşımanın farklı yolları da, yeni icat edilmiş olabilir. Ne diyorsun buna, oğlum Sancho?"

"Ne dediğimi bilmiyorum," diye cevap verdi Sancho. "Gezginlik kitaplarını zat-ı âliniz gibi okumadım ben. Ama yine de korkmadan yemin ederim ki, şu giden hayaller hiç mi hiç Katolik değil."

"Katolik mi? Aman Tanrım!" dedi Don Quijote. "Nasıl Katolik olsunlar? Onların hepsi, bu işi yapıp beni bu hale sokmak için hayalî bedenler edinmiş şeytanlar. Bu gerçeği anlamak istiyorsan, elle, dokun onlara, havadan başka bedenleri olmadığını, görüntüden başka bir şey olmadıklarını göreceksin."

"Yemin ederim efendim," dedi Sancho, "dokundum ben onlara. Şu çabuk çabuk yürüyen şeytan, oldukça etli butlu; şeytanların duyduğum özelliklerinden çok farklı bir özelliği daha var: Bütün şeytanların kükürt ya da başka kötü kokuları olduğu söylenir; ama bu, yarım fersahtan amber kokuyor."

Sancho bunları, büyük bir senyör olduğundan, muhtemelen dediği gibi kokan Don Fernando için söylüyordu.

"Buna şaşırma, dostum Sancho," dedi Don Quijote. "Şunu bil ki, şeytanlar çok bilgilidir. Koku yaysalar bile, kendi kokuları yoktur; çünkü onlar ruhtur. Kokuları varsa da, iyi bir koku olamaz, kötü, pis bir kokuları olabilir ancak. Sebebi de şu: Onlar nerede olurlarsa ol-

sunlar, cehennemi beraberlerinde taşıdıklarından ve işkenceleri hiçbir şekilde hafiflemediğinden, güzel koku da hoşa giden, mutluluk veren bir şey olduğundan ötürü, onların güzel bir kokuları olması mümkün değildir. Sana bu sözünü ettiğin şeytan, amber kokuyor gibi geliyorsa, ya sen yanılıyorsun, ya da o seni kandırmaya, şeytan olmadığına inandırmaya çalışıyor."

Efendiyle hizmetkârı arasında bütün bu konuşmalar geçtikten sonra, Don Fernando'yla Cardenio, gerçeğe epeyce yaklaşmış olan Sancho'nun her şeyi anlamasından korkup, bir an önce yola çıkılmasına karar verdiler. Hancıyı bir kenara çekip Rocinante'yi eyerlemesini, Sancho'nun eşeğine semer vurmasını söylediler; hancı da bunları büyük bir hızla yaptı.

Bu arada rahip, belli bir günlük ücret karşılığında, kendisine köye kadar eşlik etmeleri için, kolluklarla anlaşmıştı. Cardenio, Rocinante'nin eyerinin bir yanına kalkanı, öbür yanına leğeni astı ve işaretlerle, Sancho'ya eşeğine binmesini ve Rocinante'nin dizginlerini tutmasını emretti. Arabanın iki yanına da tüfekli ikişer kolluk yerleştirdi. Araba tam yola çıkmadan, hancının karısı, kızı ve Maritornes, Don Quijote'yle vedalaşmak üzere çıktılar; başına gelen felâkete ağlayıp üzülürmüş gibi yapıyorlardı. Don Quijote onlara şöyle dedi:

"Ağlamayın, iyi yürekli hanımefendiler; bütün bu felâketler, benim icra ettiğim mesleğin birer parçasıdır. Bütün bu belâlar başıma gelmese, kendimi ünlü bir gezgin şövalye saymazdım; pek şan şöhret yapamamış şövalyelerin başına asla böyle şeyler gelmez; çünkü yeryüzünde kimse onları hatırlamaz. Oysa yiğit şövalyelerin başına gelir böyle olaylar; çünkü fazilet ve cesaretlerini kıskanan birçok prensler ve başka şövalyeler vardır; bunlar da kötü yollardan, iyileri yok etmeye çalışırlar. Ama bütün bunlara rağmen, fazilet o kadar güçlüdür ki, tek başına, Zerdüşt'ün icat ettiği bütün büyülere rağmen, her badireden galip çıkacak ve güneşin göğü aydınlattığı gibi yeryüzüne ışık saçacaktır. Güzel hanımefendiler, dikkatsizliğimden ötürü size karşı herhangi bir kabalıkta bulunduysam, beni affedin; çünkü bilerek ve isteyerek yaptığım görülmemiştir. Tanrı'ya dua edin, kötü niyetli bir büyücünün beni tıktığı bu hapisten beni kurtarsın. Kurtulduğum takdirde, bu şatoda bana bağışladığınız lütufları unutmayıp, hakettiğiniz şekilde size teşekkür, hizmet ve mukabele edeceğim."

Şatonun hanımlarıyla Don Quijote arasında bu konuşma geçerken, rahip ve berber, Don Fernando ve arkadaşlarıyla, yüzbaşı ve kardeşiyle, bütün o mutlu hanımlarla, özellikle Dorotea ve Luscinda'yla

vedalaştılar. Hepsi birbirleriyle kucaklaştılar ve haberleşmeye karar verdiler. Don Fernando rahibe, Don Quijote'nin durumunu haber vermek için nereye yazması gerektiğini söyledi; bu konuda haber almaktan büyük bir mutluluk duyacağını belirtti. Kendisi de, hoşuna gideceğini sandığı her şeyden, rahibi haberdar edeceğine söz verdi; kendi evliliği, Süreyya'nın vaftizi, Don Luis'in meselesi ve Luscinda'nın evine dönüşü gibi. Rahip de haberleri hiç vakit geçirmeden göndereceğini söyledi. Tekrar kucaklaştılar; tekrar iltifatlarda bulundular.

Hancı, rahibin yanına gidip kendisine birtakım kâğıtlar verdi; bunları, *Münasebetsiz Meraklının Hikâyesi*'nin bulunduğu valizin astarının içinde bulduğunu, sahibi bir daha ortalarda görünmediğine göre, rahibin hepsini alıp götürebileceğini söyledi; kendisi okuma bilmediği için istemiyordu. Rahip teşekkür etti ve hemen açıp, şu başlığı okudu: *Rinconete ve Cortadillo'nun Hikâyesi.* Buradan, bir hikâye olduğunu anladı ve *Münasebetsiz Meraklı* iyi bir hikâye olduğuna göre, bunun da iyi olabileceğini düşündü; çünkü ikisi aynı yazara ait olabilirdi. Uygun bir zamanda okumak niyetiyle kâğıtları sakladı.

Rahip de, arkadaşı berber de, Don Quijote hemen tanımasın diye yüzlerinde maskelerle hayvanlarına binerek, arabanın peşinden gitmeye başladılar. Sıra şöyleydi: Önde, sahibinin yönetiminde, araba gidiyordu; iki yanda, belirtildiği şekilde tüfekleriyle kolluklar yer alıyordu; hemen ardından, eşeğinin üstünde Sancho Panza geliyor, Rocinante'yi dizginlerinden çekiyordu. Hepsinin arkasında da, rahiple berber, iri katırlarının üzerinde, belirtildiği gibi yüzleri örtülü, ciddî ve ağır, ilerliyorlardı; öküzlerin ağır adımlarının izin verdiği hızda yol alınmaktaydı. Don Quijote kafesin içinde oturmuş, elleri bağlı, ayaklarını uzatmış, parmaklıklara dayanmış, öyle sessiz ve sabırlı duruyordu ki, sanki etten kemikten bir insan değil, taştan bir heykeldi.

Bu şekilde, bu yavaşlık ve sessizlikle, iki fersah kadar gitmişlerdi ki, bir vâdiye geldiler; arabacı, dinlenip öküzleri otlatmak için uygun bir yer olduğunu düşündü. Bu düşüncesini rahibe söyledi; ama berber, biraz daha ilerlemek taraftarıydı; çünkü yakında görünen bir yamacın ardında, çimeni daha bol, durmak istenen yerden çok daha iyi bir vâdi olduğunu biliyordu. Berberin fikri benimsendi ve böylece tekrar yollarına devam ettiler.

Rahip bir ara başını arkaya çevirdi ve arkalarından altı, yedi atlının geldiğini gördü; hepsi iyi giyimliydi. Adamlar kısa bir süre sonra yetiştiler; çünkü öküzlerin ağır, uyuşuk hızıyla değil, katedral heyeti

üyelerinin katırlarına binmiş, en fazla bir fersah ileride görülen hana bir an önce varıp dinlenmek isteyen kimselerin hızıyla ilerliyorlardı. Çalışkanlar tembellere yetiştiler ve kibarca selâmlaştılar. Aralarından biri, gerçekten Toledo katedral heyeti üyesi ve diğerlerinin efendisiydi; araba, kolluklar, Sancho, Rocinante, rahip ve berberden oluşan düzenli kafileyi ve bir de kafese hapsedilmiş olan Don Quijote'yi görünce, o adamı o şekilde götürmelerinin ne anlamı olduğunu sormadan edemedi. Aslında kollukların alâmetlerinden, ip kaçkını bir soyguncu veya cezalandırılması Santa Hermandad'a düşen bir başka suçlu olduğunu tahmin etmişti. Sorunun sorulduğu kolluklardan biri şöyle cevap verdi:

"Beyefendi, bu adamın bu şekilde götürülmesinin anlamını, kendisi söylesin, çünkü biz bilmiyoruz."

Don Quijote bu konuşmayı duydu ve dedi ki:

"Acaba, saygıdeğer şövalyeler, gezgin şövalyelik konusunda tecrübeli ve bilgili misiniz? Çünkü öyleyseniz, dertlerimi sizlere söyleyeceğim; değilseniz, anlatma zahmetine katlanmama gerek yok."

Bu arada rahiple berber, yolcuların La Mancha'lı Don Quijote'yle konuşmakta olduğunu görüp, olay açığa çıkmayacak şekilde cevap vermek üzere, yanlarına gittiler.

Katedral heyeti üyesi, Don Quijote'nin söylediklerine şöyle karşılık verdi:

"Doğrusunu isterseniz kardeşim, şövalyelik kitaplarını, Villalpando'nun *Mantık*'ından daha iyi bilirim. Yani, bir tek buna bağlıysa, kesinlikle her istediğinizi anlatabilirsiniz."

"Tanrı hakkına," dedi Don Quijote. "Madem öyle, saygıdeğer şövalye, şunu bilmenizi isterim ki, ben kötü büyücülerin kıskançlığı ve hileleri sonucu, büyü altında bu kafeste hapis gidiyorum; fazilet, iyilerin takdirinden çok, kötülerin nefretini toplar. Ben gezgin şövalyeyim; üstelik, şöhretin hâfızasında ölümsüzleştirmeyi aklından bile geçirmediği gezgin şövalyelerden değil, bütün kıskançlıklara, İran'ın bütün sihirbazlarına, Hindistan'ın bütün Brahmanlarına, Etiyopya'nın bütün çıplak filozoflarına rağmen, adını ölümsüzlük tapınağına yazdıracak, gelecek kuşaklara örnek teşkil edip, gezgin şövalyelerin, şövalyeliğin şerefli doruğuna erişebilmek için izlemeleri gereken adımları gösterecek gezgin şövalyelerdenim."

Rahip araya girip, "La Mancha'lı Señor Don Quijote doğru söylüyor," dedi. "Bu arabada büyü zoruyla gitmesi, kendi suç ve günahlarının sonucu değil, fazilete kızanların, yiğitliğe sinirlenenlerin

kötü niyetinin sonucudur. Beyefendi, bu gördüğünüz, Mahzun Yüzlü Şövalye'dir; belki adını duymuşsunuzdur; kıskançlıklarla karartılmaya, kötülüklerle gizlenmeye çalışılsa da, korkusuz kahramanlıkları ve büyük başarıları, sert tunçlara, ebedî mermerlere yazılacaktır."

Katedral heyeti üyesi, hem esirin, hem hür adamın benzer üslûpta konuştuklarını duyunca, neredeyse şaşkınlıktan haç çıkaracaktı; bu olayı bir türlü anlayamıyordu. Yanındakilerin hepsi de aynı hayrete düşmüşlerdi. Bu arada, konuşmayı duyabilmek için yaklaşmış olan Sancho Panza, her şeyi açıklamak üzere, dedi ki:

"Beyler, söyleyeceklerim hoşunuza gitse de, gitmese de, gerçek şu ki, anneme ne kadar büyü yapıldıysa, efendim Don Quijote'ye de o kadar büyü yapıldı. Aklı başında, her insan gibi yiyor, içiyor, ihtiyaçlarını yapıyor, tıpkı dün kafese sokulmadan önce olduğu gibi. Bu böyle olduğuna göre, ona büyü yapıldığına benim inanmam mümkün mü? Çok kişiden duydum ben; büyü yapılan insan ne yer, ne uyur, ne konuşurmuş. Halbuki benim efendim, durduran olmazsa, otuz dâva vekilinden daha çok konuşur."

Sonra dönüp rahibe bakarak devam etti:

"Ah sayın Peder, sevgili Peder! Zat-i âlinizi tanımadığımı mı sanıyordunuz? Bu yeni büyülerin nereye doğru yol aldığını sezmiyorum, tahmin etmiyorum mu sanıyorsunuz? Şunu bilin ki, yüzünüzü ne kadar örtseniz de, sizi tanıdım; yalanlarınızı ne kadar gizleseniz de ben anlıyorum. Zaten, kıskançlığın hüküm sürdüğü yerde fazilet, pintiliğin olduğu yerde de cömertlik barınamaz. Lânet olsun! Muhterem Peder, siz olmasanız, şu anda efendim, Prenses Micomicona'yla evli olacaktı; ben de en azından kont olacaktım; çünkü Mahzun Yüzlü efendimin iyiliğinden de, benim büyük hizmetlerimden de daha aşağısı beklenemezdi. Ama şimdi anlıyorum ki, gerçekten doğruymuş, Kaderin çarkı değirmen çarkından hızlı dönermiş; dün kral olan bugün yerde sürünürmüş. Ben çocuklarıma ve karıma üzülüyorum; babalarının kapıdan içeri bir cezire veya krallığın valisi olarak girmesini bekleyebilecekken, beklemeleri gerekirken, seyis olarak girdiğini görecekler. Bütün bunları, efendime yapılan kötü muameleden vicdanınız sızlasın diye söylüyorum, saygıdeğer Peder; dikkat edin, Tanrı öteki dünyada sizden efendimin böyle hapsedilmesinin hesabını sormasın; efendim Don Quijote'nin hapiste kaldığı sürece yapamayacağı yardımlar ve iyilikler size yüklenmesin."

Berber bu sırada araya girip, "Lâfügüzaf!" dedi. "Ne o Sancho, siz de mi efendinizin tarikatındansınız? Yüce Tanrım! Bana öyle geliyor

ki, sizin de kafeste ona eşlik etmeniz gerekecek; size de onun şövalyeliği ve saplantısı bulaşmış olduğuna göre, size de onun gibi büyü yapılmış olmalı! Onun vaatlerine gebe kaldığınız, bu çok istediğiniz cezireyi kafanıza soktuğunuz an, ne talihsiz bir anmış!"

"Ben kimseye gebe filan kalmadım," diye cevap verdi Sancho. "Ben krala bile gebe kalacak adam değilim. Yoksulum ama, eski Hıristiyan'ım; kimseye de bir borcum yok. Ben cezire istiyorsam, başkaları daha kötü şeyler istiyorlar. Herkes yaptığıyla ölçülür; ben de bir insan olarak, değil bir cezireye vali, papa bile olabilirim; hele efendim kime vereceğini şaşıracak kadar çok cezire kazanabilecekken. Konuşmalarınıza dikkat edin sayın berber; her iş sakal tıraşına benzemez; her sakallı dedeniz değildir. Hepimiz birbirimizi tanıdığımız için söylüyorum; beni kimse kandıramaz. Efendime yapılan büyüye gelince, Tanrı doğrusunu biliyor; bu kadarı yeter, daha fazla kurcalamanın âlemi yok."

Berber Sancho'ya cevap vermedi; çünkü kendisiyle rahibin onca gayretle gizlemeye çalıştığı şeyi, Sancho saflığıyla ortaya çıkaracak diye korkuyordu. Rahip de aynı korkuya kapılarak, katedral heyeti üyesine, birlikte biraz önden yürümeyi önermişti; kendisine, kafesteki adamın muammasıyla, hoşuna gidecek daha başka şeyler anlatacaktı. Heyet üyesi kabul etti; hizmetkârları ve rahiple birlikte öne geçti ve rahibi dikkatle dinlemeye koyuldu. Rahip ona Don Quijote'nin mizacını, hayatını, deliliğini ve alışkanlıklarını anlattı; çıldırmasının başlangıcıyla sebebini, başına gelenleri, o kafese koyuluşunu özetledi; onu memleketine götürüp deliliğine bir çare aramaya niyetli olduklarını söyledi. Don Quijote'nin tuhaf hikâyesini duyunca, hizmetkârlarla heyet üyesi daha da çok şaşırdılar; hikâye bitince heyet üyesi dedi ki:

"Doğrusunu isterseniz muhterem Peder, ben bu şövalye kitabı denen kitapların devlet için zararlı olduğunu düşünüyorum kendi adıma. Tembelce ve yalancı bir hevesle, basılmış olan şövalye kitaplarının hemen hepsinin başını okuduğum halde, hiçbirini baştan sona okumayı beceremedim; çünkü bana öyle geliyor ki, biraz eksiği, biraz fazlasıyla, hepsi birbirinin aynı; hiçbirinde diğerinden fazla bir şey yok. Bana sorarsanız, bu yazı ve edebiyat türü, Miletos öyküleri denen türe girer; bunlar saçma sapan, eğitmeyi değil, sadece eğlendirmeyi amaçlayan masallardır. Ders alınacak masallar ise aksine hem eğlendirir, hem eğitirler. Bu tür kitapların başlıca amacı eğlendirmek olduğu halde, ben bunu nasıl başardıklarını anlamıyorum; çünkü sayısız zırvayla dolular. Oysa ruhu eğlendirecek olan, gözlerin ya da hayalin, önüne

koyduğu şeylerde gördüğü, bulduğu güzellik ve uyum olmalıdır. Bir çirkinlik, özensizlik içeren hiçbir şey, bize zevk veremez. Öyleyse, on altı yaşında bir oğlanın, kule boyunda bir devi tek kılıç darbesiyle, sanki badem ezmesinden yapılmış gibi iki parçaya böldüğü bir masal kitabında, ne gibi bir güzellik, parçaların bütünle, bütünün parçalarla ne gibi bir uyumu olabilir? Bir savaş tasvir etmek istenildiğinde, düşman tarafta bir milyon savaşçı olduğu söylendikten sonra, kitabın kahramanı onlara karşıysa, mecburen, istemesek de, bu şövalyenin, zaferi, sadece yenilmez bileğinin gücüyle kazandığına inanmamız gerekir. Peki ya tahtın vârisi olan bir kraliçe veya imparatoriçenin, gezgin ve tanımadığı bir şövalyenin kollarına büyük bir kolaylıkla teslim olmasına ne demeli? Tamamen vahşî ve cahil olmayan hangi zihin, şövalyelerle dolu bir kulenin, pupa yelken gemi gibi denizde ilerlediğini, gece Lombardiya'ya varıp sabah Hint kralı Keşiş Yohannes'in memleketinde veya ne Batlamyus'un tarif ettiği, ne Marco Polo'nun gördüğü başka bir ülkede olduğunu okuyup, bundan zevk alabilir? Buna cevaben, bu kitapları yazanların, bunları uydurma olarak yazdıkları, bu sebeple de, inceliklere, gerçekliğe dikkat etmek zorunda olmadıkları söylenirse, ben de derim ki, bir yalan, gerçeğe ne kadar benziyorsa o kadar iyidir; muhtemel ve mümkün olana ne kadar yakınsa, o kadar hoşa gider. Uydurma masalların, okuyanların zihniyle uyuşmaları gerekir; öyle bir şekilde yazılmalıdırlar ki, imkânsızı kolaylaştırarak, aşırılıkları düzleştirerek, zihinleri şaşırtarak, hayranlık uyandırsınlar, afallatsınlar, neşelendirsinler ve eğlendirsinler; şaşkınlık ve neşe hep elele gitsin. Gerçeğe benzemekten ve yazılanın mükemmelini taklitten kaçınan bir kitapsa, bütün bunları yapamaz. Ben bütün uzuvlarıyla bir vücut teşkil eden, ortası başına, sonu başına ve ortasına uyan bir şövalye kitabı görmedim. Aksine o kadar çok uzuvları olur ki, niyetleri orantılı bir vücuttan çok bir ejderha ya da bir canavar yaratmakmış gibi görünür. Bunun dışında, üslûpları serttir; kahramanlıkları inanılmazdır; aşkları şehvetlidir; terbiyeleri kıttır; savaşları uzun, konuşmaları saçma, seyahatleri zırva ve nihayet, her tür akıllıca sanattan mahrumdurlar; işte bu yüzden de, gereksiz kimseler gibi Hıristiyan topraklarından kovulmaya lâyıktırlar."

Rahip kendisini büyük bir dikkatle dinledi ve akıllı bir adam olduğu, söylediklerinde haklı olduğu kanaatine vardı. Bunun üzerine, kendisi de aynı fikirde olduğu ve şövalye kitaplarına çok hınç beslediği için, Don Quijote'nin çok sayıdaki kitabını yaktığını söyledi. Kitapları nasıl incelediğini, hangilerini ateşe mahkûm ettiğini, han-

gilerini affettiğini anlattı. Katedral heyeti üyesi buna epeyce güldü ve bu kitaplar hakkında ettiği bütün kötü lâflara rağmen, bir tek yanını beğendiğini söyledi. O da, parlak bir zekânın kendini gösterebileceği bir imkân yaratmalarıydı; çünkü hiçbir şeyden çekinmeden kalem oynatılabilecek geniş bir alan açıyorlardı; gemilerin batışı, fırtınalar, karşılaşmalar, savaşlar tasvir edilebilir, gerekli bütün öğeleriyle cesur bir komutan çizilebilirdi: Düşmanın kurnazlıklarını önceden görerek ihtiyatlı, askerlerini ikna ederken iyi bir hatip olduğunu gösteren, nasihatleri bilgece, kararları hızlı, saldırıda olduğu kadar beklerken de cesur bir komutan. Kâh acıklı ve hazin bir olay anlatılırdı, kâh neşeli ve beklenmedik bir olay; çok güzel, dürüst, akıllı ve namuslu bir hanım, sonra cesur ve kibar bir Hıristiyan soylusu, ardından canavar gibi, vahşî bir sahte kabadayı, kibar, korkusuz bir prens tasvir edilir, vasalların iyiliği ve sadakati, senyörlerin yüceliği ve lütufkârlığı gösterilirdi. Yazar ister astrolog, ister mükemmel bir coğrafyacı, ister müzisyen, ister devlet işlerinde uzman olur, hattâ önüne isterse büyücülüğünü gösterme fırsatı da çıkardı. Odysseus'un kurnazlıklarını, Aineias'ın merhametini, Akhilleus'un cesaretini, Hektor'un felâketlerini, Sinon'un ihanetlerini, Euryalos'un dostluğunu, İskender'in cömertliğini, Caesar'ın yiğitliğini, Traianus'un iyiliğini ve doğruluğunu, Zopyrus'un sadakatini, Cato'nun bilgeliğini, kısacası, ünlü bir erkeği mükemmel kılan şeyleri, kâh bir kahramanda toplayıp, kâh birkaç tanesine paylaştırarak, gösterebilirdi.

"Bu da, hoş bir üslûp ve yaratıcı bir zekâyla, mümkün olduğu kadar gerçeğe yakın şekilde yapılırsa, hiç şüphesiz ortaya çeşitli güzel ipliklerden dokunmuş bir kumaş çıkacaktır ki, tamamlandığında öyle bir mükemmeliyete ve güzelliğe ulaşacaktır ki, bir kitaptan beklenebilecek en iyi sonuç alınacak, yani dediğim gibi hem eğlendirici, hem eğitici olacaktır. Çünkü bu kitaplarda serbest anlatım, yazarın epik, lirik, trajik, komik olabilmesine, şiir ve hitabet ilimlerinin bütün o hoş ve tatlı sanatlarında yeteneğini göstermesine imkân verir; çünkü destanlar, manzum olabilecekleri gibi, mensur da olabilirler."

KIRK SEKİZİNCİ BÖLÜM

Katedral heyeti üyesi, şövalye kitapları konusuna devam eder ve dehasına uygun başka konulara eğilir

"Zat-ı âlinizin dedikleri çok doğru, sayın heyet üyesi," dedi rahip. "Bu sebeple de, şimdiye kadar bu tür kitapları, düşünceye, sanata ve kurallara aldırmadan yazmış olanlar, daha da çok kınanmayı hakediyorlar. Oysa bunlara dikkat etseler, Yunan ve Latin şiirinin iki prensinin şiirde yaptığını, onlar nesirde yapıp parlayabilirlerdi."

"Meselâ ben," dedi heyet üyesi, "saydığım özelliklerin hepsine yer verecek bir şövalye kitabı yazmaya heveslenmiştim. İtiraf etmek gerekirse, yüz sayfadan fazlasını yazdım da. Benim sandığım kadar değerli olup olmadığını ölçmek için, bu kitaplara düşkün, bilgili ve akıllı adamlara da okuttum, sırf saçma sapan şeyler duymaktan hoşlanan cahillere de; hepsinden de olumlu tepki aldım. Ama bütün bunlara rağmen, devam etmedim; hem mesleğime aykırı bir şey yaptığımı düşündüğümden, hem de cahillerin sayısının, bilgelerden fazla olduğunu gördüğümden. Her ne kadar, az sayıda bilge tarafından övülmek, çok sayıda sersem tarafından alay edilmekten daha iyiyse de, genelde bu kitapları okuyan ukalâ yığınların bulanık zihinlerine kendimi sunmak istemiyorum. Ama kitabı bitirmeye bir daha girişmememin, hattâ vazgeçmemin asıl sebebi, kendi kendimle yaptığım, şu aralar temsil edilen oyunlardan çıkardığım şu tartışma oldu: 'Şu anda rağbet edilenlerin, ister uydurulmuş, ister tarihî olsunlar, hepsi, ya da çoğu, ipe sapa gelmez zırvalıklar ve başı sonu olmayan şeylerse ve bütün bunlara rağmen, yığınlar bunları zevkle dinliyor, takdir edilecek yanları olmadığı halde beğeniyor, değer veriyorsa, bunları yazan yazarlar ve temsil eden oyuncular, yığınların başka şey değil, bunu istediğini, onun için böyle olmaları gerektiğini söylüyorlarsa, hikâyeyi sanatın gerektirdiği şekilde, bir düzen içinde geliştirenler, ancak dört beş akıllı kişi tarafından anlaşılıyorsa, geri kalanların hepsi, içerdikleri sanatı anlamaktan mahrum kalıyorsa, sanatçılar da çoğunluk sayesinde ekmek parası kazanmayı, azınlığın takdirine tercih ediyorsa, ben dediğim kuralları gözetmek için canımı çıkaracağım ve kitabımın kaderi de bu olacak; dikişe para almadığı gibi, iplik masrafını da kendi yapan terzi gibi olacağım.' Birkaç kere oyuncuları, bu fikirlerinde yanıldıklarına, saçma oyunlar yerine sanat içeren oyunlar temsil etseler, hem daha çok kişiye hitap edeceklerine, hem de daha büyük şöhret kazanacaklarına ikna

etmeye çalıştım; fakat fikirleri o kadar sabit ki, değiştirebilecek söz veya delil bulmak imkânsız. Hatırlıyorum da, bir gün bu inatçılardan birine dedim ki: 'Hatırlamıyor musunuz? Birkaç yıl önce İspanya'nın ünlü bir şairinin üç trajedisi temsil edilmişti; izleyenlerin hepsi, akıllılar da, aptallar da, seçkinler de, yığınlar da, takdir etmiş, hayran olmuş, şaşırmıştı; oyuncular, sırf o üç oyundan, ondan sonra temsil edilen oyunlardan en iyi otuz tanesinin toplam kazancından daha fazla kazanç elde etmişlerdi.' Sözünü ettiğim yazar, 'Şüphesiz, *Isabela*, *Filis* ve *Alejandra*'yı kastediyorsunuz,' dedi. 'Onları kastediyorum,' dedim, 'dikkat ederseniz sanatın kurallarına bağlıydılar; ama bu onların başarısını, herkesin hoşuna gitmelerini engellemedi. Yani kabahat zırvalık isteyen yığınlarda değil, başka şey temsil etmeyi bilmeyenlerde. Bakın, *Nankörlüğün İntikamı*, *La Numancia*, *Âşık Tacir, Koruyucu Düşman* ve kimi akıllı şairlerin yazdığı, onlara şan ve şöhret kazandıran, temsil eden oyuncular için kârlı olan bazı oyunlar, zırva değildi.' Buna benzer başka şeyler de söyledim ve bana kalırsa, kafasını biraz karıştırdım; ama yanlış düşüncesinden kurtaracak kadar da ikna edemedim."

Bunun üzerine rahip, "Zat-ı âliniz öyle bir konuya değindiniz ki," dedi, "şimdi rağbet gören oyunlara eskiden duyduğum, şövalye kitaplarının bende yarattığına eşit olan hınç, yeniden canlandı. Tiyatro, Tullius'a göre, insan hayatının aynası, davranış örneği, gerçeğin resmi olmalıdır; oysa şimdi temsil edilenler, zırvalığın aynası, aptallık örneği ve şehvetin resmi. Meselâ, birinci perdenin birinci sahnesinde gördüğümüz kundaktaki bebeğin, ikinci sahnede sakallı bir adam olmasından daha büyük zırvalık olur mu? Bize cesur bir ihtiyar, korkak bir delikanlı, konuşkan bir uşak, nasihat veren bir paj, hamal bir kral, bulaşıkçı bir prenses çizmekten daha büyük bir saçmalık olur mu? Peki, temsil edilen olayların geçebileceği süreye gösterilen dikkate ne demeli? Ben öyle bir oyun gördüm ki, ilk perde Avrupa'da açılıyordu, ikincisi Asya'da, üçüncüsü de Afrika'da kapanıyordu. Dört perdelik olsaydı, dördüncüsü de Amerika'da son bulacak, böylece dünyanın dört bir yanı tamamlanmış olacaktı. Eğer tiyatroda olması gereken en önemli şey taklitse, kral Pépin ve Charlemagne zamanında geçen bir olayda, baş kahramanı, Haç'la Kudüs'e giren ve Godefroi de Bouillon gibi Kutsal Kabri ele geçiren imparator Herakleios yaparlarsa, iki olay arasında sayısız yıllar varken, ortalama bir zihin bile, tatmin olabilir mi? Oyun uydurma bir hikâyeye dayandığı durumlarda ise, nasıl oluyor da tarihî olayları katıyorlar, başka çağlarda başka insanların başına gelmiş olaylardan parçalar ekliyorlar? Üstelik de gerçeğe

benzerlik gözetilmeden, affedilmesi mümkün olmayan, bariz hatalar yaparak. İşin kötüsü, öyle cahiller var ki, buna mükemmel diyorlar, gerisi boş şeylerdir diyorlar. Peki, ya dinî oyunlara ne demeli? Bunlarda da ne sahte mucizeler uydurulur, ne düzmece, yanlış anlaşılmış olaylar anlatılır, bir azizin mucizeleri bir başkasına atfedilir. Hattâ dinî olmayan oyunlarda bile mucizeler yaratmaya cüret ediyorlar; tek düşündükleri, filanca mucizenin, onların deyimiyle dekorun, oraya yakışacağı, cahil insanların hayran olup oyuna gelecekleri. Bütün bunlar, gerçeğe zarar verir, tarihi yıpratır, hattâ İspanyol dehaları için utanç vericidir. Çünkü tiyatronun kurallarına titizlikle bağlı olan yabancılar, oyunlarımızdaki saçmalıkları, zırvalıkları görünce, bizi barbar ve cahil yerine koymaktadırlar. Buna mazeret olarak, düzenli devletlerde halka açık temsillerin oynanmasına izin verilmesindeki başlıca amacın, toplumu namuslu bir eğlenceyle oyalamak, aylaklığın yarattığı kötü düşüncelerden uzaklaştırmak olduğu, bunun da iyi veya kötü herhangi bir oyunla sağlanabileceği, kanunlar koymaya, oyunu yazıp temsil edenleri, şu veya bu şekilde yapılması için sıkıştırmaya gerek olmadığı, çünkü dediğim gibi her oyunun bu amaca hizmet ettiği söylenemez. Böyle bir mazerete ben şöyle cevap veririm: Bu amaca, iyi oyunlar kötü oyunlardan çok daha iyi hizmet ederler; aralarında bir karşılaştırma bile yapılamaz; çünkü sanatkârane, iyi yazılmış bir oyundan çıkan seyirci, şakalarla neşelenmiş, gerçeklerle eğitilmiş, olaylara hayran kalmış, konuşmalarla akıllanmış, hilelerle uyarılmış, örneklerden ders almış, kötülüğe kızmış, fazilete âşık olmuş halde çıkacaktır. Çünkü iyi bir oyun, ne kadar kaba ve aptal olurlarsa olsunlar, seyircilerin ruhunda bu duyguları uyandırmalıdır. Bütün bu özelliklere sahip olan bir oyunun, günümüzün çoğu oyunu gibi bu özelliklerden mahrum bir oyundan çok daha fazla eğlendirip neşelendireceği, memnun edeceği çok kesindir. Bunun kabahati de oyun yazarlarında değil; çünkü bazıları, yanılgılarını da, ne yapmaları gerektiğini de gayet iyi biliyorlar; ancak, oyunlar artık satılık meta olduğundan, bu türden olmayanları oyuncuların satın almayacağını söylüyorlar, doğru da söylüyorlar. Bu yüzden yazarlar, eserlerine para verecek olan oyuncunun isteğine uymak zorunda kalıyorlar. Bunun doğruluğu, bu memleketin doğurduğu en büyük dehalardan birinin yazdığı sayısız oyunla da kanıtlanmıştır; bunlar öyle zarif, öyle hoştur, öyle güzel dizeler ve konuşmalarla, ciddî cümlelerle doludur, öyle akıcıdırlar ve öyle zengin bir üslûba sahiptirler ki, ünü bütün dünyaya yayılmıştır. Oyuncuların zevkine uymak zorunda olduklarından, bu

oyunların bazılarının ulaşmış olduğu mükemmeliyete, hepsi ulaşabilmiş değildir. Diğer yazarlar ise, o kadar dikkatsizce oyun yazıyorlar ki, oyuncular oyundan sonra kaçıp gizlenmek zorunda kalıyorlar; bir krala hakaret niteliğindeki veya bir aileyi aşağılayan sahnelerde oynadıkları için, birçok kez olduğu gibi cezalandırılmaktan korkuyorlar çünkü. Sarayda, oynanmadan önce bütün oyunları inceleyecek akıllı bir kişi olsa, bu ve daha saymadığım birçok hata, ortadan kalkabilirdi; yalnızca sarayda oynanacak oyunlar değil, bütün İspanya'da oynanacak olanlar incelenir, bu kişinin onayı, mührü ve imzası olmadan, hiçbir oyunun oynanmasına, kentlerdeki görevliler izin vermezdi. O zaman da, oyuncular oyunlarını saraya göndermeyi ihmal etmezler, korkmadan oynayabilirlerdi. Oyunları yazanlar da, anlayan birisi tarafından titizlikle inceleneceği korkusuyla, işlerini daha büyük bir dikkatle yaparlardı. Böylece iyi oyunlar ortaya çıkar, oyunlarla amaçlanan şey, başarılırdı: hem halkın eğlenmesi, hem İspanya'nın dâhileri hakkında iyi bir fikir edinilmesi, hem de oyuncuların çıkarları ve güvenliğiyle cezalandırılmaları gereğinin ortadan kalkması. Bir başkasına veya yine aynı kişiye, yeni yazılan şövalye kitaplarının incelenmesi görevi verilse, hiç kuşkusuz zat-i âlinizin sözünü ettiği mükemmeliyette bazı kitaplar çıkardı; dilimiz, zevkli ve çok değerli edebiyat hazinesiyle zenginleşir, yeni çıkan kitapların parlaklığı, eski kitapların karanlığa gömülmesini sağlar, bunlar yalnız aylaklar için değil, en meşgul kimseler için bile namuslu bir eğlence teşkil ederdi; çünkü bir yay her zaman gergin duramaz, insanın zayıf bünyesi de, meşru bir eğlencesi olmadan ayakta kalamaz."

Heyet üyesi ve rahip, konuşmanın bu noktasına geldiklerinde, berber öne geçerek yanlarına geldi ve rahibe dedi ki:

"Muhterem Peder, biz dinlenirken öküzlerin de taze ve bol çimen bulabileceğini söylediğim yer, işte burası."

"Ben de beğendim," dedi rahip.

Heyet üyesine niyetlerini söyleyince, o da, karşılarındaki güzel vâdinin görüntüsünden etkilenip, onlarla birlikte mola vermek istedi. Hem vâdinin, hem de hoşlandığı rahibin sohbetinin keyfini çıkarmak ve Don Quijote'nin kahramanlıklarını ayrıntılarıyla öğrenmek arzusuyla, hizmetkârlarından bazılarına, pek uzakta olmayan hana gidip herkese yiyecek getirmelerini, öğleden sonrayı orada geçirmeye karar verdiğini söyledi. Bunun üzerine hizmetkârlardan biri, hana varmış olması gereken erzak katırının yeterince yüklü olduğunu, handan arpa dışında bir şey almalarına gerek olmadığını söyledi.

"Madem öyle," dedi heyet üyesi, "bütün hayvanları oraya götürün, erzak katırını da buraya gönderin."

Bu sırada, Sancho, şüpheyle baktığı rahip ve berber sürekli yanlarında olmadan, efendisiyle konuşabileceğini görüp, kafesin yanına gitti ve dedi ki:

"Saygıdeğer efendim, vicdanımı rahatlatmak için, size yapılan büyüyle ilgili bir şey söylemek istiyorum. Şu yüzleri örtülü iki kişi, bizim köyün rahibiyle berberi. Bana kalırsa, zat-i âliniz kahramanlıklar gösterip meşhur olmakta onları geride bıraktığınız için, sırf kıskançlıklarından, sizi böyle oyuna getirip hapsettiler. Eğer bu doğruysa, demek ki size büyü yapılmadı, hile yapıldı. Bunu kanıtlamak için de, size bir şey sormak istiyorum; eğer tahmin ettiğim cevabı verirseniz, bu aldatmacayı açıkça görecek, size büyü yapılmadığını, aklınızın karıştırıldığını anlayacaksınız."

"Ne istersen sor, evlâdım Sancho," dedi Don Quijote. "Ben her soruna cevap veririm. Şu bizimle gelenlerin rahiple berber, hemşerilerimiz ve ahbaplarımız olduğu meselesine gelince, onlar gibi görünmeleri pekâlâ mümkün, ama gerçekten onlar olduklarına sakın inanma. Şunu anlaman lâzım ki, senin dediğin gibi onlara benziyorlarsa, bana büyü yapanlar, onların kılığına girmişler demektir; çünkü büyücüler kolaylıkla istedikleri kılığa girerler. Herhalde sana bunları düşündürtmek ve elinde Theseus'un yumağı bile olsa içinden çıkamayacağın bir labirente sokmak için, arkadaşlarımızın kılığına girdiler. Ayrıca benim de zihnimi karıştırmak istemişlerdir; bu felâketin başıma nereden geldiğini çıkartamayayım diye. Bir yandan, sen diyorsun ki yanımızdakiler bizim köyün rahibiyle berberi; öte yandan, ben kendimi kafese tıkılmış buluyorum; tabiatüstü olmayan bir insan gücünün beni hapsetmeye yeterli olamayacağını da bildiğim için, bana yapılan büyünün, okuduğum gezgin şövalyelere yapılan büyülerin hepsini aştığını söyleyebilirim, düşünebilirim ancak. Yani, bu adamların kim olduğu konusunda için kesinlikle rahat etsin; ben ne kadar Türk'sem, onlar da o kadar rahip ve berber. Bana soracağın soruya gelince; sor, cevap vereyim, istersen sabaha kadar."

"Yüce Meryem!" diye haykırdı Sancho. "Zat-i âliniz dediklerimin kesinlikle doğru olduğunu, başımıza gelen bu felâketin asıl sebebinin büyü değil, kötülük olduğunu anlamayacak kadar kalın kafalı ve beyinsiz olabilir misiniz? Madem öyle, size büyü yapılmadığını açıkça ispat edeceğim. Lütfen doğruyu söyleyin; Tanrı sizi bu işkenceden

kurtarsın, hiç beklemediğiniz bir anda Señora Dulcinea'nın kollarına atsın..."

"Lâfı uzatma," dedi Don Quijote, "ne soracaksan sor; söyledim ya, istediğin her şeye cevap vereceğim."

"Lütfen bana doğruyu söyleyin," dedi Sancho. "Size soracağım soruya, hiçbir şey eklemeden, çıkarmadan, dosdoğru cevap verin; zat-i âliniz gibi gezgin şövalye unvanı taşıyan herkesin söylemesi gerektiği gibi, söylediği gibi..."

"Söyledim ya, hiçbir konuda yalan söylemeyeceğim," dedi Don Quijote. "Sor artık şu soruyu; bu kadar merasim, dua, tedbir canımı sıktı doğrusu Sancho."

"Ben efendimin iyiliğinden ve doğruluğundan eminim; bu yüzden de, konumuzla ilgili olduğu için şunu sormak istiyorum; özür dileyerek soruyorum efendim: Acaba zat-ı âliniz hapsedildiğinden, size kalırsa büyülendiğinizden beri, küçüğünüz veya büyüğünüz geldi mi?"

"Bu küçük, büyük ne demek anlamıyorum Sancho; doğru dürüst cevap vermemi istiyorsan daha açık konuş."

"Küçüğü veya büyüğü gelmeyi zat-ı âlinizin anlamaması mümkün mü? Okula yeni başlayan çocuklara öğretirler bunu. Şunu demek istiyorum: Karşılamaya mecbur olduğunuz ihtiyacınız geldi mi hiç?"

"Tamam, anladım şimdi Sancho! Hem de çok kere, şu anda da var. Beni bu felâketten kurtar, çünkü işler pisleşti!"

KIRK DOKUZUNCU BÖLÜM

Sancho Panza'nın, efendisi Don Quijote'yle yaptığı zekice konuşmaya dair

"Hah!" dedi Sancho. "Yakaladım işte sizi. Ben de canı gönülden bunu öğrenmeyi istiyordum. Bakınız efendim; bir insan rahatsız olduğu zaman herkesin söylediği şey yanlış olabilir mi? 'Falancanın nesi var bilmiyorum, ne yiyor, ne içiyor, ne uyuyor, ne de sorulana doğru dürüst bir cevap verebiliyor, sanki büyülenmiş,' denir. Buradan da anlıyoruz ki, yemeyen, içmeyen, uyumayan ve söylediğim tabii ihtiyaçları yapmayanlar, büyülenmiştir; zat-ı âlinizde olan ihtiyacı hissedenler, verildiğinde su içen, olduğunda yemek yiyen ve bütün sorulanlara cevap verenler ise, büyülenmiş değillerdir."

"Doğru söylüyorsun Sancho," dedi Don Quijote. "Ama sana söylediğim gibi, büyünün birçok çeşidi vardır; belki de zamanla büyüler değişmiştir; artık büyü etkisindekiler, eskiden yapmadıkları halde, şimdi benim yaptığım her şeyi yapıyorlardır. Yani, zamanın âdetlerine karşı tartışmanın, sonuç çıkarmanın anlamı yok. Ben bana büyü yapıldığını kesinlikle biliyorum, bu sayede de vicdanım rahat. Bana büyü yapılmadığını düşünsem ve bu kafeste tembel tembel, korkak korkak otursam, şu anda eminim benim yardımıma, korumama, âcilen, çok ciddî ihtiyaç duyan birçok zavallıyı bu yardımdan mahrum etsem, çok büyük vicdan azabı duyardım."

"Bütün bunlara rağmen," dedi Sancho, "vicdanınızın daha da rahatlaması için, zat-ı âlinizin şu kafesten çıkmaya çalışması, iyi olurdu bence. Ben elimden gelen yardımı yapmaya söz veriyorum, hattâ sizi buradan kurtarmaya da. Sonra tekrar sevgili Rocinante'nize binmeye çalışırsınız; o kadar hüzünlü, o kadar üzgün ki, âdeta o da büyülenmiş. Ondan sonra da, tekrar yeni serüvenler peşinde talihimizi deneriz; başarılı olamazsak da, tekrar kafese döneriz; o zaman, size iyi ve sadık bir silâhtar olarak söz veriyorum, ben de zat-i âlinizle birlikte girerim kafese; eğer ki, siz bu dediğimi başaramayacak kadar talihsizseniz, ya da ben aptalsam."

"Ben senin dediğini yapmaya razıyım Sancho kardeşim," dedi Don Quijote. "Sen benim kurtulmam için uygun bir fırsat bulduğunda, her konuda, her istediğine boyun eğeceğim; ama sen, başıma gelen felâket hakkındaki düşüncelerinde ne kadar yanıldığını anlayacaksın, Sancho."

Gezgin şövalyeyle talihsiz silâhtar, böyle konuşa konuşa, rahip, katedral heyeti üyesi ve berberin hayvanlardan inmiş, onları beklemekte oldukları yere geldiler. Arabacı öküzleri hemen çözdü ve yeşilliğiyle, Don Quijote gibi büyülenmiş insanları değil, silâhtarı gibi uyanık ve akıllı insanları davet eden o yemyeşil, huzurlu yerde, keyiflerince dolaşsınlar diye saldı. Sancho rahibe gidip efendisinin kafesten birazcık çıkmasına izin vermesini rica etti; çünkü çıkmasına izin vermezlerse, kafesi, efendisi gibi bir şövalyenin terbiyesinin gerektirdiği temizlikte kalamayacaktı. Rahip Sancho'yu anladı ve efendisinin serbest kaldığını gördüğünde, yine her zamanki gibi bir oyun oynayarak kaçıp gitmesinden korkmasa, ricasını memnuniyetle yerine getireceğini söyledi.

"Ben kaçmayacağına kefil olurum," dedi Sancho.

"Ben de olurum," dedi heyet üyesi, "hele kendisi, bizim rızamız olmadan yanımızdan ayrılmamaya şövalye sözü verirse."

"Veririm," dedi, her şeyi dinlemekte olan Don Quijote. "Zaten benim gibi büyü yapılmış bir insan, istediğini yapmakta serbest değildir; çünkü büyüyü yapmış olan, üç asır boyunca yerinden kıpırdamasını bile engelleyebilir, kaçarsa da havada uçarak geri döndürür." Böyle olduğuna göre, kendisini rahatlıkla serbest bırakabileceklerini, zaten bunun herkesin yararına olacağını, bırakmazlarsa da, oradan uzaklaşmadıkları takdirde, mecburen kötü kokularla onları rahatsız edeceğini söyledi.

Heyet üyesi, bağlı olduğu halde, Don Quijote'nin bir elini tuttu ve verdiği söz üzerine serbest bıraktılar. Don Quijote kafesten dışarı çıkınca müthiş sevindi; ilk yaptığı şey, bütün vücudunu germek oldu; sonra Rocinante'nin yanına gitti ve sağrısına iki şaplak atıp dedi ki:

"Ey atların en mükemmeli, Tanrı'ya ve kutsal annesine güvenimi hâlâ yitirmedim; yakında ikimiz de istediğimiz durumda olacağız; sen efendini sırtına almış, ben de senin üzerinde, Tanrı'nın beni bu dünyaya getirmesinin sebebi olan mesleğimi icra eder halde."

Bunları söyledikten sonra, Don Quijote Sancho'yla birlikte oradan uzaklaştı ve hafiflemiş, silâhtarının söyleyeceklerini yapmaya daha hevesli olarak geri döndü.

Heyet üyesi onu seyrediyor, bu müthiş deliliğin tuhaflığına şaşıyordu. Don Quijote, konuşmaları, cevaplarıyla, keskin bir zekâsı olduğunu gösteriyor, dizginleri, daha önce de belirtildiği gibi sadece şövalyelik konusunda konuşurken kaçırıyordu. Heyet üyesi, hepsi yeşil çimenlere oturup gelecek erzağı beklerlerken, merhamet hissiyle Don Quijote'ye dedi ki:

"Saygıdeğer beyefendi, boş, tatsız şövalye kitaplarını okumak, zat-ı âlinize bu kadar zarar vermiş olabilir mi? Size büyü yapıldığına ve buna benzer, yalanın kendisi doğrudan ne kadar uzaksa, gerçekten o kadar uzak şeylere inanacak kadar aklınızı bulandırmış olabilir mi? Mümkün mü, insan aklı, şövalye kitaplarını dolduran o sayısız Amadis'lerin, meşhur şövalyeler güruhunun, onca Trabzon imparatorunun, onca Hirkanya'lı Felixmarte'nin, onca küheylânın, gezgin bakirenin, yılanın, ejderhanın, devin, görülmedik serüvenin, çeşit çeşit büyünün, savaşın, çaresiz çarpışmanın, tuhaf giysinin, âşık prensesin, kont silâhtarın, sevimli cücenin, aşk mektubunun, flörtün, cesur kadının ve onca saçma sapan olayın dünyada var olduğuna inanabilir mi? Kendi adıma şunu söyleyebilirim: Ben bu kitapları okurken, hepsinin yalan

ve saçma olduğunu düşünmeye koyulmadığım sürece, belli bir zevk alıyorum. Ama ne olduklarını düşündüğümde, en iyisini bile duvara fırlatırım, hattâ yakında bir ateş olsa, ateşe de atardım. Bu kitaplar bu cezaya lâyıktır; çünkü sahte ve yalancıdırlar, sağduyudan uzaktırlar; çünkü yeni tarikatlar ve yaşama biçimleri yaratırlar ve çünkü cahil halkın, içerdikleri onca saçmalığa inanmasına, gerçek sanmasına fırsat verirler. Hattâ akıllı ve soylu kimselerin zihinlerini bulandırma cüretini bile gösterirler; zat-ı âlinize verdikleri zarar, bunun açık bir örneği. Sizi öyle bir noktaya getirmişler ki, bir kafese kapatılıp öküz arabasının üzerinde taşınmanız zorunlu olmuş; bir aslan veya kaplanı, ücret karşılığı seyrettirmek üzere, köyden köye götürür gibi. Señor Don Quijote, gelin kendinize acıyın, mantığın kanatları altına girin, Tanrı'nın size bağışladığı keskin zekânızı kullanmayı bilin, dehanızı ve yeteneğinizi, ruhunuza faydalı olacak, şerefinize şeref katacak başka şeyler okumak için kullanın. Tabii eğiliminiz sebebiyle, mutlaka kahramanlık ve yiğitlik kitapları okumak isterseniz de, Kutsal Kitap'tan Hâkimler'i okuyun; orada muazzam doğrular ve cesurca oldukları kadar gerçek de olan kahramanlıklar bulacaksınız. Lusitania'nın Viriathus'u vardı, Roma'nın Caesar'ı, Kartaca'nın Hannibal'i, Yunanistan'ın İskender'i, Kastilya'nın kont Fernán González'i, Valencia'nın Cid'i, Endülüs'ün Gonzalo Fernández'i, Estremadura'nın Diego García de Paredes'i, Jerez'in Garci Pérez de Vargas'ı, Toledo'nun Garcilaso'su, Sevilla'nın Don Manuel de León'u; bunların yiğitliklerini okumak, en parlak dehaları bile eğlendirebilir, eğitebilir, haz verebilir, şaşırtabilir. Sevgili Señor Don Quijote, işte zat-ı âlinizin keskin zekâsına bunları okumak yakışır; bunları okuyarak tarih konusunda uzman, fazilete âşık, iyilikte bilgili, terbiyede gelişmiş, düşüncesiz olmadan cesur, korkusuzca cüretkâr olabilirsiniz; bütün bunlar hem Tanrı'ya şükran, hem zat-i âlinizin yararına olur, hem de öğrendiğime göre doğum yeriniz, memleketiniz olan La Mancha'nın ününe ün katar."

Don Quijote, heyet üyesinin sözlerini büyük bir dikkatle dinledi; bitirdiğini görünce, uzun bir süre baktıktan sonra, dedi ki:

"Bana öyle geliyor ki, sayın beyefendi, zat-i âliniz bu konuşmanızla, beni dünyada gezgin şövalyeler olmadığına, bütün şövalye kitaplarının sahte, yalan, zararlı ve toplum için yararsız olduğuna, benim de onları okumakla kötü ettiğime, inanmakla daha da kötü ettiğime, bu kitaplarda öğretilen, son derece çetin gezgin şövalyelik mesleğini icra etmeye koyularak, onları taklit etmekle de, en kötüsünü yaptığıma inandırmak istediniz; dünyada ne Galya'lı, ne Yunanlı Amadis'lerin,

ne de kitapları dolduran bütün diğer şövalyelerin, olmadığını iddia ettiniz."

Heyet üyesi bu sırada, "Hepsi harfiyen zat-i âlinizin dediği gibi," dedi.

Don Quijote şöyle devam etti:

"Zat-ı âliniz ayrıca, bu kitapların bana çok zararı dokunduğunu, aklımı bulandırıp kafese tıktığını, bunu düzeltmemin, başka kitaplar, daha gerçek, daha çok haz verecek, eğitecek şeyler okumamın, daha iyi olacağını da söylediniz."

"Evet, doğru," dedi heyet üyesi.

"Bana sorarsanız," dedi Don Quijote, "aklı başında olmayan, büyülenmiş olan, zat-ı âliniz; çünkü bütün dünyada kabul görmüş, gerçek olarak bilinen bir şeye karşı küfür ediyorsunuz; öyle bir şeyi inkâr ediyorsunuz ki, bunu inkâr eden, zat-ı âlinizin kitapları okuyup beğenmediğinizde, kızdığınızda, verdiğinizi söylediğiniz cezanın aynısını hakeder. Çünkü birini dünyada Amadis'in de, kitapları dolduran diğer maceracı şövalyelerin de olmadığına inandırmaya çalışmak, güneşin aydınlatmadığına, buzun soğutmadığına, toprağın doyurmadığına inandırmaya çalışmaya benzer. Bir başkasını, Prenses Floripes'le Burgonya'lı Guy olayının, Fierabras'ın Mantible köprüsü olayının doğru olmadığına inandırabilecek bir deha bulunabilir mi? Bunlar Charlemagne zamanında olmuştur ve şu anda gündüz olduğu ne kadar gerçekse, o kadar gerçek olduklarına yemin ederim. Eğer bunlar yalansa, Hektor da, Akhilleus da, Truva savaşı da, Fransa'da On İki Asilzade de, hâlâ kargaya dönüşmüş halde gezen ve her an krallığında beklenen İngiliz Kral Arthur da var olmamış demektir. Hattâ Guerrin Meschino'nun öyküsünün, Kutsal Kâse'yi Arayış öyküsünün de yalan olduğunu, Tristan'la Kraliçe Isolde'nin, Guinevere'yle Lancelot'un aşklarının uydurma olduğunu bile söylemeye cüret edeceklerdir; oysa büyük Britanya'nın en iyi şarap sâkisi olan nedime Quintañona'yı gördüğünü hatırlayanlar vardır neredeyse. Öyle ki, babaannemin, süslü, heybetli bir saç şekli olan bir hanım gördüğünde, 'Bak evlâdım, bu kadın nedime Quintañona'ya benziyor,' dediğini hatırlarım. Buradan da anlıyorum ki, ya kendisini tanımış, ya da en azından bir resmini görmüş olmalı. Pierre ve güzel Magalona öyküsünün doğruluğunu kim inkâr edebilir? Cesur Pierre'in üzerine binip havada uçtuğu tahta atı kurduğu, araba okundan biraz daha büyük olan takoz, bugün bile kralların zırhlarında görülebilir. Takozun yanında da Babieca'nın eyeri vardır; Roncesvalles'te, Roland'ın koca

bir kalas iriliğindeki boynuzu bulunmaktadır. Bütün bunlardan da, On İki Asilzade'nin, Pierre, Cid ve

serüven peşinde
koştukları söylenen

diğer şövalyelerin var olduğu anlaşılmaktadır. İsterseniz, cesur Lusitania'lı Juan de Merlo'nun gezgin şövalye olmadığını da iddia edin; Burgonya'ya gidip Arras kentinde meşhur Charny senyörü Mestre Pierre'le, daha sonra da Basel'de Mestre Henri de Remestan'la çarpışmadığını, her iki çatışmadan da muzaffer çıkıp şanına şan katmadığını da söyleyin. Yine Burgonya'da, iki yiğit İspanyol'un, Pedro Barba ve benim de soyundan geldiğim Gutierre Quijada'nın, Saint-Pol kontunun oğullarını yenerek kazandıkları zaferleri, kahramanlıkları da inkâr edin. Don Fernando de Guevara'nın macera peşinde Almanya'ya gitmediğini, Avusturya Dükünün şövalyelerinden Messire George'la çarpışmadığını iddia edin. Suero de Quiñones'in Geçit mücadelesinin şaka olduğunu söyleyin; Mestre Luis de Falces'in, İspanyol şövalyesi Don Gonzalo de Guzmán'la çarpışmasını da yalanlayın. Bunlar ve hem bizim memleketimizden, hem de yabancı memleketlerden Hıristiyan şövalyelerin, buna benzer daha nice kahramanlıkları, o kadar gerçek ve doğrudur ki, burada tekrar söylerim; bunları inkâr eden, akıl ve mantıktan tamamen yoksun demektir."

Heyet üyesi, Don Quijote'nin gerçekle yalanı bu şekilde karıştırmasına, gezgin şövalyelik olaylarına ilişkin her şeyde ne kadar bilgili olduğuna şaşırdı ve dedi ki:

"Señor Don Quijote, zat-ı âlinizin söylediklerinden bazılarının, özellikle İspanyol gezgin şövalyelerine ilişkin kısmının doğru olduğunu, inkâr edemem. Aynı şekilde, Fransa'da On İki Asilzade'nin olduğunu da kabul ederim; ancak, Başpiskopos Turpin'in kendileriyle ilgili yazdığı her şeyi yaptıklarını, kabul edemem. Çünkü aslında onlar Fransız kralları tarafından seçilmiş şövalyelerdi ve hepsi eşit derecede yiğit, soylu ve cesurdular; olmasalar bile, olmaları gerekirdi. O da, şimdiki Santiago ve Calatrava tarikatları gibi bir tarikattı; bu tarikatların üyesi olanların, cesur, yiğit ve soylu şövalyeler olmaları gerekmektedir. Nasıl şimdi Saint-Jean şövalyesi, Alcántara şövalyesi diyorsak, o zaman da On İki Asilzade şövalyesi denirdi; çünkü bu savaşçı tarikata seçilenler on iki asilzadeydi. Cid'in ve Bernardo del Carpio'nun gerçek olduğuna hiç şüphe yok; ama bence yaptıkları

söylenen bütün kahramanlıkları yapmış olmaları, epeyce şüphe götürür. Zat-ı âlinizin değindiği, Kont Pierre'e ait, kralların zırhlarında Babieca'nın eyerinin yanında yer alan takoza gelince, günahımı itiraf ediyorum; o kadar cahilim, veya gözlerim o kadar kötü görüyor ki, eyeri görmüş olduğum halde, takozu görememişim; üstelik de zat-ı âlinizin dediği irilikte olduğu halde."

"Orada olduğu kesin," dedi Don Quijote. "Hattâ ve hattâ, paslanmasın diye meşin bir kılıfta saklandığı söylenir."

"Olabilir," dedi heyet üyesi. "Ama ben tarikat yemini edebilirim ki, böyle bir şey gördüğümü hatırlamıyorum. Olduğunu kabul etsek bile, bu, benim onca Amadis'in, o anlatılan şövalyeler alayının öykülerine inanmamı gerektirmez; zat-ı âliniz gibi şerefli, yetenekli, zekî bir insanın, saçma sapan şövalye kitaplarında yazılı bütün o tuhaf deliliklerin doğru olduğuna inanması için de bir sebep teşkil etmez."

ELLİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'yle heyet üyesi arasında geçen akıllıca tartışmalara ve başka olaylara dair

"Bu da iyi doğrusu!" diye cevap verdi Don Quijote. "Kralların izniyle, ithaf edildikleri kişilerin onayıyla basılan, büyük, küçük, fakir, zengin, okumuş, cahil, serf, soylu, kısacası hangi mevki ve nitelikte olursa olsun her türlü insan tarafından büyük bir zevkle okunan ve beğenilen kitaplar yalan, öyle mi? Üstelik de o kadar gerçek göründükleri, falanca şövalyenin veya şövalyelerin babasını, annesini, memleketini, akrabalarını, zamanını, yerini ve kahramanlıklarını ince ince, günü gününe anlattıkları halde? Lütfen susunuz efendim, söylediğiniz şey bir küfürdür; benim nasihatimi tutun; yapılacak en akıllıca şey, bu kitapları okumaktır; ne kadar zevk alacağınızı göreceksiniz. Söyleyiniz efendim; şu anlatacağımdan daha büyük bir mutluluk olabilir mi? Farzedin ki hemen önümüzde, kocaman, fokur fokur kaynayan bir katran gölü görünür; içinde bir sürü yılan, kertenkele ve daha çeşit çeşit vahşî, korkunç hayvan yüzmektedir; bu sırada, gölün ortasından, uğursuz bir ses duyulur: 'Ey bu korkunç gölü seyreden şövalye, her kim olursan ol, bu kara suların altında gizlenen hazineye ulaşmak istiyorsan, yüreğinin ne kadar korkusuz olduğunu göster ve bu kara, kaynayan iksirin ortasına at kendini. Eğer bunu yapmazsan, bu karanlıkların altında

yatan yedi cadının yedi şatosunun içindeki harikaları görmeye hak kazanamazsın.' Şövalye bu irkiltici sesin söylediklerini duyar duymaz, bir hesaplaşmaya girmeden, nasıl bir tehlikeye atıldığını düşünmeden, hattâ üzerindeki zırhların ağırlığından bile kurtulmadan, kendisini Tanrı'ya ve sevgilisine emanet ederek, kaynayan gölün ortasına atlar. Hiç beklemediği bir anda, tamamen kaybolmuşken, kendini, Cennet bahçesini gölgede bırakacak güzellikteki çiçekli kırlarda bulur. Orada sanki gökyüzü daha şeffaf, güneş daha parlaktır; biraz ilerisinde yemyeşil, sık yapraklı ağaçlardan oluşan, yeşilliğiyle gözlere mutluluk veren bir koruluk görür; birbirlerine dolanan dalların arasında uçuşan sayısız küçük, rengârenk kuşun, içten gelen tatlı şarkıları, kulaklarını okşamaktadır. Bu korulukta küçük bir dere çıkar karşısına; sıvı kristale benzeyen serin suları, elenmiş altını ve saf incileri andıran incecik kumların, küçük beyaz çakılların üzerinden akmaktadır. Biraz ileride, alacalı akikle düz mermerden yapılmış, gösterişli bir çeşme görür; ötedeyse, daha kabaca süslenmiş bir başka çeşme vardır; dağınık yerleştirilmiş minik istiridye kabuklarıyla salyangozların sarı-beyaz, kıvrım kıvrım evlerinin arasına serpiştirilmiş parlak kristal ve sahte zümrüt parçacıklarından oluşan alacalı nakış, tabiatı taklit eden sanatın, burada galip geldiğini kanıtlar gibidir. Sonra birden, sağlam bir şato ya da görkemli bir saray görünür karşısında; duvarları som altından, mazgalları elmastan, kapıları yementaşındandır; öyle mükemmel bir yapıdır ki, yapıldığı malzeme elmas, lâltaşı, yakut, inci, altın ve zümrütten aşağı kalmadığı halde, işçiliği daha büyük hayranlık uyandırmaktadır. Peki bütün bunları gördükten sonra, şundan daha güzel bir görüntü düşünülebilir mi? Şatonun kapısından dışarı, çok sayıda genç kız çıkmaktadır; süslü, gösterişli kıyafetlerini şimdi kitaplarda anlatıldığı gibi saymaya kalksam, hiç bitmez. Genç kızların en soylusu gibi görüneni, kızgın göle kendini atan gözüpek şövalyeyi elinden tutup, tek kelime söylemeden, zengin şato veya sarayın içine götürür. Anadan doğma soyduktan sonra, ılık sularla yıkar, ardından güzel kokulu yağlar sürer, incecik tülden, mis gibi kokan bir gömlek giydirir. Sonra bir başka genç kız gelip, omuzlarına en azından bir şehir değerinde bir pelerin atar. Bütün bunların ardından, bize anlatıldığına göre, kendisini bir başka odaya götürürler; burada kurulu sofraların güzelliği nefes kesicidir. Ellerine, amber ve güzel kokulu çiçeklerden damıtılmış sular serperler; fildişinden bir koltuğa oturturlar. Bütün genç kızlar, olağanüstü bir sessizlik içinde kendisine hizmet ederler. Hepsi o kadar lezzetli pişirilmiş, o kadar çeşitli yiyecekler getirirler ki önüne, iştahı

nereye yöneleceğini şaşırır. Yemeğini yerken, kimin söylediği, nerede çalındığı belli olmayan şarkılar dinler. Yemek bitip sofralar kaldırıldıktan sonra, şövalye koltuğunda kaykılır, belki de, âdeti olduğu üzre dişlerini karıştırırken, ansızın kapıdan içeri, öncekilerin hepsinden çok daha güzel bir genç kız girip, şövalyenin yanına oturur ve ona, içinde bulunduğu şatonun neresi olduğunu, kendisinin büyü etkisi altında oraya getirildiğini ve daha başka şeyler anlatır; bütün bunlar, şövalyeyi şaşırtır, onun hikâyesini okuyan okurları da hayran bırakır. Daha fazla uzatmak istemiyorum; bu kadarından da anlaşılıyor ki, herhangi bir gezgin şövalye öyküsünün herhangi bir bölümü okunduğunda, okuyan kim olursa olsun, haz ve hayranlık duyar. Rica ederim bana inanın ve daha önce de dediğim gibi bu kitapları okuyun efendim; göreceksiniz, hüzünlüyseniz hüznünüz dağılacak, canınız sıkkınsa keyfiniz yerine gelecek. Kendi adıma şunu söyleyebilirim; ben gezgin şövalye olduğumdan beri, cesur, kibar, cömert, terbiyeli, yardımsever, nazik, korkusuz, yumuşak ve sabırlıyım; güçlüklere, hapislere, büyülere katlanıyorum. Bir deli misali kafese kapatılalı henüz fazla zaman geçmediği halde, ben bileğimin gücü ve Tanrı'nın yardımıyla, kader bir oyun oynamazsa, birkaç gün sonra bir krallığın hükümdarı olmayı ve o zaman, içimdeki minneti, cömertliği kanıtlamayı düşünüyorum. Doğrusunu isterseniz efendim, yoksul kişi, herhangi birine cömertlik meziyetini gösteremez, her ne kadar fazlasına sahip olsa bile; sadece dilekten ibaret kalan teşekkür ise, fiile dökülmeyen inanç gibi, ölü sayılır. İşte bu yüzden, kaderin bir an önce karşıma imparator olma fırsatı çıkarmasını istiyorum; gönlümün yüceliğini, dostlarıma lütuflar yaparak göstermek istiyorum; özellikle de şu zavallı Sancho Panza'ya, dünyanın en iyi insanı olan silâhtarıma, kendisine uzun zaman önce vaat etmiş olduğum kontluğu vermek istiyorum; tek korkum, kontluğunu yönetecek kabiliyete sahip olmaması."

Sancho efendisinin bu son sözlerini işitir işitmez dedi ki:

"Señor Don Quijote, zat-ı âliniz tarafından çok vaat edilen, benim tarafımdan da çok arzulanan şu kontluğu siz bana vermeye gayret edin; ben size yemin ediyorum, yönetecek kabiliyetim olur. Olmazsa da, duyduğuma göre senyörlerin mülklerini kiralayan adamlar varmış; her yıl belli bir kira karşılığında yönetimi üstlerine alıyorlarmış; senyör de ayağını uzatıp hiçbir şeyle ilgilenmeden, aldığı kiranın keyfini sürüyormuş. Ben de öyle yaparım; ufak tefek hesabı yapmayıp, derhal her şeyden vazgeçer, dükler gibi gelirimin keyfini sürerim, kim ne yaparsa yapsın."

"Kardeşim Sancho," dedi heyet üyesi, "bu söylediğin, gelirin harcanmasıyla ilgili tarafı. Bunun yanısıra, senyör adalet işleriyle de ilgilenmek zorundadır; işte burada, kabiliyet ve sağduyu, her şeyden önemlisi de, doğruluk ve dürüstlük devreye girer. Eğer başlangıçta bunlar eksik olursa, ortası da, sonu da hatalı gider. Tanrı ise, saf insanların iyi niyetine yardım eder, akıllı insanların kötü niyetini baltalar."

"Ben bu felsefelerden anlamam," dedi Sancho Panza. "Tek bildiğim şu ki, ben kontluğu elde eder etmez, yönetmeyi de beceririm. Ben de herkes kadar ruha, herkes kadar bir cüsseye sahibim, ben de herkes kadar kendi mülkümün hükümdarı olabilirim. Olunca da, ne istersem onu yaparım. İstediğimi yapınca da, mutlu olurum. İnsan mutlu oldu mu başka bir şey istemez; madem başka bir şey istemez, tamam öyleyse, gelsin şu kontluk, Tanrı'ya emanet olun, görüşürüz; bir körün diğerine dediği gibi."

"Senin deyiminle bu felsefeler, kötü felsefeler değil Sancho. Bununla birlikte, bu kontluk meselesi üzerine söylenecek çok şey var."

Don Quijote bunun üzerine atıldı:

"Daha fazla söylenecek ne olabilir, bilemiyorum. Ben sadece yüce Galya'lı Amadis'in bana sunmuş olduğu örneği izliyorum; o, silâhtarını Firme Ceziresi kontluğuna getirmişti. Aynı şekilde ben de, hiçbir tereddüt duymadan, gelmiş geçmiş en iyi gezgin şövalye silâhtarlarından biri olan Sancho Panza'yı kont yapabilirim."

Heyet üyesi, Don Quijote'nin gayet iyi ifade edilmiş saçma sapan sözlerine, Göl Şövalyesi serüvenini tasvirine, okuduğu kitaplardaki kasıtlı yalanların, onun üzerindeki etkisine şaşıp kalmıştı; bir yandan da, efendisinin vaat ettiği kontluğu elde etmeyi hararetle isteyen Sancho'nun sersemliğine şaşıyordu.

Bu arada heyet üyesinin hizmetkârları, erzak katırını handan alıp dönmüşlerdi; bir halıyla çayırın yeşil çimenlerini sofra yapıp, ağaçların gölgesine oturdular ve daha önce de söylendiği gibi, arabacı öküzleri rahatça otlatabilsin diye, yemeklerini orada yediler. Yemeklerini yerken, birdenbire kuvvetli bir gürültüyle bir çıngırak sesi duydular; ses hemen yanlarındaki böğürtlenlerle sık çalıların arasından gelmişti; aynı anda, çalıların arasından siyah, beyaz, boz benekli güzel bir keçinin çıktığını gördüler. Arkasından da bir keçi çobanı geliyor, dursun, sürüye dönsün diye kendine has kelimelerle sesleniyordu. Kaçak keçi, korku içinde, yardım ister gibi insanların yakınına gelip durdu. Çoban da peşinden geldi ve iki boynuzundan tutup, sanki düşünebilir, anlayabilirmiş gibi dedi ki:

"Ah yaramaz, ah Benekli! Günlerdir sekip duruyorsun! Hangi kurt korkuttu seni kızım? Söylesene, neyin var güzelim? Herhalde dişisin, ondan rahat duramıyorsun! Lânet olsun senin bu hallerine, senin gibilerin de! Hadi gel, gel canım; ağılında, arkadaşlarının yanında, bu kadar mutlu olmasan da, daha emniyette olursun. Sözümona onları sen koruyacaksın, yol göstereceksin; sen böyle yolunu şaşırırsan, onlar ne yapsın?"

Keçi çobanının sözleri, dinleyenlerin, özellikle heyet üyesinin pek hoşuna gitmişti; çobana dedi ki:

"Tanrı aşkına, kardeşim, sakinleşin biraz; keçiyi hemen sürüsüne götürmek için telâş etmeyin. Sizin de dediğiniz gibi, dişi olduğundan, siz ne kadar engellemeye çalışsanız da, tabii içgüdülerine uyacaktır mecburen. Gelin bir lokma yiyin, bir yudum şarap için, telâşınız geçsin, bu arada keçi de dinlensin."

Daha sözlerini bitirmeden, bıçağın ucuyla bir soğuk tavşan budu uzattı. Çoban alıp teşekkür etti; şarap içip biraz yatıştı, sonra dedi ki:

"Bu hayvanla, böyle ciddî ciddî konuştuğuma bakıp da beni saf bir adam sanmanızı istemem, saygıdeğer beyefendiler. Söylediklerim tamamen anlamsız da sayılmaz aslında. Köylüyüm ama, insanlarla ve hayvanlarla nasıl konuşulacağını anlamayacak kadar da değil."

"Buna rahatlıkla inanırım," dedi rahip. "Ben de tecrübemden bilirim; dağlarda bilginler, çoban kulübelerinde filozoflar yetişir."

"En azından beyefendi," dedi çoban, "tecrübeden ders almış insanları barındırırlar. Bu gerçeği kendi gözünüzle görüp inanmanız için, gerçi davetsiz misafir gibi oldum ama, sıkılmaz ve kısa bir süre bana kulak verirseniz, size bu beyefendiyi de, beni de haklı çıkaracak bir şey anlatacağım," deyip rahibi gösterdi.

Don Quijote buna şöyle cevap verdi:

"Bu olayda gizli bir şövalye serüveni kokusu aldığım için, ben kendi adıma sizi seve seve dinlerim kardeşim. Bütün bu beyefendiler de dinler; onlar da çok akıllı kimselerdir ve şaşırtıcı, sevindirici, duygulandırıcı, ilginç şeylere meraklıdırlar; sizin anlatacaklarınızın da öyle olduğundan hiç şüphem yok. Başlayın dostum; hepimiz sizi dinliyoruz."

"Benden pas," dedi Sancho. "Ben şu böreği alıp dere kenarına gidiyorum; karnımı üç günlük doyurmaya niyetliyim. Çünkü efendim Don Quijote bana der ki, gezgin şövalye silâhtarına yemek verildi mi, tıkabasa yemelidir; çünkü tesadüfen öyle vahşî bir ormana düşebilir ki, altı günde zor çıkar. İnsan tok değilse ya da heybeleri yüklü de-

ğilse, temelli orada kalabilir; kalıp mumyaya dönüşen çok olmuştur."

"Evet, haklısın Sancho," dedi Don Quijote. "İstediğin yere git, yiyebildiğin kadar ye. Ben doydum, sadece ruhumun gıdası eksik; onu da bu adamcağızın hikâyesini dinleyerek doyuracağım."

"Hepimiz aynı şeyi yapacağız," dedi heyet üyesi.

Sonra da çobandan hikâyesine başlamasını rica etti. Çoban boynuzlarından tuttuğu keçinin butlarına iki şaplak vurup dedi ki:

"Gel, yanıma uzan Benekli; daha sonra döneriz sürümüzün yanına."

Keçi anlamış gibi, sahibi oturduğunda sessizce yanına uzandı ve sanki söyleyeceklerine kulak kesildiğini anlatmak ister gibi, yüzüne baktı. Keçi çobanı hikâyesine şöyle başladı:

ELLİ BİRİNCİ BÖLÜM

Keçi çobanının, Don Quijote'yi götürenlerin hepsine anlattıklarına dair

"Bu vâdiden üç fersah uzakta bir köy vardır; küçüktür ama bütün bu dolayların en zengin köylerindendir. Bu köyde çok saygın bir çiftçi yaşardı; her zenginlik, peşinden saygınlığı getirdiği halde, o servetinden çok meziyetleriyle itibar görürdü. Ama kendisine sorulduğunda en büyük talihinin, olağanüstü güzel, akıllı, zarif ve iffetli kızı olduğunu söylerdi; kızı gören herkes, Tanrı'nın ve tabiatın bağışladığı bu niteliklerine hayran olurdu. Çocukken güzeldi, büyüdükçe daha da güzelleşti ve on altı yaşında, güzelliğin doruğuna ulaştı. Güzelliğinin şöhreti bütün civar köylere yayılmaya başladı. Ben ne diyorum? Başka şehirlere bile yayıldı; hattâ kralların saraylarına ve her türden insanın kulağına bile ulaştı. Garip bir yaratığı ya da mucize yaratan resmi görmeye gelir gibi, dört bir yandan onu görmeye geliyorlardı. Babası onu bu gözlerden gizliyor, kendi de gizleniyordu; zaten bir genç kızı kendi namusu kadar koruyabilecek kilit, muhafız veya sürgü yoktur. Babasının zenginliği ve kızın güzelliği, hem köyden, hem dışarıdan birçok kişinin, kızı babasından istemesine sebep oldu. Ama o, bu kadar değerli bir mücevheri verecek olan kişi sıfatıyla, kararsızdı; sayısız talip arasından hangisine teslim edeceğini bilemiyordu. Onu isteyenlerden biri de bendim; olumlu bir cevap alacağımdan da epeyce umutluydum; çünkü babası beni tanıyordu, aynı köydendik, soyum temiz-

di, gençtim, varlıklıydım, Tanrı akıl da vermişti. Yine aynı köyden, bütün bu özelliklere sahip birisi daha vardı talipler arasında; bu da babasını kararsız, askıda bırakıyordu; ikimiz de kızına iyi birer eş olabiliriz gibi geliyordu ona. Bu karışık durumu çözebilmek için, Leandra'ya söylemeye karar verdi. (Beni sefil eden zengin kızın adı Leandra'dır.) İkimiz eşit olduğumuza göre, seçimi sevgili kızına bırakmanın uygun olacağını düşünmüştü. Bence, çocuklarını evlendirmek isteyen bütün babaların örnek alması gereken bir davranış. Kötü insanlar arasından seçim yapmalarına izin versinler demiyorum; iyi insanlar önersinler, bunların arasından, çocuk kendi zevkine göre birini seçsin. Leandra'nın nasıl bir seçim yaptığını bilmiyorum; tek bildiğim şu ki, babası kızının yaşının küçük olduğunu söyleyerek, yuvarlak lâflarla ikimizi de oyaladı; ne o bir mecburiyet altına giriyor, ne biz reddediliyorduk. Rakibimin adı Anselmo'dur, benimki de Eugenio; sonu henüz belli olmayan, ama felâket olacağı açıkça anlaşılan bu trajedide yer alan kişilerin adlarını bilin diye söylüyorum. Bu arada, köyümüze Vicente de la Rosa diye biri geldi; bizim köyün yoksul çiftçilerinden birinin oğluydu. Bu Vicente, İtalya'da, başka ülkelerde askerlik yapmış, dönmüştü. Daha on iki yaşındayken, birliğiyle tesadüfen oradan geçen bir yüzbaşı, onu köyden alıp götürmüştü. Delikanlı, on iki yıl sonra, rengârenk askerî üniformalar, kristalden süsler, incecik çelik zincirlerle döndü. Bir gün bir kıyafet giyiyordu, ertesi gün bir başkasını; hepsi ince, alacalı, yükte hafif, pahada daha da hafifti. Zaten kötücül mizaçlı olan, aylaklık imkân tanıdığında kötülüğün ta kendisi kesilen köylüler, bunu farkedip tören üniformalarını ve süslerini tek tek saydılar. Üniformaların, hepsi değişik renklerde üç takım olduğu anlaşıldı, askıları ve çoraplarıyla birlikte. Ama o bunları öyle çeşitli şekillerde birleştiriyordu ki, saymasalar, on takım elbise ve yirmiden fazla sorguç tüyü sergilendiğine yemin eden çıkardı. Kıyafetlerle ilgili bu anlattıklarım, sizlere lüzumsuz bir sapma gibi gelmesin; çünkü bu öyküde önemli bir yeri var. Köyümüzün meydanında, ulu bir kavağın altındaki taş sıraya oturur, hepimiz, ağzımız açık, anlattığı kahramanlıkları dinlerdik. Yeryüzünde görmediği ülke, bulunmadığı savaş yoktu; öldürdüğü Magripliler'in sayısı, Fas ve Tunus'ta bulunanlardan fazlaydı; kendi söylediğine göre, Gante'yle Luna'dan, Diego Garcia de Paredes ve isimlerini saydığı daha bin kişiden fazla sayıda teke tek çarpışmaya girmiş, hepsinden de muzaffer, tek damla kanı akmadan çıkmıştı. Sonra yara izlerini gösterirdi bize; biz seçemediğimiz halde, o bunların, çeşitli çarpışmalarda ve savaşlarda aldı-

ğı arkebüz yaraları olduğunu söylerdi. Bununla da kalmayıp, görülmedik bir kibirle, kendi eşitlerini, hattâ kendisini tanıyanları aşağılıyor, babasının, bileğinin gücü, yaptıklarının da soyu olduğunu ve bir asker olarak, krala bile bir şey borçlu olmadığını söylüyordu. Bu kurumlarına, bir de biraz müzisyen olup, kimilerinin, gitarı konuşturuyor diye tarif ettikleri şekilde gitar da çalması eklendi. Fakat marifetleri bununla da bitmedi; şairlik yeteneği de vardı; köyde geçen en küçük bir olayı, bir buçuk fersah uzunluğunda bir romansa döküyordu. İşte bu tarif ettiğim askeri, bu Vicente de la Rosa'yı, bu kahramanı, bu yakışıklıyı, bu müzisyeni, bu şairi, evinin meydana bakan bir penceresinden, Leandra birçok kere gördü, seyretti. Gösterişli kıyafetlerinin yaldızlarına âşık oldu; her birinden yirmişer nüsha çıkarıp dağıttığı romanslarına hayran kaldı; kendi anlattığı kahramanlıklarını duydu ve sonunda, şeytan öyle emretmiş olacak ki, ona kur yapmak gibi bir haddini bilmezlik adamın aklına bile gelmeden, Leandra ona âşık oldu. Bir aşk macerasının olmasını en çok kolaylaştıran şey, kadının isteği olduğu için de, Leandra'yla Vicente, kolaylıkla anlaştılar. Çok sayıdaki taliplerinden hiçbiri, daha onun hislerinden haberdar değilken, Leandra işi bitirmiş, sevgili babasının evini bırakıp –annesi yoktur– askerle birlikte köyden kaçmıştı. Asker, bu olaydan, böbürlendiği bütün diğer olaylardan çok daha muzaffer çıkmıştı. Bu olay, bütün köyü ve haber alan herkesi hayrete düşürdü. Ben şaşkındım, Anselmo afallamıştı, Leandra'nın babası kederli, akrabaları utanç içinde, adalet harekete geçmiş, kolluklar hazırdı. Yollar tutuldu, ormanlar, her yer didik didik arandı ve üçüncü günün sonunda, düşüncesiz Leandra'yı, dağda bir mağarada, üzerinde bir tek gömleğiyle, evinden getirmiş olduğu epeyce para ve değerli mücevherleri de elden gitmiş halde buldular. Onu kederli babasının yanına götürdüler; başına gelenleri sordular; çekinmeden itiraf etti: Vicente de la Rosa onu kandırmış; evleneceğine söz verip babasının evinden kaçmaya ikna etmiş; dünyanın en zengin, en hoş şehrine, Napoli'ye götüreceğini söylemiş. Leandra da saf, aldanmış, inanmış; babasının servetini de çalıp kaçtığı gece, serveti teslim etmiş ona. Vicente sonra kendisini sarp bir dağa götürüp, o buldukları mağaraya kapatmış. Askerin, namusunu lekelemeden her şeyini çaldığını ve o mağarada bırakıp gittiğini söylemişti; herkes yeniden hayrete düştü. Delikanlının kendini tuttuğuna inanmamız güçtü; ama Leandra doğru olduğu konusunda o kadar ısrar etti ki, teselli bulmaz haldeki babası, biraz avundu. Çalınmış servetin hesabını bile yapmadı; çünkü bir kez çalındı mı geri gelme umudu olma-

yan servetini, kızına bırakmışlardı. Leandra köye döndüğü gün, babası onu tekrar gözlerimizden gizleyip, bu yakındaki bir kasabanın manastırına kapattı; kızın kalbinde oluşan kötü düşüncelerin zamanla silineceğini düşünüyordu. Leandra'nın yaşının küçüklüğü, hiç değilse namuslu veya namussuz olmasının ilgilendirmeyeceği kişilerin gözünde, kabahatini hafifletiyordu. Fakat ne kadar akıllı, ne kadar zekî olduğunu bilenler, günahını cahilliğine değil, serbestliğine ve kadınların genellikle deli dolu, kusurlu olan tabii eğilimlerine atfettiler. Leandra manastıra kapatılınca, Anselmo'nun gözleri kör oldu; en azından, bakmaktan hoşlanacağı bir şey kalmadı. Benim gözlerim karardı; herhangi bir zevke onları yönlendirebilecek ışıktan mahrum kaldılar. Leandra'nın yokluğu kederimizi artırıyor, sabrımızı azaltıyordu; askerin üniformalarına lânet ediyor, Leandra'nın babasının ihtiyatsızlığını kınıyorduk. Sonunda, Anselmo'yla ben, köyden ayrılıp bu vâdiye gelmeye karar verdik; o çok sayıdaki koyununu, ben de kalabalık keçi sürümü otlatarak, ağaçların arasında ömrümüzü geçiriyoruz. Tutkularımızı dile getiriyor, kâh birlikte güzel Leandra'yı öven, sitem eden şarkılar söylüyor, kâh ayrı ayrı iç çekip her birimiz şikâyetimizi Tanrı'ya iletiyoruz. Leandra'nın diğer taliplerinden birçoğu da, bizi örnek alıp bu sarp dağlara, bizim yaptığımızı yapmaya geldiler. Sayıları o kadar çok ki, burası pastoral Arkadia'ya dönüştü; çobanlarla, ağıllarla doldu; güzel Leandra'nın adının duyulmadığı bir yer yok. Kimi ona lânet yağdırıyor, kaprisli, dönek, namussuz diyor; kimi kolay ve hafif diye hüküm giydiriyor; kimi aklıyor, affediyor; kimi de yargılayıp kınıyor; bazısı güzelliğine tapıyor; bazısı mizacından nefret ediyor; sonuçta herkes kötülüyor ve tapıyor. Hepsinin çılgınlığı öyle boyutlara ulaşmış ki, kendisiyle hiç konuşmamış oldukları halde, aşağılandıklarından şikâyet edenler, hattâ kendisi meydan vermediği halde, kıskançlığın kavurucu hummasıyla yakınanlar var; oysa hislerinden önce günahı ortaya çıkmıştı. Tek bir kaya oyuğu, dere kenarı, ağaç gölgesi yok ki, havaya bahtsızlığını anlatan bir çoban tarafından işgal edilmiş olmasın. Yankı, olabildiği her yerde Leandra adını tekrarlamakta; dağlar Leandra diye çınlıyor, dereler Leandra diye mırıldanıyor; Leandra hepimizi sersem, büyülenmiş halde bıraktı; umutsuz bekliyor, neden korktuğumuzu bilmeden korkuyoruz. Bütün bu çılgınlar arasında, aklı en kıtmış gibi görünüp en fazla olanı, rakibim Anselmo; o, şikâyet edilecek daha onca şey varken, sadece hasretten yakınıyor; çok güzel çaldığı rebeğinin eşliğinde, zekâsını ortaya koyan mısralarla şikâyetini dile getiriyor. Ben daha kolay bir yol izliyorum; bence daha doğru olanı da bu; ben kadınların hafifliğini, değişkenliği-

ni, ikili oynamalarını, tutulmayan sözlerini, kırılmış inançlarını ve son olarak da, sevgilerini, arzularını yönlendirirken akıllı davranmayışlarını kötülüyorum. İşte saygıdeğer beyler, buraya geldiğimde bu keçiyle böyle konuşmuş olmamın sebebi budur; ağılımın en iyi keçisi olduğu halde, dişi olduğu için küçümsüyorum onu. İşte size anlatmaya söz verdiğim hikâye buydu; sözü uzattıysam da, ikramda kusur etmek istemem; ağılım buraya yakın, taze sütüm, çok lezzetli peynirim ve damağa olduğu kadar, göze de hoş gelecek çeşitli mevsim meyvelerim var."

ELLİ İKİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'nin keçi çobanıyla kavgasına ve alınteriyle başarılı sonuca ulaştırdığı, tövbekârlarla garip serüvenine dair

Keçi çobanının hikâyesi, dinleyen herkesin hoşuna gitmişti; özellikle katedral heyeti üyesi, hikâyenin köylü bir çobandan çok, akıllı bir soyluya yakışır bir dille anlatılmasıyla, yakından ilgilenmiş, çok hoşlanmıştı. Rahibin, dağların bilginler yetiştirdiğini söylemekte çok haklı olduğunu belirtti. Hepsi Eugenio'ya iltifatta bulundular; ama bu konuda en cömert davranan, Don Quijote oldu ve şunları söyledi:

"Çoban kardeşim, hiç kuşkunuz olmasın ki, ben bir serüvene atılabilecek durumda olsaydım, sizin serüveninize mutlu bir son verebilmek için, derhal yola koyulurdum. Leandra'yı, şüphesiz istemeyerek bulunduğu manastırdan, başrahibeye ve engellemeye çalışan herkese karşı koyarak kurtarır, sizin kollarınıza teslim ederdim. Siz keyfiniz nasıl istiyorsa öyle yapardınız; tabii hiçbir bakireye zarar verilmemesini buyuran şövalyelik kurallarına uyulması şartıyla. Yine de, yüce Tanrı'dan umudumu kesmiş değilim; iyi niyetli bir büyücünün, kötü bir büyücüye üstün geleceğini umuyorum. İşte o zaman, size yardım etmeye ant içiyorum; amacı zayıflara, muhtaçlara yardım etmek olan mesleğim, bunu gerektiriyor."

Keçi çobanı Don Quijote'ye baktı ve korkunç kıyafetine, yüzüne şaşırıp yanındaki berbere sordu:

"Beyefendi, bu tuhaf görüntülü, tuhaf konuşan adam kim?"

"Kim olacak?" dedi berber. "Meşhur La Mancha'lı Don Quijote; kötülük ve haksızlığın düşmanı, genç kızların koruyucusu, devlerin korkusu ve savaşların galibi."

"Bu bana tıpkı gezgin şövalyelerle ilgili kitaplardaki gibi geldi," dedi keçi çobanı. "Zat-ı âlinizin bu adam için söylediğiniz her şeyi yapardı onlar. Doğrusunu isterseniz, bana öyle geliyor ki, ya zat-i âliniz şaka ediyorsunuz, ya da bu beyefendinin kafasından birkaç tahta eksilmiş."

"Seni alçak!" dedi bunun üzerine Don Quijote. "Tahtası eksik olan da sensin, sakat olan da. Benim tahtalarım, seni doğuran orospunun anası olan orospudan daha yerinde."

Bu sözleri söylerken, yanında duran bir ekmek somununu alıp çobanın yüzünün ortasına öyle bir öfkeyle vurdu ki, burnunu yamulttu. Şakaya gelemeyen çoban, böyle kötü bir muameleye maruz kalınca halıya, örtülere, yemek yiyen onca insana aldırmayıp, Don Quijote'nin üzerine atıldı ve iki eliyle birden boğazına yapıştı. Neyse ki Sancho Panza o anda yetişip omuzlarından yakaladı ve birlikte sofranın üzerine yuvarlandılar; tabaklar kırıldı, fincanlar parçalandı, her şey dağılıp saçıldı; yoksa Don Quijote kuşkusuz boğulacaktı. Serbest kalan Don Quijote, çobanın tepesine bindi; yüzü kana bulanmış, Sancho tarafından tekme tokat dövülmüş olan çoban, yerde emekleyerek, kanlı bir intikam almak üzere sofradan bir bıçak bulmaya çalışıyordu ki, heyet üyesiyle rahip engel oldular. Buna rağmen, çoban, berberin yardımıyla Don Quijote'yi altına almayı başardı ve öyle bir yumruk yağmuruna tuttu ki, zavallı şövalyenin yüzü de, kendininki gibi kana bulandı.

Heyet üyesiyle rahip, gülmekten patlıyorlar, kolluklar neşeyle tepiniyorlar, hepsi köpek dövüşündeymiş gibi ortalığı kızıştırıyorlardı. Bir tek Sancho Panza kıvranıyordu; çünkü efendisine yardım etmesin diye kendisini tutan, heyet üyesinin hizmetkârından bir türlü kurtulamıyordu.

Sonunda, birbirlerini tırmalayan iki dövüşçü dışında herkes neşelenmiş eğlenirken, o kadar hüzünlü bir trompet sesi duydular ki, başlarını sesin geldiği yöne çevirdiler. Ama trompet sesine en çok heyecanlanan, Don Quijote oldu; hâlâ hiç istemediği halde çobanın altında ve epeyce de hırpalanmış olmasına rağmen, dedi ki:

"Şeytan kardeşim; şeytan olduğundan eminim, çünkü benim gücümü ve cesaretimi bastıracak gücün ve cesaretin var. Sana yalvarırım, hiç değilse bir saatliğine çarpışmaya ara verelim; çünkü kulağımıza gelen bu hüzünlü trompet sesi, beni yeni bir serüvene çağırıyor zannederim."

Dayak atmaktan da, yemekten de bıkmış olan keçi çobanı, hemen

Don Quijote'yi bıraktı; o da ayağa kalkıp başını sesin geldiği yöne çevirdi ve birden, tövbekârlar gibi beyazlar giymiş, çok sayıda adamın, bir yamaçtan aşağı inmekte olduklarını gördü.

O yıl, bulutlar nemlerini topraktan esirgediklerinden, yörenin bütün köylerinde âyinler, dualar düzenleniyor, kefaret cezaları çekiliyor, Tanrı'ya merhametini gösterip yağmur yağdırması için yakarılıyordu. İşte bu sebeple, yakındaki bir köyün ahalisi, vâdinin bir yamacındaki kutsal keşiş kulübesine, âyine geliyorlardı.

Tövbekârların tuhaf giysilerini gören Don Quijote, kimbilir kaç kere gördüğü bu kıyafetleri hatırlamayıp, bunu serüvene dair bir şey sandı ve bir gezgin şövalye olarak bu serüvene atılmanın, sadece kendisine düştüğüne kanaat getirdi. Adamların matem örtülerine sarılmış halde taşıdıkları tasviri, o alçak, küstah haydutların zorla kaçırdıkları soylu bir hanımefendi zannetmesi de, bu kanaatini pekiştirdi. Bunları düşünür düşünmez de, otlamakta olan Rocinante'ye uçarcasına yetişip eyerine takılı gemi ve kalkanı aldı; çabucak gem vurdu ve Sancho'dan kılıcını isteyip Rocinante'nin üstüne binerek, kalkanını kavradı; hazır bulunanların hepsine, yüksek sesle dedi ki:

"Şimdi cesur beyefendiler, bu dünyada, gezgin şövalyelik tarikatına bağlı şövalyelerin varlığının, ne kadar önemli olduğunu göreceksiniz. İşte şimdi, şu esir götürülen zavallı hanımefendinin kurtarılmasıyla, gezgin şövalyelerin takdir edilmesi gerekiyor mu, gerekmiyor mu, anlayacaksınız."

Bunları söyleyip, mahmuzları olmadığından topuklarıyla Rocinante'yi dürttü ve dörtnala, tövbekârlarla çarpışmaya gitti; zaten bu gerçek öykünün hiçbir yerinde, Rocinante'nin eşkin gittiğine rastlanmamıştır. Rahip, heyet üyesi ve berber, Don Quijote'yi tutmaya çalıştılarsa da beceremediler; Sancho'nun haykırışları da onu durduramadı.

"Nereye gidiyorsunuz, Señor Don Quijote?" diyordu Sancho. "Kalbinize hangi şeytan girdi de, Katolik dinimize karşı gelmeye kışkırttı sizi? Baksanıza, yüce Tanrım! Bunlar âyine giden tövbekârlar; o kaidenin üstünde taşıdıkları hanım da, lekesiz Meryem Anamızın kutsal tasviri. Ne yapacağınıza dikkat edin efendim, bakın bu sefer hata yapıyorsunuz."

Sancho boşuna uğraşıyordu; çünkü efendisi çarşaflılara yetişip mateme gömülmüş hanımefendiyi kurtarmayı kafasına koyduğundan, tek kelime bile işitmedi. İşitseydi bile, kral emretse dahi geri dönmezdi. Âyin alayına yetişince zaten biraz yavaşlamak isteyen Rocinante'yi durdurdu ve sert, boğuk bir sesle dedi ki:

"Ey siz, belki iyi niyetli olmadığınız için yüzlerinizi örtenler, size söyleyeceklerimi dikkatle dinleyin."

İlk duranlar, tasviri taşıyanlar oldu; ilâhileri okuyan dört rahipten biri, Don Quijote'nin tuhaf görüntüsüne, Rocinante'nin sıskalığına ve Don Quijote'de farkettiği diğer gülünçlüklere bakıp, şöyle cevap verdi:

"Saygıdeğer kardeşim, bize bir şey söylemek istiyorsanız, çabuk söyleyin; çünkü bu kardeşlerimiz kendilerini kırbaçlayarak yürüyorlar; iki kelimeyle söylenecek kadar kısa olmayan bir şeyi dinleyip oyalanamayız."

"Tek kelimeyle söyleyeceğim," dedi Don Quijote. "O da şu: Derhal, şu anda, bu güzel hanımefendiyi serbest bırakın. Gözyaşları ve hazin görünüşü, onu zorla götürdüğünüzü ve kendisine korkunç bir kötülük yaptığınızı açıkça belli ediyor. Ben bu dünyaya bu tür kötülüklerle savaşmak için geldim; ona hakkı olan hürriyetini iade etmeden, tek adım ilerlemenize izin vermeyeceğim."

Bu sözleri duyanların hepsi, Don Quijote'nin deli olduğuna kanaat getirip kahkahalarla gülmeye başladılar. Bu gülmeler, Don Quijote'nin öfkesini körükledi ve tek kelime söylemeden, kılıcını çekip tasvirin taşındığı kaideye saldırdı. Taşıyanlardan biri, yükü arkadaşlarına bırakıp, dinlenirken kaideyi dayadıkları çatal sopayla, Don Quijote'nin önünü kesti. Don Quijote bir kılıç darbesiyle sopayı ortadan bölünce, elinde kalan üçüncü parçayla Don Quijote'nin kılıcı tutan tarafındaki omzuna öyle bir vurdu ki, kalkanı, bu köylü kuvvetini engelleyemedi ve zavallı Don Quijote, perişan bir halde yere serildi.

Soluk soluğa efendisini takip eden Sancho Panza, düştüğünü görünce bağırarak sopalı adama seslendi, vurmamasını, onun zavallı, büyülenmiş bir şövalye olduğunu, ömrü boyunca kimseye kötülük etmediğini söyledi. Ama köylüyü durduran, Sancho'nun bağırışları değil, Don Quijote'de el ayak kıpırdamadığını farketmesi oldu. Onu öldürdüğünü sanıp aceleyle eteklerini beline topladı ve geyik gibi kıra doğru kaçtı.

Bu arada Don Quijote'nin kafilesindekilerin hepsi, onun olduğu yere geldiler; ama onların koşarak geldiğini ve yanlarında kundaklı yaylarıyla kollukları gören âyin alayındakiler, kötü bir şey olmasından korkarak, tasvirin etrafına toplandılar. Külâhlarını kaldırıp kırbaçlarını kavradılar; rahipler şamdanlarını hazırladılar ve kendilerini savunmaya, hattâ mümkün olursa saldırganlara saldırmaya kararlı bir şekilde, saldırıyı beklemeye koyuldular. Ama talih umulandan daha

iyi bir şekilde sonuçlandırdı işi; çünkü Sancho efendisinin öldüğünü zannedip üzerine kapanarak dünyanın hem en acıklı, hem en gülünç ağıtını tutturmaktan başka bir şey yapmadı.

Bizim rahibi, âyin alayından bir başka rahip tanıdı ve böylece iki tarafın da içine düşen korku, ortadan kalktı. Bizim rahip, ötekine iki üç cümleyle Don Quijote'nin kim olduğunu anlattı ve hem o, hem de bütün tövbekârlar alayı, zavallı şövalye öldü mü diye bakmaya gittiler. Sancho Panza'nın, gözlerinde yaşlarla, şöyle konuştuğunu duydular:

"Ah, şövalyelerin hası! Değerli hayatının çizgisi bir tek sopa darbesiyle kesildi. Ey soyunun şanı, bütün La Mancha'nın, hattâ dünyanın şeref ve övünç kaynağı! Sen bu dünyadan eksik olunca, dünya, kötülüklerinin cezasını çekmekten korkmayan namussuzlarla dolup taşacak. Ah cömertliği İskender'lere taş çıkartan şövalye! Sadece sekiz ay hizmet karşılığında bana denizlerin en güzel ceziresini vermiştin. Ey, kibirlilere karşı alçakgönüllü, alçakgönüllülere karşı kibirli, tehlikeye gözü kapalı atılan, saldırılara karşı koyan, sebepsiz yere âşık, iyilerin taklitçisi, kötülerin kırbacı, hainlerin düşmanı, tek kelimeyle, gezgin şövalye!"

Don Quijote, Sancho'nun yakınmalarıyla, inlemeleriyle kendine geldi ve ilk söylediği şu oldu:

"Tatlılar tatlısı Dulcinea, sizden ayrı yaşayan, bundan çok daha büyük işkencelere katlanır. Sancho, dostum, bana yardım et de, büyülü arabaya bineyim; Rocinante'nin eyerini işgal edecek durumda değilim, omzum paramparça oldu."

"Seve seve yardım ederim size, sevgili efendim," diye cevap verdi Sancho. "İyiliğinizi isteyen bu beylerle birlikte köyümüze dönelim; sonra, oradan, bize daha fazla fayda ve şöhret kazandıracak bir sefere çıkarız."

"Güzel konuştun Sancho," dedi Don Quijote. "Yıldızların şu andaki kötü etkisinin geçmesini beklemek, yerinde olur."

Katedral heyeti üyesi, rahip ve berber, dediğini yapmasının çok iyi olacağını söylediler ve böylece, Sancho'nun saflığı da çok hoşlarına giderek, Don Quijote'yi eskisi gibi arabaya bindirdiler. Âyin alayı tekrar nizama girdi ve yoluna devam etti; keçi çobanı herkesle vedalaştı; kolluklar daha fazla devam etmek istemeyince rahip ücretlerini ödedi. Heyet üyesi, Don Quijote'nin durumunu, deliliğinin geçip geçmediğini kendisine haber vermesini rahipten rica edip, yoluna devam etmek için izin istedi. Sonunda herkes ayrılıp gitti; rahip, berber, Don Quijote, Panza ve bütün bu olanları efendisi kadar sabırla karşılayan zavallı Rocinante, yalnız kaldılar.

Arabacı öküzleri arabaya koşup Don Quijote'yi bir saman yığınının üstüne yerleştirdi; her zamanki ağırlığıyla, rahibin söylediği yolda ilerledi ve altı günün sonunda, Don Quijote'nin köyüne vardılar. Köye gün ortasında girdiler; günlerden pazardı ve bütün köy halkı meydandaydı; işte Don Quijote'nin arabası, bu meydanın ortasından geçti. Herkes, arabada ne var diye bakmaya koştu; hemşerilerini tanıyınca hepsi şaşırdılar. Bir oğlan çocuğu, koşup kâhya kadına ve yeğenine, birinin dayısının, ötekinin efendisinin, zayıf ve sapsarı bir halde, öküz arabasında, saman yığınının üzerinde yatar vaziyette geldiğini haber verdi. Zavallı iki kadının çığlıkları, dövünmeleri, lânet olası şövalyelik kitaplarına bir kez daha yağdırdıkları lânetler, yürekler acısıydı. Bütün bunlar, Don Quijote evin kapısından girdiğinde, baştan tekrarlandı.

Don Quijote'nin döndüğü haberi üzerine, Sancho Panza'nın karısı çıkıp geldi; kocasının silâhtarlık yapmak üzere onunla gittiğini biliyordu; Sancho'yu görür görmez, her şeyden önce, eşeğin iyi olup olmadığını sordu. Sancho, efendisinden daha iyi olduğu cevabını verdi.

"Tanrı'ya şükürler olsun," dedi kadın, "bana bu günleri de gösterdi. Şimdi anlat bakalım arkadaşım, silâhtarlıkta ne kazandın? Bana bir elbise getirdin mi? Çocuklarına pabuç getirdin mi?"

"Hiç öyle şeyler getirmedim karıcığım," dedi Sancho. "Ama daha önemli, daha değerli şeyler getirdim."

"Buna çok memnun oldum," dedi karısı. "Şu daha önemli, daha değerli şeyleri göster bakalım, arkadaşım. Göreyim de, senin olmadığın bunca zamandır kederli, mutsuz olan gönlüm şenlensin."

"Evde gösteririm karıcığım," dedi Panza. "Şimdilik bu kadarıyla yetin. Tanrı'nın yardımıyla bir daha sefere serüven aramaya yola düştüğümüzde, kısa bir sürede beni ya bir kont ya da bir cezirenin valisi olarak bulacaksın karşında; hem de öyle entipüften bir cezire değil, en âlâsından."

"Tanrı yardım etsin de, kocacığım; çok ihtiyacımız olduğu malûm. Yalnız şu cezire nedir, anlamadım."

"Eşek hoşaftan ne anlar?" dedi Sancho. "Zamanı gelince göreceksin karıcığım; bütün vasalların sana hanımefendi deyince şaşacaksın."

"Ne bu hanımefendi, cezire, vasal lâfları Sancho?" dedi Juana Panza. Sancho'nun karısının adı buydu; ama akraba oldukları için değil, La Mancha'da, kadınların, kocalarının soyadını almaları âdet olduğundan.

"Bütün bunları hemen öğrenmek için acele etme Juana; sana doğ-

ruyu söylediğimi bil, yeter; ağzını da açma. Sana bir tek şey söyleyeceğim bu arada: Şerefli bir adam için, yeryüzünde, serüven arayan bir gezgin şövalyenin silâhtarı olmaktan daha zevkli bir şey yok. Evet, rastlanılan serüvenlerin çoğu, tam insanın istediği gibi sonuçlanmıyor; yüz maceranın doksan dokuzu kötü, bozuk çıkıyor. Bunu tecrübeden biliyorum; kiminde altı okka edildim, kiminde sopa yedim. Ama her şeye rağmen, dağları aşarak, ormanları tarayarak, kayalara tırmanarak, şatoları ziyaret ederek, tek metelik bile vermeden, keyfince hanlarda kalarak serüven aramak, güzel bir şey."

Sancho Panza'yla karısı Juana Panza arasında bütün bu konuşmalar geçerken, kâhya kadınla yeğeni, Don Quijote'yi karşıladılar, soydular, eski yatağına yatırdılar. Don Quijote onlara kaymış gözleriyle bakıyor, nerede olduğunu anlayamıyordu. Rahip, dayısına çok iyi bakmasını ve tekrar kaçmasın diye tetikte olmalarını yeğene tembih etti; onu eve getirmek için neler çektiklerini anlattı. Bunun üzerine iki kadın, tekrar çığlığı bastılar; tekrar şövalye kitaplarına lânetler yağdırdılar; bütün bu yalan ve zırvaları yazanları, cehennemin dibine batırsın diye Tanrı'ya dua ettiler. Sonra da, birinin efendisinin, ötekinin dayısının, biraz iyileşir iyileşmez tekrar kaçacağı korkusuna kapıldılar; korktukları da başlarına geldi.

Ne var ki, bu hikâyenin yazarı, merakla, gayretle, Don Quijote'nin üçüncü seferinde yaptıklarını aradığı halde, özgün kaynaklarda onlara ilişkin bilgi bulamadı. Şöhret'in La Mancha'lı hâfızalara yerleştirdiği tek şey, Don Quijote'nin evinden üçüncü ayrılışında, Zaragoza'ya gittiği, o şehirde yapılan birtakım yarışmalara katıldığı ve başından, cesaretine, zekâsına yakışır şeyler geçtiği. Sonuna dair bir bilgi bulamadı; talih karşısına yaşlı bir hekimi çıkarmasaydı, bir şey bulup öğreneceği de yoktu. Bu yaşlı doktorun, söylediğine göre yenilenmekte olan eski bir tapınağın yıkıntıları arasında bulduğu, kurşundan bir kutusu vardı. Bu kutunun içinde, Gotik harflerle, ancak İspanyol dilinde yazılmış şiirlerin olduğu parşömenler bulunmuştu; Don Quijote'nin birçok kahramanlığını, Dulcinea del Toboso'nun güzelliğini, Rocinante'nin görünüşünü, Sancho Panza'nın sadakatini ve hattâ Don Quijote'nin mezarını anlatıyorlardı; çeşitli mezartaşı yazıları, hayatına ve alışkanlıklarına dair methiyeler de yer almaktaydı.

Bunların okunup anlaşılabilenlerini, bu değişik, hiç görülmemiş hikâyenin güvenilir yazarı, ileride aktarmıştır. Yazar, hikâyenin okurlarından, hikâyeyi yayınlayabilmek için La Mancha'nın bütün arşivlerini arayıp taramanın muazzam zahmetine karşılık, bir tek şey rica

ediyor: O da, bütün dünyada geçerli olan şövalye kitaplarına, akıllı kişilerin gösterdiği inancı, bu hikâyeye göstermeleri. Kendisi o zaman zahmetinin karşılığını bulmuş olacak, bu hevesle, bunun kadar gerçek olmasalar da, hiç değilse aynı derecede ilginç ve eğlenceli başka hikâyeler bulup yayınlayacaktır.

Kurşun kutudan çıkan parşömenlerin üzerinde yazılı ilk kelimeler, şunlardı:

La Mancha kasabası Argamasilla'nın akademisyenlerinden,
La Mancha'lı yiğit Don Quijote'nin hayatı ve ölümü üzerine

ARGAMASILLA AKADEMİSYENİ MANİKONGO'DAN DON QUIJOTE'NİN MEZARINA

Kitabe

Mezbeleye çeviren La Mancha'yı,
Girit'li İasion'u geride bırakan kazkafa,
kayıtsız olması gereken yerde çok defa,
lüzumundan fazla çalıştıran kafayı,
cesaretiyle uzatan yolları,
vasıl olan ta Çin'den Gaeta'ya,
şiirler kazıyan tunç levhaya,
veren en acıklı, en akıllı ilhamları,
gölgede bırakan Amadis'leri,
yetişen çabucak Galaor'lara,
aşkından, cesaretinden destek alıp da
susturan Belianis'leri,
gezgin dolaşan atlayıp Rocinante'nin sırtına,
yatıyor şimdi bu soğuk taşın altında.

ARGAMASILLA AKADEMİSYENİ YARDAKÇI'DAN

Dulcinea del Toboso'ya övgü

Sone

Şu gördüğünüz çevik kadın,
ablak yüzlü, dik göğüslü,

büyük Quijote'nin aşkıyla ünlü,
El Toboso kraliçesi Dulcinea bu kadın.
Dolaştı etrafını yüce Kara Dağların,
büyük Quijote onun uğruna bitkin düştü,
hattâ Aranjuez düzlüklerine yürüdü,
gezdi topraklarını ünlü Montiel Ovasının.
Rocinante'nin suçu!
La Mancha'lı bu hanımın kara bahtı,
kara bahtı bu yenilmez gezgin şövalyenin!
Biri hayatının baharında öldü, kayboldu,
diğeri aşktan, gazaptan, yalandan kaçamadı,
ama adı mermerlere yazıldı bu şövalyenin.

ARGAMASILLA'NIN EN ZEKİ AKADEMİSYENİ KAPRİSLİ'DEN LA MANCHA'LI DON QUIJOTE'NİN ATI ROCINANTE'YE ÖVGÜ

Sone

Dalgalandırır sancağını
kızgın La Mancha'lı muhteşem kuvvetiyle,
Mars kanlı topuklarıyla çiğnemişti vaktiyle
üstünde oturduğu elmaslı, muhteşem tahtını.
Asar zırhını, keskin kılıcını,
meşhurdu parçalaması, kesip biçmesiyle.
Yeni kahramanlıklar, yeni şövalye!
Bekliyor sanatın yeni bir üslûp yaratmasını.
Galya nasıl Amadis'iyle övünüyorsa,
nasıl binlerce zafer kazandırdıysa Yunanistan'a
onun cesur torunları, nasıl yayılıyorsa ünü,
bugün Bellona'nın tacı Quijote'nin başında
ve onun sayesinde bugün La Mancha,
Yunanistan'dan, Galya'dan daha ünlü.
Şanı unutulmasın asla,
Rocinante bile cesurlukta
Brilladoro ve Bayardo'yu geçmiştir çünkü.

ARGAMASILLA AKADEMİSYENİ ALAYCI'DAN SANCHO PANZA'YA

Sone

Sancho Panza huzurlarınızda,
küçük vücut, büyük cesaret, tuhaf mucize!
Hiç şüpheniz olmasın, yemin ederim ki size,
dünyanın en saf, en dürüst silâhtarı karşınızda.
Kont olacaktı, kaçırdı o fırsatı da,
çünkü yolu çıkmadı hiçbir zaman düze,
katlandı haksızlıklara, terbiyesizliklere,
bir eşeği bile affetmekten âciz bu miskin çağda.
Özür dilerim ama eşeğe binerdi,
takip ederdi uysal at Rocinante ve efendisini,
kendisi de uysal olan bu sadık silâhtar.
Ah, insanların boş boş ümitleri!
Nasıl durmadan huzur vaat eder, çağırır seni,
sonra da hayal olur gider, elinden kaçar.

ARGAMASILLA AKADEMİSYENİ CİN'DEN DON QUIJOTE'NİN MEZARINA

Kitabe

Burada yatıyor,
o perişan, o sefil,
o gezgin şövalye,
Rocinante'nin sırtında gezen patikaları.
Yanında yatan Sancho Panza,
o gıcık,
o en vefalısı
gelmiş geçmiş bütün silâhtarların.

ARGAMASILLA AKADEMİSYENİ TİKTAK'TAN DULCINEA DEL TOBOSO'NUN MEZARINA

Kitabe

Burada Dulcinea yatıyor,
iyiydi, balıketiydi eskiden,
ama eritti, bitirdi onu
korkunç ve çirkin bir ölüm.
O bir küçük hanımefendiydi,
geliyordu soylu bir aileden,
yakınca büyük Quijote'nin ateşini
köyü iftihar etti onunla.

Okunabilen şiirler bunlardı; geri kalanlar, yazıları silindiğinden, incelenip yorumlanmak üzere bir akademisyene teslim edildi. Gecelerce uykusuz kalarak, büyük zahmetlerle bu işi başardığı ve yayınlamaya niyetli olduğu öğrenildi; böylece Don Quijote'nin üçüncü seferi için de umut doğmuş oldu.

Forsi altro canterà con miglior plectio[1]

SON

1) Daha iyi söyler belki başkası daha iyi bir mızrapla.

"Romanın 'öz' babası Miguel de Cervantes Saavedra, kendisini izleyen tüm romancıları yapıtlarının 'üvey' babası konumuna düşüreceğini –çünkü Don Quijote*'den şu ya da bu biçimde etkilenmemiş tek büyük romancı yoktur–* [...] *okuruna seslenirken bilebilir miydi?"*

Jale Parla'nın yerinde saptamalarıyla:
"Shakespeare'le birlikte belki de ilk kez 'modern' okuru düşleyen"
ve sadece "şövalye romanları"nın değil, *"Rönesans'ta kullanılan bütün yazınsal türlerin otoritesini yıkan"* bu öncü yazarın,
"1605 yılından beri en çok okunan, en çok sevilen, en çok yorumlanan ve yeniden en çok yazılan" ve belki postmodern anlatıyı bile dört yüzyıl önceden haber veren bu öncü romanı, Roza Hakmen'in İspanyolca aslından yaptığı tam metin çeviriyle (ve Ahmet Güntan'ın şiir çevirileriyle) Türkçede.

Takım ISBN 978-975-363-338-6
9 789753 633383
50 TL

THG
2016
0542090
EGC